

श्री विजयलक्ष्मीसूरि विरचित.

श्री

उपदेश प्रासाद भाषान्तर.

विभाग ५ मो.

स्थंभ २०-२१-२२-२३-२४,

(व्याख्यान २८६ थी ३६१.)

तपाचार, वीर्याचार, पूर्ण मम स्थिरादि अष्टक सूचित विषयो, प्रत्येक-
बुद्धे, होलिका, पद्मवली विगेरे अनेक विषयोपर
छयात युक्त विवेचननो सम्पद.

जैन बंधुओने खास उपयोगी होवाथी गद्यपद्यात्मक संस्कृत
ग्रंथनुं शुद्ध गुजराती भाषामां भाषान्तर करावी
प्रयासपूर्वक संशोधन करीने

प्रसिद्ध कर्ता

श्री जैनधर्मप्रसारक सभा

भावनगर.

विक्रम संवत्. १९६६

वीर संवत् २४३६

शके १८३२

भावनगर 'आनंद' प्रिन्टींग प्रेस तथा मुंबई 'जगदीश्वर' प्रेस.

सर्वे हक स्वामीन

मि. पा. ना. सोहणी मुंबई]

किंमत रु २-०-० [पब्लिशर श्री ज. स. भावनगर.

પ્રસ્તાવના.

પરમાત્માની કૃપાથી ઉપદેશ પ્રાસાદ ગ્રંથનું ભાષાંતર આ' ભાગમાં સંપૂર્ણ કરી શકવા છીએ. આ ગ્રંથ ત્રનાવીને શ્રી વિજયલક્ષ્મી સૂરિણ મહાન્ ઉપકાર કર્યો છે. તેનો પૂરેપૂરો અનુભવ જેઓ આ ગ્રંથ સાંચંત વાંચી તેનું મનન કરે તેને થઈ શકે તેમ છે. શ્રાવક ભાઈઓને માટે તો આ ગ્રંથ અર્પૂર્વ ગૂંગાર તુલ્ય છે. આ ગ્રંથને પ્રાસાદનું નામ આપ્યું છે તે વાસ્તવિક આપેલું છે. તેની સિદ્ધિ ગ્રંથકર્તાએ પ્રાન્તે ૩૬૧ માં વ્યાખ્યાનમા કરી ત્રતાવી છે. અને તેજ નિમિત્તે શ્રીસિદ્ધાચલ પર રહેલા આદીશ્વર પ્રભુના પ્રાસાદનું પળ વર્ણન આપીતેની સાથે ઘટાવ્યું છે. પ્રાંતે ગુરુ પટ્ટાવલી પળ શ્રીમુદ્ધર્મા સ્વામીથી પ્રારંભીને પોતા મુદ્ધી આપી છે. તેની અંદર હાલ વર્તતા તપગચ્છનાં જુદાં જુદાં છ નામ કયા કયા આચાર્યથી થયાં તે પળ ત્રતાવ્યું છે. તેમજ જૈનશાસનમાં પ્રભાવક જેવા થયેલા શ્રીહીરવિજય સૂરિનું ચરિત્ર પળ આપવામાં આવ્યું છે. તે સ્વેસ્વર વાંચવા લાયક છે.

આ ઉપદેશ પ્રાસાદમાં ૨૪ સ્થંભ આપવામાં આવ્યા છે. અને દરેક સ્થંભને ૧૫—૧૫ હાંજ હોય તેમ આમાં દરેક સ્થંભમાં ૧૫—૧૫ વ્યાખ્યાન આપેલાં છે. જેથી એકંદર ૩૬૦ વ્યાખ્યાન આપેલાં છે. છેલ્લું ૩૬૧ મું વ્યાખ્યાન આ ગ્રંથની પ્રાસાદપગાની સિદ્ધિ માટે છે. વર્ષના દિવસ પ્રમાણ (૩૬૦) આમાં વ્યાખ્યાનો છે. આ ગ્રંથની ટીકાનું નામ “ ઉપદેશ સંગ્રહા ’ રાસેલું છે. તે સ્વોપજ્ઞ છે. પ્રાયે તમામ વ્યાખ્યાનોમાં કથાઓ આપેલીજ છે. કેટલાંક વ્યાખ્યાનોમાં એકથી વધારે કથાઓ છે. તમામ કથાઓની અક્ષરાનુક્રમે અનુક્રમણિકા આ વિભાગના પાછલા ભાગમાં આપેલી છે. ઉપરાંત આ ગ્રંથમાં સર્વે પર્વતિથિઓનાં વ્યાખ્યાનો પળ સમાવેલાં છે. તેની અનુક્રમણિકા પળ જુદી આપવામાં આવી છે. તે અનુક્રમણિકા વાંચવાથી પળ કર્તાએ કરેલા ઉપકારનું સ્મરણ થઈ શકે તેમ છે.

આ પાંચમા વિભાગમાં ૨૦ માથી ૨૪ મા મુદ્ધીના પાંચ સ્થંભો આ વેલા છે. તેમાં ૨૮૬ થી ૩૬૧ મુદ્ધીનાં (૭૬) વ્યાખ્યાન છે. તેની અંદર પ્રથમ સ્ત્રોથા વિભાગમાં અર્પૂર્ણ રહેલા પાંચ આચારો પૈકી તપાચાર ઉપર ૧૪ વ્યાખ્યાનો આપેલાં છે. અને ૧૫ મું વ્યાખ્યાન વર્ષાચાર સંબંધી છે. એ રીતે પાંચ આચારનું સ્વરૂપ ૨૦ મા સ્થંભમાં પૂર્ણ કરેલું છે. તેની અંદર પ્રાયશ્ચિત્ત નામના સાતમા તપાચારમાં પાંચે આચાર અને શ્રાવકનાં વારે વ્રતમાં લાગતા કૌષ સંબંધી તમામ પ્રકારનાં પ્રાયશ્ચિત્તો ૨૮૮—૮૯—૯૦ મા વ્યાખ્યાનમાં આપેલાં છે. તે સ્વાસ લક્ષમાં રાસવા લાયક છે.

૨૧ મા સ્થંભના પ્રારંભથી કર્તાએ શ્રીમદ્વશોવિજયજી મહારાજાને પગલે ચાલી તેમના કરેલા જ્ઞાનસાર ગ્રંથમાંહેના પૂર્ણ, મગ્ન, સ્થિર, મોહ, શમ, ઈન્દ્રિય-

જય વિગેરે ૩૨ અષ્ટક ઉપર ૩૮ વ્યાખ્યાનો લખેલાં છે. અને તેમાં પળ દરેક વિષય પર કયાઓ આપેલી છે. આ તમામ વ્યાખ્યાનો લક્ષ્યપૂર્વક વાંચવા યોગ્ય છે. તેમાં પૂર્વોક્ત ૩૨ અષ્ટકોમાંથી દરેક વ્યાખ્યાનમાં અનુક્રમતા અનુસાર ૧-૨-૪ શ્લોકો લીધેલા છે. મહા પુરુષોને પગલે ચાલવાનું અને તે હકીકતને જ પુષ્ટ કરવાનું આથી સારું શિક્ષણ મળી શકે તેમ છે.

પાછલાં ૨૨ વ્યાખ્યાનોમાં અનેક પરચ્છરણ વિષયો સમાવેલા છે. તેમાં વ્યાખ્યાન ૩૪૮-૪૯-૫૦ માં પેહલા, ઝીજા ને ચોથા પ્રત્યેકબુદ્ધની કથા આપેલી છે. ઘીજા પ્રત્યેકબુદ્ધ નમિ રાજર્ષિનું ચરિત્ર ૫૨ માં વ્યાખ્યાનમાં આવી ગયેલ હોવાથી અહીં આપેલું નથી. ૩૪૯ માં વ્યાખ્યાનમાં હુતાશિની પર્વ જેનાથી પ્રચલિત થયું છે તે હોલિકાની કથા આપેલી છે. રોહિણી તપ કરનાર માટે રોહિણીની કથા ૩૩૭ માં વ્યાખ્યાનમાં આપેલી છે. ઘીજી પળ દરેક કથા વાંચવાલાયક છે. તેનો વિસ્તાર લખવા જતાં આસી અનુક્રમણિકાજ લખવી પડે તેમ છે. પ્રાંતે જે વ્યાખ્યાનમાં ગુરુ પટ્ટાવઢી અને જે વ્યાખ્યાનમાં પરમ ઉપકારી શ્રીહીરવિજય સૂરિનું ચરિત્ર આપી ૨૪ મો સ્થંભ પૂર્ણ કર્યો છે. છેવટે ૩૬૧ માં વ્યાખ્યાનમાં સંક્ષિપ્ત પ્રશસ્તિ પળ આપી છે.

આ પ્રમાણે આ પાંચમા વિભાગની સંક્ષિપ્ત પ્રસ્તાવના છે. પરંતુ આ ગ્રંથ આ વિભાગમાં પૂર્ણ થતો હોવાથી ૨૪ સ્થંભના ૩૬૦ વ્યાખ્યાનમાં ઈકંદર મુખ્ય મુખ્ય શું શું વિષયો આપેલા છે તે સંક્ષેપમાં જણાવવાની જરૂર છે, કે જેથી આસ્તા ગ્રંથનો સામટો વોધ થઈ શકે અને તે વાંચવાની અભિલાષા વિશેષ જાગ્રત થાય.

પ્રારંભના ચાર સ્થંભ સમકિતના સંબંધમાંજ લખેલા છે. તેનાં ૬૧ વ્યાખ્યાન છે. તેમાંના પહેલા વ્યાખ્યાનમાં ભગવંતના અતિશયોનું વર્ણન છે. પછીના ત્રણ વ્યાખ્યાનમાં સમ્પત્તના ભેદ સંબંધી વિવેચન છે. ત્યાર પછીનાં ૫૭ વ્યાખ્યાનોમાં સમકિત ના ૬૭ વોલનું વિવેચન અને તે ઉપર કયાઓ છે. છેવટનાં ત્રણ વ્યાખ્યાનમાં સમકિતના ત્રણ ચાર પાંચ વિગેરે પ્રકારોનું વર્ણન છે. અહીં પ્રથમ સંઢ પૂર્ણ થાય છે

પાંચમાથી અગ્યારમા ઘુવીના ૭ સ્થંભમાં શ્રાવકનાં ચાર વ્રત સંબંધી વિવેચન અને કયાઓ છે. આ ૭ સ્થંભમાં ૧૦૪ વ્યાખ્યાનો છે. તેમાં ચારે વ્રત ઉપર અનુક્રમે ૧૩-૫-૫-૨૧-૪-૪-૧૭-૭-૭-૪-૧૩-૪ વ્યાખ્યાનો છે. તેમાં આઠમા વ્રત ઉપરનાં ૫ વ્યાખ્યાને નવમો સ્થંભ પૂરો થવાથી ઘીજો વિભાગ પૂરો થયો છે. અને અગ્યારમા સ્થંભની પ્રાંતે આ ગ્રંથનો ઘીજો સંઢ પૂરો થાય છે. આ ચાર વ્રત ઉપરનાં વ્યાખ્યાનોમાં ચોથા વ્રત ઉપર ઘીજાં વ્રતો કરતાં વધારે વ્યાખ્યાનો છે. તે વધાં સ્વાસ વાંચવા લાયક છે. દશમા વ્રતનાં ચાર વ્યાખ્યાનમાં ઈક અઢાઈ સંબંધી વ્યાખ્યાન છે અને ઈક શ્રાવકનાં વાર્ષિક કૃત્યો સંબંધી

વ્યાખ્યાન છે. અગ્યારમા વ્રતનાં ૧૩ વ્યાખ્યાનમાં વચ્ચે પાંચ વ્યાખ્યાન પ્રતિક્રમ-
ણના આઠ પર્યાય ઉપર દર્શાવેલ છે અને એક વ્યાખ્યાન ફરિયાદિહિ સંબંધી છે.

બારમા સ્થંભના પ્રારંભનાં ૧૨ વ્યાખ્યાનો પણ શ્રાવકનાં વ્રતાદિકના
સંબંધવાર્તા છે અને ૩ વ્યાખ્યાનમાં ત્રણ વાંચવા લાયક કથાઓ છે. તેમાં
સ્થંભના પ્રારંભમાં મધ્ય મંગલાચરણ કરેલું છે. તે સ્થંભમાં જિનપૂજા, તીર્થ-
યાત્રા, જિનચૈત્ય, જિનવિંવ અને દેવદ્રવ્ય તથા નવકારના જાપ સંબંધી હકી-
કત કથાઓ સાથે સમાવી છે.

ચૌદમા સ્થંભના પ્રારંભનાં દશ વ્યાખ્યાનો તીર્થકરનાં પાંચ કલ્યાણક
સંબંધે સ્વાસ વાંચવા લાયક લખ્યાં છે, અને છેવટનાં પાંચ વ્યાખ્યાનોમાં કાલ્પનું
સ્વરૂપ, બાર આરાના ભાવ અને છેવટ દર્શાવેલ પર્વ સંબંધી વ્યાખ્યાન છે.

૧૫-૧૬-૧૭ આ ત્રણ સ્થંભમાં અનેક પરચુરણ વિષયો સમાવ્યા છે.
તેમાં સ્વાસ કરીને વેસતું વર્ષ, જ્ઞાનપંચમી, કાર્ત્તેકી પૂર્ણિમા ને મૌન અગ્યારશ
૫ ચાર પર્વનાં ચાર વ્યાખ્યાન છે. દાન ને શીલધર્મ ઉપર ચાર વ્યાખ્યાનો છે.
પાંચ કારણ ઉપર ચાર વ્યાખ્યાન છે. દશ પચ્ચણ ઉપર બે વ્યાખ્યાન છે.
ક્રોધાદિ ચાર કપાય ઉપર પાંચ વ્યાખ્યાન છે. અને તે ચારે પ્રકારના પિંડ
ઉપર ત્રણ વ્યાખ્યાન છે. ઉપરાંત ૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪ આ સાત નિન્દવોની
કથાવાર્તા સાત વ્યાખ્યાન છે. તેમાં વાકી રહેલા પહેલા વીજા નિન્દવની કથા ૭ મા
ને ૧૯ મા વ્યાખ્યાનમાં પ્રથમ ભાગમાં આવી ગયેલ હોવાથી અહીં કહેલ
નથી. સત્તરમા સ્થંભની પ્રતિ એક વ્યાખ્યાન મિથ્યાત્વ વિષે અને બે વ્યાખ્યાન
ગોશાબ્દની કથાવાર્તા છે. આ પ્રમાણે તે ત્રણ સ્થંભ પૂર્ણ કરેલા છે.

અઠારમા સ્થંભના પ્રારંભથી જ્ઞાનાચારનું સ્વરૂપ શરુ કરેલ છે. જ્ઞાનાચારાદિ
પાંચ આચાર ઉપર અનુક્રમે ૧૨-૧૦-૫-૧૭-૧ વ્યાખ્યાનો છે. તેમાં તપાચાર-
નાં ત્રણ વ્યાખ્યાન આપતાં ૧૯ મો સ્થંભ ને ચોથો વિભાગ પૂર્ણ થાય છે. તપાચાર-
નાં બાકીનાં ૧૪ વ્યાખ્યાન આ પાંચમા વિભાગના પ્રારંભમાં આપેલાં છે. ત્યાર પછી
એક વ્યાખ્યાન વીર્યાચાર ઉપર આપીને ૨૦ મો સ્થંભ પૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે.

૨૧ મા સ્થંભના પ્રારંભથી જ્ઞાનસાર અષ્ટક પર વ્યાખ્યાન આપેલાં છે.
૨૧-૨૨-૨૩-૨૪ એ ચાર સ્થંભનાં ૬૦ વ્યાખ્યાનમાં ૩૮ વ્યાખ્યાન ૩૨ અષ્ટક
ઉપર અને ૨૨ વ્યાખ્યાન પરચુરણ અનેક વિષય સંબંધી છે. તેનો વિસ્તાર ઉપર
લક્ષવામાં આવેલ હોવાથી અહીં ફરીથી લક્ષવામાં આવતો નથી.

આ પ્રમાણે ૨૪ સ્થંભમાં અનેક વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.
ટુંકામાં કહીએ તો પ્રથમના ૪ સ્થંભ સમ્પત્ત વિષે, ૭ સ્થંભ દેશવિરતિ વિષે
અને ત્યાર પછીના ૧૩ સ્થંભો અનેક વિષયોથી ભરેલા છે. તેમાં મુખ્ય પાંચ આ-
ચાર ઉપર ૪૫ વ્યાખ્યાન, વત્રીશ અષ્ટક ઉપર ૩૮ વ્યાખ્યાન અને બાકીનાં
વ્યાખ્યાનો પરચુરણ અનેક વિષય પરત્વે લખેલાં છે.

જય વિગેરે ૩૨ અષ્ટક ઉપર ૩૮ વ્યાખ્યાનો લખેલાં છે. અને તેમાં પળ દરેક વિષય પર કથાઓ આપેલી છે. આ તમામ વ્યાખ્યાનો લક્ષ્યપૂર્વક વાંચવા યોગ્ય છે. તેમાં પૂર્વોક્ત ૩૨ અષ્ટકોમાંથી દરેક વ્યાખ્યાનમાં અનુક્રમતા અનુસાર ૧-૨-૪ શ્લોકો લીધેલા છે. મહા પુરુષોને પગલે ચાલવાનું અને તે હકીકતને જ પુષ્ટ કરવાનું આથી સારું શિક્ષણ મળી શકે તેમ છે.

પાછલાં ૨૨ વ્યાખ્યાનોમાં અનેક પરચ્છરણ વિષયો સમાવેલા છે. તેમાં વ્યાખ્યાન ૩૪૮--૪૯-૫૦ માં પેહલા, ત્રિજા ને ચોથા પ્રત્યેકબુદ્ધની કથા આપેલી છે. બીજા પ્રત્યેકબુદ્ધ નમિ રાજાપિંતું ચરિત્ર ૫૨ મા વ્યાખ્યાનમાં આવી ગયેલ હોવાથી અહીં આપેલું નથી. ૩૪૫ માં વ્યાખ્યાનમાં હુતાશિની પર્વે જ્ઞાનાથી પ્રચલિત થયું છે તે હોલિકાની કથા આપેલી છે. રોહિણી તપ કરનાર માટે રોહિણીની કથા ૩૩૭ મા વ્યાખ્યાનમાં આપેલી છે. વીજી પળ દરેક કથા વાંચવાલાયક છે. તેનો વિસ્તાર લક્ષવા જતાં આસી અનુક્રમણિકાજ લક્ષવી પઢે તેમ છે. પ્રાંતે બે વ્યાખ્યાનમાં ગુરુ પટ્ટાવઢી અને બે વ્યાખ્યાનમાં પરમ ઉપકારી શ્રીહીરવિજય સૂરિનું ચરિત્ર આપી ૨૪ મો સ્થંભ પૂર્ણ કર્યો છે. છેવટે ૩૬૧ મા વ્યાખ્યાનમાં સંક્ષિપ્ત પ્રશસ્તિ પળ આપી છે.

આ પ્રમાણે આ પાંચમા વિભાગની સંક્ષિપ્ત પ્રસ્તાવના છે. પરંતુ આ ગ્રંથ આ વિભાગમાં પૂર્ણ થતો હોવાથી ૨૪ સ્થંભના ૩૬૦ વ્યાખ્યાનમાં ઈકંદર મુખ્ય મુખ્ય શું શું વિષયો આપેલા છે તે સંક્ષેપમાં જાણાવવાની જરૂર છે, કે જેથી આસ્વા ગ્રંથનો સામટો બોધ થઈ શકે અને તે વાંચવાની અભિલાષા વિશેષ જાગ્રત થાય.

પ્રારંભના ચાર સ્થંભ સમકિતના સંબંધમાંજ લખેલા છે. તેનાં ૬૧ વ્યાખ્યાન છે. તેમાંના પહેલા વ્યાખ્યાનમાં મહાવંતના અતિશયોનું વર્ણન છે. પછીના ત્રણ વ્યાખ્યાનમાં સમ્યક્તના મેદ સંબંધી વિવેચન છે. ત્યાર પછીનાં ૫૭ વ્યાખ્યાનોમાં સમકિત ના ૬૭ બોલનું વિવેચન અને તે ઉપર કથાઓ છે. છેવટનાં ત્રણ વ્યાખ્યાનમાં સમકિતના ત્રણ ચાર પાંચ વિગેરે પ્રકારોનું વર્ણન છે. અહીં પ્રથમ સંદ પૂર્ણ થાય છે

પાંચમાથી અગ્યારમા સુધીના ૭ સ્થંભમાં શ્રાવકનાં બાર વ્રત સંબંધી વિવેચન અને કથાઓ છે. આ ૭ સ્થંભમાં ૧૦૪ વ્યાખ્યાનો છે. તેમાં બારે વ્રત ઉપર અનુક્રમે ૧૩-૫-૫-૨૧-૪-૪-૧૭-૭-૭-૪-૧૩-૪ વ્યાખ્યાનો છે. તેમાં આઠમા વ્રત ઉપરનાં ૫ વ્યાખ્યાને નવમો સ્થંભ પૂરો થવાથી બીજો વિભાગ પૂરો થયો છે. અને અગ્યારમા સ્થંભની પ્રાંતે આ ગ્રંથનો બીજો સંદ પૂરો થાય છે. આ બાર વ્રત ઉપરનાં વ્યાખ્યાનોમાં ચોથા વ્રત ઉપર બીજાં વ્રતો કરતાં વધારે વ્યાખ્યાનો છે. તે બધાં સ્વાસ વાંચવા લાયક છે. દશમા વ્રતનાં ચાર વ્યાખ્યાનમાં એક અઠ્ઠાઈ સંબંધી વ્યાખ્યાન છે અને એક શ્રાવકનાં વાર્ષિક કૃત્યો સંબંધી

વ્યાખ્યાન છે. અગ્યારમા વ્રતનાં ૧૩ વ્યાખ્યાનમાં વચ્ચે પાંચ વ્યાખ્યાન પ્રતિક્રમ-
ળના આઠ પર્યાય ઉપર દર્શાવેલ છે અને એક વ્યાખ્યાન શ્રિયાવાદિ સંબંધી છે.

બારમા સ્થંભના પ્રારંભનાં ૧૨ વ્યાખ્યાનો પણ શ્રાવકનાં વ્રતાદિકના
સંબંધવાળાં છે અને ૩ વ્યાખ્યાનમાં ત્રણ વાંચવા લાયક કથાઓ છે. તેમાં
સ્થંભના પ્રારંભમાં મધ્ય મંગલાચરણ કરેલું છે. તે સ્થંભમાં જિનપૂજા, તીર્થ-
યાત્રા, જિનચૈત્ય, જિનબિંબ અને દેવદ્રવ્ય તથા નવકારના જાપ સંબંધી હકી-
કત કથાઓ સાથે સમાવી છે.

ચૌદમા સ્થંભના પ્રારંભનાં દશ વ્યાખ્યાનો તીર્થંકરનાં પાંચ કલ્યાણક
સંબંધે સ્વાસ વાંચવા લાયક લખ્યાં છે, અને છેવટનાં પાંચ વ્યાખ્યાનોમાં કાઠ્ઠું
સ્વરૂપ, બાર આરાના ભાવ અને છેવટ દાંપોત્સવીના પર્વ સંબંધી વ્યાખ્યાન છે.

૧૫-૧૬-૧૭ આ ત્રણ સ્થંભમાં અનેક પરચ્છરણ વિષયો સમાવ્યા છે.
તેમાં સ્વાસ કરીને બેસતું વર્ષ, જ્ઞાનપંચમી, કાર્ત્તેકી પૂર્ણિમા ને મૌન અગ્યારશ
૬ ચાર પર્વનાં ચાર વ્યાખ્યાન છે. દાન ને શીલધર્મ ઉપર ચાર વ્યાખ્યાનો છે.
પાંચ કારણ ઉપર ચાર વ્યાખ્યાન છે. દશ પચ્ચાણ ઉપર બે વ્યાખ્યાન છે.
ક્રોધાદિ ચાર કષાય ઉપર પાંચ વ્યાખ્યાન છે. અને તે ચારે પ્રકારના પિંડ
ઉપર ત્રણ વ્યાખ્યાન છે. ઉપરાંત ૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨ આ સાત નિન્દવોની
કથાવાળાં સાત વ્યાખ્યાન છે. તેમાં બાકી રહેલા પહેલા બીજા નિન્દવની કથા ૭ મા
ને ૧૯ મા વ્યાખ્યાનમાં પ્રથમ ભાગમાં આવી ગયેલ હોવાથી અહીં કહેલ
નથી. સત્તરમા સ્થંભની પ્રતિ એક વ્યાખ્યાન મિધ્યાત્વ વિષે અને બે વ્યાખ્યાન
ગોશાઠ્ઠાની કથાવાળાં છે. આ પ્રમાણે તે ત્રણ સ્થંભ પૂર્ણ કરેલા છે.

અઠારમા સ્થંભના પ્રારંભથી જ્ઞાનાચારનું સ્વરૂપ શરુ કરેલ છે. જ્ઞાનાચારાદિ
પાંચ આચાર ઉપર અનુક્રમે ૧૨-૧૦-૬-૧૭-૧ વ્યાખ્યાનો છે. તેમાં તપાચાર-
નાં ત્રણ વ્યાખ્યાન આપતાં ૧૯ મો સ્થંભ ને ચોથો વિભાગ પૂર્ણ થાય છે. તપાચાર-
નાં બાકીનાં ૧૪ વ્યાખ્યાન આ પાંચમા વિભાગના પ્રારંભમાં આપેલાં છે. ત્યાર પછી
એક વ્યાખ્યાન વીર્યોચાર ઉપર આપીને ૨૦ મો સ્થંભ પૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે.

૨૧ મા સ્થંભના પ્રારંભથી જ્ઞાનસાર અષ્ટકપર વ્યાખ્યાન આપેલાં છે.
૨૧-૨૨-૨૩-૨૪ એ ચાર સ્થંભનાં ૬૦ વ્યાખ્યાનમાં ૩૮ વ્યાખ્યાન ૩૨ અષ્ટક
ઉપર અને ૨૨ વ્યાખ્યાન પરચ્છરણ અનેક વિષય સંબંધી છે. તેનો વિસ્તાર ઉપર
લક્ષવામાં આવેલ હોવાથી અહીં ફરીથી લક્ષવામાં આવતો નથી.

આ પ્રમાણે ૨૪ સ્થંભમાં અનેક વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.
ટુંકામાં કહીએ તો પ્રથમના ૪ સ્થંભ સમ્યક્ત વિષે, ૭ સ્થંભ દેશવિરતિ વિષે
અને ત્યાર પછીના ૧૩ સ્થંભો અનેક વિષયોથી ભરેલા છે. તેમાં મુખ્ય પાંચ આ-
ચાર ઉપર ૪૬ વ્યાખ્યાન, ત્રીજા અષ્ટક ઉપર ૩૮ વ્યાખ્યાન અને બાકીનાં
વ્યાખ્યાનો પરચ્છરણ અનેક વિષય પરત્વે લખેલાં છે.

આ ગ્રંથની અંદર દીપોત્સવી, બેસતું વર્ષ, જ્ઞાનપંચમી, કાર્તિકી પૂર્ણિમા, મૌનપ્રકાશી, રોહિણી, હોલિકા, અઢાઈ અને ચોમાસી સંબંધી અનુક્રમે ૨૧૦-૨૧૧-૨૧૫-૨૨૫-૨૨૯-૨૬૧-૩૩૭-૩૪૫-૧૪૭-૧૦૪ એ વ્યવસ્થાનો છે. તેમજ વાર્ષિક કૃત્યો વિષે ૧૪૮ મું અને પર્વારાધન અવશ્ય કરવા વિષે ૧૫૧-૫૨ મું એ બે વ્યાખ્યાન છે.

આ ગ્રંથની ઉપર કોઈ મુનિએ ટવો પૂરેલો છે. તે કેટલેક સ્થાને અપૂર્ણ છે, કેટલીક જગ્યાએ પૂર્ણ વિનાનો જણાય છે, તેમજ લખનારા લહીઆઓના પ્રમાદથી દિવસાનુદિવસ વહુજ અશુદ્ધ થઈ ગયેલ છે. તેથી આ ભાષાંતર કરતાં તેનાપર વહુજ અલ્પ આધાર રાક્ષવામાં આવ્યો છે. મૂલ પળ શુદ્ધ મઠી શકતું નથી. બે ચાર પ્રતો ફકઠી કર્યો છતાં મૂલ શુદ્ધ મઠી શક્યું નથી. તો પળ તેને શુદ્ધ કરીને ફકલું મૂલ છપાવવાની અમારી ઇચ્છા છે. પ્રયત્ન શરૂ છે.

આ ગ્રંથનું ભાષાંતર કરાવીને તે મૂલ સાથે બરાબર મેઢવી શુદ્ધ કરવામાં ૩૬૦ ઉપરાંત દિવસો લાગ્યા છે. અર્થાત્ તેને મૂલવિનાનું કરવા માટે બનતો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. છતાં તેમાં જે કાંઈ અશુદ્ધતા અથવા વિપરીતતા પ્રતિદોષાદિ કારણથી રહી ગઈ હોય તેને માટે મિચ્છામિદુક્કઢ દેવા સાથે તેવી મૂલો અમારી તરફ લક્ષી મોકલવાની વિનંતિ કરવામાં આવે છે. જેથી બીજી આદૃષ્ટિને પ્રસંગે અથવા સ્વાસ જુદી તે શુદ્ધિ જાહેર કરવા ઇચ્છા વર્તે છે.

આ ગ્રંથના કર્તાના સંબંધમાં વધારે હકીકત મેઢવવા માટે વિશેષ પ્રયાસ કરવાનું બની શક્યું નથી અને જે કાંઈ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે તેને પરિણામે વધારે મેઢવી શકાયું નથી. માત્ર તેઓ કપહવળજ તરફ વિચરેલા છે તેટલું જાણવામાં આવ્યું છે. ત્યાં તેમની કરેલી ચૈત્ય પ્રતિષ્ઠા વિચિત્ર છે. આ ગ્રંથ સંવત્ ૧૮૪૩ ના કાર્તિક શુદ્ધ પૂર્ણિમાએ પૂર્ણ કરવામાં આવ્યો છે. કર્તા તપગચ્છમાં થયા છે. અને તેઓ શ્રી વિજયસૌભાગ્ય સૂરિના શિષ્ય છે. તેમના ગુરુ માઈ શ્રીપ્રેમવિજય-જીના આગ્રહથી આ ગ્રંથની રચના કરવામાં આવી છે. ઇત્યાદિ હકીકત પ્રતિ આપેલ પટ્ટાવઢી તેમજ પ્રશસ્તિ ઉપરથી જાણી શકાણી છે. વિશેષ જાણવામાં આવે તેમણે અમને લક્ષી મોકલવા તસદીલેવી, જેથી આ ગ્રંથના પ્રથમના ચાર સ્થંભના ભાષાં-તરવાઢો પ્રથમ ભાગ હવે પછી અમારા તરફથી બહાર પહવાનો છે તેમાં પ્રગટ કરજું.

પ્રતિ પરમ કૃપાહુ પરમાત્માની કૃપાથી આ ગ્રંથનું ભાષાંતર પૂરેપૂરું પ્રકટ કરવા શક્તિવાન્ થયેલા હોવાથી તેમના પરમ ઉપકારનું સ્મરણ કરી આ પ્રસ્તાવના સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.

આશ્વિન શુદ્ધિ. ૧ }
સંવત્ ૧૯૬૬ }

શ્રી જૈનધર્મપ્રસારક સમા.

ભાવનગર.

श्री उपदेश प्रासाद भाषांतर भाग ५ मो.

स्तंभ २० थी २४

व्याख्यान २८६ थी ३६१

स्थंभ २० मो.

व्याख्यान. २८६ मुं.

रक्षत्याग चोथो तपाचार	१
मयू सूरिनु दृष्टत	२
कायकेश पाचमो तपाचार	५

व्याख्यान. २८७ मुं.

संलीनता छद्मो तपाचार	७
श्रवणमात्रमाही तापसनु दृष्टत	७
चार प्रकारना संलीनता तपयुक्त स्क्रन्दक साधु- नुं दृष्टत	८

व्याख्यान २८८ मुं.

प्रायश्चित सातमो तपाचार	१२
आलोयण कोनी पासे लेवी ?	१३
आलोयणना गुण	१५
ज्ञानाचारनी आलोयण	१६
दर्शनाचारनी आलोयण	१७
मार्तंग पुत्रनु दृष्टत... ..	१८

व्याख्यान २८९ मुं.

पांच अणुव्रत संबधी प्रायश्चित	१९
विद्युत्सिंह सूरिनु दृष्टत	२३

व्याख्यान २९० मुं.

गुणव्रत तथा शिक्षाव्रतना प्रायश्चित	२५
मुनिए तो रात्रे भोजननी इच्छा पण करवी नहीं ते उपर धनेश्वर सूरिनु दृष्टत	२७
प्रसंगोपात बाबा प्रायश्चितो	३०

व्याख्यान २९१ मुं.

बर्मकर्ममा दमनो त्याग करवा उपर सुजाति- रिनी कथा.	३२
तद्वर्गैत रुपी ने लक्ष्मणा साप्तीनी सबध... ..	३४

व्याख्यान २९२ मुं.

विनय आत्मो तपाचार	३८
--------------------------	----

पचास्य भारवाहकनी कथा	३९
पांच महाव्रतोनी २५ भावना	४०

व्याख्यान २९३ मुं.

विनय तपनुज वर्णन	४५
अर्द्धभक्त मुनिनु दृष्टत	४७

व्याख्यान २९४ मुं.

नेयावृत्त्य नवमो तपाचार	५२
विपुष्पमतिनी कथा	५३

व्याख्यान २९५ मुं.

स्वाध्याय दक्षमो तपाचार	६०
एक वणकरनो प्रबध	६१
सुभद्रानी कथा.	६४

व्याख्यान २९६ मुं.

ध्यान अग्यारमो तपाचार	६६
वसुभूतिनी कथा	६८

व्याख्यान २९७ मुं.

कायोत्सर्ग वारमो तपाचार... ..	७३
सुस्थित मुनिनु दृष्टत	७३
शिवसाधुए कहेली पोतानी कथा	७७

व्याख्यान २९८ मुं.

सुस्थित मुनिनु दृष्टत चालु.	७९
वीजा व्रण साधुओए कहेली पोतानी कथा	७९

व्याख्यान २९९ मुं.

तपनी प्रधानता उपर हरिकेशी मुनिनी कथा	८५
--------------------------------------	----

व्याख्यान ३०० मुं.

वीर्योचार	९१
सुधर्म श्रेष्ठीनी कथा.	९४

स्थंभ २१ मो.

व्याख्यान ३०१ मुं.

पूर्णता गुण विषे	९७
जयघोष द्विजनी कथा	९९

व्याख्यान ३०२ मुं.	
ममता गुण विषे	१०३
शोभनसुती कथा	१०६
व्याख्यान ३०३ मुं.	
स्तिरता गुण विषे	११०
राजीवतीनु दृष्टत	११२
व्याख्यान ३०४ मुं.	
मुक्तिना स्तिरता गुण विषे समकृमार चकीनी कथा.	११६
व्याख्यान ३०५ मुं.	
शोह तथवां विषे	१२४
अहंइतनी कथा	१२५
व्याख्यान ३०६ मुं.	
ज्ञान तथा अज्ञान विषे साल महासालनी कथा	१३०
व्याख्यान ३०७ मुं.	
शामगुण विषे	१३६
शुभापुत्री कथा	१३६
व्याख्यान ३०८ मुं.	
पाच इन्द्रियोना स्वरूप विषे	१३९
सुभद्रनी कथा.	१४०
रे काचवायी कथा	१४३
व्याख्यान ३०९ मुं.	
इन्द्रियोनु स्वरूप (शर)	१४७
सुक्रमारिका साथीनी कथा... ..	१४८
व्याख्यान ३१० मुं.	
इन्द्रियोनो जय करना विषे सुमानु कुमारी कथा	१४९
व्याख्यान ३११ मुं.	
ज्ञानयुक्त क्रिया फलदायी छे	१५४
रतिमुदरीनी कथा	१५६
अदिसुदरीनी कथा	१५७
व्याख्यान ३१२ मुं.	
रुस ने अनुयुत स्वरूप	१५८
मुदिसुदरीनी कथा	१५९

व्याख्यान ३१३ मुं.	
लेप्य अने अलेप्य विषे	१६१
गुणसुदरीनी कथा	१६२
व्याख्यान ३१४ मुं.	
मन्त्रीपणानी निदा विषे शकटाल मन्त्रीनी कथा	१६६
व्याख्यान ३१५ मुं.	
निःस्पृहता विषे	१७२
कालनीसिक मुनिनी कथा.	१७२
स्थंभ २२ मो.	
व्याख्यान ३१६ मुं.	
सत्य ने मुनिपणानी एकता विषे	१७६
कुन्दरानी कथा.	१७६
व्याख्यान ३१७ मुं.	
विद्या अविद्या विषे समुद्रपाळनी कथा ...	१७९
व्याख्यान ३१८ मुं.	
विषेक गुण विषे	१८२
श्रमणभद्रनी कथा.	१८४
व्याख्यान ३१९ मुं.	
माष्यस्थ गुण विषे अहंनिमन्त्री कथा. ..	१८६
व्याख्यान ३२० मुं.	
निर्मयता गुण विषे स्कन्दकाचार्यनी कथा..	१९०
व्याख्यान ३२१ मुं.	
आरामप्रदाता विषे... ..	१९३
सरीषे कुमारी कथा.	१९४
व्याख्यान ३२२ मुं.	
तलदृष्टि विषे	१९७
एक आचार्यनु दृष्टत	१९८
व्याख्यान ३२३ मुं.	
संपत्तिनी क्षणमयुक्ता विषे भूमिपाळ राजानी कथा	२०१
व्याख्यान ३२४ मुं.	
कर्मेनी विचित्रता विषे	२०५
कदव विप्रनी कथा	२०५
व्याख्यान ३२५ मुं.	
कर्मना फल विषे दडण कुमारी कथा ..	२०८

व्याख्यान ३२६ मुं.

इक्षितनी एकाग्रता विषे	२१४
सुकोशल मुनिनी कथा	२१५

व्याख्यान ३२७ मुं.

लोकसहा विषे	२१७
श्वेत श्याम प्रासादनी कथा... ..	२१८

व्याख्यान ३२८ मुं.

चक्षुस्वल्प	२२१
भार्यारक्षित सूरिनी कथा	२२२

व्याख्यान ३२९ मुं.

गुर्छा तजवा विषे	२२६
सयत मुनिनी कथा	२२६

व्याख्यान ३३० मुं.

अनुभव विषे	२२९
आभिरिबचक वणिकनी कथा	२३०

स्थंभ २३ मो.

व्याख्यान ३३१ मुं.

योगिनी चपळतानो त्याग करवा उपर उद्दिष्टत कुमार मुनिनी कथा	२३३
---	-----

व्याख्यान ३३२ मुं.

यज्ञ विषे	२३६
रविमुक्त ब्राह्मणनी कथा	२३८

व्याख्यान ३३३ मुं.

द्रव्य पूजा-भावपूजा	२४१
घनसार वणिकनी कथा	२४१

व्याख्यान ३३४ मुं.

ध्यान विषे	२४४
क्षेपक मुनिनी कथा... ..	२४५

व्याख्यान ३३५ मुं.

दुर्ध्यानना ६३ स्थानेनु स्वरूप	२४७
(दसक दुर्ध्यान ध्यानारना नामो सहित)	

व्याख्यान ३३६ मुं.

तप विषे	२५४
नदन ऋषिनी कथा	२५५

व्याख्यान ३३७ मुं.

रोहिणी व्रत विषे	२५८
रोहिणीनी कथा	२५९

व्याख्यान ३३८ मुं.

सप्त नय विषे	२६४
एक पोपटनी कथा... ..	२६४

व्याख्यान ३३९ मुं.

शील दृढता विषे	२६९
स्थूलभद्र मुनिनी कथा	२६९

व्याख्यान ३४० मुं.

मनुष्यमवनी दुर्लभता विषे... ..	२७५
पाशानु दृष्टत (चाणाक्यनी कथा)	२७५

व्याख्यान ३४१ मुं.

उत्पातिकी बुद्धि विषे रोहकनी कथा	२८२
---	-----

व्याख्यान ३४२ मुं.

बे प्रकारना आयुष्य	२८८
सोपकमी आयुपर दृष्टतो	२८९

व्याख्यान ३४३ मुं.

दीजी अक्षरणभावना विषे... ..	२९७
सगरचक्रीना पुत्रोनी कथा	२९८

व्याख्यान ३४४ मुं.

संसारनी असारता विषे	३०३
धीदत्त श्रेष्ठीनी कथा	३०३

व्याख्यान ३४५ मुं.

हृताशिनी पर्वे विषे	३११
हृताशिनी (होलिक) नी कथा	३१२
डुकेटी पर्वेनी सारजात	३२४

स्थंभ २४ मो.

व्याख्यान ३४६ मुं.

यशोभद्र सूरि ने बळभद्र मुनिनी कथा	३२५
--	-----

व्याख्यान ३४७ मुं.

सुलभवाधिनु स्वरूप	३२९
छ मुनिगोनी कथा	३२९

व्याख्यान ३४८ मुं.

प्रत्येकद्व विषे	३३५
करकडु राजानी कथा	३३५

व्याख्यान ३४९ मुं.		व्याख्यान ३५६ मुं.	
बीजा प्रत्येकमुद द्विमुक्त राजानी कथा	३४०	धर्मना माहात्म्य विषे मगळकुंमनी कथा	३८१
व्याख्यान ३५० मुं.		व्याख्यान ३५७ मुं.	
चोथा प्रत्येकमुद नगगति राजानी कथा ...	३४५	शुक्लपद्मवली... ..	३८६
व्याख्यान ३५१ मुं.		शुभर्मा स्वामीधी आरमीने तपागच्छ नाम	
कैटलाक लउजापी ग्रहण हरेला व्रतने पण	३५१	पळयुं त्या सुचीना पाटो	३८६
तजता नथी ते उपर भवदेवनी कथा		व्याख्यान ३५८ मुं.	
व्याख्यान ३५२ मुं.		तपागच्छ नाम पळ्या पळीना आचार्यांनी पद्म-	
जवू स्वामीनी कथा . . .	३५४	वली	३९२
व्याख्यान ३५३ मुं.		व्याख्यान ३५९ मुं.	
भाववदनना फळ विषे सांव कुमारी कथा	३५१	धीर्हरविजय सूरिनु चक्षित्त चरित्र... ..	३९६
व्याख्यान ३५४ मुं.		व्याख्यान ३६० मुं.	
मव्यप्राणी प्रयत्न वडे प्रतिबोध पामे छे ते		धीर्हरविजय सूरिनु चरित्र (चालु)	४०२
उपर श्रेणिक राजानी कथा.	३६९	व्याख्यान ३६१ मुं.	
व्याख्यान ३६५ मुं.		सिद्धापळपर रहेला प्रासादयुं वर्णन	४०४
तीर्थ स्तवना विषे	३७४	उपदेश रूप प्रासादना अवयवोनु वर्णन	४०७
शत्रुजय तीर्थना प्रभाव सवधी एक कथा .	३७६	प्रशक्ति	४०८
वैखानो भग करनारे झुं करवु ई . . .	३७७		
प्रल्हादन राजानी कथा..	३७८		
प्रतिमा मंगादिकना प्रायश्चित्तो . . .	३७८		

उपदेश मासाद ग्रंथ संपूर्ण.

श्री उपदेश प्रासाद ज्ञाषांतर.

विभाग ५ मो.

स्तंज ३० मो.

व्याख्यान २८६ मुं.

रसत्याग नामना चोथा तपाचार विषे.

विकृतिवृद्धसानां यत्त्यागो यत्र तपो हि तत् ।

गुर्वाङ्गां प्राप्य विकृतिं, गृह्णाति विधिपूर्वकम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ विकार करनारा रसोनो जे त्याग करवो ते रसत्याग नामतुं तप कहेवाय ठे, तेमां पण गुरुनी आज्ञा द्वाङ्गे विधि पूर्वक विकृति (विगड्) ग्रहण करवी. ”

दूध, दही, घी, तेदा, गोळ तथा पकवाना विगेरे ङ जद्वय अने मध, मांस, मदिरा तथा माखण ए चार अजद्वय मळी दश विकृति (रस) कहेदा ठे. ते सर्व रसोनो अथवा तेमांथी कट्वाएकनो जीवन पर्यंत अथवा अमुक वर्षे सुधी, अथवा पर्व तिथि, ङ मांस, चार मास विगेरे अबधि राखीने त्याग करवो; केमके ते सर्व विकारनां कारण ठे. कोइ वखत कारणेने द्वाङ्गे विकृति रस देवानी जरूर पने, तो मुनिए गुरुनी आज्ञा द्वाङ्गे विधि पूर्वक ग्रहण करवा. ते विषे श्री निशीथ चूर्णिमां कळुं ठे केः—

“ विणयपुर्वं गुरुं वंदित्वा जणइ, इमेण कारणेण इमं विगडं एवइअं प्रमाणेणं इत्तियं कालं तुझेहिं अणुन्नाए जोत्तुमिच्छामि, एवं पुच्छिए अणुन्नाए पच्छा जिस्कं पविट्ठो गहणं करोति. ”

एट्ठे विनयपूर्वक गुरुने वांदीने कहे के “ अमुक कारणेने तीथे आट्ठा प्रमाणवाळा अमुक विकृतिने आट्ठा काळ सुधी आपनी आज्ञार्थी खावा इच्छुं

व्याख्यान ३४९ मुं.	
बीजा प्रत्येकबुद्ध द्विप्रसन्न राजानी कथा	३४०
व्याख्यान ३५० मुं.	
कोषा प्रत्येकबुद्ध नगगति राजानी कथा ...	३४९
व्याख्यान ३५१ मुं.	
केटलाक लज्जाधी प्रहण हरेला व्रतने पण तजता नथी ते उपर भवदेवनी कथा	३५१
व्याख्यान ३५२ मुं.	
जबू स्वामीनी कथा	३५४
व्याख्यान ३५३ मुं.	
भाववदनना फळ विषे सांभ कुमारी कथा	३५१
व्याख्यान ३५४ मुं.	
भव्यप्राणी प्रयत्न वडे प्रतिबोध फामे छे ते उपर श्रेणिक राजानी कथा	३५९
व्याख्यान ३५५ मुं.	
तीर्थ स्तवना विषे	३७४
शानुजय तीर्थना प्रभाव सबधी एक कथा ...	३७६
वैखानो भग करनारे कुं करछुं ?	३७७
प्रह्लादन राजानी कथा... ..	३७८
प्रतिभा भगादिकना प्रायश्चित्तो	३७८

व्याख्यान ३५६ मुं.	
धर्मना माहात्म्य विषे भगळकुंमनी कथा	३८१
व्याख्यान ३५७ मुं.	
शुक्पद्यवली... ..	३८६
सुधर्मा स्वामीधी भारस्त्रीने तपागच्छ नाम पळयुं त्या सुधीना पाठो	३८६
व्याख्यान ३५८ मुं.	
तपागच्छ नाम पळ्या पछीना आचार्यानी पग- वली	३९२
व्याख्यान ३५९ मुं.	
धीहीरविजय सूरिनु सक्षित चरित्र... ..	३९६
व्याख्यान ३६० मुं.	
धीहीरविजय सूरिनु चरित्र (चालु)	४०२
व्याख्यान ३६१ मुं.	
सिद्धाचळपर रहेला प्रासादनुं वर्णन ...	४०४
उपदेश रूप प्रासादना अवयवोनुं वर्णन ...	४०७
अज्ञाति	४०८

उपदेश प्रासाद ग्रंथ संपूर्ण.

श्री उपदेश प्रासाद ज्ञाषांतर.

विभाग ५ मो.

स्तंज ३० मो.

व्याख्यान २८६ मुं.

रसत्याग नामना चोथा तपाचार विषे.

विकृतिक्लृप्तानां यत्त्यागो यत्र तपो हि तत् ।

गुर्वाज्ञां प्राप्य विकृतिं, ग्रहणाति विधिपूर्वकम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ विकार करनारा रसोनो जे त्याग करवो ते रसत्याग नामहुं तप कहेवाय ठे, तेमां पण गुरुनी आज्ञा द्दणने विधि पूर्वक विकृति (विगड) ग्रहण करवी. ”

दूध, दही, घी, तेल, गोळ तथा पक्वान्न विगेरे ङ जह्य अने मध, मांस, मदिरा तथा माखण ए चार अजह्य मळी दश विकृति (रस) कहेत्ता ठे. ते सर्व रसोनो अथवा तेमांथी कट्ट्याएकनो जीवन पर्यंत अथवा अमुक वर्षे सुधी, अथवा पूर्व तिथि, ङ मांस, चार मास विगेरे अवधि राखीने त्याग करवो; केमके ते सर्व विकारनां कारण ठे. कोइ वखत कारणेने द्दणने विकृति रस देवानी जरूर पने, तो मुनिए गुरुनी आज्ञा द्दणने विधि पूर्वक ग्रहण करवा. ते विषे श्री निशीथ चूर्णिमां कथुं ठे के:—

“ विणायपुठ्वं गुरुं वंदित्वा जण्ड, इमेण कारणेण इमं विगडं एवइअं पमाणेणं इत्तियं कालं तुप्पोहिं अणुन्नाए जोत्तुमिच्छामि, एवं पुच्छिण अणुन्नाए पच्छा जिखं पविट्ठो गहणं करोति. ”

एद्वे विनयपूर्वक गुरुने वांदीने कहे के “ अमुक कारणेने हींथे आंत्वा प्रमाणवाळा अमुक विकृतिने आंत्वा काल सुधी आपनी आज्ञाथी खावा इच्छुं

हुं. एम पृथी गुरुनी आझा बड़ने पठी जिह्वा माटे जाय, अने ते विगय ग्रहण करे. " रसत्यागनो निर्वाह जीवन पर्यंत थइ शके ठे, अने उपवास बिगैरे तो अमुक काळ पर्यंतज थइ शके ठे; बळी उपवासादिक तो घणा ढोको करे ठे, अने रसत्याग तो तत्त्व जाणनाराज करे ठे; तेथी उपवासादिक करतां पण रसत्यागहुं अधिक फळ ठे, अने तेथी करीनेज अनेक मुनिजनों विकृतिनो त्याग करे ठे. श्रीऋषज स्वामीनी पुत्री सुन्दरीए साठ हजार वर्ष सुधी आंविद तप करीने सर्व विकृतिनो त्याग कर्यो हतो, तेमज ओगणीझमा पाटे श्रीमानदेवसूरिने ज्यारे सूरि-पदे स्थापन कर्या ते समये तेना बचे खजा उपर तेना निःस्पृहादिक गुणोथी प्रसन्न थयेळी सरस्वती तथा ब्रह्मी देवीने साक्षात् जोइने "आ (मानदेवसूरि) कोइ बलत चारित्र्यी ज्ञप्त थशे " एवी विचारण्यथी गुरुहुं चित्त खेद पाम्युं. ते जाणीने मानदेवसूरिए रागी श्रावकोना घरनी जिह्वानो तथा सर्व विकृतिनो त्याग कर्यो. ते तपना प्रजावथी नशुद्धपुरमां पन्ना, जया, विजया अने अपराजिता ए चार देवीओ मानदेवसूरिनी सेवा करवा लागी. ते जोइने "आ सूरि ह्यीओथी परवरेंदा केम ठे ? " एवी कोइ मुग्धने शंका थइ, तेने ते देवीओएज शिक्षा आपी. पठी ते देवीओए सूरिने कहुं के " हे स्वामी ! अमने कांइ पण कार्य बताचो. " सूरि बोड्या के " हुं संघनो उपश्रव निवारण करवा माटे तमारां नामोथी गर्जित बध्नांति स्तोत्र रचुं हुं, तेनुं अधिष्ठातापणुं तमारे स्वीकारुं. " आ प्र-भाणेना गुरुना वाक्यने ते देवीओए अंगीकार कर्तुं.

हवे व्यतिरेक युक्तिवने कहे ठे के " जे मुनि रसत्याग करता नथी ते मंगुसूरि बिगैरेनी जेम मोटी हानिने पामे ठे. "

मंगुसूरिनुं दृष्टांत.

मथुरा नगरीमां मंगु नामना आचार्य पांचसो साधु सहित रहेता हता. तेना उपदेशथी रागी थयेझा ढोको तेने युगप्रधान तरीके मानता हता, अने बीजां सर्व कामो परतां मूकीने तथा बीजा सर्व मुनिओनो अनादर करीने जाणे जक्तिवने वडा थया होय तेम घणा ढोको ते सूरिनेज सेवता हता. ते ढोको हमेशां स्निग्ध अने मधुर आहारादिकवरुं सूरिनी सेवा करता हता. अनुकामे कर्मना

१ रागकपुरजीवाळी पंचतीर्थमा नाडेल आवे छ ते.

वशथी सूरि रसमां दोहूप थया. तेथी एक स्थानेज वास अंगीकार कर्या पढी अधिक मुख मळवार्थी (साता गौरवथी) विहार तथा उपदेश आपवामां पण आळसु थया. ऋद्धिगौरवना वज्ञपणाथी मिथ्याजिमानी थया, अने यथायोग्य विनयादि क्रियामां पण मन्दादरवाळा थया; अने रसमां दोहूप थवाथी क्षेत्र, कुळ विगेरे स्थापन करीने गोचरीनी गवेषणा करवामां पण आळसु थया. अनुक्रमे ते आचार्य मृत्यु पापीने तेज नगरनी खाड पासे आवेढा कोड यद्दना मंदिरमां तेना अधिष्ठापक व्यन्तरपणे उत्पन्न थया. त्यां विजंग ज्ञानथी पोतानो पूर्व जव जाणीने पश्चात्ताप करवा लाग्या. पढी हमणां तो “ आम करवुंज योग्य ठे ” एम विचारिने ते मंदिर पासेथी जता आवता साधुओने यद्द प्रतिमाना मुखमांथी मोटी जिह्वा बहार काढीने देखामवा लाग्यो. ए रीते हमेशां करवाथी एकदा कोड साहसिक साधुए तेने पूछ्युं के “ तूं कोण ठे ? अने आ जिह्वा बहार काढीने शामटे बतावे ठे ? ” ते सांजळीने ते यद्दे प्रत्यक् थडने खेद सहित सर्व वृत्तांत कही बताव्यो के “ हुं धर्मरूपी मार्गमां पंगु (हांगमो) थयेदो तमारो गुरु मंगु नामनो आचार्य प्रमादथी मूढोत्तर गुणनो घात करीने महाव्रतनो जंग करवाथी आ नगरनी खाडमां यद्द थयो हुं, माटे तमारे रसमां दोहूप थवुं नहीं. हुं जिह्वाना स्वादथी ब्रह्म थयो हुं, तेवुं जणाववाने माटे जिह्वा बहार काढीने बतावुं हुं. ” आ प्रभाणे सांजळीने ते सर्व साधुओ रसत्याग रूपी तपमां तत्पर थया, अने सर्व दो-कोने उपदेश करवा लाग्या के “ हे जन्म प्राणीओ ! पुरुषोने इन्द्रियजय महा संपत्तिनुं कारण थाय ठे. कर्तुं ठे के—

इन्द्रियाण्येव तत्सर्वं, यत्स्वर्गनरकावुजौ ।

निवृद्धीतविसृष्टानि, स्वर्गाय नरकाय च ॥ १ ॥

जावार्थे—“ स्वर्ग अने नरक ए वेनी जे प्राप्ति थवी, ते सर्व इन्द्रियो-वडेज ठे; केमके इन्द्रियोनो निग्रह करवाथी स्वर्ग मळे ठे, अने तेमने बूटां मूकवाथी नरक प्राप्त थाय ठे. ”

संग्राममां जय मेळवनारा घणा जोवामां आवे ठे, पण इन्द्रियोनो जय करनारा दुर्बल होय ठे. कर्तुं ठे के—

शतेषु जायते शूरः, सहस्रेषु च पंथितः ।

वक्ता शतसहस्रेषु, दाता जवति वा न वा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सो माणसोमां कोड एकज शूरो होय ठे, हजार माणसोमां एक पंक्ति निवने ठे, लाख माणसोमां कोड एकज वक्ता होय ठे, अने सर्व मनुष्योमां दाता तो कोड होय ठे, अथवा नथी पण होता. ” कारण के—

न राणे निर्जिते शूरो, विद्यया न च पंक्तिः ।

न वक्ता वाक्पटुत्वेन, न दाता धनदायकः ॥ २ ॥

जावार्थ—“ युद्धमां जीत भेळववार्थी कांड शूरो कहेवाय नहीं, विद्या उपार्जन करवार्थी कांड पंक्ति कहेवाय नहीं, वाणीनी चतुराधी कांड वक्ता कहेवाय नहीं, अने धन आपे तेड्यापरथी कांड दाता कहेवाय नहीं. ” त्यारे ?

इन्द्रियाणां जये शूरो, धर्मं चरति पंक्तिः ।

सत्यवादी जवेच्छक्ता, दाता जीताजयप्रदः ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ जे इन्द्रियोनी जय करे तेज शूरो कहेवाय ठे, जे धर्मतुं आचरण करे तेज पंक्ति कहेवाय ठे, जे सत्य बोझे तेज वक्ता कहेवाय ठे, अने जय पावेझाने जे अजयदान आपे तेज दाता कहेवाय ठे. ”

समग्र इन्द्रियोनी जय करवालुं मूळ कारण रसनेन्द्रियोनी जय करवो ते ठे. ते रसनेन्द्रियोनी जय चोजन तथा वचननी व्यवस्थावने थाय ठे. माटे निर्दोष कर्मधी दोषरहितपणे प्राप्त थयेझो परिमित आहार शुच क्रियानी प्रवृत्ति माटे ग्रहण करवो. अत्यंत आहार करवार्थी नवा नवा मनोरथोनी वृद्धि थाय ठे, प्रबळ निद्रानो लक्ष्य थाय ठे, निरंतर अपवित्रपाणुं प्राप्त थाय ठे, शरीरना अचयवो पुष्ट थाय ठे, अने तेथी करीने सर्व क्रियाओमां प्रमाड थाय ठे, तेमज घणुं करीने निरंतर रोगीपाणुं प्राप्त थाय ठे; माटे हमेशां रसनेन्द्रियने अतृप्तिवाळीज राखवी. एक रसनेन्द्रियने अतृप्त राखीए, तो बीजी सर्व इन्द्रियो पोतपांताना विषयोथी निवृत्त थइने वृप्ति पावे ठे, अने रसनेन्द्रियने तृप्त राखीए, तो बीजी सर्व इन्द्रियो पोतपांताना विषयोमां उत्सुक रहेवार्थी अतृप्तज रहे ठे. जुओ रसनेन्द्रियमां बोलुप थयेझा मंगुसुरि अनेक दुर्गनिनां दुःखो पाम्या; तथा कंठुरिक मुनि पण जिह्वानीज बोलुपताथी हजार वर्षे शुधी पावन करेलुं संयम हारो गया. माटे सावुओप तथा श्रावकोए अवग्य रसत्याग तप करवो.

हवे कायकदेश नामना पांचमा तपाचार विषे कहे छे—

वीरासनादिना कदेशः, कायस्यागमयुक्तिः ।

तनुबाधनरूपोऽत्र, विधेयस्तत्तपः स्मृतम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आगममां कहेली युक्ति प्रमाणे वीरासन विगेरे आसनोवने शरीरेने बाध पमारुवा रूप जे कायकदेश सहन करवो ते कायकदेश तप कहेवाय छे. ”

अहीं मूल श्लोकमां ‘ वीरासनादि ’ शब्दमां आदि शब्द मूक्यो छे, तेर्था उग्रासन विगेरे आसनो जाणवां तथा केशद्वंचन जाणवुं. ते विषे कहुं छे के—

वीरासण उक्कुरु आसणाइं, दोआइं अ विन्नेउं ।

कायकिदेशो संसारवासनिव्वेअ हेउत्ति ॥ १ ॥

जावार्थ—“ वीरासन, उक्त्यासन विगेरे तथा केशद्वोच विगेरे कायकदेश संसारवासमां निव्वेद (खेद) करवाना हेतुचूत जाणवा. ”

केशद्वोच विषे बीजा शास्त्रमां पण कहुं छे के—

पश्चात्कर्म पुरःकर्म, जीवहिंसा परिग्रहाः ।

दोषा ह्येते परित्यक्ताः, शिरोद्वोचं प्रकुर्वता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ केशनो द्वोच करनार पुरुषे पश्चात्कर्म, पूर्वकर्म, जीवहिंसा अने परिग्रह एट्ठा दोषोनो त्याग कर्यो छे एम समजवुं. ”

स्थानांग सूत्रमां दश प्रकारनो द्वोच कहेद्वो छे. तेमां पांच इन्द्रियोनो जय अने चार कषायनो त्याग ए नव प्रकारे जावद्वोच कहेद्वो छे अने दशमो केशद्वोच ए इन्द्र्यद्वोच कहेद्वो छे. ते द्रव्यद्वोच नव प्रकारना जावद्वोच पूर्वक करवो जोइए. अहीं चार जांगा थाय छे ते आ प्रमाणे—कोइक प्रथम जावद्वोच करीने पत्नी इन्द्र्यद्वोच करे छे. कहुं छे के “ साधु होय तेज साधु थाय छे. ” आ उपर जंबूस्वामी विगेरेनां दृष्टांत जाणवां (१), कोइक प्रथम जावद्वोच करे छे, पत्नी इन्द्र्यद्वोच करता नथी. अहीं मरुदेवी माता विगेरेनां दृष्टान्तो जाणवां (२). कोइक प्रथम इन्द्र्यद्वोच करीने पत्नी जावद्वोच करे छे. ते उपर दुम्मक साधु विगेरेनां

दृष्टांत जाणवां (३). अने कोडक प्रथम द्रव्यद्वोच करीने पढी जावद्वोच करता नथी. अर्ही उदायि राजाने मारनार विनयरत्नतुं दृष्टान्त जाणवुं, अथवा आधुनिक वेपथारी अने आजीविका माटे यतिद्विग धारण करनारनां दृष्टांतो जाणवां (४).

अर्ही कोड शंका करे के “परीपहमां अने आ कायकद्वेशमां शो तफावत’ते ? ” तेनो जवाव आपे ते के “ परीपह पोताथी अने वीजाथी एम वंने प्रकारथी उत्पन्न थतां कद्वेश रूप होय ते, अने कायकद्वेश मात्र पोतेकरेळा कद्वेशना अनुभव रूप होय ते, एटशो तेमां तफावत ते. ” आ कायकद्वेश तप करवाथी निरंतर कर्मद्वयरूपी गुण प्राप्त थाय ते, तेथी उद्वस्थ जिनकद्विप विगेरे प्राये निरंतर उजाज रहे ते, अने कदाच वेसे ते तोपण उत्कटिक विगेरे विपम आसनवदेज वेसे ते. तेज-जवमां सिद्धिगामी श्री वीरप्रभुए आ तप सारी रीते आचर्युं ते. केपके श्री वीरप्रभु उद्वस्थ अवस्थामां सादा वार वर्ष अने पंदर दिवस सुधी रणा, तेमां कोड पण वखत ते पर्यस्तिका (पद्मांठी) वाळीने एक कृणवार पण वेठा नथी. तेपज एक सुहूर्त मात्र निष्ठा दीधी ते ते पण उजा रहिनेज लीधेकी ते.

आ कायकद्वेश तप पण सिद्धान्तनी युक्तिं अनुसरिने कर्तुं होय तोज फलदायी थाय ते. नर्ही तो वाळ तपस्वीओ घणा प्रकारना कायकद्वेशने सहन करे ते, कमठादिकनी जेम पंचाग्नि तप करे ते, सूर्य सन्मुख दृष्टि राखीने तथा उंचा हाथ राखीने उजा रहे ते, पंचकेश वधारे ते, तथा दृक्कनी शाखा उपर पग बांधीने नीचे मस्तके दटके ते, पूरण, जमदग्नि अने कौशिक विगेरे तापसोनी जेम महा कष्ट सहन करे ते, परंतु ते सर्व आस आगमनी युक्तिरहित होवाथी निष्फळ ते.

“जे जवमां अवश्य सिद्धि मळवानी ते ते जवमां पण वीतराग प्रभु रना आगमने अनुसरिने आ कायकद्वेश तपतुं आचरण निरंतर करेते, माटे तपना अर्थी मुनिओए आ तपतुं आराधन अवश्य करवुं.”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशभासादष्टचौ विंशतितमस्तंजस्य
परुशीत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ ३८६ ॥

व्याख्यान २८७ सुं.

संझीनता नामना छद्वा तपाचार विषे.

इन्द्रियादिचतुर्जेदा, संझीनता निगद्यते ।

बाह्यतपोऽन्तिमो जेदः, स्वीकार्यः स्कन्दकर्षिवत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“इन्द्रियादिक चार प्रकारे संझीनता कहेझी ठे, ते बाह्यतपनो ठेझो जेद स्कंदक ऋषिनी जेम अंगीकार करवो.”

संझीनता एट्ठे गुप्तपाणुं अर्थात् शयन, जोजन विगेरे अग्रगटपाणे करवुं ते. ते संझीनताना चार जेद ठे. ते विषे पूर्वाचार्योए कहुं ठे के—

इंद्रियकसायजोए, पमुच्च संझीणया मुण्येयव्वा ।

तह य विवित्तचरिया, पन्नत्ता वीयरारोहिं ॥ १ ॥

जावार्थ—“ इन्द्रिय, कषाय अने योग आश्रयी त्रण संझीनता तथा विवित्तचर्या ए चोथी संझीनता जाणवी, एम वीनराग जिनेश्वरे कहुं छे. ”

श्रोत्र इन्द्रियवक्ने मधुर के अमधुर (कट्ट) शब्दो उपर राग -द्वेष न करवो, ते श्रोत्रेन्द्रिय संझीनता कहेवाय ठे. ए प्रमाणे चहुं इन्द्रिय विगेरेमां.पण समजवुं. एम पांच प्रकारे इन्द्रिय संझीनता जाणवी. उदयमां नहीं आवेझा कषायोने रोकवा तथा उदयमां आवेझाने निष्कळ करवा ते कषाय संझीनता जाणवी. मन, वचन, कायाना अशुच योगनो निरोध करवो, ने शुच योगनी उदीरणा करवी, ते योगसंझीनता जाणवी; अने स्त्री, पशु, नपुंसक विगेरेथी रहित आरामादिकमां निवास करवो, ते विवित्त शयन जोजन संझीनता जाणवी. आ प्रमाणे चारे प्रकारनी संझीनता पाळवी. जेओ तेहुं पाळन करता नथी तेओ श्रवण मात्रधीज धर्महुं ग्रहण करनार तापसनी जेम मोटी दुःखपरंपराने पांमे ठे.

श्रमणमात्रग्राही तापसनुं दृष्टांत.

कोइ गाममां कोइएक ब्राह्मण पापथी नय पामीने तापस थयो. तेणे 'कूपया धर्मः' (दयाथी धर्म थाय ठे) ए वाक्य सांजळ्युं हतुं. एकदा कोइ तापस सन्निपातना व्याधिथी पीमातो हतो, तेने वैद्ये थहुं जळ पीवानो निषेध कर्यो हतो. एक वखत वीजा सर्व तापसो कांइ काम प्रसंगे अन्य स्थाने गया हता; ते वख-

ते पेढा रोगी तापसे आ नवीन तापस पासे धरुं पाणी मागुं, तेथी ' कृपावने ध-
र्म थाय ठे ' एम जाणीने तेणे ते रोगीने धरुं जळ आप्णुं, तेथी ते रोगी वहु
पीका पाम्यो. ते वृत्तांत जाणीने बीजा तापसोए ते नवीन तापसने घणो धिकार्यो के-
" अरे मूर्ख ! तें आ रोगीने मारी नांख्यो, अथवा अज्ञानी शुं न करे ?" तेथी
ते नवीन तापसे विचार्युं के " हुं अज्ञानी हूं, तेथी मारे ज्ञान शीखवुं जोडए. "
पळी अन्यास करतां तेणे सांजळ्युं के " तप कर्या विना ज्ञान निरर्थक ठे. तपथी
ज ज्ञाननी प्राप्ति थाय ठे. कहुं छे के—तपस्वी पुरुषो आ सचराचर त्रैलोक्यने
जुए, ठे. " इत्यादि सांजळीने ' पोतानेज आधीन एवुं तप हुं करुं ' एम विचारी-
ने कोडने पण कव्हा विना ते नवीन तापस पर्वतनी गुफामां गयो. त्यां तप करवानो
आरंभ कर्यो. कंद, मूळ अने फळादिकनो पण त्याग करीने तेणे केटझाएक दि-
वसो निर्गमन कर्यो. हुधानी पीकाथी कंठगत प्राण थयो, तेवामां तेने शोध करवा
नीकळेझा केटझाक तापसोए तेने जोयो, अने कहुं के " आ रीते तप थाय नहीं,
केमके ' शरीरमाधं स्वदु धर्मसाधनं ' धर्मतुं पहेतुं साधन शरीर छे. एवुं वचन
छे, माटे शरीरतुं रक्षण करवुं अने धर्मतुं मूळ कारण समाधान(समता) छे, तेमां यत्न करवो. "
ते सांजळीने 'सप्रताने विषे हुं यत्न करुं' एम निश्चय करीने ते तापस कोड गाममां
गयो. त्यां चक्रजनेाथी पूजा पामवा लाग्यो. केटझेक दिवसे तेने धन प्राप्त थरुं.
ते जाणीने केटझाक धूर्त माणसोए तेने परिचय करवा मांड्यो. ते धूर्तो उपर वि-
श्वास आववाथी तेणे समाधान मूळक धर्म कव्हा के " जे कांड सुवर्ण, स्त्री विगेरे
सहेजे प्राप्त थाय तेने उपयोग करवो, अने प्राप्त न थाय तेनी आगळ के पाळळ
स्पृहा करवी नहीं. " आ प्रमाणे समाधान मूळ धर्म सांजळीने ते धूर्तोए उपाय
हाथ लागवाथी तेनी पासे गणिका मोकळीने सर्वे धन हरी वीधुं. ते वात जाण-
वामां आववाथी लोकोए तेने काढी मूक्यो. आ प्रमाणे ते तापस श्रवणमात्रथी-
ज धर्मेने ग्रहण करनार, शास्त्रवचनना जावार्थने नहीं जाणनार, शास्त्रना उपदेशने
अयोग्य, तथा संझीनता तपना रहस्यने नहीं जाणनार होवाथी अनेक जवपरं-
पराने पाम्यो.

चार प्रकारना संझीनता तपयुक्त स्कन्दक साधुनुं दृष्टान्त.

पांचमा अंगमां कहुं ठे. के कडिंगपुरीना उद्यानमां श्री वीरस्वामी सम-
वसर्या. ते पुरीनी समीपे श्रावस्ति नामनी नगरीमां स्कन्दक नामे एक तापस रहेतो

हतो. ते ब्राह्मणनां समग्र शास्त्रो जाणतो हतो. एकदा महावीर स्वामीना शिष्य पिंगल नामना मुनिए स्कन्दकने पूछ्युं के “ हे स्कंदक ! लोक सान्त छे के अनन्त छे ? जीव सान्त छे के अनन्त छे ? सिद्धि सान्त छे के अनन्त छे ? सिद्ध सान्त छे के अनन्त छे ? अने केवा प्रकारना मरणधी जीव संसारनी वृद्धि अथवा हानि पामे ? ” आ प्रश्नो सांजळीने स्याघादने नहीं जाणनार स्कंदक तापसे मौन धारण कर्युं. पिंगल मुनिए त्रणवार ते प्रश्नो कर्या, पण स्कंदक उत्तर आपी शक्यो नहीं. तेवामां श्रावस्ति नगरीना लोको श्री वीरप्रभुने वांदवा जता हता, ते जोड़ने स्कंदके पण प्रभुना शिष्ये पूछेवा प्रश्नोना उत्तरो जाणवा माटे पोताना त्रिदंड, कर्मरुद्र, वृद्धना पल्लव, अंकुश, रुद्राक्षनी माळा अने गेरुधी रंगेदां वस्त्र विगरे उपकरणां दाड़ने श्री वीरप्रभु पासे आववानो संकल्प कर्यो. ते वखते श्री जिनेश्वरे गौतम गणधरने कहुं के “ आजे तमने तमारा पूर्व मित्र स्कंदकनो समागम थशे. ” गौतमे पूछ्युं के “ हे स्वामिन् ! क्यारे थशे ? ” प्रभु बोध्या के “ हमणाते मार्गमांज चाब्या आवेडे. ” गौतमे पूछ्युं के “ हे स्वामिन् ! ते आवनो शिष्य थशे के नहीं ? ” स्वामी बोध्या के ‘ थशे. ’ ते सांजळीने गौतमस्वामी तेनी सन्मुख गया, अने जइदीधी तेने मळीने पूछ्युं के “ हे स्कंदक ! तमे कुशल छे ? ” (अर्ही गौतम गणधरे असंयमी सन्मुख गमन, कुशल अश विगरे कर्युं, ते अनेकदाज जोवाधी, अथवा प्रथमधीज पोताना गुरुने तेना आववातुं ज्ञान थयुं हयुं, ते वने प्रभुनो ज्ञानातिशय जणाववा माटे, अथवा ‘ ते स्कंदकने व्रतनो समय समीपेज छे ’ एम जावाहैव वीर प्रभुना वाक्यधी जाणीने पोतातुं निर्मानित्व जणाववा माटे कर्युं छे.) पढी श्री गौतम स्वामीए तेने कहुं के “ हे पूर्व मित्र ! तमे पिंगल मुनिए पूछेवा प्रश्नोना उत्तरो पूछवा माटे मारा धर्मगुरु पासे आवो छे. ” ते सांजळीने स्कंदके पूछ्युं के “ तमे मारा मननी हकीकत शी रीते जाणी ? ” गौतम गणधरे कहुं के “ अमारा गुरु त्रिंकाळमां एकान्ते करेहुं, प्रत्यक्ष करेहुं अथवा जविष्यमां करवातुं ते सर्व जाणे छे. तेमने सादि अनन्त जांगे ज्ञान रहेहुं छे. तेमना वचनधी में तमारुं आगमन विगरे जाण्युं. ” स्कंदक बोध्या के “ तो हवे आपणे तमारा धर्मगुरु पासे जइए. ” पढी ते गौतम गणधरनी साथे प्रभु पासे आव्या. श्री वीरस्वामीए पण गौतमस्वामीनी जेमज बात करी. पढी स्कंदके प्रभुना सर्वज्ञपणानी प्रतीति माटे ते प्रश्नोना अर्थ पूछ्या. एदवे स्वामी बोध्या के “ लोक इव्यादिक

चार प्रकारनो ठे. तेमां डव्यथी लोक एक ठे, पंचास्ति कायना स्वरूपवाळो ठे, सान्त ठे, अने परिमाणयुक्त ठे. क्षेत्रथी लोक आयाम, विष्कंज अने परिधीथी असंख्यता कोयकोटी योजन प्रमाण ठे, माटे सान्त ठे. काळथी अनादि अनन्त ठे; कोड पण वखत आ लोक नहोतो, नथी के नहीं हशे एवुं नथी; अतीत काळे हतो, वर्तमानकाळे विद्यमान ठे, अने जत्रिप्यकाळे पण विद्यमान हशे; तेथी हमेशां नित्य ठे, अने शाश्वत छे. जावथी झोक अनन्त ठे, केमके अनन्त वर्ण गंधादिक पर्याय युक्त ठे.

जीव पण डव्यथी एक अने नित्य ठे; क्षेत्रथी असंख्य प्रदेशानी अवगाहनावाळो अने सान्त ठे; काळथी त्रणे काळमां अनन्त ठे अने शाश्वत ठे; अने जावथी अनन्त ज्ञानादि रत्नत्रयना पर्यायांथी युक्त ठे; केमके प्रथमनां त्रण शरीर (आंदारिक, वैक्रिय अने आहारक)ने आश्रीने अनन्ता गुरुद्वष्ट पर्यायो ठे, अने तजस तथा कर्मण ए वे शरीरने आश्रीने अनन्ता अगुरुद्वष्ट पर्यायो ठे, तणे करीने जीवयुक्त ठे तेथी जावथी जीव अनन्त छे.

सिद्धि एटझे सिद्ध जीवनी समीपुं क्षेत्र सिद्धशिद्धा जाणवी. ते सिद्धशिद्धा डव्यथी एक, सान्त अने ध्रुव ठे; क्षेत्रथी पीस्ताद्वीश दारव योजन आयाम विष्कंज परिमाणवाळी ठे; काळथी अनादि अनन्त छे; अने जावथी अनन्त वर्णादिक पर्यायोए करीने युक्त ठे.

सिद्ध एटझे सकळ कर्मनो क्य करवाथी जेने आत्मस्वरूप प्राप्त थयुं छे ते. ते सिद्ध, डव्यथी एक अने सान्त ठे; क्षेत्रथी असंख्य प्रदेशानी अवगाहनावाळा ठे; काळथी सिद्ध सादि अनन्त ठे; अने जावथी अनन्त ज्ञानादिक पर्यायोथी युक्त, सान्त तथा अनन्त छे.

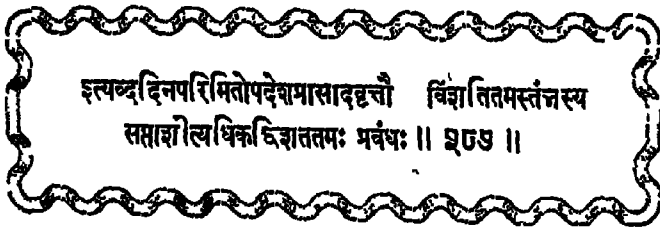
तेसांजळीने स्कन्दके "केवा मरणथी जीव संसारनी वृद्धि तथा हानि करे?" ए प्रश्न पूछथो. जगवाने उत्तर आप्या के " वाळ मरणथी संसारनी वृद्धि थाय अने धंरित मरणथी जवपरंपरानी हानि थाय. तेमां वाळ मरण वार प्रकारतुं छे, तेतुं मरण करवाथी जीव चार गतिवाळा संसाररूप कांतारयां जटके ठे. तेमां कृथादिकनी पीनाथी अथवा संयमज्जष्ट थडने मृत्यु पाये ते वज्रमरण ?, पांच इन्डियोने आधीन रहीने तेनी पीडाथी मृत्यु पाये ते वशार्तमरण ३, मनमां शब्द राखी

मृत्यु पासे ते अन्तःशब्दमरण ३, माणस पोताना जवतुं नियाणुं करीने मृत्यु पासे ते तद्वचनमरण ४, पर्वतपरधी पत्नीने मरे ते गिरिपतनमरण ५, वृक्षपरधी पत्नीने मरे ते तरुपतनमरण ६, जळमां रूचीने मरे ते जळप्रवेशमरण ७, अग्निमां प्रवेश करीने मरे ते ज्वलनप्रवेशमरण ८, विष जक्षण करीने मरे ते विषजक्षणमरण ९, शस्त्रधी मरे ते शस्त्रमरण १०, वृक्षनी शाखापर पाश बांधीने मरे ते वृक्षपाशमरण ११, गीध पत्नी, हाथी विंगरेना महारधी मरे ते गृध्रपृष्ठमरण १२. पंक्ति मरण वे प्रकारतुं ठे—पादपोषगमन अने जक्तप्रत्याख्यान. आ वे मरणधी अनन्त जवनो ऋय थाय ठे. ” आ प्रमाणे सांजळीने ते स्कन्दक संदेह रहित थया, अने प्रचुने त्रण प्रदक्षिणा करीने बोध्या के “ हे जगवन्! आपतुं वाक्य खरेखरं सत्य ठे. ” पत्नी ते स्कन्दके इज्ञान कूपे जड पोतानां सर्व उपकरणो मूकी दडने श्री जिनैछ पासे दीक्षा ग्रहण करी. अनुक्रमे अगियार अंगनो अच्ययास करी प्रचुनी आज्ञा बडने वार प्रतिमा अंगीकार करी. पत्नी प्रचुनी आज्ञाधी गुणरत्नसंवत्सर तप अंगीकार करुं. ते तपमां पहेले मासे एकेक उपवास करीने बीजे दिवसे पारणुं, बीजे महिने निरंतर बढ तप करीने पारणुं, एवी रीते चरुतां चरुतां सोळमे महिने सोळ उपवासे पारणुं थाय ठे. स्कन्दक मुनि ए प्रमाणे तप करतां दिवसे उत्कट आसने सूर्य सन्मुख रहिने आतापना ह्येता, अने रात्रे वीरासन बाळीने बल रहित रहेता ह्येता. आ गुणरत्नसंवत्सर तपमां वीतेर पारणाना दिवसो आवे ठे. एवी रीते बढ, अछम, अर्थ मास तथा मासक्षपणादि तपे करीने आसने जावता सता शरीरतुं सघळुं मांस शुष्क थड गथुं. मात्र जीवनी शक्तिवने गमन करता, अने बोद्धता सता ग्दानि पामी जता ह्येता. तेमतुं शरीर एटतुं वथुं कृश थड गथुं हतुं के ते चान्नता अथवा वेसता त्यारे जाणे सुकां काष्ठतुं जरेतुं अथवा पांदरानुं जरेतुं अथवा तड अने सरसवना काष्ठतुं जरेतुं अथवा कोदसातुं जरेतुं गातुं चान्नतुं होय तेम तेमना शरीरनां हारुकां खरुखन शब्द करतां ह्येतां. एकदा धर्म-जागरण करतां रात्रिना पाडव्या जागे तेणे विचारुं के ‘हवे हुं अनशन ग्रहण करुं.’ पत्नी प्रातःकाळे श्री जिनेश्वरनी आज्ञा बडने अत्यंत हर्ष पूर्वक धीमे धीमे तेओ विपुल गिरिपर चड्या. त्यां पृथ्वीशीद्वापटतुं प्रमार्जन करीने पूर्वाजिमुखे पद्मासन बाळी दर्जेना संघामपर-वेसीने योगमुद्राय करीने ‘नमोस्त्युणं’ इत्यादि जणानी बोध्या के “हे जगवन्! आपल्यासुता मने अहीं रहेद्वाने जुओ. प्रथम में आ-

(१५) उपदेशप्रासाद जापांतर—जाग १ मो—स्तंज ३० मो.

पनी पासे पांच महा व्रत अंगीकार कर्यां ठे. हवे अत्यारे पण आपनीज साक्षीए अठार पापस्थानोतुं अने चार प्रकारना आहारतुं हुं ठेह्या श्वासोश्वास सुधी प्रत्या-
ख्यान करुं हुं. " आ प्रमाणे कही सर्व पाप आलोचीने तथा प्रतिक्रमीने मृत्युने
अणुच्छता सता एक मासनी संखेखना करी. माते वार वर्ष सुधी चारित्रतुं पा-
खन करी काळधर्म पामिने अच्युत देवदोकरमां देवता थया; त्यां मोटुं आयुष्य
जोगवी त्यांथी च्यवीने महाविदेहक्रेत्रमां मनुष्यपणुं पामी समस्त दुःखनो अंत
करी सिष्पिपदेने पामशे.

" चार प्रकारतुं संखीनिता नामतुं शुष्य तप धारण करीने श्री महावीर
स्वामीना शिष्य स्कन्दक नामना साधु विपुल नामना पर्वत उपर मासनी संखेखना
करीने ठेह्या अच्युत स्वर्गमां गया. "

व्याख्यान २८८ मुं.

हवे ४ प्रकारना आचर्यतर तपमां प्रथम प्रायश्चित्त नामना तपरूप सातमो
तपाचार कहे ठे.

गीतार्थादिगुणैर्युक्तं, द्वाब्ध्वाचार्यं विवेकिना ।

प्रायश्चित्तं तपो ब्राह्मं, पापफलप्ररोधकम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ विवेकी पुरुषे गीतार्थादिक गुणोष्ठी युक्त एवा आचार्यने
पामिने पापना फळने रोकनारं प्रायश्चित्त नामतुं तप ग्रहण करवुं. ”

गीतार्थ पट्टे निर्वीथ विगेरे ठेद सूत्रादिना जावार्थने जाणनार, आदि
शब्दे करीने कृत योगी (करेला ठे योग जेणे) विगेरे-गुणोष्ठी युक्त मुनि जाण-
वा. कळुं ठे के—

गीत्रत्थो करुजोगी, चारिती तह गाहणाकुसलो ।
खेवन्नो अविसेई, जणिणं आलोयणायरिणं ॥ १ ॥

जावार्थ—“ गीतार्थ एट्ठे समग्र सिद्धान्तना अर्थने जाणनार, कृत-
योगी एट्ठे मन वचन अने कायाना योगनो अज्यास करनार अथवा विविध प्र-
कारुं तप करनार, चारित्री एट्ठे अतिचार रहित संयमंतुं पावन करनार, तथा
ग्राहणाकुशल एट्ठे घणी युक्तिधी आलोचना क्षेत्रने विविध प्रकारनां प्राय-
श्चित्त तप ग्रहण कराववामां कुशल, खेवज्ज एट्ठे सम्यक् प्रकारे प्रायश्चित्त क्षेत्रां
तथा करतां जे परिश्रम थाय तेने जाणनार, अविषादी एट्ठे प्रायश्चित्त क्षेत्राना
अनेक दोषो सांजळ्या छातां खेद नहीं पामतां उदय प्रायश्चित्त क्षेत्राने तेवा तेवा
प्रकारनां दृष्टांतो कहेवा पूर्वक वैराग्यवाळां वाक्योधी उत्साह पमारुनार, एवा प्रका-
रना आचार्य आलोचनाने माटे योग्य कहेवा ठे. ”

माटे आलोयण क्षेत्रने अवश्य गीतार्थ गुरुनी शोध करवी. कहुं ठे के—

: आलोअणादिनिमित्तं, खित्तंमि सत्तजोयणसयाई ।

: कादे बारसवासा, गीत्रत्थगवेसाणं कुज्जा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आलोचनादिक क्षेत्रा माटे क्षेत्रधी सातसो योजन सुधी अ-
ने काळधी बार वर्ष सुधी फरीने गीतार्थनी शोध करवी. ”

अग्गीळं न विजाणई, सोहिं चरणस्स देइ ऊणहिअं ।

तो अप्पाणं आलोअगं च पानेइ संसारे ॥ २ ॥

जावार्थ—“अग्गीळं के अगीतार्थ आलोयण आपी जाणता नथी, तेथी
ते जो चारित्र संबंधी अधिक अथवा न्यून आलोयण आपे, तो तेथी पोताने अने
आलोचना क्षेत्रने वधेने संसारमां पाने. ”

अखंमिअचारित्तो, वयगहणाळं हविज्ज जो निच्चं ।

तस्स सगासे दंसणवयगहणं सोहिगहणं च ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ जे हुंमेशां व्रत ग्रहण कर्या पडी अखंमि चारित्रवाळा होय,
तेनी पासे दर्शन (समकित) अने व्रतंतुं ग्रहण करंतुं, तथा तेनीज पासे आलोयण
क्षेत्री, अथवा अनशन आदरवुं. ”

(१४) उपदेशभासाद जापांतर-जाग ५ मो-स्तंज २० मो.

आवा प्रकारना गुरुने पापीने अवश्य प्रायश्चित्त ग्रहण करवुं. कदापि आ-
लोचना देवा जतां मार्गमांज आयुष्य पूर्ण थतां मृत्यु पासे तो पण तेने आराधक जा-
णवो. केमके पांचमा अंगमां कहुं छे के—

आलोअणापरिणतं, सम्मं संपट्टितं गुरुसगासे ।

जइ अंतरावि काळं, करीज्ज जइ आराहणं तहवि ॥१॥

जावार्थ—“ आलोयणापरिणत (आलोयणा देवाने तत्पर)थयो सतो, गुरु
पासे जबाने सम्पक् प्रकारे संस्थित थयो होय एट्ठे मार्गे पड्यो होय एवो मुनि
कदापि मार्गमां पण काळ करे तो ते तदपि (आलोयण दीथा विना पण) आ-
राधक छे. ”

जो कदाचित् आचार्य विगेरेनी योग्यता न मळे तो सिद्धनी साक्षीप पण
आलोयण देवी. कहुं छे के—

आयरिआइ सगच्छे, संजोइअ इअर गीयत्थपासत्थे ।

सारूवी पच्छाकरु, देव थ पत्तिमा अरिहसिच्छे ॥१॥

जावार्थ—“ स्वगच्छना आचार्यादिक, सांजोगिक, इतर, गीतार्थपासत्थ,
सारूपिक, पश्चात्कृत, देव, प्रतिमा अने अर्हन्त सिद्धनी साक्षीप उत्तरोत्तर अ-
जावे आलोचना देवी. ”

आ गाथानो विस्तरार्थ ए छे के—साधु अथवा श्रावके अवश्य प्रथम पां-
ताना गच्छना आचार्य पासे आलोचना देवी, तेने अजावे उपाध्याय पासे, तेने
अजावे प्रवर्तक पासे, तेने अजावे स्थविर पासे अने तेने अजावे गणावच्छेदक पासे
(जे कोइ गच्छमां भोद्य होय तेनी पासे) आलोचना देवी. पोताना गच्छमां
उपरना पांचेनो अजाव होय तो सांजोगिक एट्ठे समान सामाचारीवाळा बीजा
गच्छना आचार्य विगेरे पांचेनी पासे अनुक्रमे एक एकना अजावे आलोचना देवी.
तेमना अजावे इतर असांजोगिक एट्ठे जुदी सामाचारीवाळा संबिद्य गच्छमां तेज
क्रमे आलोचना देवी. तेमना पण अजावे गीतार्थपासत्थ एट्ठे गीतार्थ थया पढी
पासत्था थइ गयेल होय तेनी पासे, तेना अजावे गीतार्थ सारूपिक एट्ठे श्वेतवस्त्र-
धारी, मुंन, वच्छकच्छ रहित, रजोहरण रहित, ब्रह्मचर्य रहित, स्त्रीवर्जित,

जिज्ञावने जोजन करनार एवानी पासे अथवा शिखा धारण करनार अने जार्या-वाळा सिद्धपुत्रनी पासे, तेना अजावे गीतार्थ पश्चात्कृत एट्ठे गीतार्थ थया पढी चारित्रना वेषने तजीने स्त्रीवाळा थयेद्या गृहस्थ पासे आढोचना देखी.

आवा पासस्थादिकने पण आढोयण देखी वखते गुरुनी जेम वंदनादिक विधि करवो. केमके धर्मतुं मूल विनय ठे. जो कदाच पासस्थादिक पोते पोताने हीन गुण-वाळा समजीने वंदनादिक करवानी ना कहे, तो तेने आसन उपर वेसारी प्रणाम मात्र करी आढोचना देखी. जेणे चारित्रनो वेष तजी दीधो ठे एवा पश्चात्कृत पासे देतां तेने अल्प काळतुं सामायिक लव्वरावीने तथा वेष धारण करावीने पढी विधि पूर्वक आढोयण देखी. तेवा पासस्थादिकना पण अजावे जे लव्वानादिकमां वेसीने अर्हन्ते अने गणधरादिके घणी वार आढोचना आपी होय, अने ते जे देवताए जोयुं-सांजळ्युं होय, त्यां जइ ते सम्यग्दृष्टि देवतानी अष्टम विगेरे तपथी आराधना करीने तेमने प्रत्यक्ष करी तेनी पासे आढोचना देखी. जो कदाच जेणे आढोयण सांजळ्हे ते देवता च्यवी गयो हृशे तो तेने स्थाने उत्पन्न थयेद्यो बीजो देवता महा-विदेहमां विचरता अरिहंतने पूढीने आढोचना आपशे. तेना पण अजावे अरि-हंतनी प्रतिमा पासे आढोचीने पोतेज प्रायश्चित्त ग्रहण करवुं. तेना पण अयोगे इज्ञान कूण तरफ मुख राखी अर्हन्त सिध्दनी समझ आढोचना करवी, पण आढोचना कर्या विना रहेवुं नहां. केमके शक्य सहित रंहेवाथी आराधकपाणुं नष्ट थाय ठे. आ विगेरे व्याख्यान व्यवहार सूत्रमां पण देखेवुं ठे.

आढोचनाना अनेक गुणो ठे. कहुं ठे के—

बहु आह्लाङ्गणं, अप्परनिवृत्ति अज्जवं सोही ।

उष्करकरणं आणा, निस्सह्यत्तं च सोहिगुणा ॥ १ ॥

शब्दार्थ—“ बहुता, आह्लाद उत्पन्न थवो ते, स्वरनी निवृत्ति, आ-र्जव, शुद्धता, उष्कर करवापाणुं, आज्ञा अने निःशक्यत्व—ए शौधि एट्ठे आढो-यणना गुणो ठे. ”

तात्पर्यार्थ—बहुता एट्ठे जेम चार बहन करनारनो चार बइ देवाथी ते बहु (हळ्वो) थाय तेम हृदयमांथी शक्य नावा थवाथी आढोयण लेनारने बहुता प्राप्त थाय ठे, आह्लादी जनन एट्ठे प्रमोद (हर्ष) उत्पन्न थाय ठे, स्वरनिवृत्ति

एद्वे पोतानी तथा अन्यनी दोषधी निवृत्ति थाय डे, अर्थात् आलोचना हेवाधी पोताना दोषनी निवृत्ति थाय डे, एद्वुंज नहीं पण तेने जोडने बीजाओ पण पोताना दोषनी आलोचना हेवा तत्पर थाय डे, तेधी बीजानी पण दोषधी निवृत्ति थाय डे, आर्जव एद्वे सारी रीते आलोच्येण हेवाधी निष्कपटता-सरलता प्राप्त थाय डे, शोधि एद्वे अतिचाररूप मळनो नाश थवाधी शुद्धता प्राप्त थाय डे, दुष्करकरण-दुष्कर कर्वापाणुं थाय डे. एद्वे के पापकार्यतुं प्रतिसेवन ते कांइ दुष्कर नधी, तेतो अनादिकाळधी परिचित डे; परतु कांइपण दोष थयो होय तेनी आलोचना हेवी ते दुष्कर डे. केमके आलोचनानी इच्छा तो ज्योर मोडना सन्मुखजावें प्रवळ वीर्यनो उद्व्वास थाय त्यारेज थइ शके डे. ते विषे श्री निशीय चूर्णिमां पण कर्तुं डे के—

“तं न दुष्करं जं पक्वित्तिर्जिह्वं, तं दुष्करं जं सम्मं आलोच्यज्जिति।”

“जे (अकार्यतुं) प्रतिसेवन कर्तुं ते दुष्कर नधी, पण जे तेनी सम्यक् प्रकारे आलोचना हेवी ते दुष्कर डे. ”

आ कारणधीज आ आलोचनाने अन्यंतर तपमां गणोद्व डे. सम्यग् आलोचन मासङ्गपणादिक तप कर्तां पण दुष्कर डे. अर्हा द्वाकणा साधनीतुं तथा चंमकौशिकना पूर्वजवमां देरुकीनी हिंसा कर्तार. तपस्वी (मुनि) तुं दृष्टांत जाणवुं.

हवे ज्ञानादिकनी आलोचना कहे डे.

त्रिविधाशातना जाते, ज्ञानादिनां यथाक्रमम् ।

अतिचारविशुद्ध्यर्थं, सूत्रोक्तं तत्तपश्चरेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ज्ञानादिकनी अनुक्रमे त्रण प्रकारनी आशातना थये सते तेना अतिचारनी विशुद्धि माटे सूत्रमां कशा प्रमाणे तप कर्तुं. ” -

जघन्य, मध्यम अने उत्कृष्ट एम त्रण प्रकारनी आशातना जाणवी. तेमां ज्ञानादिकनां अविनय थाय, त्यारे तेतुं प्रायश्चित्त द्वाद यथायोग्य तप करवो जोइए. जितकथ्य अनुसार “ काद्वे विणये बहुमाणे ” इत्यादि आठ प्रकारना ज्ञानाचारनी देश आशातनामां एक आंविद्व अने सर्वाशातनामां एक उपवास करवो; अने स्थानांग सूत्र अनुसार जघन्य आशातनामां पुरिमद्व, मध्यममां एकासणुं अने

उत्कृष्टमां आंबिद्ध करवुं. आचार्य, उपध्याय, पुस्तक, पाटी, कवळी, ओळीया, नवकारवाळी विगेरे दरेकनी आशातनामां जघन्यथी एक आंबिद्ध आवे. निंदा, प्रक्षेप, मत्सर, उपहास विगेरे रूप दरेक आशातनामां एक एक उपवास आवे. झ्यावही प्रतिक्रम्या विना स्वाध्याय विगेरे करे तो एक पुरिमडुनुं प्रायश्चित्त आवे. पोताना प्रमादथी पुस्तकादिकनो अग्निथी दाह थयो होय, अथवा नष्ट थयां होय तो शक्ति ठते ते पुस्तको फरीथी नवां हखाववां. अहरोने पग अरुके तो नीवी आवे, ज्ञान समीप ठतां (पासे होवा ठतां) आहार नीहार करवाथी नीवी आवे, थूंकवने अह्नर काढे तो पुरिमडु आवे, जपमाळा (नवकारवाळी) तुटे अथवा तेने पगनो स्पर्श थाय के खोवाय तो नीवी आवे, काळ वखते सिध्दान्त जणे गणे अथवा कोझे जणवामां अंतराय करे तो पुरिमडुनुं प्रायश्चित्त आवे. आ प्रमाणे जाणीने जे माणस ज्ञान संबंधी प्रायश्चित्त ग्रहण करे नहीं, आळोवे नहीं ते माणस वरदत्तना जीव वसुदेव आचार्यनी जेम अने पुस्तक पाटी विगेरेने वाळी नाखनार गुणमंजरीना जीव सुंदरीनी जेम महान दुःख पावे छे^१.

हवे 'निस्तंक्रिय निक्कंखिय' इत्यादि आठ प्रकारना दर्शनाचारने विवे दे-
शशंकांमां आंबिद्धनुं प्रायश्चित्त आवे, सर्व शंका थाय तो उपवास आवे. (आ प्रमाणे आठेमां समजी छेवुं). स्थानांग सूत्रमां दर्शनाचारना अतिचार संबंधी जघन्यथी पु-
रिमड, मध्यमथी एकासाणुं अने उत्कृष्टथी उपवास कहेल्लोडे. प्रमादथी देवगुरुने वं-
दना न करे तो पुरिमड, प्रतिमानी साथे वासकुंपी, धूपघाणुं विगेरे अथकाइ जाय,
प्रतिमा पनी जाय, वगर धोयेहा वल्लवने पूजा करे तो पुरिमड अने देव, गुरु, पुस्तक,
संघ, चैत्य, तप, साधु, श्रावक अने सामाचारीनी देशथी आशातना करे तो आंबिद्ध
अने सर्वाशातनामां प्रत्येके उपवास; देरासरनी अंदर तंबोळ खावुं, जळ पीवुं,
जोजन करवुं इत्यादि दश प्रकारनी चैत्यनी आशातना देशथी थाय तो आंबिद्ध,
सर्वथी आशातना थाय तो उपवास; सामान्ये मिथ्यात्व क्रिया करे तो पुरिमड,
उत्कृष्टथी आंबिद्ध; अन्य तीर्थिकना देवगुरुनुं वंदन पूजन करे, श्राद्ध संवत्सरी
करे, मांकदा माने, उत्तर मूके इत्यादि वादर मिथ्यात्व एक वार करवाथी प्रत्येके
एक एक उपवास, वारंवार तेवी करणी करे तो प्रत्येके दश दश उपवास; सार्धमि-
कनी साथे अप्रीति करे तो जघन्यथी एकासाणुं, मध्यमथी आंबिद्ध अने उत्कृष्ट-

थी उपवास ; स्थापनाचार्यनी पन्निडेहण न करे तो पुरिमढ, पनी जाय तो एका-
साणुं, खोवाड जाय तो उपवास ; प्रतिमानी अंगुडी विंगेरे पोताना प्रमादथी नष्ट
थाय तो दश उपवास ; सूक्ष्मपणे देवछव्यनो उपजोग थड जाय तो जघन्यथी
पुरिमढ, मध्यपथी उपवास, अने प्रमादथी वारंवार जोगमां छे तो दश उपवास :
देवछव्य जङ्गण करिने जे मनुष्य प्रायश्चित्त ग्रहण करे नहीं ते संकाश शैठ, सा-
गर शैठ विंगेरेनी जेम अनेक दुःखसंततिने पामे छे. पृथ्वीपर पनी गयेडां पुष्प
प्रमादथी प्रचुने चरुवे तो आंविद्वानुं प्रायश्चित्त आवे. आ प्रमाणे प्रायश्चित्त छे-
वाथी थोरुा तपवने शुद्धि थाय छे, अने जो गुरु पासे जड प्रायश्चित्त न छे तो
ते मातंगना पुत्रनी जेम धणुं दुःख पामे छे.

मातंग पुत्रनुं दृष्टान्त.

कामरूप पट्टणमां कोड चांराळने घेर दांतवाळो पुत्र उत्पन्न थयो. ते जोड
तेनी माताए जय पामीने गाम बहार जड ते पुत्रने तजी दीधो. तेवामां ते नगरने
राजा फरवा नीकळ्यो तेणे तेने दीडो, एटले परिजन छारा पोताना महेडमां लड
जड तेने लडेयो. अनुक्रमे ते युवावस्था पाम्यो. प्रति राजाए तेनेज गादीपर वेसानीने
दीक्षा दीधी. ते राजर्षि अनुक्रमे ज्ञानी थया, एटडे पुत्रने प्रतिबोध करवा त्यां
आव्या. राजाने खबर थतां ते मोटी समृद्धिथी गुरुने वांदीने पासे वेडो. तेवामां
ते चांराळनी स्त्री पण त्यां आवी गुरुने वांदीने वेडो. ते मातंगीने जोडने राजा
हर्ष पाम्यो अने ते मातंगी पण राजाने जोडने हर्ष पामी. तेना रोमांच विकसित
थया अने तत्काळ तेना वधे स्तनमांथी दूधनी धारा नीकळी. ते जोडने राजाए
आश्चर्य पामी गुरुने पूछ्युं के “ हे स्वामी ! मारा दर्शनथी आ मातंगीना स्तनमां-
थी दूध केम नीकळ्युं ? ” मुनि बोड्या के “ हे राजा ! आ मातंगी तारी माता
छे. तणे तने जन्मतांज गाम बहार तजी दीधो हुतो, त्यांथी में लडने तारं पावन
कर्युं हतुं, अने मारे पुत्र नहीं होवाथी तने राज्य आप्युं हतुं. ” ते सांजळीने रा-
जाए पूछ्युं के “ हे गुरु ! कया कर्मथी मातंग कुळमां मारो जन्म थयो ? अने क-
या कर्मथी मने राज्य मळ्युं ? ” मुनि बोड्या के “ तुं पूर्व जवे श्रीमान् अने वि-
वेकी श्रेष्ठी हुतो. एकदा जिनेछनी पूजा करतां एक मुगंधी पुष्प पचासन
उपर पर्युं. ते अति मुगंधी छे एम जाणीने तें फरीथी ते पुष्प प्रचुपर चरुाव्युं.
अविधिए स्नान कर्षा विना ए प्रमाणे करवाथी तें माद्विन्यपणानुं पापकर्म अ-

व्याख्यान १७९ मुं. पांच अणुव्रत संबंधी प्रायश्चित्त विषे. (१७)

जित कर्तुं, ते पापनी आलोचना कर्त्ता विना मरण पाप्मी मातंग कुळभां तुं उत्पन्न थयो, अने विधि पूर्वक पूजा करवाना पुण्यधी तुं राज्य पाप्म्यो. ” आ प्रमाणे सां-
जळीं तेने जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न थयुं, एट्ठे तरतज तेणे राज्य तजी दइने दीक्षा लीधी. अंते समग्र दुष्कर्म आलोची प्रतिक्रमीने स्वर्गे गयो.

“ सिद्धान्त, संघ अने प्रतिमानी अर्चना विगेरेमां अविवेकने लीधे जे आशातना थइ होय तेनी सद्गुरु पासे तत्काळ आलोचना दइ योग्य तंप तपीने दरेके माणसे शुद्ध थवुं. ”

इत्यद्भ्यदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ विंशतितमस्तंजस्य
अष्टाशीत्यधिकछिन्नतमः प्रबंधः ॥ १७७ ॥

व्याख्यान २८९ मुं.

पांच अणुव्रत संबंधी प्रायश्चित्त विषे.

पंचाणुव्रतसंबन्ध्यतिचारशुद्धिहेतवे ।

प्रायश्चित्ततपः कार्यं, गीतार्थग्रहणोदितम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ पांच अणुव्रत संबंधी अतिचारनी शुद्धिने माटे गीतार्थ गुरुप कहेलुं प्रायश्चित्त तप कर्तुं. ”

पांच व्रत माहेला पहेला व्रतनी आलोचना आ प्रमाणे ठे—आवकौने पृथ्वीकायादिक एकेन्द्रिय जीवनी विराधना घणुं करीने सामायिकने स्थाने अर्थवा अजिग्रहनुं उल्लंघन करतां जाणवी. तेमां पांचे स्थावरनो कारण विना संघट्ट करवाथी एक पुरिमद, तेअोने थोनी पीना करी होय तो एकासाणुं, गाढ पीना करी होय तो नीवी अने उपद्रव कर्तो होय तो आंविद्ध करवुं. अनन्तकायने विकलेन्द्रियनो संघट्ट करवाथी पुरिमद, अल्प पीना करी होय तो एकासाणुं, अधिक पीना करी होय तो आंविद्ध अने उपद्रव कर्तो होय तो उपवास. अहंकारथी पंचेन्द्रियनो वध कर्तो होय तो दश उपवास, घणा एकेन्द्रियनो वध कर्तो होय तो

दश-उपवास, गळ्या विनातुं जळ एक वार पीतुं होय तो वे उपवास, जळ गळ्या पठी तेतो संवारो थोमो ढोळायो होय तो वे उपवास, वारंवार संवारो ढोळायो होय तो दश उपवास, संवारो सूकाड गयो होय तो दश उपवास, खारो अने मीठो (खाराने मीठा पाणीनो) संवारो एकत्र करवामां आव्यो होय तो त्रण उपवास, गळ्या विनाना जळयी स्नान कर्युं होय अथवा तेने उतुं कर्युं होय तो त्रण उपवास, ढील फूडनो संघट कर्यो होय तो एक उपवास, ढीळां घास उपर वेसवा के चालवार्थी एक उपवास, गर्जपाते १०८ उपवास, करोळीयानां पर उखेरवार्थी दश उपवास, उधरनां धर नष्ट करवार्थी दश उपवास; ग्वाळकूवामां, कीरुओना दरमां तथा पोहाणवाळ। जमीनमां जळ जाय तेम स्नान करवार्थी, अने उतुं जळ अथवा ओसापण विगेरे तेवे स्थाने ढोळवार्थी एक उपवास; पाणी गळतां ढोळे, फा-टेझा गळणाथी पाणी गळे, टाकरनां पुंज्या विना अग्निमां नाखे, सळेतुं धान्य खांने, दळे, सेके, जरने के तरुके मूके, उकरमो सळगावे, होत्रमां सूट करे, वासीतुं अग्निमां नाखे, कोळ नाखे, चोमासामां ढांक्या विना दीवो करे, खाट्ट्या गोदनां तरुके नाखे, वासी गार ढीपे, वासी ढाणां थापे, चकडी विगेरेना माळा जागे, जीव जोया विना वस्त्र धुए, रात्रिण स्नान करे, घंटी, खान्णीयो, चूडो विगेरे पुंज्या विना उपयोगमां हे, सोय खुए, इत्यादि कार्ये निर्ध्वंस (निर्दय)पणे करवार्थी दरेक कार्यमां जघन्ये एक उपवासतुं, मध्यमयी त्रण उपवासतुं अने उत्कृष्ट दश उपवासतुं प्रायश्चित्त आवे. सुवावर करवार्थी वे अथवा त्रण उपवास, घणी स्त्रीओनी सुवावर करवार्थी दश उपवास; जळो मूकावार्थी एक उपवास, कृमिना नाश मोटे औषध खातुं होय तो उत्कृष्ट दश उपवास; जळाशयमां स्नान करे, लूगरनां के गोदनां विगेरे धुए तो दश उपवास, अने कांचकी विगेरेथी केश ओळीने जू ढीखनी विराधना करे तो दश उपवास.

आ प्रमाणे आहोचना सांजळीने जे कोड पापनी आहोचना न करे ते मोटें दुःख पावे ठे.

धर्मराजाए पूर्वे पोताना हुपकना जवमां घणा स्थावर अने अनन्तकायादि-कनो'वध कर्यो हतो, तेथी तेने घणुं दुःख प्राप्त थयुं हतुं. पठी तेणे ते पापनी गुरु पासे आहोचना करी, अने गुरूप कहेतुं प्रायश्चित्त अंगीकार कर्युं, तेथी तेज जवमां ते पावो मोटो इन्ध थयो. दाखो साधर्मिकोने अन्नदान आपीने तेणे सुखी

कर्था. त्यार पत्नी वीजो मनुष्यजन्म पामती वखते तेना प्रजावधी धार वर्षेनो दुष्काळ परवानो हतो ते पड्यो नहीं, तेथी तेतुं धर्मराजा नाम पड्युं. आ दृष्टान्त अमे सातमा व्रतमां सविस्तर आपेलुं ठे. एक गोवाळे वावळनी सूड्यी जूने परोवी मारी हती, तेतुं प्रायश्चित्त न करवाथी ते एकसो ने आठ जव सुधी सूळीथी मरण पाय्यो हतो. महेश्वर नामना श्रेष्ठीनी स्त्रीए एक जू मारी हती, ते जाणीने कुमारपाळ राजाए तेतुं सर्वस्व दळने तेनावने ते जूना प्रायश्चित्त वदव यूकाविहार नामतुं चैत्य कराव्युं हतुं. श्रीहरिजन्मसूरिण पोताना प्रायश्चित्तने स्थाने चौदसो ने चुंमाळीश ग्रन्थो वनाव्या ठे. आ विगेरे दृष्टान्तो पोतानी मेळे जाणी द्वेषां.

हेवे वीजा व्रततुं प्रायश्चित्त आ प्रमाणे छे—पांच मोटा असत्य ठे, ते बोद्धवाथी जघन्ये एक आंविद्ध अने उल्कृष्टे एक उपवासतुं प्रायश्चित्त. अहंकारथी असत्य बोद्धे तो दश उपवास, कलह करतां, चानी करतां ने खोडं कळंक देतां एक आंविद्ध, धर्मनो दोष थाय एतुं बोद्धे तो दश उपवास, आप^१ देवाथी अथवा हाथवती करकना मोळवाथी एक उपवास, छुष्टपणाथी कोडने मारवातुं कहे तो दश उपवास, कोडना पर कळंक चनाववा माटे तेने व्यजिचारी कहेवो, शाकिनी^२ कहेवी अथवा कोडने निधि मळ्यो ठे ए विगेरे दोष आपवो तेथी दश उपवास. ^३अक्षर, 'मसि (शाही) अने गुप्त कहेल वातनो जेद करे तो एक आंविद्ध, खोटी रीते कोडनो दंभ करावे तो दश उपवास. कोडने मारी नांखे तो एकसो ने पेंशी उपवास. एक पखवानीया सुधी क्रोध रहे तो एक उपवास, चार मास सुधी क्रोध रहे तो वं उपवास, वर्ष सुधी क्रोध रहे तो दश उपवास. (आ प्रमाणे प्रायश्चित्त समजतुं). एक वर्षेथी वधारे मुदत क्रोध रहे तेनी आदोचना ठेज नहीं. अजिचि कुमारे पोताना पिता लदायि मुनि उपर छेप राख्यो हतो. ठेवट मरण समये पण तेणे लदायि चिना वीजा सर्व जीवोने खमाव्या, अने लदायि परना छेपनी आदोचना करी नहीं, तेथी ते 'अधोगामी देवता थयो हतो.

असत्य वाणी बोद्धवानां पापनीं आदोचना नहीं क्षेत्रारा रज्जा साध्वी, कुत्रयप्रज सूरि अने मरिचि विगेरेनां दृष्टान्तो अहीं जाणवां.

स्यूद्ध अदत्तादानमां प्रमादथी खोटां तोडां तथा माप राखवां, रसु पदार्थमां

वीजो रस जेळवी वेचवो, दाणचोरी करवी इत्यादिकमां जघन्ययी पुरिमदू, मध्यमयी आंविद्य अने उत्कृष्टयी उपवास. अहंकारयी ते कार्यो करे तो दश उपवास, विश्वासघातकरवायी एक उपवास. अदत्तादाननी आ प्रमाणेनी आश्लोयण नहीं हेनार अने अदत्त ग्रहण करवामां आसक्त धवन्न नामने श्रेष्ठी श्रीपाद राजा उपर विश्वासघातनी स्पृहा राखवायी तेज जवमां मोटी व्ययाने पाम्यो हतां; अने केसरी, राष्ट्रियंय विगेरे चोरो चोरीनो त्याग करीने जिनश्वरना मार्गना रागी (जक्त) थया हता.

मैयुन विरमण नामना चोथा व्रतमां प्रमादयी स्वदारा संबंधी नियमनो जंग थयो होय तो एक उपवास, वेड्या संबंधी नियमनो जंग थयो होय तो वे उपवास, अहंकारयी जंग कर्यो होय तो दश उपवास, हीन जातिनी परस्त्रीने अज्ञानपणे सेववायी दश उपवास, जाणीने सेववायी लाख सजाय सहित दश उपवास, आम नामना राजाए हुंवनी स्त्री साये जोग करवानी उच्छा करी हती ते वात वप्पनद मूरिना जाणवामां आवी, तेथी राजा लज्जित थयो. पळी ब्राह्मणा कहेडा प्रायश्चित्तीय राजाए तपावेडी द्रोढानी पुतळीनुं आद्विगन करवानी उच्छा करी. ते जाणीने गुरुए राजाने जीखामण आपी के " हे राजा! एम करवायी पापनो क्य थतो नयी. " पळी राजाना पूतवायी गुरुए सर्वज्ञा ज्ञानने आधारे प्रायश्चित् आण्युं. ते प्रायश्चित् तप करवायी राजा पाप रहित थडेने गुण पाय्यो हतो. उत्तम जातिनी परस्त्रीने अजाणतां सेववायी एक लाख ने ऐंशी हजार सजाय सहित दश उपवास. जाणीने सेववायी १८० उपवास. निर्येच संबंधी नियमनो जंग थयो होय तो एक आंविद्य, स्वप्नमां जंग थयो होय तो चार दोगस ने एक नवकारनो कायोत्सर्ग, एकसो ने आठ श्वासोश्वास प्रमाण. हस्तक्रिया करवायी ऋण उपवास, वारवार हस्तक्रिया करवायी दश उपवास, परस्त्रीना हृदयनो स्पर्श करवायी एक उपवास, डोंगडा डोंगडीना विवाह करवायी एक पुरिमदू, डोंगडा गुंथवायी एकासाणं, अने तेनी क्रीना करवायी एक आंविद्य, परस्त्रीने वळात्कारे सेववायी एकसो ऐंशी उपवास, तेना पर तीव्र दृष्टिराग राखवायी वे उपवास, अने तेनी साये तीव्र प्रेम पूर्वक वातचित् के हस्त विगेरेनो स्पर्श करवायी ऋण उपवासनी आश्लोयण आवे वे.

रपी नामनी राजपुत्री वाळविधवा हती. तेणे शीखसन्नाह नामना अ-

मात्य उपर दृष्टिराग कर्षो हतो. अनुक्रमे ते बन्नेए दीक्षा ग्रहण करी हती. ठेवट संक्षेखनाने समये गुरुए घणी रीते बोध करी समजावी, तोपण रूपी साध्वीए ते दृष्टिराग संबंधी पापनी आढोचना ढीधी नहीं; ते पाप गुप्त राखवाथी (दंज करवाथी) अनन्त जवपरंपरा पापी. जो ते पापनी आढोचना ढीधी होत तो थोफा तपथीज तेनी कार्यसिद्धि थात.

कुमारीका साथे जोग करवाथी अछम, इत्वर परिग्रहिता (अमुक मुदत सुधी रखायत तरीके कोइए राखेव) नो समागम करवाथी वे उपवारा, मैथुन संबंधी अशुच चिंतवन करवाथी एक उपवास. श्री लङ्गमणा नामनी साध्वीए चकद्वाना मैथुननी स्तुति करी हती. ते पापनी आढोचण गुरु पासे ढीधी नहीं, पण पोतानी बुद्धिथीज ते पापना नाशने माटे पचास वर्षे सुधी महा उत्कट तप कर्षो, तो पण ते पाप नाश पाय्थुं नहीं; उद्यटी अनेक जव सुधी विरुंधना पापी. पण जो दंजनो त्याग करीने गुरुए आपेव्हा प्रायश्चित्त तपथी आढोचना करी होत तो थोफा काळमांज शुद्ध थात.

पांचमा परिग्रह परिमाण नामना व्रतमां नव प्रकारना परिग्रहना नियमनो जंग थाय तो जपन्थे पुरिग्रह, मध्यमथी आंविद्ध अने उत्कृष्टे एक उपवासनी आढोचण आवे ठे; दर्पथी नियमनो जंग करे तो दश उपवासनी आढोचण आवे ठे. आ व्रतं प्रायश्चित्त तप महणसिंह नामना श्रावकनी जेम तत्काळ स्वीकारी देवुं. साधुए पण पोताना उपकरणादिक अधिक राखवाथी तत्काळ आढोचण देवी—ते पापने आढोवुं; नहीं तो विबुद्धसिंहसूरिनी जेम अनार्य कुळमां जन्मवुं पने ठे. ते कथा नीचे प्रमाणे—

विबुद्धसिंहसूरिनुं दृष्टांत.

श्री विबुद्धसिंह नामना सूरि पोताना शिष्यो सहित समस्त आस्रमणीत धर्ममां रक्त हता. परंतु एक योगपट्ट उपर तेने घणी प्रीति थइ हती. ते योगपट्ट विना कोइ पण स्थाने तेने प्रीति उपजती नहोती. योगपट्ट एठ्ठे उज्जी पलांठी वाळीने केरु तथा पाने साथे बांधवामां आवतुं सुतरतुं वस्त्र समजतुं. ते योगपट्ट उपरनी मूर्खा तेणे तजी नहीं. जिनेन्डोए तो मूर्खानेज समस्त परिग्रहतुं मूळ कारण कहेतुं ठे. ते मूर्खतुं पाप तेणे मृत्यु वखते पण सम्यग् प्रकारे आढोचुं नहीं.

तेथी ते सूरि काळ करीने अनार्य देशांमं आरवना म्झेच्छ कुळमां राजपुत्र थया. त्यां तेना शरीरपर योगपट्टना आकारे चिन्ह थयुं. तन्न, लाखुं विगेरे चिन्हनी जेम ते चिन्ह जोडने सर्वे माणसो विस्मय पाम्या. कारण के आतुं चिन्ह कोड वखत जोवामां आव्युं नहोतुं, अने तेतुं कारण तो मात्र ज्ञानीज जाणे तेम हतुं. अहीं तेना शिष्योने संपम अने तपना वळथी अनुक्रमे अवधिज्ञान अने मनःपर्यवज्ञान उत्पन्न थयां. ते ज्ञानवने पोताना गुरूनी शी गति थइ ठे ? ते जोतां म्झेच्छ कुळमां तेमनी उत्पत्ति जाणीने ते शिष्यो विचारवा द्याग्या के “ अहो ! घनादिक विना मात्र स्वल्प मूर्धा पण आ प्रमाणे व्रतजंगना फळने आपनारी थइ पनी, एवी मूर्धाने विःकार ठे, तेमज तेवी मूर्धानी अनादोचनाने पण धिःकार ठे. पण हवे आपणे तेमने सर्वज्ञ धर्म पमारवे करीने तेमनो उच्चार करी प्रत्युपकार करवो जोइए. कथुं ठे के—

समकितदायक गुरु तणो, ^१पच्चुवयार न थाय;

जत्र कोमाकोमे करी, करतो सर्व उपाय. १.

स्थानांग सूत्रमां पण “ तिहं दुष्प्रमियां ” त्रण वानानो प्रतिकार थइ शके नहिं, इत्यादि कहेतुं ठे. एम विचारीने ते शिष्यो तुरळ्ळनी वाणी तथा अरळ शाल जणवा द्याग्या. पडी म्झेच्छ लोकोमां मान्य थाय एवो वेष धारण करीने अने पोतानो यतिवेष गोपवीने ते देश तरफ तेओए विहार कर्यो. अनुक्रमे अनार्य देश आव्यो, त्यां सर्व स्थाने निर्दोष आहारादिक मळशे नही एम जाणीने ते सर्वेए मासकपण विगेरे तप अंगीकार कथुं. पडी ज्यां पोताना गुरुउत्पन्न थया हता त्यां आव्या, अने कुरानमां जे जे निर्दोष विषयो हता तेतुं आदंवन करीने वैराग्यनी युक्तिथी उपदेश करवा द्याग्या, तेथी तेओ घणा लोकोनी स्तुतिने योग्य थया. अनेक जनोनां मुखथी तेमनी प्रशंसा सांजळीने ते राजपुत्र पण तेमनी पासे आववा द्यायो. ते साधुओनो वाणी सांजळीने राजपुत्रने घणो हर्ष थयो. ते कोइ कोइ वार एकसोज त्यां आवतो, अने कोइ कोइ वार परिवार सहित आवतो. मुनिओ पण एकांतमां ते राजपुत्रने पोतानो साधुवेश देखारता हता, एकदा साधुओनी क्रिया, वेष, योगपट्टरूपी निशानी, मुनिनां वाक्य अने पोताना पूर्वजवनो वृत्तांत सांजळीने तेने जातिस्मरण थयुं. पट्टे तेणे विचारुं के “ अहो मने धिःकार

व्याख्यान २९० मुं. गुणव्रत तथा शिक्षाव्रतना प्रायश्चित्त विषे. (३५)

ढे के में योगपट्ट संबंधी प्रायश्चित्त ढीधुं नहीं. तेथी हुं ञण रत्नो (समकित, ज्ञान ने चारित्र) हारी गयो, अने मात्र योगपट्टनी मूर्ध्वाथी परमात्माना धर्मथी व्यतिरिक्त हीन जातिमां उत्पन्न थयो. आ सर्वे मारा शिष्यो ढे, तेओए मारा पर घणो उपकार कर्यो ढे. केमके तेओो आहारादिकनो पण त्याग करिने मारे माटे निःस्पृहपणे आवुं उग्र तप करे ढे. तेमने अहीं आव्या घणा दिवसो थइ गया ढे, माटे देहना आधारचूत आहारादिक विना तेओो केम रही शकजे ? माटे हुं जलदीधी मारा स्वजनोने ढेतरिने एमनी साथे जइ आर्य देशनी सीमाए पहोचीने दीक्षा ग्रहण करूं. ” पढी अवसर जोइने राजपुत्रे ते शिष्यो साथे आर्य देशमां आवी दीक्षा ढइने पोतानो जन्म सफल कर्यो.

“ नाना बिद्रवाळुं नाव पण जेम समुद्रमां डुवी जाय ढे तेप अढ्य मूर्ध्वाथी पण सूरि अनार्य देशमां उत्पन्न थया; माटे सर्वे जन्म जीवोए पापनी शुद्धि माटे आढोचना अवश्य ढेवी. ”

इत्यद्भिनदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ विंशतितमस्तंजस्य
एकोनवत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ ३८९ ॥

व्याख्यान २९० मुं.

गुणव्रत तथा शिक्षाव्रतना -प्रायश्चित्त विषे.

त्रीणि गुणव्रतानि स्युः, सेव्यानि प्रत्यहं तथा ।

शिक्षाव्रतानि चत्वार्येषामपि तत्तपो जवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ञण गुणव्रत अने चार शिक्षाव्रत ढे, तेमहुं निरंतर सेवन करवुं. ते ववे प्रकारना व्रत संबंधी पण ते तप (प्रायश्चित्त तप) अतिचार आढोचनारूप कहेढो ढे. ” ते आ प्रमाणे—

पहेढा गुणव्रतमां तीहुं जळमां ने स्थळमां अने उंचे तथा नीचे नियम क-

(५६) उपदेशमासाद जाषांतर—जाग ९ मो—स्तंज ५० मो.

रतां अंधिक गमन थाय तो जघन्यथी एक आंविद्धतुं प्रायश्चित्त समजंतुं.

बीजा गुणव्रतमां अजाणतां मद्य मांस उपनोगमां आवे तो त्रण उपवास, अने दर्पथी अथवा आकुटीथी मद्य मांस वापरवामां आवे तो दश उपवास. गुणी माणसे मद्यमांसना स्वादनी इच्छा मात्र पण करवी नहीं, कदाच इच्छा थइ जाय तो तेनी पण अवग्य आहोचना द्वेषी. एकदा श्रीकुमारपाळ राजाने कांइक सुकुं देवर खातां दाढ मध्ये 'कररु' 'कररु' शब्द थयो. तेथी प्रथम जज्ञण करेदा मांसतुं स्पर्ण थइ आव्युं. तेणे तरतज विचार्युं के "अहो! में अयोग्य ध्यान कर्युं." प-ठी तेना प्रायश्चित्त माटे पोताना सर्व दांत पाडी नांखवा तैयार थइ गया. मंत्रीए ते-म करतां अटकावीने ते वृत्तान्त गुस्ने जणाव्यो. गुस्ए द्वाज जोड्ने तेना प्रायश्चित्त-ने ठेकाणे एक हजार ने चौबीश स्तंजवाळुं आरस पत्थरतुं चैत्य कराववानो उप-देश आप्यो.

कोइवार अनानोगे माखण खावामां आव्युं होय तो एक उपवास. जाणी-ने (आकुटीथी) जज्ञण करे तो त्रण उपवास. अनन्तकायतुं एकवार अनानोगे जज्ञण करवार्थी एक उपवास, अने जाणीने जज्ञण करवार्थी त्रण उपवास. को-ही गयेझी वनस्पतिना जज्ञणथी एक आंविद्ध, वोळ अथाणुं जज्ञण करवार्थी तथा दाढा दूध, दहीं अने ढाशमां छिदल खावार्थी अने सोळ प्रहर उपरांततुं द-हीं जज्ञण करवार्थी तेमज वावीशे अजज्ञना जज्ञणथी एक एक उपवास. मधना जज्ञणमां तेनो नियम ठतां जंग थाय तो वे उपवास, नियम न होय अने मधतुं जज्ञण करे तो एक उपवास. चौद नियमनो जंग थाय तो जघन्यथी एक पुरिमइ, अने उत्कर्षथी एक उपवास. सूद्धम कर्मादानमां वे उपवास अने लुहारनो, वानी वाववानो (मालीनो), रथ (गारुां विगेरे) घरुवानो धंघो करवार्थी तथा द्वाख, गळी, मणशीद्ध, धावनी, साबु, जांग, चार महा विगय, पशु पक्षीनां अंगोपांग ठे-दन, अफीण, हळ अने हथियार विगेरेनो वेपार करवार्थी दश उपवास. विष आपीने अथवा अपावीने पत्तीथी तेतुं निवारण कर्युं होय तो दश उपवास, पण निवारण कर्युं न होय तो एकसो ने अशेरी उपवास. सुइ वनाववाथी एक आंविद्ध. उरी वनाववाथी त्रण उपवास.

हथियारनो वेपारज राजीया श्रावकनी जेम श्रावके निषेधवो (न करवो). तेनी कथा पवी ठे के " खंजातमां तपगच्छी राजीया अने वजीया नामना वे जा-

इन्द्रो रहेता हता. तेने घणा दूर देशधी, जळमार्गे वहाणो आर्व्यां. तेमां तरवार, ढरी, कटारी, सुनी, दातरमां, तीर, बंडुक, पीस्तोळ अने बरळी विगेरे ढोढानां बनावेळां घणां हथियारो मोटी कीमतवाळां हतां. ते जोडने तेणे विचार्युं के ' आ हथियारोधी परंपराए अनेक जीवोनी हिंसा थरो, माटे ते सर्वेने जांगीने जीणो चूरो करी खानो खोदी दाटी देवां जोडए. ' आ प्रमाणे विचारीने तेणे पोताना सेवकोने हथियारोने तेवी रीते दाटी देवानो हुकम कर्यो. सेवकोए घणो धननो दान देखाड्यो, तोपण तेमणे तेमंतुं कहेवुं कबूद राख्युं नहीं. "

रात्रिचोजनना नियमनो जंग थाय तो त्राण उपवास. रात्रिप धोजाने पीरसे तो एक पुरिमदु, अने चारवार तेम करे तो दश उपवास. अजाणतां लगजग वेळाए जमवार्धी एक आंविद. प्रजाते जद जांखद समये खाय तो एक आंविद. साधुओए तो सर्वथा जीवितपर्यन्त रात्रिचोजननो निषेध करेढो होय ठे, तेधी तेमणे तो तेनी इच्छा मात्र पण करवी नहीं. केमके इच्छा करवार्धी पण मोटे दोष द्यागे ठे. ते उपर दृष्टांत कहे ठे—

श्रीपुर नामना नगरमां धनेश्वर नामना सूरि चातुर्मास रखा हता. तेमनामां उपवास करवानी शक्ति नहोती. अन्यदा पर्युषण पर्व आवतां वीजा साधुओ तथा श्रावको ठठ, अठम विगेरे तप करवा द्याग्या. ते वखते सूरिए विचार्युं के " हुं उपवास करी शकतो नथी, तो पण आजे तो उपवास करूं. " एम विचारीने तेणे प्रथम पोरसीनुं पचरक्ताण कर्तुं, पडी पुरिमदुंतुं कर्तुं, पडी अवहुंतुं कर्तुं, एम वधतुं वधतुं पचरक्ताण करवा द्याग्या. वीजा साधुओए गुरुने कर्तुं के " अमे आहार दइ आवीए, तमे पचरक्ताण पारो. " गुरु बोड्या के " आजे तो उपवासज ठे. " पडी सायंकाळंतुं प्रतिक्रमण कर्तुं, संधारानी विधि जणीने संधारो कर्यो, पण चूखने वीधे तेमने निडा आवी नहीं. मध्य रात्रिए गुरु बोड्या के " हे मुनिओ ! असुर थयुं ठे, माटे अन्न दइ आवो. " साधुओ बोड्या के " हजु तो मध्य रात्रिनो समय ठे, सूर्योदय थयो नथी, शंख बगारुनारे हजु शंख पण बगाड्यो नथी, कुकराओ पण बोदता नथी. आपेज अमोने शीखवुं ठे के ' रात्रिचोजनथी मूळ गुणनी हानि थाय ठे' माटे आ वखते नीक्षा देवा जंतुं योग्य नथी. लोको पण हजु सुता ठे. " ते सांजळीने सूरि बोड्या के " हे शिष्यो ! शंख पोताना पिता समुद्रने मळवा गयो ठे, सूर्यनो रथ जांगी गयो ठे, अने कुकरा पण उनीने

बीजे ठेकाणे आकाशमां गया छे. कथुं ठे. के—

“ जयहिं सरेविण शंख गय, कुकुरु गया नहंसि ।

रह जग्गो सूरय तणो, तेण न विहाइ रत्ति ” ॥ १ ॥

जावार्थ—“ शंख समुद्रने मळवा गयो ठे, कुकुरा आकाशमां गया ठे, अने सूर्यनो रथ जांगी गयो ठे, तेथी रात्रि बीती गइ जणाती नथी. ”

आ प्रमाणे सांजळीने साधुओ बोव्या के “ आप जे कहो ठो ते सत्य ठे, पण ह्युधातुर माणसो शुं शुं करता नथी ? जुओ !

पंच नश्यन्ति पद्माङ्गि, ह्युधार्तस्य न संशयः ।

तेजो ब्रज्जा मतिर्ज्ञानं मदनश्चापि पंचमः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे कमळना सरखा नेत्रवाळी स्त्री ! ह्युधातुर माणसतुं तेज, ब्रज्जा, बुद्धि, ज्ञान अने पांचमो कामदेव—ए पांचे वानां नाश पाये ठे, एमां कांइ संदेह नथी. ”

ते सांजळीने सूरि बोव्या के “में ह्युधानी पीनार्थी आवुं जल्पन कर्युं ठे, तेथी मने तेनो मिथ्या छुष्कृत हो. ” ए प्रमाणे निष्कपटपणे सर्वनी समझ पोतानुं पाप आक्षोचीने सूरिए चित्त दृढ कर्युं. पछी प्रातःकाळे पण पोरिसीतुं पच्चरक्षाण करीने ल्यार पडी पारणुं कर्युं.

श्रीजा गुणव्रतनी आक्षोचना आ प्रमाणे छे—शत्रुनो घात, राजापणानी प्राप्ति, गामनो घात, अग्नि ब्रगामुवानी वृत्ति अने हुं विद्याधर थाजं तो ठीक एवी इच्छा इत्यादि धुर्ध्यान कर्युं होय, “ बळदोने दमन करो, खेतर खेनो, घोनाओने केळवो, गामां हांको ” इत्यादि पापकर्मनो उपदेश कयो होय तो जघन्यथी एक उपवास, अने अहंकारथी तेम कर्युं होय तो दश उपवास. व्हण ऋषिनो जीव जे पूर्व जन्वे पुरोहित हतो, तेणे पोताना खेतरमां ५०० हळवने एकेक चास वधारे खेनान्यो हतो अने तेथी दोह हजार^१ माणीओने जोजननो अंतराय थयो हतो, ते पापनी आक्षोचना करी नहीं, तेथी मुनिना जवमां तेमने उ महिने निर्दोष आहार मळयो हतो.

व्याख्यान ३९० सं. गुणव्रत तथा शिक्षाव्रतना प्रायश्चित्त विषे. (३९)

हळ, यंत्र, उखळ (खांरणीयो), मुशळ (सांवेहुं), धंटी, घाणी वि-
गेरे हिंसा थाय तेवी वस्तु आपवाथी तथा जिनचैत्यमां विद्यासादिक करवाथी
जघन्ये एक उपवास अने दर्पथी करे तो दश उपवास. कामण, वशीकरण विगेरे
करवाथी दश उपवास. सरोवर, झह, तळाव विगेरे जळाशयोतुं शोषण कराववाथी
अने दावानळ दगाभवाथी दश उपवास. कोइ स्थानके एकसो ने आठ उपवास
पण कहेदा ठे.

पहेदा शिक्षाव्रतमां सामायिक करवानो नियम होय अने न करे तो एक
उपवास, गंठि सहित सामायिकनो जंग थयो होय तो एक नीवी, पर्वतिधिए आ-
रंजनी जयणा न करे तो एक पुरिमड, सामायिकमां वादर अप्काय पृथ्वीकाय अने
तेजस्कायनो स्पर्श थाय तो एक आंविद, सामायिकमां जीना वखनो स्पर्श थाय तो
एक पुरिमड, ह्रीदां तृणादिक तथा बीजादिकतुं मर्दन करे तो एक आंविद, पुरुषने
स्त्रीनो स्पर्श थाय अथवा स्त्रीने पुरुषनो स्पर्श थाय तो एक आंविद, आंतरा पूर्वक
स्पर्श थाय तो एक नीवी, तेमना वख विगेरेनो स्पर्श थाय तो एक पुरिमड, सुतां
सुतां राजकथा करे तो एक पुरिमड, साधुने स्त्रीनो स्पर्श थाय तो जघन्य एक पुरि-
मड, मध्यम एकासणुं अने उक्तुकृ एक आंविद, सर्व अंगनो स्पर्श थयो होय तो
दश उपवासनी आद्योयण आवे ठे. सावद्य सूरिए साध्वीना वखनो संघट थया
उतां ते पापनी आद्योचना करी नहीं, तेथी ते अनन्त दुःख पाम्या. माटे तत्काळ
तेनी आद्योचना करवी के जेथी अद्य तपवने ते कर्मनी निवृत्ति थाय.

देशावकाशिक नामना दशमा व्रतनो जंग थाय अथवा तेमां अतिचार
दागे तो एक आंविदनी आद्योयण आवे ठे. काकजंघ राजानी जेम अवश्य एतुं
प्रायश्चित्त बड़ बेटुं.

अगियारमा व्रतमां ह्रीधेदा नियमनो जंग करे अथवा वरावर नियम पाळे
नहीं तो एक उपवास, अने अतिचार दागे तो एक आंविद. तेमज आवस्सही
निसिही वरावर न कहे, उच्चार अने प्रस्रवणनी जूमिने न प्रमाजें, प्रमाज्या विना
कांइ पण वस्तु ग्रहण करे, अविधिए वारणां उघामे अथवा धंध करे, शरीरने
प्रमाज्या विना खजवाळे, जीत पुंज्या विना तेने अठींगीने बेसे, गमनागमन न
आळोवे, बसतिने प्रमाज्या विना सजाय करे, केवळ कामळीज पहेरे, जळ, अग्नि,
विजळी अने पृथ्वीकायनो संघट करे, इत्यादिकना प्रायश्चित्त वदद प्रत्येके जघन्यथी

बीजे ठेकाणे आकाशमां गया छे, कथुं ठे के—

“ लयहिं सरेविण शंख गय, कुकुरु गया नहंसि ।

रह जगगो सूरय तणो, तेण न विहाइ रत्ति ” ॥ १ ॥

जावार्थ—“ शंख समुद्रने मळवा गयो ठे, कुकुरु आकाशमां गया छे, अने सूर्यनो रथ जांगी गयो ठे, तेथी रात्रि बीती गइ जणाती नथी. ”

आ प्रमाणे सांजळीने साधुओ वोढ्या के “ आप जे कहौ ठे ते सत्य ठे, पण ह्युधालुर माणसो शुं शुं करता नथी ? जुओ !

पंच नश्यन्ति पद्माङ्गि, ह्युधार्तस्य न संशयः ।

तेजो द्यज्जा मतिर्ज्ञानं मदनश्चापि पंचमः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे कमळना सरखा नेत्रवाळी स्त्री ! ह्युधालुर माणसुं तेज, द्यज्जा, बुद्धि, ज्ञान अने पांचमो कामदेव—ए पांचे वानां नाश पामे ठे, एमां कांइ संदेह नथी. ”

ते सांजळीने सूरि वोढ्या के “में ह्युधानी पीनार्थी आहुं जल्पन कर्तुं ठे, तेथी मने तेनो मिथ्या झुळुत हो. ” ए प्रमाणे निष्कपटपणे सर्वनी समझ पोताहुं पाप आलोचीने सूरि चित्त दृढ कर्तुं. पछी प्रातःकाळे पण पोरिलीनुं पच्चस्ताण करीने त्यार पडी पारणुं कर्तुं.

बीजा गुणवतनी आलोचना आ प्रमाणे छे—शत्रुनो घात, राजापणानी प्राप्ति, गामनो घात, अग्नि द्यगारुवानी वृत्ति अने हुं विद्याधर थाउं तो ठीक एवी इच्छा इत्यादि इर्थ्यान कर्तुं होय, “ बळदाने दमन करो, खेतर खेनो, घोरुआओने केळवो, गाढां हांको ” इत्यादि पापकर्मनो उपदेश कर्तुं होय तो जघन्यथी एक उपवास, अने अहंकारथी तेम कर्तुं होय तो दश उपवास. दंडण ऋषिनो जीव जे पूर्व जचे पुरोहित हतो, तेणे पोताना खेतरमां ५०० हळवने एकेक चास वधारे खेराव्यो हतो अने तेथी दोढ हजार^२ प्राणीओने जोजननो अंतराय थयो हतो, ते पापनी आलोचना करी नहीं, तेथी मुनिना जवमां तेमने ४ महिने निर्दोष आहार मळ्यो हतो.

व्याख्यान १९० सं. गुणव्रत तथा शिक्षाव्रतना प्रायश्चित्त विधे. (१९)

हळ, यंत्र, उखळ (खांरणीयो), मुखाळ (सावेळुं), घंटी, घाणी वि-
गेरे हिंसा थाय तेवी वस्तु आपवाथी तथा जिनचैत्यमां विद्यासादिक करवाथी
जघन्ये एक उपवास अने दर्पेथी करे तो दश उपवास. कामण, वशीकरण विगेरे
करवाथी दश उपवास. सरोवर, छह, तळाव विगेरे जळाशयोळुं शोषण कराववाथी
अने दावानळ दगारुवाथी दश उपवास. कोइ स्थानके एकसो ने आठ उपवास
पण कहेला ठे.

पहेला शिक्षाव्रतमां सामायिक करवानो नियम होय अने न करे तो एक
उपवास, गंठि सहित सामायिकनो जंग थयो होय तो एक नीवी, पर्वतिथिए आ-
रंजनी जयणा न करे तो एक पुरिमद, सामायिकमां वादर अप्काय पृथ्वीकाय अने
तेजस्कायनो स्पर्श थाय तो एक आंविद, सामायिकमां, चीना वखनो स्पर्श थाय तो
एक पुरिमद, द्वीद्वामं तृणादिक तथा बीजादिकलुं मर्दन करे तो एक आंविद, पुरुषने
स्त्रीनो स्पर्श थाय अथवा स्त्रीने पुरुषनो स्पर्श थाय तो एक आंविद, आंतरा पूर्वक
स्पर्श थाय तो एक नीवी, तेमना वख विगेरेनो स्पर्श थाय तो एक पुरिमद, मुतां
मुतां राजकथा करे तो एक पुरिमद, साधुने स्त्रीनो स्पर्श थाय तो जघन्य एक पुरि-
मद, मध्यम एकासाणुं अने उत्कृष्ट एक आंविद, सर्व अंगनो स्पर्श थयो होय तो
दश उपवासनी आद्योयण आवे ठे. सावध सूरिए साध्वीना वखनो संघट थया
ठतां ते पापनी आद्योचना करी नहीं, तेथी ते अनन्त दुःख पाम्या. माटे तत्काळ
तेनी आद्योचना करवी के जेथी अल्प तपवने ते कर्मनी निवृत्ति थाय.

देशावकाशिक नामना दशमा व्रतनो जंग थाय अथवा तेमां अतिचार
ढागे तो एक आंविदनी आद्योयण आवे ठे. काकजंघ राजानी जेम अवग्य एतुं
प्रायश्चित्त दण्डे ठेवुं.

अगियारमा व्रतमां द्वीधेला नियमनो जंग करे अथवा बरावर नियम पाळे
नहीं तो एक उपवास, अने अतिचार ढागे तो एक आंविद. तेमज आवस्सही
निसिद्दी बरावर न कहे, उच्चार अने प्रसवणनी जूमिने न प्रमाजें, प्रमाज्यां विना
कांइ पण वस्तु ग्रहण करे, अविधि बाराणां उघामे अथवा बंध करे, शरीरने
प्रमाज्यां विना खजवाळे, जीत पुंज्यां विना तेने अठीगीने वेसे, गमनागमन न
आलोवे, वसतिने प्रमाज्यां विना सजाय करे, केवळ कामळीज पहेरे, जळ, अग्नि,
विजळी अने पृथ्वीकायनो संघट करे, इत्यादिकना प्रायश्चित्त बदल मत्येकेजघन्यथी

एक नीचीनी आदोयण आवे छे. काजो उधरे नहीं अथवा बेठा बेठा प्रतिक्रमण करे तो जघन्ये एक पुरिमइ, अने उत्कृष्टे एकासाणुं. पौषधमां वमन थयुं होय, कारण बिना दिवसे ज्ञान कर्तुं होय, अने जग्घा पत्नी बांदणां न दीघां होय तो प्रत्येके एक एक आंबिद. मुखवस्त्रिकाना संघट्टमां एक नीची, मुखवस्त्रिका खोवाइ गइ होय तो एक उपवास, रजोहरणना संघट्टमां एक आंबिद अने रजोहरण खोवाइ जाय तो एक अट्टम. आ प्रमाणे पौषधनी आदोचना सांजळीने जव्य जीवोए उनाळानी ऋतुमां तृषार्थी पीनाया ठतां पण जळनी इच्छा मात्र करवी नहीं. कदाच इच्छा उत्पन्न थइ जाय तो तत्काळ तेनी आदोचना देवी, नहीं तो नंद मणिकार श्रावकनी जेम मोट्टं दुःख प्राप्त थाय डे.

अतिथि संबिजागनो नियम दीघो होय तो ते नियम न पाळवायी अथवा जांगवायो एक उपवास, अने तेना अतिचारमां एक आंबिद. साधुने अशुभ आहार आपीने तेनी आदोचना न करे तो ते नागश्री विगरेनी जेम जवपरंपराने पाये डे, मोटे कदाचित् मुनिने अयोग्य आहार अपायो होय तो तेनी तरतज आदोयण देवी (प्रायश्चित् ग्रहण करुं). तपस्वी साधुने देराना चोखानी रांधेनी खीर बहोरावनार श्रीमंत श्रावकनी जेम.

हवे प्रसंगोपात बीजां पण केटळांक प्रायश्चित् कहे डे.

आपघात करवातुं चिंतवन कर्तुं होय तो एक उपवास, नियाणुं करे तो एक उपवास, कदाच नियाणुं कर्तुं होय तो तरतज तेनी आदोचना दइ देवी. जौपदीना जीवे मुकुमादिकाना जवमां पांच पुरुषोधी सेवाती एक वेश्याने जोइने नियाणुं कर्तुं हर्तुं, ते पापनी आदोचना करी नहीं तो तेथी ते अनेक प्रकारनी व्यथाने पामी हती.

गर्भवती स्त्रीने आठ मास थाय त्यां सुधी साधुए तेना हाथथी आहार ग्रहण करवो; जो नवमे मासे ग्रहण करे तो तेने एक आंबिदनुं प्रायश्चित् आवे. एकासाणा विगरे तपनो जंग थयो होय तो तेना प्रायश्चित्तमां तेज (एकासाणुं विगरे) तप आपवो, अथवा ते तपनो जेट्टो स्वाध्याय होय ते आपवो. आ प्रमाणे आदोचनानुं वणन आचार्य महाराजे कहेहुं डे. ते सांजळ्या ठतां पण जे तेनो आदर न करे ते हीन गतिने प्राप्त थाय डे.

एकदा राजगृह नगरमां श्री वीरस्वामीने वादीने श्रेणिक राजा सहित सर्व सजा बेठी हती, ते वखते चमेरेन्द्रनी अग्रप्रहिषी कवली नामनी देवी सर्व ऋषि सहित प्रभु पासे आवी नमीने सूर्याज देवनी जेम नृत्य करी पोताने स्थाने गइ. पत्नी ते देवीना पूर्वजवतुं वृत्तांत गौतम स्वामीए प्रभुने पूछ्युं, एदळे जगवान् बोध्या के “ आमहाकश्य नगरमां काळ नामना गृहस्थनी पुत्री काळी नामे कुमारिका हती. तेणे मावापनी रजा दाझे श्री पार्श्वनाथ स्वामी पासे दीक्षा दीधी. प्रभुए तेने पुष्पचूडा नामनी साध्वीने शिष्या तरीके सोंपी. पत्नी ते काळी साध्वी तेमनी पासे सामायिक विगेरे अगियार अंगतुं अध्ययन करीने संयम तपवने पोताना आत्माने जाववा लागी. अन्यदा ते काळी साध्वी मद्य परीषह सहन करवाने असमर्थ थइ सती हाथ, पग, मुख, मस्तक, स्तनांतर, कक्षांतर, गुह्यांतर विगेरे अव्यवो जळथी घोवा लागी, अने जे ठेकाणे बेसीने स्वाध्याय करे त्यां प्रथम जळवने पृथ्वीने शुद्ध करवा लागी. ते सर्व जोझे महत्तराए तेने शीखामण आपी के “ साधु साध्वीने देहादिकनी जळवने शुद्धि करवी घटती नथी, माटे तेतुं तुं प्रायश्चित्त हे. ” ते सांजळीने काळी साध्वी मौन रहीं सती विचारवा लागी के “ मारे आवी रीते पराधीनपणे अहीं रहेंतुं योग्य नथी. ” पत्नी ते जूदा उपाश्रयमां जझे रही. त्यां अंकुश रहित थवाधी स्वच्छंदपणे जळवने अंगनी शुद्धि करवा लागी. ए प्रमाणे घणां वर्षों सुधी चारित्र्युं पाहान करीने प्रांते ते पापनी आहोचना प्रतिक्रमणा कर्या बिना पंदर दिवसना अनशनथी काळ करीने अही पढ्योपमना आयुष्वाळी असुरकुमार निकायमां देवी थइ ठे; त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ सिद्धिपदने पापशे.

“ ठेदसूत्र विगेरे ज्ञानोमां बहुश्रुत आचार्योए अनेक विचारथी गर्जित आ प्रायश्चित्त तपतुं वर्णन करेलुं ठे, तेथी ते तपनो तात्कालिक स्वीकार करीने पापनी आहोचना देवी, पण शुचने इच्छनारा पुरुषोए भुतथी व्यतिरिक्त कांइ पण बोहवुं नही. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ विंशतितमस्तंजस्य
नवस्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ ५९० ॥

द्वारग्यो, एटझे तरतज तेने जातिस्मरण थयुं, अने अवधिज्ञान पण प्राप्त थयुं. तत्काल तेणे पंचमुष्टि द्योच करी चारित्र अंगीकार कर्युं. पत्नी ते मुनिना उपदेशायी ते वने राजाओ बोध पायी गुरुयी निवृत्त थया. पूर्णजवमां शीद्वसन्नाह मुनि सावध वचन बोध्या हता, तेयी तेना प्रायश्चित्त माटे तेणे मौनव्रत धारण कर्युं.^१

प्रांते ते मुनि चारित्र पाळीने प्रथम देवज्ञोकमां देवता थया, अने त्यांधी चवीने ए शीद्वसन्नाह स्वयंबुद्ध मुनि थया छे.^२

शीद्वसन्नाह मुनि विहार करतां करतां एकदा रुपी राजाना नगरनी बहार उद्यानमां आय्या. तेने वांदवा माटे रुपी राजा सामन्तादिक सहित उद्यानमां आय्यो. त्यां गुरुनी देशना सांजळीने रुपी राजाए दीक्षा ग्रहण करी. अनुक्रमे शीद्वसन्नाह मुनि समेतशिखर गया. त्यां जिनेश्वराने बंदना करीने एक शिखापट्ट उपर संघारो करी संज्ञेखना करवा तैयार थया. ते वसते रुपी साध्वी बोध्या के “ हे गुरु ! मने पण संज्ञेखना करावो. ” गुरु बोध्या के “ जव संबंधी सर्व पापोनी आद्वोचना द्वांने शब्दरहित थया पत्नी इच्छित कार्य करो. केमके व्यासुधी शब्द गंधु न होय त्यांसुधी बहु जव जमण करतुं पने छे, जेम कोइक राजाना अश्वना पगमां खीद्वो वापणे हतो, तेनो नानो सरखो ककरो अंशरजराइर-हो हतो, तेथी ते अश्व अति कुश थवा द्वारग्यो. राजाए तेने माटे अनेक उपचारो कर्या पण ते निष्फळ गया. पत्नी एक कुशळ पुरुषे ते अश्वना आखा शरीरे आछो आछो कादव चोपड्यो एटझे जे ठेकाणे शब्द हतुं ते जाग उपसी आय्यो. ते जोइने ते पुरुषे तेमांधी नखहरणी^३ वनी ते शब्द काढी नांख्युं, एटझे ते अश्व स्वस्थ थयो. बळी हे साध्वी ! एक तापस हतो. तेणे एकदा अजाण्युं फळ खावुं, तेथी ते रोगग्रस्त थयो. पछी दवा माटे ते वैद्य पासे गयो. वैद्ये शुं खावुं छे ? एम पूड्युं त्यारे तापसे सत्य वात कही दीधी. तेथी ते वैद्ये तेने वमन तथा विरेचन आयीने साजो कर्यो. ” आ प्रमाणे सांजळीने ते रुपी साध्वीए मात्र एक दृष्टिविकार (शीद्वसन्नाह सामुं विकार दृष्टिए जोयुं हतुं ते) विना बीजां सर्व पापनी आद्वोचना दीधी. गुरुए कथुं के “ प्रथम सजामां तें मारी सामुं सराग दृष्टिए जोयुं हतुं तेनी आद्वोचना कर. ” ते बोदी के “ ते तो में सहज निर्देजपणे जोयुं ह-

१ धर्मेदेशनादि शुभ निमित्त विना न बोळु ए प्रमाणेनु मौनव्रत जाणुं २ आ हकीकत शील्ल-
भाहना भवना प्राण भागनी छे ते चचे लपवामा आवी छे ३ भापामा ‘ नेरणी ’ कहेवामा आवे छे.

तुं. " ते सांजळीने गुरुए तेने लपदेश आपवा माटे बढ्मणा राजपुत्रीतुं दृष्टांत कही संजळाव्युं के—

“गड उत्सर्पिणीमां क्कितिप्रतिष्ठ नामना नगरने विपेजंबुदारिम नामना राजानो बढ्मणा नामे युवान पुत्री हती. ते स्वयंवरमंरुपमां एक योग्य पतिने वरी. तेना पाणिग्रहण वखते चोरामांज तेने पति अकस्मात् मरण पाम्पो. तेथी बढ्मणा अति दुःखथी विज्ञाप करवा लागी. तेना पिताए तेने शिखामण आपी के “हे पुत्री ! कर्मनी विचित्र गति ठे, माटे विज्ञाप करवाथी शुं फळ छे ? तेथी तुं जीवित पर्यंत शोझतुं पावन कर. ” इत्यादि कहीने राजाए तेने शांत करी. एकदा श्री जिनेश्वर ते राजाना उद्यानमां समवसर्था, जगवाननी देशनाथी बोध पायीने राजाए पुत्री सहित दीक्षा ग्रहण करी. बढ्मणा साध्वी पोतानी गुरुणी (प्रवर्तिनी) पासे रहीने संयम पाळवा लागी. एकदा गुरुणीजी (महचरा)ना कहेवाथी ते वसति शोधवा गड. त्यां चक्राना मियुने लुंवनादि पूर्वक कामक्रीना करतुं जोडने तेणे विचार्युं के “पतिथी वियोग पामेझी मन धिक्कार ठे ! अहो ! आ पङ्गीओ पण प्रशंसा करवा लायक ठे के जेओ साथे रहीने निरंतर क्रीना करे ठे. अहो ! श्री जिनेश्वरोए आनेो सर्वथा निषेध केम कर्यो हथे ? जरूर श्री जिनेश्वरो अवेष्टी होवाथी वेदोदयना विपाकथी अजाण्या होवा जोडए. ” आवा विचारथी तेणे जिनेश्वरमां अज्ञानदोष प्रगट कर्यो अने दांपत्यसुखनी प्रशंसा करी. पङ्गी तरतज पोतानुं साध्वीपणुं याद आवावाथी ते पोताने निंदवा लागी के “अरेरे ! में मारुं व्रत फोगट खंरित कर्युं ! आ पापनुं प्रायश्चित्त गुरु पासे जडने लाडं. ” एम निर्णय करतां वळी विचार आव्यो के “ हुं वाढ्यावस्थायीज शीलव्रतने पाळनारी राजपुत्री लुं, तेथी सर्व लोकनी समकू आ निंदवा लायक दुष्कर्मनुं शी रीते प्रायश्चित्त बड शकुं ? तेम करवाथी तो मारी आजसुधीनी जे शीलप्रशंसा ठे ते नष्ट थाय, माटे अन्धनी साक्षीनुं शुं काम छे ? आत्मानी साक्षीए जे करतुं तेज प्रमाण ठे. ” इत्यादि विचार करीने ते साध्वीए गुरु पासे प्रायश्चित्त लीघा शिवाय पोतानी मेळेज प्रायश्चित्त तरीके बढ, अहम, दशम, आंविद, नीधी विगेरे अनेक तपस्याओ चौद वर्ष पर्यंत करी ; सोळ वर्ष सुधी मासकूपण कर्यो, अने वीश वर्ष सुधी सतत आंविद कर्यो. एकदा तेणे विचार्युं के “में आटझी वधी तपस्या करी, पण तेहुं साक्षात् फळ तो में कांइ पण जोयुं नहीं. ” इत्यादि

(३०) उपदेशमासाद ज्ञापानर—जाग १ मो—स्तंज ५० मो.

करी; परंतु जपतपादिमां तेमज व्रतं आचरण करवामां ने क्रियामां शिथिल्याचारी थयो. गुरुए तेने घणो उपदेश आप्यो, तोपण तेणे शिथिलपणं ओरुं नही. वेचट ते काळ करीने पहेळा देवज्ञोकर्मा सामानिक देवता थयो. त्यांथी चवीने ते जरतक्रेत्रमां वासुदेव थयो, त्यांथी सातपी नरके जइने हाथी थयो, त्यांथी अनन्त कायमां उत्पन्न थयो. इत्यादि बहु काळ सुधी जमीने अन्ते ते सिद्धि पामशे. ” आ सुसदनी कथा निशीथ सूत्रमां कहेळी ठे, ते अहीं डंकांमां प्रसंगे कहेवामां आवी छे.

“ उत्तम जीवे आशोचना ह्येती व्रक्ते निरंतर कुटिल्यपणानो अवश्य त्याग करवो. आगमना अर्थने जाणनार पुरुपोए आशोचना देवी तेमज ह्येवी, केमके आशोचनानी इच्छा मात्र पण शुच फळदायक ठे. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशमासादवृत्तौ विंशतिनपरस्तंजस्य
एकनवत्यधिकछिन्नततमः प्रबंधः ॥ ५९१ ॥

व्याख्यान २९२ सुं.

आठमा विनय तप विषे.

चतुर्था विनयः प्रोक्तः, सम्यग्ज्ञानादिजेदतः ।

धर्मकार्ये नरः सोऽर्हः, विनयाहृतपोऽचितः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सम्यग् ज्ञानादि जेदे करीने चार प्रकारनो विनय कहेळो ठे. ते विनय नामना तपथी युक्त पुरुष धर्मकार्येने विषे योग्य ठे. ”

ज्ञानादि जेदे करीने चार प्रकारनो विनय ठे ते आ प्रमाणे—बहुमान पूर्वक ज्ञान ग्रहण करवुं, तेनो अज्यास करवो, स्मरण करवुं, इत्यादि ज्ञानविनय कहेवाय ठे (?). आहार नीहार विगरे क्रिया करतां मौन धारण करवुं ने पण ज्ञानविनय ठे. सामायिक विगरे सकळ प्रवचन श्रीजिनेश्वरमणीत होवाथी तेमां

कोइ पण जातनो विसंवाद नथी, तेथी यथार्थ वस्तुतत्त्वनी प्रतीतिमां निःशंक थवुं ते दर्शनविनय कहेवाय ठे (१). चारित्र्यं श्रद्धान करवुं, तेहुं सम्पक् प्रकारे आराधन करवुं, अन्यनी पासे चारित्र्यना गुणोनी स्तवना करवां अने चारित्र्यहुं स्वरूप कही बताववुं, ए विगेरे चारित्र्यविनय कहेवाय ठे (३). आचार्य विगेरे गुरुहुं प्रत्यक्ष दर्शन थाय एट्के तरतज उजा थवुं, तेमनी सन्मुख जवुं, हाय जो-रुवा विगेरे विनय करवां, अने तेमनी गेरहाजरी होय तपारे पण मन वचन अने कायाना योगे करीने पणे लागवुं अने तेमना गुणहुं कीर्तन तथा वारंवार स्मरणदि करवुं ते उपचारविनय कहेवाय ठे. आ संबंधमां पांच कळशी चार वाहकनी कथा ठे ते आ प्रमाणे—

पंचाख्य चारवाहक कथा.

कोइ एक गाममां चार बहन करनारा पांचसो मजुर रहेता हता. तेओमां एक मुख्य हतो, ते पांच कळशी अनाजनो चार उपानी हतो. तेनामां एवो द्यो-कोत्तर गुण जोइने राजाए तेना पर कृपा करीने वर आप्यां के “ ज्यारे तुं चार उपानीने मार्गमां चाहे तपारे तारी सामे जो रथ, घोडा, गाढां, सैन्य अने हाथी विगेरे आवतां होय तो तेने जोइने तारे तारो स्वीकार करेदो मार्ग ओगीने आधुं पाहुं जवुं नहीं, केमके चारथी पीनायेद्या प्राणीने चाहता मार्ग ओरुवो अति दुष्कर ठे. हुं पण तने दूरथी जोइने मार्ग आपीश, तेथी तारे मारो पण जय राखवो नहीं, तो पछी बीजानो जय तो जामाटेज होय ! आ मारी आझानो कोइ द्योप करसे तेने हुं शिक्षा करीश. ” आ प्रमाणे आझा मळ्धारथी ते मजुर इच्छा मुजब मार्गमां चाहता हतो. तेने आवतो जोइने सर्व कोइ तेने मार्ग आपता हता, पण तेना पर कोइ रोष करवुं नहोतुं. एकदा ते चार उपानीने मार्गमां जतो हतो, तेवामां तेनी सामे कोइ साधुने आवतां तेणे जोया. तेने जोइने ते मजुरे विचार कर्यो के “ मारो चार तो गमे तेद्वो पण परिमित ठे, अने आ मुनिए धारण करेद पांच महाव्रत रूपी चार तो अपरिमित ठे, ते कोइनाथी कळी शंकातो नथी; तेद्वो वयो चार उपानीने ते चाहे ठे. तेथी एमनी पासे मारुं पराक्रम निरर्थक ठे. ” एम विचारीने तेणे मुनिने रस्तो आप्यो. ते आघो खसयो एट्के तेनी पाठळना सर्वे मजुरोने पण खसवुं पडथुं, तेथी तेओ रोष पामीने बोध्या के “ तें राजानी आझाहुं उहंधन कथुं. ” पछी तेओए राजाने जाहेर कथुं. राजाए तेने बोध्यावीने

आर्तिध्यान करतां ते मृत्यु पामीने एक वेड्याने धेर अति रूपवती दासी थइ. तेतुं रुप जोडने सर्व कामी पुरुषो तेनेज इच्छवा लाग्या. पोतानी पुत्रीने जांयां ठतां पण तेनी कोइ इच्छा करतुं नथी, एम जोडने अक्का रोप पामीने विचारवा लागी के “ आ रूपवती दासीनां कान, नाक अने होठ कापी नांखवा योग्य ठे. ” तेज राजिण कोइ व्यंतर देवताए ते दासीने उंघयां अक्काना विचारतुं स्वप्न आयुं, तेथी जय पामीने ते दासी प्रातःकाळे त्यांथी जागी. जमतां जमतां ठ मास व्यतीत थया त्यारे कोइ गृहस्थना पुत्रे तेने पांताना घरमां राखी. एकदा ते श्रेष्ठीनी पत्नीने इर्ष्या आववाथी तेणे क्रोधवने ते दासी उंघी गइ हती त्यारे तेना गुह्यस्थानमां दोढानी कोश नांखी, तेथी ते दासी मृत्यु पामी. शेठाणीए तेना शरीरना डुकने डुकना करीने गीध विगेरे पड्डीअोने खवरावी दीधा. श्रेष्ठीए ते वृत्तांत जाणुं एठ्ठे वैराग्य पामीने तरतज चारित्र्य व्हीधुं. ते दासी घणा जवमां ज्ञपण करीने नरदेव (चक्रवर्ती)तुं स्त्रीरत्न थइ, त्यांथी मरीने ठही नरकमां गइ, त्यांथी श्वान-योनिमां लपजी. अनेक वार मरण पामीने निर्धन ब्राह्मणपाणुं पामी. पडी अनुक्रमे व्यन्तरपाणुं, ब्राह्मणपाणुं, नरके गमन, सात जव सुधी पानो, मनुष्य, माळडी अने अनार्य देशमां स्त्रीपाणुं पामी. मरीने ठही नरके गइ. त्यांथी नीकळी कुष्टि मनुष्य थइ. पडी पशु अने सर्प योनिमां लत्यज थइ, मरीने पांचमी नरके गइ. इत्यादि चारे गतिमां परिज्रमण करीने ते ब्रह्मणानो जीव पबनाज स्वामीना चारामां कोइक गाममां कुवनी स्त्री थशे. तेने तेना भावाप अविनीतपणाने व्हीधे घरमांथी काही मूकशे. पडी तेने अपराय्यमां भ्रमण करतां कांइक पुख्योदयथी श्री पबनाज प्रजुना दर्शन थशे. त्यां ते पांताना कर्म विवाकनो प्रश्न करशे, त्यारे प्रजु सर्व वृत्तान्त कहेशे. ते सांजळीने ते कुड्या वैराग्य पामी दीक्षा वेशे. पडी पूर्वनां सर्व लुळुतोनी आढोचना प्रतिक्रमणा करीने समाधिवरु केवळज्ञान पामी सिद्धिपदने पामशे. ” इति ब्रह्मणसा साध्वी प्रबंधः

आ प्रमाणे शीळसबाह मुनिए कहेवो वृत्तांत सांजळ्या ठतां पण रुपी साध्वी बोली के “ हे गुरु ! मारामां कांइ पण शक्य नथी. ” आ प्रमाणे कहेवाथी तेणे मायावने फरीने पण स्त्रीपाणुं लपार्जन करुं. गुरुए तेने अयोग्य जाणीने संक्षे-खना न करावी अने पांते एक मासनी संक्षेखना करी, केवळज्ञान पामीने माझे गया.*

* प्रयत्नी हरीकृत माये मेळवता अनुक्रमे केवळज्ञान पामी मोक्षे जमे एम घटमान लागे छे.

रूपी साध्वी विराधक जावे मृत्यु पामी विद्युत्कुमार नीकायमां देवी थइ; त्यांथी चवीने श्याम अंगवाळी अने कामवासनाथी विहळ एवो कोइ ब्राह्मणानी पुत्री थइ, त्यांथी नरकमां गइ, त्यांथी नीकळी तिर्यंच थइ. एवी रीते त्रणे उणा द्वाख जव सुधी परिज्रमाण करीने मनुष्यजव पामी भत्रज्या ग्रहण करी साधुपणा-ना गुणने पापी; परंतु पूर्वनी मायाने ढीधे त्यांथी काळ करीने इन्डनी अग्र महिषी (ईंझाणी) थइ, त्यांथी चवीने ते गोविंदनी स्त्री थइ, अने आ जवमां चारित्र पा-मीने मोक्के गइ. ” इति रूपी श्रमणी संबंधः

हवे पेढी मुज्जसिरि गोविंदना घरमां रहेती हती, त्यांथी तेने द्योज पमा-नीने एक आजीरी पोताने घेर दइ गइ. त्यां दूध दहीं विगेरे खाइने ते मनोहर रूपवाळी थइ. तेनो पिता जे मुज्जशिव हतो ते मनुष्य अने पशुनो क्रयविक्रय करवावके पांच महोर मेळवी फरतो फरतो एकदा राजि रहेवा माटे ते आजीरीने घेर आव्यो. त्यां पोतानी पुत्री मुज्जसिरिना रूपथी मोह पामीने घणा छव्यनो व्यय करी तेने परणयो. एकदा वे साधुने जोइने मुज्जसिरिनां नेत्रमां जळ जरायुं. तेतुं कारण तेना पतिए पृछयुं त्यारे ते बोझी के “ मारा स्वामी गोविंदनी पत्नी आवा घणा साधुओने प्रतिज्ञाजीने पंचांग नमस्कार करती हती, तेतुं स्मरण थवाथी मने शोक थाय डे. ” ते सांजळीने मुज्जशिवे तेने पोतानी पुत्री तरीके ओळखी अने तेणे पण पोताना पिता तरीके मुज्जशिवेने ओळख्यो; तेथी ते वन्ने द्वाज्जित थया. पडी ते वन्ने अग्निमां वळी मरवानो निश्चय करी चिता खरुकीने तेमां पेठा, पण काष्ठ निर्दाहक जातिनां होवाथी अग्नि पण बुजाइ गयो. द्योकोए तेमनो अत्यंत तिरस्कार कयो, एट्ठे तेओ त्यांथी चाढी नीकळ्या. अनुक्रमे एक मुनि मळ्या, एट्ठे तेनी पासे मुज्जशिवे दीक्षा ढीधी. मुज्जसिरि गर्जवती हती, तेथी तेने दीक्षा आयी नहीं. पडी ते गर्जना दुःखथो विचार करवा लागी के “ आ गर्जने विविध प्रकारना क्षारादिकना उपायथी पाकी नाखुं. ” इ-त्यादि रौद्रध्यान करती सती मसवनी वेदनाथी मरण पामीने उठी नरके गइ.

तेना गर्जथी नवा जन्मेझा पुत्रने कोइ कूतराए सुखमां दइने एक कुंजारना चक्र उपर मूक्यो. कुंजारे तेने पुत्र तरीके राख्यो. सुसढ तेतुं नाम पारुयुं. अनुक्रमे ते युवावस्था पार्यो. एकदा ते सुसढे मुनिना उपदेशथी बोध पामी दीक्षा ग्रहण

करी; परंतु जपतपादिमां तेमज व्रतंतुं आचरण करवामां ने क्रियामां शिषिद्वाराचारीं थयो. गुरुए तेने घणो उपदेश आप्यो, तोपण तेणे शिषिद्वाराणुं ठोरुचुं नहीं. ठेवट ते काळ करीने पहेद्वे देवदोकमां सामानिक देवता थयो. त्यांथी चवीने ते नररतकेत्रमां वासुदेव थशे, त्यांथी सातमी नरके जइने हाथी थशे, त्यांथी अनन्त कायमां उत्पन्न थशे. इत्यादि बहु काळ सुधी जमीने अन्ते ते सिद्धि पावशे. ” आ सुसदनी कथा निवृत्ति सूत्रमां कहेदी ठे, ते अहीं उंकांमां प्रसंगे कहेवामां आवी छे.

“ उत्तम जीवे आद्वोचना देती वस्तते निरंतर कुटिलपणानो अवडय त्याग करवो. आगमना अर्थने जाणनार पुरुषोए आद्वोचना देवी तेमज देवी, केमके आद्वोचनानी इच्छा मात्र पण शुद्ध फळदायक ठे. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ विंशतितमस्तंजस्य
एकनवत्यधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३९१ ॥

व्याख्यान २९२ मुं.

आठमा विनय तप विषे.

चतुर्था विनयः प्रोक्तः, सम्यग्ज्ञानादिजेदतः ।

धर्मकार्ये नरः सोऽर्हः, विनयाहृतर्पोऽचितः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सम्यग् ज्ञानादि जेदे करीने चार प्रकारनो विनय कहेवो ठे. ते विनय नामना तपथी युक्त पुरुष धर्मकार्येने विषे योग्य ठे. ”

ज्ञानादि जेदे करीने चार प्रकारनो विनय ठे ते आ प्रमाणे—बहुमान पूर्वक ज्ञान ग्रहण करवुं, तेनो अज्यास करवो, स्मरण करवुं, इत्यादि ज्ञानविनय कहेवाय ठे (?). आहार नीहार विगेरे क्रिया करतां मौन धारण करवुं ने पण ज्ञानविनय ठे. साप्ताधिक विगेरे सकळ प्रवचन श्रीजिनेश्वरप्रणीत होवाथी तेमां

कोइ पण जातनो विसंवाद नथी, तेथी यथार्थ वस्तुतत्त्वनी प्रतीतिमां निःशंकं थवुं ते दर्शनविनय कहेवाय ठे (२). चारित्र्यं श्रद्धान करवुं, तेहुं सम्पक् प्रकारे आराधन करवुं, अन्यनी पासे चारित्र्यना गुणोनी स्तवना करवां अने चारित्र्यं स्वरूप कही वतावहुं, ए विगेरे चारित्र्यविनय कहेवाय ठे (३). आचार्य विगेरे गुणहुं प्रत्यङ्क दर्शन थाय पट्के तरतज उजा थवुं, तेमनी सन्मुख जवुं, हाथ जोरुवा विगेरे विनय करवो, अने तेमनी गेरहाजरी होय त्यारे पण मन वचन अने कायाना योगे करीने पगे लागुं अने तेमना गुणहुं कीर्तन तथा बारंवार स्मरणदि करवुं ते उपचारविनय कहेवाय ठे. 'आ संवंधमां पांच कळशी चार बाहकनी कथा ठे ते आ प्रमाणे—

पंचाख्य चारवाहक कथा.

कोइ एक गाममां चार बहन करनारा पांचसो मजुर रहेता हुता. तेओमां एक मुख्य हुतो, ते पांच कळशी अनजानो चार उपासतो हुतो. तेनामां एवो बोकोत्तर गुण जोइने राजाए तेना पर कृपा करीने वर आप्यो के " ज्यारे तुं चार उपासनीने मार्गमां चाहे त्यारे तारी सामे जो रथ, घोडा, गादां, सैन्य अने हाथी विगेरे आवतां होय तो तेने जोइने तारे तारो स्वीकार करेओ मार्ग ओरनीने आहुं पाहुं जवुं नही, केमके चारथी पीरुयेद्या प्राणीने चाहतेो मार्ग ओरुवो अति दुष्कर ठे. हुं पण तेने दूरथी जोइने मार्ग आपीश, तेथी तारे मारो पण जय राखवो नही, तो पछी बीजानो जय तो शामाटेज होय ! आ मारी आइजानो कोइ बोप करशे तेने हुं शिक्षा करीश. " आ प्रमाणे आइजा मळवाथी ते मजुर इच्छा मुजव मार्गमां चाहतेो हुतो. तेने आवतेो जोइने सर्व कोइ तेने मार्ग आपता हुता, पण तेना पर कोइ रोष करतुं नहोतुं. एकदा ते चार उपासनीने मार्गमां जतो हुतो, तेवायां तेनी सामे कोइ साधुने आवतां तेणे जोया. तेने जोइने ते मजुरे विचार कथे के " मारो चार तो गमे तेदुओ पण परिमित ठे, अने आ मुनिय धारण करेद्व पांच महाव्रत रूपी चार तो अपरिमित ठे, ते कोइनाथी कळी शंकातो नथी; तेदुओ वयो चार उपासनीने ते चाहे ठे. तेथी एमनी पासे मारुं पराक्रम निरर्थक ठे. " एम विचारनीने तेणे मुनिने रस्ता आप्यो. ते आप्यो स्वथो पट्के तेनी पाठळना सर्वे मजुरोने पण स्वसवुं पडथुं, तेथी तेओ रोष पामनीने बोड्या के " तें राजानी आइजानुं उद्धेवन कथुं. " पडी तेओए राजाने जाहेर कथुं. राजाए तेने बोड्यावीने

पूछ्युं, त्पारे ते वोढ्यो के “ हे देव ! आपनो आज्ञा जरा पण में खंरित करी नयी. ” राजाए तेतुं कारण पूछ्युं, त्पारे ते फरीथी वोढ्यो के “ हे राजा ! मारा करतां आ मुनिनो चार अधिक ठे, तेयी हुं बाजुपर खस्यो तुं. ” राजाए पूछ्युं के “ तेनापर शो चार ठे ? ” ते वोढ्यो के “ हे स्वामी ! मेरु पर्वत करतां पण अधिक चारवाळां पांच महाव्रतो के जेने वहन करवाने हुं असमर्थ हुं अने आ मुनि तो ते चारतुं वहन करे ठे, अने तेमां नेत्रस्फुरण जेठ्यो काळ पण प्रमाद करता नयी. हुं तो मात्र बहारनो चार उपासुं हुं, अने इर्यादि समिति रहित होवाथी अनेक जीवोतुं उगमईन करीने अनेक चवोथी पण सुमोच्य एवा पापना समूहने वृद्धि पमासुं हुं. प्रथम में प्रव्रज्या अंगीकार करी हती, परंतु पांच महाव्रतना चारने ब-हान करवायां अशक्त थवाथी प्रव्रज्यानो में त्याग कर्यो. आ पांच कठशीनो चार तो हुं सहेजे उपाकी शक्तुं हुं, पण प्रथम स्वीकार करेखा महाव्रत रूपी अर्च्यंतर चार उपाकी शकतो नथी, माटे हुं मार्गमाथी आघो खस्यो, ते में युक्त कर्युं ठे. ”

जक्तिजरा नमस्यन्ति, इन्द्रादयो गतस्मयाः ।

महाव्रतभराकीर्णान्, तदग्रेऽहं कियन्मितः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे राजा ! महाव्रत रूपी चारने वहन करनारा मुनिओने जक्तिथी जरपूर इन्द्रादिक पण गर्वरहित थइने नमस्कार करे ठे, तो तेवा मुनिनी पासे हुं कोण मात्र तुं ? ”

बळी हे राजा ! आ मुनि पांच महाव्रतोमांना दरेकने पांच पांच जावना वसे निरंतर निर्पळ करे ठे, तेमां पहेखा प्राणातिपात विरमण नामना व्रतनी पांच जावनाओ आ प्रमाणे ठे. यतः प्रवचनसारोप्कारे—

इरियासमिष् तहा सया जए, उवेह चुंजेज्ज व पाणत्तोयणां ।

आयाणनिक्खेव डुंगुंळ संजए, समाहिए संजयए मणोवई ॥१॥

शब्दार्थ—“ इर्यासमित्तिवाळा, तथा सर्वदा जोइने पान जोजन करनारा (एपथा समित्तिवाळा), आदान निक्केप अने जुगुप्सा करनारा, तथा समाहित थइने मनने अने वचनने नियममां राखनारा यति पहेखा व्रतनी पांच जावना जावे ठे. ”

विस्तरार्थ—इर्या एट्ठे गमन करवुं ते, तेमां समित एट्ठे उपयोग राखनार,

समस्त जीवोनी हिंसाना त्यागने माटे इर्यासमित थवुं ते पहेळी जावना; तथा सर्वदा सारी रीते उपयोग राखीने इहण पूर्वक (जोइने) पान अने जोजन ग्रहण करवुं अथवा वापरवुं ए बीजी जावना ; आदान निक्षेप एट्ळे पात्रादिक प्रमार्जना पूर्वक ग्रहण करवां अथवा मूकवां ते, तथा आगममां जेनो निषेध कर्यो होय तेनी जुगुप्सा (निंदा) करे—पोते न आचरे ते बीजी जावना; तथा साधु समाहित एट्ळे सावधान थइने मनने दूषण रहित प्रवर्तवें, केमके मन दूषणवाळुं होय तो कायसंझीनता विंगेरे कर्या उतां पण ते कर्मबंध माटे थाय ठे. प्रसन्नचंद्र नामना राजर्षिण मनोगुप्ति राखी नहीं, तेथी कायावक्के हिंसा नहीं कर्या उतां पण मनथी सातमी नरकने योग्य कर्म बांध्युं हतुं एम संजळाय छे, माटे मनने नियममां राखवुं ए चोथी जावना. तेबीज रीते वाणी पण दूषण रहित बोद्धवी के जेथी हिंसा थाय नहीं, ते पांचमी जावना.

बीजा असत्यविरमण व्रतनी पांच जावना आ प्रमाणे छे—

अहस्स सञ्चे अणुवीय जासए, जे कोह दोहं जयमेव वज्जए ।
से दीहरायं समुपेहिया सया, मुणी हु मोसं पन्निवज्जए सिया ॥२॥

शब्दार्थ—“ जे हास्य रहित सत्य बोद्धे, विचारीने बोद्धे तथा क्रोध झोज अने जयनो त्याग करे ते मुनि दीर्घरात्रने सदा जुए छे, माटे मुनिए सर्वदा असत्यनो त्याग करवो. ”

विस्तरार्थ—हास्यनो त्याग करीने सत्य वाणी बोद्धवी, केमके हास्यथी कदाच असत्य पण बोळाय ठे ते पहेळी जावना. १. विचारीने एट्ळे सम्यक् ज्ञान पूर्वक विचार करीने बोद्धवुं ; बगर विचारे बोद्धनार कोइ वार असत्य पण बोद्धी जाय ठे, अने तेथी पोताने वैर, पीका विंगेरे प्राप्त थाय छे, तथा जीवहिंसा पण थाय छे ते बीजी जावना. २. तथा जे क्रोध^१, झोज अने जयनो त्याग करे ते मुनि दीर्घरात्र एट्ळे मोक्कने पोतानी समीपे जुए ठे; माटे हंमेशां असत्यनो त्याग करवो. क्रोधादिक त्याग करवातुं तात्पर्य ए ठे के—क्रोधने आधीन थयेळो माणस ज्योरे बोद्धे ठे त्पारे तेने स्वपरनी अपेक्षा रहती नथी, तेथी ते जेम तेम बोद्धतां असत्य पण बोद्धे ठे, माटे तेनो त्याग करवो श्रेष्ठ ठे. ३. झोजने आधीन

१ क्रोधादिकना त्यागनी प्रण भावना मळीने पाच थाय छे.

(४५) लपदेशप्रासाद ज्ञापान्तर-जाग १ मो-स्तंज २० मो.

धयेद्वो माणस पण अत्यंत धनना लोचनी खेटी साङ्गी पूरवा विगेरेथी असत्ये बोद्वे डे, माटे तेनो त्याग करवो. ४. तथा जयनीत माणस पोताना प्राणादिकतुं रूहण करवानी इच्छाथी सत्यवादीपणानो त्याग करे डे, माटे पोताना आत्मापां निरंतर निर्णयता धारण करवी. ५.

त्रीजा अदत्तादान विरमण व्रतनी पांच जावना आ प्रमाणे डे—

सयमेव लग्गह जायणे घडे, मझं निसम्म स जिखु लग्गहं ।

अणुन्नविय जुंजिय पाणजोयणं, जाइत्ता साहंभियाण लग्गहं॥३॥

शार्द्धार्थ—“साधु पोतानी जातेज अवग्रहनी याचना करे, पत्नी मतिमान एवो ते साधु (योग्य) चेष्टा करे, अवग्रहनी आज्ञा सांजळीने तेमां रहे, पान अने जोजन आज्ञा दखने करे, तथा सार्धार्थिक पासे अवग्रहनी याचना करीने निवास करे.”

विस्तरार्थ—वीजानी साथे कहेवनाव्या विना पोतेज साधु जगवंतनी आज्ञा प्रमाणे इन्द्र, राजा, गृहपति, शय्यातर अने सार्धार्थिकना जेदवाळा पांच प्रकारना अवग्रहनी याचना करे; अन्य माणस पासे याचनान करावे, कारणके जे स्वामी न होय तेनी पासं याचना करी होय ने खरा स्वामी पासे याचना न करी होय तो परस्पर विरोधादिक दोषो प्राप्त थाय डे (१). पत्नी ते आज्ञा लीधेक्षा अवग्रहमां तृणादिक ग्रहण करवा माटे मतिमान साधु चेष्टा एटवे यत्न करे, अर्थात् अवग्रह आपनारतुं आज्ञावचन सांजळीने तृणादिक पण वापरे; आज्ञा विना वापरे तो अदत्ततुं ग्रहण करुं कहेवाय (२). तथा साधुए सर्वदा अवग्रहनी स्पष्ट मर्यादा पूर्वक याचना करे, अर्थात् स्वामीए एकवार अवग्रह आप्या ठतां पण वारंवार मातुं विगेरे परठववाना कार्यमां अवग्रहनी याचना करे (३). गुरु विगेरेनी आज्ञा दखने पान जोजन विगेरे वापरे, अर्थात् जे कांइचीज वापरवी ते सर्व गुरुनी आज्ञा पूर्वक वापरवी जोइए, नहीं तो अदत्त जोगव्यानो दोष लागे डे (४). सरखा धर्म-तुं जे आचरण करे ते सार्धार्थिक कहेवाय छे, अर्थात् एकज शासनमां वर्तनारा संवेगी साधुआं. तेमाणे प्रथमर्थां ते स्थान याचना पूर्वक ग्रहण करेहुं होय तो तेमनी पासे मास विगेरे अवधिनुं तथा पंचक्रोशादि क्षेत्रनुं मान करीने रहेवा माटे मागीं देवुं. तेमनी आज्ञाथीज लपाश्रय विगेरे सर्व ग्रहण करवुं, नहीं तो अदत्तनो जांगो लागे डे.

हवे चोथा ब्रह्मचर्ये व्रतनी पांच जावना आ प्रमाणे ठेः—

आहारगुत्ते अविचूसियप्पा, इत्थि न निझाय न संथवेज्जा ।

बुद्धे मुणी खुद्दकहं न कुज्जा, धम्माणुपेही बंजचेर संधए ॥४॥

शब्दार्थ—“ आहारनी गुप्ति करे, पोताना देहने अविचूषित राखे, स्त्री-
ने जुए नहीं, स्त्रीनी प्रशंसा अथवा परिचय करं नहीं, अने बुद्धिमान मुनि हूछ
कथा करे नहीं, तो ते धर्मानुभेही मुनि ब्रह्मचर्यने वरावर धारण करे ठे
एम जाणवुं. ”

विस्तरार्थ—आहारनी गुप्ति राखवी, एट्ठे सिग्घ जोजन करवुं नहीं
तेमज अतिमात्र जोजन करवुं नहीं. केमके तेथी धातु पुष्ट थवाथी वेदनो उदय
थाय अने तेथी करीने कदाच ब्रह्मचर्यतुं खंनन पण थाय (१). अविचूषितात्मा
एट्ठे शरीरने स्नान विद्येपन विगेरे विविध प्रकारनी विचूषाथी रहित राखवुं
(२). स्त्रीने अने तेना अंगोपांगोने पण जोवां नहीं (३). स्त्रीनी प्रशंसा करवी
नहीं, तथा तेना परिचय पण करवो नहीं (४). तथा बुद्धिमान एट्ठे तत्त्वे जा-
णनार मुनिए हूछ एट्ठे अप्रशस्य एवी स्त्रीकथा करवी नहीं (५). आ पांच
जावनाथी जेतुं अंतःकरण जावित थयुं ठे, एवो धर्मानुभेही एट्ठे धर्मना आसे-
वनमां तत्पर साधु ब्रह्मचर्यने धारण करे ठे, अर्थात् ते व्रतने पुष्ट करे ठे.

पांचमा महाव्रतनी जावना आ प्रमाणे ठे—

जे सहरूवरसगंधमायए, फासे थ संपप्पमणुसुपावए ।

गेही पलसं न करेज्ज पंडिए, से होइ दंते विरए अकिंचणो॥५॥

शब्दार्थ—“ जे साधु मनोइ ने अमनोइ एवा आर्गतुक शब्द, रूप, रस
अने गन्ध ए चार तथा स्पर्श मळी पांच प्रकारना इन्द्रियना विषयोने पामीने तेना
पर गृष्टि के प्रदेष करे नहीं ते पंक्ति, जितेन्द्रिय ने सर्व सावद्य कर्मथी विरक्त एवो
साधु अकिंचन एट्ठे परिग्रह रहित कहेवाय ठे. ”

जावार्थ—“जे साधु शब्द, रूप, रस, गंध ए चार प्रकारना आवता एवा
इन्द्रियना विषयो प्रत्ये तेमज स्पर्श प्रत्ये—मनोइ अने अमनोइ—इष्ट अने अ-
निष्ट एवाने—पामीने तेनापर गृष्टि ते मूर्छा अने प्रदेष ते देष यथाक्रमे न करे,
अर्थात् इष्ट विषयोने पामीने गृष्टि न करे अने अनिष्टने पामीने देष न करे ते

मुनि दांत, जितेन्द्रिय, सर्व सावध योग्यी वित्त अने अकिंचन—निःपरिग्रही थाय ठे. पांच प्रकारना विषयो संबंधी अजिज्वगने प्रदेष एट्टे राग ने घेप तनी देवो ए पांचमा व्रतनी पांच जावना जाएवी.

आ प्रमाणे दरेक व्रतनी पांच पांच जावनाओ मळीने पचीश जावना जाएवी. इत्यादि अंनक युक्तिथी महाव्रतनो चार उपाखवो छुफर ठे.

पंचाख्य नामना मजुर पसेथी आ प्रमाणेनी हकीकत सांजळीने राजा वोढ्यो के “ हे पंचाख्य ! तूं महा पराक्रमी ठे. आट्टो पांच कळशीनो मोटो चार वहन करे ठे, महा कष्टनो अनुभव करे ठे, उतां तें पंच महाव्रतनो त्याग शामाटे कर्यो ? केमके तेमां कांइ चार नथी, आ व्रत तो सुखेथी निर्वाह थड शके तेवां ठे, मने तो तेमां कांइ पण छुफर जणातुं नथी. ” ते सांजळीने पंचाख्य वोढ्यो के “ हे स्वामी ! आपे घणी वार इन्द्रियोने योग्य एवा विषयो जोगव्या ठे, हवे आपना पुत्रे राज्य सोंपीने मुनिने योग्य एवुं संयम एकज दिवंसने माटे अंगीकार करो, अने तेने योग्य क्रियाअनुष्ठान करो. ” आ प्रमाणेना पंचाख्यना वचनथी ते अजिमानी राजा व्रतने माटे लघमी थयो. ते बात जाणीने तेनी राणीओ वोढी के “ हे प्राणनाथ ! अमे तमारं परखुं एक कृण पण डोरखुं नही, तमारा बिना अमे कोइ पण वस्तुथी रति पामखुं नहीं. वळी मनोहर—रमणिक कामिनीना जोगने योग्य एवुं आ तमारं शरीर अंत, प्रांत अने तुच्छ आहारादिक वावीश प्रकारना परीपहो सेववार्थी नाश पामखे. ते वखते पडी तमने निरंतर पश्चात्ताप थशे; केमके दुःख जोगवुं ते सहेलुं नथी. हे नाथ ! जोके हमाणां तमे निःस्पृह अने त्रिकाळ परवस्तुने नहीं इच्छनारा एवा मुनिना गुणोनो तिरस्कार करवा माटे अहंकारने दीधे आ कार्य करवा इच्छे ठे पण ते युक्त नथी; केमके ते कार्य तो समग्र प्रकारना दर्प, दंज अने गर्वथी रहित एवा पुरुषोज करी शके ठे. ” इत्यादि सांजळीने राजा वोढ्यो के “ अहो ! आ अति छुफर कार्य में अज्ञानथीज चिंतवुं, केमके ज्यारे सर्वथा निराशी जाव प्राप्त थाय ठे, त्यारेज ते व्रतने योग्य स्वजाव (आत्म जाव) प्रगट थाय ठे. ” पडी राजाए ते चारवाहक मुख्यने कथुं के “ समस्त पुद्रळनी आज्ञा रहित एवुं मुनिपणुं अतृप्त जीवोने एक दिवस पण फरसी शकर्तुं नथी. ” पंचाख्य वोढ्यो के “ हे राजा ! ते मुनिए यौवन अवस्था उतां पण प्रत्यङ्ग प्राप्त थयेलुं कांचन, कामिनी अने राज्यतुं सुख तृण मात्रनी जेम

ढोकी टङ्गे जीवन पर्यंत संयमनो चार वहन करवातुं स्वीकार्युं ठे, अने तेज प्रमाणे ते छेद्वा श्वासोच्छ्वास सुधी पावन करशे. में पण श्री मुमुक्षु(तीर्थंकर)प्रणीत स्याद्वाद आगमनां वचनोने सांजळीने महाव्रत ग्रहण कर्यां हतां, परंतु हुं तो तेषां नर्पुंसक वळद जेवो थइ गयो. हाधीनो चार तो हाधीज लपानी शके, गधेनो लपानी शके नहीं. वळी विश्वमां आ समग्र पृथ्वी, समुद्र, पर्वत अने वृद्धो विगेरेनो चार लपारुवामां समर्थ एवा केटझाक पुरुषोने सांजळीए ठीए; पण आ महाव्रतनो चार वहन करवामां तो ते इभावान मुनिज समर्थ ठे एम हुं मारुं लुं; ते माटेज हे राजा ! हुं मार्गमां तेने विनयधी नम्यो लुं, तथा तेनी प्रशंसा पण तेटझा माटेज करी ठे. ” आ प्रमाणे पंचाख्यनां वचनो सांजळीने राजा विगेरे सर्वे जैन मुनिनो विनय करवामां तत्पर थया, अने पंचाख्यनी आवी बुद्धिधी रंजित थयेझा राजाए तेने पोतानो हजुर सेवक करीने राख्यो, अने तेनी पासे निरंतर धर्मकथा श्रवण करवा लाग्यो.

“ आ चारवाहके जोके दुःखे धारण करी शकाय तेवा चारिब्रना गुणोनो त्याग कर्यो हतो, तोपण तेणें राजादिकने धर्मना रागी कर्या. तेतुं कारण ए के सर्व गुणोना मोटा जाइ समान विनय गुणने तेणे बोळ्यो नहोतो अने तेज गुणधी ते परिणामे सर्वोत्तमपणुं पामशे. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ विंशतितमस्तंजस्य
दिनवत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ १९३ ॥

व्याख्यान २९३ मुं.

पुनः विनयतुंज वर्णन करे ठे.

बाह्याज्यन्तरजेदाज्यां, द्विविधो विनयः स्मृतः ।

तदेकैकोऽपि द्विजेदो, लोकलोकोत्तरात्मकः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ बाह्य तथा अज्यन्तर जेदवेके विनय वे प्रकारनो कहेझो छे. ते बाह्य तथा अज्यन्तरना पण लोक अने लोकोत्तर एवा ववे जेद ठे. ”

वंदन करवुं, वचनथी स्तुति करवी, उजा थवुं, सन्मुख जवुं, ए विगेरे वाह्य विनय कहेवाय ठे ; अने अन्तःकरणथी वंदनादिक करवुं, ते अच्यन्तर विनय कहेवाय ठे. आ वे प्रकारना विनयना चार जांगा थड शके ठे. ते आ प्रमाणे—कोइक प्राणी मात्र वाह्य विनय देखोने ठे, पण अच्यन्तर विनय होतो नथी. शीतळाचार्यनी जेम (?). कोइ प्राणी अच्यन्तर विनय करे छे, पण वाह्य विनय करतो नथी ; सातमा देवदोकना देवतानी जेम. ते विषे पांचमा अंगमां कहुं ठे के—सातमा देवदोकना देवोए श्रीमहावीरस्वामीने जावथी वंदन करीने मनवदेज प्रश्न कर्यो, तेथी प्रजुए पण “ मारा सातसो जिव्यो मांझ पामशे ” एवो उत्तर आय्यो. ते वखते संदेह उत्पन्न थवाथी गौतम विगेरे मुनिओए स्वामीने पूठयुं के “ हे जगवन् ! आ देवोए वाह्य विनय केम न कर्यो ? ” त्यारे प्रजुए आन्तर चक्तिथी पूठेळा प्रश्नादिकनुं सर्व वृत्तान्त कहुं, ते सांजळीने तेओ विस्मय पाय्या (२). कोइक प्राणी अतिमुक्तक ऋषिनी जेम वन्ने प्रकारनो विनय करे ठे (३). तथा ङोइ प्राणी गोष्ठामाहिह्व अने भंखडीपुत्र विगेरेनी जेम वेपार्थी एके प्रकारनो विनय करतो नथी (४).

आ वन्ने प्रकारना विनय द्यौकिक तथा द्योकोत्तर जेदे करीने वन्ने प्रकारना ठे. तेमां पिता विगेरेने विषे वाह्य विनय करवो ते द्यौकिक वाह्य विनय कहेवाय ठे, अने ते पिता विगेरेने विषे आंतर प्रीतिथी वंदन, अच्युत्थानादिक करवां, ते द्यौकिक अच्यन्तर विनय कहेवाय ठे. द्योकोत्तर एवा जैन मार्गमां रहेळा आचार्यादिकनो अच्युत्थानादिक वाह्य विनय करवो, ते द्योकोत्तर वाह्य विनय कहेवाय ठे, तथा ते आचार्यादिकनुं अंतरंग प्रीतिथी विधि वंदनादिक वने ध्यान करवुं ते द्योकोत्तर अच्यन्तर विनय कहेवाय ठे.

बीजा सर्व गुणोथी अष्ट थया उतां पण जो विनयवाळो होय तो ते धर्म पामी शके ठे. कहुं ठे के—

अन्यैर्गुणैः प्रब्रह्मोऽपि, यद्यस्ति विनयो हृदः ।

नूयो गुणानवाप्नोति, अर्हन्नकनिदर्शनम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ बीजा गुणोथी अष्ट थया उतां पण जो विनय गुण हृद होय तो ते फरीथी पण अर्हन्नकनी जेम गुणने पाये ठे. ”

अर्हन्नक मुनिनुं दृष्टान्त.

तगरा नामनी नगरीमां दत्त नामे श्रावक रहेतो हतो. तेने जज्ञा नामनी पत्नी साथे पांच इन्द्रिय संबंधी मुख जोगवतां अर्हन्नक नामनो पुत्र थयो. एकदा अर्हन्मित्र नामना सूरि पासे आर्हत धर्म श्रवण करीने वैराग्य पायेला दत्ते पोतानी स्त्री अने पुत्र सहित दीक्षा ग्रहण करी. दत्त मुनि सारी रीते क्रियायुक्त ठांतां पण “ आगळ जतां मारो पुत्र संयमनुं पाढान करशे ” एम धारीने तथा पुत्र उपरना वात्सल्यने लीधे उत्तम जोजन लावी लावीने पुत्रनुं पोपण करता हुता, कोइ पण वखत पुत्रने जिज्ञा लेवा मोकझता नहीं. ते जोइने बीजा साधुओ “ आवाळ साधु समर्थ ठांतां पण तेनी पासे शमाटे जिज्ञा मंगावता नथी ? ” इत्यादिक मनमां विचार करता, पण तेने कांइ पण कही शकता नहीं. केमके पुत्रनुं पिता पाढान करे तेमां कोण निषेध करी शके ? पढी केटकेक काळे दत्त मुनि उनाळाना समयमां समाधिधी मरण पाम्पा. तेना वियोगधी अर्हन्नक साधुने महा दुःख प्राप्त थयुं. पिताना विरहधी दुःखी थयेला तेने बीजा साधुओपे बे त्रण दिवस सुधी तो आहार लावी आप्यो. पढी तेओपे अर्हन्नकने कथुं के “ हवे तुं पोतेज जिज्ञा माटे अटन कर. तारा पितानी जेम हवे हुंमेशां कोइ लावीने तने आहार आपशे नहीं. ” आ प्रमाणे कार्यमां सीधुं रेड्या जेवुं वचन सांजळीने अर्हन्नक लेदयुक्त थइ बीजा मुनिओनी साथे जिज्ञा माटे चाड्या. पूर्वे कोइ पण वखत तेणे जरा पण श्रम लीधो नहेतो, अने शरीर अत्यंत सुकुमार हुतुं, तेथी ग्रीष्म ऋतुना सूर्यनां उग्र किरणोथी तपेली धूळमां चाडवाथी तेना पण दाऊवा लाण्या, माथुं पण सूर्यनां किरणोथी तपी गथुं, अने तृषा लागवाथी मुख पण सूकाइ गथुं. तेवी रीते चाडतां ते अर्हन्नक मुनि बीजा साधुओधी पाळल रही गया, एटके विश्रामने माटे कोइ एक गृहस्थना महेलनी गायामां उजा रखा. त्यां उजा रहेला कामदेव समान आकृतिवाळा तेने चंङना जेवा मुखवाळी अने जेनो पति परदेश गयेलो हतो एवी ते घरनी माळेक स्त्रीए दीठा. ते वाळ मुनिने जोइने तेणे विचारुं के “ अहो ! शुं आतुं अपूर्वे सौन्दर्य ठे के जे जोवा मात्रधीज मारा मननुं आकर्षण करे छे ! माटे आ युवाननी साथे चिदास करीने मारुं यौवन सफळ करुं. ” एम विचारीने तेणे ते साधुने बोलाववा माटे दासीने मोकळी. दासीए तेने बोलाव्या, एटके ते पण तेना घरमां गया.

तेने आवता जोडने हर्षना चारथी जेना कुचकुंज प्रफुल्लित थया ठे एवी ते स्त्री तेनी सामे आवी, अने हास्यथी मिश्रित थयेद्या दांतनां किरणोथी अधरोष्ठने ते-जस्वी करतो तथा नेत्रने नीचां राखीने वांकी दृष्टिथी कटाक्ष करती ते स्त्रीए तेने पूछ्युं के “ हे प्राणना जीवन समान ! तमे शुं मागो ठो ? ” त्यारे अर्हन्नक मुनि बोल्या के “ हे सारा बोचनवाळी कामदेवनी प्रिया ! हुं जिज्ञा मागुं हुं, ” ते सांजळीने तेणे विचार्युं के “ आ सायुने हुं कामदेवने उदीपन करनारां औषधोथी मिश्रित, स्निग्ध, मधुर अने जोवा मात्रथीज विकार उत्पन्न करे तेवो आहार आपीने वश करूं. ” एम विचारिने तेणे मनोहर एवा घणा मोदक तेने आप्या. ते पण पर्यटन करवाथी ग्द्वानि पाम्या हता, तेथी. आवा सुंदर मोदक मळवाथी घणो हर्ष पाम्या. पछी ते स्त्रीए स्नेहयुक्त दृष्टिथी जोतां जोतां तेने पूछ्युं के “ हे युवान ! मारा अंगमां व्यापेद्या कामविकारना तापसमूहनुं निवारण करवामां समर्थ, तथा कदलीना स्तंज जैवी कोमळ जंघावाळी अने माखणना जेवा मुकुमार अंगवाळी कमनीय कामिनीओए स्पृहा करवा योग्य एवुं आ यौवन पामी-ने शामाटे परीषद रूपी कुठारवके वृक्षनी जेम आ प्रफुल्ल यौवन रूपी वाकीनुं उन्मूलन करो ठो ? व्रत ग्रहण करवानो आ समय नयी. केड्याएक स्त्रीमुखनी द्वादशसावाळा जीवो कुषा वृषादिक कष्ट सहन करे ठे, आतुर रखा करे ठे; तोपण तेन्नोने स्वप्ने पण तेवा मुखनी प्राप्ति दुर्लभ जणाय ठे. तमने तो तेवुं सुख अत्यारे अनायासे प्राप्त थयुं ठे, माटे आठव्या दिवस पावन करेद्या व्रतनुं आ मत्पक्ष फळ प्राप्त थयुं ठे एम जाणो. वळी

कुरूपदुःस्थस्थविरककशांगजनोचिताम् ।

इमां कष्टक्रियां मुंच, मुधा स्वं वंचयस्व मा ॥ १ ॥

“ कुरूप, दुःस्त्री, वृद्ध अने कठोर अंगवाळा जनोने योग्य एवी आ कष्ट-कारी क्रियाने मूकी धो; फोगट तमारा आत्माने ठेतरो नही. ”

वळी आपणा वेडनुं रूप अने शरीर अभ्योन्यना संगमथी आजे सफल-पणाने पामो. जो कदाच तमने दीक्षायां अत्यंत आग्रहण होय तो जोग जोगवीने पठी वृद्धावस्थायां फरीथी दीक्षा ग्रहण करजो. ” आ प्रमाणेनां तेनां वचनो सांजळीने तथा तेना हावभाव जोडने अर्हन्नकनुं मन व्रत उपरथी जग थड गयुं. कथुं ठे के—

दृष्टाश्चित्रेऽपि चेतांसि, हरन्ति हरिणीदृशः ।

किं पुनस्ताः स्मितस्मेरविभ्रमत्रमितेक्षणः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ मृगद्वीना सरखा नेत्रवाळी स्त्रीओ मात्र चित्रमां जोड़ होय तोपण ते चित्तनुं हरण करे ठे, तो पढी हास्यथी प्रफुल्लित अने विद्यासथी प्रमित एवां नेत्रोवाळी स्त्रीओने साक्षात् जोवाथी चित्त हरण करे तेमां शुं कहेवुं !”

पढी तेनुं वचन अंगीकार करीने अर्हन्नक तेनाज घरमां रह्यो, अने अत्यंत आसक्त थयेद्वी ते स्त्रीनी साथे स्वेच्छापूर्वक कामक्रीना करवा द्वाग्यो.

अहीं सर्वे साधुओ गोचरी दखने उपाश्रये आव्या, पण अर्हन्नकने जोयो नहीं, तेथी तेमणे तेनी शोध आखा शहेरमां करी, पण कोइ ठेकाणे तेनो पचो द्वाग्यो नहीं, तेथी तेओए ते वृत्तांत तेनी माता के जे साध्वी थयेद्वी हती तेने कह्यो. ते सांनळीने साध्वी पुत्रपरना अति रागांधपणायी पुत्रशोकवने जाण्ये तेना शरीरमां चूत पेटुं होय तेम वेजान जेवी अने उन्मत्त जेवी थइ गइ, अने “ हे अर्हन्नक ! हे अर्हन्नक !” एम उंचे स्वरे गद्गद् कंठे विद्याप करती शहेरना सर्व चौद्य अने शैरीओमां जमवा द्यागी. मोहर्थी घेद्वी वनेद्वी ते पगळे पगळे स्वद्वाना पामती, नयनमांथी परतां आंसुनी धाराथी मार्गनी धूळने आर्ष करती, अने जे कोइ साधुं मळे तेने “ मारो प्राणथी पण प्रिय पुत्र अर्हन्नकने तमें क्यांइ पण जोशो ठे ? ” एम बारंवार पूढती ते आखा नगरमां अटन करवा द्यागी. तेनी आवी उन्मत्त अवस्था जोइने सज्जन पुरुषोने अनुकंपा आवती हती अने दुर्जनो तेनी मइकरी करता हता. एकदा महेद्वानी वारीमां बेठेद्वी अर्हन्नके तेने दीठी. तेनी तेवी उन्मत्त स्थिति जोइ तेने ओळखीने अर्हन्नक विचार करवा द्वाग्यो के “अहो ! मारुं केतुं अविनयपणुं ! अहो ! में केतुं दुष्कर्म करुं ! दृष्टिक मुखने माटे में आ स्त्रीनां वचनथी मुक्तिना मुखने आपनारा व्रतनो त्याग कर्यो, अने आवा दुःसह कष्टमां मारी माताने नांखी. द्यौकिक शास्त्रमां अरुसठ तीर्थो करतां पण, माताना विनयतुं फळ अत्यंत कहेवुं ठे. तेमां पण आ मारी माता तो जैनधर्मइ होवाथी अने चारित्र अंगीकार करेद्वी होवाथी विशेषे करीने पूज्य ठे. हा इति खेदे ! चारित्रनो जंग करीने में मारा आत्माने जवसागरमां नांख्यो, पटवुंज, नहीं पण आ मारी माताना महाव्रतनो दोष थवामां पण हुंज सहायचूत थयो. अहो ! परंपराथी मारा पापमां केद्वी वधी वृद्धि थइ ? आ चंचवदना स्त्रीए भारंजमां

मिष्ट द्वागे तेवुं वहारथी सुंदर पण परिणामे अनन्त दुःख आपनार हाव जावादि रूप विषतुं मने पान कराव्युं. तेना द्वावएयने, सुंदर वेपने अने निपुणताने धिक्कार ठे ! आनी सर्व चतुराइ केवळ नरकनेज आपनारी ठे. हे चेतन ! हवे तारे माटे वे मार्ग ठे. एक तो आ चंडमुखीए वतावेदो पाप मार्ग अने वीजो आ आर्याए वतावेदो पुन्य मार्ग. आ वे मार्गमांथी जे कल्याणकारी होय तेवुं आचरण कर, पण अत्यारे तो मारे मारी दुःखी माताना शोकतुं उन्मूदन करवुं योग्य ठे.” एम विचारिने अर्हन्नक एकदम ते घरमांथी वहार नीकळ्यो. तेनी पाठळ ते चंडमुखी पण एकदम आवीने विरहना विद्याप विगेरे अनेक प्रकारना अनुकूल उपसर्ग करती बोदो के “ हे निर्दय ! हमणा तने स्त्रीहत्यातुं पाप द्वागशे. हे कठोर ! शामाटे मने च्छना शृंग उपरथी पानी नाखे ठे ? शामाटे मने दुःख रूपी चितामां होमे ठे ? शामाटे मादतीना पुष्पनी माळा जेवी कोमळ, सुंदर अने अकुटिल एवी मने तजे ठे ? मने रसीदी वनावीने हवे बिरस केम करे ठे ? ” आ प्रमाणेनां तेनां वचनो सांजळीने अर्हन्नक बोदयो के “ हे पापसमुद्रे ! कृष्णिकसुखने माटे आवा फोगट विद्यापो शामाटे करे ठे ? पहेलां हुं अज्ञानग्रस्त हतो, तेथी तें मने विद्यासमां पानी नांख्यो, अने में त्रण लोकने अद्वितीय शरण रूप परमात्माना धर्मेने दूषित कर्षो. हवे अहीं रहेवुं मने योग्य नथी. आ मारी माताने धन्य ठे, के जेणे मने विवेकमार्ग देखाड्यो. संसारमां परवाना मार्ग वतावनार तो दुनियामां घणा देखाय ठे, परंतु जवसागरमां पनेदानो उध्दार करवामां ने तेने पवित्र करवामां समर्थ तो मारी माता समान वीजुं कोइ नथी. हवे जीवन पर्यन्त इन्द्रनी अग्रमहिषीतुं मुख मळे तो तेने पण हुं इच्छतो नथी, तो पडी मनुष्यजातिनी स्त्रीना मुखनी इच्छा तो शेनीज करं ? मन वचन काथाए करीने में सर्व संसारसुखनो त्याग कर्षो ठे. ” इत्यादि कहीने पडी दज्जा सहित विनययुक्त पोतानी माताने नमीने ते बोदयो के “ हे माता ! आ तमारा कुळमां अंगारा जेवो अर्हन्नक तमने नमे ठे. ” एम कहीने नेत्रमां अश्रु द्वावीने ते माताने नम्यो. तेने जोडने ते माता स्वस्थ चित्तवाळी थइ सती हर्षथी बोदी के “ हे पुत्र ! आठद्वी दिवस तुं क्यां रह्यो हतो ? ” त्यारे अर्हन्नके दंजरहितपणे पूर्वे अचन्यास करेला प्रशस्त धर्मरागथी अनंतगणा शुच वैराग्ययुक्त अध्यवसायवाळा थइने पोतातुं सर्व वृत्तान्त यथार्थ कही आप्युं, ” ते सांजळीने माता बोदी के “ हे वत्स ! हवे तुं फरीथी

चारित्र्य-ग्रहण कर. " ते बोव्यो के " हे माता ! हमेशां संयमक्रियातुं पावन करतुं मने छुष्कर लागे थे. निरंतर सुमतादीश दोष रहित आहार ग्रहण करवो, एक निमेष मात्र पण प्रमाद करवो नहीं, ' करेमि जंते ' ना उच्चार समयधी आरं-
 ज्जिने प्राणांत समय सुधी अतिचार रहित चारित्र्यतुं पावन करतुं, इत्यादि साधुनी समग्र क्रिया निरंतर करवा हुं शक्तिमान नथी. हुं, महा पापी हुं, तेधी व्रततुं पावन करी शक्तीश नहीं, तेधी हे माता ! जो तमारी आज्ञा होय तो हुं अनशन ग्रहण करूं. " ते सांजळीने जज्ञा साध्वी हर्ष पामी सती बोव्ही के " हे जज्ञ ! आ समये अनशन पण तारे माटे योग्य छे; अनंत जब प्रमाण करवामां निमित्तरूप व्रतजंग योग्य नथी, परंतु तुं आवा स्वल्प मात्र पंच, महाव्रततुं पावन करवामां उद्येग पामे छे, तो अनशन पाळवुं ते तो महा छुष्कर छे. योग्य माणसनेज ते अनशन प्राप्त थाय छे. तुं तो शुच अने अशुच पुद्गलोंने जोझे राग अने विराग धारण करे छे, माटे हमणा तो तारो विश्वास ज्ञानीना वचनधी आवशे, ते बिना आवशे नहीं. " अर्हन्नक विचारवा दाम्यो के " खरेखर मातानो राग मारा पर अत्यंत छे. " पढी मातानी परीक्षा करवा माटे ते बोव्यो के " हे माता ! हमणा थोका दिवसना मारा विरहधी तमे आवी दुःखी अवस्था पाम्या, तो अनशनधी तो मारा शरीरनो सर्वथा नाश थशे, ते व्यथा तमे शी-रीते सहन करशो ? " जज्ञा बोव्ही " हे पुत्र ! तुं सत्य कहे छे. परंतु एक बात कहूं ते सांजळ. तारा विरहधी दुःख पामीने में विचारुं हतुं के " मारो पुत्र धर्म कयो बिना इन्द्रादिक-
 ने पण छुर्वेत्त एवा संयम रूपी रत्ननो तृष्णनी माफक त्याग करशे तो संसारनां महा दुःखो पामशे; तेधी तेने हुं तत्काळ बोध करूं. " ते सांजळीने अर्हन्नक बो-
 व्यो के " हे माता ! तमे आ लोकमां अने परलोकमां वनेमां सुखदायी थया छे. वधारे शुं कहूं ! तमे मारो सम्यक् प्रकारे उद्धार कयो छे. प्रथम तमे मने जन्म आप्रनार थया, अने पढी अनंत जन्मनो नाश करनार धर्म आपनार थया. " इत्या-
 दि मातानी स्तुति करीने गुरु पासे जइ तेणे फरीधी चारित्र्य बोधुं. पढी ज्ञा-
 नीना वचनधी विश्वास पामीने माताए आज्ञा आपी पट्ठे तेणे सर्व सावध योगतुं प्रत्याख्यान करीने, पोताना छुरितनी निन्दा करीने, सर्व प्राणीओने खमावीने, सूर्यनां किरणोधी तपेव्ही बाह्यवननी शिखा उपर वेसीने चार शरण अंगीकार करी पादपोषणम अनशन ग्रहण करुं. पढी अति दारुण उष्ण वेदनाने सम्यक् प्रका-

(५३) उपदेशप्रासाद जाषांतर-जाग ५ मो-स्तंज २० मो.

रे सहन करतां ते अर्हन्नक मुनि शरीरे अति कोमळ होवार्थी माखणना पिरुनी जेम एक मुहूर्तमात्रमांज गळी जइ तत्काळ स्वर्गसुखने पाम्या.

“ चंडमुखी स्त्रीना स्नेहप्राशमां वंधाया ठतां पण अर्हन्नके पोतानी माताने जोझे विनय तज्यो नहीं, अने तेथीज ते फरीने पोताना दुष्कृतनो त्याग करी स्वर्गें सुख पाम्या. ”

इत्यद्भिनदिपरिमितोपदेशप्रासादद्वत्तौ विंशतितमस्तंजस्य
त्रिनवत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ ३५३ ॥

व्याख्यान २९४ मुं.

नवमा वैयाहृत्य नामना तप विवे.

यथाहं तत्प्रतीकारो, व्याधिपरीषहादिषु ।

वैयाहृत्यं तदुज्जाव्यं, विश्रामणाशनादिभिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ व्याधि ने परीषहादिकर्मां जेम घटे तेम तेनो प्रतीकार (उपाय) करवो, अने विश्रामणा तथा अशनादिके करीने वैयाहृत्य करवुं. ”

विश्रामणा एतद्धे खानमुनिने अथवा मार्गमां अटन करवार्थी अमित थयेहा मुनिने निवृत्तिमाटे तेनां हाथ, पग, पृष्ठ, जांघ विगेरे अवयवोने हाथनी मुष्टिथी दबाववां ते. ते विश्रामणा गुरु विगेरेनी अवश्य निरंतर करवी जोझ. अशन एतद्धे आहार, चख, पात्र विगेरे आपीने शक्ति प्रमाणे अनुकूल धर्तन करवुं ते. आ विश्रामणा करवावने अने अशनादिक आपवावने वैयाहृत्य करी कहेवाय ठे. आहुं वैयाहृत्य सर्वने अवश्य करवा लायक ठे. आ विषय उपर घणां दृशांते ठे. तेमां नर-तचकी तथा वाहुबळिए पोताना पूर्वे जवमां हंमेशां पांचसो साधुने अन्न पाणी लावी आपवानो तथा विश्रामणा करवानो अजिग्रह बीधो हतो तेनां, तथा वसु-देवना जीव नंदीविण महर्षिए रोगीहुं वैयाहृत्य करवानो अजिग्रह बीधो हतो तेनां

दृष्टांत जाणवां. तथा परीषद्-उपसर्ग थाय त्यारे तेनो प्रतीकार अवश्य करवो, ते उपर हरिकेशी मुनिंतुं वैयावृत्य करनार तिष्ठक नामना यद्दंतुं दृष्टांत ठे, ते श्री उत्तराध्यनसूत्रथी जाणी देवुं.

आ वैयावृत्यतुं फळ सूत्रमां विशेष अधिक वर्णव्युं ठे. यतः—

“वेयावच्चेण जंते जीवे किं जाणइ? गोयमा! निच्च गोयं कम्मं न बंधइ”

वेयावच्चं निययं करेह, उत्तमगुणे धरंताणं ॥

सत्वं किर पन्निवाइ, वेयावच्चं अपन्निवाइ ॥ १ ॥

पन्निजगस्स मयस्स व, नासइ चरणं सुअं अगुणणाए ।

न हु वेयावच्चं चिअ, असुहोदय नासए कम्मं ॥ २ ॥

जावार्थ—“गौतम स्वामी पूढे ठे के हे जगवन् ! वैयावृत्य करवाथी जीवने शुं उत्पन्न थाय ? ” प्रच्छु कहे ठे के “ हे गौतम ! वैयावच्च करनार नीच गोत्रकर्म बांधे नहीं. ” वळी “ निरंतर वैयावृत्य करवुं. जोके बीजा उत्तम गुणो कोइ धारण करे, पण ते सर्व गुणो कोइवार प्रतिपाती थाय ठे (ब्रह्म थाय ठे), पण वैयावृत्य गुण अप्रतिपाती ठे. ते गुणथी प्राणी ब्रह्म थतो नथी. १. मदे करीने ब्रह्म थयेला माणसतुं चारित्र नष्ट थाय ठे, अने आहृत्ति विना (वारंवार संनार्या विना) श्रुत नष्ट थाय ठे, पण वैयावृत्य गुण कदापि नाश पामतो नथी, अने असुहोदयवाळा कर्मनो नाश करे ठे. २. ”

आ वैयावृत्य करवातुं तथा न करवातुं फळ विपुद्धमतिना दृष्टांतथी जाणवुं. कहं ठे के—

गुरुज्जत्ति अकुणंतो, कुगइ जीवा द्दहंति पुणरवि ।

तं च कुणंतो सुगइ, विद्धममई इत्थ दिठंतो ॥ १ ॥

जावार्थ—“ गुरुनी ज्जत्ति नहीं करवाथी जीवो कुगतने पामे ठे, अने पाळा गुरुज्जत्ति करवाथी सारी गतिने पामे ठे, तेउपर विपुद्धमतिंतुं दृष्टांत ठे. ” ते आ प्रमाणे—

विपुद्धमतिनी कथा.

विराट देशमां विजयपुरी नामे नगरी ठे. तेमां श्रीचूरु नामे राजा राव्य

करतो हतो. ते राजानो बहु मानीतो जिनदत्त नामे श्रेष्ठी परम श्रावक हतो. ते श्रेष्ठीने सदबुद्धिवाळी विपुलमति नामे पुत्री हती. तेज नगरीमां धनमित्र नामे एक श्रावक रहेतो हतो, ते जिनदत्तनो मित्र हतो. ते वने मित्रो जैन धर्म पाळता हता. एकदा शीयाळांनी ऋतु आवी.

शीतऋतुंतुं वर्णन कोइ कविण जोज राजानी पासे कर्युं ठे के—

शीते ज्ञाणपटी न चास्ति शकटी जूमौ च घृष्टा कटी,
निर्वाता न कुटी न तंतुद्वपुटी तुष्टिर्न चैका घटी ।

वृत्तिर्नारजटी प्रिया न गुमटी तन्नाथ मे संकटी

श्रीमन् जोज तव प्रसादकरटी जंक्ता ममापत्तटी ॥ १ ॥

जावार्थ—“आ दाढनी ऋतुमां मारी पासे शीतथी रक्षण करनारुं वल्ल नथी, तापवा माटे सगनी नथी, पृथ्वीपर कटी घसवी पके ठे, अर्थात् जूमिपर पाथरवानुं पण साधन नथी, जेमां वायुनो संचार न थाय एवी कुंपनी नथी, खावा माटे चपटी चोखा नथी, एक घनी पण प्रसन्नता नथी, सारी रीते वृत्ति थाय तेवुं साधन नथी अने सुंदर स्त्री नथी. हे स्वामी! ए सर्व प्रकारनां मारे संकट्ये ठे, तो पण हे जोजराजा! तपारा प्रसाद रूप हाथीए मारी आपत्ति रूप नदीने जांगी नांखी ठे, अर्थात् सर्व आपत्ति मटांनी दीधी ठे. ”

रात्रौ जानुर्दिवा जानुः, कृशानुः संध्ययोर्ऋयोः ।

राजन् शीतं मया नीतं, जानुजानुकृशानुजिः ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ रात्रिए जानु, दिवसे जानु (सूर्य) अने वने संध्यासमये कृशानु (अग्नि) शीतनी रक्षा करनार ठे. तेथी हे राजा जानु, जानु अने कृशानु ए करीने-में शीतनो नाश कर्यो ठे. ”

आवा दाढना वरतमां एकदा धनमित्रे जिनदत्तने कौतुकथी कर्युं के—“कोड पण माणस गाम बहारना उद्यानमां यमा जळयी. जरेदा तळावमां आ माघ मासने समये आखी रात्रि सुधी कंठप्रमाण जळमां उजो रहे तो-तेने हुं एक लाख दीनार आपुं. ” ते सांजळीने दोनी जिनदत्ते सर्व लोकनी समक तेम करवानुं

अंगीकार कर्तुं, अने आखी रात्रि तेवीज रीते निर्गमन करी. पछी प्रजाते आादीने धनमित्रने कर्तुं के “ मने द्वाख दीनार आप. ” धनमित्र बोह्यो के “ तूं आाखी रात्रि तेवीज रीते रखो ठे तेनी खात्री क्षी ? ” जिनदत्त बोह्यो के “ तारां घरमां आाखी रात्रि दीवो बळतो हतो, ते निशानीधी तारे खात्री मानवी. ” धनमित्र बोह्यो के “ त्यारे तो दीवो जोवाथी तारी टाढ जती रही, माटे हवे तने धन नहीं आपुं. ” ते सांजळीने जिनदत्त खेदयुक्त चिते घेर गयो. तेने चिंतातुर जोइने विपुलमति पुत्री बोळी के “ हे पिता ! तमे खेद करो मा, तमने जे रीते धननी प्राप्ति थशे तेम हूं करीश. ” पछी पुत्रीना कहेवाथी जिनदत्ते जर लनाळामां धनमित्रने पोताने घेर जोजननुं आमंत्रण कर्तुं. मध्याह्न समये तेने जमवा वेसाळ्यो. जोजनमां मीठावाळो अने स्निग्ध पदार्थ विशेष हतो, तेथी जोजन करतां धनमित्रे वचमां पाणी पीवा मांग्युं. ते वखते जिनदत्ते शीतळ जळनी जरेली गागर देखाकीने कर्तुं के “ जेम ते वखते शियाळामां दीवो जोवाथी मारी टाढ नाश पामी हती, तेम आजे आ पाणीनी गागर जोवाथी तारी वृषा पण नाश पामो. ” धनमित्र आजो जवाब आपी शक्यो नहीं, एट्ठे ते हारी गयो. तेथी सरतमां उरावेळा द्वाख रुपीआ तेणे जिनदत्तने आप्या. पछी जिनदत्ते तेने जळ आप्युं. जोजन कर्षी पछी धनमित्र पोताने घेर गयो अने विचारवा द्वाग्यो के “ आ बुद्धि कोनी ? ” ते वखते कोइए कर्तुं के “ जिनदत्तनी पुत्री विपुलमतिनी. ” ते सांजळीने धनमित्रे परणावा माटे विपुलमतिनुं मागुं कर्तुं. पण जिनदत्ते विचारुं के “ मारी पुत्री हूं एने आपीश तो ते क्रोधथी तेनुं विरूप करशे ” एम धारिने तेने आपी नहीं. त्यारे विपुलमति बोळी के “ हे पिता ! मने धनमित्र साथे परणावो. बुद्धिना मसादथी वधुं सारुं थशे. ” केमके

यस्य बुद्धिर्बलं तस्य, निर्बुद्धेश्च कुतो बलम् ।

बद्धो गजो वने मत्तो, मूषकैः परिमोचितः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेने बुद्धि ठे तेनेज बळ ठे, निर्बुद्धिने बळ कर्षाधी होय ? वनमां मदान्मत्त हाथीने बाधेदो हतो तेने बुद्धिमान उदरे मुक्त कर्षी हतो. ” (आ दृष्टांत पंचतंत्रमाथी जाणी देवुं.)

पुत्रीनां आवां वचन सांजळीं जिनदत्ते धनमित्रनी साथे तेने परणावी ! विवाह थया पछी घेर द्वाइ जइने धनमित्रे विपुलमतिने पाणी विनानीं एक कुवामां

नांखी, अने तेने कर्तुं के “ तने पुत्र थाय त्यां सुधी कपास कांतती अने कां-
गना चोखा खाती आमां रहेजे. हुं इव्य उपार्जन करवा माटे परदेश जाऊं लुं. ”
एमकहीने धनमित्रपरदेश गयो. पत्नी विपुलमतिए ते कूवाथी पिताना घर सुधी सुरंग
खोदावीने ते रस्ते पिताने घेर गइ.^१ कूवामां पोताने ठेकाणे एक चाकरने राख्यो.
ते ह्मेशां कांगना चोखा ग्रहण करतो. कांतवा आपेझो कपास पिताने सोंप्यो अने
कांतवी राखवा कर्तुं. पत्नी “ ज्यां मारो पति ठे त्यां हुंजाऊं लुं ” एमकहीने ते पति-
वाळा गामे गइ. त्यां वेव्यानी वृत्तिथी पतिने वश करी तेनी साथे क्रोधा करवा
बागी. अनुक्रमे तेनार्थी पुत्र थयो. पत्नी पतिनी पहेद्दांज ते पोताने घेर आवी
अने कूवामां रहीं. केट्ठेक दिवसे धनमित्र घेर आव्यो, तेने तेना आप्त जनोए कर्तुं
के “ तारी स्त्रीने कूवामांथी बहार काढ. ” धनमित्रे तेने बहार काढी तो सूत्र अने
पुत्र सहित ते बहार नीकळी. धनमित्रे तेने ओळ्खी एट्ठे ते आश्चर्य पाय्यो. पत्नी
तेणे विपुलमतिने घरनी स्वामिनी करी. लोकमां विपुलमतिनी घणी प्रतिष्ठा थइ.

एकदा ते नगरीमां जवदेव नामना सूरि आव्या. तेने वांदवा माटे स्त्री स-
हित धनदच गयो. गुस्ते वांदीने तेणे पृच्छुं के “ हे स्वामी ! आ मारी स्त्रीए
पूर्व जवमां शुं पुण्य उपार्जन कर्तुं ठे के जेना प्रसादथी तेनी आवी तीक्ष्ण बुधि
थइ ठे ? ” गुरु बोळ्या के “ हे महा जाग्यवान् ! कुसुमपुर नामना नगरमां जातु-
देवने रोहिणी नामे वाळविधवा पुत्री हती. एकदा तेने घेर परगामथी कोइ गृहस्थ
वणिकनो पुत्र आव्यो. तेने जोडने रोहिणीने कामविकार उत्पन्न थयो, तेथी तेणे
तेना सासुं कटाक्ष पूर्वक चपळ दृष्टिथी जोयुं. ते वखते आहार लेवा आवेद्दा शीत-
सार मुनि ते समजी गया. कर्तुं छे के—

जइवि न सइ न संपजइ, न हु अ जाएइ हिअयमज्जंमि ।

मयणाउरस्स दिट्ठी, इक्खिज्जइ तहवि दोएण ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जोके पोताने स्त्री नथी, स्त्रीनी इच्छा नथी, तेने हृदयमां
ध्याता नथी, तोपण बुद्धिमान प्राणी जोवा मात्रथी मदनानुरनी दृष्टिने समजी
शके छे. ”

१ धनमित्रे कहेली हकीकतानी जिनदताने खबर पळ्या पछी कोइ माणस द्वारा विपुलमतिए कहेवरावेली
शुक्ति प्रमाणे आ सुरंग खोदावी.

पत्नी “ अहो ! कामदेवनो प्रचार अति दुर्जय ठे ” एम विचारतां ते मुनि त्यांधी चाट्या गया. ते शीलसार मुनि अनुक्रमे समग्र सूत्र अने अर्थनो अच्युस करी गीतार्थ थया. तेथी गुरुए तेने आचार्यपदे स्थापन कर्या. अनुक्रमे विहार करतां एकदा जव्य जीवोने प्रतिबोध करवा माटे ते कुसुमपुरे पधार्या, त्यां देशना आपी. ते सांजळीने रोहिणी प्रतिबोध पायी, अने दीक्षा देवा तैयार थइ. दीक्षा देवाने समये गुरुए कळुं के—

जहा सुविसुष्टे कुमे, द्विद्विअ चित्तं विहाइ रमणिज्जं ।

तह अणइयार जीवे, समत्तं गुणकरं होइ ॥ १ ॥

जह वंघहणिअरस्स, रोगिणो लसहं गुणाय जवे ।

आलोयणा विसुअस्स, धम्मकम्मं तहा सयदं ॥ २ ॥

अर्थ—“ जेम शुद्ध करेडी नीतं उपर चित्रेदुं चित्र रमणीय द्यागे ठे, तेवीज रीते अतिचार रहित शुद्ध जीवने विपे रहेंदुं समकित अधिक गुणकारी थाय ठे. जेम वंघन करेदा रोगीने औषध गुणकारी थाय ठे, तेम आलोयण रूपी वंघनथी विशुद्ध थयेदा जीवने सर्व धर्मकार्य गुणकारी थाय ठे. ”

ते सांजळीने रोहिणीए सर्व पापनी आलोचना लीधी, पण पेदा दृष्टि-विकारनी आलोचना लीधी नहीं. त्तारे गुरु बोच्या के “ हे महा अनुनाव-वाळी ! ते दिवसे हुं तारे घेर आहार देवा आळ्यो हतो, ते वखते में तारे दृष्टिविकार साक्षात् जोयो हतो, तेनी आलोचना केम करती नथी ? ” रोहिणी-ए जबाव आप्यो के “ ते वणिकुपुत्रनी सामुं में मात्र सहजज जोयुं हतुं; रागथी जोयुं नहोतुं. ” ते सांजळीने गुरुए तेने बहूपणा आर्यातुं दृष्टान्त आपीने घणुं समजावी, तोपण तेणे मान्युं नहीं, अने कहेवा लागी के “ वारंवार कहीने खोडें दूषणज शामाटे वतावो ठे ? जो आपने खोडें दूषणज आपतुं होय तो मारे चारित्रज देवुं नथी. ” एम बोळीने सम्यक्त ग्रहण करेडी ते गुरु उपर क्षे-ष करीने पोताने घेर चाळी गइ. पत्नी प्रतिसमये उन्नराता क्षेपथी ते निरंतर गुरुनी निंदा करवा लागी.

अनुक्रमे तेवाज दुर्ध्यानमां मृत्यु पायीने ते कूतरि थइ. ऋतु वखते तेना गुहास्थानमां अनेक क्रमि उत्पन्न थया, तेनी व्यथार्थी मरण पायीने सर्पिणी थइ.

त्यां दावानळथी वळी मरीने नरके गइ. त्यांथी नीकळीने वाघण थइ, त्यां पारा-
 धिना वाणथी मृत्यु पामीने पाळी नरके गइ. इत्यादि तिर्यच तथा नरकमां असंख्य
 वार उत्पन्न थइने अत्यंत दुःसह दुःखो पामी. पळी मनुष्यपणामां बहु बलत
 स्त्रीपणुं पामीने दुर्जाग्य, दारिद्र्य, व्याधि, शोक, पतिवियोग विंगेरे अनेक प्रकारनां
 दुःखो जोगवीने असंख्य काळे धन्य नामना पुरमां गोवर्धन शेठनी धनी नामे पुत्री
 थइ. ते युवावस्था पामी एटझे तेने नगरजोठना पुत्रे जोइ, अने तेना स्वरूपथी मो-
 हित थइ तेनी मागणी करीने ते तेने परण्यो. पळी ज्ञानगृहमां सुवा गयो.
 ते बलते तेना अंगनो स्पर्श थतांज तेने एवो ताप द्याग्यो के जाणे जाज्वल्यमान
 अग्निना तापमां पड्यो होय. आबो ताप सहन नहीं थवाथी ते रात्रि-
 मांज जतो रह्यो. प्रातःकाळे पुत्रीने रुदन करती जोइने तेना पिताए तेने धीरज
 आपी. पळी पोताना घरना गोवाळने घरजमाइ करीने तेनी साथे परणावी. ते
 गोवाळ पण तेना स्पर्शथी ताप पामीने तेने मूकीने नासी गयो. पळी शोकातुर
 थयेळी पुत्रीने तेना पिताए कळुं के “ हे पुत्री ! आपणा कुळने अयोग्य एवो
 तारो पुनर्दिवाह पण में कर्यो, तोपण तारां पूर्व कर्मना भजावथी दुर्जाग्यज आग-
 ल्लुं आगळ आवीने लजुं रहे ठे. हवे तुं दानादिक धर्मक्रियामां तत्पर थइने मारा
 घरमांज रहे. ” धनीए ते वात कबुद्ध करी, अने पिताना कहेवा प्रमाणे धर्मक्रिया
 करवा मांकी. एकदा त्यां कोइ साधुज्यो आब्या, तेमने वंदना करीने धनीए पूज्युं
 के “ हे गुरु ! एवो कोइ मंत्र, जंत्र के तंत्र ठे के जेथी मने सौजाग्यनी प्राप्ति
 थाय, अने हुं युवान पुरुषने स्पृहा करवा द्यायक थाळं ? ” मुनिए जबाव आप्यो
 के “ अमे कांइ जाणता नथी, पण पुष्पाकर लघानमां अमारा गुरु शीळाकर ना-
 मना आचार्य पधार्या ठे, ते सर्व जाणे ठे. ” ते सांजळीने धनी आचार्य महाराज
 पासे गइ, अने वंदना करीने तेने पण प्रथमनी जेम सौजाग्य मंत्रादि माटे पूज्युं.
 आचार्य बोध्या के—

तिहुक्क वसीकरणो, समत्त मणचिंति अथ्य संजणणो ।

जिणपन्नत्तो धम्मो, मंतो तेचेव नहु अन्नो ॥ १ ॥

जेहिं विहिठ न धम्मो, पुव्वं ते एथ्य दुस्थिया जीवा ॥

किं पसरइ दारिदं, चिंतारयणोवि संपत्ते ॥ २ ॥

अर्थ—“ त्रणे लोकने वश करनार अने समग्र मनचितित पदार्थने आपनार एवो एक जिनेश्वरकथित धर्म रूपी मंत्रज श्रेष्ठ ठे; वीजो कोइ मंत्र नथी. जेणे पूर्व जन्ममां धर्मतुं अनुष्ठान कर्तुं नथी तेओज आ जन्ममां दुःखी थाय ठे; वाकी जेने चिंतामणि रत्न प्राप्त थयुं होय तेनी पासे शुं दारिद्र्य रहीं शके ? ” ते सांजळीने गोवर्धन शोठे पूछ्युं के “ हे गुरु ! आ मारी पुत्रीए पूर्व जन्ममां केतुं पापकर्म कर्तुं ठे के जेथी आ जवमां आवा दुर्जाग्यथी कदांकित थइ ? ” आचार्य बोध्या के “ आ तारी पुत्रीए प्रथम रोहिणीना जवमां गुरुनी अवज्ञा करी हती; तेथी असंख्य जन्ममां अनेक दुःखो अनुजवीने आ जवे तारी पुत्री थइ ठे. पूर्व जवतुं कर्म जोगवतुं कांइक वाकी रहुं ठे, तेथी आ जन्ममां पण तेने आवुं दुर्जाग्य प्राप्त थयुं ठे. ” आ प्रमाणे सांजळतांज धनीने जातिस्मरण ज्ञान प्राप्त थयुं, तेथी तेणे पोतानो पूर्वजव दीठो एट्ठे ते बोली के “ हे पूज्य गुरु ! आपतुं कहेतुं सर्व सत्य ठे. ” गुरु बोध्या के—

इहलोकैः त्रि कञ्जे, सुगुरुं पणमंति माणवा निचं ।

किं पुण परलोकैः अपहे, धम्माय रित्रं पईवसमं ॥ १ ॥

जावार्थ—“ मनुष्यो आ लोकनां कार्योमां पण सदगुरुने हमेशां नमे ठे, तो पडी परलोकना मार्गमां प्रदीप समान आचार्यने नमतुं तेमां तो शुं कहेतुं ? ”

आ प्रमाणे सांजळीने धनी पूर्व करेखा पापनी आलोचना करीने गुरु पासे वार व्रतरूप गृहस्थधर्म ग्रहण करी धर्मक्रियामां तत्पर थइ, तीव्र तप करवा लागी. पारणाने दिवसे वस्त्र, अन्न, पान, पात्र, शय्या चिंतेरे जे जे जेने अनुकूल होय ते ते तेमने (साधुओने) प्राप्तुक अने एषणीय आपवा लागी. पडी मनना उद्वास पूर्वक शुच परिणामे करीने ते धनीए चारित्र ग्रहण कर्तुं, अने अतिचार रहित चारित्रतुं प्रतिपादन करीने सौधर्मदेवज्ञोकमां उत्पन्न थइ. त्यांथी चवीने आ तारी विपुलमति नामे स्त्री थइ ठे. गुरुनी जक्ति करवाथी तेनी आवी निर्मळ बुद्धि थइ ठे, अने जोग संपत्ति पण प्राप्त थइ ठे.

आ प्रमाणे पोताना पूर्वजवतुं वृत्तांत गुरुमुखथी सांजळीने ते विपुलमतिने जातिस्मरण थयुं, तेथी संशय रहित थइने हर्षथी तेणे गुरुने पूछ्युं के “ हे स्वामी ! वैयाहृत्यना केट्ठ्या प्रकार ठे ? ” गुरु बोध्या के हे जाविक स्त्री ! वैयाहृत्यना दश प्रकार ठे—

आयरिय उवझाए, थेर तवसी गिझाए सेहे अ ।

साहम्मिय कुझ गण, संघसंगयं तमिह कायव्वं ॥१॥

जावार्थ—“ आचार्य, उपाध्याय, स्थविर, तपस्वी, ग्लान (रोगी), नवदीहित शिष्य, सार्धभिक, कुळ, गण अने संघ ए दशाना संबंधमां जे वैयावच्च करवी ते दश प्रकार जाणवा. ”

आ प्रमाणे सांजळीने विमुळमति निरंतर वैयावृत्य करवामां तत्पर थड. अनुक्रमे मृत्यु पामीने स्वर्गे गइ. त्यांची च्यवी थोडा कालमां सिद्धिसुखने पामशे.

“ आ अच्यंतर तपतुं निरंतर आराधन करनार प्राणी आहार करतां उतां पण तपतुं फळ पावे ठे. आ तपतुं फळ प्रत्यक्ष जोडने विपुळमतिए ते तप स्वीकार्यो अने तेथी धुव (मोक्ष) पदने पामी. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ विंशतितमस्तंजस्य
चतुर्नवत्यधिकद्विंशततमः प्रबंधः ॥ ३९४ ॥

व्याख्यान २९५ मुं.

दशमा तपाचार विषे.

स्वाध्यायः पंचधा प्रोक्तो, महतीनिर्जराकरः ।

तपोपूर्तिरनेन स्यात्, सर्वोत्कृष्टस्ततोऽर्हता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ स्वाध्यायना पांच प्रकार ठे, ते कर्मनी मोटी निर्जराना कर-
नारा ठे. एनावने तपनी पूर्णता घाय ठे, माटेज अरिहंते ते स्वाध्याय तपने सर्वो-
त्कृष्ट तप कहेडो ठे. ”

स्वाध्यायना पांच प्रकार ठे, तेमां पहेडो प्रकार वाचना छे. वाचना एटडे सूत्र
तथा अर्थनो अन्यास करवो अने करावचो ते. ते प्रकार वज्रस्वामी अने जडवाहु-

स्वामी विगेरेनी जेम निरंतर करवो. बीजो पृच्छना नामनो स्वाध्याय छे. सूत्र तथा अर्थ संबंधी संदेह दूर करवा माटे अने तेने हृदयमां दृढ करवा माटे बीजा विशेष-ज्ञाताने पठवुं ते पृच्छना कहेवाय छे. ते पृच्छना चित्तातिपुत्र, महाबलनो जीव, सुदर्शन शैठ अने हरिजघ्न ब्राह्मण विगेरेनी जेम अवगत्य करवी. त्रीजो परावर्तना नामनो स्वाध्याय छे. जणी गयेला सूत्रादिक बिसरी न जवाय माटे तेतुं बारवार गणवुं—आवृत्ति करवी ते परावर्तना कहेवाय छे. ते अतिमुक्तक तथा कृष्णक ऋषिनी जेम करवुं, तथा तंतु बणकरनी जेम बिस्तारवुं. कोइ एक बणकर पांजणी पातां ते तंतुओना प्रांत जागने पकरीने वने ठेके लज्जी रहेली पोतानी वे स्त्रीओ पासे ज्यारे ज्यारे जतो त्यारे त्यारे कुचमर्दन तथा अधरकुंबनादि करतो हतो. तेनी आ प्रमाणेनी चेष्टा मार्गे जता कोइ मुनिए जोइ, एट्ठे ते लज्जा रखा. ते वखते बणकरे मुनिने कहुं के “ हे साधु ! तमे शुं जुओ गो ? आवुं सुख तमे क्यांइ जोयुं छे ? तमारे तो स्वप्नमां पण आवुं सुख क्यांथी होय ? ” आ प्रमाणे अजिमानवाळुं तेतुं वचन सांजळीने मुनिए अवधिज्ञाननो उपयोग दीधो. तेथी ते बणकरतुं मात्र एक कृष्णलुंज आयुष्य वाकी रहेतुं जोइने तेने पोतानी पासे बोलावीने कहुं के “ हे जघ्न ! केट्ठी वखत जीववा माटे आवी कामचेष्टा करे छे ? तारुं आयुष्य तो हमणांज पूर्ण थवातुं छे. ” ते सांजळीने बणकर जय पामीने बोड्यो के “ त्यारे तमे मने कांइ पण जीववानो उपाय कहो. ” पढी मुनिए तेने नवकार मंत्र आप्यो. ते मंत्रने एक बार गणीने तेतुं परावर्तन करतो ते मृत्यु पामीने स्वर्गे गयो. पोताना पतितुं अकस्मात् मृत्यु जोइने तेनी स्त्रीओए मुनिने कळंक चक्राव्युं के “ तमे मारा स्वामीने मूठ विगेरे प्रयोगथी मारी नांख्यो. ” मुनिए तेमने धणो उपदेश तथा शिखामण आपी, पण ते स्त्रीओए पोतानो कदाग्रह बोड्यो नहीं, अने गामना लोकोने जेळा करी मुनिने कळंक आपवा लागी. मुनि पण ते देवना आगमननी राह जोतां त्यांज लज्जा रखा. एट्ठामां ते बणकरदेव पोताना गुरुना उपकारतुं स्मरण थतां तस्काळ त्यां आव्यो, अने गामना लोकोने तथा पोतानी स्त्रीओने सर्व वृत्तांत कहनी तेमनी शंका दूर करी, गुरुने नमी तथा स्तवीने स्वर्गे गयो.

चौथो अनुप्रेक्षा नामनो स्वाध्याय छे. अनुप्रेक्षा एट्ठे सूत्रार्थनो मुखथी लुच्चार करी बिना मनमां ध्यान करवुं ते. कायोत्सर्गादिकमां अने अस्वाध्यायने

(૬૨) હપદેશપ્રાસાદ જાપાંતર—નાગ ૫ મો—સંજ્ઞ ૨૦ મો.

દિવસે મુલ્કે પરાવર્તન થઈ શકે નહીં, માટે તે વલતે અનુમેક્ષાવનેજ શ્રુત સ્મૃતિ વિગેરે થાય છે. પરાવર્તના કરતાં અનુમેક્ષા અધિક ફલદાયી છે. કેમકે અચ્ચાસના વજ્રથી મનતું શૂન્યપણું છતાં પણ મુલ્કવને પરાવર્તના થઈ શકે છે, અને અનુમેક્ષા તો મન સાવધાન હોય ત્યારેજ થઈ શકે છે. યંત્રની આરાધના વિગેરેમાં સ્મરણ (અનુમેક્ષા)થીજ વિશેષ સિદ્ધિ થાય છે. કશું છે કે—

સંકુટ્તાદિજને જ્ઞવ્યઃ, સશબ્દાન્માનૈવાન્ શુભઃ ।

મૌનજાન્માનસઃ શ્રેષ્ઠો, જાપઃ શ્લાઘ્યઃ પરઃપરઃ ॥૧॥

જાવાર્થ—“ ઘણા માણસોમાં રહીને જાપ કરવો તે કરતાં ઇકાંતે કરવો તે શ્રેષ્ઠ છે, તેમાં પણ મુલ્કથી વોહીને કરવા કરતાં મૌન ધારણ કરીને કરવો તે શ્રેષ્ઠ છે, મૌન જપ કરતાં પણ મનથી જાપ કરવો તે શ્રેષ્ઠ છે. ઈવી રીતે ઉત્તરોત્તર જપ કરવાણવા લાયક છે. ”

વહી સંકેરવના, અનશન વિગેરે કરવાથી વહુ ક્ષીણ શરીરવાહા થઈ જવાને લીધે પરાવર્તનાદિક કરવાની શક્તિ જ્યારે રહેતી નથી ત્યારે અનુમેક્ષા કરીને જ પ્રતિક્રમણ વિગેરે નિત્ય ક્રિયા થાય છે; અને તેથીજ ઘાતિકર્મનો ક્ષય થઈને કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે, ને પ્રાંતે સિદ્ધિપદ પ્રાપ્ત થાય છે. પાંચમો ધર્મકથા નામનો સ્વાધ્યાય છે. ધર્મકથા પદ્ધતે ધર્મનો હપદેશ અને સૂત્રાર્થની વ્યાખ્યા કરવી તથા સાંજલવી તે. તે ઘમકર્થા નંદિષેણ ક્ષણિની જેમ કરવો.

આ પાંચે પ્રકારના સ્વાધ્યાયે કરીને તપની પૂર્તિ થાય છે. તે વિષે આહો-ચનાના ગ્રંથમાં કશું છે કે “ ઇકાસણાનો જંગ થાય તો પાંચસો નવકાર ગણવા. હપવાસનો જંગ થાય તો વે હજાર નવકાર ગણવા. નીવીનો જંગ થાય તો ઢસો ને સરુસઝ નવકાર ગણવા. આંધિલ્લનો જંગ થાય તો ઇક હજાર નવકાર ગણવા. ચો-વિહારનો જંગ થાય તો ઇક હપવાસ કરવો. તથા હંમેશાં ઇકસો નવકાર ગણવાથી વર્ષે ઢત્રીશ હજાર નવકારનો સ્વાધ્યાય થાય છે. હંમેશાં વસો નવકાર ગણવાથી ઇક વર્ષે વૌંતેર હજાર અને હંમેશાં ત્રણસો ગણવાથી ઇક વર્ષે ઇક લાલ અને આઠ હજાર નવકારનો સ્વાધ્યાય થાય છે. ઈલ્યાદિ પોતાની મેલે જાણો લેવું. ”

આવી રીતના સ્વાધ્યાય તપને જિનેશ્વરે સર્વોત્તમ પદ્ધતે સર્વ તપમાં ઉત્તમ તપ કહેલો છે. શ્રી મહાનિશીઘ સૂત્રમાં કશું છે કે—

वारसविहंमि तवे, अप्रंतरवाहिरे कुसद्वदिष्टे ।

न वि अत्थि न वि अ होहि, सप्रायसमं तवो कम्मं ॥१॥

ज्ञावार्थ—“ सर्वज्ञ जगवते कहेला अन्यतर अने वाह्य एवा धार प्रकार-
ना तपमां स्वाध्याय जेवुं तपकर्म कोइ ठे पण नहीं, अने कोइ थरो पण नहीं. ”

माणवयणकाय गुत्तो, नाणावरणं च खवइ अणुसमयं ।

सप्राये वटंतो, खणे खणे जाइ वेरगं ॥ २ ॥

ज्ञावार्थ—“ स्वाध्यायमां वर्ततो माणस मन, वचन अने कायानी गुप्तिप
करिने प्रतिसमये ज्ञानावरणीय कर्मनो कृत्य करे ठे, तथा तेने कृणे कृणे वैराग्य
प्राप्त थाय ठे. ”

इग डु ति मासस्खवणं, संवच्छरमवि अणसिठं हुज्जा ।

सप्रायप्राणरहितं, एगोवासफडं पि न वज्जिज्जा ॥ ३ ॥

ज्ञावार्थ—“ एक मास, वे मास के त्रण मास कृपण करे, अथवा एक
वर्ष सुधी अनशन (उपवास) करे, पण जो ते स्वाध्याय ध्यान रहित होय, तो
एक उपवासहुं पण फळ मेळवतो नथी. ”

उग्गम उप्पाय एसणाहिं, सुट्टुं च निच्च जुंजंतो ।

जइ तिविहेणाउत्तो, अणुसमयं जविज्ज सप्राए ॥ ४ ॥

ता तं गोयम एगग्ग-माणसं नेव उवमिठं सक्का ।

संवअरखवणेणवि, जेण तहिं निज्जराणंता ॥ ५ ॥

ज्ञावार्थ—“ उद्गम, उत्पाद अने एपणाना दोष विनाना शुष्क आहा-
रने दररोज जोगवतो सतो पण जो ते प्रतिसमये त्रिविध योगवने स्वाध्यायमां आ-
युक्त-तत्पर होय तो हे गोयम ! ते एकाग्र मनवाळाने सांवत्सरिक तपवने करिने पण उ-
पमा शकीए नहीं, अर्थात् तेनी साथेपण सरखाबी शकीए नहीं. कारणके सांवत्स-
रिक उपवास करतां तेने अनंतगुणी निर्जरा थाय ठे. ” ४-५.

हवे प्रसंगागत व्यतिरेकफळ आगळ कहेवाशे एवा मुजघाना सं-
बंधी जाणवुं.

सुजज्ञानी कथा.

वाराणसी पुरीमां एक सार्थवाह हतो. तेने सुजज्ञा नामे स्त्री हती. तेने कांइ पण संतति थती नहोती, तेने माटे ते बहु विकल्प करती हती. एकदा तेने घेर साध्वीसंघाटक (वे साध्वी) जिह्वा माटे आव्यो. तेमने प्रतिज्ञाजीने सुजज्ञाए विज्ञप्ति करी पूछुं के “ हे पूज्य ! जे स्त्रीना पुत्रो आंगणामां क्रीडा करता होय ते स्त्रीने धन्य ठे ! माटे मारे कांइ संतति घरो के नहीं ? ” साध्वी बोख्या के “ हे जडे ! अये धर्म बिना वीजुं कांइ बोखता नथी. ” त्यारे सुजज्ञा बोखी के “ तो धर्म कहो. ” त्यारे ते साध्वीओए सारी रीते धर्मनो उपदेश कर्यो. ते सांजळीने सुजज्ञा बोध पामी. पत्नी अपुत्रपणाना दुःखथी पीनाएली ते सुजज्ञाए केटझेक काळे पत्तिनी आझा दखने दीक्षा ग्रहण करी. चारित्र्यं पावन करतां ते स्वाध्यायमां तत्पर रहेती, तोपण रूपवंत एवां वाळकोने देखीने मोहना वशथी ते पोताना उदर पर, खोळामां, हृदय उपर अने जंघा उपर बेसारती, तथा केटझांक वाळकोने आंगळीनो आधार आपीने जमावती, अने केटझांकने मुखनी विगेरे खावानुं पण आपती. कथुं ठे के—

केसिं पि देइ खज्जं, अन्नेसिं जुज्जई मन्नेसिं ।

अब्जंगइ उव्वट्टइ, एहाइ य तह फासुअजलेण ॥ १ ॥

धाइकम्माइआ, जं दोसा जिणवरोहिं इह जणिया ।

इहलोअ पारलोईअ, दुस्काण निबंधणावुअ ॥ २ ॥

जावार्थ—“ कोइ वाळकने खावानुं आपे, कोइने खवरावे, कोइने अच्यगं करे, उव्वट्टुं करे तेमज फासु जळवने न्हवरावे, इत्यादि धातिकर्म (धाव्य माताए करातां कार्य) थी जे दोष जिनेश्वर जगवंते कहेहो ठे ते आलोकमां ने परलोकमां दुःखना निबंधनचूत (कारणचूत) जाणवो. ” १—२

आ प्रमाणे सुजज्ञा साध्वीनी चेष्टा जोइने वीजी वृद्ध साध्वीओए तेने शिखापण आपी के “ तने आम करवुं घटवुं नथी, स्वाध्यायादिक क्रियामां तुं केम प्रमाद करे ठे ? मुनिओ तो छव्य अने जावथी वाळक साथेनी क्रीडा अथवा तेनी इच्छानो त्याग करीने निरन्तर अध्यात्ममांज आसक्त होय ठे. ” ते

सांजळीने मुज्जा अति कोप पासीने वीजा उपाश्रयमां गइ, त्यां निरंकुश थडने यथेच्छ रीते बाळकोनी साथे क्रीडा करवा लागी. ठेवडे पाक्षिक अनशनधी काळ करीने प्रथम स्वर्गमां देवीपणे उत्पन्न थइ.

एकदा ते मुज्जा देवी श्री महावीर स्वामीने वांदवा माटे सर्व समृद्धि सहित आवी, त्यां पण पूर्वना अन्यासधी तेमज बाळकपरना रागधी घणां बाळको विकुर्वीने नाटक करी ते पोताना विमानमां गइ. तेना गया पढी श्री गौतम-स्वामीए प्रज्जुने पूळ्युं के “ हे जगवन् ! आ देवताए घणां बाळकोने शा माटे विकुर्व्या ? ” जिनेश्वरे कहुं के “ हे गौतम ! ए बहुपुत्रिका नामनी देवी ठे. तेणे पूर्वजवना अन्यासना वज्जधी अर्ही पण बाळको विकुर्व्यां हतां, शक्रेन्डनी सजापां पण तेणे नृत्य करती वखते घणां बाळको विकुर्व्यां हतां, तेथी ते देवी बहुपुत्रिका नामधी प्रसिद्ध थइ ठे. ” ते सांजळीने श्री गौतम स्वामीए तेनो पूर्वजव पूळ्यो, एट्ठे स्वामीए सर्व वृत्तान्त कळो. गौतम स्वामीए “ हवे पढी ते क्यां जशे ? ” एवो प्रश्न कर्यो, त्यारे प्रज्जु बोड्या के “ ए देवी चार पढ्योपमंतुं आयुष्य पूर्ण करीने विंध्याचळ पर्वतनी समीपे वेजेद्व नामना सन्निवेशमां सोमा नापे कोइ ब्राह्मणनी रूपवती पुत्री थशे, तेने कोइ राष्ट्रकुट नामनो छिज परणशे, त्यां तेने युगद्व संतान उत्पन्न थशे, एम दर वर्षे ववे संतति उत्पन्न थतां सोळ वर्षेमां बत्तीश पुत्रपुत्रीनो समुदाय थशे. बाळकोमां कोइ तेनी पीठ उपर अने कोइ माया उपर चरनी जशे, कोइ प्रहार करशे, कोइ खावातुं मागशे, कोइ उत्संगमां मूत्रादिक करशे, एम रात्रिदिवस पुत्रोनां दुःखधी पीडा पासीने घणो उद्वेग पासी सती ते मनमां विचार करशे के “ मारा करतां बंध्या स्त्री श्रेष्ठ ठे, के जे सुखे रहे ठे, अने निरंते निष्ठा ठे ठे. ” पढी एकदा साध्वीना संघामाने प्रतिज्ञा-जतां तेने जातिस्मरण उत्पन्न थशे; तेथी पोतानो पूर्वजव जाणीने ते वैराग्यधी दीक्षा ग्रहण करशे. पढी एकादश अंगनो अन्यास करी सर्व जननी समक्ष पोताना पूर्वजवतुं चरित्र प्रगट करी अंते एक मासना अनशनधी काळकर्म पासीने वे सागरोपमना आयुष्यवाळो देव थशे, त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां सिद्धि-पदने पावशे.

“ मुज्जा साध्वी स्वाध्यायादिक क्रियामां प्रवर्ततां उतां पण बाळकोने

(६६) उपदेशप्रसाद जापांतर—भाग ५ भा—संज्ञ १० भा.

जाडने नेना परना मोहृथी क्रियायां जिथिन्न थड, तां नेतुं फळ बीजा मनुष्यजव-
यां पापीने पडी तेनी आडोचना करी पांन मुक्ति पापी. ”

इत्यद्भिनपरिमोपदेशप्रसादवृत्तां विगिननमस्तंजस्य
पञ्चनवस्यधिकडिज्ञानतपः प्रबंधः ॥ १६५ ॥

व्याख्यान २९६ सुं.

ध्यान नामना अगियारमा तपाचार विप.

सिद्धाः सिध्यन्ति सेत्स्यन्ति, यावन्तः केऽपि मानवाः

ध्यानतपोवज्ञेनैव, ते सर्वेऽपि शुजाशयाः ॥ १ ॥

जावार्थि—“ ज कांड मनुष्यां सिद्ध थया ठे, सिद्ध थाय ठे, अंन सिद्ध
थगे तं सर्वे शुजागयवाळा ध्यान तपना वळे करीनेज सिद्धपाणुं पापे ठे
एम जाणवुं. ”

अर्ही पवी मनव्वव ठे के नाना प्रकारनां छुस्तप तपे, तांपण ने शुज ध्या-
नधीज सिद्धिन पांम ठे. केमके मरुदेवा माना अने जरन चक्री विंगरे तप विना
पण सिद्धि पास्या ठे, मांड मोडकुं व्यवधान रहिन अवन्य साधन शुज ध्यानज
ठे; बीजां सर्व मनुकून्यां परंपराए करीनेज मांडनां माधन ठे. सर्व भुकून करतां शुज
ध्यानहुंज सर्व प्रकारे अतिगयपाणुं ठे. कथुं ठे के—

निर्जराकरणे वाह्याच्छ्रेष्ठमाच्यन्तरं तपः ।

तत्राप्येकातपत्रत्वं, ध्यानस्य मुनयोः जगुः ॥ १ ॥

जावार्थि—“ निर्जग करवायां वाद्य तप करतां अच्यन्तर तप श्रेष्ठ ठे, तेयां
पण ध्यानतपहुं एका उत्रपाणुं ठे. ने तप ‘ चक्रवतीं ठे ’ एम मुनिओ कहे ठे. ”

ध्यानना काळुं प्रमाण आ प्रमाणे कथुं ठे—

अन्तर्मुहूर्त्तमात्रं यदेकाग्रचित्ततान्वितम् ।

तद्ध्यानं चिरकाशीनां, कर्मणां ज्ञयकारणम् ॥ १ ॥

व्याख्यान ३६ मुं. ध्यान नामना अगियारमा तपाचार विषे. (६७)

जावार्थ—“ अन्तर्मुहूर्त मात्र जे एकाग्र चित्तपाणुं ते ध्यान कहेवाय ठे तेवुं ध्यान घणा काळनां वांघेदां कर्मोनो क्य करवामां कारणचूत ठे. ”

आ अर्थने पुष्टि करनारं सिद्धान्तुं वाक्य पण ठे के—
अंतोमुहुत्तमित्तं, चित्तावस्थाणमेगवत्थुंमि ।

उठमत्थाणं झाणं, जोगनिरोहो जिणाणं तु ॥ १ ॥

जावार्थ—“ एकज वस्तुमां अंतर्मुहूर्त मात्र जे चित्तनी एकाग्रता ते ढाव-
स्थिकरुं ध्यान ठे अने योगनिरोध ते जिनेश्वरोतुं ध्यान ठे. ”

आ ध्यान घणा काळनां संचित करेदां अनन्त कर्मोनो पण तत्काळ क्य
करे ठे. ते विषे जाण्यकार कहे ठे के—

जह चिअसंचिअर्मिधणमणदो य पवण सहिउं डुअं डहइ ।
तह कर्मिधणममिअं खणेण जाणाणदो डहइ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेम चिरकाळनां एकठां करेदां काष्ठेने पवननी साथे रहेदो
अग्नि तत्काळ वाळी नाखे ठे, तेम अनन्त कर्मरूपी इंधनने एक हाणमात्रमांज
ध्यानरूपी अग्नि वाळी नाखे ठे. ”

अहवा घणसंघाया, खणेण पवणाहया विद्विज्जंति ।

जाणपवणावहूआ, तह कम्मघणा विद्विज्जंति ॥ १ ॥

अथवा जेम पवनथी हणायेदो मेघसमूह एक हाणमात्रमां वीखाइ जाय ठे
(नाश पामी जाय ठे), तेम ध्यानरूपी पवनथी हणायेदो कर्मरूपी मेघ हाण
मात्रमां बेराइ जाय ठे.

हवे प्रशस्त अने अप्रशस्त निमित्तो ध्यानने अनुसारेज फळ आपे ठे,
ते विषे कहुं ठे के—

प्रशस्त कारणानि स्युः, शुचानि ध्यानयोगतः ।

अनर्हाण्यपि तान्येव, अनर्हध्यानपुष्टितः ॥ १ ॥

अप्रशस्तनिमित्तानि, शुचानि ध्यानशुद्धितः ।

तद्दूपाणि न्वन्त्येव, अशुचाश्रवसंश्रयात् ॥ २ ॥

(६८) उपदेशप्रासाद ज्ञापांतर-भाग ५ मो-स्तंज ५० मो.

ज्ञावार्थ—“ शुच ध्यानना योगथी प्रशस्त एवां कारणो शुच थाय डे अने तेज कारणो अशुच ध्याननी पुष्टिथी अशुच (अयोग्य) पण थाय डे. तेमज ध्याननी शुद्धिथी अप्रशस्त निमित्तो शुच थाय डे, अने अशुच आश्रवनो आश्रय करवार्थी तेज कारणो अशुच थाय डे. ”

आ वे श्लोकोतुं तात्पर्य एवुं डे के श्री जिनेश्वरना मतमां जेट्ठ्या सुकृतना प्रकारे डे ते सर्वे जो के मुक्तिना हेतुओ डे, परंतु ते सत्कृत्यो शुचध्यानसंयुक्त होय तोज मुक्तिनां कारण डे, नहीं तो मुक्तिनां कारण नथी. ते उपर घणा वखत सुधी चारित्रतुं आराधन करनार अंगारमर्दक नामना आचार्यतुं दृष्टांत स्वयमेव जाणी होवुं, अने शुच ध्यान सते स्त्री धनादिक जे कांइ जवदृष्टिना कारणचूत डे ते पण मुक्तिनां कारण थाय डे. कहुं डे के—

अहो ध्यानस्य माहात्म्यं, येनैकापि हि कामिनी ।

अनुरागविरागाज्यां, जवाय च शिवाय च ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ अहो ! ध्यानतुं केतुं माहात्म्य डे के जेथी एकज स्त्री अनुराग अने विरागे करीने जवने माटे तथा मोक्षने माटे थाय डे, एट्ठे अनुरागथी जवने माटे थाय डे अने विरागथी मोक्षने माटे थाय डे. ” सूत्रमां पण कहुं डे के—

जे जित्तिआयहेज, जवस्स तेचेव तित्तिआ मुखे ।

गुण गणाईआ दोगा, उण्हवि पुज्जा जवे तुह्वा ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ जे जेट्ठ्या संसारना हेतु डे तेज तेट्ठ्या मोक्षना हेतु डे; गुण-गणातीत लोकमां बने पूर्ण डे अने सरखाज डे. ”

आ विगेरे अनेक युक्तिए करीने ध्यानतुं माहात्म्य शास्त्रमां वर्णव्युं डे. ते सांजळीने अप्रशस्त अनेक निमित्तो मळे तोपण वसुचूतिनी जेम शुच ध्यान तजहुं नहीं.

वसुचूतिनी कथा.

कसंतपुरमां शिवचूति अने वसुचूति नामना वे जाइओ हता. एकदा मोटा जाइ शिवचूतिनी स्त्री कमळश्रीए कामदेव जेवा वसुचूति द्वियरने जोइने राम उत्पन्न थवार्थी जोगने माटे तेनी पासे याचना करी; त्यारे वसुचूति बोब्यो के “ हे

मुग्धा ! ' मोटा जाइनी पत्नीने माता समान जाणवी ' एम नीतिशास्त्रमां कहेलुं ठे. " ते सांजळीने कमळश्री बोद्धी के " हे स्वामी ! मारा अंगमां व्योपेही काम-ज्वरनी व्यथा शांत कर, नहीं तो तने मोडुं पाप द्वागरो. तुं लोकव्यवहारथी अ-ज्ञात ठे तेथी शास्त्रना वाक्यथी ज्ञान्ति पाम्यो ठे. व्यवहारने नहीं जाणनारनुं एक दृष्टान्त तने कहुं ते सांजळ. हरिस्थळ नामना गाममां न्याय, ज्योतिष, व्याकर-ण अने वैदकशास्त्रमां कुशळ थयेदा पण व्यवहारथी विकळ चार ब्राह्मणना पुत्रो परस्पर प्रीतिवाळा हुता. एक दिवस ते चारे जण पोतपोतानी विद्याथो गर्वित थ-येदा परदेशनां कौतुको जोवा माटे पोताना गामथी नीकळ्या. मार्गमां कोइ गाम आच्युं त्यां जोजन माटे रोकाया. पढी जे नैयायिक हतो तेणे धी द्वाववानुं, जो-पीए वळद चारवानुं, वैयाकरणीए रसोइ करवानुं अने वैद्ये शाक द्वाववानुं काम माये ढीधुं. पढी पोतपोताना कार्यमां चारे जणा-भट्टच थया. तेमां नैयायिक धी द्वा-इने आवतां मार्गमां विचार करवा द्वाग्यो के ' घृताधारं पात्रं पात्राचारं घृतं वा ' धोने आधारे पात्र छे के पात्रने आधारे धी रहुं छे ? एम विचारिने खात्री करवा माटे ते घृतपात्रने लुंधुं षाल्युं, एट्ठे तेमानुं धरुं धी पृथ्वी पर पडी गथुं. पढी आ-गळ चाहतां सामेथी हाथी आवतो जोडेने तेणे विचार्युं के " आ हाथी प्राप्त (अरुकनार)ने मारे के अप्राप्तने मारे ? जो अप्राप्तने हणे तो तो कोइ पण जीवे नहीं, अने तेवी रीते जोवामां पण आवतुं नथी. जो कदाच प्राप्तने हणे तो तेना महावतने हणरो. हुं तो अति दूर हुं, अने तेने अरुकतो पण नथी. " इत्यादि विचार करे ठे, तेवामां हाथीए तेने तत्काळ सुंढथी पकड्यो. हवे वीजो जे जोषी हतो ते वळद चारवा गयो, त्यां वळदो ढीढां घास चरता चरता दूर नीकळी गया. तेथी तेनी शोधने माटे ते ज्योतीपूशास्त्रतुं अवदोकेन करवा द्वाग्यो के " आ मारा वळदो अंध नक्षत्रमां, काण नक्षत्रमां, चीपट नक्षत्रमां के दिव्यचक्षु नक्षत्रमां-कया नक्षत्रमां गया ठे ? वळी तेओ कइ दिशामां गया ठे अने चर द्वाग्नमां गया ठे के स्थिर द्वाग्नमां गया ठे ? " इत्यादि विचार करवा द्वाग्यो, तेद्वामां तो ते वळदो अति दूर नीकळी गया. हवे वीजो जे वैयाकरणी हतो ते रसोइ करतो हतो, तेणे चूला पर खीचनी मूकी हती. तेमां ' खदवद ' शब्द थवा द्वाग्यो. ते सांजळीने तेणे विचार्युं के " अहो ! आ ' खदवद ' शब्द कया व्याकरणमां क-या सूत्रथी सिद्ध थयो ठे ? " इत्यादि विचार करवा द्वाग्यो, एट्ठे खीचनी दाळी

गद. हवे चोथो जे वैद्य हतो, ते शाक लेवा गयो हतो. त्यां केळां, केरी, कंकोनां, ज्ञानी, लींबु विंगेरे घणां शाक जोडने तेणे विचार्युं के आ सर्वे शाक वात, पित्त, कफ, श्लेष्म अने त्रिदोष विंगेरे महा व्याधिओने उत्पन्न करवाना कारणचूतडे, माटे ते शाक तो लेवां नहीं, पण आ लींबुनातुं शाक ठीक ठे, केमके वैदकशास्त्रां कर्णुं ठे के—

निंबो वातहरः कद्वौ सुरतरुः शाखाप्रशाखाकुलः

पित्तघ्नः कृमिनाशनः कफहरो दुर्गन्धनिर्नाशनः ।

कुष्ठव्याधिविषापहो व्रणहरो द्वाक्पाचनः शोधनो

वादानां हितकारको विजयते निंबाय तस्मै नमः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ शाखा प्रशाखाए करीने युक्त एवो आ लींबुनो कद्वियुगने विषे कष्टपट्टक समान विजय पामे ठे, ते वाततुं हरण करे ठे, पित्तने हण्णे ठे, कृमिनो नाश करे ठे, कफतुं हरण करे ठे, दुर्गन्धनो नाश करे ठे, कुष्ठ (कोठ) ना व्याधिओ अंन विषनो नाश करे ठे, व्रण-चांदा विंगेरेतुं हरण करे (रुजावे) ठे, शीघ्र पाचन करनार ठे, कौठाने शुद्ध करे ठे, वळी धाळ्कोने विशेषे हित करनार ठे. माटे ते निंब वृद्धने नमस्कार ठे. ”

आम विचारिने ते वैदकशास्त्रने आधारे लींबुनातुं शाक लडने आच्यो. आ प्रमाणे तेओ शास्त्र जण्णेला हता, उतां लोकव्यवहारने नहीं जाण्णायी पोत-पोताना कार्यमां ज्ञाताने पाम्या. माटे हे दियर ! तुं पण शास्त्रनी जन्ता ठोनीने मारी साधे क्रीना कर, नहीं तो तने मोठे दोष प्राप्त थरो. ” आ प्रमाणे आग्रह-वाळां ज्ञानीनां वचनो सांचळीने वसुचूति वैराग्य पामी घर तजी दडने यति थयो. कर्णुं ठे के—

अपसर सखे दूरादस्मात् कटाक्षविषानद्वात्

प्रकृतिविषमाद्योषित्सर्पाच्छिदासत्सत्फणात् ।

इतरफणिना दष्टः शक्यश्चिकित्सितुमौषधै-

श्चट्टद्वचनिताजोगिअस्तं त्यजन्ति हि मंत्रिणः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे मित्र ! जेमां कयाक रूपी विषनो अग्नि रहेलो ठे, वि-

दास रूपी जेने उजळता फणा ठे, अने जे स्वजावधीज विषम ठे एंवा आ स्त्री रूपी सर्पधी दूर खसी जा. केमके वीजा दौकिक सर्पधी नसाएदा माणसनी औपधादिकधी चिकित्सा करी शकाय ठे, पण स्त्री रूपी चपळ सर्पधी ग्रस्त थयेदाने तो मंत्रीओ पण छोनी दे ठे; तेओ पण तेनी चिकित्सा करी शकता नथी. ”

आ प्रमाणे स्त्रीनो संग विषम जाणीने ते महात्मा वसुचूति सर्वथा स्त्री-संगनो त्याग करीने विहार करवा द्याग्या. तेनी जाजी पण तेणे दीक्षा दीधाना खबर जाणीने रागना उदयधी आर्तध्याने मृत्यु पामी कोडक गाममां कूतरी थड. त्यां ते वसुचूति मुनिने गोचरी माटे फरता जोडने पूर्वरगना वजाधी ते कूतरी शरीरनी गायानी जेम ते मुनिनी साथेज चादवा-रहेवा द्यागी. सर्व काळे अने सर्व स्थाने ते कूतरीने साथे रहेती जोडने द्योको ते मुनिने शुनीपति (कूतरीनो स्वामी) कहेवा द्याग्या. आवा द्योकवाक्यधी दज्जा पामीने मुनि कोड प्रकारे ते कूतरीनी दृष्टिने जुदावी त्यांधी जता रद्या. मुनिने नहीं जोवाधी ते कूतरी आर्तध्यानधी मृत्यु पामी कोड वनमां वानरी थड. त्यां पण कोड वार वसुचूति मुनिने मार्गमां विचरता जोडने कूतरीनी जेम तेमनी पावळ पनी ने साथेज फरवा द्यागी. तेवी रीते जोडने द्योको मुनिने वानरीपति कहेवा द्याग्या. जेम जेम द्योको मुनिने वानरीपति कहेता, तेम तेम ते वानरी अत्यंत हर्ष पामती, अने हमेशां मुनिनी पासे त्रिपयनी चेष्टा करी करती. आ सर्व जोडने मुनि विचारता के “ अहो ! मारा कर्मनी गहन गति ठे ! ” पढी शुनीनी जेम आ वानरीने पण कोड प्रकारे जुदावो खबरावीने मुनि जता रद्या, एटवे ते वानरी पण आर्तध्यानधी मृत्यु पामीने कोड जळाशयमां हंसी थड. ते जळाशय पासे ते मुनि एकदा शीतपरीपह सहन करवा माटे प्रतिमा धारण करीने उजा हुता, तेने जोडने हंसी कामातुर थड गड, तेधी वे हाथवने स्त्रीनी जेम पाणीधी जीजाएदी वने पांखोवने तेणे मुनिने आदिगन कर्युं, अने वारंवार करुण स्वर अत्यक्त मधुर अने विरह वेदनावाळी वाणी बोदवा द्यागी. मुनि तो शुजध्यानमांज मग रद्या अने पढी त्यांधी अन्यत्र विहार कर्यो. मुनिने नहीं जोवाधी ते हंसी आर्तध्यानवके तेहुंज स्मरण करती मृत्यु पामीने व्यन्तर निकायमां देवी थड. त्यां तेणे विचंग ज्ञानधी पोतानो अने मुनिनो सर्व संबध जाणीने “ आ मारा दिवरे मारुं वचन मान्युं नथी ” ए वात संचारी क्रोधा-

(७५) उपदेशप्रासाद जापांतर—जाग १ मो—स्तंज ३० मो.

यमान थइने ते मुनिने हणवा तैयार थइ; पण मुनिना ध्यानतपना प्रजावधी ते तेने मारी शकी नहीं. पत्नी ते देवी मुनिनी पासे पोतानी दिव्य शक्तिथी अनेक स्त्रीओनां रूपो विकुर्वीने बोली के “ हे मुनि ! तमे शुं विचारो ओ ? तमारं संयम सद्य सफळ थयुं ठे, माटे आ दिव्य जोग जोगवो. हवे शामाटे फोगट नप करो ओ ? तमारी वयने योग्य प्रत्यक्ष प्राप्त थयेछुं सुख अंगीकार करो. ” इत्यादि प्रतिकूल अनेक उपसर्गों ते देवीए कर्या, पण मुनि किंचित् मात्र ह्योज पाम्या नहीं. तेओ विचारवा ह्याग्या के “ संसारमां आसक्त थयेद्या बाह्यदृष्टिवाळा जीवोने सुंदर स्त्री अमृतना घनाजेवी ह्यागेठे, ते स्त्रीने माटे धन उपार्जन करे ठे, अने तेनेज माटे मोह-निमग्न थइने रावणादिकनी जेम प्राणनो पण त्याग करे ठे. परंतु जेओ निर्मळ अने एकान्त आनंदमय आत्म स्वरूपने जोवामां दक्ष थयेद्या ठे तेओने तो आ स्त्रीओ मळ, मूत्र, मांस, मेद, अस्थि, मज्जा अने शुक्र विगेरे अशुचि पदार्थहुं पात्र माह्यम पने ठे. तेवी स्त्रीओनो त्याग करनार जंबूस्वामी विगेरेज सर्वोत्तम ठे. ” इत्यादि निर्मळ ध्यानमां आरूढ थयेद्या ते मुनिने अनुक्रमे केवळज्ञान प्राप्त थयुं. पत्नी सर्व बोकोनी समक्ष पोतानो अने ते देवीनो सर्व संबध कहीने अनुक्रमे ते मुनि मुक्ति-पदने पाम्या.

“ ह्यमा गुण धारण करनार मुनिने ध्यानधी चक्षित करवा माटे रागधी चिहळ थयेद्यी ते स्त्री कोइ पण जवमां समर्थ थइ नहीं, अने ते मुनीश्वरपण अनेक प्रकारना परीषहो उतपन्न थया उतां एकाग्र ध्यानधी ज्रष्ट थया नहीं. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ विज्ञातितमस्तंजस्य
पक्षवत्यधिकच्छिन्नततमः प्रबंधः ॥ ३७६ ॥

व्याख्यान २९७ मुं.

कायोत्सर्ग नामना वारमा तपाचार विषे.

प्रायो वाञ्छनसोरेव, स्याध्याने हि नियंत्रणा ।

कायोत्सर्गे तु कायस्याप्यतो ध्यानात् फलं महत् ॥ १ ॥

ऊर्ध्वस्थशयिताद्यैश्च, कायोत्सर्गः क्रियारतैः ।

एकोनविंशतिदोषैर्मुक्तः कार्यो यथाविधिः ॥ २ ॥

भावार्थ—“ ध्यानमां प्राये वाणी अने मननीज नियंत्रणा (कवजे राख-
वापणं) थाय ठे, पण कायोत्सर्गमां तो कायानी पण नियंत्रणा थाय ठे, माटे ध्यान
करतां कायोत्सर्गं मोडें फळ ठे (१). क्रियामां आसक्तिवाळा पुरुषोए उजा र-
हेवा वने तथा शयन विगरेए करीने ओगणीश दोषे करीने रहित एवो कायोत्सर्ग
यथाविधि करवो. २. ”

एकांत स्थानमां हांवा हाथ राखीने कायोत्सर्ग करवायां आवे छे ते, कायो-
त्सर्गनिर्युक्तिमां कहेदी घोरुगद्वयखंजाइए ए गाथामां कहेदा ओगणीश दोष
रहित, उजा रहीने अथवा शयनादिक वने करवो. आदिनुं ग्रहण कर्तुं ठे माटे
वेठा वेठा पण करी शकाय ठे. तेमां उच्चस्थ अवस्थामां तीर्थकर अने जिनकद्वि
मुनि विगरे तो उजा रहीनेज कायोत्सर्ग करे ठे; केमके तेओ वेसवुं, सुवुं विगरे
कांइ करता नथी. कदाचित् जिनकद्वि वेसे ठे, त्यारे पण ते उत्कटिक आसनेज
वेसे ठे, अने सुवे तोपण तेज आसने रात्रिना त्रीजा प्रहरे सुवे छे. स्थविरकद्विए
पोतानी शक्ति प्रमाणे कायोत्सर्ग करवो, पण तेना ओगणीश दोष तजवा. आ प्र-
संग उपर एक वृत्तांत दाखीए डीए.

सुस्थित मुनिनुं दृष्टान्त.

श्री राजगृह नगरमां दर्डर नामना देवताए श्रेणिक राजाना समकितनी
परीक्षाथी प्रसन्न अइने तेने अद्वार सरनो एक हार, दिव्य वस्त्रगुळ तथा वे कुं-
रुळ आप्यां हुतां. राजाए हार चेदणाने आप्यो, अने वस्त्र तथा कुंरुळ सुनंदाने
आप्यां. ते जोइने चेदणाय खेद पामीने राजाने कहुं के “ जो तमे मने ते वस्तुओ

नहीं आपो तो हूँ मारुं जीवित तजी दइश. ” राजाए कहुं के “ तने जेप रुचे तेम कर. ” ते सांजळीने चेन्नणाने घणो रोप चड्यो. तेथी महेदना गोखमां एकडी आर्तध्यान करती वेठी. रोपनो आवेश होवाथी रात्रि उतां तेने निझा न आवी. ते बखते ते गोख नीचे सेचनक हाथीनो महावत अने मगधसेना नामनी दासी परस्पर बातो करता हुता. तेमां दासीए पोताना जार महावतने कहुं के “ काळे दासीओनो पहेत्सव ठे, तेथी तुंमने आ चंपकमाळा हाथीना कंठमांधी उतारिने आप, जेथी ते पहेरीने हुं मारी जातिमां अधिक शोजा पामुं. ” महावत बोड्यो के “ राजानी आझाना जंगतुं दुःख सहन करवा हुं समर्थ नयी. ” दासीए कहुं के “ त्यारे हुं प्राण तजीश. ” महावत बोड्यो के “ हुं ब्रह्मदत्त चक्रीनी जेवो मूढ नयी, के जेथी स्त्रीना वचनथी चितामां प्रवेश करवा तैयार याउं. ” (ते ब्रह्मदत्तने वकराए बोध आप्यो हुतो, विगेरे कथा पूर्वें दखाइ गड ठे.) ते सांजळीने दासी बोड्यो के— “ हुं मरुं तो मारा जीवनी जाउं, तेमां तारुं शुं गथुं ? तुं तो बीजी स्त्रीमां आसक्त थइ मारुं नाम पण नहीं छे. परंतु तारुं मन पथ्यर करतां पण वधारे कउण देखाय ठे. ” इत्यादिक तेमनी बातो सांजळीने चेन्नणाए विचार्युं के “ हुं जो प्राणनो त्याग करुं, तो तेमां राजाने कांइ पण हानि थवानी नयी. तेने तो बीजी पांचसो राणीओ ठे, पण हुं तप संयमादिक कर्या विना मनुष्यजन्मथी ज्रष्ट थाउं. ” एम विचारिने ते पाडी राजा उपर अनुरागवाळी थइ.

एकदा ते हारनो दोरो तुटी गयो. पेदा दर्डुरांक देवताए हार आपती बखते कहुं हतुं के “ आ हार तुव्या पडी तने जे सांधशे ते मस्तक फाटवाथी मरण पामशे. ” राजाए शहेरमां पटह बगराव्यो के “ जे आ अढार सरनो हार सांधी आपशे तेने राजा एक द्वाख दिनार आपशे. ” ते सांजळीने एक वृष् मणिकारे पोताना कुंडवना सुख माटे ते पटह ग्रहण कर्यो. ते बखते राजाए तेने अर्थो द्वाख छव्य प्रथम आप्युं अने कहुं के “ ज्यारे हार पूरो संभाशे त्यारे वाकीतुं छव्य आप्युं. ” पडी ते हार दइने ते मणिकारे पोताना घरना एक जागमां सरस्ती नूमिपर ते हार मूक्यो, पडी एक सुद्वम दोरी थी तथा मधथी वासित करीने मोतीनां जिहमां परोववा द्वाग्यो. पण मोतीनां जिह्र वांकां होवाथी तेने सांधवाने समर्थ थयो नहीं. तेवामां मधनी गंधथी घणी कीनीओ त्यां आवी. ते दोरीनो लेनो पकनीने धीमे धीमे मोतीनां जिह्रमां चाड्डी, एट्ठे ते दोरी परोवाइ गड. पडी ते मणिकारे गांठ वाळीने हार सांधी

दीधो; परंतु तत्काल तेनुं मस्तक फाटी गयुं, तेथी ते मृत्यु पामीने तेज गाममां वानर थयो. तेने एकदा दरेक घेर फरतां फरतां पोतातुं घर तथा पुत्रादिकने जोडने जाति-स्मरण थयुं. ते जोडने पुत्रो उपरनी अनुकंपाथी तेणे ' हुं तमारो पिता बूं ' एवा अह्जर पुत्रनी पासे दख्खा. ते जोडने तेना सर्वे स्वजनोंए आश्चर्य पामी विचार्युं के " अहो ! कर्मनी गति केवी विचित्र ठे ! " पढी ते वानरे अह्जर दख्खा के " वाकीतुं छव्य राजाए तपने आप्युं के नहीं ? " पुत्रो बोड्या के " नथी आप्युं. " ते सांजळीने तेने राजा उपर घणो घेष उत्पन्न थयो. पढी ते हारनी चोरी करवा माटे त्रिद्र जोवा द्वाग्यो. एकदा चेक्षणा राणी सायंकाले वावमां स्नान करती हुतो, ते वखते तेणे सर्व अहंकारो उतारीने बहार मूक्यां हवां, तेमां ते हार देखीने द्वाग जोड वानराए ते हार गुप्त रीते उपानी द्वाधो अने पोताना पुत्रने आप्यो. राणी न्हाडने अहंकार पहेरवा द्वागी, ते वखते हार जोयो नहीं, तेथी ते विद्व-खी थड गड. तेणे ते वृत्तांत राजाने कळो. राजाए अजयकुमारने बोद्धावीने कथुं के " आ हार सात दिवसमां शोधी द्वाव, ते शिवाय तारो जीववानो उपाय देखातो नथी. " पढी अजयकुमार मंत्रीए ते हारनी निरंतर शोध करवा मांडी.

हवे ते नगरमां कोड आचार्यना पांच शिष्यो आख्या हुता, तेमनां शिष, सुव्रत, धन्य, जोणक अने सुस्थित एवां नाम हुतां; तेमांथी सुस्थित मुनि जिनक-द्वीपणुं अंगीकार करवाना इच्छाथी तेनी पांच प्रकारनी जावना जावता हुता, (तुडना करवा हुता). तेनां नाम आ प्रमाणे—

तवेण सत्तेण सुत्तेण, एगत्तएण बद्धेण थ ।

तुडणा पंचहा वुत्ता, जिणकप्पं पन्निवज्जत्तं ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जिनकद्वय प्रतिपन्न करवाने इच्छनार मुनिने माटे तप, सत्त्व, सूत्र, एकत्त्व अने वळ ए पांच प्रकारनी तुडना कही ठे. ”

पहेद्वी तपजावना आ प्रमाणे ठे के—प्रथम ते पोरसी विगेरे तपनो अज्यास करे ठे, तेमां गिरिनदीमां उतरता सिंहनी जेम ह्नुधानो विजय करवाने माटे त्रणगाणुं तप करवुं. जेम कोड पर्वतमांथी नीकळती नदी जळथी जरपूर होय, ते नदीने उतरतो सिंह सरद्व मार्ग आवे त्यां सुधी वक्र गतिए चाद्वे, तेवीज रीते एक एक उपवामनी वृद्धि करतां कांड पण हानि न थाय तेमळ मासना उपवास करवा सुधी तपने वृद्धि

प्रमाने, वीजी सत्त्व जावना ए प्रमाणे ठे के-रात्रिने वखते प्रथम उपाश्रयमां रहींने कायोत्सर्ग करतां सर्प, चोर, गोपाइ तथा जयंकर संग्राम विगैरेथी जय पाये नहीं, अने रात्रिना पहेइवा त्रण प्रहर सुधी ध्यानमांज स्थित रहे, वीइकुइ निद्रा ठे नहीं. तेने कायोत्सर्ग करवानां पांच स्थान ठे. तेमां प्रथम उपाश्रयमां, वीजुं उपाश्रय वहार, वीजुं चौटांमां, चोथुं गून्य घरमां अने पांचमुं समजानमां. आ स्थानोमां ध्यानमग्न रहेतां जयंकर स्वरूपवाळा देवताओ वीवराधे तोपण किंचित् जय पाये नहीं; सर्वत्र निर्जय रहे. [आ जावनामां जय ने निजानोजय करवानो ठे]. वीजी सूत्र जावना एवी रीते ठे के-नंदी सूत्र विगैरे सर्व शास्त्र पोताना नामनी जेम कोड पण वखते चूझे नहीं, कंठे राखे अने काळना प्रमाणेने सूत्रने आधारे बराबर जाणे. श्वासोच्छ्वास, प्राण, स्तोत्र, मुहूर्त तथा पोरसी विगैरे काळना प्रमाणेने, दिवसे तथा रात्रि ए भेदादिकथी आकाश उवायुं होय तोपण यथास्थित जाणे. तथा पन्डित्तेहणनो काळ, वे टंकना प्रतिक्रमणनो काळ, जिज्ञानो काळ तथा विहारादिकनो काळ पण देहनो जाया न देखती होय त्यारे पण बराबर जाणे. चौथी एकत्व जावना एवी रीते ठे के-जो के प्रथम गृहस्थपणानुं स्त्री धनादिक संबंधी ममत्व साधुओ ए बोनी दीधुं ठे, तोपण पाठळथी आचार्यादिक पद प्राप्त थवाथी गच्छ विगैरे उपर ममत्व उत्पन्न थाय ठे; तेवो ममत्व न करवो, अने दृष्टिपात, आद्याप, परस्पर कुशल पृच्छा अने कथाव्यतिकर कहेवा विगैरेनी जे प्रथम प्रवृत्ति हती, ते सर्वनो त्याग करवो. जेवट देह अने उपधि आदिकनो ममत्व पण तजवो. पांचमी वळ जावना आ प्रमाणे ठे के-तप प्रमुखना वशाथी जो शरीरनुं वळ झीण थयुं होय तोपण चित्तना धैर्यनो त्याग करे नहीं. महा घोर परीसह उत्पन्न थाय, अथवा वीजां दुर्धर प्राणीओना जयजनक उपसर्गो थाय तोपण पोतानुं धैर्य मूके नहीं. आ प्रमाणे पांचे जावनाथी कांड पण ज्ञोच न पाये तो पडी जिनकटपने अंगीकार करी शकाय ठे. सुस्थित मुनि वीजी सत्त्व जावनाए करीने आत्माने जावता हुता. तेमां पण उपाश्रय वहार रहींने कायोत्सर्ग करवारूप वीजा सत्त्व योगनी जावना करता हुता.

ते पांचे मुनिओ अजयकुमार मंत्रीनी यानशाळांमां मास कल्प रखा हुता. हुवे अजयकुमारे घणी शोध करी तोपण हार मळयो नहीं तेथी “उ दिवस वीती गया अने आजे सातमो दिवस ठे, कोण जाणे काळे शुं थजे ? ” इत्यादि

विचारथी ते शोकातुर थयो सतो आजे तो साधु पासे जइने तेमनी पर्युपासना करुं. एवो विचार करीने उपाश्रयमां आवी रात्रिपोसह झइ त्यांज रात्रि रह्यो, ते समये सुस्थित मुनि प्रतिक्रमण करीने उपाश्रयनी बहार जइ कायोत्सर्गे रखा.

अहीं पेढा मणिकारना पुत्रने विचार थयो के “ जो कदाच राजाने आहार मारी पासे ठे एम खबर पफुशे, तो आखा कुठंब सहित मारा जीवितनी हानि थ्यो.” पढी तेणे ते हार वानरने पाठो आण्यो. माणसो उपर कृपावान वानर ते हार बीजे कांइ न मूकतां साधुना उपाश्रय पासे आण्यो, त्यां मुनिने उपाश्रयनी बहार एकदा कायोत्सर्गे रहेदा जोइने ते हार मुनिना कंठमां पहारावी दीधो. हवे उपाश्रयमां रहेदा बीजा चार साधुओ एक एक प्रहरना वारा प्रमाणे सुस्थित मुनिना शरीरने प्रमार्जवा (तेनी संजाळ देवा) आवाता हुता. तेमां प्रथम शिवसाधु पहेळे प्रहरे कायोत्सर्गे रहेदा सुस्थित मुनिना देहहुं प्रमार्जन करवा माटे आण्यो. ते वखते तेमना कंठमां दिव्य कांतिवाळो हार जोइने तेणे धार्युं के “ जहर जेने माटे अजयमंत्री चिंतातुर ठे तेज आहार जणाय ठे.” पढी सुस्थित मुनिना देहहुं प्रमार्जन करीने पहेळो प्रहर पुरो थये उपाश्रयनी अंदर निसिंहि करीने प्रवेश करतां शिवसाधु बोड्या के “ अहो ! महानजय प्राप्त थयुं. ” ते सांजळी अजये पूछ्युं के “निर्जय एवा मुनिओने जय क्यांथी होय?” साधुए कहुं के “पूर्वे अनुभवेदा जयहुं स्मरण थयुं. ” अजये कहुं के “हे पूज्य ! ते वृत्तान्त जाणवा इच्छुं लुं. ” त्यारे मुनि बोड्या के—

अवन्ति नगरीमां सोम अने शिवदत्त नामे वे जाइओ रहेता हुता. ते वने धन मेळववानी इच्छाथी व्यापार करवा माटे सौराष्ट्र देशमां गया. त्यां अनेक प्रकारना अधर्म तथा कर्मादानना वेपार करीने तेमणे घाणुं छव्य मेळव्युं. पढी पोताना घर तरफ आवषा तैयार थया. ते वखते सर्व धन एक वांसळीमां जरीने मोटाजाइए ते वांसळी पोतानी केने वांधी. मार्गमां चाढतां तेने विचार थयो के “जोहुं आ नाना जाइने मारी नांछुं तो आ धननो जागीदार कोइरहे नही, अने सर्व धन मारा हाथमांज रहे.” एम विचार करतो करतो ते नाना जाइ सहित गन्धवती नदी पासे आवी पढोच्यो. पडेले तेणे विचार्युं के “ आ द्रव्यना प्रजावथी प्रतिक्रमे मने रौद्र ध्यान थया करे ठे, माटे आ अनर्थ करनारी वांसळीने नदीना मोटा छहमांज नाखी दठं. ” एम विचारिने तेणे तरतज नदीना मोटा धरामां ते

बांसळी नांखी दीधी. ते जोडने नाना जाइए कहुं के “ अरे जाइ ! आ तमे शुं कर्तुं ? ” मोटे जाइ बोड्यो के “ छुष्ट बुद्धि सहित में बांसळीने अगाध जळमां नांखी दीधी डे. ” एम कहीने तेणे पोताना छुष्ट विचारो नाना जाइने कळा. ते सांजळीने नानो जाइ पण बोड्यो के “ तमे बहु सारं कर्तुं. मारी पण तेबीज छुष्ट बुद्धि थती हती, ते पण नाश पामी. ” पडी ते बन्ने जाइओ पोताने घेर आव्या. अहीं ते बांसळीने एक क्लृषित मत्स्य गळी गयो. ते मत्स्य जारे घड जवाधी तरतज कोइ एक मच्छीमारनी जाळमां पकनयो. तेने मारीने मच्छीमार चौटा-मां वेचवा आव्यो. ते बन्ने जाइओनी माताए मूढ्य आपीने ते मत्स्य वेचातो डी-धो, अने घेर आवीने पोतानी दीकरीने विदारवा आप्यो. ते दीकरीए मत्स्य का-पनां तेमां बांसळी दीठी. तेने डानी रीते द्वाइने पोताना खोळामां संताफी. ते जो-इने माताए पूछुं के “ तें शुं संतानुं ? ” पुत्री बोड्यी के “ कांइ नहीं. ” माता खात्री करवा माटे तेनी पासे गइ, एट्के पुत्रीए तेने हाथमां रहेला बरावने मर्म-स्थानमां प्रहार कर्यो, तेथी ते मोशी मृत्यु पामी. पडी गनराइने ते अमारी वे-न एकदम उठी, एट्के तेना खोळामांथी ते बांसळी जूमिपर परती अमे साहाव जोइ. तेथी अमने बन्ने जाइओने विचार थयो के “ अहो ! तेज आ अनर्थ कर-नार धन डे के जेने अमे फेंकी दीधुं हतुं ! ” इत्यादि विचारिने मातानी उर्ध्व-क्रिया करिने अमे बन्ने जाइओए वैराग्यधी ते बांसळीनो त्याग करी दीक्षा ग्रह-ण करी. माटे हे श्रावक ! ते जय अत्यारे मने याद आव्युं. तमेज जुओ के ते अर्थ (धन) केवुं जयकारी डे ? ” अजय बोड्यो के “ हे पूज्य ! आपतुं वाक्य स-त्य डे. धन स्नेहवाळा जाइओमां पण परस्पर वैर करावनारं डे, सेंकनो दोष उत्पन्न करनारं डे अने हजारो दुःखोने आपनारं डे. तेना जयधी आपे जे आ चारित्र्य दीधुं, ते बहु सारं कर्तुं डे; केपके दुःखने आपनारा एवा अनेक विकल्पोने करा-वनारं धन डे.

“आ दृष्टांत सांजळी अजयकुमार धनतुं दुःखदायी परिणाम जाण्या ठ-तां पोते धननो आदर कर्यो डे एम विचारिने ते शिषसाधुनी तथा कायोत्सर्गे रहे-दा सुस्थित मुनिनी प्रशंसा करवा द्वाग्यो. ”

इत्यद्द्विदिनपरिमितोपदेशमासादष्टौ विंशतितमस्तंजस्य
सप्तनवत्यधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३७७ ॥

व्याख्यान २९८ मुं.

मुस्थितमुनिवालुं दृष्टांत आगळ कहे ठे.

तयैव सुस्थितं साधुं, कायोत्सर्गजुषं मुदा ।

देहप्रमार्जनार्थाय, द्वियामे सुव्रतो ययौ ॥ १ ॥

जावार्थ—“तेज प्रमाणे हर्ष पूर्वक कायोत्सर्गने सेवनारा मुस्थित मुनिना देहहुं प्रमार्जन करवा माटे बीजे प्रहरे सुव्रत साधु गया. ” आ श्लोकमां सूत्रवेद्या सुव्रत मुनिनो संबंध आ प्रमाणे ठे—

हवे बीजे प्रहरे मुस्थित मुनिना देहने प्रमार्जवा माटे सुव्रत साधु उपश्रयनी बहार नीकळ्या. ते पण पोतातुं कार्य करिने हार जोड बीजे प्रहर पुरो धये पाडा बळपा, अने “अहो ! महा जय उत्पन्न थयुं” एम बोड्या. ते सांचळीने अन्नयकुमार मंत्रीए पृच्छुं के “ हे पूज्य ! जेमाणे गृहकार्यो नो सर्वथा त्याग कर्यो ठे एवा मुनिने मोटें जय शुं ? ” साधु बोड्या के “ पूर्वे अनुजवेतुं जय स्मरणमां आव्युं. ” मंत्रीए तेतुं स्वरूप पृच्छुं, पटव्हे सुव्रत मुनि बोड्या के “ अंग-देशने विषे ब्रज नामना गाममां मदहरनो पुत्र हुं सुव्रत नामे हतो. मारे सीरिजिह्वा नामनी पत्नी हती. एकदा ते गाममां चोरो पेडा. तेपना जयथी सर्व ढोको नासी गया. हुं एकान्त स्थळमां संताड गयो. ते वातथी अजाणी मारी स्त्रीए चोरोने कहुं के “ तमे स्त्रीओने केम हरी जता नथी ? ” तेना आवा वाक्यथी चोरोए तेनो अजिप्राय जाणीने तेतुं हरण कर्तुं, अने पोताना पट्टीपतिने अर्पण करी. पत्नी मारा स्वजनो मने वारंवार कहेवा दाग्या के “तुं बधूने बंधनथी केम छोरावतो नथी ? ” तोपण हुं तेनी शोध करतो नहोतो. अन्यदा स्वजनोनो बहु आग्रह थवाथी हुं एकदो चोरनी पट्टीमां गुप्त रीते गयो. त्यां एक वृष् मोगीने घेर रह्यो. एक दिवस मे ते मोगीने मारी स्त्रीतुं हरण थयेतुं जगाव्युं. तेथी ते वृष्ठाए पट्टीपतिने घेर जडने ते स्त्रीने कहुं के “ तारे माटे तारो पति अहीं आव्यो ठे. ” ते सांचळी सीरिजिह्वा बोडी के “ आजे पट्टीपति बहार जवानो ठे, तेथी तेना गया पत्नी सांजे मारा पतिने मारी पासे भोकडजो. ” पत्नी ते वृष्ठाना कहेवाथी हुं मारी स्त्री पासे गयो. तेणे मारुं सारी रीते आसनादिकथी सन्मान कर्तुं. तेवामां पट्टी-

पति अपशुक्लन थवाथी पाडो आब्यो, तेथी मारी स्त्रीए मने पद्मंगनी नीचे संता-
नी दीधो. पद्मीपतिपण आबीनेतेज पद्मंग उपर वेडो, तेथी हुं जयन्तीत थयो. पद्मी
मारी स्त्रीए पद्मीपतिने पूछ्युं के “ हे पद्मीश ! जो कदाच मारो पति अहीं आ-
वे तो तमे मने झुं करो ? ” तेणे जवाब आप्यो के “ सत्कार पूर्वक तने तारा पति-
ने पाडी सोपी दडं. ” ते सांजळीने तेणे वक्र भृकुटी करीने संझा करी, एटझे
ते फरीथी बोड्यो के “ जो हुं तारा पतिने जोडं, तो तेनो वध करूं. ” एटझे मारी
स्त्रीए नेत्रनी संझाथी मने देखाब्यो के तरतज मारा केश पकनीने मने वहार
काब्यो अने डीडी वाधरथी मने वांधी डीधो. पद्मी पद्मीपति वगेर सर्व जनो सूड
गया. मने वांध्यो हतो त्यां केटझापक कूतरा आब्या, तेमणे मारां सर्व बंधन जक्षण
कर्यो. तेथी हुं बंधनमुक्त थयो. पद्मी ते चोरनाज खमरुथी में पद्मीपतिने मारी नांख्यो,
अने मारी स्त्रीने केश पकनीने खेंची अने कथुं के “ जो ब्रूम पानीश तो हुं ता-
रुं शिर पण छेदी नाखीश. ” एटझे ते स्त्री मौन धरी रही. पद्मी तेने दडने हुं
वहार नीकळी चाढवा मांड्यो. ते मारी स्त्रीए मार्गमां कंवझ फानीने तेना ककना
नांखवा मांड्या. मातःकाळे हुं तेनी साथे एक वांसनी जाळमां विसामो खावा
माटे रोकायो. थोनीवारे मारी स्त्रीए नांखेदा कंवझना ककराने अनुसारे ते पद्मी-
पतिना अनुचरो आबी पड्योच्या, अने मने खूब मार मार्यो. पद्मी मारां पांच अंगीने
पांच स्त्रीझाथी जनी दड मने पृथ्वी साथे चोटांनी दीधो, अने मारी जायीने दड-
ने तेथो पाडा चाट्या गया. थोनीवारे एक वानर मारी पासे आब्यो. ते मने जो-
डने मूर्छा पाम्यो. केटझीक वारे सावध थडने ते शड्योचरणी (शड्यनो लडार क-
रनारी) अने संरोहणी (धा रूजावनारी) औषधी दडने मारी पासे आब्यो.
तेनाथी तेणे मने शड्य रहित कर्यो. पद्मी मारी समीपे तेणे अक्षरो दख्या के “ हुं
तारा गाममां सिद्धकर्मा नामनो वैद्य हतो; ते बखते पण में तने साजो कर्यो हतो,
ते हुं मरीने आ वनमां वानर थयो हुं. आ वनमां कोड एक वानरे मने प्रहार क-
रीने मारो सर्व परिवार दड डीधो डे, हुं यूथी जड थयेदो अहीं तारी पासे
आब्यो हुं. तने जोडने मने जातिस्मरण थयुं तेथी में तने शड्यथी मुक्त कर्यो डे.
हवे हुं पण मारो सहायचूत था, जेथी मारा शत्रु वानरनो हुं पराजय करूं. ” ते सां-
जळीने हुं ते मर्कटनी साथे गयो. त्यां वने मर्कटोनुं शुद्ध शरु थयुं. तेमां मारी सा-
सेना मर्कटनो पराजय थयो, त्यारे तेणे मने कहुं के “ तें मारी सहायता, केम न क-

री ? ” में कहुं के “ तये वने रूप अने वर्णादिके करीने समान देखाओगे, तेथी मित्र कोण अने तेनो शत्रु कोण तें हुं ओळखी जाक्यो नहीं. ” ते सांजळीने ते मर्कट निशानी माटे पोताना कंठमां पुष्पमाळा नांखीने फरीधी युष्क करवा गयो. ते वखते में बीजा वानरने पत्थरवडं मर्मस्थानमां प्रहार कयों, जेथी ते मृत्यु पा-
म्यो. पत्नी हुं मारा मित्र वानरनी रजा झडने पात्रो चारनी पल्लीमां गयो. त्यां मा-
री जार्या साथे आदिगन करीने सुतेद्या पल्लीपतिना जाडने में खड्गवने मारी नां-
ख्यो, अने वळात्कारथी मारी खीने झडने मारे घेर आव्यो; परंतु सर्व प्रकारनां
दुःखनो अनुचत्र थावथी मने वैराग्य उत्पन्न थयो. तेथी में तत्काळ संसार ओ-
नीने चारित ग्रहण कयुं. हे मंत्री ! आजे जपाश्रयमां प्रवेश करतां ते जयंतुं स्म-
रण थयुं. ” ते सांजळी मंत्री बोड्यो के “ हे मुनि ! आपे ते खीनो संग जोनी-
ने चारित खीधुं ते घणुं उत्तम काम कयुं डे. ”

पत्नी त्रीजे म्हरे धन्य मुनि सुस्थित मुनिना देहने प्रमार्जवा गया. ते पण
तेबीज रीते हार जोडने ‘ अहो ! मोडें जय उत्पन्न थयुं ’ एम बोडता जपाश्र-
यमां आव्या. अजयकुमारो पूढयुं के “ हे पूढ्य ! चीतरागना मार्गमां रहेद्वाने अति
जय कयांथी होय ? ” मुनि बोड्या के “ पूर्वतुं अनुजवेहुं जय याद आच्युं. ” मं-
त्रीए कहुं “ हे स्वामी ! ते वृत्तान्त प्रकाशित करो. ” त्यारे मुनि कहेवा द्वाग्या
के अवन्ति नगरीनी समीपे एक गामदाना रहीश कोड कुडपुत्र (कणवी) नो पु-
त्र हुं धनक नामनो बुं. मारा मातापिताए मने अवन्तिमां परणाय्यो हुतो. एकदा हुं
सार्यकाळने वखते मारे सासरें जतो हुतो. संध्यासमय थतां हुं अवन्ति नगरीना स्म-
शाने जड पहांच्यो. त्यां एक युवतीने रोती सांजळीने में तेने पूढयुं के “ तुं
केम रूप डे ? ” ते बोड्यो के “ जे माणस कदी दुःख पाम्यो नथी अथवा जे दुःख
भांगवा समर्थ नथी अथवा जे बीजालुं दुःख जाणी दुःखी थतो नथी तेवा मा-
णसने दुःखतुं वृत्तांत कहेवुं नहीं; अने जे दुःख पाम्यो डे, जे दुःखनो निग्रह कर-
वा समर्थ डे अथवा जे पारका दुःखे दुःखीओ थाय डे तेने दुःखनी वात कहे-
वी. ” ते सांजळीने में कहुं के “ हुं तारा दुःखतुं निवारण करीश. ” त्यारे ते
बोड्यो के “ आ झुळी उपर चढावेद्वो माणस मारो स्वामी डे. ते निर्वोष उतां ते-
ने राजाए आवी दशा पयानी डे. हुं राजपुरुषोथी जय पापती ‘ मने कोड जाणे
नहीं ’ एम विचारिने आ संध्यासमये मारा स्वामीमाटे जोजनादिक झडने आ-

वी भुं; पण मारुं शरीर नातुं होवाथी हुं तेने जोजन कराववा शक्तिमान थती नथी, तेथी हुं रुदन करुं भुं. ” ते सांजळीने में तेने कळुं के “ मारी पीठ प-र चरुनीने तुं तारा पतिने जोजन कराव. ” त्यारे तेणे मने कळुं के “ तारे नीची दृष्टिज राखवी, उंचुं जोवुं नहीं ; जो उंचुं जोइश तो हुं पतिव्रता होवाथी बज्जा पामीश. ” एम कह्नीने ते मारी पीठ पर चरुनी पोताना कार्यमां प्रवृत्त थड. थोकी-वारे मारा पृष्ठ उपर रुधिरनां विंदुओ परुवा द्याग्यां. तेथी मे कांइक उंची दृष्टि करी जोयुं तो उरावने ते माणसनुं मांसादिक द्वेती अने तेने कापी कापी-ने पात्रमां नांखती में तेने जोइ. आवा वीजत्स कर्मने जोइने में तेने पकती मु-की, अने जयथी हुं गामना दरवाजा पासे आवेदा एक यकना देरामां पेठो. मारी पाठळज दोरुती आवती तेणे मने जोयो; एट्ये मारो एक पग देराना उमरानी बहार अने एक पग अंदर हतो, तेज वखते तेणे बहारना पग उपर तेज अ-सिवने प्रहार कर्यो, अने तेनाथी कपायेदो मारो उरुपदेश दइने ते नासी गइ. पळी हुं छारदेवीनी पासे करुण खरे रुदन करवा द्याग्यो. तेथी देवीने करुणा उत्पन्न थइ; एट्ये कोइ शूळीए चकावेदा सजीवन माणसनो उरुपदेश कापी द्या-वीने मारा पग साथे सांधी तेणे मने साजो कर्यो. पळी हुं रात्रिनेज वखते मारा स-सराने घेर गयो, त्यां घरमां दीवो वळतो होवाथी छारना बिडमांथी घरनी अं-दर शुं थाय ठे ते हुं जोवा द्याग्यो, तो तेज ह्नीने अने तेनी माने मध मांस खाती में जोइ. तेनी माए तेने पूबुं के “ अहो पुत्री ! आतुं सुंदर तातुं मांस तुं क्यांथी द्यावी ? ” ते बोळी के “ हे माता ! आ मांस तारा जमाइतुं छे. ” एम कह्नीने तेणे सर्व वृत्तान्त कळो. त्यारे तेनी माता बोळी के “ एम करुं तने योग्य न-होतुं. ” पुत्री बोळी के “ हुं शुं करुं ? तेणे मारा वचन प्रमाणे करुं नहीं, अने उं-चुं जोयुं, तेथी में तेम करुं. ” आ प्रमाणे ते वन्नेनी वातो सांजळीने हुं पाठो फरी देवीना चैतपमां आव्यो, अने त्यां रात्रि निर्गमन करी, कोइ साधु पासे धर्मो-पदेश सांजळीने में दीक्षा ग्रहण करी. हादमां आ सुस्थित मुनिनी सेवा करुं हुं. आज्जे ते पूर्वतुं अरुजवेतुं जय स्मरणमां आव्युं. ” ते सांजळीने अजयकुमा-रे तेमनी अति प्रशंसा करी.

हवे जोये प्रहरे जोणक मुनि प्रमार्जन निमित्ते गया. तेओ पण हार जो-इने ‘ महा जय उत्पन्न थयुं ’ एम बोळ्या. अजयकुमारे पूबतां ते जोणक साधु

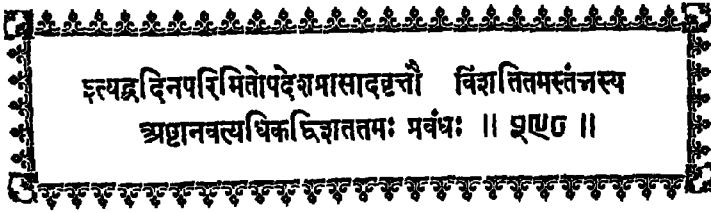
पोतातुं पूर्व चरित्र कहेवा द्वाग्या के “ अवनतिनगरीमां जोणक नामनो हुं सार्थ-
वाह हतो. मारी स्त्री उपर हुं अति रागवान हतो. ” एक वखत मारी जार्याए मने
कहुं के “ तमे मने मृगपुच्छ द्वावी आपो. ” में कहुं के “ हुं क्याथी द्वावी
आपुं ? ” ते बोझो के “ राजशृह नगरना राजाने घेर ठं, त्यांधी द्वावी आपो. ”
पढी हुं राजशृह नगरना उद्यानमां गयो, त्यां स्वरूपवान वेद्यानो समूह ठेह पुरु-
पोनी साथे क्रीडा करतो में जोयो, तेमांथी एक मुग्धसेना नामनी सुंदर युवतीने
कोडे विद्याधरे हरण करी. में ते विद्याधरने वाणथी वीधी नाख्यो, एट्ठे तेना
हाथमांथी बूटीने ते युवती सरोवरमां पनी, तेमां उगेला कमळो द्वाइने ते बहार
नीकळी अने मने कमळनुं चेटणुं करी मारी साथे स्नेह करवा द्वागी. त्यार पढी
तेणे मने आगमननुं कारण पूबधुं. एट्ठे में पण स्त्रीनी भेरणाथी करेला प्रया-
णनुं वृत्तान्त निवेदन कथुं. ते वृत्तान्त सांजळीने ते युवतीए मने कहुं के “ खरेखर
तमारी स्त्री असती जणाय ठे. तेणे कपट करीने तमने ठेतर्था ठे. ” ते युवतीनुं
आ वाक्य मने सत्य द्वाग्युं नहीं. मने एवो जास थयो के “ स्त्रीओ बीजी स्त्रीना
गुण सांजळीने खुशी थती नथी, पण इर्षाळु थाय ठे. ” पढी हुं ते मुग्धसेना वेद्याने
घेर गयो. तेणे घणा उपचारोथी मारी सेवा करी. एक दिवस ते वेद्याए श्रेणिक
राजा पासे नृत्य करवानो आरंज कर्यो, ते वखते हुं तेनी साथे गयो हतो. सर्व
जनोनां हृदय नृत्यमां द्वाइन थयेझां जोइने में मृगपुछ हरण कथुं ; पण तेना रक्षके
मने दीठो एट्ठे तेणे राजा पासे जाहेर कथुं. ते गुन्हामांथी मने मुग्धसेनाए बो-
नाव्यो. अन्यदा ते मुग्धसेनाने द्वाइने हुं मारा गाम तरफ चाव्यो अने गामनी बहा-
र उद्यानमां ते वेद्याने मुकीने रात्रे हुं गुप्त रीते मारे घेर गयो. ते वखते मारी जा-
र्याने एक जार पुरुषनी साथे जोजन करती में जोइ. त्यार पढी मारी स्त्री कांइ
काम माटे बहार गइ अने ते जार सूइ गयो. त्यारे तेने में मारी नांख्यो. मारी स्त्री-
ए आवीने तेने मरेझो जोयो. एट्ठे तरतज तेने उचकाने धरना वाकामां एक खा-
नो खोदी तेमां दाटी दीधो. ते सर्व स्त्रीचरित्र जोइने पाठो हुं उद्यानमां पेढी वे-
द्या पासे आव्यो, अने तेने सर्व बात कही. पढी वेद्या साथे हुं राजशृह नगरमां
आवी तेने घेर घणा काळ सुधी रह्यो. पढी वेद्यानी रजा द्वाइने हुं फरीधी मारी
स्त्रीनुं चरित्र जोवानी उत्कंठाथी घेर गयो. मारी स्त्री निरंतर मारी सेवा करवा
द्वागी. में पण तेनुं चरित्र प्रगट कथुं नहीं. हवे ते हंमेशां पेढा जारने ज्यां मेळ्या

हृतो ते स्थाननी जोजनादिक नैवेद्यधी प्रथम पूजा करी पढी जमती हृती. एक दिवसे मारी स्त्रीए मारे माटे धेवर विगेरे मिष्ट जोजन तैयार कर्युं, ते वखते में-तेने कर्तुं के “आजे प्रथमयी कोइने तारे आ जोजन आपवुं नहीं ; जे तने अधिक प्रिय होष तेनेज प्रथम आपवुं. ” त्यारे ते बोझी के “ मारे तपारार्थी वीजो कोइ अधिक नयी ” एम कह्नीने ते मारी दृष्टि जुकावीने पेझा जारवाळा स्थळनी पूजा करावा गइ. में ते जाणीने तेने कर्तुं के “ हे अपार्थ्ये प्रार्थिके ! (मृत्युने मगनारी !) हजु सुधी तुं नार्हं चरित्र ओरुती नयी. ” त्यारे तेणे जवाव आप्यो के “ में कोइ पण वखत तपारी आझातुं उद्वेगन कर्युं नयी, हुं कोइ वखत करुतुं वचन पण बोळी नयी, अने जामाटे कारण विना मने उपको आपो ठो ? ” एम बोझीने क्रोधधी अश्रुपात करती तेणे तपावेझा तेझधी जरेळो द्योढानो तभो मारी उपर फेंक्यो. तेमांघी उळळना तेझना विंदुओ पटझां वर्धा मारा शरीर उपर पळ्यां के मारा शरीरनी वधी चामनी नाश पायी गइ. पढी हुं जयधी एकदम नासीने महा मुडकेझीए मारी माना घरयां पेसी गयो. त्यां जतांज हुं मूर्खां खाइने पकी गयो. मारा स्वजनोए मने ज्ञतपाक तैझ विगेरे लपचारो करीने साजो कर्यो. पढी में सर्व कुडुंवेने सत्य वृत्तान्त कह्नीने साधु पासे आत्रो धमें पदेश सांजळी वैराग्यधी दीक्षा ग्रहण करी. अत्यारे पण ते जयतुं मने स्मरण थुं. ” ते सांजळी अजयकुमार बोझो के “ हे पूज्य ! तमे तो वाह्य अने अन्त्यंतर वने प्रकारना जयधी रहित ठो, पण अमेज वर्मना समूहधी चारे थता सर्व जयनी मध्ये रही-ए बीए. ” इत्यादि घणी रीते तेमनी प्रशंसा करीने अजयकुमारे रात्रिपोसह पूर्ण कर्यो.

सूर्योदय थयो त्यारे मंत्री लपाश्रयनी बहार नीकळ्या. त्यां कायोत्सर्गमां तत्पर अंतःकरणवाळा सुस्थित मुनिना कंठमां पेझो हार जोइने तेणे विचार्युं के “अहो ! रात्रिना दरेक महरे ते चारे मुनिओ “ महाजय प्राप्त थयुं ” एम बोझ्या हृता ते सत्य छे; केमके निःस्पृह मुनिओने तो कांचन महाजय रूपज छे. अहो ! साधुओनी निर्वृत्तता केवी छे ! राज्य समान दिव्य हार जोइने पांचिमांथी को-इ किंचित् पण द्योज कर्यो नहीं. खरेखर सर्व जयो द्योजमांज रहेळां छे. ” आप्रमाणे विचारी सुस्थित मुनिने ऋण प्रदक्षिणा पूर्वक बांदीने तथा स्तुति करीने अजयकुमार बोझ्या के “ अहो ! तमेज खरेखरो द्योचने जीत्यो छे. ” पढी ते

हार मुनिना कंठधी पेतैज उतारीने हर्ष पामता राजसत्तामां जइ श्रेणिक राजाने आप्यो, अने रात्रिनुं सर्वदृत्तांत कथुं. ते सांचळीने राजाए मंत्रीने कथुं के “ मुनि-ओना गुणनी स्तुति विगेरे करवाथी अनन्त जवनां दुःख चिंतादिकनो नाश था-य ठे; तो पछी तपारी औहिक चिंतानो नाश थाय तेमां तो शुं कहेवुं! तेमना महि-माथी स्वयमेव सर्व दुःखनो द्रय थाय छे. ”

“ जपाश्रयनी बहार कायोत्सर्गमां जजा रहेबा सुस्थित साधु चारे प्रहर सुधी योगमां निश्चय रखा, ते ठेह्या तपाचारने आचरता सद्गुणी मुनीश्वरनी हुं स्तुति कहे बुं. ”

व्याख्यान २९९ मुं.

तपनी प्रधानता विषे.

तपो मुख्यं हि सर्वत्र, न कुत्रं मुख्यमुच्यते ।

हरिकेशी श्रवाकोऽपि, स्वःपूज्योऽचूनमहाव्रतैः ॥ १ ॥

जावार्थ—“सर्वत्र तपज मुख्य ठे, कुळ मुख्य कहेवातुं नथी. जुओ! ह-रिकेशी नामनो चांफाल पण पांच महाव्रतोथी देवने पूज्य थयो हतो. ”

हरिकेशीमुनिनी कथा.

मथुरापुरीमां शंख नामना युवराजे धर्म श्रवण करीने दीक्षा ग्रहण करी. विहार करतां करतां राजपुर (हस्तिनापुर)मां आब्या. त्यां जिहाने माटे तप्त-वाह्युकावाळी नरक पृथ्वी समान अने देवना प्रजावथी दावानळ रूप हुतवहा ना-मनी एक शेरी हती. ते शेरीमां जे कोइ चाळतुं ते तरतज मृत्यु पामतुं हतुं. मु-निए ते शेरीने माणसना संचार विनानी जोइने पुरोहितना पुत्रने पूछुं के “ आ

शेरीमां माणसो चाखे ठे के नहीं ? ” तेणे ‘ जळे आ बळी जाय ’ एवा छुष्ट आशयधी कर्तुं के ‘ चाखे ठे. ’ ते सांजळी मुनि उतावळा ते शेरीमांज चाख्या. तेमना तपना प्रजावधी ते शेरी ज्ञोतळ थड गड. पेडो पुरोहितनो पुत्र गवाक्षमां वे-ओ हतो तेणे मुनिने झ्यापथिकी शोधता अने धीमे धीमे चाखता जोडने “ अ-हो ! आ कोड महातपस्वी ठे ” एम जाणी विस्मित थयो. पढी एक दिवस ते-मुनि पासे उद्यानमां जड तेमने नमीने ते बोळ्यो के “ हे पूज्य ! में आपने पेढी शे-रीमां जवानी अनुज्ञा आपी हती ते पापथी हुं शी रीते मुक्त थडश ? ” मुनिए कर्तुं के “ प्रव्रज्या ग्रहण कर. ” ते सांजळीने तेणे दीक्षा लीधी. परंतु ब्राह्मण होवार्थी तेणे जातिमद कर्यो. ठेवट आयुष्य पूर्ण करीने स्वर्ग गयो.

त्याधी चवीने गंगाने कांठे स्मशाननो स्वामी वन्नकोट नामनो चांमाळ हतो, तेने गौरी अने गांधारी नामनी वे स्त्रीओ हती. तेमां गौरीनी कुक्षिमां ते उत्पन्न थयो. पूर्व जवे जातिमद कर्यो हतो तेधी कछूपो अने ज्याम थयो. चांमा-ळोने पण लपहास करवा दायक थयो. तेतुं बळ नाम पारुथुं, ते कोडने पण जांरु-वामां कुत्राळ अने विष वृद्धनी जेम सौने देष करवा दायक थयो सतो घणा ढोकौने लड्रेग पमारुतो वृष्टि पामवा दाय्यो. एकदा तेनो वंधुवर्ग पानगोष्टीमां तत्पर थयो हतो, ते बखते तेणे जांरुचेष्टा करीने सर्वनी साथे कडह कर्यो; तेधी ते-ओए तेने पोताधी दूर कर्यो. ते दूर जडने वेओ, तेवामां त्यां एक सर्प नीकळ्यो. तेने जोडने ते सर्वे चांमाळोए एकदम लठीने ‘आ जेरी साप ठे’ एम कही तेने मारी नाख्यो. थोकी वारे बीजो दीपक जातिनो सर्प नीकळ्यो, ते विषरहित ठे एम जाणीने तेओए तेने जवा दीधो. ते सर्व जोडने बळे विचार्युं के “ विषधारी सर्प हणाय ठे, अने दीपक (निर्विष) सर्प मूकी देवाय ठे, माटे सर्व कोड पोतानाज दोपथी बळेज पामे ठे. एम सिद्ध थयुं, तो हवे जरू मरुति राखवी तेज योग्य ठे.” एम विचारतां तेने जातिस्मरण थयुं. तेधी पोतानो स्वर्गवास तथा छुष्ट जातिमदने विचारतो ते बळ कोड संविग्र साधु पासे गयो. तेमनी पासे धर्म श्रवण करीने तेणे दीक्षा लीधी. पढी विहार करतां अन्यदा तिष्ठक नामना उद्यानमां तिष्ठक यज्ञना चैत्यमां ते मुनि प्रतिमा धारण करीने रखा.

१ मंदिरपाल करवामा

२ कर्मोत्सर्ग करीने स्थिर रहेव ते

व्याख्यान ३९९ सं. तपनी प्रधानता विषे हरिकेशी मुनिनी कथा. (७५)

एक दिवस ते चैत्यमां कौशलिक राजानी पुत्री जज्ञा घणी सखीओसाथे परवरेद्वी आबो. त्यां यज्ञने नमीने क्रीडा करवामां प्रवृत्त थइ. क्रीडा करतां ते सर्वेए वरने आदिंगन करवानुं मिष करीने चैत्यना जुदा जुदा स्तंजो पकड्या. तेमां राजपुत्री कायोत्सर्गे उजेद्व्या ते मुनिने स्तंज धारीने तेमनेज आदिंगन करीने बोद्वी के “ हुं आ वरने वरी हुं. ” थोनी वारे वणें ज्याम अने विकराळ एवा ते मुनिने जोड्ने ते ब्रूम पारुती सती थू थू करवा द्यागी. ते जोड्ने यज्ञने क्रोध चड्यो. तेथी तेणे ते राजकन्यानुं मुख वांकुं करी नांख्युं, शरीरकडूपुं कर्तुं अने परवश करी दीधी. पढी ते यज्ञ बोद्वयो के “ जो आ स्त्री मुनिने पतिपणे स्वीकारशे तोज तेने हुं मुक्त करीश. ” ते सांजळीने राजाए जीवती राखवाना हेतुथी तेण करवानुं कडूळ कर्तुं. पढी ते राजपुत्री स्वजनोनी अनुज्ञाथी यज्ञना चैत्यमांज रहीं, अने तेमने अनुकूल उपसर्ग करवा द्यागी, पण मुनिए तेनी जरा पण इच्छा करी नहीं पट्टे ते पाढी ओसरी. पढी यज्ञे घनीमां पोतानुं स्वरूप अने घनीमां मुनिहुं स्वरूप देखानी डेतरनीने आखी रात्रि तेनी विरंबना करी. प्रातःकाळे “ मुनि तो तने इच्छता नथी ” एवा यज्ञना वचनथी ते राजपुत्री खिन्न मनवाळी थइ सती पोताना पिताने घेर गइ. पाढी आवेद्वी जोड्ने पुरोहिते राजाने कहुं के “ आ ऋषिपत्नी ब्राह्मणने कड्ये. ” ते सांजळीने राजाए ते पुरोहितनेज आपी. तेणे तेने पोतानी पत्नी करी. अन्यदा प्रिया सहित यज्ञदीक्षा ग्रहण करीने तेणे यज्ञनो आरंज कर्यो.

हवे हरिकेशी नामना चांराळ कुळमां उत्पन्न थयेद्व्या वळ नामना ते जितेन्द्रिय मुनि एक दिवस जिज्ञा माटे ते ब्राह्मणना यज्ञपाठकमांज गया. ते तपस्वीने आवता जोड्ने ब्राह्मणो अनार्यनी जेम तेनो उपहास करवा द्याग्या, अने कहेवा द्याग्या के “ अरे! तुं कोण डे? तारुं आवुं बीजत्स रूप जोवाने पण अमे योग्य नथी. तुं शी इच्छाथी अहीं आव्यो डे ? अमारी दृष्टिथी दूर जा. ” इत्यादि वचनो सांजळीने पेडो यज्ञ जे निरंतर मुनिनी साथेज रहेतो हतो ते कोपायमान थयो; तेणे मुनिना देहमां प्रवेश करीने कहुं के “ हुं श्रमण (साधु) हुं. बीजाने माटे तैयार करेहुं अन्न देवा माटे हुं आव्यो हुं. अहीं तमोए घणुं अन्न रांध्युं डे; तो तेमांथी शोषतुं पण अवशेष प्रांते रहेहुं होय ते मने साधुने आपो. ” ए प्रमाणेना वचनो सांजळी याज्ञिको बोद्व्या के “ आ सिध्द करेहुं नोजन ब्राह्मणनेज

देवा योग्य ठे, तने शुद्धने दइ शकाय तेम नथी. जगतमां ब्राह्मण समान बीजुं कोइ पुण्यक्लेत्र नथी, तेमां वावेजुं बीज मोटा फळने आपेडे." मुनिना शरीरमां रहिने यक्ष बोव्यो के " तमे यक्षमां हिंसा करो ठो, आरंजमां रक्त ठो, अजितेन्द्रिय ठो, तेथी तमे तो पापक्लेत्र ठो; विन्धमां महाव्रतने धारण करनार मुनिना जेवुं बीजुं कोइ पुण्यक्लेत्र नथी. " आ प्रमाणे ते यक्षे यज्ञाचार्यनुं अपमान कर्तुं. ते जाणीने तेना शिष्यो बोव्या के " अमारा उपाध्यायनो तुं मृत्युनिक ठे, माटे हवे तो तने कांइ पण आपणुं नही ; नहीतो कदाच अनुकंपाने लीधे कांइ अंत प्रांतादि पण आपत. " यक्ष बोव्यो के " समितिवंत, समाधिवाळा, ऋण गुप्तिथी गुप्त अने जितेन्द्रिय एवा मने जो तमे एषणीय अन्न नहिं आपो; तो पत्नी आ यक्षथी तमने शुं द्वाज मळवानो ठे ? कांइ पण द्वाज मळशे नही. " ते सांजळीने अध्यापके पोताना शिष्यांने कहुं के " आने द्वाकनी अने मुठी विगेरेथी मारीनेकाढी मूको." ते सांजळीने सर्वे शिष्यो एकदम तेना तरफ दोड्या, अने मुनिने देवादिकवने मारत्रा लाग्या. ते वस्त्रे राजपुत्री जडा तेमने अटकावीने बोली के " हे शिष्यो ! आ मुनि कर्दर्थनाने योग्य नथी. केमके देवना वचनथी मने राजाए आ मुनिने आपी हती, तोपण तेणे मनथी पण मारी इच्छा कर्या विना मने ठोनी दीधी; ते आ ऋषि ठे, देवेंद्र ने नरेंद्रने पण वंदनिक ठे, आ महा यशस्वी, मोटा प्रजाववाळा, महा छुंकर व्रतधारी अने घोर पराक्रमवाळा एवा मुनिनी तमे हीदना करो नही. तेनी हीदना करवाथी तेमना तपना प्रजाववके तमे ने अमे सर्वे वळीने जसम थइ जइशुं, माटे तेवुं न थाय तेम करो. " ते सांजळीने यक्षे " आ जडातुं वचन मिथ्या न थाओ " एम धारी सर्वे ऋत्रोतुं निवारण कर्तुं. " कहुं ठे के—

एयाइं तीसे वयणाइ सोच्चा, पत्तीए जडाए सुजासियाई ।

इसिस्स वेयावमियठयाए, जस्का कुमारोवि णिवारयंति ॥१॥

जावार्थ—“ पोताना पतिने कहेदां जडानां आवां सुजाषित वचन सांजळीने मुनिनी वैयावच करनार यक्षे ते शिष्योतुं निवारण कर्तुं. ” केवी रीते कर्तुं ते कहे ठे—

तरतज रोष पामीने यक्षे आकाशमां अनेक रूपो विकुवीं ते उपसर्ग करनारा सर्वे ऋत्रोने अंग विदारता अने लोही वगता कर्या. ते जोइ फरीथी जडा बोली

व्याख्यान १७७ मुं. तपनी प्रधानता विषे हरिकेशी मुनिनी कथा. (७७)

के “ हे ऋत्रो ! आ मुनिनी तमे अवगणना करो छे, ते पर्वतने नखथी खोदवा जेवुं, द्योहृदरुने दांतथी खावा जेवुं अने जज्वल्यमान अग्निने पादप्रहार करवा जेवुं करो छे. एमने सामान्य जिह्नु मानीने मूर्खने योग्य एवुं कार्य करो छे ते तमने घट्टुं नथी. माटे जो तमे जीवितने के धनने इच्छता हो तो ते मुनिने मस्तक नमावीने तेमने शरणे जात्रो. ” पढी ते सोमदेव नामनो यज्ञाचार्य, जेमनां नेत्र अने जिह्वा वहार नीकलेद्य छे एवा, अने काष्ठ समान थइ गयेद्या तेमज ऊर्ध्व मुखवाळा ऋत्रोने जोड़ने पोतानी पत्नी जइ सहित ते मुनि पासे जइ तेमने स्तुति धारा मसन्न करवा माटे कहेवा लाग्यो के “ हे जगवन् ! अमारा अपराधने क्षमा करो. आ बाळक, मूर्ख अने अज्ञानी छत्रोए आपनी हीलना करी, तेनी आप क्षमा करो. केमके मुनिजना तो घणा कृपाळु होय छे; तेओ कदी पण कोइना पर कोप करता नथी. ” ते सांजळीने मुनि बोध्या के “ प्रथम, अत्यारे के हवे पढी मने किंचित् पण तमारी उपर प्रदेष नथी, पण कोइ यद्द मारुं वैयावृत्त्य करे छे, तेणे आ तमारा छत्रोने परानवेद्या जणाय छे. ” अध्यापक बोध्यो के “ हे पूज्य ! तमे धर्मतत्त्वना ज्ञानी क्रोध करोज नहीं, पण अमे तो आपना चरणने शरणे आव्या छीए. माटे आ पुष्कळ शास्त्रि विगरे अन्न इच्छानुसार ग्रहण करो, अने ते वापरीने अमारा पर अनुग्रह करो. ” ते सांजळीने मुनिए मासकपणहुं पारणुं होवाथी शुष्क अन्नपान ग्रहण कर्युं. एट्ये पेला यद्दे सर्व छत्रोने साजा कर्यो अने पांच दिव्य प्रगट कर्यो. पढी हर्षवन्त थइने ते सर्व ब्राह्मणो बोध्या के “ बाह्य स्नानादिक धर्मनी स्पृहावाळा अमे आपे अंगीकार करेद्या यज्ञादिकहुं तत्त्व जाणता नथी; तेथी पूडीए ढीए के—तमारे यद्द करवाना विधिमां कयो अग्नि छे ? ते अग्निहुं स्थान कर्युं छे के ज्यां अग्निहुं स्थापन कराय छे ? घृतादिक नांखवा माटे तमारे सुबो कयो छे ? अग्निने प्रदीप्त करवा माटे तमारे कारीस (जुंगळी) रूप हुं छे के जेनाथी अग्नि फुंकाय छे ? अग्निने सळगाववा माटे समिध (काष्ठ) कया छे ? पापने उपशमन करवामां हेतुरूप एवी शांतिने माटे तमारी अध्ययनपञ्चति कइ छे ? अने केट्या तेमज कोना संबंधी होमविधिथी शोनो होम करो छे ? ते सर्व कृपा करीने कह्यो. ” मुनिए जवाव आप्यो के “अमारे तप (आहार मूर्डा त्याग) रूप अग्नि छे. केमके ते कर्मन्धनने बाळनार छे. जीव अग्निहुं स्थान छे. कारणके तपरूपी ज्योति (अग्नि) तेने आश्रये रहै छे. मन, वचन अने कायाना योगरूपी सुबो

डे. तेनावने थता शुच व्यापार ते स्नेह (घृत)ने स्थाने डे. शरीररूप अग्नि ध-
मवातुं कारीस (जुंगली) डे. कर्मरूपी समिध (काष्ठ) छे अने संयम तथा योगरूप
शान्ति क्रिया छे. एवी रीते मुनिअने होम करवानो विधि डे. तेवा प्रकारथी हुं
पण होम करुं डुं.” फरीने अध्यापके स्नानतुं स्वरूप पृच्छ्युं के “तमारे स्नान करवा
माटे कयो छह (धरो) डे ? पाप टाळवा माटे अने शान्ति माटे कयुं तीर्थ डे ? क-
युं पुण्यक्षेत्र डे ? ते तीर्थोनां केट्ठां स्वरूप डे के जे संसाररूपी समुद्रथी तारे
डे ? शोने विषे स्नान करीने पवित्र थयेवा आप कर्ममळनो त्याग करो डे ? अमा-
रीज जेवां तमारे पण शुद्धि करवानां छहादि जळाशायो (तीर्थो) डे के कांइ जू-
दांज डे ? ते अमे जाणता नथी. माटे हे यज्ञपूज्य मुनि ! ते सर्व आपनी पासे-
थी अमे जाणवा इच्छीए छीए. ” मुनि बोल्या के “ अमारे धर्मरूपी छह (ध-
रो) डे अने ब्रह्मचर्य रूपी तीर्थ डे के जेने विषे अनावद्विप्त (संसारमां नहीं
लपटायेलो) अने प्रसन्न देख्यावाळो आत्मा स्नान करवाथी निर्मळ, शुद्ध अने
शीतळ थइने सर्व दोषनो त्याग करे डे. ” इत्यादि मुनिनां शुच वाक्योथी ते ब्रा-
ह्मणो बोध पामीने जैनधर्मी थया. मुनि पण अन्यत्र विहार करतां अनुक्रमे कर्मनो
हाय करीने परमपदने पाम्या.

“ खरेखर सौथी अधिक तपज देखाय डे ; कोइ ठेकाणे जातितुं अधिक-
पाणुं देखातुं नथी. जुअो ! हरिकेशी चांफाळना पुत्र उतां पण तपनाज प्रजावथी
महातुजाग थइने आवी ऋषिने पाम्या. ”

इत्यह्निदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ विंशतितमस्तंजस्य
नवनवत्यधिकद्विज्ञाततमः प्रबंधः ॥ १०६ ॥

व्याख्यान ३०० मुं.

वीर्याचार.

बाह्याञ्च्यन्तरसामर्थ्यानिन्द्हेन प्रवर्तनम् ।

सर्वेषु धर्मकार्येषु, वीर्याचरणमुच्यते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ बाह्य तथा अच्यन्तर सामर्थ्ये गोपव्या बिना तेने सर्व धर्म-
कार्योमां प्रवर्तवतुं, ते वीर्याचार कहेवाय ठे. ”

वाणी अने कायाने आधीन जे सामर्थ्य ते बाह्य सामर्थ्य कहेवाय ठे, अने
मन संवंधी जे वीर्य ते आच्यन्तर सामर्थ्य कहेवाय ठे. ते बन्नेना अनिन्द्हेवपणे प्रवर्तवुं
एट्ठे सर्व धर्मकार्योमां वीर्येने फोरवतुं तेने वीर्याचार कहे ठे.

पूर्वाचार्योए कहुं ठे के—

अणिगूहिअ बद्धवीरिणं, परिक्रमइ जो जहुत्तमाउत्तो ।

जुंजइ अ जहाथामं, नायव्वो वीरिआयारो ॥ १ ॥

जावार्थ—“ बद्ध अने वीर्येने गोपव्या शिवाय जे यथोक्त रीते ज्ञानादि
आचारनो आश्रय करीने अनन्य चित्ते पराक्रम करे ठे, अने ते बाह्याच्यन्तर प-
राक्रमने योग्य स्थाने जोमे ठे एट्ठे तेनो घटित उपयोग करे ठे, ते वीर्या-
चार जाणवो.”

अहीं आचार अने आचारवाळानो कर्षचित् अजेद मानीने तेने वीर्या-
चार कहेहो ठे. ते मन, वाणी अने कायाना जेदे करीने त्रण प्रकारनो ठे. तेना
अतिचार पण मन, वाणी अने कायाना वीर्येने गोपववा रूप त्रणज ठे. ते विषे श्रा-
वकना एकसो ने चोबीश अतिचारोना वर्णननी गाथामां कहुं ठे के—

पण संदेहण पनरस्स कम्मा, नाणाइ अट्ठ पत्तेयं ।

बारस तव विरिय तिग, पण सम्मवयाइं अइयारा ॥१॥

જાવાર્ય—“ સંદેશનાના પાંચ અતિચાર છે, કર્માદાનના પંચર છે, જ્ઞાનાદિ (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર)ના પ્રત્યેકે આઠ આઠ છે, તપના વાર છે, વીર્યના ત્રણ છે અને સમ્યક્ત્વ તથા ધારે વ્રતના પાંચ પાંચ અતિચાર છે. ” ૫૨-૧૫-૨૪-૧૬-૩-૬૫ મઠી ૧૨૪ થાય છે.

અહીં કોઈ શંકા કરે કે—“ આ વકરીના ગઠાના આંચલ જેવા (નકામા) વીર્યાંચારને સારી રીતે હપયોગમાં લેવાતું શું પ્રયોજન છે ? કેમકે જવ્ય પ્રાણીઓને જવસ્થિતિનું તો નિયતપણું છે, તેથી જ્યારે જે જવ્ય પ્રાણી સિદ્ધિમાં જવાનો હશે, ત્યારે તે પ્રાણી વીર્યાંચારનો હપયોગ કર્યા વિના પણ મોક્ષે જશે. ” ગુરુમહારાજ તેનો જવાબ આપે છે કે “તે જે અહીં જવસ્થિતિનું નિયતપણું હેતુપણે દર્શાવ્યું, તે યુક્તિ-વિકલ્લ હોવાથી સત્ય નથી. કેમકે જવ્ય જીવોની જવસ્થિતિ એકાન્તે નિયત પણ નથી, તેમ અનિયત પણ નથી. પણ નિયતાનિયત છે. તે શી રીતે ? ૫મ, પૂઢીશ તો સાંમલ્—પુણ્ય પાપને અનુસારે જવસ્થિતિ ઘટે છે અને વૃદ્ધિ પામે છે. તેથી તેનું અનિયતપણું કહેવાય છે; અને જે જ્યારે મુક્તિ જવાનો છે તે ત્યારેજ મુક્તિ પામશે, ૫ યુક્તિથી નિયત પણ કહેવાય છે. પંતું જો ‘ જે જ્યારે મોક્ષે જવાનો છે, તે ત્યારેજ મોક્ષે જશે ’ એવો એકાન્તવાદ સ્વીકારીએ, તો ગોશાલ્કાનો મત પ્રાપ્ત થાય છે. ગોશાલ્કો ‘ જેનું જે જ્યારે થવાનું છે તેનું તે ત્યારે થાયજ છે ’ એવો નિયતિવાદ માને છે, અને તેમ માનવાથી તો પ્રત્યક્ષ મિથ્યાત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. કેમકે જિનશાસનમાં કાલાદિક પાંચ કારણો જગતના વિવર્તમાં હેતુરૂપ કહેલાં છે. તેમાંના માત્ર પ્રત્યેકને હેતુ માનેલા નથી, પણ પાંચ મઠીને હેતુ રૂપે માનેલાં છે. માટે જવસ્થિતિને નિયતાનિયતજ માનવી જોઈએ. આ વચન યુક્તિથી વિકલ્લ છે ૫મ સમજવું નહીં. કેમકે જેમ એકજ વસ્તુમાં હત્યાદ, વ્યય અને ધ્રોવ્ય ૫ ત્રણે અચિરોધે રહે છે, તેમજ એક જવસ્થિતિમાં કથંચિત્ નિયતપણું અને કથંચિત્ અનિયતપણું પણ રહી શકે છે. અહીં તાત્પર્ય ૫ છે કે—જીવ પુણ્યાદિક હપક્રમ કરવાથી વહેલો પણ મોક્ષ પામે છે, અને જિનાજ્ઞા હોપવાથી તથા મહા પાપો કરવાથી અધિક કાલ સંસારમાં પરિત્રમણ પણ કરે છે. તે અપેક્ષાએ જવસ્થિતિ અનિયત જાણવી. આ વાવત સિદ્ધાન્તથી પણ વિરુદ્ધ નથી. કેમકે મહાનિશીથાદિ શાસ્ત્રોમાં આપણે સાંજઠીએ ઠીએ કે—સાવધાચાર્ય જિનેરેને જવસ્થિતિ એકજ જવ વાકી રહેવા રૂપ હતી, પણ હસ્તુજ જાપણાદિવને તેઓની જવસ્થિતિ અધિક યદ્ હતી. કોઈ જીવ જવ-

स्थितिना प्रतिनियत समयेज मोक्षनी प्राप्तिने योग्य एतुं पुण्य करवा शक्तिमान था-
य अने वीजे वखते तेतुं पुण्य करी न शके, ते नियत कालेज मोक्षे जाय, तेने अपे-
क्षाए नवस्थिति नियत जाणवी. केवळज्ञानीए जे स्थिति कही होय ते तो नि-
यत स्थितिज जाणवी ; केमके केवळज्ञानी तो संपूर्ण ज्ञानना प्रजावधी “आ जीव
आ प्रमाणे पुण्यादि उपक्रम कारणे, अने आ जीव तेम नहीं करे ” इत्यादि दरे-
क जीवना उपक्रमतुं स्वरूप जाणीनेज नवस्थिति कहे ठे, जाण्या विना कहेता न-
थी ; माटे तेने नियत जाणवी. पण जां नवस्थितिंतुं, एकान्त नियतपणुंज अंगी-
कार करीए, तो प्राणीने तेवा तेवा प्रकारनां दुष्कर धर्मकृत्यो करवातुं अने हिंसा-
दिक पापव्यापारना परिहारतुं निष्कळपणुं प्राप्त थये, ते कांइ युक्तियुक्त नथी.
माटे नव्य प्राणीओनी नवस्थितिंतुं नियतानियतपणुं सिद्ध छे एम समजतुं ; अने
तेनी सिद्धि थवाथी सर्वत्र धर्मक्रियामां पोतानी शक्ति फोरववा रूप वीर्याचारनी
पण सफलता सिद्ध थइ. ते विषे सूत्रमां कहुं ठे के—

तित्थयरो चउनाणी, सुरमहिउं सिज्जियव्वय धुवंमि ।

अणिगूहियवद्धविरिउं, सव्वत्थामेण उज्जमइ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ चार ज्ञानने धारण करनार, देवताओधी पूजित अने ध्रुव
(निश्चये) सिद्धिपदने पामनारा एवा तीर्थकरो पण वद्ध अने वीर्येने गोपव्या
विना सर्व सामर्थ्यवने उद्यम करे ठे.”

इअ जइ तेवि हु निच्छिणपायसंसारसायरा वि जिणा ।

अप्पुज्जमंति तो सेसयाण को इत्थ वामोहो ॥ २ ॥

जावार्थ—“ आ प्रमाणे ज्यारे जेमने संसारसागर प्राये तरी गयेला जे-
बोज ठे एवा जिनेश्वरो पण (शुभ योगमां) उद्यमवंत थया ठे, तो पछी अहीं-
आं वीजाओने शुं व्यामोह करवा जेतुं ठे ? ” अर्थात् शो विचार करवानो छे ?
तेमणे तो अवश्य शुभ निमित्तमां मन वचन कायातुं वळ वीर्ये फोरववा योग्य ठे.”

अहीं वीर्येना गोपन तथा अगोपनतुं फळ सुधर्म श्रेष्ठीना दृष्टांतवने
वतावे ठे—

सुधर्म श्रेष्ठीनी कथा.

पृथ्वीपुरमां सुधर्मा नामे एक श्रेष्ठी रहेतो हतो, तेतुं अन्तःकरण जैन धर्म-
धी वासित हतुं. एकदा गुरुमुखधी वैराग्यनी कथा सांजळतां तेमां जारवाहक वि-
गेरेनां दृष्टान्तो सांजळीने तेणे चारित्र ग्रहण कर्युं. ते जारवाहकतुं दृष्टांत आ
प्रमाणे—

कोइएक जारवाहक हंमेशां मोटा कष्टधी काष्ठ लावी ते वेचीने आवेळा
पैसामांथी पोतानो निर्वाह चलावतो हतो. एकदा ग्रीष्मऋतुमां मध्याह्न समये ते का-
ष्ठनो जारो माथे लपानीने वेचवा माटे गाममां अटन करतो हतो. अति जारनी
पीनाधी माथेथी जारो लतारिने ते कोइ गृहस्थनी हवेडीनी छायामां विश्रान्ति
लेवा लजो रखो. ते वलते हवेडीना गोखमां ते गृहनी स्वामिनी तिलोत्तमा अप्स-
राना जेवी मनोहर रूपवती वेठी हती. तेने जोडेने तेणे विचार्युं के “अहो ! सम-
ग्र त्रैलोक्यतुं सुख तो आ युगतीएज खेंची लीधुं ठे, परंतु आवा सुखतुं कारण मा-
त्र द्रव्यज ठे; तो हुं पण स्वयंतुं लपार्जन करीने आवुं सुख मेळवी जन्म सफल क-
रुं. ” एम विचारीने त्यारधी तेणे न्जोजनादिकमां कृपणता (कसर) करवा मांन्ही.
काष्ठ वेचतां जे पैसा आवे तेमांथी थोडा खर्च अने वधारे संग्रह करे. ए प्रमाणे
निरंतर स्वयं लपार्जन करवाना ध्यानरूपी कल्लोन्नधी चपळ मनवाळो ते काळ नि-
र्गमन करवा लाग्यो. एक दिवस अति कृपणताने लीधे जेतुं अंग अति कृश थइ गयुं
छेएवो ते जारवाहक सूर्यनां किरणोना तापधी आकुळव्याकुळ थइ गयो, शरीरनां
सर्व अक्यवो परसेवाना विंजुओधी जींजाइ गयां, लुहारनी घमणनी जेम आसो-
आस लेवा लाग्यो, अने केने वे हाथ राखीने फरतो फरतो अरण्यना एक कूवा
पासे आव्यो. त्यां विश्राम लेवा माटे कूवाना थाळामां सूइ गयो. तत्काळ निद्रा
आवी गड. तेमां तेने स्वप्न आव्युं. स्वप्नमां तेणे जोर्युं के जाणे पोते महान कष्टो
अनुजवीने द्रव्य मेळव्युं. तेनावने विवाहादिक कार्यां कर्यां, पूर्वे गोखमां वेठेडी
युक्ती जोइ हती तेना जेवी सुंदर स्त्री परायो. तेनी साथे हावजाव, कटाक्ष वि-
गेरे क्रीडा अनुजववा लाग्यो. परस्पर प्रभोत्तरो करतां ते स्त्रीने कांइ रोष उत्पन्न
कर्यो तेथी ते स्त्री वक्र दृष्टि करी. वोडी के “आहुं लज्जावाळुं वाक्य केम वोडो ठो?
अहींथी दूर जाओ. ” आ प्रमाणे कोमळ अने सुंदर वाणी सांजळीने

ते प्रेमगर्जित चेष्टाधी प्रसन्न थयो. तेथी वे हाथवने तेने गाढ आद्विगन करवा तै-
यार थयो, एट्ठे ते स्त्रीए विद्यासथीज एक दौरकीवने तेनापर प्रहार कय्यो. ते जो-
इने ते नारवाहक जरा दूर खस्यो. आवा स्वप्नमां तेनुं थाळायां पमेद्युं शरीर पण
निद्रामां ने निद्रामां साक्षात् खस्युं, एट्ठे ते थाळायांथी कूवामां पकी गयो. परतां प-
रतां तेनी निद्रा जती रहीं, एट्ठे ते विचारवा द्वाग्यो के “ अहो ! आ शुं थयुं ?
में शुं जोयुं ? ते स्त्री कयां गइ ? तेना विद्यासनी केवी उढा ! अहो ! जेनुं नि-
रंतर ध्यान कय्युं हतुं ते आजे स्वप्नमां फळीचूत थयुं. परंतु आ तो स्वप्ननी स्त्री-
ए पोतानी मायाजाळायां वांधीने मने आ अंध कूवामां नांखी दीधो; तो पडी सा-
क्षात् स्त्रीनो अनुभव कय्यो होय, तो ते तो खरेखर नरकगतिमांज नांखे, तेमां प्रा-
णीओए कांइ पण संदेह राखवा जेनुं नथी. ” आ प्रमाणे कूवामां रह्यो सतो ते
विचार करे छे, तेवामां त्यां एक राजा आषी चळ्यो. तेणे कूवामां पनेज्ञा ते माणस-
ने जोइने तेने वहार काढी पृच्छुं के “ तने आ कूवामां कोणे नाख्यो ते कहे. हुं ते-
ने शिक्षा करीश. ” नारवाहक बोड्यो के “ हे स्वामी ! तेनी पासे तमे तो शी गण-
त्रीमां ठो ? इन्द्रादिक पण तेने शिक्षा करवा समर्थ नथी, तो पडी वीजानी तो वा-
तज शी करवी ! ” ते सांजळीने पोताना वळथी गर्व पाभेद्यो ते राजा गाजी उठ्यो
के “ अरे ! हुं पृथ्वीपति छुं; तेथी एवी कोइ पण वस्तु नथी के जे हुं करी न थ-
कुं. ” ह्यारे ते नारवाहके पोताना स्वप्ननुं वृत्तान्त सर्व कथुं. ते सांजळी राजा प्र-
तिबोध पामी बोल्यो के “ तें सत्य कथुं छे, स्त्रीना विद्यासने जीतनार तो मात्र म-
हर्षिओज ठे. ” पडी ते नारवाहक पूरेपूरे प्रबोध पामवाथी तेने प्रथम डव्य तथा
स्त्री उपर जेवी आसक्ति थइ हती, तेवीज हचे सन्न, रजस् अने तपो गुणधी र-
हित एवा निर्गुण मार्गमां आसक्ति थइ. ”

आ प्रमाणेनां अनेक दृष्टान्तो सांजळीने ते सुधर्मा श्रेष्ठ प्रतिबोध पार्यो ह-
तो. ते पोताना एक मित्रने हंमेशां धर्मकथाओ कहीने उपदेश आपवा द्वाग्यो. पण
ते मित्र तीव्र मोह अने अज्ञानसमन्वित होवाथी एक क्षणमात्र पण जैन धर्म उपर
रुचिवाळो थयो नहीं. तेथी विपाद पामीने सुधर्मा श्रेष्ठीए एकज्ञाज दीक्षा ग्रहण
करी अनुक्रमे एकादश अंगनो अचयास कय्यो.

एकदा ते मुनि नगरमां प्रवेश करतां कोइ ठेकाणे विधाहठत्सव होवा-
थी मधुर गीत, नृत्य अने वाजिजना मनोहर नाद सांजळीने तथा कामने उदीपन

(६६) लपदेशासाद जापांतर-जाग ५ मो-स्तंज २० मो.

करे तेवा सुंदर दावण्यथी, वल्लानूपण्यथी अने मनोहर गीतना आद्यापथी कामी जनना मनने विह्वल करनार स्त्रीओना समूहने जोडने तत्काळ पाठा फर्या ; अने अरण्यना कोड विजागमां जडने ढीडां तृण, पर्ण अने बीजादिकनी विराधना न थाय तेची रीते कोड वृक्षनी नीचे धर्यापथिकी परिक्रमीने ध्यानमग्न थया सता विचारवा लाग्या के “ अहो ! मारो आत्मा अति लोडुप छे, तेथी जो ते मोहजनक निमित्तो जोडने हुं पाठो निवर्त्यो न होत तो मोटी कर्मवृद्धि थात. ते पुरुषोनेज धन्य ठे के जेओ रंजा अने तिस्रोत्तमा जेवी युवतीओना समूहमां रखा छतां एक द्वाणयात्र पण आत्मतत्त्वनी रमणताने मूकता नथी. ” आ प्रमाणे शुज ध्यान ध्यातां ते मुनिने अवधिज्ञान उत्पन्न थयुं. तेज वखते लपरना वृक्ष लपरथी एक पांदडुं पोताना चोदपट्ट लपर परुथुं. ते जोडने मुनिण विचार्युं के “ आ पत्रमां हुं पण अनेकवार उत्पन्न थयो हड्डा. परंतु मारो पूर्वनो मित्र कड गतिमां गयो हरो ? ” एम विचारीने तेणे अवधिज्ञानवमे जोयुं तो तेज पत्रमां पोताना मित्रने एकेन्द्रियपणे उत्पन्न थयेदो जोयो. ते वखते मुनि बोड्या के “ हे मित्र ! पूर्वं में तने अनेक प्रकारे वार्या अतां पण तें मोहनी आसक्ति ओनी नहीं; हवे तो तुं मन, वाणी अने बीजा इन्द्रियो विनानो थयो ठे. तेथी हवे हुं तने शुं कहुं ! तें मनुष्यजव निरर्थक गुमाव्यो. अरे रे ! परमात्मानो कहेदो धर्म ते सम्यग् प्रकारे अंगीकार कर्यो नहीं. ” इत्यादि जावदया जावतां अतुक्रमे ते मुनि अनन्तानंदपणुं (मोक्ष) पास्या.

“विज्ञासमां दादासावाळा ते मित्रने सारी रीते बोध कर्या अतां पण तेणे पोतातुं वीर्य गोपवी राखुं; तेथी ते वृक्षना पत्रपणाने पास्या, अने सुधर्मा मुनिण पोतातुं वीर्य फोरव्युं, तो ते आज जन्ममां अव्ययपदेने पास्या. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशासादवृत्तौ विंशतितमस्तंजस्य
त्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३०० ॥

॥ समाप्तोऽयं विंशतितमः स्तंजः ॥

श्री उपदेशप्रासाद

स्थंभ २१ मो.

व्याख्यान ३०१ मुं.

पूर्णता गुण विषे.

पूर्णतागुणसंपृक्तं, वाचंयममहामुनिम् ।

जयघोषो द्विजः प्रेक्ष्य, पूर्णानन्दमयोऽजवत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ वाणीने नियममां राखनार एवा महामुनिने पूर्णता गुणधी युक्त जोइने जयघोष नामनो ब्राह्मण पूर्ण आनंदमय थयो हतो. ”

पूर्णता गुणतुं वर्णन प्रवर्चाचार्योए आ प्रमाणे कर्युं ठेः—

पूर्णता या परोपाधेः, सा याचितकर्मरुनम् ।

या तु स्वाज्ञाविकी सैव, जात्यरत्नविज्ञानिज्ञा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे पर उपाधिधी पूर्णता थयेही ठे ते मागेहा अहंकार जेवी ठे; अने जे स्वाज्ञाविक पूर्णता ठे ते जातिवंत रत्ननी प्रज्ञा जेवी ठे. ”

आ श्लोकतुं तात्पर्य ए ठे के “ पर उपाधि एट्ठे पुद्गलाना संबंधधी उत्पन्न थयेह देह, छव्य, कामिनी, कीर्ति विगोरे उपाधिधी नरेन्द्र अने देवेन्द्रादिक जे पूर्णता माने ठे, ते मागीने पहरेहा अहंकारादिक जेम थोमो वखत ज्ञोक्षा आपे ठे, तेम थोमा वखतनी ज्ञोक्षा ठे, अनंतकाळ पर्यंत ते ज्ञोक्षा रहेती नथी. केमके तेवा अहंकारादिकधी जे ऐश्वर्य प्राप्त थाय ठे ते ऐश्वर्य तो आ विश्ववासी घणा जीवोए अनन्तवार ज्ञोगवीने उच्छिष्ट करेहुं ठे; तेधी ते माणीओने अशुद्धताना कारणचूत ठे. ज्ञावी रीते समजीने जे आत्म स्वरूपना अनुभवनी ज्ञोक्षा धारण करे ते ज्ञोक्षाज निर्मळ रत्ननी कान्ति जेवी शुद्ध ठे एम जाणवुं. ”

(६८) उपदेशप्रासाद जाषांतर—जाग ५ मो—स्तंज ३? मो.

आ पूर्णता जेने सम्यक्त्वादि प्राप्त थयुं होय तेनेज होय डे. ते विषे कथुं डे के—

कृष्णपद्मे परिङ्गीणे, शुक्ले च समुदञ्चति ।

द्योतते सकदाध्यक्षा, पूर्णानन्दविधोः कदा ॥ ३ ॥

(ज्ञानसार).

शब्दार्थ—“ कृष्णपद्म द्वीण थाय अने शुक्ल पद्मनो उदय थाय, त्यारे पूर्णानन्द रूपी चन्द्रनी कळा समग्र लोकनी समक्ष प्रकाशमान थाय डे. ”

विस्तरार्थ—“ कृष्णपद्म द्वय पापे अने शुक्लपद्म उदय पापे, त्यारे समस्त लोकने प्रत्यक्ष एवी चन्द्रनी कळा प्रकाशे डे ए लोकसिद्ध रीति डे. तेवीज रीते कृष्णपद्म रूपी अर्थ पुद्गळ परावर्त उपरांत तमाम संसार द्वय पापे, अने शुक्लपद्मरूप अर्थ पुद्गळ परावर्तनी अंदर रहेंलो संसार भवर्तमान थाय, त्यारे पूर्णानंद (आत्मा) रूपी चंद्रनी स्वरूपानुयायी चैतन्य पर्याय प्रगट शवा रूप कळा प्रत्यक्ष थाय डे (ज्ञाने डे). कृष्णपद्ममां तो अनादि क्षयोपशमीचूत चेतनावीर्यादि परिणाम मिथ्यात्व अविरतिमय होवाची संसारना हेतुचूत होय डे तेथी ते शोजतुं नथी.

आ पूर्णताने स्वमति कल्पनार्थी अनेक प्रकारे कहेली डे, परंतु स्याद्वाद रीते तो जे आत्म स्वरूपसुं साधन करवानी अवस्था तेज पूर्णता प्रज्ञस्त डे.

पूर्णताना चार प्रकार डे—नाम पूर्णता, स्थापना पूर्णता, इव्य पूर्णता अने ज्ञान पूर्णता. तेमां नाम पूर्ण एट्ठे कोइ वस्तुनुं नाम मात्रज्ञ पूर्ण होय ते. जंमके पूर्णपोळी, काष्ठ अथवा पाषाणादिकमां जे पूर्णनी आकृति करीए ते स्थापना पूर्ण. इव्य पूर्णना घणा अर्थो थाय डे, तेमां इव्यमां पूर्ण धनाढ्य माणस; इव्ये करीने पूर्ण—जळ विगेरे इव्ये करीने पूर्ण घनो विगेरे; इव्यथी पूर्ण—पोताना कार्यथी पूर्ण थयेलो; (अहीं इव्य एट्ठे “ अर्थ क्रिया करनारं ” एवं इव्यनुं लक्षण समजवुं). इव्योने विषे पूर्ण—धर्मास्तिकाय स्कन्ध विगेरे. (अही ‘अणुवचनो दव्वं’ ‘जेनामां उपयोगशून्यता होय ते इव्य’ एवं वचन कहेलुं डे.) जे पूर्णपदना अर्थने जाणनार उतां उपयोग रहित होथ ते आगमथी इव्य कहेवाय डे, अने ज्ञशरीर, ज्ञव्य शरीर तथा तेथी व्यतिरिक्त ए त्रण प्रकारे करीने नोआगमथी इव्य कहेवाय डे; तेमां पूर्णपद जाणनार जीवतुं जे शरीर डे ते ज्ञशरीर

कहेवाय ठे, पूर्णपदने जाणनार हवे पत्री धवानो होय एवो जे लघु शिष्यादिक, ते जन्म शरीर कहेवाय ठे, तथा ते वनेथी व्यतिरिक्त एट्ठे गुणादिकनी सत्तावने पूर्ण होय, तोपण तेनी प्रवृत्तिथी रहित अने कर्मथी आवरण पामेदो एवो आत्मारूपी छव्य ते तद्व्यतिरिक्त कहेवाय ठे. अहीं तेना जाव स्वजावनी विवक्षा करी नथी. केमके छव्य कोइ पण वखते पर्याय विनातुं होतुंज नथी. परंतु अहीं तो छव्य निकेपना प्रतिपादनने माटे पर्याय रहित मात्र छव्यनीज विवक्षा करेदी ठे. आ प्रमाणे जीवसमासादिक ग्रंथमां निर्णय करेदो ठे. पूर्णता तो जीवना गुण रूप ठे. ते गुण गुणी विना रहीं शके नहीं. तेथी तेमां छव्यतुं प्राधान्य राखवाथी छव्य जीव कहेवाय ठे. जावपूर्ण एट्ठे आगमथी पूर्ण पदार्थना समग्र उपयोगवाळो अने नोआगमथी ज्ञानादि गुणोवने संपूर्ण.

संग्रह नयने आधारे सवें जीवो पूर्णता गुणे करीने युक्त ठे. नैगमनयने आधारे आसन्न सिंघवाळा जन्म जीवो जेओ पूर्णता गुणना अजिह्वाथी होय ते पूर्णता गुणथी युक्त कहेवाय ठे. व्यवहार नयने आधारे पूर्णता गुण प्राप्त करवा माटे तेनो अन्यास करनारा जीवो पूर्ण ठे. ऋजूसूत्रना मतमां पूर्णता गुणनो वर्तमान समयमां विचार करनारा जीवो पूर्ण ठे. शब्दनयना मतमां सम्यक् दर्शनादि साधक गुणोना आनंदथी पूर्ण थयेला जीवो पूर्ण ठे. समजिरूढ नयनो आश्रय करीए तो अरिहन्त, आचार्य, उपाध्याय अने मुनिओ आत्म स्वजावना सुखनो आस्वाद करीने संसारमां उद्वेग पामेला होवाथी पूर्णता गुणथी युक्त ठे; अने एवंचूत नयने आधारे सिंघना जीवो अनन्त गुणवाळा अव्याबाध आनंदथी पूर्ण थयेला होवाथी पूर्णता गुणे युक्त ठे. अहीं जाव पूर्णता एट्ठे त्रिकाळने विषे पण पर पुद्गळना संयोगथी उत्पन्न थता सुखनी वांढाथी रहित थवुं ते. तेनाथी न्यूनपणुं न मानवुं ते. तेवा पूर्णता गुणे करीने युक्त एवा साधुने जोइने जयघोष नामनो ब्राह्मण पूर्ण आनंदमय थयो हतो तेनी कथा आ प्रमाणे—

जयघोष छिजनी कथा.

वाणारसी नगरीमां साथे जन्मेला जयघोष अने विजयघोष नामना वे जा-
डओ काश्यपगोत्री हुता. एकदा जयघोष स्नान करवा गंगाने किनारे गयो. त्यां सुखमां शब्द करता देरुकाने दडने खातो एक सर्प तेणे जोयो. ते सर्पने पण एक कुरर प-
कीए उपासीने उंचो उमारी पृथ्वीपर नांखी खावा मांरुचो. ते पक्षीथी नक्षण

(१००) उपदेवप्रसाद जापांतर—जाग ५ मां—स्तंज ३? मां.

करतां ब्रतां पण ते सर्प पेक्षा शब्द करता देऊकाने तोनी तोनीने खातोच हतो. आ प्रमाणे परस्पर नक्रण करता ते प्राणीओने जोडने जयघोषे विचार्युं के “अहो ! संसारतुं स्वरूप केतुं ठे ! ”

यो हि यस्मै प्रजवति, असते तं स मीनवत् ।

न तु गोपयति स्वीयशक्तिं कोऽपि न दीनवत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे जेना करतां बंधारे समर्थ ठे, ते तेने मत्स्यनी पेटे ग्रसन करे ठे. कोइ पण प्राणी दीननी जेम पोतानी शक्तिने गोपवता नथी.” अने

कृतान्तस्तु महाशक्तिरिति स असतेऽखिलम् ।

तदसारेऽत्र संसारे, का नामास्था मनीषिणाम् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ यमराज तो महाशक्तिमान छे, तेथी ते समग्र प्राणीने गळी जाय ठे; तो आवा असार संसारमां बुद्धिमान पुरुषोनी केम आस्था हांय ? नज हांय. ”

परंतु आ संसारमां मात्र एक धर्मज यमराजनी शक्तिने कुंठित करवा समर्थ ठे, तेथी हुं तेनोज आश्रय करूं.

आ प्रमाणे चित्तां निश्चय करीने ते गंगा नदीने सामे तीरे गयो. त्यां तेणे पूर्वे कहेझा पूर्णता गुणथी युक्त एवा सायुओने जोया. एटझे तेमनी बाणीथी जेन धर्मतुं रहस्य जाणीने तेमनी पासे दीक्षा ग्रहण करी पृथ्वी पर विहार करवा लाग्यो. अनुक्रमे विहार करतां ते जयघोष मुनि बाणारसी नगरीना उद्यानमां आल्या. ते पुरीमां विजयघोषे यज्ञ करवा मांड्या हतो, त्यां जयघोष मुनि मासकूपणे पारणे जिज्ञा माटे गया. तेने यज्ञ करनार विजयघोषे ओळख्या नहीं, तेथी पोतेज तेने जिज्ञानो निषेध करी कथुं के “ हे जिज्ञुक ! तने हुं जिज्ञा आपीश नहीं. वीजे ठेकाणे याचना कर. केमके वेद जाणनार ब्राह्मणोज यज्ञयन्त्रमां निष्पन्न थयेतुं अन्न खावाने योग्य ठे.” आ प्रमाणे ते याजके (यज्ञ करनाराए) निषेध कर्यां ब्रतां पण ते मुनि समता धारण करीने ग्या. पडी अन्ननी इच्छाथी नहीं, पण तेने तारवानी बुद्धिथी ते बोड्या के “ हे ब्राह्मण ! वेदमुग्व एटझे वेदमां मुख्य धर्म शो कथो ठे ? यज्ञमुख एटझे मुख्य यज्ञ कथो ठे ? नक्षत्रमुख एटझे नक्षत्रोमां मुख्य कोण ठे ? अने धर्ममुख एटझे धर्मने गरु करनार कोण ठे ? ते तुं

कांइ पण जाणतो नधी. ” ते सांजळीने याजक बोड्यो के “ त्यारे तेजेज ते सर्वे कहेो. ” मुनि बोड्या के “ वेदमां अहिंसा धर्मज सर्वे धर्ममां मुख्य कहेडो छे, सर्वे यज्ञोमां जावयइ मुख्य छे, नहात्रोमां मुख्य चंडमा छे अने धर्मनुं मुख काश्यप-गोत्री ऋषजदेवज छे. केमके तेमणेज धर्मनो प्रथम उपदेश करेडो छे अने तेमणे प्र-रुपेडा धर्मनुं आराधन करनारज ब्राह्मण कहेवाय छे. ते विषे श्री उत्तराध्ययनना प-चीशमा अध्ययनमां कहुं छे के—

जहा पौमं जडे जायं, नो वि क्षिप्पइ वारिणा ।

एवं अद्वित्त कामेहिं, तं वयं वंजमाहणं ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेम जळमां उत्पन्न थयेहुं कमळ जळथी लेपातुं नधी, ते-वीज रीते जेओ कामजोगथी लेपाता नधी तेनेज अमे ब्राह्मण कहीएडीए. ” वळी-

न वि मुंनिण्ण समणो, न उंकारेण वंजणो ।

न मुणी रसुवासेण, कुसचीरेण न तावसो ॥ २ ॥

जावार्थ—“ मात्र मुंन कराववाथी (लोच कर्याथी) कांइ साधु कहे-वाय नहीं, मात्र ओंकार (ॐ चूर्तुवः स्वः इत्यादि गायत्रीमंत्र) बोडवाथी ब्रा-ह्मण कहेवाय नहीं, मात्र अरण्यमां रहेवाथी मुनि कहेवाय नहीं अने मात्र दर्जे अथवा वटकडनां वस्त्र धारण करवाथी तापस कहेवाय नहीं. ”

त्यारे ते साधु विषेरे क्यां कहेवाय ? ते कहे छे के—

समयाए समणो होइ, वंजचेरेण वंजणो ।

नाणेणय मुणि होइ, तवेण होइ तावसो ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ समता गुण धारण करवाथी श्रमण (साधु) कहेवाय छे, ब्रह्मचर्य पाळवाथी ब्राह्मण कहेवाय छे, ज्ञानथी मुनि कहेवाय छे, अने तप करवा-थी तापस कहेवाय छे. ” वळी—

कम्मुणा वंजणो होइ, कम्मुणा होइ खत्तीउं ।

कम्मुणा वइसो होइ, सुदो हवइ कम्मुणा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ कर्म (क्रियावने) करीनेज ब्राह्मण कहेवाय छे, कर्म करी-

(१०९) उपदेशप्रासाद जाषांतर—जाग ए मो—स्तंज ९? मो.

नेज कृत्रिय कहेवाय ठे, कर्म करीनेज वैश्य कहेवाय ठे, अने कर्म करीनेज शूद्र कहेवाय ठे. ”

कर्म करीनेज ब्राह्मण कहेवाय ठे, ते विपे कहुं ठे के—

क्षमा दानं तपो ध्यानं, सत्यं शौचं धृतिः क्षमा ।

ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यमेतद्ब्राह्मणद्वङ्गणम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ क्षमा, दान, तप, ध्यान, सत्य, शौच, धृति, क्षमा, ज्ञान, विज्ञान अने आस्तिकपाणं ए ब्राह्मणनां दङ्गण ठे. ”

कर्म करीने कृत्रिय कहेवाय ठे, एटवे जयथी रक्षण करवा रूप कर्म करीने कृत्रिय कहेवाय ठे, कृषि तथा पशुपादन विगेरे करवाथी वैश्य कहेवाय ठे अने कासदीथुं, नोकरि विगेरे कर्म करवाथी शूद्र कहेवाय ठे. आ प्रमाणे पोतपोताने योग्य कर्म न करे तो ते ब्राह्मणादिक जातिथी ने तेवी संज्ञाथी पण द्रष्ट थयेद्या जाणवा. अहिंसादिक गुणोथी युक्त एवा श्रेष्ठ ब्राह्मणोज तरवा अने तारवामां समर्थ होय ठे. ”

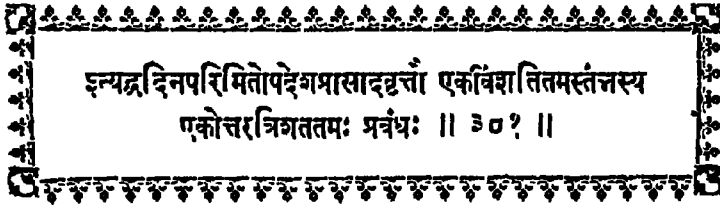
आ प्रमाणे ते मुनिनां धर्मवाक्यो सांजळीने विजयघोष संशयरहित थइ “ जरूर आ मुनि मारा जाइ ठे ” एम जाणीने प्रसन्न थइ बोड्यो के “ हे मुनि ! तमेज खरा वेदने जाणनारा बो. हे यथास्थित वस्तुतत्त्वने जाणनार ! तमेज यज्ञाना करनारा बो. जावयज्ञ करीने तमेज पोताने अने परने तारवाने समर्थ बो. माटे हे उत्तम जिहू ! आ जिह्वा ग्रहण करीने तमे मारा पर अनुग्रह करो. ” मुनि बोड्या के “ हे ब्राह्मण ! मारे जिह्वाणी कांइ जरूर नथी; परंतु जलदीथी तुं आ कृत्यथी निवृत्ति पामी प्रव्रज्या ग्रहण कर. जयना आवर्तवाळा आ संसारसागरमां जटकनहि. जेम एक ढीडो तथा एक सूको एवा माटीना वे गोळने जीत पर फेंकीए, तो आर्क्ष गोळो जीत साथे चोंटी जशे, अने सूको गोळो नीचे पदशे अर्थात् ते चोटशे नहों, तेम जे दुर्बुद्धि माणसो कामनी दाढसावाळा ठे, तेओज संसारमां ढीन थाय ठे, अने जेओ ते दाढसाथी विरक्त ठे तेओ ढीन थता नथी. ” कहुं ठे के—

एवं दग्गंति दुमेहा, जे नरा कामदाढसा ।

विरत्ता उ न दग्गंति, जहा सुके उ गोद्वए ॥१॥

इत्यादि उपदेश सांचलीने ते विजयघोषे सर्व संग तजीने दीक्षा ग्रहण करी. पत्नी वन्ने जाइच्यो अनुक्रम पूर्व कर्मनो कृत्य करीने मोक्षमुखने पाव्या.

“ वास्तविक कल्पना रहित अने आत्मगुण साधन करवामां तत्पर एवी पूर्णता ते ज्ञानदृष्टिरूप पोतानीज कांति ठे. माटे हे जव्य प्राणीच्यो! तमे तेने अनुयायी चेतना करां. ”

व्याख्यान ३०२ जुं

मग्नता गुण विषे.

हित्वाश्रविषयांश्चित्तं, समाधिसौख्यद्वालसम् ।

यस्य जातं नमस्तस्मै, मग्नतागुणधारिणे ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जंतुं चित्त इन्द्रियोना विषयोने बोरुने समाधिसुखतुं द्वाद्यसु (तद्वीन) थयुं ठे, तेवा मग्नता गुण धारण करनारने नमस्कार ठे. ”

मग्नता गुणतुं स्वरूप पूर्वाचार्यां ए आ प्रमाणे कहुं ठे—आ जीव अनादि काळधी पुद्गळना स्कन्धी उत्पन्न थयेद्वा वर्ण, गंध, रस, स्पर्श अने शब्द विगेरे विषयोमां प्रमाण करतां करोना कल्पना करीने दृष्ट विषयोने इच्छतो सतो वायुए उरुफेद्वा पद्माशनां मुकां पांदरुनां जेम जटक्या करे ठे. ते जीव कोइ बखत स्वयरना विवेक रूप जेदज्ञानने पामीने अनन्त ज्ञान दर्शनना आनंदवाळा आत्मजावनो सत्तापणे निश्चय करीने पळी “ आ विज्ञावधी उत्पन्न थयेदुं सुख सारुं नहीं, हुं तेनो जोक्ता नहीं, ए तो मात्र लपाधिज ठे; में आजसुधी आ पर वस्तुओमां मग्नता राखीने तेनो कर्त्ता, जोक्ता (जोगवनार) अने ग्राहक (ग्रहण करनार) हुं हुं एम जें मान्युं हतुं ते योग्य नथी. त्रिकाळज्ञ केवळी जगवानना वाक्य रूपी

१ आत्माधी व्यतिरिक्त पुद्गळादिक सर्व विभाव कहेवाय ठे.

(१०४) उपदेशप्रासाद जापांतर-भाग ५ मो-स्तंज २? मो.

अंजनवस्त्रे जने स्वपरनो विवेक प्राप्त थयेदो डे, तेने परवस्तुमां रमण रूप आस्वा-
दन योग्य नथी. " एवी रीते विचार करीने आत्माने अनन्त आनंदमय जाणी
परमात्म सत्त्वरूप स्वरूपमां मग थाय डे. आवो माणस मगता गुणने धारण
करनार कहेवाय डे.

आ मगता गुण नयनिकेपादिकवने घणा प्रकारनो डे. तेमां नाम अने
स्थापना सुगम डे. धन अने मदिरापान विगेरेमां जे मग होय ते अव्यमग कहेवाय
डे. अथवा अव्यमगना वे प्रकार जाणवा. आगमथी मग अने नोआगमथी मग.
तेमां आगमथी मग एटके पदार्थोने जाणो, पण तेमां उपयोग वत्तें नहीं ते, अने
नोआगमथी मग पूर्वे कळा प्रमाणे धन मदिरादिकमां मग होय ते. तद्व्यतिरिक्त ते
मूढ, शून्य, जड होय ते. जावमग वे प्रकारे डे, अशुद्ध अने शुद्ध. तेमां अशुद्ध
जावमग ते निरंतर क्रोधादिकमां मग, विजावमां आत्माने जावनारो. शुद्ध जाव-
मगना वे प्रकार डे, तेमां प्रथम साधक एटके आत्म स्वरूपने साधनार ते आत्म स्व-
रूपनी सन्मुख रहेदो. नयनी अपेक्षाए विचारीए तो पहेला चार नयनी अपेक्षाए
विधि सहित वाढ साधनमां प्रवृत्ति करनार अने वस्तु स्वरूपने प्रगट करवानी इ-
च्छावाळो साधक कहेवाय डे; अने शब्दादिक त्रण नयनी अपेक्षाए तो सम्पूक् द-
शीन, ज्ञान अने संयम विगेरे आत्म समाधिमां मग थयेदो साधक कहेवाय डे. बीजो
सिद्धमग ते आवरण रहित संपूर्ण वस्तुस्वरूपमां मग थयेदो जाणवो.

अहीं ज्ञानादिक आत्मस्वरूपमां मगपणुं गुणान्वित जाणवुं. परजावमां
आसक्त थयेदामां मगपणुं जाणवुं नही. कहुं डेके—

स्वजावसुखमग्नस्य, जगत्तत्त्वावलोकिनः ।

कर्तृत्वं नान्यजावानां, साङ्गित्वमवशिष्यते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जगतना तत्त्वतु अवलोकन करनार स्वजावसुखमां मगन थ-
येदाने अन्य जावोतुं कर्तापणुं होतुं नथी, मात्र साङ्गिपणुंज अवशेष रहे डे. ”

अर्थात् स्वात्ताविक सहज सुखमां मगन थयेदो अने लोकना यथार्थ स्व-
रूपने जाणनारा दर्शनशील एवम मनुष्योने ज्ञानावरणादिक कर्मोने उत्पन्न करनार
वाढ पुद्गल स्वरूपे देवामा अथवा मूकवामां कर्तापणुं होतुं नथी, पण ज्ञानप-
णाना स्वजावथी साङ्गीपणुं ज होय डे.

आ उपर सूक्ष्म विचार करीए तो—क्रिया करवामां जेतुं एकाधिपत्यपणुं [स्वतंत्रपणुं] होय ते कर्ता कहेवाय छे, आ कर्तापणुं जीवमां तेना गुणोलुंज होइ शके छे. कुंजार चक्रादिक उपकरणथी घटादिक पदार्थों करे छे, तेम जीव पणुं चै-तन्यवीर्य रूपी उपकरणथी पोताना गुणो उत्पन्न करी शके छे. एकाधिपत्य क्रिया-शून्यपणुं होवाधी धमास्तिकायादिक द्रव्यमां कर्त्तापणुं नथी. जीवतुं कर्त्तापणुं पणुं पोताना कार्य (आत्मधर्म) संबंधे छे. कोइ पणुं जीव जगतनो कर्ता नथी, परंतु पो-ताना कार्यना परिणाम पामता गुणोना पर्यायनी प्रवृत्तिनोज कर्ता छे. जो परजावोनो कर्ता जीवन मानीए तो असत् आरोप अने सिद्धिअज्ञात विंगरे दूषणो प्राप्त थाय छे, माटे जीव लोकालोकनो ज्ञाता छे पणुं परजावनो कर्ता नथी. परंतु स्वज्ञावमां मूढ थइने अशुद्ध परिणाममां प्रवृत्त थइ अशुद्ध निश्चयनये रागादि न विनावनो अने अशुद्ध व्यवहारनये ज्ञानावराणादि कर्मनो कर्ता थाय छे, तेम जतां पणुं ते जीव स्वाभाविक रुचिवाळो अने अनन्त अविनाशी आत्मस्वरूपवाळो होइने आत्माना परमानन्द-नोज जोक्ता छे. ते परजावोनो कर्ता नथी, पणुं ज्ञाता (साह्मीमात्र) छे.

आ मग्नता गुण धारण करनार प्राणी केवो होय ? ते विषे पूर्वपूज्य पुरुषो कहे छे के—

परब्रह्मणि मग्नस्य, श्रुत्या पौद्गलिकी कथा ।

क्वामी चामीकरोन्मादाः, स्फारा दारादराः क्व च ॥१॥

शुद्धार्थ—“ परब्रह्ममां मग्न थयेदा मनुष्यने पुद्गळ संबंधी कथाज शि-थिल थइ जाय छे. तेने पञ्जी आ सुवर्णना लन्मादो क्यां ? अने देदीप्यमान स्त्री-ओनो आदर पणुं क्यां ? ”

विस्तरार्थ—“ परब्रह्म एटझे ज्ञानादि आत्म स्वरूपमां मग्न थयेदा मनु-ष्यने पुद्गळ संबंधी कथा एटझे शरीरादिकना सुंदर वर्ण विंगरेनी कथा शिथिल एटझे नष्ट थइ जाय छे. केमके ते शरीरादिक परवस्तु छे, अग्रह छे, अने अज्ञो-ग्य छे, एम तेने निर्धार थयेदो होय छे. अर्थात् आवा पुद्गळादिकनी कथा पणुं जेने करवा लायक नथी, तेने पञ्जी तेनापर आग्रह तो क्यांथीज थाय ? ते कार-णथीज तेने आ कांचन एटझे सुवर्णनो लन्मादज क्यांथी होय ? केमके पापस्था-नोना निमित्तभूत होवाधी आत्मगुणरूपी संपत्तिवाळा मनुष्यने सुवर्णादिहुं ग्रहण

करवापणुंज होतुं नथी, तेमज एवा पुरुषने स्फार-देदीप्यमान एवी जे स्त्री तेनो आदर पण क्यांथीज होय ? नज होय. ”

अहर्निशा पुद्गळ संवंधी कथामां मझ रहेनार सर्व स्थाने उन्मादवाळोज होय छे. जुआो ! रामचंद्र त्रिकाळमां पण असंजवित एवो सुवर्णनो मृग जो.ने तें ग्रहण करवा माटे अनेक प्रकारना उन्मादो कर्षा हता. त्यार पढी स्त्रीने माटे पण तेणे घणो आदर प्रगट कर्षो हतो. अर्थात् सीतातुं हरण एतां घणो उन्माद वताव्यो हतो अने तेने पाढी द्वावत्र पारावार प्रयास कर्षो हतो. माटे व्यया उत्पन्न करनारी ते पुद्गळनी कथाने जेणे ज्ञानगोचर कोढो छे तेज मग्नता गुण-युक्त कहेवाय छे. आ संवंधमां उपयंगी सोमवसुतुं दृष्टांत छे ते आ प्रमाणे—

सोमवसुनी कथा.

कौशांधी नगरीमां सोम नापे एक ब्राह्मण रहेतो हतो. ते हंमेशां धर्मशास्त्र श्रवण करवामां प्रीतिवाळो हतो. एका पुराणमां तेणे आ प्रमाणे दोम ऋषिनी कथा सांभळी के “ कोऽ एक दीर्घदर्शी (सूक्ष्म दृष्टिवाळो) तापसे चार हजार वर्ष सुधी तप कर्षुं. ते मासकूपणने पारशे पांचज घेर जिज्ञा मागतो हतो. जो कदाच ते पांच घरमांथी तेने जिज्ञा न मळता तो फरीधी मामना उपवास करतो, पण ळछे घेर जिज्ञा मागतो नहीं. ए प्रमाणे चार मासकूपण सुधी करतो, अने आहार मळतो त्यारे मळेदा आहारना चार जाग करीने एक जाग जळचरने, बीजो स्थळचरने अने त्रीजो खेचरने आपीने अवशेष रहेदा चोया जागने एकवीश चार पाणीधी धोऱ्णे पोते खातो हतो. आखी रीते तप करतां ते तापस मृत्यु पामीने इन्द्र थयो, त्यां तेणे सर्व देवाने पूळ्युं के “ आ स्वर्ग कोण वनाव्युं छे ” ? त्यारे देवताओ बोड्या के “ आ स्वर्ग कोऽए वनाव्युं नथी. त तो स्वयंसिध्दज छे. ” ते सांजळीने तेणे (इन्द्रे) विचार्युं के “ आ स्वर्ग जीर्ण थइ मयुं छे माटे हुं नयुं स्वर्ग वनावुं. ” देवताओए कहुं के “ नवीन स्वर्ग कोऽधी वनी शकैज नहीं. ” इन्द्रे कहुं के “ प्रथमना इन्द्रो नवीन स्वर्ग वनाववामां अशक्त हता, पण हुं तो समर्थ हुं. ” त्यारे देवो बोड्या के “ हे स्वामां ! तमे प्रथम मृत्यु-दोकेने जुआो, पढी तपारी धारणा प्रमाणे करो. ” ते सांजळीने इन्द्र मनुष्यज्ञो-

क जोवा गयो. त्यां कांड एक अरण्यमां एक आकमाना वृक्षनी नीच द्योम नामना ऋषिने तपस्या करता जौया. ते ऋषिने ऽन्डे पृच्छुं के “ हे ऋषि ! तमे मउ कर्षी बिना तप केम करो शको जे. ? ” द्योम ऋषि बोध्या के “ ज्यार चौद चौकनी जाय छे, त्यारे मारा शरीरनो एक वाळ खरे जे. एवी रीते आ मारा आखा शरीरना सामात्रण करोक वाळ खरी जशे, त्यारे मारुं मृत्यु थवातुं छे. हजु तो माराम-स्तकना चार केश पण पूरा पड्या नथी. एकेक चौकनी बीश हजार वर्षे थाय छे, ते प्रमाणे सर्व रोम परुशे त्यारे मारुं मृत्यु धशे. तेथी आ देह अनित्य जे. जो आ शरीर शाश्वतुं होत तो तेने माटे मउ बिनरे करवानो मोह राखत, पण तेम तो नथी. ” ते सांजळी ऽन्डे विचार कर्षे के “ आ ऋषिनी पासे मारुं आशुष्य तो जळना कणीआ जेटहुंज जे. तो नवीन स्वर्ग करवानो शो मोह करवो ? ” एम निश्चय करो ऽन्ड पोताने स्थाने गयो.

आ प्रमाणे पुराणनी कण सांजळीने ते सोम ब्राह्मणे विचार्युं के “ कुळधर्म तो श्रेष्ठ नथी, माटे धर्मनी परीक्षा करीने ज्ञानधर्मतुं आचरण करुं. ” पढी तेणे नाना प्रकारनां दर्शना जातां जातां कांइएरु मतना परिव्राजकने धर्म पूछयो के “ प्रचुए त्रण पदमां धर्म कहेतो जे. मीतुं खातुं, सुखे सुतुं अने पोतानो आत्मा लोकप्रिय करवो. आ त्रण पदनो शो अर्थ समजवा ? ” परिव्राजके जवाव आप्यो के “ प्रथमतुं जमेतुं जीर्ण थया पढी (पची गया पढी) रुचि प्रमाणे जमतुं ते मीतुं जोजन, कामळ शय्यामां सूतुं ते सुखशयन अने मंत्र तथा औषधीना प्रयोगथी लोकोमां प्रशंसा थाय तेम करतुं ते लोकप्रिय थतुं. ” ते सांजळीने सोमवसुए विचार्युं के “ आ सम्यग् धर्म नथी केमके आ तो पापप्रवृत्तिमय जे. ” एम विचारिने तेणे ते त्रणे पदनो अर्थ कोइ मुनि पासे जडने पूछयो. एद्वे मुनिए जवाव आप्यो के “ जे जोजन पांते कर्षुं न होय, करावुं न होय अने तेना करनारने अनुमोदन पण कर्षुं न होय एतुं जोजन एकांतरे स्वात्मां आंवे तो ते परमार्थथी मिष्ट कहेवाय जे. केमके ते दाता, दान ने दैय एम त्रणे प्रकारनी शुष्किवाळुं होवार्थी दान करनार अने देन र वच्चेने मुखकारो जे. विधि पूर्वक अद्य निष्ठा देवो ते मुखशयन कहेवाय जे; अनं कोइ पण प्रकारनी इहा (इच्छा) न करवी, एतुं महा निरीहपणुं होवार्थी लोकप्रिय थवाय जे. ” आ प्रमाणे

(१०८) उपदेशभासाद जापांतर-जाग ५ मां-स्तंज ३१ मो.

सांजळीने सोपवसुए विचार्युं के “ आ अर्थ मार्गानुयायी अने समिचिन ज-
णाय ठे. ”

ए प्रमाणे तत्त्वज्ञान सांजळीने ते ब्राह्मण हर्ष पाभ्यो अने पांच समिति
तथा त्रण गुप्तिर्षी युक्त एवा ते साधुए आचरण करेदी त्रिपदीने जोडने तथा
सांजळीने तेणे चारित्र ब्रह्मण कर्तुं. एकदा ते सोम साधु अरण्यमां -प्रतिमा धारण
करी उजा रखा हता, ते वखते इन्द्रियोना त्रिपथोने निवारिने आत्म स्वरूपना
अवलोकनमांज तत्पर थइ तन्मय चित्त करिने आत्म स्वरूपना ज्ञानमां मग्न थया.
कथं ठे के—

ज्ञानमग्नस्य यत्सौख्यं, तद्वक्तुं नैव शक्यते ।

नोपमेयं प्रियाश्लेषैर्नापि तच्चन्दनद्रवैः ॥ १ ॥

जावार्थ—ज्ञानमां मग्न थयेदा मनुष्यने जे मुख होय ठे, ते कहेवाने को-
इ समर्थ नथी. ते मुखने प्रियाना आदिंगन साथे अथवा तो चंदन रसना विद्वे-
पन साथे उपमा आपी शकाय तेम नथी.” आत्म स्वरूपनी उपलब्धिथी प्राप्त थ-
येतुं जे मुख ते वाणीगोचर ठेज नहीं. ते अध्यात्म मुखने वाह्य मुखनी उपमा व-
ने उपमित करायज नहीं. केमके आरोपित मुख आत्मज्ञानना मुखनी बराबर थइ
शकं नहीं. कथं ठे के—

द्वन्द्वइ सुरसामित्तं, द्वन्द्वइ पहुअत्ताणं न संदेहो ।

इको नवरिं न द्वन्द्वइ, जिणवरदेसित्तं धम्मो ॥ १ ॥

जावार्थ—“ देवोतुं स्वामीपणुं (इच्छपणुं) पामी शकाय ठे, तेमज प्र-
जुता पण पामी शकाय ठे, तेमां कांइ संदेह जेतुं नथी. परंतु एक जिनेडे प्ररूपण
करेदो धर्मेज पामी शकातो नथी, तेज एक विशेष दुर्लभ ठे. ”

धम्मो पवत्तिरूवो, द्वन्द्वइ कइया वि निरयदुक्कतया ।

जो निअवत्थुसहावो, सो धम्मो दुह्वहो दोए ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ नरकना दुःखथी पीका पामीने कोडक वखत प्रवृत्तिरूप
धर्म तो पामी शकाय ठे, पण जेमां आत्मवस्तुनो स्वभाव रहेदो ठे एवो जे धर्म ते
आ लोकमां दुर्लभ ठे. ”

एज कारणधी वस्तुस्वरूप धर्मेना स्पर्शवर्मे करीनेज ते साधु शुच ध्यान-
मां मग्न थइ कायोत्सर्गे रखा हता. ते वखते कोइ एक चक्रवर्ती चौराशी दाख हाधी,
घोसा अने रथधी युक्त तथा बन्नु करोरु पशति सहित अनेक वारांगनाअने नृ-
त्य करावतो ते मार्गे नीकळ्यो. तेणे ते मुनिने जोडने विचार्युं के “ अहो! आ मु-
निमां आत्मस्वरूपमां मग्न थवातो गुण केवो अप्रतिम ठे? ते वाणीधी कही श-
काय तेम नथ। मारा सैन्यमां रहेद्वे स्पर्शनादिक पांचे इन्द्रियोना विपयोने जो-
या उतां पण ते जोता नथी, माटे हुं हाधी परथी उत्तरीने तेमने बोझावुं. ” एम
विचारी हाधी परथी नीचे उत्तरीने ते बोड्यो के “ हे मुनि ! हुं चक्रवर्ती राजा
तमने वांछुं हुं. ” एम वारंवार राजाए कशुं तोपण ते मुनिए सांजळ्या उतां पण
साजळ्युं नहीं, कारणके ते तो आत्मानो स्वात्ताविक धर्म अने तेनो अद्वार हजार
शिखांगरथादि सेना तेने जोवामांज एकतानवाळा हता; परवस्तु तो विजाव दशा-
वाळी होवाथी ते पावडोकोन करता नहोता. आ प्रमाणे आत्मगुणमां मग्न थये-
द्वे (जावितात्मा) ते मुनिनी सामे चक्रवर्ती अरथा पहोर मुधी जोइ रखो, तो
पण तेमणे पोतावुं ध्यानमग्नपणुं ठोरुयुं नहीं. पडी राजाए मुनिना गुणनी प्र-
शंसा करता सता श्रावकधर्म ग्रहण कर्यो. मुनि पण अनुक्रमे केवळज्ञान अने
सिद्धिपदने पाम्या.

“ समग्र साध्य (आत्मस्वरूप)ने साधनार एवा पोताना आत्मांज र-
हेद्वे मग्नता गुणने पामिने आत्मऋद्धि—पोतानी सेना जोवामांज तत्पर अने स-
माधिमां रहेद्वे सोमवसु मुनिए इन्द्रिय विपयोधी नरपुर एवी चक्रवर्तीनी सेना
सामुं पण जोयुं नहीं. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ एकविंशतितमस्तंजस्य
छयुत्तरत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३०२ ॥

व्याख्यान ३०३ मुं.

स्थिरता गुण विषे.

दर्शनादिगुणावाप्तौ, विज्ञावेष्वपवर्तना ।

सा स्थिरता दिवा रात्रावरक्तद्विष्टतां गता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ दर्शनादिक गुणोनी प्राप्ति माटे रात्रिदिवस विज्ञाव पदा-
थोमां राग छेव तजीने ते पदार्थोथी पात्रा फरवुं तेने स्थिरता कहेली छे. ”

आ स्थिरता पूर्वाचार्येण घणे प्रकारे वर्णवेदी छे. तेमां धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय अने आकाशास्तिकाय ए त्रणनी स्थिरता क्रियारहित हांवाथी अ-
ने पुद्गलोनी स्थिरता स्कंधादिनिबद्ध होवाथी ते आत्मतत्त्वना साधनमां हेतुचूत
नथी, पण आत्मानी स्थिरताज हेतुचूत छे. तेमां नाम स्थिरता अने स्यापना स्थि-
रता तो पूर्वनी जेम सुगम छे. अव्यथी स्थिरता एट्ठे योगचेष्टानो रोध करवो ते. अव्य-
थने विषे स्थिरता एट्ठे मम्मण श्रेष्ठनी जेम प्राप्त थयेद्या अव्य (घन)नो व्यय
करवानी इच्छा पण न करवी ते. अथवा अव्यस्थिरता एट्ठे शरीरमां रोगादिक
उत्पन्न थवाथी मळ कोष्ठबंध रूप (मलमूत्रादिकनो रोध) थाय छे ते. अथवा ते
वनेथी व्यतिरिक्त—स्वरूपना उपयोगथी शून्य अने साध्यथी विकल एवा मनु-
ष्यनी प्रणामादिकने विषे तथा कायोत्सर्गादिमां स्थिरता थाय छे ते पण अव्य स्थि-
रतां कहेवाय छे. कछुं छे के—

अस्थिरे हृदये चित्रा, वाग्नेत्राकारगोपना ।

पुंश्चद्वया इव कट्याणकारिणी न प्रकीर्तिता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हृदय स्थिर न होय एट्ठे परजावमां प्रवर्तुं होय, उतां वि-
चित्र एवी वाणी, नेत्र तथा आकारनी अव्यक्रियारूप गोपना—ते पुंश्चद्वी (असती)
स्त्रीनी जेम हित करनारी कहेल्ल नथी. ”

जैन शासनमां जावनी अजिद्वारपी एवी अव्य क्रियाज प्रशस्त कहेली छे.
जावरहित क्रिया विद्वानाना ध्यान जेवी निष्फल छे. वेदज्ञाएकने अव्य क्रिया
परंपराए करीने धर्माना हेतुपणे थाय छे, एम तत्त्वार्थमां कहेल्लुं छे, पण ते देवादिकना

मुखनी तथा यज्ञ विगेरेनी वाञ्छारहित करेदी क्रिया समजवी; लोकसंज्ञामां आरूढ थयेलाए लोकमां रूपाति विगेरेनी इच्छा माटे करेदी न समजवी. जावस्थिरता अशुद्ध अने शुद्ध जेदे करीने वे प्रकारनी ठे. तेमां राग द्वेषमां तन्मयरूप जे स्थिरता ते अशुद्ध जाव स्थिरता कहेवाय ठे, अने सम्यग् ज्ञानादिक स्वरूपमां तन्मयपणारूप स्थिरता ते शुद्ध जाव स्थिरता कहेवाय ठे.

साध्यनी अजिज्ञापाए करीने साध्यने योग्य लक्ष्यमना परिणामनी कारण-चूत योगादिक इत्याश्रवनो त्याग करवाथी थयेदो जे स्थिरता ते पहेद्या चार नय रूप ठे, जे सम्यक् दर्शनादिके करीने आत्मस्वरूप निष्पादन करवा माटे अज्ञ्यास-वाळी स्थिरता ते शब्दनय स्थिरता ठे, जे धर्मध्यान अने शुक्लध्यानमां रहेदी अ-प्रच्युति परिणतिरूप स्थिरता ते लघा नयने योग्य ठे, अने जे क्षायिक ज्ञानादिकना सुखधी अप्रच्युतिरूप स्थिरता ते एवंचूत स्थिरता कहेवाय ठे. विज्ञाव पदार्थमां पण सर्व नयनी अपेक्षाए स्थिरता होइ शके छे, पण तेवी स्थिरता तत्त्वविकल पुरुषोने होय ठे. अहीं तो परजावमां अमर्षनरूप जे स्थिरता तेज परमानदना सं-दोहवाळी होवाथी ग्रहण योग्य ठे. कथुं ठे के—

स्थैर्यरत्नप्रदीपश्चेदीप्रः संकल्पदीपजैः ।

तद्विकल्पैरद्वं धूमैरद्वंधूमैस्तथाश्रवैः ॥ १ ॥

जावार्थ—“जे मनुष्यने स्थिरात्तरूपी रत्नप्रदीप देदीप्यमान छे तेने सं-कल्परूपी दीवाथी उत्पन्न थता विकल्परूपी धूमं शुं प्रयोजन ठे? तेमज आश्रव रूपी धूमं पण शुं प्रयोजन ठे ? ”

आ श्लोकनो विस्तरार्थ एवो ठे के—“ जे माणसने स्थिरता रूपी रत्ननो दीवो देदीप्यमान छे, ते माणसने परवस्तुनो चिंताथी उत्पन्न थयेइ अशुद्ध चप-ळत्तरूप जे संकल्प ते संकल्प रूप दीवाथी उत्पन्न थता जे बारंवार स्मरणरूप विक-ल्पो ते रूप धूमामाथी सर्तुं, अर्थात् तेने आवा धूमामा कांइ जाज करी शकता नथी. जो के अभेइ रत्नत्रयीनो प्राप्तिर्जाव थाय त्यारेज निर्विकल्प समाधि थाय ठे, तोपण आत्मस्वरूपमां दीन थयेद्या मनुष्यने संसार संबंधी संकल्पविकल्प तो थताज नथी. तथा इत्यथी अने जावथी प्राणातिपातादिक आश्रवोथी पण सर्तुं, अर्थात् जेने स्थिरता रूप रत्नदीपक होय तेने आश्रवो कांइ पण जाज करी शकता नथी. ”

आत्म समाधिमां दीन थयेज्ञाने आश्रवो होताज नयी; असत् स्वरूपथी ज्ञान्ति पामेज्ञानेज आश्रव प्राप्त थाय ठे; तेनीज तेवी परिणति थाय ठे. ज्यारे आत्मस्वरूपनो बोध प्राप्त थाय ठे, त्यारे पोतानी परिणति आत्मकार्य करवामांज वापरे ठे, पण परकार्य करवामां वापरता नथी. कर्ता, कर्म विगेरे उए कारको पण आत्मस्वरूपनी मूढताथीज परकार्यमां व्यापार करता जणाय ठे. वास्तविक रीते ते अशुद्धि करनाराज ठे ज्यारे स्वरूपना विवेके करीने “ हुं जूद्रो हुं, हुं पर व-स्तुनो कर्ता अथवा जोक्ता नथी. ” ए प्रमाणे आत्म विवेक प्राप्त थाय छे त्यारे षट्कारक रूप चक्रने आत्मकार्य करवामांज प्रवर्तावे छे. ते वखने उ कारकोनी प्र-वृत्ति आ प्रमाणे थाय ठे: “ आत्मा (पोताना) आत्माने आत्माए करीने आ-त्माने माटे (आत्मज्ञान माटे) आत्माथी आत्मांज प्रवर्तावे ठे. ” आ प्रमाणे स्वरूपमां. स्थिरतावाळा मनुष्येने आश्रवो होता नथी. अही स्थिरता गुण उपर ते गुणयुक्त राजीमतानो संबध ठे ते आ प्रमाणे—

राजीमतीनुं दृष्टान्त.

दश धनुषना देहवाळा श्री नेमीनाथे कुमारवस्थामां त्रणसो वर्ष निर्ग-मन कथीं. अन्यदा वन्दुओना आग्रहयी पद्मावती, गौरी, गंधारी विगेरे कृष्णनी पट्टराणीओए तथा वत्रोश हजार गोपांगनाओए जज्ञक्रीडा समये हावजावना वा-क्योथी, कटाक्षरूपी वाणोथी अने पुष्यना कंठुक (दडा) मारवाथो नेमिनाथने खेद पमाकी परणवानो कबुझात मार्गी. नेमिनाथ मौन धारीने रखा. तेथी कृष्णनी राणीओए कृष्णने कथुं के ‘नेमिनाथ पाणिग्रहण करवानुं मान्युं ठे.’ ते सांजळी-ने हर्ष पामेज्ञा कृष्णे सत्यनामानो नानो वेन राजीमतीने माटे तेना पिता उग्रसेन पासे मागणी करी. उग्रसेने पण राजीमतो साथे नेमिनाथनो विवाह कबुझ कथीं. पढी लग्नेने दिवसे यादवोनी साथे रथमां बेसीने नेमिनाथ उग्रसेनना घर समीपे आल्या. त्यां एक वामांमां दृढ बंधनथी बांधेझां एचां दीन पशुपतीओने करुण ख-रे रुदन करतां नेमिनाथे सांजळ्यां. तेथी तेणे सारथिने पूछ्युं के “ आ विचारा-ओने केम बांधेझां छे ? ” सारथिए कहुं के “ आपना लग्नसंगमां सर्व यादवोने जमारुवा माटे आ पशुओने बांधेझां ठे. ” ते सांजळी नेमिनाथ बोल्या के—

धिगनाराजकं विश्वं, धिगमी निःकृपा जनाः ।

यदेवमशरणानां, पशूनां कुर्वते . वधं ॥ १ ॥

“ आ स्वामी विनाना विश्वने धिक्कार ठे, अने आ निर्दय माणसोने पण धिक्कार ठे के जेजो शरणरहित एवा (निरपराधी) पशुओनो वध करे ठे. ”

पत्नीनेमिनाथना हुकमथी सारथिए वारामांथी सर्व जीवोने मुक्त कराव्या अने रथ पाडो वाळ्यो. ते जोड नेमिनाथना मातापिता विगेरे खेद पामीने नेमिनाथने कहेवा लाग्या के “ हे वत्स ! आवा हर्षने ठेकाणे विरस करवो योग्य नथी. ” नेमिनाथ बोळ्या के “ हे मातपिता ! में अहीं आववानो जे आरंज कर्यो ठे ते सर्वने कृपाधर्म जणाववा माटे, अने पशुना समूहने मूकाववा माटेज कर्यो ठे. ” एम कहींने रुदन करतां सर्व यादवोनी उपेक्षा करीने नेमिनाथ घरे आव्या. पत्नी इन्द्रनी आज्ञाथी जृजंक देवोए दावीने धरेदा सुवर्णथी प्रज्जुए वरसीदान आपीने चारित्र ग्रहण कर्युं. चारित्र हीथा पत्नी चोपन दिवसे आश्विन मासनी अमावास्याए (जादरवा वद ०) से) चित्रा नक्षत्रमां चंद्र स्थित हतो ते वखते जन्मथोज ब्रह्मचर्यावस्थाए रहेदा प्रज्जुने रैवतक (गिरनार) पर्वत उपर केवळज्ञान प्राप्त थयुं.

अहीं जोजरज (उग्रसेन)नी पुत्री राजीमनी प्रज्जुए ज्यारे रथ पाडो वाळ्यो त्त्यारे आवेदी मूर्खने हीधे तत्काल पृथ्वीपर पत्नी गइ. तेनी सखीओए तेने अनेक उपचारोथी सावध करी, एट्ठे राजीमती मुखरूपी चंद्रना संबधथी जाणे करमाइ गया होय तेवा हस्तकमळने कपोलपर राखी विज्ञाप करवा लागी के “ हे इश ! ज्यारे तमे पाहुं वळवानुं आगळथीज धारी राख्युं हतुं, तो मने आवी रीते ठेतरी शामाटे ? सत्पुरुषने आवुं कार्य करवुं योग्य नथी. केमके आरंज करेदा कार्यने उत्तम पुरुषो तजता नथी, ते तमे शुं नथी सांजळ्युं ? शुं मे पूर्व जवमां झोइ दंपतीनां जोगसुखमां काइ विघ्न कर्युं हशे ? अथवा शुं कोइना हावतुं विघ्न कर्युं हशे के जेथी हुं आपना करकमळनो स्वर्गी पण पामी नहीं ? ” आ प्रमाणे विज्ञाप करती राजीमतीने तेनी सखीओए कशुं के “ हे सखी ! तुं शामाटे शोक करे ठे ? ए कठोर हृदयवाळा नेमि गया तो जळे गया, तेतुं शुं काम ठे ? यादवोमां बीजा पोताना स्वरूपथी कामदेवने पण जीतनारा घणा कुमारो ठे, तेमांथी कोइ पण शुं तने परणशे नहींं ? ” आ प्रमाणे सखीओनां वचन सांजळीने राजीमती बोळी के “ हे सखीओ ! आवुं कुळने कडकं लगानारुं वचन तमे केम बोडो ठे ? शुं कोइ पण शास्त्रमां बीजी वार कन्यादान

अप्राय एम कथुं ठे ? माटे नेमिज मारा स्वामी हो. वीजाने हुं मनवचनधी ड-
 च्छती नधी. ” एम कह्नीने ते राजीमती केटकेक काले शोकरहित थड, अने
 जेम चक्रवाकी पोताना पतिना समागमनी उत्कंठाधी चंडोदयनी राह जुए, तेम
 दीक्षा लेवानी उत्कंठाधी जगवानने केवलज्ञान उत्पन्न थयानी राह जोती दि-
 वसो दुःखधी निर्गमन करवा लागी.

अहीं जगवाने दीक्षा लीधी, त्यारे तेना नाना जाइ रथनेमि राजीमतीने
 परणवानी वांछाधी तेने नवां नवां जेटणां मोकदवा लाग्यो. ते जोइ राजीमती
 एम धारती के “ पोताना भाइना प्रेमेने लीधे आ रथनेमि मने जेरो मोकद्वेठे, माटे
 मारे ते ग्रहण करवीं जोइए.” एम धारीने ते ग्रहण करवा लागी. एक दिवसे विवाहनी
 इच्छाधी रथनेमिए राजीमतीनी प्रार्थना करी, एटवे राजीमतीए कहुं के “मदनफळ
 (मीढोळ) सुधीने तुं वमन कर, पडी ते वमन करेहुं खाइ जा. ” ते बोव्यो के
 “ हुं हुं कूतरों हुं के वमन करेहुं खाइ ? ” राजीमती बोली के “ त्यारे तमारा
 जाइए त्याग करेडी एवी मने जोगवाने शामाटे इच्छा करोओ ? वळी कयो माणस
 हस्तीने ठोनीने गधेमानी इच्छा करे ? अने कयो माणस रत्नो अनादर करीने
 काचना कक्रमने इच्छे ? हुं तो जन्मांतरमां पण नेमिनाथ वरनेज इच्छुं लुं, वीजाने
 इच्छती नधी. ” इत्यादि युक्तिधी सपजावीने रथनेमिनो मनोरथ जंग करी
 पाओ मोकद्व्यो.

एकदा जेमेने केवलज्ञान प्राप्त थयुं ठे एवा नेमिनाथ प्रचु गिरनारपर समव-
 सर्या. ते वखते राजीमतीए त्यां जइ प्रचु पासे दीक्षा लीधी. प्रचुना नाना जाइ
 रथनेमिए पण चारित्र ग्रहण कथुं.

अन्यदा जिनेश्वरनी आजा दखने रथनेमि जिहाने माटे नगरीमां ज्रमण
 करी पाओ फर्या. रस्तामां वरसाठ परवा लाग्यो. तेथी तेणे विचारुं के “ मारा
 शरीरना संपर्कधी अपकाय जीवोनो विनाश न थाओ. ” एम विचारुंने ते एक
 गुफामां पेठा. अहीं राजीमती पण प्रचुने बांदीने पाडी वळती हती, ते पण दृ-
 ष्टिधी जय पामीने रथनेमिवाळीज गुफामां पेठी. ते गुफामां रथनेमि रहेळा ठे
 तेनी तेने खबर नहोती, अने पेठा पडी पण अंधकारने लीधे एक खुणामां बेंडे-
 द्या रथनेमिने तेणे जोया नही, एटवे पोताना जीजाएसा वखने ते नीचोववा ला-
 गी. ते वखते स्वर्गोकोने जीतवाने माटेज तप करती होय नहीं एवी रूपवती

ते साध्वीने बह्वरहित जोड़ने रथनेमि साधु विषयोत्कंठित थया. ते वखते “आ मुनिना जाइए मारो जन्मथी आरंजनी तिरस्कास कर्यो ठे” एम धारीने कामदेव पण जाइना चैरने ढीधे ते मुनिने पीना करवा द्वाग्यो. रथनेमि मुनि कामविकारथी ग्रस्त थया सत्ता विचार करवा द्वाग्या के, “जाणे समस्त जगतना सौंदर्यनो पिक होय एवी आ मृगेक्षणाने एरुवार पण में जोगवी नहीं, तेथी.मारो जन्म निरर्थक ठे. “ एम विचारने चाकरनी जेम कांडक शरीरना कंपने धारण करता ते मुनि विसंस्पृष्टपणें जना थइ धीरे धीरे राजीमतीनी सन्मुख आवीने विकस्वर नेत्रथी तेना सामुं जोता वादया के “हे जडे ! स्वेजायी आव, आव, आपणे जन्म सफल करीए. पडी वृद्धावस्थामां आपणे फरीने व्रत ग्रहण करशुं. ” आ प्रमाणे सांजळीने शुद्ध मनवाळी ते साध्वी धैर्य धारण करीने तत्काळ वस्त्र पहरी दइ अमृत समान वाणीथी ते मुनि प्रत्ये बोद्धी के “हे मुनीन्द्र ! संयमन धारण करनार एवा तमार आ प्रमाणे बोधवुं युक्त नथी. हे मुनि ! तमारो निर्मळ कुळमां जन्म क्यां ? अने आ कांजळथी पण काळुं एवुं कुकर्म क्यां ? माटे आदर कोददा निर्मळ व्रतनो निर्वाह करो. धीर पुरुषो कदापि पण व्रतथी भ्रष्ट थता नथी. वळो संयमोनी साथे जोगविज्ञास करवाथी, धर्मनी लड्ढाह करवाथी, ऋषिनी हत्या करवाथी अने देवद्व्यनो विनाश करवाथी बोधीबीजनो नाश थाय ठे, एम शास्त्रमां कहेहुं ठे. पूर्वे गृहस्थानवस्थामां में वाणीथी पण तमारी इच्छा करी नथी, तो आजे व्रतनी प्रतिज्ञा लइने पडी तमारो आदर केम करी शकुं ? हे मुनि ! अगंधन कुळमां उत्पन्न थयेददा सपों पण सारा के जे वमन कोहुं विप पाळुं ग्रहण करता नथी, पण तमे तो ते करतां पण हीन छो के जे वमेज्ञाने पाळुं इच्छो ठो. शीद्वनुं खंरुन करनारा जीवितने धिक्कार ठे ! हे श्रेष्ठ साधु ! जो तमे स्त्रीने जोड़ जोड़ने तेना पर आसक्त थशो, तो वायुथी हणायेददा वृद्धनी जेम धैर्यथी हणायने अस्थिर आरमावाळा थशो. माटे हे मुनि ! एक कोनी वास्ते करोरुनो नाश न करो, अने धैर्य धारण करीने शुद्ध धर्मनुं आचरण करो. ” आ प्रमाणे राजीमतीनां अनेक प्रकारनां युक्तियुक्त वाक्यो सांजळीने रथनेमि मुनिए विचारुं के “ज्ञानातिर्मां पण गुणसंपत्तिना जंभार रूप आ राजीमतीने धन्य ठे ! अने कुकर्म रूपी संमुद्रमां कुवेज्ञो होवाथी हुं पुरुष ठतां पण मने धिक्कार ठे ! ” पडी राजीमतीनी सन्प्रतिषी-बोध पामोने रथनेमि मुनिए तत्काळ ते साध्वीने मिथ्यापुङ्कृत आ-

(११६) उपदेशमासाद जापांतर-जाग-ए मो-स्तंज ११ मो.

पीने प्रज्ज पासे जइ फरीधी सावु धर्म अंगीकार कर्यां.

राजीमती साथी पण गृहस्थपणामां चारसो वर्ष, ब्रह्मस्थपणामां एक वर्ष अने केवलज्ञान अवस्थामां पांचसो वर्ष रहिने कुइ नवसो ने एक वर्षतुं आयुष्य पूर्ण करी मोक्षपदने पामी.

“ कामदेवनां पांच वाणना निवारण माटे पांच महाव्रत रूपी शस्त्रो धारण करवां, तेमां पण विशेष करीने स्थिरता धारण करवी; केमके स्थिरता विना पांच महाव्रतो निष्फलप्राय ठे. ”

इत्यह्मदिनपरिमितोपदेशमासादवृत्तौ एकविंशतितमस्तंजस्य
अनुत्तरत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३०३ ॥

व्याख्यान ३०४ मुं.

मुनिना स्थिरता गुण विषे.

नेच्छन्ति मुनयः केचिच्चिकित्सां व्याधिपीकिताः ।

निष्प्रकंपा यतेर्धर्मे, श्रीमत्सनत्कुमारवत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ केट्क्षाएक मुनिओ व्याधिपी पीकित थया उतां पण ते रोगनी चिकित्सा करवाने इच्छता नथी, अने श्रीमान् सनत्कुमार चक्रीनी जेम यति-धर्ममां कंपरहित (स्थिर) रहे ठे. ”

सनत्कुमार चक्रवर्तीनी कथा.

कांचनपुरमां विक्रमयश नामे राजा हतो. तेने पांचसो राणीओ हती. ते पुरमां नागदत्त नामनो श्रेष्ठी रहेतो हतो. तेने विष्णुश्री नामे स्त्री हती. एकदा राजा मार्गमां जतां विष्णुश्रीने जोइने मोह पाम्यो, तेथी तेहुं हरण करीने तेने पोताना अन्तःपुरमां राखी. ते विषे धर्मोपदेशमाळानी वृत्तिमां कथुं ठे के—

सन्ति मार्गणघातानां, सोढारः प्रचुरा युधि ।

विरहास्तु स्मरशस्त्रप्रहारारणामिहावनौ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ युद्धमां बाणना घातने सहन करनारा घणा ठे, पण काम-
देवना शस्त्रप्रहारने सहन करनारा आ पृथ्वीमां विरहा ठे. ”

पोतानी खीना वियोगथी विडळ थयेळो नागदत्त महा दुःखी हाडते
आस्वा शहरमां भटकत्रा द्वाग्यो. विष्णुश्रीने अन्तःपुरमां दाववार्थी राजानी उपर
बीजी सर्वे राणीओए कोप पामीने ते विष्णुश्रीने कार्मणप्रयोगथी मारी नाखी;
परंतु विष्णुश्रीना मोहमां पनेडा राजाए तेने मरेडी धारी नहीं, पण कांइ कारण-
सर रीसाणी ठे एम मानीने ते तेना पगमां परुथो अने बोड्यो के “ हे प्रिये!
अपराध बिना मारा पर तुं शामाटे कोप करे छे ? ” आवां वाक्योथी पण ज्यारे
ते बोडी नहीं, त्यारे तेने पोताना खोळामां बेसानी. मंत्रीओए राजाने घणी रीते
समजाव्यो, परंतु राजाए तेने अग्निसंस्कारादिक कांइ कार्य करवा दीडुं नहीं.
छेवट मंत्रीओए राजाने कोइ वावतनो विचार करवाना मियथी कार्यमां व्यग्र कर्यो.
पडी राजानी दृष्टिने ठेतरीने ते विष्णुश्रीना शवने वनमां दड जडने मुकी दीडुं.
थोनीवारे राजा विचार करीने पाडो आच्यो, तो विष्णुश्रीने जोइ नहीं. तेथी ते
मूर्छा पाभ्यो. मंत्रीओए तेने चंदनना जळथी सिंचन करी सावध कर्यो. एटडे रा-
जाए कडुं के “ मारी प्रिया क्यां ठे ? ज्यां होय त्यांथी द्वावीने मने वतावो. ”
मंत्री बोड्या के “ हे स्वामी ! आपना विरहथी पीका पामीने वामीमां गयेद ठे.
परंतु आपना उपरनो क्रोध तजीने आपना गुणतुं स्मरण करी हमणा पाडी आ-
वशे, माटे आप तेनी चिन्ता न करो. ” ते सांजळीने राजा अन्नादिकनो त्याग क-
रीने वेडो. आ प्रमाणे राजा वे दिवस सुधी शोकमग्न रवो. त्यारे मंत्रीओ तेने वि-
ष्णुश्रीना शव पासे दड गया. ते शवने जोयुं तो तेडुं मुख पहोळुं थड गयेडुं होवा-
थी अंदरना दांत देखावाने डीधे ते जयंकर द्वागतुं हतुं, पडीओए वज्र जेवी
चांचो मारीने तनां वजे नेत्रो उखेकी नाखेळां हतां, तेना देहमां कीका पड्या ह-
ता, नाक अके कान पडीओ खाइ गया हता; शियाळ, कागना, कूतरा अने पु-
वड विरेरेए ते शवने चावी नारखुं हतुं, तेथी तेमांथी नीकळतुं डुर्गंधवाळुं पाणी
पृथ्वीने आर्च करतुं हतुं. आवी स्थितिमां ते शवने जोइने राजाने परम वैराग्य

प्राप्त थयो. ते विचारवा लाग्यो के . “ ज्यां सुत्री मारो जीव आ शरीरने तजी-
ने जाय नहीं त्यांसुधीमां हुं आ शरीरे करीने मारा आत्मातुं हित करुं. ” इत्या-
दि विचारीने तेणे तत्काळ दीक्षा ग्रहण करी. पछी चारित्र्युं पावन करी तप त-
पीने वीजा स्वर्गें देवता थयो.

त्यांथी चवीने रत्नपुरमां जिनधर्म नामे वणिक थयो. पेलो नागदत्त पण
जवमां ज्ञमण करीने सिंहपुरमां अग्निशर्मा नामे ब्राह्मण थयो; तेणे तापसपणुं अं-
गीकार कर्तुं. ते तापस वे मास उपवासना पारणा माटे रत्नपुरमां आव्यो. राजाए
पारणां माटे निर्मंत्रण कर्तुं. त्यां जिनधर्म श्रावकने जोडने तेणे राजाने कथुं के
“ जो आ वणिकना पृष्ठपर लण्ण जोजनपात्र रावने जमानो तो हुं जसुं. ” ते
सांजळीने राजाए ते प्रमाणे कराव्युं. जोजनपात्र अति लण्ण होवार्थी जिनधर्मना
पृष्ठनी चामनी लखनी गड, तोपण तेणे क्रोध के द्वेष कर्था विना पोताना पूर्वक-
र्मतुंज ए फळ ठे एम धार्युं; पछी तेणे सात क्षेत्रमां अव्यनो व्यय करीने व्रत ग्रहण
कर्तुं; प्राते अनशन करी एक मासे काळधर्म पामे सौधर्म-देवद्वोकमां इन्द्र थयो.
पेलो तापस ते इन्द्रनो पेरान्ण हस्ती थयो. ते हस्ती त्यांथी चवीने भवमां ज्ञमण
करी अमित नामे यज्ञ थयो; अने जिनधर्मनो जीव जे इन्द्र थयो हतो ते आयुष्य
पूर्ण थतां चवीने चौद महा स्वप्नोथी सूचित सनत्कुमार नामनो चौथो चक्रवर्ती ह-
स्तिनापुरमां अश्वसेन राजानी पट्टराणी सहदेवीनी कुक्किथी उत्पन्न थयो.

ते चक्रीने महेन्द्रसिंह नामे एक मित्र हतो. एकदा वसन्त ऋतुने विषे
शुभावस्थाना आरंजमां मित्र सहित सनत्कुमार नंदनवन जेवा मकरंद नामना व-
नमां गयो. त्यां कोड अश्वपादके एक जातिवंत अश्व कुमारने जेट तरीके आप्यो.
तेनापर चढीने सनत्कुमार तेने चलाववा लाग्यो, तेवामां ते अश्व एक क्षणमां सर्व
जनने अडव्य थड गयो. ते खबर अश्वसेन राजाने थतां तेणे घणी शोध करावी,
पण अश्व तथा पुत्रनी शोध मळी शकी नहीं. पछी सनत्कुमारनो मित्र महेन्द्र-
सिंह राजानी रजा लडने मित्रनी शोध माटे चाव्यो. एक वर्ष सुधी ते मोटा अर-
ण्यमां जटव्यो, पण मित्रनी प्राप्ति थड नहीं. एकदा सारस पक्षीनो ध्वनि सांजळी-
ने ते शब्दने अनुसारे आगळ गयो, तो एक सरोवर तेना जोवामां आव्युं. ते सरो-
वरनी पासे कदशीगृहपां स्त्रीओना समूहथी अनुसरता वंदिजनना मुखथी एक
स्तुतिनो श्लोक महेन्द्रसिंहे सांजळ्यो के—

कुरुदेशैकमाणिक्य, अश्वसेननृपांगज ।

श्रीसनत्कुमार त्वं, जय त्रैलोक्यविश्रुतः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ कुरुदेशना एक माणिक्य समान अने अश्वसेन राजाना पुत्र एवा हे श्रीमान सनत्कुमार ! त्रण लोकमां विख्यात एवा तमे जय पामो. ”

आ प्रमाणे श्लोक सांजळीने महेंद्रसिंह अति हर्ष पाम्यो. तेथी आगळ जडने जुए ठे, तो तेणे साक्षात् सनत्कुमारने जोग्यो. सनत्कुमार पण मित्रने जोडने च त्यानेच पाम्यो. वजे मित्रो प्रेमथी परस्पर आशिंजन करी मळीने एक आसनपर वेठा. कुशळ वृत्तान्त पृष्ठतां महेंद्रसिंह बाब्यो के “हे कुमार ! आठव्या वर्षा दिवसो तमे क्यां निर्गमन कर्या ?” कुमारे कथुं के “ मने निद्रा आवे ठे, माटे हुं जरा सुड जाजं हुं. तमने मारं सर्व वृत्तान्त आ मारी वकुलवती नामनी प्रिया मङ्गसि विद्याथी जाणीने कहेसं. ” एम कहीने सनत्कुमार सुड गयो. पत्नी वकुलवती बोली के “ हे महेंद्रसिंह ! तमारा मित्रनुं अपहरण करीने ते विपरीत शिक्षावाळो अश्व तेमने एक मोटा अरण्यमां लाव्यो. त्यां त्रीजे दिवसे ह्या तृपाथी पोमा पामीने ते अश्व मरण पाम्यो. कुमार पण जळ विना आंखे अंधारा आववाथी मुर्झा खाडने पृथ्वीपर पनी गया. ते वखते कोड एक यज्ञे तेने जळ उांटीने सावध कर्या. एटडे कुमार ते यज्ञने पृच्छुं के “ आवुं जळ क्यां ठे ? ” यज्ञ बोड्यो के “ आवुं जळ मान सरोवरमां ठे. ” कुमारे कथुं के “ जो हुं तेमां स्नान करं तो मारा शरीरनो ताप ज्ञान्त थाय. ” ते सांजळीने ते यज्ञ तेने मान सरोवर उपर लड गयो. कुमारे तेमां स्नान कथुं. पत्नी जलपान करीने कुमार सरोवरनी पाळ उपर वेठा, तेवामां पूर्वना चार जवना बैरी अमित यज्ञे तेमने जोग्यो. एटडे ते यज्ञ क्रोध करीने कुमार साथे युद्ध करवा आव्यो. वजेहुं महा युद्ध थयुं. चिरकाल सुधी युद्ध करीने ठेवट तमारा मित्र क्रोधशी वज्र जेवी मुठीवरुं ते यज्ञने प्रहार कर्यो. ते देव होवाथी मरण पाम्यो नहीं, पण जय पामाने नासी गयो. पत्नी कुमार त्यांथी आगळ चाड्या.

आगळ जतां जानुवेग नामना विद्याधरे पोतानी आठ पुत्रीओ साथे कुमारनो विवाह कर्यो. ते आठ स्त्रीओ सहित सुता हता, तेवामां ते अमित यज्ञे आवीने कुमारने उपानी कोडक स्थाने नाखी दीधा. प्रातःकाले जाग्रत थडने कु-

मार आगळ चाव्या. मार्गमां एक मोटो मासाद जोडने कुमारे तेमां प्रवेश कयों. त्यां हरिणना सरखा नेत्रवाळी एक कन्याने जोडने-कुमारे तेने पूछ्युं के "तुं कोण ठे ?" ते बोझी के "साकेतपुरना राजानी हुं-पुत्रीं लुं. मारा पिताने कोइ नि-मिचितियाए कथुं के 'आ तमारी पुत्री चोथा चक्रवर्ती सनत्कुमारने योग्य ठे.' ते जाणीने एक विद्याधरे मारं हरण करी मने अहीं आणीं ठे. हुं नथी जाणीती के हवे पडी ते शुं करशे ?" आ प्रमाणे सांजळीने कुमार बोव्या के "तुं जय पामीज नहीं. हुंज सनत्कुमार लुं." एटझामां ते कन्यातुं हरण करनार वज्रवेग वि-द्याधर त्यां आव्यो, तेने मारीने कुमार ते कन्याने परण्या. पडी वज्रवेगनी बेन सं-ध्यावळी के जेने कोइ निमिचितियाए कथुं हतुं के 'तारा जाइने मारनार पुरुष तारो पति थशे' ए वाक्यतुं स्मरण करीने ते संध्यावळी कुमारने परणी. आ सर्व वृचां-त जाणीने वज्रवेगनो पिता कुमारने मारवा आव्यो; पण संध्यावळीए आपेपडी पाठ-सिद्ध विद्याथी कुमारे तेने जीतीं झीधो. तेनी साधेना युद्धमां कुमारने चक्र-त्न उत्पन्न थयुं. पडी सर्व विद्याधरो हर्षथी कुमारने वैताड्य पर्वत उपर दड गया. त्यां कुमार सो कन्या परण्या. त्यांथीं आजे क्रीडा करवा माटे तमारा मित्र अहीं आव्या; त्यां तमारो मेळाप थयो." आ प्रमाणे वकुलवती वात करे ठे तेवामां चक्री निद्राथी जागृत थया. पडी मित्र तथा स्त्रीओने दडने कुमार वैताड्य पर्वत उपर गया. त्यांथीं मिलनी प्रार्थनाने झीधे कुमार पोताना नगरमां आव्या. तेने जो-डने अश्वसेन राजा अति आनंद पाम्या. पडी कुमारने राज्यगादीपर बेसाकीने तेमाणे धर्मनाथ प्रभु पासे दीक्षा ग्रहण करी. अश्वसेनना पुत्र सनत्कुमार चक्री दश हजार वर्षे समग्र जरतडोव साधी चक्रवर्ती थया.

एकदा सौधर्म देवडोकना इन्द्र दिव्य नाटक जोता हता; ते वखते इज्ञान देवडोकथी कोइ महतेजस्वी देव कार्यनिमित्ते त्यां आव्यो. ते देवे सूर्यनी कान्ति-थी नड्डननी जेम पोतानी कान्तिथी बीजा सधे देवोनी कान्तिने निस्तेज करी दीधी. ते देवना गया पडी सौधर्म देवडोकना देवोए सौधर्म इन्द्रने पूछ्युं के "हे नाथ ! आ देव आजे अधिक कान्तिवाळो केम थयो?" इन्द्रे कथुं के "तेणे पूर्वजवमां दुष्कर एवो आंविज्जवर्धमान तप कयों ठे, तेनो आ महिमा ठे." फरीथी देवोए पूछ्युं के "हे स्वामी ! बीजो कोइ देवोमां के मनुष्योमां आवी कान्तिवाळो ठे?"

इन्द्रे कर्तुं के “चक्रवर्ती सनत्कुमार जेवो तेजस्वी अने रूपवान छे तेवो मनुष्य लोकमां के देवलोकमां पण कोइ नगी.” आ प्रमाणेना इन्द्रना वाक्य उपर विश्वास नहीं आववाधी कोइ वे देवो ब्राह्मणनुं स्वरूप धारण करीने चक्रीना महेशमां आव्वा. त्यां चक्रीनुं अनुपम रूप जोइने विस्मय पामी ते वने बोढ्या के “हे चक्री! शुं तारं रूप! शी तारी कांति! अने शी तारा शरीरनी अद्भुत द्वावण्यता! खरेखर तारा अंगनुं वर्णन करवामां मोटा कवीश्वरो पण मुंगा थइ गया ठे. मात्र तारा शरीरनुं रूप जोवामां पण कोइ माणस एक जवमां समर्थ थाय तेम नहीं, परंतु केट्ठाएक जव मुधी तारं रूप जोया करे तो आखुं शरीर बराबर जोइ शके.” ते सांजळीने रूपथी गर्वित थयेइ चक्री बोढ्या के “हे ब्राह्मणो! अत्यारे तो खेइ अने तैद्वादिकनुं मारा शरीर पर अन्यंगन करेहुं ठे, तेथी तेवा शरीरमां शुं द्वावण्य जुओ ठो? पण ज्यारे स्नान करीने हुं सजामां आवुं त्यारे मारं रूप तमे जोजे.” एम कहीने ते ब्राह्मणोने रजा आपी चक्रीए स्नान कर्युं. पत्नी अंग उपर उत्तम वस्त्रो तथा सर्व अंशकारो धारण करी अत्रादिक राजचिन्होथी चूपित थइ सजामां आवीने सिंहासन उपर वेठा. पत्नी ते वने ब्राह्मणोने षोडावी पोतानुं रूप देखार्युं. देदोप्यमान भूपणोथी सुशोभित एवा ते चक्रीने जोइने ते वने ब्राह्मणो सार्यकाळ जेम कमळो करमाइ जाय तेवा म्दान मुखने धारण करता सता विचारवा द्वाग्या के “अहो! मनुष्योनुं रूप केवुं कृणजंगुर ठे!” तेमने विचारमां पनेइया तेमज म्दान मुखवाळा जोइने चक्रीए पूछ्युं के “हे ब्राह्मणो! शुं विचार करो छे?” तेओ पोतानुं स्वरूप कही संजळावीने बोढ्या के “तमारा शरीरमां रोगो उत्पन्न थइ गया छे.” चक्रीए पूछ्युं के “तमे ते केम जाएयुं?” तेओ बोढ्या के “अमे ज्ञानथी जाएयुं ठे, तोपण तमे नद्वण करेइया तंबोइने शुंकी जोइने खात्री करो. मूळ वर्ण तजीने तमारं शुंकर पर जेवुं थइ गयुं ठे. काश, आस, अजीर्ण, अर्श, ज्वर विगेरे सोळ व्याधियो तमारा शरीरमां उत्पन्न थया ठे.” ते सांजळीने चक्री पोताना शरीरने विवर्ण तेजवाळुं जोइ विचारवा द्वाग्या ते आ प्रमाणे—

(१२२) उपदेशप्रासाद जापांतर-जाग ए मो स्तंत्र २? मो.

अचिन्तयच्च धिगिदं, सदागद पदं वपुः ।
मुधैव मुग्धाः कुर्वन्ति, तन्मूर्धा तुच्छबुद्धयः ॥ १ ॥
शरीरमन्तरूपन्नैर्व्याधिर्निर्विविधैरिदम् ।
दीर्यते दारुणैर्दारु, दारु कीटगणैरिव ॥ २ ॥
अद्यश्वीनविनाशस्य, शरीरस्य शरीरिणाम् ।
सकामनिर्जरासारं, तप एव महत्फलम् ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ चक्रीए विचार्यु के निरन्तर व्याधिना स्थानचूत एवा आ शरीरने धिक्कार ठे! आवा शरीरनी मूर्च्छा तुच्छ बुद्धिवाळा मूर्ख माणसो फोगटज करे ठे. शरीरनी अंदर उत्पन्न थयेद्या विविध प्रकारना जयंकर व्याधिओए करीने कीराना समूहवके काष्ठनी जेम आ शरीर विदीर्ण थाय ठे. आज के काष्ठ नाश पामवा वाळा शरीरतुं मोडूं फळ सकाम निर्जराना सारवाळो तप करवो तेज ठे. ”

इत्यादि विचार करीने सनत्कुमार चक्रीए चक्रीपणानी ऋषिने तजी दृष्टने विनयंघर नामना सूरि पासे दीक्षा ग्रहण करी.

पत्नी गुरुनी आज्ञाधी एकद्विविहार प्रतिमा अंगीकार करी विचरवा द्याग्या. तेमनी पाठळ छ मास सुधी विविध प्रकारना आद्याप करती तेमनी राणीओ तथा मंत्रीओ विगेरे फर्या; पण ते मुनीन्डे दृष्टिवभे जेवा जेट्ही पण तेमनी संजावना करी नहीं. बढ, अष्टम विगेरे तपस्या करीने पागणाने दिवसे गोचरी माटे फरतां अन्यदा कुरीया अने वकरीनी ढाशतेमने प्राप्त थइ. तेने आहार कवार्थी तेमना शरीरमां सात व्याधिओ उत्पन्न थया. ते आ प्रमाणे—

शुष्ककच्छु ज्वरः श्वासः, काशश्चात्नारुचिस्तथा ।

अक्षिद्रुःखं तुंदद्रुःखं, ससैतेऽत्यन्तदारुणाः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सूकी खरज, ज्वर, श्वास, काश (खांसी), अन्न पर अरुचि, नेत्ररोग अने उदररोग ए सात व्याधिओ अत्यन्त दारुण ठे. ”

आ श्लोके श्री हेमचन्द्राचार्येण योगशास्त्रिणो स्वोपज्ञस्युक्तिमा ज्ञाय चकीनी भावनाया तेमणे आया छे.

आ सात व्याधिना दुःखने तेमणे सातसो वर्षे सुधी सहन कर्युं, पण कोइ बखत पोताना देहमां व्याधिओ ठे एवो लपयोग पण तेमणे दीधो न्हं. सं-
यमनी क्रियारहित एक क्ण पण तेमनो निर्गमन थतो न्हं के जे बग्वते व्याधिनुं
स्मरण थांय. आर्वी तेमनी चारित्रमां स्थिरता जोइने सजामां वेठेला सौधर्म इन्हे
सर्व देवोनी समझ कहुं के “ अहो ! सनत्कुमार मुनिनी केवी अतुपम स्थिरता
ठे, के जे व्याधिना प्रतिकारनी इच्छा पण करता नथी. ” ते सांजळीने पेला प्रथ-
मनाज वे देवो परीक्षा करवा माटे वंअनुं रूप धारण करीने पृथ्वी पर आव्या. ते वै-
द्योए मुनिने कहुं के “ हे मुनि ! जो आपनी आझा होय तो अमे वैद्यो आप-
ना व्याधिनी निर्दोष औपथथी चिकित्सा करीए. ” मुनि बोड्या के “ इव्य अने
जाव एम वे प्रकारना व्याधिओ ठे. तेमां इव्य एट्ठे बाब व्याधिना प्रतिकारने तो
हुं पण जाणुं बुं. ” एम कहीने ते मुनिए पोतानी एक आंगळीने पोताना श्लष्प
(शुंक)वने दोष करीने सुवर्ण जेवी करी बतावी. पळी मुनि बोड्या के “ आठ
कर्मेने जाव व्याधिओ कहेला ठे. ते कर्मोनी एकसो ने अठाउन प्रकृतिओ कहेली
ठे. तेमना प्रतिकारने हुं पोते क्रियावने करुं बुं. ते प्रतिकार ज्ञानविकळ अने
क्रियामां नपुंसक जेवा पुरुषोने अति दुष्कर ठे. हुं मारा चित्तने शुच क्रिया र-
हित क्णवार पण राखतो नथी; ते उतां पण जाव रोगोथी हंमेशां जय पामतो
रहुं बुं. माटे जां तमे खरा वैद्य हो तो मारा जाव रोगनो प्रतिकार करो. ” आ
प्रमाणे सांजळीने ते बबे देवो पोताना आगमनहुं कारण कही तेमनी स्तुति करी-
ने पोताने स्थाने गया, अने सर्व वृत्तांत इन्हेने निवेदन कर्यो.

सनत्कुमार मुनीश्वर खंरुगधारा समान तीव्र व्रतहुं पाहान करीने, अंते
अनशन ग्रहण करी लपाधिरहित समाधिबडे देहने तजी दइ, श्रीजा देवद्वोकमां
महर्षिक देवता थया.

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशमासादष्टौ एकविंशतितमस्तंजस्य
चतुरक्षरत्रिशततमः प्रबंधः ॥ ३०४ ॥

व्याख्यान ३०५ मुं.

मोह तजवा विषे.

स्वरूपानवबोधेन, मोहमूढा ममत्वगाः ।

त्रमन्ति जवकान्तारे, हेयो मोहस्ततोऽशुचः ॥ १ ॥

जावार्थ—“आत्म स्वरूपना अज्ञानने दीधे मोहमां मूढ थयेला अने संसारमां मपतावाळा जीवो जवाटवीमां त्रमण कर्था करे छे, माटे ए अशुच मोह त्याग करवा ह्यायक ठे. ”

आ श्लोकना अर्थतुं समर्थन करवा माटे अहीं एवी जावना करवानी के ज्ञानादिक गुणना मुखनो रोथ करनारा, चंचळ स्वजाववाळा, अनन्त जीवोए अनन्तवार जोगवी जोगवीने मूकी दीधेला, जरु अने अग्राध एवा पुद्गल्लोमां ग्रहण रूप जे विकल्प (पुद्गलो उपर जे मपता) ते मोह कहेवाय ठे; आवा मोहमां आसक्त थयेला जीवो जवाटवीमां परित्रमण करे ठे, तेथी ते मोहनो त्याग करवो. योग्य ठे. कथुं छे के—

अप्या नाणसहावी, दंसणसीद्धो विसुच्छसुहरूवो ।

सो संसारे जमइ, एसो दोसो खु मोहस्त ॥ १ ॥

जावार्थ—“ज्ञान दर्शनना स्वजाववाळो अने विसुच्छ मुखरूप एवो आत्मा पण संसारमां परित्रमण करे छे, ते दोष मोहनोज ठे. ”

मोहनो त्याग शुद्ध आत्मज्ञाने करीने थइ शके ठे. “ज्ञानादिक अनन्त गुण पर्यायवाळो, नित्यानित्य विंगेरे अनन्त स्वजाववाळो, असंख्य प्रदेशी, स्वजावपरिणाधी (आत्मजावना परिणामवाळो), पोताना स्वजावनेज कर्ता अने जोक्ता इत्यादि गुणवाळो शुद्ध आत्मा तेज हुं हुं. हुं अनन्त स्याद्वाद सत्तानो रसिक हुं. एक समयमां त्रण काळमां अने त्रण लोकमां रहेला सर्वे द्रव्यपर्यायोनी उत्पत्ति, स्थिति अने नाशने जणावनारं जे ज्ञान ते मारो (आत्मानो) गुण छे. ” इत्यादिक अनन्त स्वरूपने जाणनारो मनुष्यज मोहनो जय करे छे; बोजो जय करी शकतो नथी. केपके मोहनीय कर्म अति दुर्जय ठे. आ संबंधमां अर्हइत्त-

नी कथा ठे ते नीचे प्रमाणे—

अर्हदत्तनी कथा.

अचलपुरना राजानो पुत्र युवराज वंराग्य उत्पन्न थवाथी दीक्षा ग्रहण करीने विहार करतां अवन्ति नगरीमां आब्यो. त्यां मध्याह्नकाळे जिज्ञा माटे राजमंदिर तरफ जाता ते मुनिने जोड्ने दोकोए कर्तुं के “ आ गाममां राजानो पुत्र अने पुरोहितनो पुत्र साधुने जोड्ने तेने पीना करे ठे; माटे आ गाममां रहवेा जेवुं नथी. ” आ प्रमाणे सांजळ्या उतां पण जयरहित मुनि त्यां जड्ने लंचे स्वरे ‘ धर्म-ज्ञान ’ एम बोड्या. ते सांजळीने एक स्थानमां रहवेा जाणे बे पाप-ग्रहो होय तेवा ते वने जणा मुनि पासे आवीने बोड्या के “ हे साधु! तूं अ-मारी पासे नृत्य कर, अमे वाजित्र वगानीए. ” त्यारे साधुए कर्तुं के ‘ बहु सारुं. ’ पळी साधु नृत्य करवा द्याग्या अने ते वने वाजित्र वगारुवा द्याग्या. थोनीवारे साधुए ते वनेने तिरस्कारथी कर्तुं के “ अरे ! कौळिको (कोळीना पुत्रो !) त-मने वाजित्र वगारुतां धरावर आवरुतुं नथी, केमके तमे मूर्ख ठो. ” आ प्रमाणे सांजळीने ते वने क्रोधथी मुनिने मारवा दोड्या; एटडे नियुक्तकुशल मुनिए ते-मना शरीरना अवयवने संधिमांथी उतारी नांल्या. आ प्रमाणे मुनिना छेपीओने शिक्षा आपीने ते युवराज मुनि त्यांथी नगर बहार चाड्या गया. पळी राजा तथा पुरोहितने ते वातनी खबर थतां पोताना पुत्रोनी अति दुःखी अवस्था जोड्ने अ-त्यंत खेद पास्या सता तत्काळ युवराज ऋषिनी पासे आब्या. त्यां तेमने ओळखी-ने राजा विज्ञप्ति करवा द्याग्यो के “ हे जाइ ! तमारा भत्रीजाने साजो करो ने ते बाळकनो अपराध क्षमा करो. ” मुनि बोड्या के “ हे राजा ! जो ते वने पुत्रो हितकारी एवा व्रतने आदरे तो तरतज ते वनेने हुं साजा करुं. ते सिवाय तेमने साजा नहीं करुं. ” ते सांजळीने ते वने कुमारोने मुनि पासे द्यावामां आब्या. तेओए मुनिंतुं वचन अंगीकार कर्तुं. तेथी मुनिए प्रथम तेमनो डोक चर्यो, अने पळी तेमने साजा करीने दीक्षा आपी.

त्यार पळी राजपुत्र शंकारहित व्रतुं पाळन करवा द्याग्यो. एणें पुरोहित-नो पुत्र जाते ब्राह्मण होवाथी चारित्रतुं पाळन करता उतां पण “ मने आ मुनिए वळत्कारे दीक्षा आपी ठे ” एम मनमां तेमना पर अजाव राखवा द्याग्यो. अनुक्रमे

ते बन्ने मरण पापीने देवता थया.

कौशांबी नामनी नगरीमां कोइ एक तापस नामनो श्रेष्ठी रहेतो हतो. ते मरण पापीने पोताना धरना लकरामांज शूकर (जुंरु) थयो. तेने पोतानो महेद्व विगेरे जोबाधी जातिस्मरण थयुं. अन्यदा तेना ठांकराओए तेनाज श्राधने दिवसे तेनेज (ते शूकरने) मार्यो. ते मरीने पोतानाज धरमां सर्प थयो. एकदा ते सर्प धरमां फरतो हतो, तेने जोइने तेना पुत्रोएज मारी नांख्यो, ते पोताना पुत्रनाज दीकरो थयो. तेने पूर्वना जेम जातिस्मरण थयुं. तेथी ' पुत्रनी वहुने मा अने पुत्रने पिता शी रीते कहुं ? ' एम विचारीने तेणे मौन धारण कर्तुं. तेथी तेतुं नाम अशोकदत्त पारुथुं हतुं, छातां मूक नाम सर्वत्र प्रसिद्ध थयुं. एकदा ते नगरीमां चार ज्ञानने धारण करनार कोइ सूरि सपत्रसर्पा. तेमणे पोताना वे सायुने नीचेनी गाथा शीखवीने मूकने घेर मोकध्या.

तावस किमिभिणा मूअववण, पन्निवज्ज जाणित्तं धम्मं ।

मरिउणं सुअरोग, जात्तं पुत्तस्स पुत्तोसि ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे तापस श्रेष्ठी ! आ मौनव्रते करीने जुं ? माटे धर्मने जाणीने तेनो आदर कर. तुं मरीने शूकर अने पडी सर्प थयो हतो, अने हमणा पुत्रनो पुत्र थयो छे. ”

आ गाथा सांजळीने विस्मय पामेला मूके ते मुनिने नमीने पूछ्युं के “ आ बात तमे शी रीते जाणी ? ” ते सायुओ बोड्या के “ अपारा गुरु गाम बहार उद्यानमां रहेला छे, तेपना वचनथी अमे जाणीए ढीए. ” ते सांजळीने मूक तेपनी साथे उद्यानमां गयो. त्यां गुरु पासे देशना सांजळीने तेणे मौनपाणुं मूकीं श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो.

अहीं देवज्ञोकमां जातिमदवाळो पुरोहितनो पुत्र जे देव थयेदो छे तेणे महाविदेह क्षेत्रमां जइ जिनेश्वरने प्रश्न कर्यो के “ हुं सुवज्जबोधि बुं के उर्बज्जबोधि बुं ? ” प्रज्ञुए जवाब आप्यो के “ तुं उर्बज्जबोधि छे; एण स्वर्गधी चवीने कौशांबी नगरीमां मूकनो जाइ थवानो छे, तेनाथी तने धर्मनी प्राप्ति थशे. ” आ प्रमाणे सांजळीने ते देवे कौशांबीमां आवीने मूकने कर्तुं के “ हुं स्वर्गमांयी चवीने तारी माताना उदरमां उत्पन्न थइश, तेने अकाळे आम्र फळ खावानो दोहद

थंशे. तेने माटे में आजथीं आ सपीपना पर्वत पर हंमेशां फळ आपे तेवो आज्र वृक्ष रोप्यो ठे. तेथी ज्यारे ते माता तारी पासे घणा आज्रहथी आज्र फळ मागे त्यारे तेनी पासे तारे एटझा अक्रुरो दाखवा के “ हे माता ! गर्जेमां रहेझो पुत्र जो तुं मने आपे तो हुं तारो दोहद पूर्ण करूं. ” आ तारूं वचन ज्यारे ते स्वीकारे; त्यारे तारे तेने आज्र फळ लावी आपवां. मारो जन्म थया पढी मने तारे स्वाधीन राखीने जैन धर्मनो बोध आपवो. वळी वेंताळ्य पर्वत उपर पुष्करिणी (वाव)मां में मारा नामथी अंकित वे कुंरुळो गोपव्यां ठे, ते मने खात्रीने माटे बताववां. कंदाच तुं मरीने स्वर्गमां जाय, तोपण मारी उपेक्षा करवी नहीं. ” आ प्रमाणेना ते देवना वचनने मूके अंगीकार कर्युं, एटझे ते देव स्वस्थाने गयो.

अनुक्रमे आयुष्य पूर्ण थतां ते देव चवीने मूकनी मातानी कुक्किमां अव-
तयो. तेने ऋतु विना केरो खावानो दोहद थयो, ते वखते देवनी वाणीतुं स्मरण
करीने मूक बोड्यो के “ हे माता ! जो तुं मने आ गर्जेमां रहेझा पुत्रने आपे, तो
हुं तने आज्र फळ लावी आपुं. ” माताए तेम करवालुं कबूल कर्युं, एटझे ते मूके
देवे कहेझा पर्वत परथी आज्र फळ लावी आपोने मातानो दोहद पूर्ण कर्यो. समय
पूर्ण थतां तेणे पुत्र प्रसव्यो. मातापिताए हर्षथी ते पुत्रतुं अर्हइत्त एतुं नाम
पारुथुं. पढी मूक पोताना जाइतुं वाड्यावस्थाधीज द्वादनपादन करवा लाग्यो
अने चैत्यमां तथा उपाश्रयमां दाइ जवा लाग्यो. पण ते बाळक मुनिआने जोइने
मोटथी रोवा दागतो, अने तेमने वंदना पण करतो नहीं. मूके तेने घणी रीते स-
मजाव्यो, पण ते बाळक साधुना गन्धने पण सहन करतो नहीं. डेवट तेने समजाव-
तां मूक थाकी गयो, तोपण ते (अर्हइत्त) धर्म पाम्यो नहीं. एटले मूक तो साधु
पासे दीक्षा दाइने अनुक्रमे आयुष्य पूर्ण थतां स्वर्गे गयो. त्यां तेणे अवधिज्ञाननो
उपयोग दीधो तो पोताना नाना जाइ अर्हइत्तने चार स्त्री साथे परणेशो जोयो.
मूक देवे तेणे कहेझुं अने पोते स्वीकार करेझुं पूर्व जवतुं वाक्य संजार्थुं, अने
तेने प्रतिबोध करवा माटे प्रथम तेना क्षरीरमां जस्रोदरनो व्याधि उत्पन्न कर्यो. ते
व्याधिना जारथी अर्हइत्त उठो पण शकतो नहीं. सर्व वैद्यो तेनी चिकित्सा क-
री करीने थाक्या, पण कोइथी सारुं थयुं नहीं, तेथी सर्व वैद्योए तेनो त्याग कर्यो.
पढी ते मूक देव पोते वैद्यनो आरंभ करीने अर्हइत्तनी पासे आण्यो. अर्हइत्त
तेने जोइने दीनपुखे बोड्यो के “ हे वैद्यराज ! मने रोगथी मुक्त करो. ” वैद्य बो-

द्यों के “ तारो आ व्याधि असाध्य छे, तोपण विविध प्रकारना औषधोधी हुं तने निरोगी करुं; परंतु सारुं थया पडी तारे आ मारो औषध तथा शस्त्रोको कोथलो उपाकीने जीवतां सुधी मारी साथे फरवुं पन्ने. ” ते सांजळीने अर्हदत्ते ते वात कबूझ करी, एट्ठे ते मायावी वैद्ये औषधो आपीने तेने सारो कर्यो. पडी अर्हदत्त तेनी साथे चाख्यो. देववैद्ये तेने वैदकने योग्य एवां शस्त्रोधी जरेदो कोथलो उपाकवा आप्यो. ते कोथळाने मायावने अत्यंत जारवाळो कर्यो. अर्हदत्त तेवा असह्य जारने हंमेशां वहन करतो विचारवा लाग्यो के “ आट्ठो जार हुं-निरं-तर शी रीते वहन करी शकीश ? ” एक दिवस कोइक स्थाने तेणे संयमधारी सा-धुआने जेया. ते वखते अर्हदत्तना मनमां विविध प्रकारना उद्वेग थतो हतो. ते जाणीने देववैद्ये तेने कथुं के “ जो तुं दीक्षा ग्रहण करे तो हुं तने छोनी दठं. ” ते सांजळीने महाजारधी पीना पामेदो अर्हदत्त बोद्यों के “ हुं वज्र जेवा आ जारने हंमेशां उपाकी उपाकीने-कुञ्ज थइ गयो कुं; तेथी आवो जार उपाकवा करतां तो मारे व्रत लेवुं तेज सारुं ठे. ” पडी ते देव तेने मुनि पासे दीक्षा ग्रहण करावीने स्वस्थाने गयो.

देवना गया पडी अर्हदत्त व्रत तर्जने पोताने घेर गयो. देवे अवधिज्ञानधी तेने चारित्रधी चरुत जाएयो; एट्ठे फरीधी जज्ञोदरना व्याधि उत्पन्न कर्यो, अने पूर्वनीज जेम तेने फरीधी दीक्षा अपावी. ए प्रमाणे त्रण वार दीक्षा दइने तेणे मूकी दीधी. पडी चौथी वार दीक्षा अपावीने तेने व्रतमां स्थिर करवा माटे ते देव हंमेशां तेनी पासेज रहेवा लाग्यो. एकदा माथे तृणनो भारो दइने चाखतो ते देव कोइ अग्निधी वळता गाममां पेसवा लाग्यो. ते जोइने अर्हदत्ते तेने कथुं के “ घासने जारो दइने आ अग्निधी वळता गाममां केम पेसे छे ? ” देव बोद्यों के “ ज्यारे तुं आम जाणे ठे, त्यारे क्रोधादिक अग्निधी वळता गृहवासमां जइने केम प्रवेश करे ठे ? ” ते सांजळीने पण बोध नहीं पामेदो अर्हदत्तने साथे दइने आगळ चाखतां ते देव सारो मार्ग मूकीने जयंकर अरण्य तरफ चाख्यो. ते जोइने अर्हदत्त बोद्यों के “ सारो मार्ग मूकीने उन्मार्गमां केम चाखे छे ? ” देव बोद्यों के “ ज्यारे तुं एम जाणे ठे, त्यारे मुक्तिमार्गने मूकीनेजवाटवीमां पेसवानी के-म इच्छा करे ठे ? ” आवी रीते कळा व्रतां पण अर्हदत्त बोध पाम्यो नहीं, तो पण ‘कायर न थवुं एज संपत्तिहुं स्थान ठे’ एम जाणीने-ते देव तेनी साथेज आ-

गळ चाट्यो. मार्गमां कांइ एक चैत्यमां झोकोधी पूजातां ब्रतां नीचे मुखे पडता एक यज्ञने तैणे दिव्य शक्तिथी वताव्यो. ते जोइने अर्हइत्ते कथुं के “ आ व्यंतर जेम जेम झोकोधी पूजाय ठे तेम तेम अघोमुख थइने नीचे पडतो जाय ठे, माटे आ यज्ञना जेवो बीजो कोइ अघन्य पृथ्वीपर जणातो नथी. ” ते सांजळी तेने देवे कथुं के “ संयम रूपी लंचे स्थाने स्थापन कर्यां ब्रतां पण तुं वारंवार नीचे पडे छे, माटे हे मूर्खशिरोमणि ! तुं तेना करतां विशेष अघन्य ठे. ” ते सांजळीने अर्हइत्ते तेने पूछ्युं के “ वारंवार आवी रीते बोळनार तमे कोण ठो ? ” त्यारे ते देवे पोतातुं मूकना नववाळुं स्वरूप देखानी तेना पूर्व जवतुं सर्व वृत्तान्त कथुं. ते सांजळीने अर्हइत्ते पूछ्युं के “ हुं पूर्व जवे देव हतो तेनी खात्री शी ? ” एटझे देव तेने चैताढ्य पर्वतपर दइ गयो, अने पुष्करिणी (वाव)मां गोपवेळां तेना नामथी अंकित एवां वे कुंमळो काढीने तेने देखाड्यां. ते जोइने अर्हइत्तने जातिस्मरण थयुं, तेथी प्रतिसोध पामीने ते जावचारित्र पास्यो. आ रीते तेने धर्ममां स्थिर करीने ते मूक देव स्वस्थाने गयो.

“ सर्व कर्ममां श्री जिनेश्वरे मोहने अति दुर्जय कहेलो छे, ते मोहनो मूक देवे त्याग कराव्यो त्यारेज अर्हइत्त धर्म पामीने मोक्के गयो. ”

इत्यद्ब्रदिनपरिमितोपदेशमासादष्टौ एकविंशतितमस्तंजस्य
पंचाधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३०५ ॥

व्याख्यान ३०६ मुं.

ज्ञान तथा अज्ञान विषे.

मज्जत्यङ्गः किञ्चाज्ञाने, विष्टायामिव शूकरः ।

ज्ञानी निमज्जति ज्ञाने, मराद्व इव मानसे ॥ १ ॥

जाबार्थ—“अङ्ग एतद्वे आत्मजाव अने परजावने नहीं जाणनारो मा-
णस अज्ञान एतद्वे अयथार्थे उपयोगमां विष्टामां शूकरनी जेम मग्न थाय ठे, अने
मानसरोवरमां राजहंसनी जेम ज्ञानी यथार्थे उपयोगवाळा तच्चावबोधमां (आत्म-
स्वरूपमां) मग्न थाय ठे.” आ संबंधमां साद्व ने महासाद्वतुं दृष्टांत छे ते आ प्रमाणे—

साद्व महासाद्वनी कथा.

पृष्ठचंपा नगरीना राजाना पुत्रो साद्व अने महासाद्व बन्ने युवराज हुता.
अन्यदा ते नगरीमां श्री वीरस्वामी समवसर्या. प्रचुने वांदवा मांड ते बन्ने जाइओ
मोटी ऋद्धि सहित गया. त्यां श्री वीरप्रचुने नमीने धर्म श्रवण करी वैराग्य पा-
मी पोताने घेर गया. पत्नी पोताना जाणेज गांगिद्वने राज्य सोंपीने जिन्म्वर पा-
से ते बन्ने दीक्षा ग्रहण करी. स्थविर साधु पासे तेओए संपूर्ण अगियार अंगने
अन्यास कर्यो. एकदा श्री वीरप्रचुनी आज्ञा दइने श्री गौतम स्वामीनी सा-
थे पोताना कुटुंबने प्रतिबोध करवा मटि तेओए पृष्ठचंपाए आज्ञा. तेपतुं आगमन सां-
जळीने गांगिद्व राजा तेपने वांदवा आज्ञो. गणधर महाराजने तथा साद्व म-
हासाद्व मुनिने नमीने ते देशना सांजळवा वेगो. ते बन्ने चार ज्ञानने धारण
करनार श्री गौतम स्वामीए देशनानो आरंज कर्यो—

निर्वाणपदमप्येकं, जाव्यते यन्मुहुर्मुहुः ।

तदेव ज्ञानमुत्कृष्टं, निर्बन्धो नास्ति न्युयसा ॥ १ ॥

जाबार्थ—“निर्वाणपद एतद्वे कर्मरहित थवाना हेतुचूत एवा एक
मोक्षपदनीज स्यादादना सापेक्षपणाए वारंवार जावना कराय एतद्वे आत्माने
तन्मथ कराय, स्वरूपमां एकता थाय तेज उत्कृष्ट ज्ञान ठे, जे ज्ञानबने आत्मा अ-
नादि कालधी नहीं पामेदा आत्ममुखनो अनुभव करे ठे. बाकी आत्मज्ञानधी

व्यतिरिक्त बीजा वाणीना विस्तरवाळा घणा एवा संवेदन ज्ञानवर्क कांइ आत्म-सुखनो निश्चय यतो नथी. केमके थोहुं पण अमृत सदश ज्ञानज अनादि कर्मरो-गनो नाश करनारं ठे. ”

वादांश्च प्रतिवादांश्च, वदन्तोऽनिश्चितांस्तथा ।

तत्त्वान्तं नैव गच्छन्ति, तित्त्वपीडकवज्रतौ ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ वाद अने प्रतिवाद तेमज अनिश्चित पदार्थने कहेनारा माण-सो घाणोना बळदनी गतिनी जेम तत्त्वना पारने पामता नथी. ”

विस्तरार्थ—वाद एट्ठे पूर्वपङ्क अने प्रतिवाद एट्ठे उत्तरपङ्क तेने परना पराजय माटे तथा पोताना जयने माटे करवाथी वस्तुधर्मरूप तत्त्वना अंतने पामी शकातुं नथी. बळी पदार्थना स्वरूपनो निश्चय कर्या विना तेतुं अनिर्धारित स्वरूप कहेवाथी पोताना अत्यंत स्वाभाविक आत्मज्ञानना अनुभवने पामी शकातुं नथी. जेम घाणीमां नाखेड्डो वृषज गमे तेड्डुं फरे तोपण कोड बीजा स्थानने पापतो नथी, तेम तत्त्वज्ञानने नहीं ड्छन्नारो मनुष्य अनेक शास्त्रोमां श्रम कर्या उतां पण तत्त्वना अनुभवनो स्पर्श मात्र पण करतो नथी. एज कारणथी साते नयो स्वेच्छा प्रमाणे ज्ञानना स्वरूपने कहे ठे.

ज्ञानना चार निक्षेपा आ प्रमाणे ठे—शब्दना आलाप रूप जे ज्ञान ते नामज्ञान कहेवाय ठे. सिद्धचक्रादिकमां स्थापन करेहुं ज्ञानपद ते स्थापनाज्ञान कहेहुं ठे. उपयोगरहित पाठ मात्र करवो ते अव्यज्ञान कहेवाय ठे. तत्त्वार्थहुं ज्ञान जे पुस्तकमां बखेड्डुं होय ठे ते पण अव्यज्ञान कहेवाय ठे. उपयोग विना स्वाध्याय करवी ते पण अव्यज्ञान ठे, अने उपयोगपरिणति ते जांचज्ञान ठे. तेमां जापादिकना स्मरणरूप जे ज्ञान ते नैगम नयनी अपेक्षाए ज्ञान जाणवुं. संग्रहनयनी अपेक्षाए अनेद उपचारथी सर्व जीवो ज्ञान रूप जाणवा, व्यवहार नयनी अपेक्षाए पुस्तकादिकमां रहेहुं ज्ञान जाणवुं अने ऋजुसूत्रनये तत्परिणाम संकल्परूप ज्ञान जाणवुं. अथवा ज्ञानना हेतुचूत वीर्थने नैगमनय ज्ञान कहे ठे, संग्रहनय आत्मने ज्ञान कहे ठे, व्यवहारनय क्लयोपशम प्रमाणे ज्ञान संबधी व्यवहार प्रवृत्ति-ने ज्ञान कहे ठे, अने ऋजुसूत्र वर्तमान यथार्थ अयथार्थ वस्तुतत्त्वना बोधने ज्ञान कहे ठे. शब्दनयनी अपेक्षाए सम्यग्दर्शन पूर्वक यथार्थ वस्तुस्वरूपना बोधरूप

सकण्णवालुं, कारण तथा कार्यनी अपेक्षावालुं, पोताने तथा परने प्रकाश करनारुं अने स्यात्तादर्थी युक्त जे ज्ञान तेने ज्ञान जाणवुं, समञ्जिरूढनयनी अपेक्षाए ज्ञानवाची समग्र वचन पर्यायोनी शक्तिनी प्रवृत्ति रूप ज्ञान जाणवुं, अने एवंभूत नयनी अपेक्षाए केवलज्ञाननेज ज्ञान जाणवुं, अहीं सम्यग् रत्नत्रयना उपादेय सकण्णवालुं परमज्ञान ते शुष्क ज्ञान ठे. कहुं ठे के—

पीयूषमसमुद्रोत्थं, रसायनमनौषधम् ।

अनन्यापेक्षमैश्वर्यं, ज्ञानमाहुर्मनीषिणः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ पंक्तिो समुद्र बिना उत्पन्न थयेला अमृतरूप, औषध बिना उत्पन्न थयेला जरामरणने नाश करनार रसायणरूप अने सैन्यादिक अन्य कोइ पण वस्तुनी अपेक्षारहित शक्रचक्रीपणाना अश्वर्यरूप—एवुं ज्ञान कहे ठे. ”

ते माटे हे ज्यो प्राणीओ ! ज्ञाननो सम्यग् प्रकारे आदर करवो योग्य छे.” इत्यादि गौतम गणधरनी देशना सांजळीने वैराग्य पायेला गांगिह राजाए पोताना पुत्रने राज्य सांपी मातापिता सहित मोटा उत्सव पूर्वक दीक्षा ग्रहण करी. पढी साह्य, महासाह्य अने गांगिह विगेरेने साथे लडने श्री गौतम स्वामी जिनेश्वर पासे जवा माटे चंपा तरफ चाब्या. मार्गमां साह्य अने महासाह्य विचार करवा लाग्या के “ आ अमारी बेन, बनेवी अने जाणेजने धन्य ठे, के जेओ अक्षय कालमांज सर्वविरतिपणुं पाय्या. ” ते वखते गांगिह विगेरे त्रणे जणा पण एवो विचार करवा लाग्या के “ आ साह्य अने महासाह्याने धन्य ठे, के जेओए आपणने प्रथम राज्यद्वहमी आयी, अने ह्यमणा महानंदसुखने पमारुनारुं चारित्र अवांयुं. ” आवी रीते ते पांचे जणा हांकोत्तर ध्यानमां मग थइ कृपक श्रेणिपर आरूढ थडेने केवलज्ञान पाय्या. तेओ श्री प्रजु पासे आय्या, त्यारे श्री गौतम स्वामीनी साथे प्रजुनी प्रदक्षिणा करीने ते पांचे केवळीनी सजा तरफ चाब्या. एट्ठे गौतम स्वामी बोड्या के “ अरे ! तमे सर्व अजाण्या हो तेम त्यां केम चाब्या जाओ छे ? अहीं आवो, त्रण जगतना प्रजुने बंदना करो. ” ते सांजळीने श्री वीरप्रजुए गौतमने कहुं के “ जिननी (केवळीनी) आशातना न करो. ” प्रजुं वचन सांजळीने गौतम स्वामीए तत्काळ तेमने खमाव्या. पढी तेमणे पोताना मनमां विचारुं के—

दुर्जगं हरिणाङ्गीव, नजतेऽद्यापि मां नहि ।

केवलज्ञानदक्षमीस्तत्, किं सेत्सामि नवाथवा ॥१॥

जावार्थ—“ हरिणानां सरखां नेत्रवाळी स्त्री जेम दुर्जागी पुरुषने नजे नही, तेम केवलज्ञाननी दृष्टमी मने प्राप्त थती नथी, तो शुं हुं आ जवे सिद्धि-ने पामीश के नही ? ” एम तेओ विचार करता हता, तेवामां तेमाणे देववाणी सांजळी के “ आज्ञे श्री जिनेश्वरे कहुं ठे के जे कोइ मनुष्य पोतानी दृष्टिवने अष्टापद उपर जइ जिनेश्वरोने वंदना करे ते जरूर तेज जवे सिद्धिने पामे. ” आ प्रमाणेनी देववाणी सांजळीने गौतम गणधर श्री वीरप्रभुनी आज्ञा हइने अष्टापद पर्वत तरफ चाब्या.

आ अरसामां कौन्डिन्य, किन अने सेवाल नामना तापसना आचार्यों “अष्टापद उपर पोतानी शक्तिवने चरुवाधी मुक्ति पामी शकाय ” एतुं जगवानुं वाक्य जनमुखधी सांभळीने पोताना पांचसो पांचसो शिष्यो (तापसो) सहित अष्टापद तरफ जवा प्रथमधी नीकळी चुक्या हता. तेमां प्रथम कौन्डिन्य तापस पांचसो तापसो सहित एकांतर उपवास करीने ते अष्टापदनी पहोळी मेखदाए पहोच्यो हतो. तेओ पारणाने दिवसे कंद विगेरेतुं नोजन करता हता. बीजो तापस पोताना परिवार सहित छठ तप करतो अने पारणामां पाकेळां पत्रादिकहुं नोजन करतो ते पर्वतनी बीजी मेखदा सुधी पहोच्यो हतो; अने बीजो तापस पोताना परिवार सहित अठम तप करतो पारणामां शुष्क सेवाल खातो ते पर्वतनी बीजी मेखदा सुधी पहोच्यो हतो. परंतु कोइ पण तापस अत्यंत क्लेश सहन कर्या अतां ते पर्वतना शिखर उपर पहोची शक्या नहोता. ते तापसोए गौतम स्वामीने दूरधी आवता जोइने विचार्युं के “ तपवने करीने अति क्लेश थयेळा अमे आ पर्वत उपर चरनी शक्या नथी, तो आ स्थूल शरीरवाळा यति इी रीते चरने ? ” आ प्रमाणे ते. सर्व तापसो विचार करता हता, तेद्वामां तो श्री गौतम स्वामी जंघाचारण दृष्टिवधी सूर्यनां किरणालुं अवलंबन करीने तत्काळ ते सर्व तापसोने ओळंगीने आगळ चाब्या, अने एक कृणामां तेमने अदृश्य थइ गथा. ते जोइने विस्मय पामेळा सर्वे तापसो बोड्या के “आपणे तो आ साधुना शिष्य थइशुं.” गौतम स्वामी तो पर्वतना शिखरपर जइने जरतचक्रीए करावेळा चैत्यने जोइ तेमां स्था-

पित करेखा चोवीश तीर्थकरोने नम्या; अने “जगन्चिंतामणि जगनाह” इत्यादि गांथावने स्तुति करीने चैत्य बहार नीकळ्या. पत्नी रात्रि निर्गमन करवा माटे अशोक वृक्षनी नीचे वेठा.

ते वखते इन्द्रनो दिक्पाल कुवेर तीर्थकरोने नमवा माटे अष्टापदे आच्यो. ते जिनेश्वरोने नमीने श्री गौतम स्वामी पासे आच्यो, अने तेमने वंदना करीने देशना सांजळवा वेठो. श्री गौतम स्वामी बोड्या के—

महाव्रतधरास्तीव्रतपःशोषितविग्रहाः ।

तारयन्ति परं ये हि, तरन्तः पोतवत्स्वयम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ तीव्र तपस्यावने जेओए पोताना देहंतुं शोषण कर्तुं छे एवा महाव्रतने धारण करनार मुनिओ नावनी पेटे पोते तरतां छतां बीजाने पण तारे ठे. ”

ते सांजळीने ‘ध्रुवं सूक्तं अशन बोवार्थी आहुं पुष्ट शरीर धाय नहीं’ एम विचारिने कुवेर विकसित मुख करीने कांडक हस्यो. ते वखते तेनो अजिमाय जाणीने गौतमं गणधरे पुंररीक साधुंतुं अध्ययन प्रकाशित करी ठेवटे कहुं के—

कृशोऽपि पश्य दुर्ध्यानात् , कंररीको ययावधः ।

पुष्टोऽपि पुंररीकस्तु, शुचध्यानात् सुरोऽजवत् ॥ १ ॥

“हे कुवेर! जुओ के कंररीक तपस्यार्थी कृश थयेह हतो ठतां पण अशुच ध्यानार्थी मरीने नरके गयो, अने पुंररीक मुनि शरीरे पुष्ट हता ठतां पण शुच ध्यानार्थी देव थया.

ते सांजळीने कुवेर गणधरने खमावीने स्वस्थाने गयो. ते वखते कुवेरनो सामानिक देव के जे वज्रस्वामीनो जीव हतो ते समकित पाम्यो. तेने केटबापक तिर्यग् जृंचक देव हतो एम कहे ठे.

प्रातःकाळे गौतम स्वामी पर्वतपरथी उतरतां ते तापसो पासे आच्यो, त्याने सर्व तापसोए तेमने कहुं के “ तमे अमारा गुरु ओ, अने अमे तमारा शिष्य बी-ए. ” गणधर बोड्या के “ तमारा अने अमारा सर्वना गुरु श्री महावीरज ठे. ” पत्नी देवताए जेमने मुनिवेश आच्यो ठे एवा ते तापसोए गौतम स्वामी पासे दीक्षा बीधी. गणधरे प्रासुक अने निर्दोष एवां पायसान्न (क्षीर)तुं एक पात्र जरी बा-वीने विधि पूर्वक अलुक्रम प्रमाणे तेमने बेसारी अर्हाण महानस बन्धिवके क-

रीने यथेच्छ पाराणुं कराव्युं. तेज व्रखते सेवाल्लुं नक्ष्ण करनारा पांचसोने एक साधु गणधरनी स्तुति करवामां मग्न थया सता जमता जमताज लज्जल केवलज्ञान पाम्या. सर्वे तृप्त थया पढी गणधरे पोते जोजन कर्तुं. पढी ते सर्वने साथे ह्दने आगळ चाह्या. अनुक्रमे प्रज्जुना समवसरणनी पृथ्वी नजीक आवतां ढच तप करनारा निजादिक पांचसो ने एक साधुने प्रज्जुना प्रातिहार्यनी द्दम्मी जोतांज केवलज्ञान प्राप्त थयुं, अने कौंनिन्यादिक ५०१ साधुओने प्रज्जुं दर्शन थतांज केवलज्ञान प्राप्त थयुं.

प्रज्जु पासे आवीने १५०३ मुनिथी परवरेद्दा गौतम स्वामीए प्रज्जुने प्रदक्षिणा दीधा पढी ते सर्वे साधुओ केवळीनी सजायां जबा द्वाग्या, एट्ठे गणधर बोढ्या के “ अरे ! तमे सर्वे अहीं आवो, अने त्रण जगतना गुरुने नमन करो. ” ते सांजळीने जगवाने तेमने कहुं के “ केवळीनी आशातना न करो. ” ते सांजळीने गणधरे मिथ्यालुक्कृत आपी तेमने खमाव्या. पढी गणधरे विचार्युं के “ हुं गुरुकमीं लुं, तेथी आ जवे मोक्ष पामीश नहीं. आ में दीक्षा आपेदा साधुओने धन्य ठे के जेओ तत्काळ केवलज्ञान पाम्या. ” आ प्रमाणे अर्थे राखता गौतम गणधर प्रत्ये श्री वीरस्वामी बोढ्या के “ प्राणीओने मंद, तीव्र ने तीव्रतर स्नेह होय छे. चिरकाळना परिचयथी तमने मारा ऊपर तीव्र एवो प्रज्ञस्त स्नेह थयेदो ठे, तेथी तमने केवलज्ञान प्राप्त थतुं नहीं; ते स्नेह नाश पामशे त्यारे तमने केवलज्ञान थशे. अहींथी काळ धर्म पामीने आपणे वने समान थवाना ढीए, माटे तमे अर्थे न राखो. ” ए प्रमाणे प्रज्जुनां वचन सांजळीने श्री गौतमस्वामी प्रसन्न थइ संयम पाहन करता सता प्रज्जुनी सेवा करवा द्वाग्या.

“ आ प्रमाणे स्वजावना (आत्मज्ञानना) द्वाजथी साद, महासाद अने गांगिल विगरे जूपो तथा सर्वे तापसो तत्काळ केवलज्ञान पामीने अनंत सुखवाळा मोक्षपदने पाम्या. ”

इत्यह्द दिनपरिमितोपदेशप्रासाददृत्तौ एकविंशतितमस्तंतजस्य

धनुषिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३०६ ॥

व्याख्यान - ३०७ मु.

शमगुण विषे.

विकल्पविषयोत्तीर्णः, स्वज्ञावादांवनः सदा ।

ज्ञानस्य परिपाको यः, स शमः परिकीर्तितः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ संकल्पविकल्प (चित्तविभ्रम)ना विषयधी (विस्तारधी) निवर्तेदो अने सम्यग् रत्नत्रय स्वरूपजे आत्मानो स्वज्ञाव तेतुं (गुणपर्यायतुं) निरंतर आदांवन करनार एवो आत्माना लपयोग लक्षणवाळा ज्ञाननो जे परिपाक— प्रौढ अवसर ते शम कहेदो छे. ”

शमना चार निहोपा आ प्रमाणे—नामं शम अने स्थापनां शमं तो पूर्वनी पेठे जाणवा. आगमधी छव्यशम ते शमना स्वरूपने जाणनार ज्ञानी जे तेना लपयोगमां-वर्तते-न-होय ते, नोआगमधी-छव्यशम ते-मायाए करीने द्वाब्धिनी सिद्धिने-माटे अथवा देवगतिनी-प्राप्ति विगेरे माटे लपकार-अपकारना विपाकने शमन करवाना हेतुधी, क्रोधादिक्रानो लपशम करे ते; अने ज्ञावशम ते आत्म स्वरूपमां लपयोगवाळो, तेमां-आगमधी मिथ्यात्वने तजीने यथार्थ वस्तुना जासन पूर्वक चारित्रमोहनीय कर्मना लदयनो अज्ञाव होवार्थी क्रमादिक गुणनी जे परिणति ते शम कहेवाय छे. ते शम प्रण लौकिक अने लोकोत्तर जेदे करीने वे प्रकारनो छे. तेमां वेदांत मतवाळानो जे शम गुण छे ते लौकिक छे, अने जैन प्रवचनने अनुसरनारमां जे शम होय छे- ते लोकोत्तर छे. ते लोकोत्तर गुणज खरेखरो शुद्ध छे; तेनी लपर-मृगापुत्रनी-कथा छे ते-आ प्रमाणे—

मृगापुत्रनी कथा.

१. सुग्रीव पुरजा राजानो पुत्र मृगापुत्र नामे हतो. ते एकदा महेद्वना गोरवमां बेसीने जगस्तु स्वरूप जोतो हतो, तेवामां-शमगुणना निधि-समान एक-मुनिने निमेषरहित, दृष्टिधी प्रीतिपूर्वक जोतां तेने जातिस्मरणज्ञान-लत्पन्न थयुं, एदंके पूर्व जेवे पोते चारित्र ग्रहण कर्युं हतुं तेतुं तेने स्मरण थयुं. पढी ते-मृगापुत्र पोताना मातापिता-पासे जडेने बोड्यो के—

सुग्राणि मे पंच महव्वयाणि, नरएसु छुक्कं च तिरिक्कजोगिसु ।
निविस्सकामो ह्मि महस्सवाउं, अणुजाणह पव्वइस्सामि अम्मो ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे मातपिता ! मैं पांच महाव्रतने सांजळ्यां ठे, तथा नरकने विषे अने तिर्यचयोनिने विषे जे छुःख पने छे ते पण मैं जाएयुं ठे; तेथी हुं संसाररूप महार्णवथी निर्वेद (वैराग्य) पाम्यो हुं ; माटे मने अनुज्ञा आपो के जेथी हुं प्रव्रज्या अंगीकार करूं. ”

इत्यादिक वाक्योवरुं देहना जोगोपजोगादिकतुं अनित्यपणुं कहीने तेणे प्रव्रज्या हेवानी अनुज्ञा मागी. ते सांजळीने मातपिताए अनेक युक्तिओवरुं के जीवन पर्यंत चारित्रतुं पावन अति छुष्कर बतावीने कथुं के “ हे पुत्र ! तारुं शरीर अति सुकोमळ छे, तुं चारित्र पाळवाने समर्थ नथी; केमके पांच इंद्रियो तथा मन जीतवा मुठकेल ठे. ढोढाना चणा चाववानी जेतुं चारित्र पाळवुं छुष्कर ठे. देहीप्यमान अग्निने ज्वालतुं पान करवानी जेम अथवा मन्दराचळ पर्वतने तौळवानी जेम शुवावस्थामां चारित्रतुं पालन करवुं अति छुष्कर ठे. माटे वृष्ठावस्थामां दीक्षा लेवी योग्य ठे. ” ते सांजळीने मृगापुत्र बोळ्यो के “ हे मातापिता ! आ ह्योकमां निःस्पृह थयेल्ल माणंसने कांड पण छुष्कर नथी. केमके मैं चारे गतिमां वाणीथी कही न शकय तेवी अनेक वेदनाओ अनुभवी ठे.

सव्वजवेसु असाया, वेअणा वेइआ मए ।

निमेसंतरमित्तं पि, जं साया नत्थि वेइआ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ मे सर्व जवोमां असातावेदनी वेदी ठे, एक निमेषमात्र पण सातावेदनी वेदी नथी. ”

मैं नरकादिकनी महा व्यथाओ सहन करी ठे, तो पत्नी मारे दीक्षातुं पावन करवुं तेमां शुं मुठकेल ठे ? माटे मारे अवश्य दीक्षा हेवीज ठे. संयमतुं पावन करतां जे शम गुणना सुखनो आस्वाद मळे छे तेज मोडुं सुख ठे. शम्य सुखमां मग थयेल्लो जीव देशे लणा कोटी पूर्वनाकालने पण सुखे सुखे दीनता रहित निर्गमन करे ठे. एक निमेषमात्र पण प्रमादमां परतो नथी. वधुं ठे के—

(१३७) उपदेशमासाद् ज्ञापांतर—ज्ञाग ५ मो. स्तंज ५१ मो.

शमसूक्तसुधासिक्तं, येषां नक्तदिनं मनः ।

कदापि ते न दह्यन्ते, रागोरगविषोर्भिज्जिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे महात्माओनुं मन रात्रिदिवस शम जे कपायाभाव तेनां सूक्त एट्ठे आत्मस्वरूपतत्त्वनां वचनो ते रूपी अमृतधी सिंचन थयेहुं होय ठे तेओ राग रूपी सर्पना विषोर्भिधी कदापि दग्ध थता नथी. ”

जगतना जीवो रागादिक सर्पधी कसाया सता विषयमां धूमित थडने परि-
त्रमण करे छे. इष्ट वस्तुना संयोगनी अने अनिष्ट वस्तुना वियोगनी चिंता अह-
निंश करीने अनेक प्रकारना संकटपविकल्प करे ठे, अने बहु प्रकारनी अग्रशो-
चादि^१ जे कल्पना तेना कल्लोदने ग्रहण करे ठे: तेमज अनंत जीवोए अनंतीवार
जोगवीने मूकी दीधेदा जगतना उच्छिष्ट एवा अनेक पुद्गल स्कंधोनी याचना
करे ठे. माटे कोइ पण प्रकारे शम गुणने प्रगट करवो, एज निरूपम श्रेयरकर ठे.
कल्लुं ठे के—

स्वयंचूरमणस्पर्द्धिवर्धिष्णुसमतारसः ।

मुनियेनोपमीयेत, कोऽपि नासौ चराचरे ॥ १ ॥

जावार्थ—“ स्वयंचूरमण समुद्धनी स्पर्धा करनार एवो समता रस जे-
ना हृदयमां वृष्टि पाम्पा करे ठे तेवा मुनिने जेनावने उपमा आपी शकाय एवो
कोइ पण पदार्थ आ चराचर जगतमां नथी. ”

अर्थ रज्जु प्रमाण ठेह्यो स्वयंचूरमण नापनो. जे समुद्र तेना जळनी सा-
थ स्पर्धा करे तेठ्ठो समता रस जेना आत्मांमां वृष्टि पाम्पा करे ठे एवा मुनि त्रि-
काळे पण विषयने ग्रहण करता नथी. तेओने अतीत काळमां जोगवेदा जोगना
स्मरणना अनाव ठे, वर्तमान काळे इन्द्रिपगोचर एवा विषयोमां रमणतानो अजा-
व ठे, अने अनागत काळे मनोइ विषयोनी इच्छानो अजाव ठे. एवा मुनिने जे-
उपमाने करीने उपमा अपाय एवो कोइ पण आ सचराचरजगतमां पदार्थ नथी. के-
मके सर्व पदार्थो तो अचेतन पुद्गल स्कंधोधी उत्पन्न थयेह्य अने रूपी ठे, अने समता
रस तो सहज, आत्यंतिक अने निरूपम आत्मस्वजाव ठे, तो तेनी साये तेनी शी
रीते उपमा आपी शकाय ? ”

१ इत्येवाजी पठ्याना, मय चराची-प्रथमधी ज शोकसत्ताप करवा त

ज्यादि विविध उपायोवने मातापिताने प्रतिबोध पमाडीने तेमनी अनुज्ञाथी सभ्य परिग्रहणो-त्याग करी मृगापुत्रे दीक्षा ग्रहण करी. कथं छे के—

अणिस्सिठं इह द्वाए, परद्वाए अणिस्सिठं ।

वासिचंदणकप्पो अ, असणे अणसणे तथा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आढोकोने विषे इच्छारहित अने परढोकोने विषे पण इच्छारहित तेमत्र वासी ने चंदन अने अशन ने अनशन ए जेमने तुंध्य ठे एवा ते मुनि थया. ” अर्थात् आढोकोना मुखने अर्थे के परढोकोना मुखने अर्थे जे त-प संता नथी. वासंझार्थी भेदन करनार अने चंदनथी विद्येपन करनार उपर जे-मने समजाव ठे अने अशन ते आहारनो सद्भाव अने अनशन ते तेनो अभाव तेमां जे तुंध्य मनोवृत्तिवाळा ठे.

आ प्रमाणे घणां वर्षो सुधी चारित्र्यं पाहान करीने मृगापुत्र मुनि एक मासतुं अनशन करी सर्व कर्म स्वपावी सिद्धिपदने पाम्या.

“ जे माणसना हृदयमां अंतर्गत ध्यानने विदुद्ध करनार देदीप्यमान स-मता गुण होय ठे, ते मृगापुत्र मुनींद्रनी जेम तत्काळ शुभ एवा रत्नत्रयनी पुष्टि प्र-त्ये पामे ठे. ”

स्त्यद्भदिनपरिमितोपदेशभासादवृत्तौ एकविंशतितमस्तंजस्य
सप्ताधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३०७ ॥

व्याख्यान ३०८ मुं.

पांच इन्द्रियोना स्वरूप विषे.

श्रुत्वेन्द्रियस्वरूपाणि, श्रीज्ञातनंदनास्यतः ।

स मुन्नद्धोऽनुन्नानोन्नूत्, पंचाक्षविषयोन्मुखः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ श्री महावीर-स्वामीना-मुग्धयी पांच . इन्द्रियोना स्वरूपने साभूळी पांच . इन्द्रियोना, विपययी, पराहमुख, थयेव, ते-मुजद्र अणणार. (मुनि-) थया. ” तेनुं दृष्टांत आ प्रमाणे—

सुजघनी कथा.

श्री राजगृह नगरमां कोइ श्रेष्ठीनों पुत्र सुजघ नामे हतो. ते जन्मथीज द्दरिद्रीपाणुं पामेझो होवाथी निरंतर जिज्ञासुचिथी उदरनिर्वाह करतो हतो. एकदा ते नगरमां श्री महावीर स्वामी गुणशील वनमां समवसर्या. ते परमात्मने वां दवां माटे राजा तथा सर्व पौरजनो जता हता, ते जोडने ते मुजद्र पण सर्व जननी साथे मंत्रु पासे गयो. त्रण चुवनने तारवामां समर्थ अने जेने कोडनी उपमां न आपीं शकाय एवी श्री जिनेश्वरनी बाणी सांजळीने आश्रय पामेझां मुजद्रे विचार कयो के “ अहो ! आजे में निःसीम गुणना निधि समान कर्मकर्मपरहित एवीं मंत्रुने जयो. आजे मागे जन्म सफल थयो. ” पछी समग्र जगतना जीवो- नो उदार करनार अने बोधिबीजने आपनार एवा श्री मंत्रुए ते सुजद्रेने उद्देशी- ने इन्द्रियो संबंधी व्यख्यान शरु कथुं. ते आ प्रमाणे—

“जितान्यक्षाणि मोक्षाय, संसारायाजितानि च ।

जवेत्तदन्तरं ज्ञात्वा, यद्युक्तं तत्समाचर ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जीतेव इन्द्रियो मोक्षने माटे थाय छे, अने नहीं जीतेव इन्द्रियो संसारने माटे थाय छे ; माटे ते वनेहुं अंतर जाणीने जे युक्त हागे तेनुं आवरण कर. ”

इन्द्रियो पांच छे—श्रोत्र, नेत्र, नासिका, जिह्वा अने स्पर्शन (काया). ते दरेक इन्द्रिय इव्य अने जावथी ववे प्रकारनी छे. इव्येन्द्रियना पण वे प्रकार छे. एक निर्वृति इन्द्रिय अने बीजी उपकरण इन्द्रिय. निर्वृति पद्वे इन्द्रियनो आकार. ते पण वाह्य अने अच्यंतर जेदे करीने वे प्रकारनो छे. तेषां वाह्य आ- कार स्फुट छे. ते दरेक जातिने विषे-जूदा जूदा स्वरूपवाळो कातनी पापनी विगेरे जे बहार देखाय छे ते जाणवो. वाह्य आकार विचित्र आकृतिवाळो होवाथी अ- श्व, मनुष्य विगेरे जातिमां समान रूपवाळो नथी. अच्यंतर आकार सर्व जातिमां समान होय छे. ते आ प्रमाणे—श्रोत्रनो अच्यंतर आकार क्रदंब. पुष्पना आ-

कार-जेवा मांसना गोळारूप छे, नेत्रोनो अर्च्यंतर आकार मसूरनो धान्यनी जेवो होय छे, नासिकानो अर्च्यंतर आकार अतिमुक्तकना पुष्प जेवो होय छे, जिहानो आकार अस्त्रा जेवो होय छे, अने स्पर्शन इन्द्रियनी आकृति जिन्न जिन्न प्रकारनी होय छे, पण ते बाह्य अने अर्च्यंतर एकज स्वरूपे होय छे. आ प्रमाणे निर्वृति इन्द्रियतुं स्वरूप जाणवुं. उपकरण इन्द्रियतुं स्वरूप एवं छे के जेम खदगनी धारामां वेदन करवानी शक्ति छे, तेंम शुद्ध पुद्गलमय शब्दादि विषयने ग्रहण करवानी जे शक्ति विशेष ते उपकरण इन्द्रिय जाणवी. ते इन्द्रियोना अति कठोर मेघगर्जनादिकवने उपघात थाय तो बहेरापणुं विगोरे मास थाय छे. ए प्रमाणे द्रव्य इन्द्रियना निर्वृति अने उपकरण एवा वचने जेदेतुं स्वरूप जाणवुं. हवे जाव इन्द्रियना पण वे प्रकार छे: द्बिध अने उपयोग, तेंमां श्रोत्र विगोरे इन्द्रियोना विषयवाळा सर्व आत्मप्रदेशने आवाण करनरां कर्मनो जे कृयोपशम ते द्बिध इन्द्रिय जाणवी; अने पोतयेताना विषयमां द्बिधरूप इन्द्रियने अनुसारे आत्मानो जे व्यापार—प्रणिधान ते उपयोग इन्द्रिय जाणवी.

पांचे उपकरण इन्द्रियो अंगुद्वाना असंख्येय जाग प्रमाण स्थूल (जामा-इमां) छे. तेंमां श्रोत्र, नासिका अने नेत्र अंगुद्वाना असंख्यातमा भागे पृथु छे, जिहा इन्द्रिय वेथी नव अंगुद्वाना विस्तारवाळी छे, अने स्पर्शनेन्द्रिय देहप्रमाण विस्तारवाळी छे.

पान्ने इन्द्रियोना विषयतुं मान आ प्रमाणे छे—नेत्र विना बीजी चार इन्द्रियो जघन्यथी अंगुद्वाना असंख्यातमा जागमात्रमां रहेलां विषयने जाणुं छे, तेथी वधारे नजीक रहेलाने जाणती नथी. नेत्र इन्द्रिय जघन्यथी अंगुद्वाना संख्याता जागमां रहेला पदार्थने जोड शके छे, पण अति समीपे रहेलां अंजन, रज, मेद विगोरेने जोड शकती नथी. नासिका, जिहा अने स्पर्शन ए प्रण इन्द्रियो उत्कृष्ट नव योजनथी आवता गंध, रस तथा स्पर्शने ग्रहण करे छे. कर्ण इन्द्रिय उत्कृष्ट चार योजन दूरथी आवता शब्दने सांचळे छे, अने चक्षुरिन्द्रिय सांथिके द्वावे योजन दूर रहेला रूपने जोड शके छे. वळी—

एकाद्वादिव्यवहारां, जेवेद्द्वयेन्द्रियैः किद्व ।

अन्यथा बकुलः पंचाङ्गः स्यात्पंचोपयोगतः ॥ १ ॥

रणन्नूपुरशृंगारचारुश्लोलेकणामुखात् ।

निर्यत्सुगन्धिमदिरागंरूषादेष पुष्यति ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ एकेन्द्रियादिक व्यवहार द्रव्य इन्द्रियोए करीनेज थाय ठे; नहीं तो बकुल वृक्ष पांचे इन्द्रियोना उपयोगवाळुं होवार्थी पंचेन्द्रिय कहेवाय. (पण ते एकेन्द्रिय ठे. (?). पणमां शब्द करता नेउर विंगेरे शृंगार धारण करेकी सुंदर अने चपळ नेत्रवाळी स्त्रीना मुखयी नीकळता सुगंधी. मदिराना कोगळाथी बकुल वृक्ष पुष्पित थाय ठे. ”

अहीं बकुल वृक्षने पांचे जाव इन्द्रियोनो उपयोग आ प्रमाणे समजवो—

नूपुरना शब्दवाळा पादनो स्पर्श करवार्थी प्रफुल्लित थाय ठे तेथी-कर्ण अने स्पर्श ए वे इन्द्रियोनो उपयोग, सुंदर नेत्रवाळी स्त्रीने दृष्टि प्रफुल्लित थाय ठे, तेथी नेत्र इंद्रियोनो उपयोग अने सुगंधी मदिराना रसथी प्रफुल्लित थवाने अंगे र-सेन्द्रिय ने घ्राणेंद्रियोनो उपयोग—एम पांचे इन्द्रियना विषयनो उपयोग जाणवो.

आ प्रमाणे इन्द्रियोना स्वरूपने जाणनि तेना शब्दादि विषयोमां कण-मात्र पण मननी प्रवृत्ति करवी नहीं. कसुं छे के—

इंदिअधुत्ताण अहो, तिलतुंसमित्तं पि देसु मा पसरं ।

अहं दिन्नो तो नीळं, जत्थ खणो वरिसकोत्तिसमो ॥१॥

जावार्थ—“ अहो ! इन्द्रियरूपी धूर्तने तलना फोतरा जेट्ठो पण प्रसार (अवकाश) आपीश नहीं. जो कदाच तेने एक कणमात्र पण अवकाश आपीश तो ते जरूर कोटी वर्ष सुधी जशे नहीं. ”

इन्द्रियो गोपववाना विषयमां ज्ञाताधर्मकथांग सूत्रने विषे वे काचवाळुं द-ष्टांत आपेळुं ठे. ते सूत्रमां आ वे गाथाओ छे—

विसएसु इंदिआइं, रुंजंता रागदोसनिम्मुक्का ।

पार्वति निव्वुइ सुहं, कुम्मुव्व मयंगदहसुहं ॥ १ ॥

अवरे उ अणत्थपरंपराजं पावंति पावकम्मवसा ।

संसारसागरगया, गोमाउ अ गसिअ कुम्मु व्व ॥३॥

जावार्थ-“रागद्वेषधी रहित धन्ने इन्द्रियना विषयोने रोकनार प्राणी-
ओ मृदंग छहना मुखने धामनारा काचवानी जेम निर्वृत्ति मुखने पामे छे, अने
बीजा संसारसागरमां पनेझा प्राणीओ पापकर्मना वशधी शियाळे प्रसित करेबा
काचवानी जेम अनर्थ परंपराने पामे छे. ”

ते वे काचवानी कथा नीचे प्रमाणे—

वाराणसी पुरीने विषे गंगानदीने कांठे मृदंग नामना छहमां गुप्तेंद्रिय
अने अगुप्तेंद्रिय नामना वे काचवाओ रहेता हता. ते वने स्थलचारी कीदाओ-
नुं मांस खावामां प्रीतिवाळा हता. तेथी एकदा तेओ छहनी वहार नोकळ्या ह-
ता, तेवामां वे शियाळीयाए तेमने जोया. ते काचवाओ पण शियाळने जोडने जय
पाम्या, तेथी तेपणे पोताना चारे पण तथा ग्रीवाने संकोचीने पृष्ठनी दाडमां गोपवी
वीधा, अने कांइ पण चेष्टा कर्या विना जाणे मरी गयेला होय तेम पड्या रखा.
वने शियाळे पासे आवीने ते काचवाओने वारंवार उंचा उप्राफीने पडाड्या, गु-
दांठे खवरावी तथा घणा पादप्रहार कर्या, परंतु ते काचवाने कांइ पण इजा थड
नहीं. पडी थाकी गयेला ते वने शियाळ थोके दूर जडन संवाइ रखा. एटडे पेडा
अगुप्तेंद्रिय काचवाए चपळताने द्विधि एक पडी एक एम चारे पण तथा ग्रीवाने व-
हार काढी. ते जोड वने शियाळे तत्काळ दोन्ही आवीने तेनी नोक पकडीने मारी
नांख्यो. बीजो गुप्तेंद्रिय काचवो तो अचपळ होवार्थी चिर काळ सुधो तेमनो तेम
पड्यो रखो. पडी घणीवार सुधी रोकाडने थाकी गयेला ते शियाळ ज्यारे त्यांथी
जता रखा, त्यारे ते काचवो चोतरफ जोतो जोतो कुडीने जडदीधी छहमां जतो
रखो, तेथी ते सुखी थयां.

पांचे अंगोने गोपवनार काचवानी जेम पांचे इन्द्रियोने गोपवनार प्राणी
सुखी थाय छे, एवं आ दृष्टांतुं तात्पर्य छे.

आ पांचे इन्द्रियोनो प्रयोग प्रज्ञास्त, परिणाम अने अमज्ञास्त परिणामे क-
रीने व प्रकारनो छे. तेमां श्रवण इन्द्रियोनो देवगुरुना गुणग्राम अने धर्मदेशना-

दिकना श्रवण करवामां शुच अर्धवसायथी जे उपयोग कराय ते प्रशस्त कहेवाय. ठे, अने इष्ट तथा अनिष्ट शब्दो श्रवण करीने रागछेषतुं जे निमित्त थाय ते अ-प्रशस्त उपयोग कहेवाय ठे. चहु इन्द्रियनो देव, गुरु, संघ तथा शास्त्रो जोवामां अने परिद्वेहण, प्रमार्जन विंगेरेमां, इर्यासमितिमां तथा धर्मस्थानादिक जोवामां जे उपयोग कराय ते प्रशस्त ठे, अने हास्य, नृत्य, क्रीडा, रुदन, जांरुचेष्टा, इन्द्रजाद्व, परस्पर युद्ध, तथा स्त्रीना मुरूप कुरूप अंगोपांग विंगेरे जोवामां जे उप-योग कराय ते अप्रशस्त ठे. नासिकानो अरिहंतनी पूजामां उपयोगी पुष्यो, केसर, कपूर, सुगंधी तेद्व विंगेरेनी परीक्षामां, गुरु अने ग्ज्ञान मुनि विंगेरेने माटे पथ्य के औषध आपवामां, तथा साधुओने अन्न, जळ, जड्य, अजड्य-विंगेरे जाणवामां उपयोग कराय, ते प्रशस्त कहेवाय ठे, अने रागछेष उत्पन्न करनार सुगंधी तथा सुगंधी पदार्थोमां उपयोग कराय तो ते अप्रशस्त ठे. जिह्वा इन्द्रियनो स्वाध्याय करवामां, देवगुरुनी स्तुति करवामां, परने उपदेश आपवामां, गुरु विंगेरेनी जक्ति करवामां अने मुनिओने आहारपाणी आपतां ते वस्तुओनी परीक्षा करवामां उपयोग कराय ते प्रशस्त ठे; अने स्त्री विंगेरे चार प्रकारनी विकथा करवामां, पाप शास्त्रनो-अर्ज्यास करवामां, परने ताप उपजाववामां अने रागछेष उत्पन्न करनार इष्ट अनिष्ट आहारादिकमां जे उपयोग कराय ते अप्रशस्त ठे. स्पर्श इन्द्रियनो जि-नप्रतिपातुं स्नानादिक करवामां तथा गुरु अने ग्ज्ञान साधु विंगेरेनी ब्यावच कर-वामां जे उपयोग कराय ते प्रशस्त ठे, अने स्त्रीने आादिगन विंगेरे करवामां जे उप-योग कराय ते अप्रशस्त ठे. आ प्रमाणे सर्व वस्तुओमां शुच तथा अशुभ अर्धव-सायनी फळभाग्निने अनुसारे प्रशस्त तथा अप्रशस्त जाव जाणवो. तेवी रीते वि-चारतां अहीं चार जांगा थाय ठे. ते आ प्रमाणे—केटझाएक जीवोने शुच अर्धव-सायना कारण (साधक कारण) चूत जिनविवादिक प्रशस्त वस्तु जोइने काद्वक शौकरिक विंगेरेनी जेम अप्रशस्त बाधक जाव उदय पामे ठे. केटझाक जीवोने शु-च अर्धवसायने साधनार साधक कारणभूत समवसरणादिक प्रशस्त वस्तु जोइने पंदरसो तापसोनी जेम प्रशस्त साधकजाव उत्पन्न थाय ठे. केटझाक जीवोने बाधक कारणचूत अप्रशस्त वस्तु जोइने पण आषाढ नामना नर्तक ऋषिनी जेम प्रशस्त एवो साधकभावं वृद्धि पामे ठे, अने केटझाक जीवोने अप्रशस्त बाधक वस्तु जोइने मुच्य चक्री, ब्रह्मदत्त चक्री विंगेरेनी जेम अप्रशस्त बाधकजाव उत्पन्न

थाय-डे. ”

आ प्रमाणे श्री वीरमञ्जुना मुखयी धर्मदेशना सांजळीने जेणे शरीमां पनेदा चांधरानी कथा ओढेदी ठे, अने जेना हाथमां मृत्तिकानुं रामपात्र रहेलुं छे एथे दरिद्री मुजद्र प्रतिबोध पाय्यो, तेथी तेणे तरतज सर्व मूर्खानो त्याग करीने दीक्षा ग्रहण करी. आकाशनी पेठे अस्खलित विहारवाळो थयो, अने प्रजुनी कृपाथी ते अगियार अंगना सूत्रार्थनो ज्ञाता थयो. एकदा पौरदोको ते मुनिनी पूर्वावस्था संजारीने हांसी करवा द्याग्या के “ अहो ! आ मुजद्र केवी राजसमृद्धि तजीने मुनि थयो ठे ! हवे तो सारी रीते आहारादिक मळवाथी ते पूर्वनी अवस्था करतां वधारे मुखी थयो ठे. पहेळां तो आ रंक रंकपुरूपोवने पण निघ (निंदना दायक) हतो, अने हवे तो इन्द्रादिक देवोने पण वंध (वंदन करवा योग्य) थयो ठे. पहेळां तो तेने उड्डिष्ट (एतुं) जोजननी प्राप्ति पण दुर्लज हतो, अने हवे तो यथेछ जोजन मळे छे. आना वैराग्यनुं वृत्तांत ने तेतुं कारण आपणे वरावर समज्या डोए. ”

इत्यादिक निंदा करता पौरलोकोने जोडने श्रेणिक राजाना पुत्र अभयकुमार मंत्रीए विचार्युं के “ अहो ! आ पौरजनो विनाकारण महा वैराग्यवान ने त्यागीमां श्रेष्ठ एवा आ मुनिनी निंदा करे ठे. परमार्थ तत्त्वेने नहीं जाणनारा आ मूढ लोको आ निःस्पृह मुनि उपर फोगट वैर राखीने तेना गुणोने दोषपणे बहन करे ठे. तेमज मुनिनी निंदा करवाथी तेओ दृढतर पापकर्मना समूहने उपार्जन करे ठे. माटे मारे आ सर्व लोकोने कोइ प्रकारे प्रतिबोध करवो जोइए. ” एम विचारिने अवसरह अजयकुमारे एकदा राजमार्गमां सर्व पौरजनो एकठा मळेदाहता, ते वखते दूरथी मुजद्र मुनिने आवता जोडने पोताना बाहन परथी नीचे उतरी त्रण प्रदक्षिणा पूर्वक तेमने नमीने पूछ्युं के “ हे पूज्य ! एककाळे केटडी इन्डियोनो उपयोग होइ शके ? ” गुरुए जवाव आप्यो के “ एककाळे एकज इन्डियनो उपयोग होइ शके. ” फरीथी मंत्रीए पूछ्युं के “ एक एक इन्डिय सेवी सती दुःखदायी थाय के नहीं ? ” मुनि बोध्या के “ एक एक इन्डिय पण मृगादिकनी जेम आलोकमां तथा प्ररलोकमां महा अनर्थनुं कारण थाय ठे, तो पण ही पांच इन्डियोनुं सेवन करवाथी केटलो अनर्थ थाय ! कळुं ठे के—

कुरंगमातंगपतंगभृंगमीना-हताः पंचजिरेव पंच ।

एकप्रमादी स कथं न हन्याद्यः सेवते पंचजिरेव पंच ॥१॥

जावार्थ—“मृग, हाथी, पतंग, भ्रमर अने मत्स्य ए पांच प्राणीओ पांच इन्द्रियोमांथी एकेकना सेववावके हणाय, एटझे पांचथी पांच हणाय तो जे प्रमादी मनुष्य एकजो पांचे इन्द्रियोवके पांचेना विषयोने सेवे डे ते केम-न हणाय ? ते तो अवरय हणाय. ”

मृगो स्वेच्चाए अरण्यमां अटन करे डे, तेने पकरवा माटे पारधीओ सारंगी, बीणा विगेरेनो नाद करे डे, तेथी कर्णना विषयमां लुब्ध थयेद्या मृगो मोह पामीने ते संगीत सांजळवा आवे डे. ते वखते पारधीओ तेने जडदीथी हणी नाखे डे.

हाथीने पकरवा माटे छुष्ट पुरुषो एक मोटा खारामां कागळनी हाथणी वनावीने राखे डे. ते हाथणीने जोडने तेनो स्पर्श करवाने उत्सुक थयेजो हाथी ते खारामां पके डे, त्यांथी ते नीकळी शकतो नथी. पडी लुधा अने तृषा विगेरेथी पीरुा पामेद्या ते हाथीने निर्बळ थयेजो जाणीने केट्येक दिवसे तेने वाधे डे, अथवा मारी पण नांखे डे.

नेत्रना विषयमां आसक्त थयेजुं पतंगीयुं दीवानी ज्योतमां मोह पामीने तेमां पोताना देहने होमे डे तेथी मरण पामे डे.

घ्राण इन्द्रियना विषयमां आसक्त थयेजो भ्रमर कपळना सुगंधयी मोह पामीने दिवसे ते कपळमां पेसे डे. पडी रात्रे ते कपळ वीरुड जाय डे, एटझे ते महा दुःख पामे डे.

जीह्वा इन्द्रियने वश थयेद्या मत्स्यो लोढाना कांटाना अग्र जागपर राखे-ली लोढनी गोळीओ जोडने तेमां लुब्ध थड मांसनी बुद्धिथी ते गोळीओ खावा जाय डे, एटझे तरतज लोहना कांटाथी वींवाडने मरण पामे डे. ”

आ प्रमाणे इन्द्रियोलुं स्वरूप मुज्ज्ज मुनिना मुखथी सांभळीने अभयकुमारे सर्व पौरज्जोकांने कथुं के “ हे पौरज्जो ! तपारामांथी जे कोइ मात्र एक एक इन्द्रियने वश करे, अने तेहुं प्रचुनी साङ्गीए पचरुलाण डे तेने हुं आ महा मूढ्यवाळुं रत्न आपुं. ” ते सांजळीने ते लोकोमांथी कोइ पण तेम करवाने तैयार थयो नहीं, सर्व जनो मौन धरी रक्षा त्यारे अभयकुमारे मुनिने कथुं के “ हे स्वा-

मो! आपे तो श्री वीर प्रभुनी साङ्गीए पांचे इन्द्रियोना विषयोनुं प्रत्याख्यान करुं ठे, तेथी आ पांच रत्नो आप ग्रहण करो. " मुनि बोड्या के " ए रत्नोने हुं शुं करुं ? मने तो कांचन अने पापाणमां समान बुद्धि ठे. में तो त्रिविधे त्रिविधे शारीरनी सुश्रुपा करवानो अने परिग्रहमात्रनो त्याग करेदो ठे. इन्द्रादिकना सुखमां पण मने त्रिकाळे पण दृष्टा नथी. " ते सांजळीने सर्व पाँरदोको विस्मय पामी कहेवा द्वाग्या के " अहो ! आ मुनि खरेखरा निःस्पृह ठे. आपणे मूर्खोए आज सुधी तेनी फोगट निंदा करी. " आ प्रमाणे तेमना मुखयी मुनिनी स्तुति सांजळीने कृनार्थ थयेदो अचयकुमार मुनिने नमन करी जेन धर्मेनो महिमा वधारीने पोताने घेर गयो, अने मुज्जु मुनि शुच उपयोगयी पूर्ण थया सता आत्म कार्य साधवामां तत्पर थया.

" इन्द्रियोना विषयो प्राप्त थाय ल्यारे श्री वीरप्रभुना वाक्यनुं स्मरण करीने ते विषयोपर जरा पण विश्वास करवो नहीं. जुओ ! इन्द्रियोने वश करवायी मुज्जु मुनिए एकांते रहीने आत्मभाव प्रगट कर्यो. "

इत्यद्भिनदिनपरिमितोपदेशभासाददृत्तौ एकविंशतितमस्तंजस्य
अष्टोत्तरत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३०८ ॥

व्याख्यान ३०९ मु.

इन्द्रियोनुं स्वरूप. (शरु)

आत्मानं विषयैः पाशैर्नववासपराङ्मुखम् ।

इन्द्रियाणि निबध्नन्ति, मोहराजस्य किंकराः ॥१॥

जावार्थ—“ नववासयी एटद्वे संसारमां रहेवायी पराङ्मुख थयेदा ए-
वा उद्विग्न वैरागी आत्माने पण मोह राजाना किंकर रूप इन्द्रियो विषय रूपी पा-

(१५७) उपदेशमासाद जापांतर-जाग ५ मो. स्तंज २? मो.

शब्दे बांधी छे छे, अने तेने पाग संसारमां जमावे छे. ” ते उपर सुकुमारिकानो संबध छे ते आ प्रमाणे—

सुकुमारिका साध्वीनी कथा.

वसंतपुरना राजाना ससक अने नसक नामना पुत्रोए वैराग्यधी दीक्षा लीधी. अनुक्रमे तेओ गीतार्थ थया. पढी तेमणे पोतानो वेन सुकुमारिकाने प्रतिबोध पमासी दीक्षा आधी. ते सुकुमारिका अत्यंत स्वरूपमान होवाधी अनेक युवान पुरुषोनां चित्तनुं आकर्षण करतो हती. तेथी ते युवान पुरुषो साध्वीना उपाश्रयमां भवेज्ञ करीने सुकुमारिकाना रूपने रागदृष्टिधी जोता हता. ते उपद्रवनों वृत्तांत महत्तरा साध्वीए तेना जाइअओने कळो. एट्छे तेओ सुकुमारिकाने एक जूदा मकानमां राखीने तेनी रक्षा करवा लाग्या. सुकुमारिकाने गुप्त राखेदी जाणीने युवान पुरुषोए ते वने जाइअओनी साथे युक्त करवा मान्नुं. ते जोइने सुकुमारिकाने विचार थयो के “ मारे माटे मारा जाइअओ मोटो क्लेश पामे छे; माटे अनर्थ करनारा एवा आ मारा शरीरने धिक्कार छे ! ” इत्यादि विचार करीने वैराग्यधी तेणे अनशन ग्रहण कर्युं, तेथी केट्छेक दिवसे तेनुं शरीर एट्छुं वहुं क्षीण थइ गयुंके तेना जाइअओ अतिशय मोहना वशधी तेने मृत्यु पामेदी जाणी; एट्छे ते वनेए गाम वहार तेने अरण्यमां परठवी दीधी. त्यां शितळ वायुना स्पर्शधी तेने शुद्धि आवी. तेवामां कोइ सार्थवाहे तेने जोइ, एट्छे ‘ आ कोइ स्त्रीरत्न छे ’ एम जाणी ते तेने पोताना मुकाममां लइ गयो. पढी अज्यंग, उद्धर्तेन तथा औषध विगोरे करीने तेणे अनुक्रमे तेने पूर्वनी जेवी सुंदर रूपवती करी. पढी सुकुमारिका ते प्रकारनी जवितव्यताधी अने कर्मनी विचित्रताने लीधे “ आ सार्थवाह मारो अनुपम उपकारी अने वत्सल छे ” एम मानवा लागी. तेथी सार्थवाहना कहेवा प्रमाणे तेनी स्त्री थइने केट्छोक काल तेने धर रही. एकदा तेणे पोताना वने जाइअओ (मुनि) ने जोया. एट्छे तेमने बंदना करीने तेणे पोतानो सर्व वृत्तान्त निवेदन कर्यो. ते सांभळीने तेओए सार्थवाह पासेधी तेने ढोकावीने फरीधी प्रतिबोध आप्यो के—

सरित्सहस्रदुःपूरसमुज्जोदरसोदरः ।

तृप्तो नैवेन्द्रियग्रामो, जव तृप्तोऽन्तरात्मना ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे जव्य प्राणी ! हजरो नदीओना जळथी पण जेतुं उदर पूर्ण थतुं नथी एवा समुद्रनी जेवो इन्द्रियसमूह कदापि तृप्ति पामतो नथी. माटे अन्तरात्माए करीनेज तुं तुप्त था. ”

विस्तरार्थ—हे जव्य ! आ इन्द्रियो कोइ पण वखत तृप्त थतीज नथी. केमके नहीं जोगवेद्या जोगनी इच्छा रहे ठे, जोगवती वखते तेमां आसक्ति रहे ठे, अने जोगवायेद्या जोगतुं स्मरण रखा करे ठे. पटले त्रणे काळमां इन्द्रियोनी अशुद्ध प्रवृत्ति छे, अने इन्द्रियोना विषयोमां आसक्त थयेद्या जीवनी तेना जोगवने कदापि तृप्ति थतीज नथी. ते इंद्रियोनो समूह केवो ठे? हजरो नदीओना प्रवाहवने पण नहीं पूराता समुद्र जेवो ठे. ते इंद्रियोनो अजिद्वाप शमसंतोपवनेज पूरी शकाय तेम ठे. तेने माटे आ हित कथन छे; तेथी हे उत्तम जीव ! तुं तारा आत्म स्वरूपे करीनेज तृप्त था.

आ जीव संसारचक्रमां रहेद्या परजावोने आत्मपणे (पोतापणे) मानीने ‘ आ शरीरज आत्मा ठे ’ एवो रीतना चाह्न भावने विषे आत्मबुद्धि धारण करी वाद्यात्मापणाने पामवायी मोहमां आसक्त थयो सतो अनन्त पुद्गल परावर्त मुधी संसारचक्रमां पर्यटण करे ठे. तेज जीव निसर्गधी (स्वयमेव) अथवा अधिगमधी (परना उपदेशधी) आत्मरूप तथा पर रूपनो विजाग करीने ‘ हुं शुद्ध हुं ’ एवो निश्चय करी सम्यक् रत्नत्रय स्वरूपवाळा आत्मानेज आत्मरूपे जाणी तथा रागादिकनो परजावपणे निश्चय करी सम्यग्दृष्टिवाळो अन्तरात्मा थाय ठे, (तेज अंतरात्मा कहेवाय छे); अने तेज अन्तरात्मा सम्यग्दर्शन प्राप्तिने अवसरे निर्धार करेद्या संपूर्ण आत्म स्वरूपनी प्राप्ति थवायी परमात्मा वने ठे, माटे इन्द्रियोना विषयोनो त्याग करवो योग्य ठे. कहुं ठे के—

पुरः पुरः स्फुरत्तृष्णामृगतृष्णानुकारिषु ।

इन्द्रियार्थेषु धावन्ति, त्यक्त्वा ज्ञानामृतं जमाः ॥ १ ॥

जावार्थ— “ जरु पुरुषो ज्ञानरूपी अमृतनो त्याग करीने आगळ आगळ स्फुरणायमान थती जोगपिपासा (विषयतृष्णा) रूपी मृगतृष्णा जेवा रूप रस गंध स्पर्श शब्द द्रव्य इन्द्रियोना विषयो तरफ दोने ठे, आतुर थाय ठे. ” तेने अर्थे अनेक प्रकारनां यत्न, दंज, व्यापार, मुरुन विगरे कर्म करे ठे.

(१५०) उपदेशप्रासाद जाषांतर-जाग ५ मो-स्तंज ३१ मो.

तत्त्वने नहीं जाणनारा (तत्त्वविकल) लोको इन्द्रियोना जोगने सुखरूप माने ठे, परंतु ते सुख नथी पण ज्ञातिज ठे. कहुं ठे के—

वारमणंतं शुत्ता, वंता चत्ताय धीरपुरिसोहिं ।

ते जोगा पुण इच्छ, जोतुं तिह्वाजलो जीवो ॥ १ ॥

जावार्थ—“धीर पुरुषोए अनन्तीवार जोगवेद्या, वमन करेद्या अने त्यागेद्या जोगोने तृष्णाथी आकुलव्याकुल थयेद्यो जीव फरीफरीथी जोगवाने इच्छे ठे. ”

तेथीज चक्रवर्ती, वासुदेव, मारुद्विक राजाओ अने कंरुकीक विगरे अनेक पुरुषो विषयोमां मोह पामवाथी नरकमां दीन अवस्थाने पाम्या ठे. घणुं कहेवाथी शुं ! विषयनो जरा पण विश्वास करवो नहीं. अहो ! पूर्वं जवे आस्वादन करेद्या समता सुखतुं स्मरण करीने द्वावसत्तम देवताओ अतुत्तर विमानना सुखने पण तृण समान गणे छे. इन्द्रादिक पण विषयनो त्याग करवामां असमर्थ होवाथी मुनिओना चरणकमळमां पृथ्वीपर आळोटे छे, माटे अनादिकाळथी अनेकवार जोगवेद्या विषयोना त्यागज करवो; तेनो किंचित् मात्र पण संग करवो नहीं. पूर्वपरिचित (पूर्वं जोगवेद्या) विषयतुं स्मरण पण करतुं नहीं. निग्रंथ मुनिजनो तत्त्व जाणवानी इच्छाथी शास्त्रअवशोकनवनेज काळ निर्गमन करे ठे; अने ‘ निर्मळ, निःसंग तथा निष्कलंक एवा सिद्ध जावनो अमे क्यारे स्पर्श करशुं ’ इत्यादिक ध्यानमांज मग रहे ठे. ”

आ प्रमाणेना बंधु मुनिना उपदेशनां वाक्यो सांजळीने सुकुमारिकाए फरीथी चारित्र्य ग्रहण कर्युं, अने निर्मळ अंतःकरणथी तेतुं प्रतिपालन करीने अनुक्रमे स्वर्गे गइ.

“ धीर पुरुषोने विषे मुख्य एवा ते मुनिए विविध प्रकारना विषयरूपी रज्जुथी बंधाया विनाज छष्ट थयेदी पोतानी वेननो शिघ्र लप्यार कर्यो, अने ते पण पापने आलोवीने स्वर्गसुखने पायी. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ एकविंशतितमस्तंजस्य

नवाधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३०९ ॥

व्याख्यान ३१० मुं.

इन्द्रियोनो जय करवा विषे.

स्यादङ्गाणां जयो त्यागास्यागोऽत्र परवस्तुषु ।

जनन्यादिष्वज्जिष्वंगं, स एव निर्जरां श्रयेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ इन्द्रियोनो जय त्याग करवाधी थाय ठे. त्याग एट्ठे माता विगरे परवस्तुने विषे अज्जिष्वंग जे राग तेथी रहित थवुं ते. ते त्यागज निर्जरानो आश्रय करे छे, अर्थात् तेना त्यागधीज निर्जरा थाय छे. ” आ प्रसंग उपर सु-
जानुकुमारनी कथा ठे ते आ प्रमाणे—

सुजानुकुमारनी कथा.

आ जरतक्वेत्रने विषे भगध देशमां सुवभा नामे पुरी ठे, तेमां अरिदमन नामे राजा हतो. तेने धारिणी नामे पट्टराणी हती. तेने देवसमान कांतिवाळो सु-
जानु नामे कुमार थयो हतो. ते कुमार युवावस्था पास्यो त्यारे तेने तेना पिताए रूप,
बावण्य अने कळावाळी एकसो कन्याओ परणावी. ते स्त्रोओनी साथे विषयसु-
ख जोगवतो जानुकुमार सुखे सुखे दिवसो निर्गमन करतो हतो. एकदा श्री सं-
जवनाथ स्वामी ते नगरीना उद्यानमां समवसर्या. ते वृत्तान्त वनपाळे आवीने जा-
नुकुमारने कसो के “ अनेक केवळी, अनेक विपुलमति, अनेक ऋजुमति, अने-
क अवधिज्ञानी, अनेक पूर्वधर, अनेक आचार्य, अनेक उपाध्याय, अनेक तप-
स्वी, अनेक नवदीक्षित मुनिओ तथा अनेक देवदेवीओधी परिवरेद्धा सर्वज्ञ,
सर्वदर्शी अने आकाशमां जेपनी आगळ धर्मचक्र चाळे ठे एवा श्री संजवनाथ
स्वामी आपणा उद्यानमां समवसर्या ठे. ” ते सांजळी जानुकुमार पोतानी सोए
स्त्रीओ सहित मोटी सष्टिधी वांदवा नीकळ्यो; अने समवसरणमां रहेद्धा प्र-
चुने वंदना करीने विनय पूर्वक योग्य स्थाने बेंडो. ते वखते स्वामीए देशनानो आ-
रंज कर्यो के—“सर्व धर्मेने विषे मुख्य हेतु परजावनो त्याग करवो तेज ठे. तेमां स्व-
द्रव्य, स्व-क्षेत्र, स्व-काळ अने स्व-भाव पणाए करीने स्यादस्ति नामना पहेळ

(१५९) उपदेशप्रसादजाभांतर-जाग ५ मो-स्तंज ९? मो.

जांगाथी ग्रहण करेदो जे आत्मानो परिणाम ते पोताना आत्माने विषे रहेदो स्व-
धर्म ठे. तेनो समवाय संबंधे करीने अज्ञेद होवाथी ते आत्मधर्म तजवा योग्य नथी;
पण अनादि काळ्यो चाह्या आवता मिथ्यादृष्टिपणाए करीने कुदेवादिकने त्रिपे
आसक्ति विगेरे जे अप्रशस्त जाव ठे तेना ग्रहणनो त्याग करवो योग्य ठे. तेमां
नामथी त्याग शब्दना आक्षाप रूप छे. शास्त्र, यतिधर्म अने जिनपूजा विगेरेमां
स्थापन करेदो त्याग ते स्थापना त्याग ठे. बाह्यदृष्टिथी इन्द्रियोना अजिज्ञाषनो,
आहारनो अने उपाधि विगेरेनो जे त्याग करवो ते इव्यत्याग ठे; अने अंत-
रंग दृष्टिथी राग, द्वेष तथा मिथ्यात्व विगेरे आश्रय परिणतिनो त्याग करवो ते
जावत्याग छे.

विष गरद्व अनुष्ठानवने करीने जे त्याग ते नैगम, संग्रह ने व्यवहार नये
समजवो, करुवा विपाकनो जीतियी जे त्याग ते ऋजुसूत्र नये जाणवो, तच्छेत्-
क्रियापणे त्याग ते शब्द ने समजिरूढ नये समजवो, अने वर्जवाना यत्नवने सर्वथा
वर्जन ते एवंप्रभूत नये समजवुं. ” इत्यादि अनेक युक्तिवाळा उपदेशने सांजळीने
चारित्रमोहनीय कर्मना क्योपशमवने सर्वविरति ग्रहण करवानी जेनी बुद्धि थ-
इ ठे एवो जानुकुमार प्रजुना चरणकमळमां वंदना करीने बोव्यो के “ शरणरहि-
त माणीअने शरण आपवामां सार्धवाह समान, अने जवसमुद्रथी तारनार एवा
हे प्रजु ! हे स्वामी ! मने सर्वविरति सामायिकनो उपदेश करो (आपो) के जे-
थी विषय कषायादिकनो त्याग दृष्टि पासे. ” ते सांजळीने जगवाने तेने सामयि-
क चारित्र आप्युं. तेणे महाव्रत ग्रहण पूर्वक साधुपाणुं अंगीकार कर्थुं. तेज वखते ते-
हुं आधुष्य पूर्ण थवाथी ते कुमार मृत्यु पामीने स्वर्गे गयो. तेवामां ते कुमारनो पि-
ता परिवार सहित प्रजुने वांदावा आव्यो. त्यां पोताना पुत्रने मरेदो जोइने तेने अ-
ति खेद थयो. तेनी माता पण पुत्रवियोगथी बिदाप करतो रुदन करवा लागी.
ते वखते जानुकुमारनो जीव तत्काळ देवपाणुं पामीने प्रजुनी पासे आव्यो. त्यां
पोताना मातापिताने बिदाप करतां जोइने ते देवे तेमने कहुं के “ तमने एवुं शुं
दुःख परुशुं ठे के परम सुखदायक एवा श्री जिनेश्वरना चरणकमळने पामीने पण
तमे रुदन करो डो? ” ते सांजळीने राजा तथा राणी बोव्यां के “ अमारो अत्यंत
प्रिय पुत्र मृत्यु पाय्यो, तेनो अमारो वियोग थयो, ते दुःख अमाराथी सहन थतुं

नथी. " देव बोड्यो के " हे राजा ते पुंजतुं शरीर तमने प्रिय ठे के तेनो जीव प्रिय ठे ? जो तेनो जीव प्रिय होय तो ते हुं बुं, माटे मारापर प्रीति करो, अने जो तेतुं शरीर प्रिय होय तो आ तेना पनेद्या शरीरपर प्रीति करो. हे माता ! तमे केम बारंवार विद्याप करो छे ? तमारो पुत्र कये ठेकाणे—शरीरमां के जीवमां क्यां रहेद्यो ठे ? तेतुं शरीर अने जीव ए वने तमारी पासेज ठे, माटे रुदन करवुं युक्त नथी. " ते सांजळीने राजा बोड्यो के " तारे विषे अथवा आ पनेद्या शरीरने विषे एके उपर अमने प्रीति थती नथी. " देव बोड्यो के "त्यारे तो स्वार्थज सर्व प्राणनि-इष्ट ठे, अने परमार्थ कोइने इष्ट नथी एवं थयुं. आ जगतना सर्व पदार्थ अनित्य ठे, असत्य एवो सर्व संबंध अवास्तविक ठे. तेमां तमे केम मोह पामो ठो ? सर्व लौकिक संबंध ज्ञातिरूपज ठे. हे मातापिता ! विरतिरहित प्राणीओनो संबंध अनादि काळधी होय ठे; पण ते अधुव ठे, माटे हवे शाश्वत रहेनारा अने शुद्ध एवा शील शम-दमादि बन्धुओनो संबंध करवा योग्य ठे. मारो ने तमारो संबंध पण अनादि छे; परंतु ते अनित्य होवाथी हवे हुं नित्य एवा शमदमादिक बंधुओ साथे संबंध जोरवा इच्छुं लुं—तेनो आश्रय करुं लुं. एक समता रूपी कांतानेज हुं अंगीकार करुं लुं, अने समान क्रियावाळी ज्ञातिने हुं आदरुं लुं. बीजा सर्व वाह्य वर्गनो (वाह्य कुटुंबनो) त्याग करीने हुं धर्म संन्यासी थयो लुं. उदयिक संपदाओनो त्याग करवाथीज क्षायोपमिक स्वसंपदा प्राप्त थाय ठे, अने त्यार पत्नी क्षायिक जावनी रत्नलय रूप संपदा प्राप्त थाय ठे. " इत्यादि देवना करेद्या उपदेशथी राजा पोताना समग्र कुटुंब सहित प्रतिबंध पाम्यो. एटके तेमणे श्रीमान् संजवनाथ स्वामी पासे दीक्षा ग्रहण करी अने महानंदपदनी साधनामां प्रवर्ष्यो. अनुक्रमे महानंदपद प्राप्त कर्तुं.

" पोतानो आत्मधर्म तिरोहित थयो होय ते प्रशस्त योगना सेवनथी सम्यग् प्रकारे आविर्भावने पामे ठे—प्रगट थाय ठे. माटे सुजात कुमारनी जेम परबन्धुपरना रागनो तत्काळ त्याग करवो, जेथी प्रशस्तयोग प्राप्त थाय ठे. "

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ एकविंशतितमस्तंजस्य

दशाधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३१० ॥

व्याख्यान ३११ मुं.

ज्ञानयुक्त क्रिया फलदायी है.

जिताक्षः साम्यशुद्धात्मा, तत्त्वबोधी क्रियापरः ।

विश्वान्तोद्येः स्वयं तीर्णः , अन्यानुत्तारणे. क्षमः ॥१॥

जावार्थ—“ साम्यपणाए करीने जेनो आत्मा शुद्ध है, जेणे इन्द्रियोनो जय करेहो है, जे तत्त्वने जाणे है, अने जे शुद्ध क्रियामां तत्पर है, ते प्राणी पो-
ते संसारसागरने तरे छे, अने बीजाने तारवा समर्थ थाय है. ”

तत्त्वबोधी एटझे यथार्थ स्वरूपने जाणनार. क्रियापर एटझे आत्म साधनना कारणने अनुसरनारी योगप्रवृत्तिरूप अथवा आत्मगुणने अनुसरनारी आत्मवीर्यनी प्रवृत्तिरूप एवी जे क्रिया तेमां तत्पर थयेहो. जे कराय ते क्रिया कहिए. ते क्रिया साधकअने बाधक एवा जेदे करीने वे प्रकारनी है. तेमां आ अनादि संसारमां अशुद्ध एवी काया विगेरेना, व्यापारधी उत्पन्न थयेहो जे क्रिया ते बाधक क्रिया कहेवाय है, अने शुद्ध एवी समिति गुप्ति विगेरेधी उत्पन्न थयेहो. कायादिकनी क्रिया ते साधक क्रिया कहेवाय है. आ शुद्ध क्रिया अशुद्ध क्रियाने दूर करे है. संसारनो नाश करवा सारु संवर अने निर्जरारूप क्रिया करवी ते जाव क्रिया कहेवाय है. बीजी नाम क्रिया, स्थापना क्रिया, अने द्रव्य क्रिया पूर्वनी जेम जाणी हेवी.

नैगम नय क्रिया करवाना संकल्पनेज क्रिया कहे है. संग्रह नय सर्वे संसारी जीवोने सक्रिय कहे है. व्यवहार नय शरीर पर्याप्ति पूर्ण थया पडीनी क्रियाने क्रिया कहे है. ऋशुसूत्र नय कार्यलुं साधन करवा माटे योगवीर्यनी प्रवृत्तिना परिणाम रूप क्रियाने क्रिया कहे है. शङ्क नय आत्म वीर्यनी स्फुरणा रूप क्रियाने क्रिया कहे है. समजिरूढ नय आत्मगुणलुं साधन करवा माटे कराती सकळ कर्त्तव्य व्यापाररूप क्रियाने क्रिया कहे है; अने एवंचूत नय आत्मतत्त्वना एकत्वपणा रूप वीर्यनी तीक्ष्णताने उत्पन्न करवायां एकांत सहायकारक गुणपरिणामन रूप क्रियानेज क्रिया कहे है. अहीं स्वरूपलुं ग्रहण अने परजावनो त्याग तद्रूप क्रिया-

ज मोक्षने साधनारी डे. माटे ज्ञानतत्त्ववेगे करीने आत्मतत्त्व साधवा माटे सम्यक् क्रिया करवीं जोड्प. कहुं डे के—

“ ज्ञानाचारादयोऽपीष्टाः शुद्धस्वस्वपदावधि ” । पोतपोतानुं शुद्ध स्थान प्राप्त थाय त्यां सुधी ज्ञानाचार विगेरे पण इष्ट मानेला डे. आनुं तात्पर्य ए डे के— द्वायिक सम्यक्त्व प्राप्त थाय त्यां सुधी निरंतर निःशंकाता विगेरे आठ दर्शनाचारनुं सेवन करवुं. केवळ ज्ञान प्राप्त थाय त्यांसुधी काळ, विनय विगेरे आठ ज्ञानाचारनुं निरंतर सेवन करवुं. यथाख्यात चारित्र्य प्राप्त थाय त्यां सुधी समिति गुप्ति रूप आठ चारित्र्याचारनुं सेवन करवुं. शुद्धध्यान प्राप्त थाय त्यां सुधी तपाचारनुं सेवन करवुं, अने सर्व संवर प्राप्त थाय त्यां सुधी वीर्याचारनुं सेवन करवुं. आ पांच आचारनुं पालन कर्या विना मोक्षनी प्राप्ति थती नथी. माटे ज्ञान पूर्वक क्रियायां तत्पर थयेडो, समताप करीने शुद्ध आत्मावाळो, अने जीतेन्द्रिय पुरुष जवसमुद्धथी पोते तरी जाय डे, अने पोताने शरणे आवेला वीजात्रोने पण उपदेश आपीने तारवा समर्थ थाय डे; ते आत्मारामी कहेवाय डे.

ज्ञान क्रियायुक्त होय तेज हितने माटे थाय डे, एकहुं ज्ञान कांइ पण हित करी शकतुं नथी. कहुं डे के—

क्रियाविरहितं हन्त, ज्ञानमात्रमनर्थकम् ।

गतिं विना पथज्ञोऽपि, नाप्नोति पुरमीप्सितम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ क्रियारहित एवुं मात्र जाणवारूप संवेदन ज्ञान के जे चाणीना व्यापाररूप अने मनना विकल्परूप डे ते अनर्थक डे, बंध्य डे एटके मुक्तने साधनार्ह नथी. केमके (पुरना) मार्गने जाणनारो माणस पण गतिरूप क्रिया कर्या विना कदी पण इच्छित पुरने पायतो नथी.”

तेज वातने दृढ करवा माटे कहे डे—

स्वानुकूलां क्रियां काले, ज्ञानपूर्णांऽप्यपेक्षते ।

प्रदीपः स्वप्रकाशोऽपि, तैन्नपूर्त्यादिकं यथा ॥ २ ॥

जावार्थ—“ तत्त्वबोधनी प्राप्तिरूप स्पर्शज्ञाने करीने पूर्ण उतां पण कार्यसाधनसमये स्वकार्यने अनुकूल एवी क्रियानी अपेक्षा राखे डे; ते माटेज

मुनि महाराज आवश्यकदि क्रिया यथोक्त काले करे डे. केमके दीवो पोते प्रकाशमान ठतां पण तेव्हा पूरवा विगेरेनी अपेक्षा राखे डे: अर्थात् स्वयंप्रकाशी ठतां तेव्हा, वाड, पवनथी रक्षण विगेरेनी अपेक्षा रहे डे. ”

क्रिया करवातुं फळ आ प्रमाणे कळुं डे के—

गुणवद्बहुमानाद्यैर्नित्यस्मृत्या च सत्क्रिया ।

जातं न पातयेद्भावमजातं जनयेदपि ॥ १ ॥

जावार्थ—“ संयमादिक गुणवाळातुं बहुमान करवा वने, आदि शब्दे करीने पापनी झुगंछा (निंदा) करवा वने अने अतिचारनी आडोचनादि करवा वने, वळी पूर्वे ग्रहण करेखा व्रततुं निरंतर स्मरण करवा वने थयेडी जे सत् क्रिया, अर्थात् ते ते गुणयुक्त थती शुभ क्रिया ते उत्पन्न थयेखा जावनेो नाश थवा देती नथी, अने नहीं उत्पन्न थयेखा शुक्त ध्यानादिक जावने उत्पन्न करे डे. ”

श्रेणिक राजाने तथा कृष्ण वासुदेव विगेरेने गुणीना बहुमानथी, मृगावतीने पापना पश्चात्तापथी, अतिसुक्त मुनिने अतिचारनी आडोचना करवाथी अने रतिसुंदरीने धर्ममां स्थिरता राखवाथी—इत्यादि अनेक कारणाथी अनेक जव्यजनोंने परमानंदपदनी प्राप्ति थड डे. अहीं प्रसंगोचित रतिसुंदरीनी कथा डे ते आ प्रमाणे—

रतिसुंदरीनी कथा.

साकेतपुरमां जीतशत्रु राजाने रतिसुंदरी नामे पुत्री हती. तेज नगरमां श्रेष्ठीनी पुत्री ऋषिसुंदरी, मंत्रीनी पुत्री बुधिसुंदरी अने पुरोहितनी पुत्री गुणसुंदरी नामे हती. ए चारे सखीओ सुंदर रूपवाळी हती, श्रावक धर्म पाळनारी सती परस्पर प्रेमवाळी हती, अने देवगुरुना स्थळमां (देरासरे ने जपाश्रयमां) एकजी मळीने धर्मगोष्ठी करती हती. तेओए धर्मक्रिया करतां परपुरुषनेो नियम वीधेओ हतो.

हने नंदपुरनेो राजा चार सखीओ पैकी राजपुत्री रतिसुंदरीने परणयो. तेतुं रूप अने द्वावण्य सर्वत्र श्लाघा पाम्युं. तेथी हस्तिनापुरना राजाए एक दिवस दूत मोकञ्जिने रतिसुंदरीनी मागणी करी. ते सांजळीने नंदपुरना राजाए दूतने कथुं के “ एक सामान्य माणस पण पोतानी पत्नीने आपतो नथी तो हुं

शी रीते मारी-पत्नीने आपीडा ? माटे तुं तारे स्थाने पाळो चाड्यो जा. ” ते सांजळीने दूते जडने पोताना राजाने सर्व वात कही. तेथी राजाए नंदपुरपर चरुड करी. वने राजातुं युद्ध थतां हस्तिनापुरना राजानो जय थयो. ते रतिसुंदरीने वळत्कारथी वडने पोताना पुरमां आव्यो. पडी तेणे रतिसुंदरीनी प्रार्थना करी, त्यारे ते बोढी के “ मारे चार मास सुधी शीद्वत्रत पाळवानो नियम ठे.” ते सांजळीने राजाए विचारुं के “ चार मास पडी पण ते मारेज आधीन ठे. क्यां जवानी ठे ? ” एम विचारी दिवसो निर्गमन करवा लाग्यो. रतिसुंदरी हंमेशां तेने प्रतिबोध आपवा द्यागी, पण राजानो राग तेना परथी जरा पण ओळो थयो न्हों. एकदा राजा बोड्यो के “ हे जडे ! तुं हंमेशां मने उपदेश आपे ठे, तुं तपवने अतिक्रुश थड गड ठे, तेमज शरीरपरथी सर्व श्रृंगार काढी नांख्या छे, तोपण मारं मन तारामां अति आसक्त ठे. तारां वीजां अंगना तो हुं शुं वखाण करं ! परंतु एक तारा नेत्रतुं पण वर्णन हुं करी शकतो नथी. ” ते सांजळीने रतिसुंदरीए पोतानां नेत्रोनेज शीद्वदोपतुं कारण जाणी राजानी समझ तत्काळ बरीवने वने नेत्रो काढीने राजाना हाथमां आप्यां. ते जोड राजाने अत्यंत खेद थयो. तेने रतिसुंदरीए सारी रीते धर्मोपदेश आप्यो. राजाए प्रतिबोध पामीने तेने खमावी; अने मारे माटे आ स्त्रीए पोतानां नेत्रो काढी नांख्यां एम जाणीने मनमां अति दुःखी थयो. राजातुं दुःख निवारण करवा माटे रतिसुंदरीए देवतातुं आराधन करुं. तत्काळ देवताए रतिसुंदरीने नवां नेत्र आप्यां. पडी राजाना आग्रहथी केडझाक दिवस रोकाडेने पडी रतिसुंदरीए दीक्षा ग्रहण करी.

वीजां श्रेष्ठीनी पुत्री जे ऋद्धिसुंदरी नामे हती, ते तामलिनी नगरीमां श्रीवणिक नामना घनाड्यने परणी हती. ते वणिक तेने साथे वडने वेपार माटे समुद्ररस्ते चाड्यो. मार्गमां बहाण जांगवाथी ते दंपती एक पाटीयातुं अबडंवन करीने तरतां तरतां कोड एक छिपे नीकळ्या. त्यां तेपणे एक घजा उंची करी राखी. ते जोडेने कोड वीजा वणिके पोतातुं. बहाण ते छिपे वड जडने ते वनेने तेमां वड वीधा. ते वीजा वणिक ऋद्धिसुंदरीने जोडेने तेनापर मोह पाम्यो, तेथी ऋद्धिसुंदरीना पतिने तेणे गुप्त रीते समुद्रमां नांखी दीधो. पडी तेणे ऋद्धिसुंदरीनी प्रार्थना करी. त्यारे तेणे तेने समजाववा माटे घणो उपदेश कर्यो, तोपण ते वणिकनो मोह ओडो थयो न्हों. ते बोड्यो के “ तारे माटे तो तारा पतिने में समु-

(१५७) उपदेशप्रासाद जाषांतर—जाग ५ मो. स्तंज ३१ मो.

द्रवां नाखी दीधो ठे. ” ए चात जाणीने तेणे काळ निर्गमन करवां माटे कां-
इक मिष वताव्युं, आगळ चाळतां ते वहाण पण जांगुं, ऋद्धिसुंदरी दैवयोगे मळे-
द्या एक पाटीयाथी तरीने सोपारक नामना नगरमां आवी. तेज नगरमां तेनो पति
पण पाटीयाथी तरीने प्रथमथी आवेझो हतो. तेनी साथे तेनो मेळाप थयो.
पेशो बीजो वणिक पण पाटीयुं मळवार्थी तरीने तेज नगरमां आव्यो. तेने पोताना
मापने झोषे कुष्ठनो व्याधि थयो. एकदा ते पेढ्या दंपतीनी नजरे पळ्यो. एट्ठे तेने
व्याधियी पोनाएझो जोडने तेनो पूर्व उपकार स्मरण करी ते दंपतीए औषध चि-
मेरेथी तेने नीरोगी कर्यो. ते वणिके ते दंपती पासो पोताना पापनी कृपा मार्गी;
त्यारे ते दंपतीए तेने उपदेश करीने धर्म पमाळ्यो. पढी ते बचे वणिको व्यापार
करी धन उपाजन करीने पोतपोताना नगरमां गया. पढी केट्ट्योक काळ सुखमां नि-
र्गमन करीने ऋद्धिसुंदरीए दीक्षां दंड आत्मसाधनं कर्तुं.

आ वे सखीओनी कथा कही. हवे बीजी वे सखीनी कथा आगळ कं-
हेवामां आवशे.

“ प्रशांत चित्तवने इन्द्रियोना जय पूर्वक करेझी क्रियाज सफल धाय
ठे, तेथी रतिसुंदरीनी जेम कष्ट प्राप्त थया ठतां पण सुशील स्त्रीओ पोताना क-
र्तव्यने तजती नथी. ”

इत्यद्द्विदिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ एकविंशतितमस्तंजस्य
एकादशाधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३११ ॥

व्याख्यान ३१२ मुं.

तुं नें अतृप्तुं स्वरूप.

विषयोर्मिषोद्गारः, स्यादतृप्तस्य पुद्गलैः ।

ज्ञानतृप्तस्य तु ध्यानसुषोद्गारपरंपरां ॥ १ ॥

जावार्थ—“ पुद्गलिक सुखधी अतृप्त एवा मनुष्यने पुद्गलोए करीने विषयनी कर्मरूपी विषना उद्गार प्राप्त थाय छे (ओरुकार आवे छे), अने ज्ञानधी तृप्त थयेछाने तो ध्यानरूपी अमृतना उद्गारनी परंपरा प्राप्त थाय छे. ”

आत्मस्वरूपना स्वादधी रहित-जेणे तेनो स्वाद लीधो नथी एवा पुरुषने; अंगराग, स्त्रीओतुं आदिंगन विगेरे पुद्गलोए करीने इन्द्रियविद्यास रूप विषना उद्गार प्राप्त थाय छे; अने आत्मतस्वना अवबोधधी तृप्त एट्ठे पूर्ण थयेछा पुरुषने तो शुद्धध्यान रूपी अमृतना उद्गारनी परंपरा प्राप्त थाय छे. आ प्रसंग उपर बुद्धिसुंदरीनी कथा छे ते आ प्रमाणे—

बुद्धिसुंदरीनी कथा.

जीजी जे बुद्धिसुंदरी नामे प्रधानपुत्री हती ते अत्यंत रूपवती हती. तेने एकदा राजाए जोड़, तेथी तेनापर मोह पामीने दूती मोकळी तेनी प्रार्थना करी; पण बुद्धिसुंदरी अन्य नरने इच्छती नहोती; एट्ठे राजानी मागणी तेणे कबूल करी नहीं, तेथी क्रोध पामेछा राजाए कांडक प्रपंच करीने प्रधानने तेना कुंडंब सहित केद कर्यो. पत्नी राजाए प्रधानने कहुं के “ज्यारे तुं मारी आज्ञा कबूल करीश त्यारे तने हुं डोकीश. ” प्रधाने कहुं के “ हे स्वामी ! आप आज्ञा करो, ते मारे प्रमाण छे. ” ते सांजळीने राजाए सर्धने डोनी दीघा ने बुद्धिसुंदरीने अन्तःपुरमां राखी तेनी प्रार्थना करी. बुद्धिसुंदरी बीडकुडराजाने इच्छती नहोती. तेणे राजाने उपदेश आप्यो के—

संसारे स्वप्नवन्मिथ्या, तृप्तिः स्यादभिमानिकी ।

तथ्या तु भ्रान्तिशून्यस्य, स्वात्मवीर्यविपाककृत ॥ १. ॥

जावार्थ—आ संसारमां अजिमानधी उत्पन्न थयेछी तृप्ति स्वप्न जेवी मिथ्या छे, पण भ्रान्तिरहित पुरुषने आत्म वीर्यनो विपाक करनारी जे तृप्ति तेज सत्य छे.

विस्तरार्थ—हे राजा ! इज्यधी चार गतिरूप अने जावधी मिथ्यात्वा-दिक जाववाळा आ संसारमां “ में ठळ-वळ करीने आ कार्य कर्तुं, मारा जेवो जगतमां कोड़ नथी ” एवा अजिमानधी उत्पन्न थयेछी तृप्ति स्वप्न जेम मिथ्या एट्ठे मात्र कल्पनारूपज छे. केमके ते तृप्ति विनश्वर छे, पर वस्तु छे तथा आत्म-

(१६०) । उपदेशमासाद जाषांतर—जाग ए मो—स्तंज ३१ मो.

सत्तानो रोध करनार आठ प्रकारना कर्मना वंधमां कारणचूत एवा रागद्वेषने उत्पन्न करनार ठे. माटे ते मृगतृष्णा जेवी तृप्ति सुखनो हेतु नथी. परंतु आन्तिरहित एट्ये संभ्यक्झाने करीने सहित पुरुषने स्वजाव ने विजावना अनुजववाळी जे तृप्ति ठे तेज सत्य अने सुखनो हेतु ठे. केमके ते तृप्ति आत्म वीर्यनो विपाक जे पुष्टि तेने करनार ठे.

सुखिनो विषयातृप्ता, नेन्द्रोपेन्द्रादयोऽप्यहो ।

जिह्वुरेकः सुखी लोके, ज्ञानतृप्तो निरंजनः ॥ ३ ॥

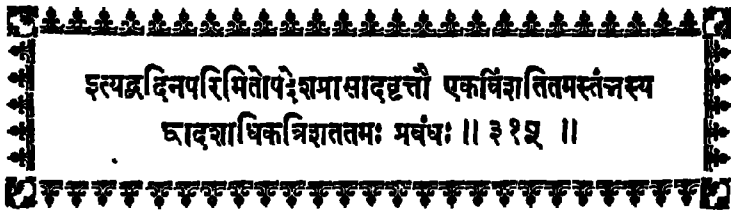
शब्दार्थ—“अहो !..आ जगतमां विषयोधी अतृप्त एवा इन्द्र, उ-
पेन्द्र विगरे सुखी नथी ; मात्र ज्ञानधी तृप्त थयेझा निरंजन एवा एक जिह्वुज
सुखी छे, ”

विस्तरार्थ—“अहो इति आश्चर्ये ! इन्द्र ते देवोना स्वामी अने उपेन्द्र
ते चक्रवर्ती वासुदेव विगरे ते कोइ आ जगतमां सुखी नथी; केमके तेओ मनोहर
इन्द्रियोना विषयोने सेवता ढतां निरंतर अतृप्त रहे ठे. अनेक वनिताओना वि-
द्यासथी, षट्स जोजनना शासथी, सुगन्धी कुसुमना वासथी अने रहेवाना सुंदर
आवासथी, तेमज मृदु शब्दना श्रवणथी अने सुंदर स्वरूपोना निरिक्षणथी असं-
ख्य काळ सुधी इन्द्रियोना विषयोना अनुजव करतां ढतां पण तेओ तृप्त थता न-
थी; परंतु ते तृप्त थायज केम ? कारणके ते सर्व विषयो तृप्तिना हेतुज नथी. मात्र
तेमां सुखादिकनो असदारोपज करेडो ठे. आ चौद रज्जु प्रमाण लोकमां मात्र ए-
क जिह्वुज के जे आहारादिकमां दुग्ध नथी, संयमयात्रा माटेज तीक्ष्ण शीलानुं
पावन करे ठे, अने सर्व परिग्रहनो त्याग करे ठे, तेज सुखी ठे. केमके तेओ ज्ञान
जे आत्म स्वरूपनो अवबोध तेना आस्वादनवके तृप्त थयेझ ठे. वळी ते रागादिक
अंजननी श्यामतारहित छे, अने आत्मधर्मनाज जोक्ता ठे.

आ प्रमाणे अनेक प्रकारे उपदेश आप्यो, तोपण राजा बोध पाभ्यो
नहीं. त्यारे ते बुद्धिसुंदरीए पोताना जेवीज एक पौढी पुतळी करावीने. तेमां म-
दिरा जरी. पढी घण्टे दिवसे ज्यारे राजा आसक्तिना वचनोधी तेने बोद्धाववा
झाय्यो, त्यारे बुद्धिसुंदरीए पाठळथी गुप्त रीते ते पुतळीनुं मुख उघाड्युं. तरतज
तेमांथी अत्यंत दुर्गन्ध नीकळ्यो, ते जोइ राजा बोड्यो के “ शुं आ शरीर आहुं ”

दुर्गन्धवाळुं ठे ? ” तोपण राजानो मोह तेनापरधी ओगो थयो नहीं. त्यारे बुद्धि-सुंदरीए महेदनी लंची बारीएथी पोतानो देह परतो मूकयो, तेथी ते मूर्ख पामी. ते जोइने राजा अति खेद पामी तेनी आसनावासना करवा द्वाग्यो. अनुक्रमे बुद्धिसुंदरी सावध थर, एट्ठे राजाए परस्त्रीगमननो नियम कर्यो. केटलेक काळे बुद्धिसुंदरी दीक्षा दइ आत्मज्ञानवडे थती सत्य वृत्तिने प्राप्त करी मोक्षपद पामी.

“ संपूर्ण वृत्तिथीज शील विगरे सर्व सद्गुणो शुच आत्मामां शोचाने प्राप्त थाय ठे, अने तेथी बुद्धिसुंदरीनी जेम तेनी प्रज्ञासा आखा जगतमां थाय ठे, अने डेवट मोक्षपदने पामे ठे. ”

व्याख्यान ३१३ मुं.

द्वेष्य अने अद्वेष्य विषे.

संसारे निवसन् स्वार्थसज्जः कज्जद्वेषमनि ।

द्विष्यते निखिन्नो लोको, ज्ञानसिद्धो न द्विष्यते ॥१॥

जावार्थ—“ स्वार्थमां आसक्त थयेदो समग्र लोक काजळना गृह समान आ संसारमां वसतो सतो (कर्मवने) द्वेषाय ठे, पण ज्ञानथी सिद्ध थयेदो मनुष्य द्वेषातो नथी. ”

रागादिक पापस्थानक रूप काजळना गृहमां अने ते रागादिकना. निमित्तचूत धन स्वजनादिकने ग्रहण करवा रूप संसारमां वसवाथी अहंकारादिक स्वार्थमां सज्ज (तत्पर) थयेदो माणस द्वेषाय ठे, पण हेय अने उपादेयनी परीक्षाए करिने- वस्तुस्वरूपने जाणनारो ज्ञानी द्वेषातो नथी. आ सर्वधमां गुण-सुंदरानी कथा ठे ते आ प्रमाणे—

गुणसुंदरीनी कथा.

चौथी पुरोहितनी पुत्री जे गुणसुंदरी हती, तेने श्रावस्ती नगरीना राजाना पुरोहितनो पुत्र परण्यो हतो. ते गुणसुंदरी उपर साकेतपुरनो रहेवासी कोइ ब्राह्मण मोह पाम्यो हतो. तेथी ते ब्राह्मणे जिह्मनी पद्दतीमां जइने पद्दतीपतिने कहुं के “ तमे श्रावस्ती नगरीमां बूट करो, हुं तमने मदद करीश. तेमां जेटहुं धन आवे ते सर्व तमारे राखुं अने एक गुणसुंदरी मने आपवी. ” एम कह्नीने ते ब्राह्मण पद्दतीपतिने तेना अतुचरो सहित श्रावस्ती दइ गयो. त्यां बूट करी, तेमांथी ते ब्राह्मण गुणसुंदरीने दइने कोइक नगरमां गयो. त्यां तेणे गुणसुंदरीने पोतानी स्त्री थवा कहुं. त्यारे ते बोद्धी के “ हाद्व मारे नियम ठे. ” एम कह्नीने केट्ठ्याक दिवसे निर्गमन कर्या. पत्नी औपधना प्रेयागथी ते तदन अशुचि शरीर राखवा लागी. तेहुं तेहुं दुर्गंधयुक्त शरीर जोइने ब्राह्मणने वैराग्य उत्पन्न थयो. ते जाणीने गुणसुंदरीए तेने कहुं के “ मने मारा पिताने घेर दइ जा. ” त्यारे ते ब्राह्मणे तेने तेना पिताने घेर पहोचामी. एकदा ते ब्राह्मणने सर्प रुस्यो. ते वखते गुणसुंदरीए तेने सज्ज कर्यो. पत्नी तेने गुरु पासे दइ जइने धर्मदेशना संजळावी. गुरु बोद्ध्या के “ निर्दोष गुणथी युक्त एवो जीव अनेक गुणोने पामे ठे. चैतन्यहुं समग्र परजावना संयोगना अभावे करीने स्वजावमां अवस्थित रहेवापणुं ते निर्दोष गुण कहेवाय ठे. कहुं ठे के—

द्विप्यते पुद्गलस्कन्धो, न द्विप्ये पुद्गलैरहम् ।

चित्तैर्व्योमांजनैर्नैव, ध्यायन्निति न द्विप्यते ॥ १ ॥

अर्थ—“ पुद्गलसुंदरी पुद्गल स्कंधो क्षेपाय ठे, हुं क्षेपातो नथी—जेम विचित्र प्रकारना अंजनोवने पण आकाश क्षेपातुं नथी तेम. आ प्रमाणे ध्यातो सतो प्राणी (कर्मथी) क्षेपातो नथी. ”

जावार्थ—परस्पर एकठा मळवार्थी आश्लेष अने संक्रमादिवने पुद्गलना स्कन्धो क्षेपाय ठे एट्ठे अन्य पुद्गलसुंदरी उपचयने पामे ठे. परंतु हुं निर्मल चित् स्वरूप आत्मा पुद्गलनां आश्लेषवाळो नथी. वास्तविक रीते जीवने अने पुद्गलने तादात्म्य संबंध ठेज नहीं, मात्र संयोग संबंध ठे, ते पण उपाधिजन्य ठे.

जेम आंकाश विचित्र अंजनधी द्वेष्या उतां पण द्वेषातुं नधी, तेम अमूर्ते आत्म-
स्वभाववाळो हुं एक क्षेत्रमां रहेला पुढगळोधी पण द्वेषातो नधी. आ प्रमाणे ध्यान-
करतो जीन कदापि द्वेषातो नधी. ”

जे आत्मस्वभावने जाणनार आत्मा आत्म वीर्यनी शक्तिते आत्मांमां वा-
परे ठे, ते नवां कर्मोधी द्वेषातो नधी. केमके ज्यांसुधी आत्मशक्ति परानुया-
यिनी होय छे त्यांसुधी आश्रव थाय ठे, अने ज्यारे आत्मशक्ति स्वरूपांनुया-
यिनी थाय ठे त्यारे संवर थाय ठे. कहुं ठे के—

तपःश्रुतादिना मत्तः, क्रियावानपि द्विष्यते ।

जावनाज्ञानसंपन्नो, निःक्रियोऽपि न द्विष्यते ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ तप अने श्रुतादिकधी मत्त एवो मनुष्य क्रियावान होय
तोपण ते द्वेषाय ठे, अने जावना ज्ञानधी युक्त क्रिया न करे तोपण ते द्वे-
षातो नधी. ”

जिनकडवी साधु विगरेना जेवी क्रियानो अन्यासी उतां पण तप अने
श्रुतादिकनो अभिमानी होय ठे तो ते नवां कर्म ग्रहण करवावने द्वेषाय ठे. के-
मके आहारादिकनी द्वाद्यचधी धर्मना अन्यासमां जे प्रवृत्ति करवी ते धर्म नधी,
तेमां शुच जावनानी अपेक्षा छे. तेधीज तेवा शुच जावनाज्ञानधी संपन्न मनुष्य
क्रिया-न करे तोपण कर्मधी द्वेषातो नधी. कहुं ठे के—

न कस्मुणा कम्म खवंति दाढा, अकस्मुणा कम्म खवंति वीराणां

मेहाविणो दोजमयावतीता, संतोसिणो नो पकरंति पावं ॥१॥

जावार्थ—“ अज्ञानी माणसो कर्म करीने (शुच क्रिया करवावने- क-
रीने पण) कर्मने खपावता नधी. वीर पुरुषो कर्म (शुच क्रिया)-नहीं कर्मा
उतां पण कर्मने खपावे ठे. बुद्धिवाळा माणसो दोज ने मदधी रहित होय ठे,
तेवा संतोपी पापकर्म करताज नधी. ”

जहा कुम्भो सअंगारं, सए देहे समाहरे ।

एवं पावाइ मेहावी, अक्षस्सेणं समाहरे ॥ २ ॥

जावार्थ—“ जेम काचरो पोताना अंगेने पोताना देहर्माज संकोची डे
डे, तेम बुद्धिशाली माणसो शुच अघ्यासवकेन पापनो संहार करे डे. ”

आ प्रमाणे गुरुए धर्मोपदेश आप्यो, ते सांचळीने ते ब्राह्मणे प्रतिबोध
पामी परस्त्रीगमनना निषेधनो नियम लीधो. गुणसुंदरी पोताना रूपने अने
सौन्दर्यने कृश करवा माटे चारित्र्य दाइ तप करवा लागी. ते अनुक्रमे स्वर्गसु-
खने पायी.

आ प्रमाणे पूर्वे वर्षेन करेडी रतिसुंदरी विंगेरे चारे सखीओ खगे गइ.
त्याची चव्तीने चंपानगरीमां चार जूदा जूदा श्रीमंत गृहस्थनी पुत्रीओ यइ. ते
चारे विनयंधर नामना अष्टीपुत्रनी साथे परणी. एकदा राजाए ते चारेने समान
स्वरूपवाळी जोइ. जाणे एकज माताची उत्पन्न थयेली होय तेवी समान द्यावाण्य-
वाळी जोइने तेनापर राजा मोहित थयो. तेथी राजाए विनयंधर अष्टीनी साथे कपट-
मैत्री करी. विनयंधर राजानो मानीतो थवाथी राजाना अन्तःपुरमां पण स्वेच्छाए
गमनागमन करवा लाग्यो. एकदा राजाए विनयंधरना हाथथी नीचेनी गाथा का-
गळपर दाखावी.

एसच्छेर विचस्त्रणि, अज्ज उ चच्चस्स तुह विउअंमि ।

सा रयणी चउजामा, जामसहस्से च वोढीणा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे विचक्षण स्त्री! आ आश्चर्ये के आजे आं भृत्यने
तारा वियोगथी चार महारवाळी रात्रि पण हजार महार जेट्ठी लांबी थइ. ”

आ गाथा दाखावीने राजाए पोतानी पासे राखी. केट्ट्याक दिवसे गया
पत्नी विनयंधर तो ते वात पण चूडी गयो. पछी राजाए ते गाथा सजामां बतार्वीने
कणुं के “ आ गाथा विनयंधरे मारा अंतःपुरमां मोकडी डे. ” आ प्रमाणे ते अ-
ष्टीनी चार स्त्रीओने ग्रहण करवा माटे राजाए तेनापर खोटुं कट्टक मुकी तेने का-
रागृहमां नांखयो, अने तेनी चारे स्त्रीओने पकडी दावीने अंतःपुरमां राखी. त्यां
ते चारे स्त्रीओ वे चवमां पाळेला शीद्वत्रतना प्रजावथी तथा पतिव्रतनो होप न-
करवाथी अत्यंत कट्टपी थइ गइ. ते जोइने राजाए जय पामी अष्टीने डोकी
दीधो तथा ते स्त्रीओने मुक्त करी. ते स्त्रीओनो शीद्वप्रजाव पृथ्वीपर वि-
स्तार पाया.

“ ते चारे स्त्रीओना अंग उपर कदापि कुशीलनो देश पण स्पर्श करवा पाम्यो नहीं; अने आ लोकना अनेक प्रकारनां जोगसुखो प्राप्त थया ठर्ता पण तेओ तेमां देपाइ नहीं, अने तेथी शुष्क कर्म करीने स्वर्गसुखने पामी. ”

इत्यद्भ्यदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ एकविंशतितमस्तंजस्य
त्रयोदशाधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३१३ ॥

व्याख्यान ३१४ मुं.

मंत्रिपणानी निंदा विषे.

ध्यायत्यशुञ्जकर्माणि, प्रत्यहं राष्ट्रचिन्तया ।

अनेकपापपाथोर्धि, मंत्रित्वं नाञ्जियेत् सुधीः ॥ १ ॥

जावार्थे—“ निरंतर देशना रक्षणनी चिंतार्थी मंत्रीने अशुञ्ज कर्मोतुं ध्यान करतुं पने ठे, माटे एवा अनेक प्रकारनां पापना समुद्र समान प्रधानपदने नावा माणसे आदरतुं (स्वीकारतुं) नहीं. ” आ प्रसंग उपर शकटाल मंत्रीनी कथा ठे ते नीचे प्रमाणे—

शकटाल मंत्रीनी कथा.

पाटलिपुर नगरमां कौणिकना पुत्र उदायी राजाना वंशर्मा नंद नामे राजा थयो. तेने शकटाल नामे मंत्री हतो. ते मंत्रीने द्रुमीवती नामनी पत्नीथी स्यूज्ञजइ अने श्रीपक नामना वे पुत्रो थया हाता. ते नगरमां चातुर्ध्वजमी अने स्वरूपद्वजमीना जंभार जेवी को.शा नामनी वेश्या रहती हती. एकदा ते कौशाने जोडेने स्यूज्ञजइ तेनार मोहित थइ तेने घेर गयो अने त्यां रखो. विविध प्रकारना चिन्तास कारतां ते वजेने अत्यंत निबर प्रेम बंधायो. अत्यंत अनुरागो एवा ते वजेना शरीर जिब हातां पण तेमंतुं मन भिन्न नहोतुं, तेथी नख अने-मां-

सनी जेम तेओ एक्कीजाना वियोगने सहन करी शकता नहोता. आवी दद प्री-
ति बंधायथी स्पृहभङ्ग पोताने घेर पण जतो नहीं, त्रिदिवस कोशाने घेरज प-
ड्यो रहेतो. आ प्रमाणे तेणे चार वर्ष त्यां निर्गमन कर्यां.

अहीं राजानी सभामां हंमेशां वररूचि नामनो कवि एकसो ने आठ नवा
श्लोको वनावीने नंद राजानी स्तवना करतो हतो. ते सांजळीने प्रसन्न थयेदो रा-
जा शकटाइ मंत्रीनी सामुं जोतो हतो. पण ते कवि मिथ्यादृष्टि होवार्थी मंत्री तेना
श्लोकोनी प्रशंसा करतो नहोतो, तेथी राजा प्रसन्न थया ठतां पण तेने कांइ पण
दान आपतो नहोतो. आ प्रमाणे थवार्थी ' राजा मंत्रीने आधीन छे ' एम वररू-
चिना जाणवामां आवुं. पडी कविए मंत्रीने प्रसन्न करवानी तजवीज करतां दो-
कोना मुखथी जायुं के ' मंत्री पोतानी स्त्रीने आधीन छे. ' तेथी ते कवि पोता-
ना स्वार्थने माटे मंत्रीनी स्त्रीनी सेवा करवा गयो. एकदा मंत्रीनी स्त्रीए प्रसन्न थ-
इने तेने कहुं के ' तमारे जे काम होय ते मने कहो. ' त्यारे ते बोड्यो के " हुं
रोज राजा पासे नवा श्लोको करीने दइ जाडं हुं, तेनी प्रशंसा जो मंत्री करे तो
मने छव्यनो दान थाय. एटहुं मारं काम करवातुं छे. " पडी तेना उपरोधथी मं-
त्रीनी स्त्रीए मंत्रीने तेना श्लाकनी प्रशंसा करवा आग्रह कर्यो. मंत्रीए कहुं के " हुं
जैनधर्मी हुं, माटे ते मिथ्यात्वीनी प्रशंसा करवी मारे योग्य नथी. तोपण हे प्रिया !
तारा आग्रहथी हुं तेनी प्रशंसा करीश. " पडी राजसभामां ज्यारे वररूचि
श्लोको बोड्यो, त्यारे मंत्रीए तेनी कवित्वशक्तिनी प्रशंसा करी; तेथी हर्षित थयेदा
राजाए तेने एकसो आठ दीनार इनाम तरीके आप्यां. पडी तेज प्रमाणे ते कवि हं-
मेशां एकसो आठ नवा श्लोको बोडवी तेदहुं इनाम राजा पासेथी देवा द्याग्यो.
आम थवार्थी जंरार खाडी थतो जोइने मंत्रीए राजाने निषेध करीने कहुं के
"हवं तो आ कवि जूना श्लोको बोड्हे छे, माटे तेने कांइ इनाम आपवुं योग्य नथी.
जो आपने मारा वाक्यपर विश्वास न होय तो मारी सात पुत्रीओ आपनी पासे
आ कविना बोड्हेदा श्लोको बोड्ही वतावशे." ते सांजळीने आश्चर्य पामेदा राजाए
मंत्रीनी साते पुत्रीओने बोड्हावीने जवनिकामां वेसान्नी. ते पुत्रीओनां अनुक्रमे
यक्षा, यक्षदिना, भूता; चूतदिना, सेणा, वेणा अने रेणा एवां नाम हतां. ते-
सातमां; मोट्टी यक्षा हती, ते एक वखत सांजळहुं शास्त्र तत्काळ ग्रहण करती
हती. एवी रीते बीजी वेवार सांजळवार्थी, एम सातमी सातवार सांजळवार्थी ग्र-

हण करती हती. हवे ते वररूचिने आझा थतां ते १०८ श्लोक बोड्यो. ते-सां-जळीने यज्ञाए तेज प्रमाणे ते श्लोको बोड्डी देखाव्या. बीजीवार सांजळवाथी बो-जी पुत्रीए पण तेज प्रमाणे बोड्डी बताव्या. एवी रीते अनुक्रमे साते पुत्रीओ बो-ड्डी गइ. ते सांजळीने राजाए 'पारकां काव्यो पोताना उरावीने बोड्डी ठे !' एम कही वररूचिने तिरस्कार करीने तेने काढी मूक्यो. पडी खेद पामेडो वररूचि गं-गाने किनारे गयो. त्यां एक यंत्र गोठवी तेमां एकसो ने आठ दीनारनी एक पोटकी बांधी गंगाना जळमां गुप्त रीते राखी. प्रातःकाळे गंगानी स्तुति करी ते यंत्रने पग-वती दवाव्युं, एटझे पेड्डी दीनारनी पोटकी छनीने तेना हाथमां पकी. एवी री-ते ते हंमेशां करवा द्याग्यो. ते जोइ झोकोए विस्मय पांमी राजाने कहुं के "अहो! गंगा पण आ कविने हंमेशां स्तुति करवाथी १०८ दीनारनुं दान आपे ठे." ते वात राजाए मंत्रीने कही. त्यारे मंत्री बोड्यो के "हे स्वामी! आपणे काळे प्रातः-काळे जोवा जइशुं." रात्रिने समये मंत्रीए पोताना एक खानगी माणसने शीख-वीने गंगाने किनारे मोकड्यो. ते दूत वृद्धनी घट्यां पक्कीनी जेम संताडने रखा. ते-वामां ते वररूचि ज्ञानी रीते आवीने गंगाना जळमां रडेडा यंत्रमां एकसो ने आठ दीनारनी पोटकी मुकीने घेर गयो. पाछळथी पेडा माणसे ते पोटकी काढी छडने तेने ठेकाणे कण कांकरा जरी दीघा अने पेड्डी पोटकी मंत्री पासे जइने तेने आपी. प्रातःकाळे वररूचि ब्राह्मण गंगा किनारे जइने तेनी स्तुति करवा द्याग्यो. ते वस्त्रे मंत्री सहित राजा तथा सर्व पौरजनो त्यां आव्या. ते कवि वारंवार स्तु-ति करीने पेडा यंत्रने पगवती दवाववा द्याग्यो; पण दुर्जागीना मनोरथनी जेम ते-ना हाथमां कांइ आव्युं न्हई. तथी ते जळमां हाथ नांखीने पोते मुकेडी पोटकी शोधवा द्याग्यो. ते जोइ मंत्री बोड्यो के "आजे गंगानदी तने कांइ आपती नथी? परंतु पोतेज स्थापन करेशुं छव्य वारंवार शुं काम शोधे ठे? ले आ तारं छव्य. आ-जे आ गंगा मारापर प्रसन्न थइ ठे, तेवी मारा हाथमां तारं धन आव्युं ठे." ए-म कही पोतानी पासे राखेडी पेड्डी दीनारनी पोटकी मंत्रीए बतावी. ते जोइ रा-जाए पोतेज आपेडा छव्यने ओळखी ते ब्राह्मणनी घणी निंदा करी, अने सौ पोतपांताने ठेकाणे गया. परंतु मंत्रीनी आ कृतिथी खेद पामेडो वररूचि निरंतर मंत्रीना छिद्र जोवा द्याग्यो.

एकदा श्रीयकनो विवाहप्रसंग आव्यो. तेने माटे मंत्री सर्व सामग्री तैयार

(१६७) उपदेशमसाद चाषांतर-जाग ए मो-स्तंज ५१ मो.

करवा ह्याग्यो. ते वखते तेने घेर अनेक शस्त्री, वस्त्र, अश्व, हाथी विगरे जोडने ते वररूचिने बिद्र मळ्युं. एट्ये तेणे निशाळना सर्व ठोकुरात्रोने एक श्लोक इतीखव्यो ते आ प्रमाणे—

यत्कर्ता शकटादोऽयं, तन्न जानाति पार्थिवः ।

हत्वा नन्दं तस्य राज्ये, श्रीयकं स्यापयिष्यति ॥ १ ॥

जावार्थ—“ शकटाद मंत्री जे करे ठे ते राजा जाणतो नथी. ते मंत्री नंदराजाने मारीने तेना राज्यपर श्रीयकने स्थापन करशे. ”

आ श्लोक ठोकुरात्रो गाममां सर्वत्र बोद्धता हता. ते श्लोक राजाना सां-जळवामां पण आव्यो. एट्ये राजाए विचार्युं के—

वाहका यच्च चाषते, चाषन्ते यच्च योषितः ।

औत्पातिकी च या जाषा, सा नवत्यन्यथा न हि ॥१॥

जावार्थ—“ वाळको जे बोड्हे ठे, स्त्रीओ जे बोड्हे छे, अने जे आ-काशवाणी थाय ठे अथवा अकस्मात् कोड बोड्डी जाय ठे ते कदि असत्य घटुं नथी. ”

एम विचारी खाली करवा माटे राजाए पोताना दूतने मंत्रीने घेर जोवा मो-कड्यो. दूते जइ आवीने सर्व हकीकत—तैयारी संबधी कही वतावो. तेथी राजा मंत्रीपर अत्यंत गुस्से थयो. पडो सजा वखते मंत्रीए आवीने प्रणाम कर्यो, ते व-खते राजाए कोपथी अवळुं मुख कथुं, राजानी मनोवृत्तिने जाणनार मंत्रीए तत्का-ळ घेर आवी श्रीयकने कथुं के “ राजा कोड पिशुनना वाक्यथी मारापर अत्यंत कोपायमान थया छे. तेथी अकस्मात् आपणा कुळनो नाश करशे, माटे हे वत्स ! हुं सजामां जइने ज्यारे राजाने प्रणाम करुं, त्यारे तुं खरुगवने मारुं मायुं कापी नांखजे. पडो राजा तेम करवानुं कारण तने पूडे, त्यारे तुं कहेजे के “ स्वामीनो अनक्त एवो पिता होय तो ते पण वध करवा योग्य छे. ” ते सांजळीने रोतां रोतां श्रीयक बोड्यो के “ हे पिता ! शुं एवुं घोरकर्म चांढाळ पण कदापि करे ? ” मंत्रीए कथुं के “ तुं आवा विचारो करवायी आपणा शत्रुना मनोरथ पूर्ण करीश. माटे यमराजना जेवो-प्रचरु-राज-ज्यांसुधी आपणा आंखा कुडुंवनो नाश न करे,

तेट्ट्यामां मात्र मारा एकनाज नाशथी आखा कुडुवतुं तुं रक्षण करी दे. वळी हुं मुखमां ताळपुट विष नांखी राजाने प्रणाम करीश, एट्टे मृत्यु पामेळा एवा मारा शिरने बेदतां तने पितृहत्यातुं पातक द्वागशे नहीं. ” आ प्रमाणे मंत्रीना बोधथी श्रीयके पितानी आझा कबूदें करी. पळी राजाने नमता मंत्रीतुं मस्तक राजांनी समद्व श्रीयके कापी नांखुं. ते जोड़ राजा संभ्रमथी बोड्यो के “हे वत्स ! तें आवुं दुष्कर्म केम कर्तुं ? ” श्रीयक बोड्यो के “स्वामीए एमने द्रोह करनार जाण्या तेथी में तेमतुं मस्तक ठेद्युं ठे. मृत्युजनो स्वामीना अचिप्राय प्रमाणे वर्तनाराज होयठे.” परिशिष्ट पर्वमां आ संबंधमां कहुं ठे के—

भृत्यानां युज्यते दोषे, स्वयं ज्ञाते विचारणा ।

स्वामिज्ञाते प्रतीकारो, युज्यते न विचारणा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ भृत्यनो दोष पोते जाण्यो होय तो तेमां विचार करवा योग्य ठे ; पण भृत्यनो दोष स्वामीए जाण्यो होय तो तेनो प्रतीकारज योग्य ठे, तेमां विचार करवा योग्य नथी. ”

पळी राजानी आझाथी श्रीयके पितानुं सर्व मृतकार्य कर्तुं. पळी नन्द राजाए श्रीयकने कहुं के “ राज्यना सर्व कार्यनार सहित आ मंत्रीपणानी सुद्धा ग्रहण कर. ” श्रीयक बोड्योके “ हे पूज्य ! पिता तुड्य मारो मोटो जाइ स्थूलजद्र नामे ठे, ते कोशा वेर्याने घेर पितानी कृपाथी निर्वाधपणे जोगविद्यास जोगवे ठे, तेने वार वर्ष व्यतीत यइ गयां ठे; माटे ते मारो मोटो जाइ पिताना स्थानने योग्य ठे. ” ते सांभळी राजाए स्थूलजद्रने बोदावीने मंत्रीपद ग्रहण करवा कहुं. त्यारे स्थूलजद्र बोड्योके “ हे स्वामी ! हुं विचार करीने ते अंगीकार करीश. ” राजाए कहुं के “ हमणाज विचार करी दे. ” ते सांभळीने स्थूलजद्र अशोक वानीमां जइ विचार करवा द्वाग्यो के राज्यनो कारनार करनारा मारा पितानो चपळ कर्णवाळा राजाए अकाल मृत्युथी नाश कर्यो. माटे राज्यना अधिकारीओने सुख कर्थाथी होय ? कहुं ठे के—

त्यक्त्वा सर्वमपि स्वार्थं, राजार्थं कुर्वतामपि ।

उपश्रवन्ति पिशुना, लहृद्धानामिव चिकं: ॥ १ ॥

(१७०) उपदेशमसाद् जाषांतर-जाग ए मो-स्तंज २? मो.

जावार्थ— “ सर्व स्वार्थनो त्याग करीने राजालुंज कार्य करनार धृत्योने पण ढंचे बांधेझा (शब)ने जेम कागडाओ उपद्रव करे तेम पिशुनो (चाक्रियाओ) उपद्रव करे ठे. ”

यथा स्वदेहद्विविणव्ययेनापि प्रयस्यते ।

राजार्ये तद्वदात्मर्ये, यस्यते किं न धीमता ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ जेम ढोको राजाने माटे पोताना देह अने धननो व्यय करीने पण यत्न करे ठे, तेम बुद्धिमान ढोको आत्माने माटे केम यत्न नथी करता ? ”

आ प्रमाणे वैराग्यनी जावना जावतां स्थूलजच्चे पोताना केशनो ढोच करी रत्नकंबुदनी दशियोतुं रजोहरण (ओषो) वनावी सजामां आवी राजाने कहुं के “ में तो आ प्रमाणे विचार्युं ठे, तमने धर्मद्वाम हो. ” एम कही ते तत्काळ राजचुवनमांथी बहार नीकळ्यो, ते जोइने “ शुं आ कपट करी वेश्योने घेर पाओ जाय ठे ? ” एवा अविश्वासथी राजा गवाहमांथी ते वाजु जोइ रह्यो. पण स्थूलभद्र तो कौही गयेझा शवनी दुर्गन्धथी जेम नाक मरुनीने चाढे तेम ते वेश्याना घर तरफ मां मरहीने चाढ्या गया. ते जोइने राजाए विचार्युं के “ अहो! आ तो पूज्य वीतराग जेवां ठे. तेने माटे मारा करेईजा खोटा विचारने धिकार हो !” एम ते आत्मनिंदा करवा लाग्यो.

स्थूलजच्चे श्रीसंचूतिविजय आचार्य पासे जइ सामायिकना उचार पूर्वक दीक्षा अंगीकार करी.

पडी राजाए मंत्रीनी जग्याए श्रीयकने स्थापन कर्यो. श्रीयक हमेशा कोशाने घेर तेने दिदासो आपवा जवा लाग्यो. तेने जोइने कोशा स्थूलजचना विरहदुःखथी रुदन करती हती. एकदा श्रीयके कोशाने कहुं के “ हे आर्ये ! आपणे शुं करीए ? पेझा पापी वररुचिण मारा पितानो घात कराव्यो अने तमने स्थूलजचनो विरह कराव्यो. कोशा बोझी के “ तमे तेतुं नैर हेवानो उपाय विचारीने मने कहो तो हुं करुं. ” ते बोध्यो क “ जो ते वररुचि मद्यपान करे तो वैरनो बदलो हेवानो वखत आवे, माटे तुं तेने मद्यपान करे तंतुं कर. ” कोशाए तेतुं वाच्य स्वीकारी वररुचिने मद्य पीतो कर्यो. पडी ते वात कोशाए श्रीयकने कही.

ते सांजळीने श्रीयक हर्षे पाम्यो. पञ्जी एकदा श्रीयक राजसजामां गयो हतो तेवे वखते राजा शकटाद्य मंत्रीना गुणोतुं स्मरण करीने तेनी प्रशंसा करवा द्याग्यां. त्यारे श्रीयक बोव्यो के “ हे स्वामी ! शुं करीए ! मद्यपान करनार वररुचिए आ सर्व पापकर्म कर्तुं ठे.” राजाए पूछुं के “ शुं ए वररुचि मद्यपान करे ठे ? ” श्रीयक बोव्यो के “ हे स्वामी ! ते हुं आपने वतावीश.” पञ्जी धीजे दिवसे सर्व सजा जराइ हती. वररुचि पण आवेदो हतो. ते वखते श्रीयक मंत्रीए शीखवी राखे-दा अनुचर पासे राजाने तथा सजाना सर्व द्योकोने एक एक कमळनुं पुष्य अपान्युं. तेमां वररुचिने मीढोळना चूर्णयी मिश्रित करेलुं कमळ अपाव्युं. राजा विरेरे सर्व जनो ते कमळने सुंघीने तेना मुगन्धनी प्रशंसा करवा द्याग्या. तेथी वररुचि पण पोताना कमळने सुंघवा द्याग्यो, तेथी रात्रिए पीधेडी चंद्रहास मदिरानुं तेणे तरतज वमन कर्तुं. -ते जोइ सर्व द्योकोए तेनो तिरस्कार कर्यो. एट्ठे ते सजामांथी जतो रळो. पञ्जी द्योकोमां थती पोतानी निन्दाने दूर करवाना हेतुथी तेणे सुरापानना प्रायश्चित्त माटे विद्वानोने पूछुं के “ सुरापाननुं शुं प्रायश्चित्त ? ” ब्राह्मणो बोव्या के “ शास्त्रमां—तापितत्रपुषः पानं मदिरापानपापहृत् । एट्ठे तपावेक्षा सी-साना रसनुं पान करे तो मदिरापाननुं पाप दूर थाय, एम कर्तुं ठे. ” ते सांजळीने वररुचिए सीसाना रसनुं पान कर्तुं, तेथी ते तत्काळ मृत्यु पाम्यो.

अर्ही स्थूलजद्र मुनि गुरुनी सेवा करतां श्रुतसमुद्रना पारने पाम्या. जे कारण माटे जोगादिकनो तेणे त्याग कर्यो हतो ते कार्ये तेणे सारी रीते निरंतर साधवा मांड्युं.

“ उंचा प्रकारना मंत्रीपदने हुं शुं करूं ! में मूर्खाइने द्वाधे- चाध्यावस्था-थीज स्त्रीना जोगविद्यासवने युवावस्था गुमावी छे, ” एवी रीते श्रीयकना मोटा जाइ स्थूलजद्र मुनि जावना जावता हता.

“ हे आत्मा ! स्त्रीनी साथे जोगविद्यास करतां सर्व इन्द्रियोना विषयनुं मुख अनेक प्रकारे इच्छानुसार जोगव्युं; तो पञ्जी पराधीन एवा मंत्रीपदमां शुं विशेष मुख मळवातुं ठे?” एम धारीने तेमणे स्वाधीन एतुं मुनिपद धारण कर्तुं. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादद्वयौ एकविंशतितमस्तंजस्य
चतुर्दशाधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३१४ ॥

व्याख्यान ३१५ मुं.

निःस्पृहता विषे.

स्वरूपप्राप्तितोऽधिष्यं, प्राप्तव्यं नावशिष्यते ।

इत्यात्मराजसंपत्त्या, निःस्पृहो जायते मुनिः ॥१॥

जावार्थ—“ स्वरूपनी प्राप्तिधी वीजुं कांइ पण विशेष पामवा द्वायक अ-
वशेष रहेतुं नधी, तेधी आत्मारूपी राजानी संपत्ति पामिने मुनि तदन स्पृहा
सहित थाय ठे.”

स्वरूप ते ज्ञानादि रत्नत्रय, अनंतवीर्य, अव्यावाध; अमूर्त्त, आनंदरूप अने
अविनाशी एतुं जे सिद्धत्व तेतुं शुद्ध पारिणामिक द्वाक्षण जाणवुं. तेनी प्राप्ति
थया पढी वीजी कोइ पामवा योग्य वस्तु षाकीं रहेती नधी. तेधी करीने आत्मा
रूपी राजानी संपत्ति पामवाघी बुद्धिपरिज्ञावने तजी दीधा ठे अव्यजाव आश्रव
जेणे एवा मुनि निःस्पृह थाय ठे, अर्थात् सर्व शरीरादिकना परिग्रहमां मूर्त्तारहित
थाय ठे; आ प्रसंग उपर काद्ववैशिक राजर्षिने संबंध ठे ते आ प्रमाणे—

काद्ववैशिक मुनिनी कथा.

मयुरानगरीने राजा जितशत्रु एकदा काद्व नामनी वेश्यापर मोहित थयो,
एद्वे तेने पोताना अंतःपुरमां राखी. तेनी साथे विज्ञास करतां तेने काद्ववैशिक
नामे पुत्र थयो. ते पुत्र एकदा रात्रे सुतो हतो, तेवामां तेणे शियाळनो शब्द सांजळी
पोताना जृत्योने पृच्छुं के “ आ कोनो शब्द संजळाय ठे ? ” जृत्योण कहुं के
“ हे कुमार ! शियाळनो शब्द संजळाय ठे. ” त्यारे कुमारे कहुं के “ ते शि-
याळने चरणमांघी वांधीने अहीं लइ आवो. ” जृत्योण वनमां जइने एक शियाळ-
ने वांधी-द्वानीने कुमारने सोंपुं. पढी क्रीमां आसक्त कुमार तेने वारंवार मारवा
द्वाम्यो. त्रेजा मारधी. शियाळ ‘ खी खी ’ शब्द वारंवार करतुं; परंतु ते जेम जेम
‘ खी-खी ’ शब्द करतुं, तेम तेम कुमार वधारे हसतो. एवी रीते निरंतर मारतां ते
शियाळ-माणे पाम्युं, अने अकाम निर्जराधी मरीने व्यंतरपाणुं पाम्युं.

एकदा युवावस्था पामेळो कुमार वनमां क्रीमां करवा गयो. त्यां कोइ सा-

धुना मुखयी तेषे नीचे प्रमाणे धर्मदेशना सांजळी—

निष्कासनीया विदुषा, स्पृहा चित्तगृहाहृदिः ।

अनात्मरतिचांकाद्वीसंगमंगीकरोति या ॥ १ ॥

जावार्थ—“आत्मसमाधि साधवामां उद्यत थयेंदा पंक्ति पुरुषे स्पृहा जे पराशां तेने चित्तरूपी घरनी वहार काढी मूकवी. केमके ते स्पृहा अनात्म जे परजाव तेमां रति जे प्रीति तदरूपी चांकाद्वीने संग करनारी ठे. ” माटे स्पृहाने तजी देवी. वळी—

जे परजांवे रत्ता, मत्ता विसएसु पावबहुद्वेसु ।

आसापासनिबद्धा, जमंति चलगडमहारत्ने ॥ ३ ॥

जावार्थ—“जेज्यो परजावमां रक्त ठे, जेज्यो घणां पापवाळा इंद्रियोना विषयोमां मत्त ठे, अने जेज्यो आशाना पाशमां वंधायेदा ठे तेज्यो चार गतिरूप महा अरायमां भ्रमण करे ठे. ”

जेज्योत्रे परवस्तुनी आशारूपी पाश काढी नांख्या ठे एवा मुनिजने स्वरूपचितन अने स्वरूपपरमणना अनुभवमां खीन अने पीन (पुष्ट) थडने तत्त्वानं-दमां रमे ठे—क्रीडा करे ठे. कळुं ठे के—

तिणसंथारनिसन्नो, मुनिवरो जड्वरागमयमोहो ।

जं पावइ मुत्तिसुहं, कत्तो तं चक्रवट्टी वि ॥ १ ॥

जावार्थ—“तृणना संथारापर वेठेला, अने जेना राग, मद अने मोह नाश पाव्या ठे एवा श्रेष्ठ मुनि जे मुक्तिना सुखने पावे ठे ते सुखनी प्राप्ति चक्रवर्तीने पण कयांथी होय ? ”

आयसहावविद्वान्सी, आयविसुद्धोवि यो निये धम्मे ।

नरसुरविसंयंविद्वान्सं, तुच्छं निस्तार मन्नंति ॥ ३ ॥

जावार्थ—“जे आत्मा पोताना स्वरूपमांज विद्वान्सी ठे, अने जे आत्मा पोताना धर्ममांज विशुद्ध ठे ते आत्मा मनुष्य तथा देवताना विषयविद्वान्-सने तुच्छ अने निस्तार माने ठे. ”

इत्यादि धर्मवाक्य सांजळीने प्रतिबोध पामेद्वा राजकुमारे दीक्षा ग्रहण करी. अन्यदा एकद्विविहार प्रतिमाने अंगीकार करी विहार करता ते मुनि मुद्ग-शैल नामना नगरे आल्या. ते वखंत तेने अर्शेनो व्याधि थयो हतो. ते व्याधिधी पीरुता उतां ते मुनि कोइ वखत मनमां पण तेना प्रतीकारतुं चिंतन करता नहता; केमके ते पोताना शरीर उपर पण निःस्पृह हता. ते नगरनो राजा मुनिनो वनेवी थतो हतो. तेथी तेनी राणी के जे मुनिनी वेन हती तेणे पोताना जाइने अर्शेना व्याधिधी पीरुता पामता जाणीने तथा तेने औषध देवाने अजिग्रह ठे ते वात पण जाणीने स्नेहना वशथी अर्शेने नाश करनार औषधयी मिश्र करेतुं जोजन ते मुनिने आप्थुं. मुनिए ते आहार वापर्यो. परंतु ते वापरती वखत तेनी अंदर औषध ठे एम जाणीने पश्चात्ताप करता सता तेणे विचार्युं के “में उपयोग राख्यो नही, तेथी आ अयोग्य कार्य माराथी थयुं; अने अर्शेना जंतुनो नाश न करवा संबंधी अजिग्रहने में जंग कर्यो. परंतु आ सर्व अनर्थ आहारनी इच्छाथी थयो ठे, माटे हुं आहारनोज सर्वथा त्याग करूं.” एम विचारीने पुरमांथी बहार नीकळी पासेना पर्वत पर जइ तेमणे मोडूं अनशन स्वीकार्युं. ते मुनिने अनशन ग्रहण करेद्वा जाणीने तेना शरीरतुं उपप्लवथी रक्षण करवा माटे राजाप पोताना किंकरोने तेमनी पासे राख्या.

हवे पेडो शियाळ जे मरीने व्यन्तर थयो हतो तेणे अवधिज्ञानवनेपूर्व जवतुं वैर स्मरण करीने मुनिनं उपप्लव करवा माटे वाळक सहित शियाळणी वि-कुर्षी. परंतु ज्यांमुधी राजाना किंकरो ते मुनि पासे रहेता, त्यांमुधी ते शियाळणी मुनिने उपप्लव करी शकती नही. पण ज्यारे ते किंकरो पाडा नगरमां जता त्यारे ते शियाळणी ‘खी खी’ शब्द करती मुनिने वारंवार वटकां जरती हती. मुनि तो ते शियाळणीए उपजावेळी पीरुने तथा अर्शेना व्याधिनी पीरुने शांत चित्ते सहन करता सता निःस्पृह जावने मूकता नही, परंतु धर्मध्यानमांज स्थिर रहेता हता. आबी रीते आर्तध्यानने वधारनार रोग संबंधी दुःख प्राप्त थवाथी तथा रौद्र ध्यानने वधारनार शियाळणीना उपप्लवतुं दुःख प्राप्त थवाथी पण ते मुनिए आर्त तथा रौद्र ध्यान कर्युं नही. ए प्रमाणे पंदर दिवस मुधी शियाळणीए करेळी महा-व्यथाने सहन करता महासखवाळा मुनि पंदर दिवसतुं अनशन पाळी सर्व क-

र्मनो ह्य करी केवळज्ञान पापीने मोझे गया.

इति निःस्पृह जावतो रुजं, परिषेहे मुनिकाद्वैशिकः ।

सकद्वैरपि साधुजिस्तथा, सहनीयोऽयमुदारनिःस्पृहः॥ १ ॥

जावार्थ—“ आ प्रमाणे निःस्पृह जावने धारण करनार काद्वैशिक मु-
निष् जेवी रीते व्याधिने सहन कर्यो, तेवी रीते सर्व साधुओए आ उदार निःस्पृह
गुण धारण करवो. ”

इत्यह्मदिनपरिमितोपदेशप्रासाददृत्तौ एकविंशतितमस्तंजस्य
पंचदशाधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३१५ ॥

एकवीशमो स्तंज संपूर्ण.

उपदेश प्रासाद.

स्तंज ५५ मो.

व्याख्यान ३१६ मुं.

सम्यक्त्व ने मुनिपणानी एकता विषे.

मन्यते यो जगत्तत्त्वं, स मुनिः परिकीर्तितः ।

सम्यक्त्वमेव तन्मौने, मौनं सम्यक्त्वमेव च ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे जगतना तत्त्वेने माने ठे (जाणे छे) तेने आचार्योण मुनि कहेला छे, ते मुनिपणाने विषेज सम्यक्त्व रहेलुं छे, अने जे मुनिपणुं छे ते सम्यक्त्वज ठे. ”

विस्तरार्थ—शम, संवेग, निर्वेद, अनुकंपा ने आस्तिक्यता ए पांच ब्रह्मणे ब्रह्मित एवा अने जीव अजीवात्मक जगतने जाणनारा जे होय ते मुनि कहीए. जे जेवुं जाएचुं ते तेज प्रपाणे कर्युं, एम होवाथी तेमनुं सम्यक्त्व तेज मुनित्व ठे, अने मौनपणुं—निग्रंथस्व तेज सम्यक्त्व ठे. अहीं शुद्ध श्रद्धाए करीने निश्चय करेला आत्म स्वज्ञावर्मा जे रहेवुं ते चरण कहेवाय ठे. सम्यग् दर्शनवके निर्धारित करेवुं अने सम्यक्ज्ञानवके विजक्त करेवुं जे आत्मस्वरूप तेनुं उपादेयपणुं एटझे तेनुं तेवीज रीते अनुजववुं, तेमां रमण करवुं ते चारित्र अथवा मुनिपणुं कहेवाय ठे; माटे एवंचूत नये सम्यक्दृष्टिए सम्यक् श्रद्धा पूर्वक तेनुं तद्वत् आचरण करवुं. चौथा गुणठाणे हता त्यारे साध्यपणे जे धार्युं हतुं ते तेज प्रमाणे प्रवृत्ति करीने सिद्धावस्थामां मुनिपणावके निष्पादन कर्युं, तेथी शुद्ध सिद्धत्वधर्मनो निरधार तेज सम्यक्त्व समजवुं अने सम्यक्त्व तेज मुनिपणुं समजवुं. आ संबंधमां कुरुदत्तनो संबंध ठे ते नीचे प्रमाणे—

कुरुदत्तनी कथा.

हस्तिनापुरमां कुरुदत्त नामे एक श्रेष्ठीनो पुत्र महा सुखी हतो. ते एकदा

धर्मदेशनाने समये श्री गुरुमहाराज पासे गयो. त्यां तेणे स्याद्याद रूप आप्त वाक्य हृदयमां धारण कर्तुं. गुरुमहाराजे कळुं के “ आत्मज्ञाननी प्राप्तिमाटे अनेक अन्य दर्शनीओ परस्पर वादविवाद करे ठे. रेचक, कुंजक अने पूरक वायुनुं अवलंबन करीने प्राणायाममां प्रवृत्त थाय ठे, अने मौन धारण करीने पर्वत तथा वननी गुफाओमां परिभ्रमण करे ठे; तोपण तेओ श्री अर्हते कहेव्हा आगमनुं श्रवण कर्या विना स्याद्याद रूपी आप्त वाक्ययीज थड शके तेवी स्वभाव तथा परजावनी परीक्षा करी शकता नथी, अने स्व स्वभावना अवबोध विना तेओनी कार्यसिद्धि पण थती नथी. कळुं ठे के—

आत्माज्ञानजवं दुःखमात्मज्ञानेन हन्यते ।

अभ्यस्यंस्तत्तथा तेन येनात्मा ज्ञानमयो जवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आत्माना अज्ञानथी उत्पन्न थयेवुं दुःख आत्मज्ञानवने ज नाश पावे ठे; माटे तेवी रीते अभ्यास करवो जोड्ण के जेथी आत्मा ज्ञानमय थाय. ”

अर्ही उपादान स्वरूपमां कर्ता विगेरे उ कारक रूपी चक्रमय आत्माज छे, आत्मा पोतेज कर्ता ठे. कार्यरूप, करणरूप, संप्रदान, अपादान अने अधिकरण पण आत्मा पोतेज छे. महाभाष्यमां पण कळुं छे के “ आत्मा एट्ठे जीव कर्ता रूप ठे. ते पोताना आत्माने एट्ठे अनंत शुद्ध धर्म (प्रकट करवा) रूप कार्यने, आत्माए करीने एट्ठे आत्मशक्ति रूप करणवने करीने, आत्माने माटे एट्ठे आत्मस्वरूप प्रगट करवा माटे, आत्माथी एट्ठे आत्मभावथी—परजावथी पृथक् एवा अपादान रूप आत्माथी, आत्मा रूप आधारने विषे एट्ठे अनन्त धर्मपर्यायोना पात्रचूत आत्माने विषे प्रकट करे ठे. ” तेथी करीनेज मुनि आत्मस्वरूपमां मग्न रहे ठे. जेव सोजाथी थयेव्ही शरीरनी पुष्टता असत्य ठे (इष्ट नथी), अने जेम वधस्थानपर द्वाड जवाता वधय माणसने पहेंरावेव्हा कणेरनी माळा विगेरे अहंकार असत्य ठे—शोभा आपनारा नथी, तेवी रीते संसारना स्वरूपने—जवना उन्मादने जाणनार मुनि समस्त परजावनो त्याग करीने अनन्तगुण रूप आत्मस्वरूपमांज तृप्त रहे ठे. संसारनुं स्वरूप असार ठे, निष्कळ ठे, अज्ञोग्य ठे

(१७८) उपदेशशासद जापांतर-जाग ५ मो. स्तंज २२ मो.

(जोगवचने अयोग्य ठे), तुच्छ ठे इत्यादि जाणीने मुनि आत्मस्वरूपमांज मश्र रहे ठे. ”

आ प्रमाणे गुरुना मुखथी अध्यात्म स्वरूप सांजळीने प्रतिबोध पामेळा कुरुदचे दीक्षा ग्रहण करी. पत्नी श्रुतनो अच्युत कर्यो, अने एकद्विहार प्रतिपा अंगीकार करी, अर्थात् एकद्वि विचरवा द्याग्या. ते विहार करतां करतां एकदा सा-केत नगरनी पासे चोथी पोरसीए मंदराचळना जेवी धीरता धारण करीने कायो-त्तर्गे रखा; ते समये केटझाएक चोरो कोड गाममां गावोतुं धण हरिने ते मुनिनी पासे धडने चाब्या गया. केटझीक वारेतेमनी पात्रळ गावोनी शोध करनारा नीकळ्या हता, तेओ पण ते मुनिनी नजीक आव्या. त्यां वे मार्ग जोड्ने तेओए मुनिने पूछ्युं के “ हे साधु ! गावोतुं हरण करनार ते चोरो कये रस्ते गया ? ” ते सांज-ळ्या ठतां पण मुनिए तेमने कांड जवाव आप्यो नहीं. कहुं ठे के “ एकेन्द्रिय जीवोने पण वाणीना अनुचार रूप मौन तो मुद्वज ठे, मुप्राप्य ठे, पण ते मौन मो-क्षसाधक नहीं; परंतु रम्यारम्य पुद्गळोने विषे प्रवृत्ति नहीं करवा रूप जे मौन तेज लक्ष्म ठे, प्रशस्य ठे. ” तेवा लक्ष्म मौनने धारण करनार अने आत्म स्वरूपमांज डीन थयेद्या ते कुरुदत्त मुनि सत्य ठतां पण सावद्य वाक्य शी रीते बोद्धे ? क-हुं ठे के “ न सत्यमपि ज्ञापेत परपीडाकरं वचः ” सत्य ठतां पण परने पीडा करनारुं वचन बोद्धुं नहीं. मुनिए कांड पण जवाव आप्यो नहीं, तेथी क्रोध-थी विहळ थयेद्या ते छुष्ट लोकोए जळथी आर्क्ष थयेद्या माटी दाड्ने ते मुनिना मस्तक उपर पाळ वांधी; अने तेमां चिताना वळता अंगारा नाखीने त्यांथी जता रखा. ते अंगाराथी मुनिहुं मस्तक वळवा द्याग्युं, तोपण मुनि तो एवोज विचार क-रवा द्याग्या के “ हे जीव ! तारा कश्चेवरने उत्पन्न थता आ दुःखने तुं सहन कर, केमके स्ववज्ञापणे दुःख सहन करवुं तेज दुर्बल ठे; वाकी परवशपणे तो तें घाणुं दुःख सहन कर्युं ठे ने करीश, पण तेमां कांड गुण (द्वाज) थशे नहीं; द्वाज तो स्ववशे सहन करवाथीज थशे. ” ए प्रमाणे विचार करतां मुनिए मस्तक, अथवा मन जरा पण कंपाव्युं नहीं, अने ते उपसर्गने सम्यक् प्रकारे सहन करी परलोकतुं साधन कर्युं.

“ जेओ कुरुदत्त मुनिनी जेम मौन व्रतमांज मुनिपणुं रहेहुं ठे एवी

जावना जावता सता निर्द्वेषणे सम्यग् ज्ञानादिक त्रण रत्नतुं परिपावन करे ते-
ओ स्यात्ताद धर्मना आराधनयी थता सुखने प्राप्त करे ठे. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासाददृत्तौ द्वाविंशतितमस्तंजस्य
पोरुशाधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३१६ ॥

व्याख्यान ३१७ मुं.

विद्या अविद्या विषे.

यः पश्येन्नित्यमात्मानं, सा विद्या परमा मता ।

अनात्मसु ममत्वं यदविद्या सा निगद्यते ॥ १ ॥

जावार्थ—“जे निरंतर आत्मानेज जुए ठे ते श्रेष्ठ विद्या मानेही ठे, अने
आत्मायी व्यतिरिक्त पदार्थने विषे जे ममता ते अविद्या कहेही ठे. ”

आत्मायी व्यतिरिक्त पुद्गलाने विषे ममता एट्ठे ‘ आ शरीर मारं ठे,
हुं शरीररूपज हुं ’ एवी रीति जे मानवुं ते अविद्या एट्ठे आतिज छे. आ
अर्थने यथार्थ अवधारण करवाने माटे समुद्रपाळनो संबध जाणवा योग्य ठे ते
आ प्रमाणे—

समुद्रपाळनी कथा.

चंपानगरीमां समुद्रदत्त नामे एक श्रेष्ठी रहेतो हतो. ते श्री वीरस्वामीनी
देशना सांजळीने प्रतिबोध पाम्यो हतो; तेथी ते श्रावकधर्म पाळतो हतो, अने
निर्ग्रंथप्रवचनप्रदीण हतो. निर्ग्रंथप्रवचनमां कहुं ठे के—

तरंगतरलां द्वाहमीमायुर्वायुवदस्थिरम् ।

अदन्नधीरनुध्यायेदन्नवद्गुरं वपुः ॥ १ ॥

(१८०) उपदेगमासाद जाषांतर-जाग १ मो-स्तंज २२ मो.

जावार्थ—“ निर्मळ बुद्धिवाळो (पुष्टबुद्धि) माणस तरंगना जेवी चंच-
ळ लक्ष्मीने, वायुनी जेवा अस्थिर आयुष्यने अने वादळांनी जेवा क्णानंगुर श-
रीरने चितवन करे ठे. ” अर्थात् लक्ष्मी, आयु अने शरीरने ते ते पदार्थोनी जेवा
अस्थिर माने ठे, तेमां स्थिरपणानी बुद्धि राखतो नथी. लक्ष्मीने तरंग जेवी चप-
ळ माने ठे, आयुष्यने प्रतिसमय विनश्वर अनेक विघ्नोपयुक्त माने छे, अने शरी-
रने वादळांनी जेम जंगुर—जंग थवाना शोळ्वाळुं माने ठे. वळी—

शुचीन्यप्यशुचीकर्तु, समर्थेऽशुचिसंजत्रे ।

देहे जलादिना शौचं, त्रमो मूढस्य दारुणः ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ कर्पूरादिक पवित्र पदार्थोने पण अपवित्र करवाने समर्थ
तथा रक्त अने वीर्य रूप अपवित्र पदार्थोनी उत्पन्न थयेद्या एवा आ शरीरने विपे
जलादिकवने जे शौचविधि करवां ते मूर्ख माणसने मोठो भ्रम ठे. ” अर्थात्
इंद्रियोना आयतनचूत शरीरमां जळमृत्तिकाना संयोगवने श्रोत्रियादिकनी जेम
पवित्र थवालुं मानतुं ते जयकारी ठे; कारण के आ शरीर तो कर्पूरादि सुगंधवाळा
अने शुचि पदार्थोने पण अशुचि (अपवित्र) करवाने समर्थ ठे. देहना संगथी
वावनाचंदनादिकलुं विद्वेषन पण अशुचि थड जाय ठे. तेनी उत्पत्तिना संबंधमां
पण कळुं ठे के—

सुकं पित्राणो मातृषु सोणिधं, तदुजयं पि संसृद्धं ।

तप्पढमाय जीवो, आहारे तत्थ तप्पन्नो ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ पितानुं शुक्र (वीर्य) अने मानानुं रुधिर ए वेना मिश्रण-
मां प्रथम तेनेज आहार द्वेतो सतो जीव उत्पन्न थाय ठे. ”

एट्ठा माटे अस्थिर, अपवित्र, उपाधियुक्त, नवां कर्मबंधनमां कारण-
चूत अने दुष्यजाव अधिकरणरूप एवा आ शरीरने शो संस्कार करचो ? माटे
तेना (शरीरना) संस्कारतुं निवारण करीने आत्मस्वरूपमां आत्मानुंज पवित्रप-
णुं कळुं योग्य छे. कळुं ठे के—

यः स्नात्वा समताकुंडे, हित्वा कश्मलजं मलम् ।

पुनर्न याति माद्विन्यं, सोऽन्तरात्मा परः शुचिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे समतारूप कुंरुमां स्नान करीने पापथी उत्पन्न थ-
येला मळनो त्याग करी फरीधी मळिन थतो नथी ते अन्तरात्मा परम शुचि
जाणवो. ”

समुद्रपाळ श्री वीरस्वामीना प्रसादथी आवा प्रकारना धर्मनो जाणकार
अने तेमां प्रवीण हतो. ते एकदा समुद्ररस्ते बहाणमां बेसीने वेपार करतो पिहुंरु-
पुर आव्यो. ते पुरमां रहेनारा कोइ वणिके तेने पोतानी पुत्री परणावी. ते स्त्री ग-
र्जवती थइ. पडी तेने दाइने समुद्रपाळ पोताना देश तरफ चाट्यो. मार्गमां बहाण-
मांज ते स्त्रीए पुत्र प्रसव्यो, तेतुं नाम तेणे समुद्रपाळ पाड्युं. अनुक्रमे ते श्रेष्ठी कैम-
कुशळे पोताने घेर आवी पहोच्यो. ते पुत्र युवावस्था पाम्यो पट्टे मातापिताए ते-
ने रूपवती कन्या परणावी. तेनी साथे विषयसुख अनुभवतो ते दिवसो नि-
र्गमन करवा दाग्यो. एकदा ते गामनी शोजा जोवा माटे गवाइमां वेठो हतो, तेवा-
मां तेणे रक्तचंदनतुं बिझेपन करेवो, राता काणेरनी माळा पहोरावेवो अने वधस्था-
न तरफ दाइ जवातो एक वध्य पुरुष जोयो. तेने जोइने ते बोड्यो के “ अहो ! अ-
शुभ कर्मनो केवो माठो विपाक प्राणी अनुभवे ठे ? जुओ ! आ विचारो आवी
रीते वधस्थान तरफ दाइ जवाय ठे. ” इत्यादि विचार करतां तेने प्रतिबोध थयो.
तेथी तेणे विचार्युं के—

अविद्यातिमिरध्वंसे, दृशा विद्याञ्जनस्पृशा ।

पश्यन्ति परमात्मानमात्मन्येव हि योगिनः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ योगीओ अविद्यारूप अंधकारनो नाश थवार्थी विद्यारूपी
अंजनथी दिस थयेवो दृष्टिवे आत्माने विषेज परमात्माने जुए ठे. ”

पद्चक्रना वायुने रुंधीने समाधि दशांमां रहेला योगीओ आत्माने विषेज समस्त
कर्मजाळनी विटंबणाथी रहित अने उत्कृष्टपणे प्राप्त थयेवो सिद्ध स्वरूपवाळा
परमात्माने तत्त्वबुद्धि रूप अंजनथी व्याप्त एवी दृष्टिवे अयथार्थ उपयोग रूप
अंधकारनो नाश थवार्थी सम्यक् दृष्टिपणाने दांघे जुए छे.

इत्यादि शुभ ध्यानमां आरूढ थयेवो समुद्रपाळे मातापितानी आज्ञा दाइने
दीक्षा ग्रहण करी. श्री उचराध्ययनमां कहुं ठे के “ महाक्लेश आपनार एवा सर्व
संगनो त्याग करीने तथा क्लेशदायक अने महानयतुं कारण एवा मोहनो त्याग क-

(१७२) उपदेशप्रासाद जापांतर-जाग ५ मो. स्तंज २२ मो.

रीने, धर्मनी रूचिवाळा पुरुषे पांच महाव्रत अने शीलवतुं परिपादन करवुं तथा परिसहो सहेवा, ” परंतु मात्र व्रतनो स्वीकार करीनेज रद्देवुं नहीं. तेवुं अप्रमत्त-पणे परिपादन करवुं, तेमज काळने उचित एवी प्रत्युपेक्षा (परिद्वेषणा) वि-गेरे क्रियाओ करीने देशमां तथा गाममां, जेवी रीते संयमनी हानि न थाय तेवी रीते विहार करवो. वळी कोइ पण इष्ट वस्तु जोइने तेना अजिद्वेषी थवुं नहीं, अने ह्मी पण्डु पंगु विगेरेथी रहित एवा उपाश्रयतुं सेवन करवुं. तेवी रीते आच-रण करवार्थी ते केवो थाय ? ते विषे कहुं ठे के “ सत्ज्ञानने पामेद्वो मुनि अतुचर एवा हांत्यादि धर्मनो संचय करीने (आचरीने) यशस्वी थइ केवळज्ञान पामी आकाशमां सूर्य प्रकाशे तेम जगत्पमां प्रकाशे ठे, अने ठेवट पुण्यपापनो सर्वथा क्ष-य करीने अपुनरागमनवाळा मोक्षपदने पामे ठे. ”

“ योगीजनो लोकोत्तर एवी ज्ञानदृष्टिए करीने पोताना आत्मामांथी मि-थ्या अविद्यानो नाश करी समुद्रपाळनी जेम शुद्ध आत्मस्वरूपनो निश्चय करे ठे, निर्धार करे ठे, तेने धारण करे ठे. ”

इत्यह्मदिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ द्वाविंशतितमस्तंजस्य
सप्तदशाधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३१७ ॥

व्याख्यान ३१८ मुं.

विवेक गुण विषे.

कर्म जीवं च संश्लिष्टं, सर्वदा क्षीरनीरवत् ।

विजिज्ञीकुरुते योऽसौ, मुनिहंसो विवेकवान् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सर्वदा दुध अने जळनी जेम एकरूप थइ गयेद्या एवा कर्म अने जीवने आ. विवेकी मुनिरूपी हंस पृथक् करे ठे. ”

कर्म ज्ञानावरणी आदिक अने जीव संबिदानंदरूप ते सर्व काळ दुःख ने जळनी जेम एकीचूत थयेझा ठे. तेने दक्षणादि जेदे करीने जे पृथक् करे छे ते मुनिहंस विवेकवान कहेवाय ठे. विवेचन ते विवेक. हेय (त्याग करवा लायक) अने उपादेय (ग्रहण करवा लायक)नी जे परीक्षा ते विवेक कहेवाय ठे. तेमां धन उपाजन करवामां, राजनीतिमां अने कुळनीति विगेरेमां जे निपुणता ते द्यौकिक विवेक—अव्यविवेक कहेवाय ठे, अने दोकोत्तर एवो जावविवेक तो धर्मनीति जाणनारने होयठे. तेमां पण स्वजन, अव्य अने पोताना देहादिकमां जे राग-तेनी वहेचण करवी अर्थात् करवा योग्य नथी एम विचारवुं ते बाह्यविवेक कहेवाय छे; अने अशुद्ध चेतनार्थी उत्पन्न थयेद्व ज्ञानावरणादिक अव्यकर्म तथा विज्ञावा-दिक जावकर्म-तेनी जे वहेचण करवी-विज्ञाग करवो ते अर्ज्यंतर विवेक कहेवा-य ठे. कहुं ठे के—

देहात्माद्यविवेकोऽयं, सर्वदा सुद्वजो जवेत् ।

जवकोऽपि तद्भेदे, विवेकस्त्वतिदुर्लभः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ देह एज आत्मा ठे इत्यादि जे अविवेक ते तो सर्वदा सुद्वज ठे; पण ते वनेना जेदमां (जेद संबंधी) जे विवेक ते कोटीजने पण अ-ति दुर्लभ ठे. ”

विस्तरार्थ—“ आत्माना त्रण जेद ठे. बाह्यात्मा, अन्तरात्मा अने पर-मात्मा. जेने देह, मन, वाणी विगेरेमां आत्मत्व बुद्धि ठे; एद्वे देहज आत्मा ठे विगेरे, ए प्रमाणे सर्व पौद्गलिक प्रवर्तनमां जेने आत्मत्व बुद्धि ठे ते बाह्यात्मा क-हेवाय ठे. ते मिथ्यादृष्टि ठे. कर्म सहित अवस्थामां पण ज्ञानादि उपयोग दक्षणावा-ळा, निर्विकार, अमर, अव्याबाध अने सप्र परजावथी मुक्त एवा आत्माने वि-षेज जेने आत्मबुद्धि ठे ते अन्तरात्मा कहेवाय ठे. अविरति सम्यक्दृष्टि (चोथा) गुणस्थानकधी आरंजिने वारमा ह्रीणमोह गुणस्थानक सुधी अंतरात्मा कहेवाय ठे, अने जे केवळज्ञान तथा केवळदर्शनना उपयोगवाळो ठे ते परमात्मा क-हेवाय ठे. ते तेरमा चौदमा गुणस्थानके होय ठे. आवा जेदना विवेके करीने सर्व साध्य ठे.

देह ते शरीर अने आदि शब्दधी मन वाणी ने कायां तेने विषे ' आज्ञं

(१८४) उपदेशप्रासाद जाषांतर-जाग ९ मो. स्तंज ३३ मो.

आत्मा ठे ' एम जे मानवुं ते अविवेक ठे. ते अविवेक संसारमां सर्वदा सुखज ठे; ने शरीर अने आत्मानी जिनतावुं जे विवेचन करवुं ते विवेक ठे; तेवो विवेक कोटीजवे पण अति दुर्लभ ठे. सम्यग्दृष्टि जीवनेज तेवुं जेदज्ञान होय ठे. "

संयमास्त्रं विवेकेन, ज्ञाणेनोत्तेजितं मुनेः ।

धृतिधारोद्वणं कर्मशत्रुच्छेदकमं जवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ विवेकरूपी शराणे करीने तेजस्वी कोरवुं अने धृति (सं-
तोष) रूप तीक्ष्ण धारवाळुं परजावनिवृत्तिरूप जे संयमरूपी शस्त्र ते ज्ञाना-
वरणादि कर्मरूपी शत्रुनो नाश करवाने समर्थ थाय छे. "

आ जीव अनादिकाळधी मिथ्यात्व, असंयम अने अज्ञानधी अधिष्ठित
थयेद्वो होवार्थी संसारमां परित्रमण करे ठे. तेज जीव त्रिदोकना वत्सल एवा जि-
नेश्वरे कहेद्व्या श्रेष्ठ आगमना तत्त्वरसतुं पान करवावने स्व-परना विवेकने प्राप्त क-
रीने परजाव अने विजावधी निवृत्त थइ परम स्वरूपनो साधक थाय छे. आ सं-
बंधमां उदाहरण छे ते नीचे प्रमाणे—

श्रमणजघ्नी कथा.

चंपानगरीमां जितशत्रु राजाने श्रमणजघ्न नामे पुत्र हतो. तेणे एक दिवस
धर्मघोष नामना गुरुमहाराज पासे धर्मोपदेश सांजळ्यो के—

यथा योधैः कृतं युद्धं, स्वामिन्येवोपचर्यते ।

शुद्धात्मन्यविवेकेन, कर्मस्कन्धोर्जितं तथा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेम मुजटोए कोरवुं युद्ध राजाने विषे उपचार कराय ठे,
एद्वे युद्धतुं जयपराजयरूपी फळ राजामां आरोपण कराय ठे—आ राजा
जीत्यो ने. आ राजा हार्यो एम कहेवाय ठे, तेम अविवेक अने असंयमे क-
रीने-बंधोपेक्षा कर्मस्कंधोना साम्राज्यनो आरोप पण शुद्ध आत्माने विवेक
कराय ठे. "

इत्यादि धर्मोपदेश सांजळीने कामजोगधी विरक्त थयेद्व्या ते महात्माए
दीक्षा ग्रहण करी. गुरुनी कृपाधी ते श्रमणजघ्न मुनि श्रुतसागरनो पार पाम्या,

अने गुहनी आझावी एकद्विहार प्रतिमा अंगीकार करी. अन्यदा ते मुनि नीची चूमिवाळा प्रदेशोमां विहार करतां शरद ऋतुने समये कोइ महा अरण्य-मां रात्रिने विषे प्रतिमा धारण करीने रखा. त्यां सोयनी जेवा तीक्ष्ण मुखवाळा दजारो मांसो ते मुनिना कोमळ शरीर उपर द्वागिने तेपहुं द्योही पीवा द्वाग्या. रंखवामां तत्पर एवा निरंतर वळगी रहेद्या ते मांसोए करीने सुवर्णना वर्ण जेवा ते मुनि जाणे द्योहना वर्ण जेवा होय तेप श्यामवर्ण थइ गया. ते मांसोना रंख-थी मुनिना शरीरमां महा वेदना थती हती तोपण क्णमाधारी ते मुनि तेने सहन करता हता, अने ते मांसोने उरानता पण नहोता. उद्वटो ते एवो विचार करता हता के “ आ व्यया मारे शी गणत्रीमां ठे ? आथी अनन्तगणी वेदना नरकमां में अनन्तीवार सहन करी ठे. केमके—

परमाधार्मिकोत्पन्ना, मिथोजाः क्षेत्रजास्तथा ।

नारकाणां व्यथा वक्तुं, पार्यते ज्ञानिनापि न ॥ १ ॥

जावार्थ—“ नारकीओनी परमाधार्मिके उत्पन्न करेदी, परस्परनी करे-दी तथा क्षेत्रथी उत्पन्न थयेदो व्यथाहुं संपूर्ण वर्णन करवाने ज्ञानीओ पण स-मर्थ नथी. ” वळी

अन्यदुपुरिदं जीवाजीवश्चान्यः शरीरतः ।

जानन्नपीति को दक्षः, करोति ममतां तनौ ॥ २ ॥

जावार्थ—“ आ शरीर जीवथी जिन्न ठे, अने आ जीव शरीरथी जूदो ठे. ए प्रमाणे जाणता ठतां पण कयो मात्तो माणस शरीरपर ममता करे ? ”

“ देह ए पुद्गळनो पिंन ठे, अने ते अनित्य ठे. जीव अमूर्त अने अ-चळ (नित्य) ठे. ते जीव अनन्त ज्ञान, दर्शन अने चारित्र धर्मवाळो छे, चैतन्य स्वरूप ठे, स्व (पोताना) रूपनो कर्ता ठे, स्व-रूपनो जोक्ता ठे, स्व-रूपमांज र-मण करनार ठे, जवज्रमणथी श्रान्त थयेदो ठे अने पुद्गळिक परजावना क-र्तृत्वादि धर्मथी रहित ठे. ”

इत्यादि विवेके करीने शुच जाव जावता सता ते मुनि ते महा व्यथाने सहन करता हता. ते मांसोए तेमना शरीरहुं सघट्टं द्योह! शोषाइ गर्हुं, तेथी

(१८६) लपदेशमासाद जाषांतर-जाग ५ मो. स्तंज ३५ मो.

तेज रात्रिण ते मुनि काळ करीने स्वर्गे गया.

“ आ प्रमाणे विवेक गुणने हृदयमां धारण करवायी श्रमणजद्र मुनि स्वर्गसुखने पाण्या. तेज प्रमाणे बीजा पण निपुण मुनिवरोए आ जिन वचनने अंगीकार करवा. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशमासाददृष्टौ चाविंशतितमस्तंजस्य
अष्टादशाधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३१८ ॥

व्याख्यान ३१९ सुं.

माध्यस्थ्य गुण विषे.

रागकारणसंप्राप्ते, न जवेद्भागयुग्मनः ।

देषहेतौ न च द्वेषस्तन्माध्यस्थ्यगुणः स्मृतः ॥ १ ॥

जावार्थ—“रागलुं कारण प्राप्त थया छतां पण जेलुं मन रागयुक्त थतुं नथी, तेमज द्वेषलुं कारण प्राप्त थया उतां पण जेना मनमां द्वेष लुत्पन्न थतो नथी ते माध्यस्थ्य गुण कहेवाय ठे. ” आ प्रसंग लपर कथा कहे ठे—

अर्हन्मित्रनी कथा.

कोइ एक नगरमां अर्हत्त अने अर्हन्मित्र नामना वे जाइओ रहेता हता. तेमां अर्हन्मित्रनो आत्मा हमेशां धर्ममां प्रीतिवाळो हतो. ते हमेशां गुरुमहाराजना मुखली धर्मोपदेश सांजळतो हतो. एकदा श्री गुरु व्याख्यानमां माध्यस्थ्य गुणलुं वर्णन कर्तुं. ते आ प्रमाणे—

स्थीयतामनुपादंजं, मध्यस्थेनान्तरात्मना ।

कुतर्ककर्करङ्गैस्त्वज्यतां वादचापद्वम् ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ हे ज्ञव्य प्राणीओ ! कुतर्क रूपी कांकरा नांखवा वणे वाळ अज्ञ-एकांत ज्ञानमां रक्त तेहुं जे चापव्य ते मूकी दो; अर्थात् कुतर्क करीने वस्तुस्वरूपनी अपेक्षारहित वचनवाळी चपळतानो त्याग करो, अने मध्यस्थ्य एतद्धे रागद्वेष रहित एवा अन्तरात्माए (साधक आत्माए) करीने आत्मस्वरूपना घातरूप उपाहंजरहित रहो. ”

स्वस्वकर्मकृतावेशाः , स्वस्वकर्मजुजो नराः ।

न रागं नापि च द्वेषं, मध्यस्थस्तेषु गच्छति ॥ २ ॥

ज्ञावार्थ—“ प्राणीओ पोतपोताना कर्मना उदयथी शुच के अशुच फळनी प्राप्ति थये सते पोतपोताना कर्मना फळनेज जोगवे ठे. एम धारीने समान चित्तवृत्ति धारक माध्यस्थ्य गुणधारी माणस ते शुचाशुच कर्मना उदयमां राग के द्वेषने धारण करता नथी. ”

मनः स्याद्द्व्यापृतं यावत्, परदोषगुणग्रहे ।

कार्यं व्यग्रं वरं तावन्मध्यस्थेनात्मज्ञावने ॥ ३ ॥

ज्ञावार्थ—“ ज्योरे मन परना दोष अथवा गुणने ग्रहण करवामां प्रवृत्त थाय, त्यारे मध्यस्थ्य पुरुषे ते मनने आत्मभावनामां सारी रीते व्यग्र कर्तुं-रोकी राखतुं तेज श्रेष्ठ ठे. ”

आ श्लोके करीने—“ अमूर्त एवा आत्माना अगुरुज्ञष्टपणुं, षट् गुण हानि वृद्धिपरिणमन अने उत्पाद, व्यय, भ्रौव्य विगेरे दक्षणावाळा स्वरूपतुं चिंतन करवामां व्यग्र थयेज्जा प्राणीने संसारना गुणदोषतुं चिंतन करवानो अवकाशज मळतो नथी. तेथी करीने निर्ग्रथ मुनिओ तेहुंज चिंतन करे छे, ज्ञावनाचक्रने ज्ञावे ठे, अव्याप्तुयोग ग्रन्थना प्रश्नो करे छे, अने परस्पर स्वज्ञाव विभावना परिणमनतुं अवज्ञोकेन करे ठे. इत्यादि सूचित थाय ठे. ” वळी

विजिज्ञा अपि पन्थानः , समुद्रं सरितामिव ।

मध्यस्थानां परं ब्रह्म, प्राप्नुवन्त्येकमङ्गयम् ॥ ४ ॥

ज्ञावार्थ—“ नदीओने समुद्र प्रत्ये मळवाना अनेक लुदा लुदा मार्गो होय

(१८८) उपदेशमासाद ज्ञापांतर-जाग ५ मो. स्तंज २३ मो.

हे तेम मध्यस्थ पुरुषो पण अनेक मार्गोवडे एक अक्षय परब्रह्मने पामे छे. अर्थात् ऋच्याचरणधी आरंजीने शुद्धध्यान सुधीना सर्व साधनो—मार्गसाधननी पच्छ-तिओ जूदी जूदी उतां सम्यक् दृष्टि अपुनर्वधकयी मांकीने जिनकटपी विगेरे म-ध्यस्थ जाववतीं जीवोने ते सर्व एक परब्रह्मने पामे छे. केमके सर्व साधनो—ठपायो एक शुद्ध आत्मस्वरूपमांज अवतरे हे, अने ते सर्वतुं मोक्ष साधन करवुं ते एकज साध्य छे. ”

स्वागमं रागमात्रेण, द्वेषमात्रात् परागमम् ।

न श्रयामस्त्यजामो वा, किं तु मध्यस्थया दृशा ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“अमे रागमात्रे करीनेज जिनागमनो आश्रय करना नथी. पदक्षे के अमारी कुळपरंपराधी चाळतो आवेझो धर्म आ छे, माटे अमारे तेनोज आश्रय करवो जोइए एम धारीने तेनो आदर करता नथी, तेमज कपिळादिक पर-शास्त्र परकीय छे एवा द्वेषमात्रधीज अमे तेनो त्याग करीए ठीए तेम नथी. पण यथार्थ वस्तुस्वरूपनी प्ररूपणावने ते सम्यक्ज्ञानतुं कारण छे, एम मध्यस्थ दृष्टिवडे परीक्षा करीनेज अमे तेनो आश्रय करीए ठीए. ” कहुं छे के—

पङ्कपातो न मे वीरे, न द्वेषः कपिळादिषु ।

युक्तिमद्वचनं यस्य, तस्य कार्यः परिग्रहः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“मारे वीरस्वामीना पर पङ्कपात नथी, तेमज कपिळादिक (अ-न्य धर्मीओ) उपर द्वेष नथी; पण जेहुं वचन युक्तिवाळुं होय तेहुंज ग्रहण कर-वुं ” एवो मारो निश्चय छे.

न श्रद्धयैत्र त्वयि पङ्कपातो, न द्वेषमात्रादरुचिः परेषु ।

यथावदासत्त्वपरीक्षया तु, त्वमेव वीरं प्रचुमाश्रयामः ॥ २ ॥

ज्ञावार्थ—“हे वीरस्वामी ! मात्र श्रद्धाए करीनेज तमारे विषे मारो पङ्कपात छे एम नथी, तेमज मात्र द्वेषधीज वीजाओपर अरुचि छे एम पण नथी; परंतु यथासियत आप्तपणानी परीक्षाए करीनेज तमने (वीरजगवानने) अमे आश्रय ठीए—तमारो आश्रय करीए ठीए. ”

इत्यादि गुसना मुखी धर्मदेशना सांजळीने अर्हन्मिते स्वदारा संतोष-
रूप नियम ग्रहण कर्षो. हवे तेना मोटा जाडनी बहु ते दीयरपर आसक्त थडने
हावजाव कटाह पूर्वक मधुर वाणीधी तेने निरंतर अनुकूल उपसर्ग करवा लागी.
परंतु अर्हन्मित तेनापर किंचित्पण आसक्त थयो नहीं. परंतु आ प्रमाणे स्त्रीचं-
रित्र जोडने पोताना व्रतना रक्षण माटे तेणे पांच महाव्रत उधरी दीहा ग्रहण करी.
तेनापर आसक्त थयेडी ते मोटा जाडनी बहु मरीने कूतरी थड. एकदा अर्हन्मित
मुनि विहार करतां ते कूतरी हती त्यां आव्या. तेने जोडने ते कूतरीए तेने पति-
नी जेम आखिंगन कर्षुं. ते जोड दज्जाथी मुनि नासी गया. ते कूतरी पण मरी-
ने मोटा अरण्यमां वानरी थड. जडितव्यताना योगथी ते अरण्यमां ते मुनि आ-
वी चळ्या. तेने जोडने ते वानरी प्रथमनीज जेम रागथी तेन आखिंगन करवा ला-
गी. ते जोड श्रीजा साधु ते मुनिनी वानरीपति कहीने मडकरी करवा लाग्या.
ते सांजळीने दज्जाथी क्रोधयुक्त थडने मुनि त्यांथी नासी गया. ते वानरी मरीने
यक्षिणी थड. ते मुनिने जोडने तेने जातिस्मरण थडुं. तेथी तेणे विचारुं के
“ आ मुनिनी में घणा जवथी वांग करी छे, पण ते हजु मने इच्छता नथी, ते-
थी आजे तो हुं तेन आखिंगन करूं.” एम विचारीने तेणे मुनिने आखिंगन कर्षुं.
ते जोडने मुनि त्यांथी नाठा. मार्गमां नदीने ओळंगवा माटे ते मुनि जळमां प्रवेश
करता हता तेवामां ते यक्षिणीए ते मुनिनो एक पग डेदी नांख्यो. ते जोडने शास-
नदेवीए ते यक्षिणीने तारुना करी कर्षुं के “ हे पापिणी ! तुं आ मुनिनो परा-
जव करे डे ते योग्य नथी. तारो पूर्वजव सांजळ.” एम कही तेने तेनो पूर्वजव क-
हो. ते सांजळीने ते यक्षिणीए मुनिने मिथपाडुळ्कृत आधीने खमाव्या. पढी शा-
सनदेवीए पोताना दिव्य प्रजावथी मुनिनो डेदायेडो पग साजो कर्षो. मुनि पण
विशेष प्रकारे संयमनुं प्रतिपादन करीने स्वर्ग गया. त्यांथी च्यवी अनुक्रमे
मोक्षपद पामवे. (आ कथा प्रथम लखी गया उतां प्रसंगने दीधे अर्हीं फरी-
वार दखी डे).

“पोताना मोटा जाडनी स्त्रीए घणी विरुंधना पमानी तेमज अन्य जनोण म-

१ सामान्य व्यतरीओडुं अवधिज्ञान बहु अल्प होय , तथी तनावडे ते ओळखी के जाणी शकती न-
थी पण जातिस्मरण थवाथी जाणी शके छे.

(१६०) उपदेशप्रासाद जाषांतर-जाग ५ मो. स्तंज ३३ मो.

उकरी करी तोपण अर्हन्मिने मध्यस्थजाव छेड्यो नहीं. ते प्रमाणे सर्व मुनिए आचरण कावुं. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादद्वत्तौ द्वाविंशतितमस्तंजस्य
एकोनविंशत्यधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३१९ ॥

व्याख्यान ३२० मुं.

निर्जयता गुण विषे.

एकं ब्रह्मास्त्रमादाय, निघ्नन्मोहचमूं मुनिः ।

विज्ञेति नैव संग्रामशीर्षस्थ इव नागराट् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ब्रह्मज्ञान एट्ठे आत्मस्वरूपनो अवबोध ते रूप अद्वितीय शस्त्रने-ब्रह्मास्त्रने ग्रहण करीने संग्रामने मोखरे रहेला गजवरनी जेम मोहरूपी सैन्यने हणता एवा आत्मस्वरूपमां आसक्त मुनि कोइ बखत पण जय पावता नथी. कष्टमां पड्या सता पण कर्मना पराजयमां प्रवर्त्ते ठे-तेनो जय धरावता नथी. केपके ते गरीरादिक समग्र परजावथी विरक्त होय ठे. ” आ संबंधमां स्कंदक ऋषिनी कथा ठे ते आ प्रमाणे—

स्कन्दक मुनिनी कथा.

श्रावस्ती नगरीमां जितशत्रु राजानो पुत्र स्कन्दक नामे हतो. ते राजाने पुन्दरपुगा नामे एक कन्या हती. तेने राजाए कुंजकार नगरना राजा दंरुकने परणावी हती. ते दंरुक राजाने पादक नामनो छुष्ट अने अज्ञव्य पुरोहित हतो.

अन्यदा बीगया तीर्थकर श्री सुव्रत स्वामी श्रावस्ती नगरीमां समवसर्षा. तेमहुं आगमन सांजळीने पोताने धन्य मानतो स्कन्दक प्रभुने वांदाव गयो. त्यां प्रभुनी देजना सांजळीने तेणे श्रावकथर्म अंगीकार कर्षो. एकदा पादक पुरोहित

कांडक राजकार्ये माटे श्रावस्ती नगरीए आव्यो. तेणे राजसजामां मुनिओनी निंदा करी. ते सांजळी स्कन्दके तेनो पराजय करी निरुत्तर कर्यो. तेथी ते पादक स्कन्दकना उपर छेप धारण करतो पोताने स्थाने गयो. अनुक्रमे जोगविद्यास संबंधी मुख जोगवीने विरक्त चित्ताळा स्कन्दके पांचसो माणस सहित श्री जिनेन्द्र पासे दीक्षा ग्रहण करी. अनुक्रमे गीतार्थ थया. त्यारे प्रचुए ते पांचसो साधुने तेना शिष्य तरीके आप्या.

एकदा स्कन्दकाचार्ये श्री प्रचुने पूछ्युं के “ हे स्वामी ! जो आपनी आज्ञा होय तो हुं मारी वेनना देशमां जाळं.” प्रचु बोल्या के “ त्यां सर्व साधुओने मरण पर्यंतनो उपपन्न उत्पन्न थशे.” स्कन्दके पूछ्युं के “ हे स्वामी ! ते उपसर्गमां अमे सर्वे आराधक थइशुं के विराधक थइशुं ? ” स्वामीए कहुं के “ एक तमारा विना बीजा सर्वे साधुओ आराधक थशे. ” ते सांजळीने निर्जय एवा स्कन्दके विचार्युं के “ जे विहारमां आटव्या वधा साधु आराधक थाय ते खरेखर शुचकारीज विहार छे. ” एम विचारीने ५०० साधुओ सहित स्कन्दकाचार्ये त्यांथी विहार कर्यो. अनुक्रमे कुंजकार नगरना उपवनमां आव्या. तेमना आववाना खबर सांजळीने छुष्ट पादक स्कन्दक उपरतुं प्रथमतुं वेर देवा माटे ते उद्यानमां प्रथमथी गुप्त रीते विविध प्रकारनां शस्त्रो दाटी राख्यां. पढी तेणे राजाने कहुं के “ हे स्वामी ! आपणा गामना उद्यानमां स्कन्दक आव्या छे, ते पोतेज महा बळवान छे, उपरांत शुजदरुना प्रचंरु विक्रमवाळा अने साधुना वेपने धारण करनारा पांचसो मुजटोने साथे लाव्या छे, ते सर्वनां शस्त्रो ते उद्याननी पृथ्वीमां तेणे गुप्त राख्यां छे; ज्यारे तमे तेने बांदवा जशो त्यारे ते तमने मारीने तमारुं राज्य दइ देवाना छे. आपने मारा वचनपर विश्वास न आवतो होय तो आप जातेज जइने उद्यानमां संताकेटां शस्त्रो जोइ खाली करो. ” ते सांजळीने राजा पादकनी साथे उद्यानमां गया. त्यां पादकके तेने गुप्त राखेटां शस्त्रो काढीने वताव्यां. ते जोइ राजाए क्रोधथी सर्व साधुओने बंधावीने ते पादकनेज सोंप्या, अने तेने कहुं के “ हे पादक ! तारी मरजीमां आवे तेथी शिक्षा आ सर्वने कर. ” ते सांजळीने हर्ष पायेटो पादक सर्व साधुओने मनुष्यने पीडवाना थंर (घाणी) पासे दइ गयो. पढी नेणे सर्वने कहुं के “ तमे सर्वे तमारा इष्ट देवतुं स्मरण करो; केमके आ घाणीमां नांखीने तमने सर्वने हुं हमणां पीडवी नांखीश. ” ते सांजळीने जीववानी

तथा मरवानी इच्छाथी रहित—निर्जय एवा सर्वे साधुओए अंतिम आराधना करी. पढी ते छुष्ट पादक आचार्यने घाणी पासे बांधी राखी तेनी नजरे एक एक साधुने घाणीमां नाखीने पीदवा द्वाग्यो. सूरिए किंचित् पण खेद कर्षा बिना समयेने योग्य एवां वाक्योथी ते सर्वनी निर्यामणा करी. ते आ प्रमाणे—

जिन्नः शरीरतो जीवो, जीवाङ्गिन्नश्च विग्रहः ।

विदन्निति वपुर्नाशेऽप्यन्तः खिद्येत कः कृती ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जीव शरीरथी जिन्न ठे, अने शरीर जीवथी जिन्न ठे. ए प्रमाणे जाणनार कयो पंडित पुरुष शरीरनो नाश थाय तोपण अंतःकरणमां खेद करे ? ”

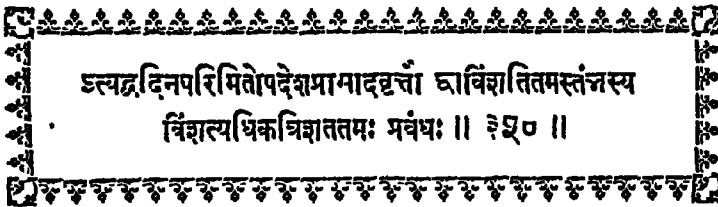
इत्यादि अनेक युक्तियी सूरिए बोध पमानेला, शत्रु तथा मित्रने विषे समान दृष्टिवाळा अने क्रमारूपी धनवाळा ते सर्व साधुओ अनुक्रमे केवळज्ञान पापी पापीने मोक्षे गया. आ प्रमाणे ते पापी पादके चारसो ने अठाणुं साधुओनो नाश कर्षो. पढी ठेवटना एक क्लृप्तक (बाळक) साधुने पीदवा तैयार थयेला पादकने आचार्ये कहुं के “ हे पादक ! आ दया करवा योग्य बाळकने पीदतो जोवाने हुं शक्तिमान नथी, माटे तेनी पहेलां मने पीद, अने पढी तेने पीदजे.” ते सांजळीने आचार्यने वधारे दुःखी करवानी इच्छाथी तेना देखतां पादके प्रथम ते बाळक साधुनेज पीदवा मांड्यो. ते पण महा धैर्यवान बाळ साधु गुरुनी निर्यामणार्थी मोक्षे गया. पादकना एवा दुष्कृत्यने जोडने दुःखित हृदयवाळा आचार्ये क्रोध करीने विचार्युं के “ आ पापीए परिवार सहित मारो नाश कर्षो, ठेवट एक क्लृप्तक साधुने पण में कक्षा उतां एक कृणवार पण वचाव्यो नही; तो हवे जो मारा दुष्कर तपतुं कांइ फळ होय तो आवता जन्ममां आ दुष्ट पुरोहित, राजा अने आ आखा देशनो हुं बाळनार थाठं. ” आ प्रमाणे निदान करीने स्कन्दकाचार्य ते पापीथी पीदाइ मृत्यु पापी वहिकुमारमां देव थया.

हवे तेज दिवसे स्कंदक सूरिनी वेन पुंदरयशाने विचार थयो के “ केम आजने नगरमां साधुओ जणाता नथी ? ” आ प्रमाणे विचार करे ठे तेवामां स्कन्दकाचार्यतुं दोहीवाळुं रजाहरण उपाकीने कोइ गीध पद्मीए ज्वित्यताने योगे ते राणीनी पासेज पढतुं मूक्युं. ते द्वाडने उखेळतां तेने माहाम परम्युं के “ आ कावळनो ककरो मंज मारा जाडने तैयार करीने दीक्षा धरवते आप्योःहतो. ” आ

निशानीधी मुनिघोने हणायेला जाणीने खेद पामेद्वी राणीए राजाने कहुं के “ रे छुए ! आ मुं मोटुं अकार्य कथुं ? आ महापापधी तने मोटी व्यथा प्राप्त थ-
जे. ” एम कहीने वैराग्यधी पुरन्दरयशा दोहा देवा उत्सुक थइ. ते जाणीने त-
रतज शासनदेवताए तेने श्री मुनिमुत्रत स्वामी पासे मुकी. त्यां तेणे दीहा छइ
परबोकरुं कार्य साध्युं.

हवे पेदा स्कन्दक देवताए अवधिज्ञानवेरु पोतानो पूर्वे वृत्तान्त जाणी
महा क्रोधधी आखा देश सहित कुंजकार नगरने वाळी नांखुं. तेथी ते स्थान मो-
टुं अरण्य थयुं. ते देशानो राजा दंभक होवायी त्यां थयेवुं अरण्य हजु सुधी प-
ण दंभकारण्यने नामे प्रसिद्ध ठे.

“ गुणना समूहने धारण करनारा चारसो ने नत्राणुं साधुओए जेम नि-
र्जयतारूप गुणनो त्याग कर्यो नहीं, तेम साधुओए पण ते गुणनो त्याग करवो न-
हीं, अने स्कन्दकाचार्यनी जेम कदी पण क्रोध करवो नहीं. ”

 इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रामादवृत्ता द्वाविंशतितमस्तंजस्य
 विंशत्यधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३२० ॥

व्याख्यान ३२१ मुं.

—*—*—*—
आत्मप्रशंसा विषे.

गुणैर्यदि न पूर्णोऽसि, कृतमात्मप्रशंसया ।

गुणैरेवासि पूर्णश्चेत्, कृतमात्मप्रशंसया ॥ १ ॥

नावार्थ—“ जो केवळज्ञानादिक गुणोए करीने पूर्ण न हो तो आत्म-
श्लाघाधी सयुं, केमके गुणरहित आत्मानी शी प्रशंसा करधी ? अने जो सम्यक्
रत्नवयादिक गुणोए करीने पूर्ण हो, तोपण आत्मानी प्रशंसा करवाधी सयुं. के-

(१७४) उपदेशप्रासाद जापांतर—जाग ५ मो. स्तंज ३३ मो.

मके बाणीधी मात्र आत्मानि श्लाघा करवाथी शुं ? शुक्ल गुणो पोतानी जातेज प्रगट थाय छे. ”

आलंबिता हिताय स्युः , परैः स्वगुणरश्मयः ।

अहो स्वयं गृहीतास्तु पातयन्ति जत्रोदधौ ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ अन्य जनोए पोताना गुणरूप रज्जुनुं आलंबन कर्तुं होय तो ते कव्याणने माटे थाय छे ; पण ते गुणरूपी रज्जुनुं पोतेज प्रहण कर्तुं होय तो ते भवसमुद्रमां नांखे छे, ते मोटुं आश्चर्य छे. ”

पोताना गुणनुं अन्य जनो स्मरण, चित्तन विगेरे करे तो तेमनुं कव्याण थाय छे अने पोताने मुखने माटे थाय छे, पण पोतेज पोताना गुणनी श्लाघा करे तो ते लक्ष्म्य जवसागरमां नांखे छे, माटे पोताना गुणनी श्लाघा कदी पण करवी नहीं. आ प्रसंग उपर मरिचिकुमारनी कथा छे ते आ प्रमाणे—

मरिचिकुमारनी कथा.

जरत चक्रवर्तीनो पुत्र मरिचिकुमार एक वखत चक्रीनी साथे आदीश्वरने चंदन करवा गयो. त्यां श्री ऋषजस्वामीना मुखधी स्याद्वाद धर्मनुं श्रवण करी प्र-
तिबोध पामनि तणे टीका ग्रहण करी. स्थविर मुनित्रोनी पासे रहिने अगियार अंग जण्या अने स्वामीनी साथे चिरकाळ विहार कयो.

एकदा ग्रीष्म ऋतुना तापथी पीना पामेझा मरिचि मुनि चारित्तावरण क-
र्मनो लक्ष्य थवाथी आ प्रमाणे विचारवा लाग्या के “ मेरुपर्वत जेट्झा चारवाळा अने वहन न थइ शके तेवा मुनिना गुणाने वहन करवा भवनी आकांक्षावाळो हुं निर्गुणी हवे सपर्य नथी, तो शुं हवे हुं लीधेझा व्रतनो त्याग करुं ? ना, त्याग करवाथी तो लोकमां मारी हांसी थाय. परंतु व्रतनो सर्वथा जंग न थाय अने मने क्लेश पण न थाय तेवो एक लपाय मने सुझयो छे, ते ए के आ पूज्य मुनिवरो हं-
मेगां मन वचन अने कायाना त्रणे दंरुथी रहित छे, पण हुं तो ते त्रणे दंरुथी पराजव पामेझो हुं, माटे मारे त्रिदंरुनुं चिन्ह हो. आ मुनित्रो जितेन्द्रिय हो-
वाथी केशनो लोच करे छे, अने हुं तेथी जोतायेझो होवाथी मारे अस्त्राथी मुंरु-
न हो, तथा मस्तकपर शिखा हो. आ मुनित्रो महाव्रतने धारण करनारा छे, अ-

ने हुं तो अणुत्रतेने धारण करवा समर्थ हुं. आ मुनिओ सर्वथा परिग्रहणी रहित ठे, पण मारे तो एक मुञ्जिकामात्र परिग्रह हो. आ मुनिओ मोहना ढांकण रहित ठे, अने हुं तो मोहणी आच्छादित हुं, तेथी मारे मायेअत्र धारण करवापणुं हो. आ महा ऋषिओ पगमां उपान पहेयां विना विचरे ठे, पण मारे तो पगन। रक्षा माटे उपान हो. आ मुनिओ शीघ्रवनेज सुगंधी ठे, पण शीघ्रणी द्रष्ट होवाथी मारे दुर्गंधीने सुगंध माटे चंदननां तिलकादि हो. आ मुनिओ कषायरहित होवाथी श्वेत वस्त्र धारण करे ठे, पण हुं क्रोधादिक कषायवाळो. होवाथी मारे कषाय रंगवाळां वस्त्र हो. आ मुनिओ बहु जीवानी हिंसावाळा सचित्त जळना अरंजन तजे ठे, पण मारे तो स्नान तथा पान परिमित जळणी हो.” आ प्रमाणे चारित्र्यनो निर्वाह करवा संवंधी कष्ट सहन करवामां कायर थयेद्या मरिचिए पोतानी बुद्धिणी विकट्य करीने परिव्राजकनो नवो वेप अंगीकार कर्यो.

तेने तेवो नवीन वेपधारी जोडने सर्व लोक धर्म पूछता हता. परंतु मरिचि तो श्री जिनेश्वरे प्ररूपेओ सायुधर्मज कहेतो हनो. सर्वनी पासे ज्यारे ते एवी शुद्ध धर्मदेशनातुं प्ररूपय करतो, त्यारे लोको तेने पूछता के “ त्यारे तमे पोते केम तेवा धर्मतुं आचरण करता नथी ? ” तेना जवावमां ते कहेतो के “ हुं ते मेरु समान जारवाळा चारित्र्यने वहन करवा समर्थ नथी. ” एम कहीने पोताना सर्व विकट्य कही वतावतो हतो. ए प्रमाणे तेमना संशय दूर करीने प्रतिबोध पमाकेद्या ते जव्य जीवो ज्यारे दीक्षा लेवा तैयार थता, त्यारे तेमने मरिचि श्री युगादीश पासेज मोकयतो हतो. आ प्रमाणे आचार पाळतो मरिचि स्वामीनी सायेज विहार करतो हतो. अनुक्रमे विहार करतां स्यागी फरीथी विनीता नगरीमां समवसर्था. जरत चक्रीए आवीने मञ्जुने वंदना करी. पढी जविप्यमां थवाना तीर्थकर, चक्रवर्ती, वासुदेव बिंगरेलुं स्वरूप पूछ्युं. एट्ठे मञ्जुए ते सर्वतुं वर्णन यथास्थित कर्तुं. फरीथी चक्रीए पूछ्युं के “ हे स्वामी ! आ पर्यदांमां एवो कोइ जीव ठे के जे आ जरतक्षेत्रमां आपनी जेवो तीर्थकर थवानो होय ? ” स्वामी बोड्या के “ आ तारो पुत्र मरिचि आ जरतक्षेत्रमां वीर नामे चोवीशमा तीर्थकर थरो अने प्रथम वासुदेव थरो, तथा महाविदेहक्षेत्रमां चक्रवर्ती थरो. ” ते सांजळीने जरतचक्री मरिचि पासे जइ तने प्रदक्षिणा पूर्वक वंदना करीने बोड्या के “ तमारुं आ परिव्राजकपणुं वंदन करवा योग्य नथी; पण तमे जावी तीर्थकर ठो, तेथी हुं तमने बांडुं

हुं. ” एम कहीने मरिचि कहेहुं सर्व वृत्तांत चक्रीए मरिचिने कही वताव्युं. ते सांजळीने मरिचि महा हर्षथी पोतानी काखझीतुं त्रण वार आस्फोटन करीने उंचे स्वरे बोड्यो के “ हुं पहेड्यो वासुदेव थडग, मूका नगरीमा हुं चक्रवर्ती थडग, तथा डेड्यो तीर्थकर पण हुं थडग. तेथी हवे मारे वीजी कांड पण डड्या नथी. ” वळी

आद्योऽहं वासुदेवानां, पिता मे चक्रवर्तिनाम् ।

पितामहस्तीर्थकृतामहो मे कुलमुत्तमम् ॥ १ ॥

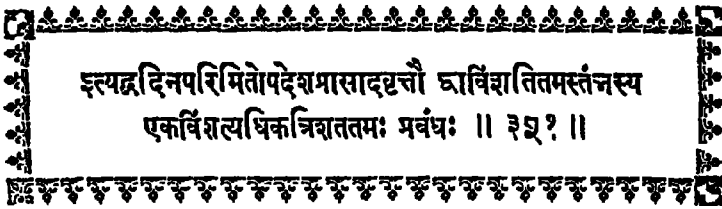
जावार्थ—“ हुं वासुदेवोमां पहेड्यो, मारा पिता चक्रवर्तीओमां पहेड्या, अने मारा पितामह तीर्थकरोमां पहेड्या, अहो ! मारुं कुळ केवुं उत्तम छे ? ” डड्यादि आत्मप्रगंसा करवाथी तेणे नीचगोत्रकर्म उपार्जन कर्युं.

एकदा ते मरिचिना गरीरमां व्याधि उत्पन्न थयो. तेनी सारवार कोड साधुए करी नहो, तेथी ते ग्याननि पार्मिने विचार करवा द्याग्ये के “अहो ! आ साधुओ दाङ्गिण्यगुणथी रहित डे. मारी सारवार करवी तो दूर रही, पण मारा सामुं जोता पण नथी, अथवा में आ खोटो विचार कर्यो. केमके आ मुनिजनो पोताना देहनी पण परिचर्या करता नथी, तो पडो मारी ज्ञात चारित्रवाळानी सारवार तो शेनीज करे ? माटे हवे तो आ व्याधि शांत थाय एटडे एक शिष्य वरुं. ” एम विचारतां केड्येक दिवसे मरिचि व्याधिरहित थयो.

अन्यदा तेने कपिल नामनो एक कुलपुत्र मळयो. तेनी पासे मरिचिए आर्हत धर्मनो उपदेश कर्यो. ते सांजळी कपिले तेने पड्युं के “ शुं तमारा मतमां तो धर्म रहेड्योज नथी ? ” ते सांजळीने तेने जिनोक्त धर्ममां आळमु जाणी शिष्य करवानी डड्यावाळा मरिचिए कर्युं के “ जन मार्गमां पण धर्म डे, अने मारा मार्गमां पण धर्म डे. ” ते सांजळीने कपिल मरिचिनो शिष्य थयो. आद्यो मिथ्या धर्मनो उपदेश करवाथो मरिचिए एक कोमाकोरु सामरोपम प्रमाण संसार उपार्जन कर्यो. पडो ते पापनी आड्योचना कर्यो विना अनशनवने मृत्यु पार्मिने ब्रह्म देवड्योकमां देवता थयो. कपिल पण पोताना परित्राजक धर्मनो उपदेश दड घणा शिष्यो करी मृत्यु पार्मिने ब्रह्म देवड्योकमां देवता थयो. ते कपिल देवे अवधिज्ञानवने पोतानो पूर्वजव जाणीने मोहथी पृथ्वीपर आवी पोते प्रकट करेड्या सांख्य मतनो असुर विगेरेने बोध कर्यो. ल्यारथी आरंजीने सांख्य दर्शननो प्रवृत्ति थड.

केमके “ घण्टुं करीने मुखे थड शके तेवी क्रियामां टोकोनी प्रवृत्ति विशेष थाय ठे.” तेओो कहे ठे के “ पचीश तत्त्वने जाणनार माणस क्रिया करे अथवा न करे तोपण ते निश्रे मोक्षपद पावे ठे.” आबो तेमनो (ज्ञानवादीनो) मत ठे. आ स्थळे वी-
खुं घण्टुं कहेवाखुं ठे. ते श्री हेमचंदाचार्ये रचेला त्रिपष्टि शब्दाका पुरुष चरित्रना दशमा पर्वथी जाणी देखुं. अहीं तो आत्मप्रशंसा न करवी एटहुंज आ उपदेशखुं तात्पर्य ठे.

“ आत्मप्रशंसा करवाथी मरिचिए नीच गोत्रकर्म उपार्जन कर्युं, अने उ-
त्सूत्रनी प्ररूपणा करवाथी असंख्य भव कर्या. माटे जव्य प्राणीओोए ते प्रमाणे
करखुं नहीं.”

व्याख्यान ३२२ मुं.

तत्त्वदृष्टि विषे.

रूपे रूपवती दृष्टिर्दृष्टा रूपं त्रिमुह्यति ।

मज्जत्यात्मनि नीरूपे, तत्त्वदृष्टिस्त्वरूपिणी ॥ १ ॥

जावार्थ—“ पुद्गलना स्वरूपने ग्रहण करनारी दृष्टि (चक्षु) श्वेतादि-
क रूपने जोडने ते रूपमां (वर्णादिमां) मोह पावे ठे; पण रूपरहित एवी ज्ञानरू-
प—आत्मचैतन्यशक्तिब्रह्मण तत्त्वदृष्टि तो निरूप (रूपरहित) आत्माने विषेज
मय थाय ठे. माटे अनादिकाळनी वाद्य दृष्टिनो त्याग करीने आत्मस्वरूपना उपयो-
गवाळी आन्तर दृष्टि करवी. ”

ग्रामोरांमादि मोहाय, यद्दृष्टं वाह्यया दृशा ।

तत्त्वदृष्ट्या तदेवान्तर्नित्यं वैराग्यसंपदे ॥ २ ॥

जावार्थ—“ वाह्य दृष्टिवडे जे गाम, उद्यान बिगेरे जोवामां आवे ते मोहने-माटे थाय ठे, एटवे असंयमनी वृद्धि माटे थाय ठे. तेज ग्रामादिकने स्वपरना जे-दवाळी कृत्रिम अने अकृत्रिमना विचारवाळी तत्त्वदृष्टिवने अन्तःकरणना उपयोग-थी जोवामां आवे तो ते निरंतर वैराग्यनी संपत्तिने माटे थाय छे. ” आ प्रसंग उपर एक दृष्टांत छे ते आ प्रमाणे—

एक आचार्यनुं दृष्टान्त.

ज्ञान अने चारित्रवने प्रधान, श्रुतना रहस्यनो पार पामेदा अने जव्यजीवोने तारवामां समर्थ एवा कोइ एक आचार्य अनेक सायुगण सहित गामे गाम विहार करीने वाचनाए करी (उपदेश आपवावने) सर्व श्रमणसंधने बोध करता हता. ते आचार्य पांच समिति अने त्रण गुप्तिथी युक्त हता, अने सर्व संयोगमां अनित्यादिक वार जावना जावता हता. ते विहारना क्रमे करीने एकदा एक मोटा वनमां आव्या. ते वन अनेक दाता विगेरेए करीने नीदवर्ण द्वागतुं हतुं, अने तेमां अनेक पक्षीओना समूहे निवास करेदो हतो. ते वननी पुष्प, पत्र अने फळनी दक्षी (शोजा) जोइने सर्व मुनिओ प्रत्ये आचार्य बोध्या के “ हे निग्रंथो ! आ पत्र, पुष्प, गुड, गुड्य अने फळोने जुओ. तेमां रहेदा जीवो चैतन्यदाक्षणरूप अनन्त शक्तिवाळा अतां तेने आवरण करीने रहेदा ज्ञानावरण, दर्शनावरण, चारित्रमोहनी, मिथ्यात्वमोहनी अने अंतरायकर्मना उदये करीने दानादिक कांइ पण थइ न शके तेवा एकेन्द्रिय जावने पामेदा ठे. तेओ वायुधी कंपता, बळहीन, दुःखी, आत्माने कोइ पण प्रकारना शरण विनाना अने जन्म-मरणना जावथी युक्त ठे. अहो ! तेओ अनुकंपा करवा योग्य छे. मन, वचन अने नेत्रादिथी रहित एवा आ विचारापर कोण दया न करे ! ” एम कही सर्वना मनमां संवेग उत्पन्न करीने आगळ चाब्या, तेवामां एक मोडे नगर आव्युं. ते नगरमां अनेक प्रकारना गीत अने वाजित्रेना शद्धथी विवाहादिक उत्सवो थता प्रगट रीते देखाता हता, तेथी स्वर्गना जेवुं ते मनोहर द्वागतुं हतुं. ते नगरने जोइने सूरिए सर्व

साधुओंने कहुँ के “ हे मुनिओं ! आजे आ नगरमां मोह राजानी धार पनी ठे, तेथी आ लोको लडळ्या करे छे. तेओ आत्मिकजये करीने व्याप्त ठे. अहीं प्रवेश करवो आपणने योग्य नथी. आ लोको लोचपाशधी बंधयेला छे, माटे तेओ अनुकंपाने योग्य ठे, परंतु तेओ मोहमदिरातुं पान करीने उन्मत्त थयेला हो-
वाधी उपदेशने योग्य नथी, माटे आपणे आगळ चाहो. ” ते सांजळीने साधु-
ओं बोल्या के “ हे गुरु ! आपे अमने सारो उपदेश कर्यों. ” इत्यादि शुच यो-
गमां तत्पर थयेला तेओ विहार करवा ह्याग्या. आवी रीते आत्मतत्त्वनी दृष्टिमां
तत्पर थयेलाने ग्राम, नगर, अरण्य सर्व वैराग्यनां कारणणणे थाय ठे. आ अन्वय
दृष्टांत ठे. हवे व्यतिरेक दृष्टांत कहे ठे—

कोइ गच्छमां आचार्ये पोताना आयुष्यनो अंत आवेहो जाणनि बीजा
सारा शिष्यने अज्ञावे एक स्थूल सामाचारीने जाणनार शिष्यने आचार्यपदे स्था-
पन कर्यों. ते नवा आचार्य सर्वत्र प्रतिष्ठा पामवाधी आगमादिक शास्त्रनां अध्-
यनमां प्रमादी थया. तेओ श्रुतार्थना जाण नहोता उतां गुरुना महिमाधी सर्वत्र
ख्याति पाम्या हता. ते सूरि विहार करतां करतां अन्यदा पृथ्वीतिहक नाम-
ना नगरे आव्या. त्यां श्रावकोए पुरप्रवेश बखते एवो महोत्सव कर्यों के जेथी ते-
मनो महिमा अधिक रीते प्रसिद्ध थयो, तथा शासननी पण घणी लक्षति थइ. ते
नगरमां पूर्वे अनेक जैन आचार्योए आवीने राजसजामां घणा परवादीओंनो प-
राजव करेहो हतो. ते वादीओ आ बखते पण आ आचार्यनी आवी लक्षति
जोइने इर्ष्यावाळा थया. परंतु पूर्वे पराजव पामेला होवाधी फरीथी पोताना मह-
त्त्वनी हानि थवानो जय धरावता हता, तेथी प्रथम ते आचार्यतुं शास्त्रपरिज्ञान
केतुं ठे ? तेनी परीक्षा करवा माटे पोताने अलुकूल एवा एक श्रावकने केटलाक प्र-
श्न शीखनीने तेपनी पासे मोकहयो. ते श्रावक हंमेशां आचार्य पासे जइने विधि
पूर्वक तेनी सेवा करवा ह्याग्या. एकदा तेणे सूरिने प्रश्न कर्यों के “ हे गुरु ! पुद्-
गलने केटझी इंद्रिय होय ? ” ते सांजळी तत्त्वदृष्टिरहित सूरिए चिरकाळ सुधी
विचार कर्यों, तेवामां पूर्वे कोइ बखत सांजळेतुं तेने याद आव्युं के “ पुद्गल एक
समयमां लोकांत सुधी जइ शके ठे. ” आतुं स्मरण थवाधी सूरिए विचार्युं के
“ पंचेन्द्रिय विना आटझी वधी शक्ति कयांथी होय ? ” एम हृदयमां निश्चय क-
रीने तेणे जबाब आप्यो के “ हे जाइ ! पुद्गलने पांच इंद्रियो होय ठे. ” आ

(३००) उपदेशभासाद् जापांतर-जाग ५ मो-स्तंज ३३ मो.

जवाव ते श्रावके पेद्दा परवादीओने कह्यो, एट्ठे तेओए धार्युं के “ आ सूरिने पोताना शास्त्रतुं पण परिज्ञान नथी, तो पढी परधर्मना शास्त्रतुं परिज्ञान तो क्यां-थीज हशे ? ” एम विचारी सूरिना ज्ञानना पारने जाणनारा ते वादीओए राजसजामां तेमने बोढावीने ते सूरिनो पराजय कर्यो. तेथी घणा ढोको जैन धर्मथी ब्रह्म थया. ते जोइ संघे मळीने सूरिने त्यांथी घणे दूर विहार कराव्यो. आवा तत्त्वज्ञानरहित आचार्यों ग्राम, आराम, उपाश्रय, श्रावक अने संघ विगेरेमां आसक्त थइने उपदेश आपता सता पण तेवा प्रकारतुं शुष्क ज्ञान न होवाथी उत्सू-त्र प्ररूपणा पण को ठे. अने तेथी करीने तेओ पोताना आश्रितोने तारवाने वद्वे उद्वय नवसागरमां रुवावे छे. कहुं ठे के—

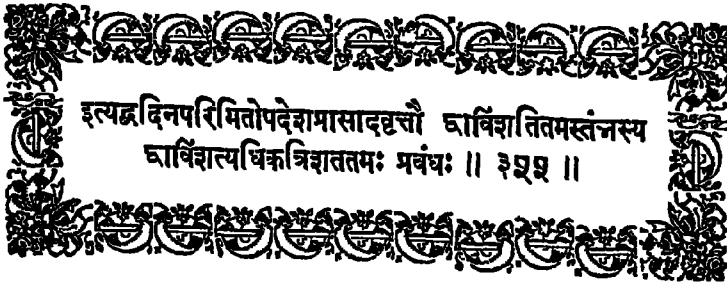
जं जयइ अगीयत्यो, जं च अगीयत्यनिस्सिउं होइ ।

वद्वावेइ य गच्छं, अणंतसंसारिउं होइ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे पोते अगीतार्थ होय तथा जे अगीतार्थनी निश्रावाळा होय ते गच्छनी वृष्टि करता सता अनन्तसंसारी थाय ठे. ” माटे तत्त्वदृष्टिविकळ अने अवहुश्रुते धर्मदेशना आपवी योग्य नथी.

“ जेओए शुच एवी तत्त्वविचारदृष्टि प्राप्त करेली ठे तेओ विचाव (पुद्गलादिक) वस्तुओने विषे राग करता नथी, अने उपवनमां के उपाश्रयमां मोह पामता नथी. आवा साधुओज पृथ्वीपर तत्त्वदृष्टिवाळा थाय छे. ”

आ प्रबंध उपयोगी होवाथी फरीने दखवामां आव्यो ठे.

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशभासाद्वृत्तौ चाविंशतितमस्तंजस्य
चाविंशत्यधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३३३ ॥

व्याख्यान ३२३ सुं.

संपत्तिनी कृष्णचंगुरता विषे.

संपत्स्वस्थिरतां ज्ञात्वा, पुत्रदाराहयादिषु ।

ऋमिपादः प्रबुधो जाक्, शास्त्रज्ञोक्तसुजापितैः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ शास्त्रज्ञ पंक्ति कहेद्वा मुजापितवणे पुत्र, स्त्री अने अ-
भ्वादिक संपत्तिमां अस्थिरता जाणीने ऋमिपाळ नामनो राजा तत्काळ प्रतिबोध
पाम्यो. ” आ अर्थनुं समर्थन करवा माटे ते राजानुं दृष्टांत कहे ठे—

ऋमिपाळ राजानी कथा.

पृथ्वीपुरमां ऋमिपाळ नामे राजा राज्य करतो हतो. ते पुरमां एक शास्त्र-
मां प्रवीण ब्राह्मण हतो, ते एक वेण्यामां आसक्त थयो हतो. एकदा कौमुदी ल-
त्सवमां राजानी राणी सर्वे अडंकार पहेरी रथमां वेसीने जती हती. ते वखते ते-
वेण्या राणीना कंठमां रहेल्लो हार जोडने मोह पामी. तेथी तेणे पेढ्या पंक्तिने क-
हुं के “ हे प्राणेश ! जा तमारे मारा शरीरमुखने अनुचववानी डच्छा होय अ-
र्थात् मारापर अधिक प्रीति होय तो राणीना कंठमां रहेल्लो हार चोरिने मने द्वा-
वी आपो. ” ते सांजळी वेण्याने आधीन थयेंदो विषयनो जीहू ते पंडित चोरी
करवा माटे चोरनी जेम गुप्त रीते राजमंदिरमां गयो. त्यां राजाने जागतो जोडने ढा-
नी रीते राजाना पडंगनी नीचे संताड रवो. ते वखते राजाए संपत्तिना गर्वथी ए-
क श्लोकना त्रण पद नत्रां रच्यां; पण चोर्युं पद तेनाथी वनी शक्युं नहीं, तेथी ते
त्रण पद राजा वारंवार बांढवा द्वाग्यो. ते आ प्रमाणे—

चेतोहरा युवतयः स्वजनानुकूलाः

सहान्धवाः प्रणयनम्रगिरश्च भृत्याः ।

१. गर्जन्ति दन्तिनिवहास्तरद्वास्तुरंगाः

जावार्थ—मारे चित्तने हरण करे तेवी स्त्रीओ ठे, अनुकूल स्वजनो ठे,
सारा बांधवो ठे, प्रणये करीने नम्र वाणी बोदनारा भृत्यो ठे, आंगणामां हस्तिना

(१०९) उपदेशभासाद जाषांतर-जाग १ मो. स्तंज १९ मो.

समूहो गर्जना करी रह्या ठे तथा चंचळ घोसात्रो छे—

आ त्रण पद चारंवार राजांना मुखर्धी बोळाता सांचळीने ते पंक्ति चोथुं पद पूरुं करीने बोळ्यो के—

संमीड्यने नयनयोर्न हि किंचिदस्ति ॥ १ ॥

‘ पण आंखो मींचाया पडी तेमांतुं कांइज नथी, अर्थात् मृत्यु थाय ए-
ट्ये ते सर्व निष्फल ठे. ’

आ चोथुं पद सांचळीने एकदम आश्चर्य पामेड्यो राजा विचार करीने बोळ्यो के “ अहो ! पहरेगीरोने ठेत्तरीने मारा महेड्यमां कोण आव्युं ठे? देव, दानव अथवा मनुष्य जे हो ते एकदम प्रगट थात्रो. ” ते सांचळीने जेनो देह कं-
पायमान थइ रह्यो ठे एवो ते पंक्ति प्रगट थइने बोळ्यो के “ हे स्वामी ! आपनो गर्व हरण करवाना हेतुधी चोथुं पद पूरुं करवा माटे आ नवीन मार्गधी हुं अर्हीं आव्यो हुं. ” राजाए कसुं के “ सत्य बोड, असत्य शामाटे बोडे ठे ? ” त्यारे ते पंक्तिे सर्व सत्य वात राजाने कही संजळ्यवी. ते सांचळीने राजाए तेने हार आप्यो, अने ‘ गुरु होवाधी अवध्य ठे ’ एम विचारिने तेने डोमी मूक्यो.

पडी ते पंक्तिे कहेड्या चोथा पदधी प्रतिबोध पामेड्यो राजा मातःकाळे राजसजामां गयो, ते वखते कंचुकीना मुखर्धी श्रीमान सुधर्म गुरुहुं आगमन सांचळीने हर्ष पूर्वक ते गुरु पासे जइ तेमने वंदना करी योग्य स्थाने वेड्यो. ते वखते गुरुए नीचे प्रमाणे धर्मदेशना आपी.

वाह्यदृष्टिप्रचारेषु, मुद्रितेषु महात्मनः ।

अन्तरेवावज्ञासन्ते, स्फुटाः सर्वाः समृद्धयः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ महात्माने वाह्य दृष्टिना प्रचारो नो रोध थवाधी सर्व समृद्धि-
ओ अंतःकरणमांज स्फुट रीते जासे ठे. ”

स्वरूप अने पररूपना जेदज्ञानवने शुद्ध आत्मस्वरूपना अनुभवमां ली-
न थयेड्या महात्माने सर्व समृद्धिओ अंतःकरणमांज स्फुट जासे ठे. “ हुं स्वरूपा-
नंदमय हुं, हुं निर्मळ, अखंरु अने सर्व प्रकाशक ज्ञानवाळो हुं, इंद्र चंदादिकनी सर्पंचिओ तो औपचारिक छे, अने हुं तो अविनाशी तथा अनंतपर्यायवाळी संपत्ति-

धी युक्तं हुं. " आवी रीतना आत्मस्वरूपना ज्ञानधी युक्त थयेदा महात्माने पोताना आत्माज सर्व संपत्तिओ जासे ठे; पण बाह्य दृष्टिप्रचार पटले विषयोमां प्रवर्तती जे इन्द्रियो तेमनो प्रचार बंध थाय त्याजेज सर्व संपत्तिओ जासे ठे. केमके चंचळ उपयोगवाळा इंद्रियोना प्रचारधी आत्मानी अंदर रहेली, अमूर्त अने कर्मधी आवरेली आत्मस्वरूपनी संपत्ति जणातीज नधी, पण इन्द्रियोनी चंचळता रोकवाधी स्थिर चैतन्यना उपयोगवने कर्ममळना पटलधी दंकायेली एवी आत्म संपत्ति पण जेवामां आवे ठे.

समाधि नन्दनं धैर्यं, दंजोद्विः समता शची ।

ज्ञानं महाविमानं च, वासवश्रीरियं मुनेः ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ मुनिने क्रीडा करवा माटे समाधिरूप नंदन वन ठे, धैर्यरूपी वज्र ठे, समतारूपी इंद्राणी ठे, अने ज्ञानरूपी मोडें विमान ठे. माटे मुनि पासे आ प्रमाणे इन्द्रनी सर्व समृद्धि ठे. ”

अहीं मुनि पटले आत्मस्वरूपना ज्ञानना अनुभवमां लीन थयेदाने उपर प्रमाणेनी इंद्रनी शोभा होय ठे. तेमां ध्याता, ध्यान अने ध्येयना एकपणाए करीने निर्विकल्प आनंदरूप समाधिने नंदन वन कहेलुं ठे. इंद्रने नंदनवन क्रीडाना मुखने माटे छे, तेवीज रीते मुनिने पण समाधि क्रीडामुखने माटे ठे. धैर्य पटले आत्मवीर्य अर्थात् आदिक जावमां अह्नुब्धता-तद्रूप वज्र कहेलुं ठे. समतारूपी स्वधर्मपत्नी (इंद्राणी) कही ठे, अने सर्व वस्तुना अवबोधवाळुं ज्ञान तद्रूप महा विमान कहेलुं ठे. इत्यादि ऋद्धिधी परिवृत्त मुनि इंद्र जेवाज हागे ठे. वळी—

विस्तारितक्रियाज्ञान चर्मवत्रो निवारयन् ।

मोहम्लेच्छमहावृष्टिं, चक्रवर्ती न किं मुनिः ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ क्रियारूपी चर्म रत्नने अने ज्ञानरूपी वज्र रत्नने जेणे विस्तारुं छे, अने ते साधनवने मोहरूपी म्लेच्छोए करेही महा दृष्टिलुं निवारण करे ठे तेधी एवा मुनि हुं चक्रवर्ती नधी ? ठेज. ”

आ वे श्लोकलुं तात्पर्य एवुं ठे के “ देवोमां इंद्र श्रेष्ठ ठे अने मनुष्योमां

(३०४) उपदेशभासाद जापांतर-जाग ९ मो-स्तंज ३३ मो.

चक्रवर्ती श्रेष्ठ ठे. ते वनेनी समृद्धिंतुं सुख मुनिना स्वजावमांज अन्तर्जाव पाम्युं ठे, तो, बीजाना सुखंतुं तो शुं कहेतुं?" वळी तीर्थकरनी समृद्धिंतुं सुख पण मुनिना आत्म स्वजावमां समायेतुं ठे. ते आ प्रमाणे—

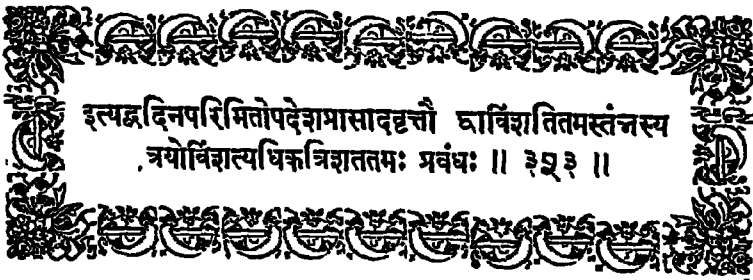
रत्नैस्त्रिभिः पवित्रा या, श्रोतोऽज्ञिरिव जाह्नवी ।

सिद्धयोगस्य साप्यर्हत्पदवी न दवीयसी ॥ १ ॥

जावार्थ—“ स्वर्ग, मृत्यु अने पाताळना वण प्रवाहे करीने गंगा नदीनी जेम वण रत्ने करीने पवित्र एवी जे ज्ञानादि अनंत चतुष्टयवाळी, आठ प्रातिहार्यधी युक्त अने जगतने धर्मोपदेशवरुं उपकार करनारी तीर्थकरनी पदवी, ते पण अष्टांग योगना साधनधी सिद्ध थयेद्या मुनिने कांडज दूर नथी; अर्थात् त्रिदोकमां अद्भुत परमार्थने आपवा दिगेरे रूप अतिशयवाळी तीर्थकरनी समृद्धि पण यथार्थ मार्गमां रहेद्या साधक पुरुषने पासेज ठे. ”

माटे सर्व उपाधिनी त्याग करीने आत्माना रत्नत्रयनी साधना करवी, जेथी सर्व समृद्धिओ प्राप्त थाय. ” इत्यादि धर्मोपदेश सांजळीने प्रतिबोध पामेद्या जूमिपाळ राजाए सर्व वाह्य संपत्तिओने कृष्णजंगुर जाणी तेनी त्याग करीने साधु-धर्म (चारित्र) अंगीकार कर्यो.

“ जूमिपाळ राजानी जेम वाह्य संपत्तिओ कृष्णजंगुर ठे—नाशवंत ठे एवो निश्चय हृदयमां धारण करवो, जेथी आत्मानांज रहेदी इंद्रनी तथा चक्रवर्तीनी सर्व संपत्तिओ सहजे प्राप्त थयो. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशभासादवृत्तौ चाविंशतितमस्तंजस्य
त्रयोविंशत्यधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३२३ ॥

व्याख्यान ३२४ मुं.

कर्मनी विचित्रता विषे.

दुःखं प्राप्य न दीनः स्यात्, सुखं प्राप्य न विस्मितः ।

जगत् कर्मविपाकस्य, जानन् परवशं मुनिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आ चराचर जगत् शुच अने अशुच उदयवाळा कर्मविपाकने परवश ठे, एम जाणनार तत्त्वरसिक मुनि असातादिक दुःखने पामीने दीन थता नथी. केमके कर्म करती वखते विचार क्यो नही, तो हवे तीव्र रसवने बंधा-येद्दा कर्मना उदयमां दीनता शी करवी ? एम समजे ठे, तेमज सातादिक सुखने पामीने विस्मित (हर्षित) थता नथी. केमके ए पण शुच कर्मना विपाक ठे एम जाणे ठे. बळी—

येषां ब्रूजंगमात्रेण, नज्यन्ते पर्वता अपि ।

प्रासायां दुर्दशायां ते, प्राप्यन्ते क्वापि नाशनम् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ जेओनी भृकुटीना जंगमात्रे करीने पर्वतो भांगी जाय ठे एवा महा शक्तिवान् पुरुष पण दुर्दशा प्राप्त थाय ठे त्यारे कोण जाणे कयां नाश पामी जाय ठे तेनी खबर पण परती नथी. ” आ प्रसंग उपर एक कथा ठे ते नीचे प्रमाणे—

कदंब विप्रनी कथा.

काकंदी पुरीमां सोमशर्मा नामे एक ब्राह्मण रहतेो हतो. तेने कदंब नामे पुत्र हतो. ते शौच धर्ममां अति आग्रही हतो. अपवित्र के नीच माणसनी ठाया मात्रनो पण स्पर्श थतां ते सर्व वस्त्र सहित स्नान करतो. तेथी द्योको तेने पाणीनो पिशाच एवे नामे बोद्धावता हता. ते मुख अने नासिकाने वस्त्रना ठेकावतीं दांकीने सर्वत्र हुं हुं करतो अटन करतो हतो. कोइ माणसना वस्त्रनो ठेमो तेने अरुकी जतो तो ते तेनापर छेप करतो. आवी रीते शौच धर्म पाळतां केटद्वेक काळे ते गढ-

(१०६) उपदेशभासाद जाषांतर-जाग १ मो. स्तंज ११ मो.

कुष्ठ विगेरे व्याधिथी ग्रस्त थयो, तेथी तेनो कोइ पण स्पर्श करतुं नहीं. वैद्य पण तेनो चेप ब्रागवाना जयथी तेनी नानी पण जोता नहीं. कहुं ठे के—

ज्वरो जगंदरः कुष्ठः, क्षयश्चैव चलुर्थकः ।

एते संस्पर्शतो रोगाः , संक्रमन्ति नरान्नरम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ज्वर, भगंदर, कुष्ठ अने चोगो क्षय, ए रोगो स्पर्श करवाथी एक माणसथी बीजा माणसमां संक्रमण करे ठे. ”

आ व्याधिथी तेनो शौच धर्म नष्ट थयो, अने शरीरमां अति वेदना थवा ब्रागी. एकदा ते कोइ यतिनी पासे गयो. त्यां यतिए तेने धर्मोपदेश आप्यो. कदंबे यतिने पूछ्युं के “ तमे स्नान करता नथी, तो तमारी शुद्धि शी रीते थाय छे ? ” मुनिए जवाव आप्यो के “ आ शरीर सदा अशुचिज ठे, तेतुं स्नान करवाथी शी रीते शुचिपाणुं थाय ? माटे मननी शुद्धिज जोवी जोइए. केमके रस, लोही, मांस, मेद, अस्थि, मज्जा, शुक्र अने वसा, इत्यादि अशुचिनां स्थानरूप शरीरलुं शुचिपाणुं क्यांथी होय ? अहो ! नव द्वारमांथी निरन्तर अशुचि रसने जरवावाळा अने अशुचिथी व्याप्त एवा आ देहमां शौचनो संकल्प माल करवो, ते पण महा मोहहुं विव्रसितज ठे. ” आ प्रमाणेनो उत्तर सांचळीने कदंबे विचार्युं के “ हुं तो फोगटज शौचवाद करुं बुं, खरेखरा तो आ साधुओज पवित्र ठे. केमके “ ब्रह्मचारी सदा शुचिः ” ब्रह्मचारी निरंतर पवित्रज ठे. ” इत्यादि विचार करीने पडी तेणे फरीथी गुरुने पूछ्युं के “ हे स्वामी ! मने शरीरमां महा दुःसह पीडा थाय ठे, एक क्षणमात्र पण शांति थती नथी, तेतुं शुं कारण ? ” गुरु बोड्या के “ कर्मनी घटना उंटना पृष्ठ जेवी महा विषम ठे. जाति, कुळ, देह, विज्ञान; आयु, वळ, जोग अने संपदा विगेरेनी विषमता जोइने आ संसारमां विज्ञान माणसने प्रीति केम थाय ? नज थाय. वळी रत्नत्रयो परिणत अने तीव्र क्षयोपशमवाळा मुनि अपूर्व करणना वळथी उपशमश्रेणि पामीने चारिण परिणामपर आरूढ थइ सर्वथा मोहोदय रहित थाय ठे अने तकेवळीनी हृदे पदोचे छे; तोपण इष्ट कर्मने ढीधे अर्थात् सत्तामां रहेला. मोहनी कर्मना उदयथी अथवा आयु कर्मनो अंत थवाथी (आयुष्यपूर्ण थवाथी) अष्ट थाय ठे अने चार गतिमां परिभ्रमण करे ठे. इष्ट मोहना वशथी माणीने अनंत संसा-

र परिभ्रमण करवुं पने ठे; तेथी कोइपण प्रयत्ने चेतनाने कर्माधीन करवी नहीं, स्वाधीन करवी. वळी कर्मनी विपमता एवी ठे के कोइ रंक माणस शुच कर्मना उदयथी एक क्षणमात्रमां राजा थाय ठे, अने कोइ राजा अशुच कर्मना उदयथी क्षणमात्रमां रंक थाय ठे. पुराणमां पण कहुं छे के—

यादृशं क्रियते चित्तं, देहिजिर्वर्णनादिषु ।

तादृशं कविवन्नूनं, जायते सततं जने ॥ १ ॥

जावार्थ—“ स्तुति निंदा विगरेमां कवित्रांनी जेम प्राणीत्रो जेवुं चित्त करे ठे तेवुं लोकमां निरंतर प्राप्त थाय ठे. ”

एकदा ब्रह्मा विगरे घणा देवो एकत्र मळीने पोतपोताना उत्कर्षवुं वर्णन करता हुता, ते वखने शनिश्चर बोड्यो के “ हुं सर्व देवादिकने सुख दुःख आपवा समर्थ हुं. ” ते सांजळीने शंकरे कहुं के “तुं केवुं सुख दुःख आपे ठे ने जोइशुं, मने बतावजे. ” एम कह्नीने महादेवे स्वस्थाने जइने ते वात पार्वतीने कही. पछी शिवे पोते पानावुं रूप दीवुं, अने पार्वतीवुं जेशुं रूप कर्युं. पछी नगरनी अशुचिमय खाळमां जइने वने जणा रह्या. त्रण दिवस रह्नीने ते वने त्यांथी नीकळीने घेर आषी पोताना मूळ स्वरूपवाळा थया. पछी शंभुए शनि पासे जइने कहुं के “ तारी दशा काळे पूरी थइ. तें तो मने कांइ पण दुःख आप्युं नहीं. ” शनि बोड्यो के “तमे क्यां रह्या हुता ?” त्यारे शंकरे पोतानी स्थिति कही बतावी. त्यारे शनि बोड्यो के “ हुं कांइ बाकनी दइने कोइने मारतो नथी, पण तेवा प्रकारनी बुद्धि आपुं हुं के जेथी पोतानी जातेज ते दुःखमां पने छे. तमे त्रण दिवस सुधी अशुचिमय खाळमां रह्या, तेथी वधारे कयुं दुःख ? माटे हुंज लोकोने दुःखादिक आपुं हुं, पण ते कर्मनी प्रेरणाथीज आपुं हुं. ” ते सांजळी शिव बोड्या के “ ए वात सत्य ठे के जीवो कर्मथीज करेदां सुखदुःखने पावे छे. ” पछी सर्व देवोए “ कृतकर्मज्ञयो नास्ति” एट्ठे करेदां कर्मनो जोगव्या विना नाश थतो नथी, एम अंगीकार कर्युं. ”

आ प्रमाणे श्री गुरुना मुखथी कर्मविपाकवुं स्वरूप सांजळीने ते कदंब विष बोड्यो के “ जो मने पण आ रोगनी शांति थाय तो हुं पण गुरु जेवो थारुं. ” त्यारे गुरु बोड्या के “ सर्व औषध मूकीने एक नवकार भंजनेज त्र मास सु-

(२०८) उपदेशप्रासाद जापांतर—जाग ५ मो. स्तंज २२ मो.

धी गण्या कर; तारे बीजुं कांइ पण ध्यान करवुं नहीं. ” कदंवे गुरुना कहेवाथी नवकारजुंज ध्यान करवा मांरुं. तेथी तेनो कुष्ट व्याधि नाश पाम्यो, एट्ठे ते उत्तम श्रावक थयो. पढी सर्व ज्वनो सन्मार्गे व्यय करी चारित्र दाइने अनुक्रमे स्वर्गे गयो.

“ मिथ्यात्वाटिक हेतुए करीने पोते करेलुं कर्म दारुण विपाकने आपे छे, एम सांजळीने कदंवे ब्राह्मण पोताना स्वरूपने पाम्यो; तेवी रीते बीजाओए पण प्रवर्तवुं. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादद्वयौ चाविंशतितमस्तंजस्य
चतुर्विंशत्यधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३२४ ॥

व्याख्यान ३२५ मुं

कर्मनां फळ विषे.

स्वात्मनोच्छ्रंखलेनात्तं, तद्च्युक्त्या कर्म हीयते ।

अक्षयत्वमहो एकं, ढंढणार्थिकुमारवत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अहो ! ढंढण ऋषि कुमारनी जेम पोतेज उच्छतपणाथी बाधेलुं क्षय-न थाय तेवुं कर्म तेवुं फळ जोगव्याथीज क्षय पाये वे. ” तेमनुं दृष्टांत आ प्रमाणे—

ढंढणऋषि कुमारनी कथा.

कुबेरे वनावेळी धारका नगरीमां श्री कृष्ण वासुदेव बळजडनी साथे राज्य करता हता. ते वासुदेवने ढंढणा नामे राणी हती. तेनी कुक्षिर्षी उत्पन्न थयेळो ढंढण नामनो कुमार हतो. ते युवावस्था पाम्यो एट्ठे तेने कृष्णवासुदेवे मोटा उत्सवथी सौन्दर्यमां देवकन्यानो पण तिरस्कार करे तेवी घाणी राजकन्याओ पर-

एावी. तेनी साथे दंडण कुमार पंचेन्द्रिय संबंधी मुखजोग जोगवचा द्वाग्यो. ए-
कदा ते नगरीमां श्री नेमिनाथ प्रज्जु समवसर्या. वनपाळना मुखयी ते खबर
सांजळीने प्रज्जुने चांदवा मांडे सर्व परिवार सहित श्री कृष्ण दंडण कुमारने साथे
द्वडने गया. समवसरण नजीक आल्या एट्टे राज्य संबंधी पांच^१ चिन्होनो त्यांग
करीने त्रण प्रदक्षिणा पूर्वक स्वामीने वंदना करी, अने विनयधी नम्र देह राखीने
जगवाननी पासे वेडा. पत्नी स्वामीए सर्व प्राणीओनी जापाने अनुसरती वाणी-
वकं देशना आपी. ते सांभळीने जेने संवेग उत्पन्न थयो ते एवा दंडण कुमारे म-
हा प्रयत्ने मातपिनानी आजा मेळवी जगवंतनी पासे दीक्षा दीधी. पत्नी जग-
वाननी पासे ग्रहणा अने आसेवना नामनी वे प्रकारनी शिक्षा शिखतां तेपणे
सांजळ्युं के “ मुनिए त्र कारणे आहार लेवो. ते आ प्रमाण—

लुहवेअणवेयावच्चे, संजम इझाण पाणरस्कणहाए ।

इरियं च विसोहेउं, जुंजइ नो रूवरसहेउं॥ १ ॥

जावार्थ—“ कृथा वेदनानुं शमन, वैयाटत्य, संयम, ध्यान, पाणरहा
अने इर्यापथिकीनुं शोधन ए त्र हेतुए मुनि आहार करे, पण रूप के रसना हे-
तुधी आहार करे नहीं. ” तेनी व्याख्या करे ठे—

१ कृथा अने तृपानी वेदना ठेदवा माटे मुनिए आहार लेवो. २ दवा
प्रकारना वैयाटत्यने माटे आहार लेवो, केमके कृथादिकधी पीनायेदो माणस वें-
याटत्य करवा समर्थ थतो नवी. ३ पन्दिहेहणा प्रमार्जनादि दक्षणावाळा संयमने
पाळवा माटे आहार लेवो, केमके आहारादिक बिना कड, महाकड विगेरेनी जेम
संयमनुं पाळन थड शके नहीं. ४ सूत्रने अर्थनुं चिंतन करवामां एकाग्रता रूप जे
प्रणिधान—तेने माटे जक्त पान ग्रहण करवुं, केमके कृथातृपाधी दुर्वळ थयेद्वाने
दुर्घ्यान प्राप्त थवानो संभव ठे,तो पत्नी ते सूत्रार्थनुं चिंतन तो क्यांथीज करी श-
के ? ५ प्राण एट्टे पोतानुं जीवित तेना रक्षण माटे आहार पाणी लेवां, केमके
अविधिवने कृथा तृपा सहन करीने पोताना प्राणनो पण नाश करे तो तेधी पण
हिंसा थाय ठे. तथा ६ इर्यापथिकी एट्टे चादती वखते मार्ग शोधवो, तेने माटे
आहारादिक ग्रहण करवो, केमके कृथा अने तृपाधी आकुळ्याकुळ थयेदो मा-
णस नेत्रवने बगवर जोड शके नहीं, तेधी मार्गमां रहेवा जीवादिकनुं निरीक्षण

१ एड्ड, छत्र, सोजडी, मुकुट न चामर आ पांच राजचिन्हो आणवो.

डुष्कर थाय, आ ङ हेतुधी मुनि आहारादिक ग्रहण करे, पण रूप पट-
ले शरीरना सौन्दर्यने माटे अथवा जिह्वा इन्द्रियना रसना दोनधी आहार ग्र-
हण करे नहीं.

हवे जे ङ कारणेधी आहारादिकुं ग्रहण न करे ते कहे ठे—

अहव न जिमिज्ज रोगे, मोहुदये सयणमाइजवसग्गे ।

पाण्डिया तवहेउ, अंते तणुमोयणत्थं च ॥ २ ॥

जावार्थ—अथवा रोगमां, मोहना उदयमां, स्वजनादिकना उपसर्गमां,
प्रांणीनी दयोमां, तपमां अने ठेवट शरीरना त्यागमां. पटझा कारणे मुनि आहा-
रादिक ग्रहण करे नहीं. ” तेनी व्याख्या करे ठे—

१ ज्वर, अक्रिरोग, अजीर्ण विगरे व्याधि होय त्यारे आहार ले न-
हीं. २ पुरुषवेद विगरे लक्षणवाळा मोहनो उदय थाय त्यारे अर्थात् प्रबळ
वेदोदयादि होय त्यारे आहार ले नहीं. ३ माता, पिता, स्त्री विगरे स्वजनो
अथवा देवता विगरे व्रतजंग माटे उपद्रव करता होय त्यारे आहार ले नहीं.
४ जीवदया माटे पटझे वर्षा ऋतुमां घुंवाढमां रहेला अपकाय जीवोनी रक्षा माटे
अथवा सूक्ष्म देरुकीओ विगरे जीवोधी व्याप्त थंयेली पृथ्वी होय त्यारे ते जी-
वोनी रक्षा माटे आहार ले नहीं—लेवा नीकळेज नहीं. ५ चतुर्थादिक तप कर-
वाने माटे आहार करे नहीं. तथा ६ ठेवट मरण वखते संयम पाळवाने असमर्थ
थयेला देहनो त्याग करवा माटे आहार ले नहीं. ”

-इत्यादि नेमिनाथ प्रज्ञुना मुखधी कहेली शिक्षाने धारण करता ढंडणर्षि
आसक्तिरहित थइने “ जे कांइ प्रासुक अन्न मळी गयुं ते खाइ लीधुं ” एवी
रीति विचरवा बाग्या.

एकदा ते मुनिने पूर्वे करेला अन्तराय कर्मनो उदय थयो, तेधी ते भिक्षा-
ने माटे ज्यां ज्यां जाय त्यां त्यां शुद्ध जिह्वा पामे नहीं. तेधी तेणे एवो अजि-
ग्रह लीधो के “ आज पत्नी ज्यारे हुं मारी पोतानी लब्धिधी अन्न पामीश त्या-
रेज पारणुं करीश, नहीं तो पारणुं नहीं करुं; बीजा मुनिओए बावेझो आहार
हुं करीश नहीं. ” एवो अजिग्रह लइने प्रज्ञुनी साथे विहार करतां अन्यदा छा-
रका नगरीमां आव्या. त्यां पण तेवीज रीति पोते विष्णुना पुत्र ठतां अने जगत्-

गुरुंना शिष्य उतां, स्वर्गनी द्वाङ्गमीने पण जीतनार एवी समृद्धिवाळी चारका नगरीमां पण गोटां श्रीमंतोना घामां पर्यटन करतां दंडणमुनि पोताने योग्य कांइ पण आहार पाम्या नहीं. एक दिवस कोइ वीजा मुनि दंडणमुनिनी साथे गोचरी गया तो तेने पण आहार मळयो नहीं. तेथी वीजा मुनिओए प्रचुने पृछ्युं के “ हे जगवान् ! आ दंडणकपि क्या कर्पने दीधे श्रावकना घरथी पण जिहा पामता नथी ? ” जगवान् बोझ्या के तेना पूर्वजवतुं वृत्तान्त सांजळो—

पूर्वे धान्यपुर नामना गाममां पारासर नामे एक ब्राह्मण रहेतो हतो. ते राजानो नियोगी (अधिकारी) होवायी राजाए तेने ते गाममां पांचसो सांतीनो (तेडझा खेतारनो) अधिकार आप्पो हतो. एकदा खेतुतोने माटे जोजन आव्युं हतुं, बळदो माटे घास आव्युं हतुं अने सर्वे चूखतरसथी थाकी गया हता, तोपण ते पारासरे ते पांचसो खेतुतोने जमवानी रजा आपी नहीं, अने कहुं के “ पारा खेतारमां एक एक चास खेनीने पडी सर्वे जोजनादिक करो. ” ते सांजळी पाराधीन खेतुतोए तेना बहेवा प्रमाणे कर्तुं. आ बखते तेणे अन्तराय कर्म बांध्युं. त्यांथी मृत्यु पामी घणा जव भ्रमण करीने कांइक पुण्यना प्रजावयी अही कृष्णा ना पुत्र थया ठे, तेणे वैराग्यथी दीक्षा दीधी ठे, अनं अजिग्रह धारण करेत्तो ठे. ते गोचरी माटे जेवी रीते जाय छे तेवीज रीते पूर्वना कर्मे करीने जिहा विनाज पाडा आवे ठे; पण तेनामां कैशास पर्वत करतां पण अनंतगुणुं स्थैर्ये ठे, केमेके तेने जिहा मळती नथी तोपण ते उद्देग पामता नथी, तेमेज वीजाओनी निंदा करता नथी; परंतु देनता धारण कर्या विनाज हंमेशां अज्ञानपरिषहने सहन करे ठे, अने सर्वे प्रकारे परपुद्गळथी उत्पन्न थयेत्ता तथा अनेक जीवनी हिंसादिबडे नीपजेत्ता आहारना दोषोतुं चिंतन करीने अनाहारीना गुणोनी प्रशंसा करता सता मोटी सकाम निर्भरा करे छे. ”

आ प्रमाणे श्री जिनेन्द्रना मुखथी सांभळीने सर्वे साधुओ आक्षर्ये पामी दंडणमुनिनी प्रशंसा करवा दाग्या. अनुक्रमे अज्ञानपरिसह सहन करतां दंडणपिने ङ मास व्यतीत थया. ते अवसरे प्रचुने वांदावा माटे आवेत्ता श्री कृष्णे धर्मदेशना थइ रखा पडी प्रचुने पृछ्युं के “ हे जगवान् ! अहार हजार शीक्षांरूपी रथमां वेवेत्ता आ अहार हजार मुनिओमां विशेष दुष्कर कार्ये करनार कोण छे ? ” त्रिचुवनपतिप कहुं के “ हे कृष्ण ! सर्वे साधुओ दुष्कर क्रिया, गुणरत्न-

(२१०) उपदेशमासाद जापांतर—जाग ५ मो. स्तंज २२ मो.

हुष्कर थाय! आ 'ठ हेतुषी मुनि आहारादिक ग्रहण करे, पण रूप एट-
ले शरीरना सौन्दर्यने माटे अथवा जिह्वा ईन्द्रियना रसना क्षोत्रशी आहार ग्र-
हण करे नहीं.

हुवे जे ठ कारणोषी आहारादिकलुं ग्रहण न करे ते कहे ठे—

अहव न जिमिज्ज रोगे, मोहुदये सयणमाइउवसग्गे ।

पाणिदया तवहेउ, अंते तणुमोयणत्थं च ॥ २ ॥

जावार्थ—अथवा रोगमां, मोहना उदयमां, स्वजनादिकना उपसर्गमां,
शांणीनी दयोमां, तपमां अने ठेवट शरीरना त्यागमां. एट्ठा कारणे मुनि आहा-
रादिक ग्रहण करे नहीं. ” तेनी व्याख्या करे ठे—

१ ज्वर, अक्षिरोग, अजीर्ण विगरे व्याधि होय त्यारे आहार ले न-
हीं. २ पुरुषवेद विगरे दक्षिणवाळा मोहनो उदय थाय त्यारे अर्थात् प्रवळ
वेदोदयादि होय त्यारे आहार ले नहीं. ३ माता, पिता, स्त्री विगरे स्वजनो
अथवा देवता विगरे व्रतजंग माटे उपद्रव करता होय त्यारे आहार ले नहीं.
४ जीवदया माटे एट्ठे वर्षा ऋतुमां धुंवाडमां रहेद्या अप्काय जीवोनी रक्षा माटे
अथवा सूक्ष्म देरुकीओ विगरे जीवोषी व्याप्त थयेदी पृथ्वी होय त्यारे ते जी-
वोनी रक्षा माटे आहार ले नहीं—देवा नीकळेज नहीं. ५ चतुर्यादिक तप कर-
वाने माटे आहार करे नहीं. तथा ६ ठेवट मरण वरवते संयम पाळवाने असमर्थ
थयेद्या देहनो त्याग करवा माटे आहार ले नहीं. ”

-इत्यादि नेमिनाथ प्रजुना मुखी कहेदी शिक्षाने धारण करता दंडणपिं
आसक्तिरहित थइने “ जे कांइ प्रासुक अन्न मळी गर्धुं ते खाइ लीधुं ” एवी
रीते विचरवा द्याग्या.

एकदा ते मुनिने पूर्वे करेद्या अन्तराय कर्मनो उदय थयो, तेथी ते भिक्षा-
ने माटे ज्यां ज्यां जाय त्यां त्यां शुष्क जिह्वा पामे नहीं. तेथी तेणे एवो अजि-
ग्रह लीधो के “ आज पञ्जी ज्यारे हुं मारी पोतानी द्वाब्धिथी अन्न पायीश त्या-
रेज पारणुं करीश, नहीं तो पारणुं नहीं करुं; बीजा मुनिओए द्वावेदो आहार
हुं करीश नहीं. ” एवो अजिग्रह दइने प्रजुनी साथे विहार करतां अन्यदा छा-
एका नगरीमां आब्या, त्यां पण तेवीज रीते पोते विष्णुना पुत्र बत्तां अने जगत्-

गुरुना शिष्य उतां, स्वर्गनी ब्रह्मिने पण जीतनार एवी सप्तचिवाळी चारका नगरीमां पण गोटां श्रीमंतोना घामां पर्यटन करतां ढंडणमुनि पोताने योग्य कांड पण आहार पाम्या नहीं. एक दिवस कोड बीजा मुनि ढंडणमुनिनी साथे गोचरी गया तो तेने पण आहार मळयो नहीं. तेथी बीजा मुनिओप प्रचुने पृच्छुं के “ हे जगवान् ! आ ढंडणत्रयि क्या कर्मने लीधे श्रावकना घरथी पण जिज्ञा पामता नथी ? ” जगवान बोझ्या के तेना पूर्वजवतुं वृत्तान्त सांचळो—

पूर्वे धान्यपुर नामना गाममां पारासर नामे एक ब्राह्मण रहतेतो हतो. ते राजानो नियोगी (अधिकारी) होवाथी राजाए तेने ते गाममां पांचसो सांतीनो (तेदवा खेतनो) अधिकार आप्यो हतो. एकदा खेतुतोने माटे जोजन आव्युं हतुं, वळदो-माटे घास आव्युं हतुं अने सर्वे चूखतरसथी थाकी गया हता, तोपण ते पारासरे ते पांचसो खेतुतोने जमवानी रजा आपी नहीं, अने कथुं के “ मारा खेतर्मा एक एक चास खेकीने पडी सर्वे जोजनादिक करो. ” ते सांचळी पाराधीन खेतुतोए तेना वहेवा प्रमाणे कथुं. आ वखते तेणे अन्तराय कर्म बांध्युं. त्याथी मृत्यु पापी घणा जव भ्रमण करीने कांडक पुण्यना प्रजावथी अहीं कृष्णा ना पुत्र थया ठे, तेणे वैराग्यथी दीक्षा लीधी ठे, अने अजिग्रह धारण करेलो ठे. ते गोचरी माटे जेवी रीते जाय छे तेवीज रीते पूर्वना कर्मे करीने जिज्ञा विनाज पात्र आवे ठे; पण तेनामां कैलास पर्वत करतां पण अनंतगुणुं स्थैर्य ठे, केपके तेने जिज्ञा मळती नथी तोपण ते लछेग पामता नथी, तेमज बीजाओनी निंदा करता नथी; परंतु देनता धारण कर्या विनाज हमेशां अज्ञानपरिषहने सहन करे ठे, अने सर्व प्रकारे परपुद्गळथी उत्पन्न थयेदा तथा अनेक जीवनी हिंसादिवडे नीपजेक्षा आहारना दोषोतुं चिंतन करीने अनाहारीना गुणोनी प्रशंसा करता संता मोटी सकाम निर्जेरा करे छे. ”

आ प्रमाणे श्री जिनेन्द्रना मुखथी सांभळीने सर्व साधुओ आश्रय पापी ढंडणमुनिनी प्रशंसा करवा लाग्या. अनुक्रमे अज्ञानपरिसह सहन करतां ढंडणपिने ढ मास व्यतीत थया. ते अवसरे प्रचुने वांदवा माटे आवेदा श्री कृष्णे धर्मदेशना थड रखा पडी प्रचुने पृच्छुं के “ हे जगवन् ! अठार हजार शीळांगरूपी रथमां वेठेदा आ अठार हजार मुनिओमां विशेष दुष्कर कार्य करनार कोण छे ? ” जिजुवनपतिए कथुं के “ हे कृष्ण ! सर्वे साधुओ दुष्कर क्रिया, गुणरत्न-

संवत्सरादि तप, जिनकद्वपनी तुलना अने बाबीश परिपहोतुं सहन कर्तुं इत्यादि स्वप्नना पान्या विना करे ठे, तोपण ते सर्वेमां मायारूपी पृथ्वीने विदारण करवामां खेवहुत समान तमारो पुत्र ढंढणषिं हाद्वामां अति उत्कृष्ट ठे. ते अदीन मनवडे छ मासथी अहाजपरिपहने सहन करे ठे. " ते सांजळीने श्री कृष्णे विचार कर्षो के " अहो ! मारा पुत्रना जन्म तथा जीवितने धन्य ठे के जेनी शुष्क वृत्तिनी त्रिकाळना समस्त पदायने जाणनार श्री तीर्थकर पोते वार पर्येदानी समक प्रशंसा करे ठे. " पढी श्रीकृष्णे जगवानेने पूछयुं के " ते महाशुनि अत्यारे क्यां ठे ते कहो के जेथी हुं तेमने वंदन करूं. " ते सांजळीने करया रहेला निर्मळ जळनी जेम सर्व विश्वने जोनारा प्रभुए कछुं के " हे मुकुन्द ! ते मुनि अत्यारे जिहाने माटे छारिकापुरीमां गया ठे. ते तमे पुरीमां प्रवेश करशो त्यारे जिहाने माटे अटन करता तमने सामा मळशे. " ते सांजळीने जेणे अनेक प्राणीओने सिद्धिनी सन्मुख कर्षां ठे एवा कृपानिधि आनेमिनाथ स्वामीने प्रणाम करीने श्रीकृष्ण पुरी तरफ चाब्या. पुरमां पेसतांज तेणे दूरथी जेनुं शरीर अति कृश थयेतुं हतुं, कङ्कामां जेणे जिहानुं पात राखेतुं हतुं, तीर्थकरे पोतेज प्रशंसा करेदी होवाथी त्रण नुवनमां जे अद्वितीय सुपात्र हता, अने अनादिकाळथी संचित करेदा कर्मरूपी दर्जना मूळने जेमणे दातरनुं मुकी दीधुं हतुं, एवा ते मुनिने जोडने विचार्युं के " शुं आज ढंढणषिं हशे के कोइ बीजा साधु हशे ? पण श्री जिनेश्वरे कछुं छे के ' पुरमां प्रवेश करतां ते तमने सामा मळशे. ' माटे खरेखर आ तेज मुनि ठे. अहो ! प्रथम आनुं स्वरूप देवकुमार जेनुं हतुं. आज केतुं निस्तेज थयेतुं ठे ? " एम विचारीने हर्षथी श्रीकृष्णे हाथीपरथी उत्तरी त्रण प्रदक्षिणा पूर्वक पृथ्वीतन्न सुबी मस्तक नमावी वंदना करीने हाथ जोडी निराबाध विहारादिनी पुच्छा करी. पढी तेमनी स्तुति करवा लाग्या के " हे मुनि ! आजनो दिवस मारो सफळ थयो. अत्यारनो कृण सुझकणवाळो थयो अने अत्यारनो प्रहर मने मुखदायी थयो, के जेमां आपना वंदननो उत्सव मने प्राप्त थयो. " इत्यादि स्तुति करता श्रीकृष्णेने ठोमनीने ते निःस्पृही मुनि आगळ चाब्या. आ सर्व हकीकत कोइ गृहस्थे पोताना गोखमां बेठा बेठा जोइ, तेथी तेणे विचार कर्षो के " अहो ! आ कोइ महाशुनि ठे के जेने श्रीकृष्णे पोते वंदना करी. " एम विचारी नीचे उत्तरीने ते गृहस्थे मुनिने पोताने घेर लइ जइने सिंहकेसरीआ मो-

दक बहोराव्या. ते ब्रह्मे मुनि प्रज्जु पासे गया. प्रज्जुना चरणे नमीने मुनि बो-
 द्या के “ हे स्वामी ! आजे मारो अजिग्रह परिपूर्ण थयो. ” प्रज्जु बोदया के “हे
 ढंढण ! ए आहार तारी ब्रह्मिथी तने मळ्यो नयो, पण हरिए तारी स्तुति करी,
 तेथी ते वणिके तने प्रतिज्ञाजित कर्यो ठे; माटे ते हरिनी ब्रह्मिथी मळ्यो ठे. ”
 आ प्रमाणे परमात्मानुं वचन सांजळीने हृष्टुष्ट थयेझा मुनि अत्यंत प्रीतिजाव पा-
 म्या. घये मासे आहार मळ्या उतां पण लोभुपता अने उत्सुकतादिक दोषथी
 रहित, अजिग्रहमां आसक्त अने प्रज्जुना परमजक्त एवा ते निःस्पृह मुनिए वि-
 चार्थुं के “ परनी ब्रह्मिथी मळेझी आ जिह्वा त्याग करवा योग्य ठे. ” एम वि-
 चारीने ते मुनि इंद्र पकववाना नांजाना पासे गया; अने त्यां शुद्ध स्थंभिलमां ते
 मोदकनुं चूर्ण करीने राखमां नाखता नाखता पोताना आत्मानी निंदा करवा ला-
 ग्या के “ अहो ! अजिग्रहनी अपेक्षां विनानो जे आहार तेना अजिह्वापी थ-
 येझा मने धिक्कार ठे, अने अहो ! जगवानना ज्ञानने धन्य ठे के जेणे मारा अ-
 जिग्रहनुं रक्षण कर्युं. सूक्ष्म ज्ञान विना अंतरमां रहेला सूक्ष्म जावने कोण
 जाणी शके ? ” आ प्रमाणे शुद्ध ध्यानमां आरूढ थयेझा मुनिए मोदकनुं चूर्ण
 करवाना पिपथी सर्व कर्मोने चूरी नांखी तत्काळ केवलज्ञान प्राप्त कर्युं. पछी देवता-
 ओए रचेझा सुवर्ण कमळपर बेसी ते केवळी मुनिए पोतानाज अंतराय कर्म संबंधी
 देशना आपीने कळुं के “ हे जव्य प्राणीओ ! आ प्रमाणे अंतराय कर्मनुं फल
 जाणीने कोइए कोइने पण अन्तराय करवो नहीं. ” पछी श्री जिनेश्वर पासे आधी
 प्रज्जुने प्रदक्षिणा करी ‘ नमस्तीर्याय ’ एम बोझीने केवळीनी सजामां वेठा. अ-
 तुक्रमे मोक्षपदने पाम्या.

“ कर्मनुं फल अहीज मळे तो ते सारुं ठे, केमके ते कर्मने जीतवा माटे
 तेनो प्रतीकार करनार मळी शकं. तेथीज ढंढणअपि जिनेन्झना गुणोनुं ध्यान क-
 रीने सर्व कर्मनो जय करी केवलज्ञानने पाम्या. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशमासादवृत्तौ चाविंशतितमस्तंजस्य
 पंचविंशत्यधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३२५ ॥

व्याख्यान ३२६ मुं.

चित्तनी एकाग्रता विषे.

तैद्वपात्रधरो यद्गद्गाधावेधोद्यतो यथा ।

क्रियास्वनन्यचित्तः स्याद्भवञ्जीतस्तथा मुनिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेम तेदना पात्रने धारण करनारो, अथवा जेम राधावेध करवाने तैयार थयेदो माणस एकचित्तताळो थाय डे, तेम जयथी जय पामेद्वामुनि पण क्रियाने विषे एकाग्रचित्तवाळा थाय डे. ”

जेम मरणना जयथी जय पामेद्वो माणस तेदना पात्रने धारण करीने प्रमादरहित रहे डे, तेज प्रमाणे मुनि आत्मगुणना घातथी जय पामीने संसारमां अप्रमादी रहे डे. कोड राजाए कोड ब्रह्मणोपेत माणसने उपदेश आपवा माटे गुनेगार उरावीने तेनो वध करवानी आडा आपी, ते वखते सचाजनोए राजाने विनंति करी के “ हे स्वामी ! एनो अपराध माफ करो, तेने मारो नहीं. ” त्यारे राजाए कथुं के “ जा ते तेद्वथी जरेद्वामोद थाळने धारण करीने स्थाने स्थाने अनेक प्रकारना नाटक अने वाजित्रीथी व्याकुळ थयेद्वामुखा नगरमां भ्रमण करी तेद्वतुं एक विंदु पण पाळ्या विना अहीं आवे तो हुं तेने मारुं नहीं; पण जो तेद्वतुं एक विंदु पण पने तो तत्काळ तेना प्राणनो नाश करीश. ” ए वात पेद्वामाणसे कवूल करी, अने तेज प्रमाणे अनेक जनोथी व्याप्त थयेद्वामार्गमां नाटक वाजित्रीदि तरफ दृष्टि पण कर्या विना माथे तेद्वनो थाळ राखी एक चित्ते चाडवामां उपयोग राखीने तेद्वतुं विंदु पण पाळ्या विना आखुं नगरफरीने आव्यो, तेज प्रमाणे मुनि पण अनेक प्रकारना मुखदुःखथी व्याकुळ एवा आ संसारमां आत्मसिद्धिने माटे प्रमादरहित थाय डे. वळी जेम स्वयंवरमां कन्याने परणवा माटे राधावेध करवा तैयार थयेद्वो माणस स्थिर चित्तवाळो थाय, तेम जयथी जय पामेद्वामुनि संसारमां भ्रमण करवाथी अने गुणना आवरणादिक महा दुःखथी जय पामीने समिति गुप्तिरूप क्रियात्रोमां एकचित्त थाय डे. कथुं डे के—

अमिसद्बुद्धेण वणे, सीहेण य दाढचक्रसंगहिया ।

तद्द वि हु समाह्विपत्ता, संवरजुत्ता मुणिवरिंदा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ वनने विषे मांसमां लुब्ध, थयेद्वा सिंहे दाढरूप चक्रथी ग्रहण कर्या, तोपण संवरमां युक्त एवा मुनिवरो समाधिने प्राप्त थया. ” आ अर्थनुं समर्थन करवा माटे सुकोशद्व मुनिनो संबंध छे ते आ प्रमाणे—

सुकोशद्व मुनिनी कथा.

अयोध्या नगरीमां कीर्तिधर नामे राजा राज्य करतो हतो. तेने सहदेवी नामे पट्टराणी हती. अन्यदा राजाए सुकोशद्व नामनो पुत्र थये सते तेनी वाळवयमांज दीक्षा द्वाधी. सुकोशद्व मोटो थयो एट्ठे देशनो अधिपति थयो. केट्ठेक काळे कीर्तिधर मुनि पृथ्वीपर विहार करतां अयोध्या नगरीमां आव्या. मध्याह्न समये गोचरीने माटे तेपणे नगरीमां प्रवेश कर्यो. ते बन्वते सहदेवी राणीए तेने जोड्णे विचार कर्यो के “ जो कदाच सुकोशद्व आ तेना पिता कीर्तिधर मुनिने जोडे तो ने नकी दीक्षा देखे. ” एम विचारीने तेणे पोताना सेवकने कह्निने ते मुनिने नगर बहार काढी मूकाव्या. ते जोड्णे सुकोशद्वनी धात्री (धाव माता) रुदन करवा लागी. सुकोशद्वे तेने पूछ्युं के “ हे माता ! तमे केम रुओ ढो ? ” ते बोद्धी के “ नगारा पिता कीर्तिधर मुनिने तमारी माताए नगर बहार कढावी सूक्या, तेथी हुं रोउं बुं. ” ते सांचळी राजा सर्व समृद्धि सहित मुनिने वांदवा गयो. त्यां मुनिने वांदीने धर्मदेशना सांचळी. पढी राजाए पूछ्युं के “ हे स्वामी! महान् उपसर्ग प्राप्त थया ढतां पण मुनिजनो पोताना निर्जयता गुणुं रक्षण शी रीते करता हवो ? ” मुनि बोड्या के—

विषं विपस्य वह्नेश्च, वह्निरेव यदौषधम् ।

तत्सत्यं जवज्जीतानामुपसर्गेऽपि यन्न जीः ॥ २ ॥

जावार्थ—“ विषुं औषध विष ठे अने अग्निनुं औषध अग्नि ठे, ते सत्य ठे. केमके जवजी जय पामेझाने उपसर्गमां पण जय होतो नथी. ”

जेम कोड माणस विषथी पीमा पाम्यो होय तो ते विषुं औषध विपज करे ठे. जेम सर्पथी मंखायेझो माणस लींवनो विगेरे चाववार्थी जय पामतो नथी,

अथवा कोइ अग्निथी दग्ध थयेझो माणस अग्निदाहनी पीरानुं निवारण करवा माटे फरीधी अग्निनो ताप अंगीकार करे ठे: ते सत्य ठे. केमके जवथो जय पा-
मेझा मुनिओ अनादि काळना संचय करेळा कर्मनो कृत्य करवामां-उद्यपवंत थयेझा
होवार्थी उपसर्गोवने घणा कर्मनो कृत्य थतो मानीने जयनीत थता नथी. केमके
मोक्षरूप साध्य कार्यमां निर्जयता गुण सहायकारक ठे.

स्थैर्यं जवजयादेव, व्यवहारे मुनिव्रजेत् ।

स्वात्मारामसमाधौ तु, तदप्यन्तर्निमज्जति ॥ २ ॥

जावार्थ—“ जवना जयधीज एट्झे नरक तथा निगोदादिकमां प्राप्त
थता दुःख लछेगादिकथी जय पामीने तत्त्वज्ञानी मुनिपणणादिक व्यावहारिक क्रि-
यामां स्थिरताने धारण करे ठे. तेथी ते भवतुं जय पण-ज्ञानानंदमय आत्मसमाधिमां
झीन थइ जाय ठे, एट्झे विनाश पामी जाय ठे. अर्थात् आत्मध्यानमां झीन द-
येळा सुखदुःखमां समान अवस्थावाळा मुनिओने जयनो अज्ञावज होय ठे. ”

आ संसारमां मग्न थयेझा जीवोने धर्मनी इच्छाज थती नथी. इंद्रियोना
सुखनो स्वाद लेवामां तद्धीन थयेझा प्राणीओ मदीन्मत्तनी जेम विवेकरहितपणे
ज्यां त्यां जटके ठे, दुःखथी लछेग पामीने ते दुःखना नाश माटे अनेक उपायना
चित्तनथी व्याकुळ थइ जुंरुनी जेम महा मोहरूपी जवसागरमां परित्राण करे ठे.
वधारे श्रुं कहेशुं ! सर्व सिद्धिने आपनारा धीमान् वीतरागेने वंदनादिक पण करता
नथी, अने इन्द्रियो संबंधी विषयसुख मेळववाने माटे जन्म पर्यंत करेळा तप, उप-
वास विगेरे कष्टकारी अनुष्ठानने हारी जाय ठे. निदानता दोषोने पण गणता नथी.
मोक्षना हेतुरूप जैन शासनने देवादिक सुखना हेतुरूप मानीने मोह पामे ठे तथा
मिथ्यात्वथी वासित थयेझा ते जीवो एश्वर्यादिक मेळववाने माटे मत्स्यनी जेम
जवसमुद्रमां जटके ठे, माटे हे सुकोशल राजा ! जवने विषे निरंतर लछेग (वैराग्य)
धारण करवो तेज योग्य ठे अने तेज मोटा उपसर्गोमां पण सहायकारक ठे,
एम जाणवुं. ”

आ प्रमाणे गुरुना सुखथी उपदेश सांजळीने प्रतियोध पामेझा सुकोशल
राजाए तेमनी पासं दीक्षा झीधी. पत्नी सहदेवी राणी पुत्रना वियोगथी तथा प-
तिपरना द्रुपथी मृत्यु पामीने कोइ वनमां वाघण थइ. दैवयांगे विहार करतां की-

तिंथर तथा सुकोशद्व मुनि तेज वनमां आवी चातुर्मासिक तप करीने रत्ता. तपने अन्तं पारणाने दिवसे जिज्ञा माटे जतां वाघणे ते वचनेने जोया, एट्ठे तेनी सापे क्रोधथी दोनी. तेने आत्रता जोङ्गे वने मुनिए प्राणांत उपसर्ग जाणी कायोत्सर्ग कर्यो. वाघणे तेमने पानी दीधा ने खात्रा द्यागी. ते वाघणथी जज्ञण कराता सुकोशद्व मुनि कृपकश्रेणीपर आरूढ थड केवळज्ञान पामीने मोङ्गे गया. पछी कीर्तिधर मुनिहुं जज्ञण करतां ते मुनिना मुखमां सुवर्णनी रेखाथी महेद्दा दांत तेणे जोया एट्ठे दहापोह करतां तेने जातिस्मरण ज्ञान थयुं. पोताना पतिने ओळखीने तेने अत्यंत पश्चात्ताप थयो, एट्ठे तरतज ते वाघणं अनशन अंगीकार कर्युं अने मरण पामीने आठमा सहस्रार देवलोकां गड. कीर्तिधर मुनि पण शुक्ल ध्याने काळ करीने अजरामर (मोङ्ग) पदने पाम्या.

“ जवथी उद्वेग पामेद्दा सुकोशद्व मुनिए उपसर्ग पाम्या छतां पण तस्वदृष्टि राखीने दृढतानो त्याग कर्यो नहीं, तेमज कीर्तिधर मुनिए पण स्थिरतानो त्याग कर्यो नहीं; तेवी रीते बीजा मुनिओए पण तस्वदृष्टि अने उपसर्गमां स्थिरता धारण करवी. ”

इत्यद्भिनपरिमितापदेशभासादद्युत्तौ द्वाविंशतितमस्तंजस्य
परुविंशत्यधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३५६ ॥

व्याख्यान ३२७ मुं.

लोकसंज्ञा विषे.

निर्वेदी एट्ठे भवथी वैराग्य पामेद्दो अने मोङ्गुं साधन करवामां लक्ष्यमवत थयेद्दो प्राणी लोकसंज्ञामां मोह पामतो नथी. केमके लोकसंज्ञा धर्मना साधननो व्याघात करनारी छे, तेथी त्याग करवा योग्यज ठे. कथुं ठे के—

लोकमालंब्य कर्तव्यं, कृतं बहुजिरेव चेत् ।

(२१८) उपदेशप्रासाद ज्ञापत्र-जाग ५ मो. स्तंज ३३ मो.

तदा मिथ्यादृशां धर्मो, न त्याज्यः स्यात् कदाचन ॥ १ ॥

जावार्थ—“ घणा माणसोए जे कर्तुं ते करवुं एम जो लोकतुं अबल-
वन दइए, तो पञ्जी मिथ्यात्वीनो धर्म कदापि तजवा लायक थायज नहीं. केमके
मिथ्या धर्मतुं आचरण घणा लोको करे ठे. ”

आ जगतमां म्हेळ आचारतुं आचरण करनारा घणा लोको छे. कर्तुं
ठे के 'अनार्यो करतां आर्य थोना ठे, आर्यो करतां जैनधर्मी थोना ठे, अने जै-
नोमां पण जैन धर्मनी परिणतिवाळा बहु थोना ठे; माटे घणा लोकोतुं अनुसरण
करवुं नहीं.' वळी

श्रेयोऽर्थिनो हि ज्ञूयांसो, लोके लोकोत्तरे च न ।

स्तोका हि रत्नवणिजः, स्तोकाश्च स्वात्मसाधकाः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ 'आ छुनियामां धन, स्वजन अने शरीरादिकना सुखनो
मार्थना करनाराओ—तेन इह्वनाराओ घणा ठे; पण अमूर्त आत्माना स्वजावने प्र-
गट करवा रूपद्वक्षणवाळा लोकोत्तर कार्यमां प्रवृत्ति करनारा—तेना अर्थी घणा
होता नथी, ते योग्यज ठे. केमके बधा देपाराओमा रत्नना देपारी थोना होय
ठे; तेमज जीवोमां आत्मातुं साधन करनारा—निरावरणपणुं उत्पन्न करनारा
थोना होय ठे. ”

सर्वत्राप्यधिगम्यन्ते, पापिनो नेतरे जनाः ।

ज्ञूयांसो वायंसाः सन्ति, स्तोका यच्चाषपङ्क्तिणः ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ सर्व स्थाने पापी जनो मळी आवे छे, पण इतर एटझे धर्मी
माणसो मळी आवता नथी. केमके छुनियामां कागनाओ घणा ठे, पण चाष प-
ङ्कीओ तो थोनाज ठे. ” आ प्रसंग उपर एक कथा कहे ठे—

श्वेतश्याम प्रासादनी कथा.

एकदा श्रेणिक राजानी सजामां श्रेणी, सेनापति, सार्धवाह, दूत, छा-
रपाळ, मंरुझीक राजाओ, युवराज, अमाल्य, महामाल्य अने सेवको विंगरे सर्व

बेठा हता. ते बखने धर्मचर्चा चाहतां “ आ नगरमां धर्मी लोको घणा ठे के अधर्मी घणा ठे ” एवो प्रश्न थयो. ते बखते सर्व सजासदोए कहुं के “ पापी घणा ठे. अने धर्मिष्ठ थोना ठे. ” ल्यारे राजाए आग्रह पूर्वक अभयकुमार मंत्रीने पृच्छुं, ल्यारे ते बोड्यो के “ हे स्वामी ! धर्मिष्ठ लोको घणा ठे, अने पापी थोना छे. ” ते सांजळीने राजाए अति आग्रहथी पृच्छुं के “ ते शी.रीते ? ” ल्यारे अजयकुमारि कहुं के “ हुं. वतावी आपीश. ” पत्नी तेणे गामनी बहार एक श्वेत अने एक श्याम एवां वे चैत्यो कराव्यां, अने त्रिक, चत्वर, राजमार्ग अने बीजा मांडा मार्ग बिगरे आखा नगरमां पटङ्ग वागाव्यो के “ आजे सर्व लोकोए गाम बहार जवुं. तेपां जेओ धर्मी होय तेओए श्वेत प्रासादमां जवुं, अने जेओ पापी होय तेओए श्याम प्रासादमां जवुं. ” आबी उद्घोषणा सांभळीने सर्व लोको पोतपोतानी संपत्ति अनुसार बख्खादिक पहेरीने श्वेत चैत्यमां गया. मात्र कोइ मामो जाणेज बेज जग श्याम चैत्यमां गया. पत्नी अजयमंत्रीनी प्रेरणाथी सर्व परिवार सहित श्रेणिक राजा गाम बहार पेडा चैत्य पासे आव्या. त्यां सर्व लोकोने श्वेत प्रासादमां जोइने राजाए पृच्छुं के “ हे पौरजो ! तमे सर्वे श्वेत प्रासादमां केम पेठा ठे ? ” ते सर्वे बोड्या के “ हे महाराजा ! अमे सर्वे पोतपोताना कुळक्रमथी आवता धर्महुं आचरण कानारा होवाथी धर्मी ठीए, तेथी आ प्रासादमां आव्या ठीए. ” ते सांजळीने “ अहो ! प्राणातिपात, मृषावाद, अदत्तादान, परस्त्रीगमन अने घूत बिगरे साते व्यसनना दोपनी खाणरूप आ सर्व लोको पोताने धर्मवाळा कहे ठे. आ प्रमाणे होवाथी अजयमंत्रीहुं बचन सत्य थयुं ” एम मानतो राजा श्याम प्रासादमां गयो. त्यां मात्र मामा जाणेजने जोइने तेमने राजाए पृच्छुं के “ तमे वे आ चैत्यमां केम आव्या ? ” तेओ बोड्या के “ हे स्वामी ! अमे पहेडां श्री सुधर्मा स्वामीनी पासे मांस अने मदिरानो नियम धीधो हतो, ते नियमनो अमे जंग कर्यो, तेअ अमे महा पापी ठीए. केमके ‘ व्रत-दोषी महापापी’ व्रतनो दोप करनार महापापी कहेवाय छे. तेथी अमे आ प्रासादमां आव्या ठीए. ”

बीजी कोइ कथामां एम कहेलुं संजळाय ठे के—सुदर्शन श्रेष्ठी के जेणे राजगृह नगरीना लोकोपर अर्जुनमाद थी थता लपसर्गुं निवारण कर्तुं हर्तुं. ते श्रेष्ठी पोतानी स्त्री सहित मनमां विचार करीने ते श्याम चैत्यमां गया हता, अने

(३३०) उपदेशप्रासाद जापांतर—जाग ५ मो—स्तंज ३३ मो.

बीजा सर्वे श्वेत चैत्यमां गया हता. श्वेत चैत्यमां उपर प्रमाणे सर्व द्वोकोने पृथ्वीने राजा श्रेष्ठिके श्याम चैत्यमां पेसत, ज सुदर्शन श्रेष्ठिने जोऽ अजयकुमारने पृच्छ्युं के “ जेतुं धर्मीपणुं वाळगोपाळ सर्वमां प्रसिद्ध ठे, अने जेना धर्मनी कीर्ति त्रण द्वो- कमां विख्यात ठे, एवा आ श्रेष्ठी आ पापप्रासादमां केम पेठेद्या ठे ? ” मंत्रीए कर्णुं के “ आप त्यां जडने तेने पूढो, जेथी आपना संशयनी निश्चिं थाय. ” ते सांजळीने राजा परिवार सहित त्यां गया. पादाखीमांथी उत्तरीने तेणे श्रेष्ठिने पूच्छ्युं के “ तमे तो महा धर्मिष्ठ ठो, अने आ श्याम प्रासादमां केम पेठा ठो ? ” श्रेष्ठी बोध्या के “ हे स्वामी ! श्री महावीर स्वामीए वतावेदो श्रावक धर्म पण हुं यथा- विधि पाळी शकतो नथी. केमके निरंतर पट्काय जीवनी हिंसा थाय ठे. माटे हुं शो रीते धर्मी कहेवाठं ? गारुरीया मवाहनी जेम द्वोकसंज्ञानो त्याग करीने जे धर्मरसिक श्रावको श्री महावीरना वाच्येने यथास्थित पाळे ठे तेओज खरा धर्मिष्ठ ठे. तेमां पण संपूर्ण धर्मरसिक तो मुनिओज छे. केमके—

प्रातः षष्ठं गुणस्थानं, जवडुर्गाद्द्विद्वघनम् ।

द्वोकसंज्ञारतो न स्यान्मुनिद्वोकोत्तरस्थितिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ द्वोकोत्तर स्थितिवाळा मुनि जवरूपी विपम पर्वतने उद्ध- घन करनारुं, सर्व विरति रूप, प्रमत्त नामतुं उहुं गुणस्थानक पामीने द्वोकसंज्ञामां आसक्त थता नथी; अर्थात् सर्व द्वोकोए जे कर्णुं ते करवुं एम गतानुगतक न्या- यमां आसक्त थता नथी—तेमां आग्रही थता नथी. केमके मुनि द्वोकनी मर्यादा बहार रहेद्या ठे. द्वोक विषयमां उत्सुक ठे अने मुनि तो निष्काम छे. द्वोक पुद्- गद्विक संपत्तिने श्रेष्ठ माने ठे अने मुनि ज्ञानादिक संपत्तिने श्रेष्ठ माने ठे. माटे ते- वा मुनिने द्वोकसंज्ञाथी शुं ? कांज नहीं. ” कर्णुं ठे के—

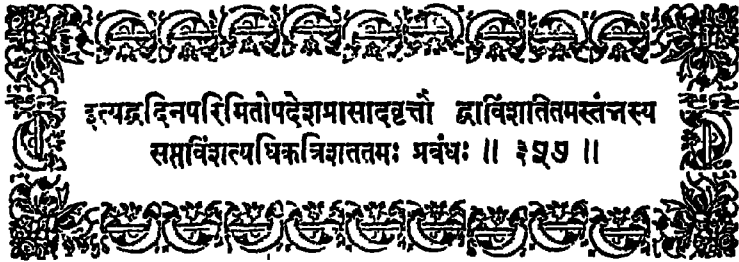
आत्मसाङ्गिकसधर्मसिद्धौ किं द्वोकयात्रया ।

तत्र प्रसन्नचन्द्रस्य, जरतस्य च निदर्शनम् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ आत्मसाङ्गीए सधर्मनी सिद्धि थाय ठे तो पढी द्वो- कसंज्ञानी शो जरुठे ठे ? अहीं प्रसन्नचंद्र मुनि तथा जरत चक्रीतुं दृष्टांत जाणो हेतुं. ”

लोकसंज्ञानो त्याग करीने आत्मस्वरूपना उपयोगरूप जोगसुखमां मद्य थयेवा मुनिओ उदय पामेवा ईन्द्रियसुखने वळता एवा पोताना घरधी थता प्रकाश जेवुं माने ठे. केमके तेमां कांइ पण सुख नथी. " इत्यादिक सुदर्शन श्रेष्ठीए प्रकाश करेवुं धर्महुं स्वरूप सांजळीने संज्ञायरहित थयेवा श्रेष्ठीक राजाए सुदर्शन श्रेष्ठीने प्रणाम करीने सर्व पौरजनोनी समझ तेमने मोडुं सन्मान आपतां कहुं के "अहो! मारुं नगर श्रेष्ठ ठे के जेमां तमारी जेवा पवित्र अने धर्मिष्ठ मनुष्यो रहे ठे." इत्यादि स्तुति करीने राजा पोताना मंदिर तरफ गया, अने पौरजनो पण ते श्रेष्ठीनीज प्रशंसा करना पोतपोताने स्थाने गया.

" लोकसंज्ञानो त्याग करीने जिनेन्द्रना मार्गना अनुजवधी आनंद पामेवो सन्मतिवाळो तच्चङ्ग पुरुष लोकमां प्रतिष्ठा पामीने शुद्ध आत्मधर्मे विस्तारे ठे. "

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशमासादवृत्तौ द्वाविंशतितमस्तंजस्य
सप्तविंशत्यधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३२७ ॥

व्याख्यान ३२८ मुं.

—४२४—

चहु स्वरूप.

चर्मचहुर्भूतः सर्वे, देवाश्चावधिचहुषः ।

सर्वचहुर्धराः सिद्धाः, साधवः शास्त्रचहुषः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सर्वे लोको चर्मचहुने धारण करनारा होय ठे, देवताओ अवधि ज्ञानरूप चहुवाळा ठे, सिद्धजीवो सर्व चहु (केवळज्ञान) ने धारण करनारा ठे, अने साधुओ शास्त्ररूपी ज्ञाने धारण करनारा ठे. ”

(३२५) उपदेशमासाद जापांतरं—जांग ५ मो. स्तंज ३२ मो.

स्याद्वादनी रीतिषु शास्त्र एतद्वे जे शासन (उपदेश) करे ते. जारंत, रामायण विगरे ग्रंथो आ लोक संबधी शिक्षा मात्र आपनारा होवाथी ते ग्रंथो शास्त्रनी संज्ञा पामता नथी. जैनागम पण जेने सम्यग्दृष्टिपणानी परिणति होय तेवा शुद्ध प्ररूपकनेज मोक्षतुं कारण थाय डे, पण तेनी मिथ्या प्ररूपणा करी होय तो ते जवतुं कारण थाय डे.

ते विषे श्री नन्दिसूत्रमां कहुं डे के “ इच्छेइयं दुवाद्दसंगं गणपिपिगं सम्पत्परिगहियं सम्मसुअं, मिञ्चत्परिगहियं मिञ्चसुअं । ” आ द्वादशांगी गणपिटक समकितवते ग्रहण कर्युं होय तो ते सम्पक्श्रुत कहेवाय डे, अने मिथ्यात्वीए ग्रहण कर्युं होय तो ते मिथ्याश्रुत थाय डे.

मूल श्लोकमां ‘ शास्त्र ’ शब्द छे. ते शास्त्र एतद्वे अनकांत मत व्यवस्थापक वाक्योनो समूह, ते चहु जेमने होय तेआने शास्त्र चक्षुवाळा निर्ग्रंथ साशुआ जाणवा. अहीं आर्यरक्षित सूरिनो संबध डे ते आ प्रमाणे—

आर्यरक्षित सूरिनी कथा.

देशपुर नामना नगरमां सोमदेव- नामे एक ब्राह्मण रहेतो हतो. तेने सोमा नामनी पत्नी हती, ते जैन धर्ममां दृढ हती. तेमने आर्यरक्षित अने फण्डुरक्षित नामे डे पुत्रो हता. तेमां मोटो पुत्र आर्यरक्षित पाटलीपुर जइने सांगोपांग वेदादि शास्त्रोनो अज्यास करीने पोताना नगरमां आब्यो. ते बखते राजाए मोटा उत्सव पूर्वक तेने हस्तीपर बेसानो पुरमवेश कराब्यो, अने इनाम विगरे आपी सन्मान कर्युं. पढा ते राजाए कोट्टा सत्कार सहित पोतानी माताने वंदन करवा घरे गयो. तेने जोड तेनी माता “ हे पुत्र ! तुं सारो डे ? ” एतजुंज बोद्धीने मौन रही. माताने उदासीन देखीने आर्यरक्षित बोड्यो के “ हे माता ! मारी साथे केम बोद्धता नथी ? अने सर्व लोकने पूज्य एवा सर्व शास्त्रना पारने पामेळा मने जोइने तमे केम आनंद पामता नथी ? ” ते सांजळीने तेनी माता बोद्धी के “ हे पुत्र ! स्वपरनो नाश करनारां, हिसानो उपदेश करनारां अने नरकने आपनारां आ शास्त्रो जणवाथी शुं ? आ शास्त्रोना प्रजावथी तुं घोर दुःखसमुच्चमां पनीश; एतुं जाणवाथी मने शी रीते आनंद थाय ? माटे जो तुं दृष्टिवादने अज्यास करे तो मारो आत्मा प्रसन्न थाय. ” विनीत पुत्रे विवेकथी माताने पूज्युं के “ ते

शास्त्र क्यां जणाय ठे ? ” माता बोली के “ तोसद्विपुत्र नामना गुरु पासे. ” पत्नी आर्यरक्षित मातातुं वचन अंगीकार करी प्रातःकाले मातानी रजा बइ जणवा चाट्यो, तेवामां तेने मळवा माटे आवनो तेना पितानो मित् ब्राह्मण सामानव शेरनीना सांठा बइने सामो मळयो. ते ब्राह्मण भेमथी आर्यरक्षितने मळीने बोड्यो के “ तमारे माटे हुं आ शेरनीना सांठा ब्वाव्यो बुं ते ड्यो. ” ते बोड्यो के “ ए सांठा मारी माताने आपजो, हुं कार्य माटे जाडं बुं. ” एट्ठे ते ब्राह्मणे तेनी माता पासे जइने सामानव सांठा आपी आर्यरक्षित साथे थयेदी वात कही. ते सांजळीने माताएं विचार्युं के “ जरूर आ शुक्रनथी एतुं सूचवन थाय ठे के मारो पुत्र सामानव पूर्वनी अन्यास करशे. ”

अहीं आर्यरक्षित पोते गुरुने वंदनादिकं करवानी रीतिथी अज्ञात होवाथो द्दरथ नामना श्रावकने साथे बइने गुरु पासे गयो, अने श्रावकनी विधि प्रमाणे गुरुने वादीने वेठो. पत्नी ते द्दरथे गुरुने आर्यरक्षितनी जाति, कुळ विगरे कहोने विशेषमां एट्ठुं कहुं के “ आ चौद विद्यानो पारंगामी थयो छे, अने तेने गइ काळे राजाए हस्तपर वेसानीने पुरमवेश कराव्यो ठे. ” पत्नी आर्यरक्षिते गुरुने कहुं के “ हे गुरु ! हुं दृष्टिवाद जणवा माटे आप पूज्येने आश्रये आव्यो बुं. ते जणवावीने मारापर कृपा करो. ” ते सांजळीने गुरु बोड्या के “ जो एम होय तो तुं दीक्षा ग्रहण कर, जेथी अनुक्रमे तेने दृष्टिवादनो अपे अन्यास करावीए. ” ते सांजळीने आर्यरक्षिते गुरु पासे दीक्षा दीधी. पत्नी तेणे गुरुने कहुं के “ मारा अहीं रहेवाथी राजा, स्वजनो तथा पौरदोको रागने दीधे बळात्कारे मने चारित्र्यी ब्रष्ट करशे. ” ते सांजळीने गुरु गब सहित आर्यरक्षितने बइने अन्य स्थाने गया. आ शिष्यनी चोरी प्रथमज श्री महावीर स्वामीना शासनमां थइ.

पत्नी तोसद्वीपुत्र गुरुने जेटहुं ज्ञान हतुं ते सर्व आर्यरक्षिते ग्रहण कर्युं. पत्नी गुरुनी आज्ञाथी वधारे जणवा माटे ते श्री वज्रस्वामी पासे जवा नीकळ्या. मार्गमां कोइ ग्राममां श्री जजगुप्त नामना सूरि हता. तेमने जइने आर्यरक्षिते वंदना करी. आर्यरक्षितने सर्वगुणयुक्त जोइ ओळखीने हर्षथी आक्षिपन आपी सूरि बोड्यां के “ हे वत्स ! मारुं जीवित अद्वय रहूं ठे, तेथी हुं अनशन करवा इच्छूं बुं. माटे तुं मारो निर्यामक था, एम हुं याचना करूं बुं. ” आर्यरक्षि-

ते तेमनुं वचन अंगीकार कर्युं, पढी भद्रगुप्त सूरिए अनशन दण्डने आर्यरक्षितने कहुं के "हे वत्स ! तूं वज्रस्वामीनी साथे एक उपाश्रयमां रहीश नहीं, पण भिन्न स्थाने-रहीने तेमनी पासे श्रुतनो अन्यास करजे. केमके जे संपक्रम आयुष्यवाळो जीव वज्रस्वामीनी साथे एक रात्रि पण रहे ते वज्रस्वामी साथे मृत्यु पामे एम ठे." आ प्रमाणेनुं तेमनुं वचन अंगीकार करी तेमनी निर्यामणा करीने तेमना मृत्यु पाम्या बाद आर्यरक्षित वज्रस्वामीए अहंकृत करेखी नगरीए गया. प्रथम रात्रि गामनी बहार रखा. ते रात्रिने पाउखे पहारे वज्रस्वामीने स्वप्नुं आव्युं के " मारा पात्रमां रहेहुं सर्व दूष कोइ अतिथि पी गयो. " प्रातःकाळे आर्यरक्षित मुनि वज्रसूरि पासे आवी-तेमने विधि पूर्वक बंदना करीने तेमनी पासे वेडा; एट्ठे सूरिए तेने स्वागत पूढीने कहुं के "क्या उपाश्रयमां तुं रहो छे ?" ते बोढ्यो के "हुं गामनी बहार रहो लुं. " त्यारे वज्रसूरि बोढ्या के "हे तोसखीपुत्रना शिष्य सोमपुत्र ! तूं बहार रहीने शी रीते अन्यास करी जकीश ? " आर्यरक्षिते कहुं के " हे स्वामी ! श्री जङ्गुप्त सूरिनी शिक्षाथी में जिन्न उपाश्रयनो आश्रय कयों छे. " ते सांभळीने वज्रस्वामीए उपयोग आप्यो, एट्ठे ते निमित्त जाणीने बोढ्या के " ज्ञानना सागर समान ते पूज्य सूरिए तने युक्तज कहुं ठे. " पढी श्री वज्रस्वामीए तेने पूर्वनी वाचना आपवा मानी-अने आर्यरक्षिते ग्रहण करवामांकी. अनुक्रमे थोडा समयमांज तेणे नव पूर्वनो अन्यास करी लीधो. पढी दशमं पूर्व जणवाने प्रवचेंदा आर्यरक्षित मुनिने गुरुए कहुं के " हवे दशमा पूर्वना यमकने जज्ञदी जण. " एट्ठे आर्यरक्षित, ते कठिनतावाळा, यमकने पण शिघ्र जणवा लाग्या.

अहीं आर्यरक्षितना वियोगथी पीडा पामता तेना मातापिताए तेने बोढाववा माटे फट्गुरक्षितने मोकब्यो. एट्ठे ते नानो जाइ मोटा जाइ पासे आवीने बोढ्यो के " हे जाइ ! तमें आपणा कुटुंबने प्रतिबोध आपो, मारी साथे घेर चाडो, अने मने पण तमारी दीक्षा आपो. " ते सांचळीने तेणे नाना जाइने दीक्षा आपीने गुस्ते विनंति करी के " हे स्वामी ! आपनी आज्ञा होयतो हुं मारा मावापने प्रतिबोध करवा माटे मारे गाम जाळं. " गुरु बोढ्या के " हे-वत्स ! तूं अन्यास कर, घेर जा नहीं. " यमकनी विषमताथी खेद पामेदा तेणे फरीथी गुस्ते पुढ्युं के " हे स्वामी ! में दशमां पूर्वमां केदशो अन्यास कयों ? " गुरु ह-

सीने बोध्या के “ हे वत्स ! दशमा पूर्वतुं एक विंशमात्र तें ग्रहण कर्तुं ठे, अने समुद्र जेटहुं बाकी रह्युं ठे; परंतु तूं खेद केम करे ठे? तूं लघमी ठो, वळी बुध्दिशाळी ठो, तेथी जडदी पार पामी जइश. ” आ प्रमाणे गुरुए तेने अज्यास करवाने माटे उत्साहित कर्यो, तोपण ते नाना जाइ सहित वारंवार गुरु पासे जइने कहेवा द्याग्यो के “ आ मारो जाइ मने बोद्धाववा माटे अहीं आव्यो ठे, माटे आप मने त्यां जवानी आझा आपो. ” त्यारे गुरुए श्रुतनो उपयोग आप्यो. ते उपरथी तेमने जणायुं के “ आ आर्यरक्षित गया.पढी शौभ्र पाडो आवशे नहीं, अने मारं आयुष्य हवे बहु थोरुं रह्युं ठे, तेथी दशमुं पूर्वतो मारामांज रहेशो, कोइ ग्रहण करशे नहीं. ” आ प्रमाणे जावीजाव जाणीने श्री वज्रस्वामीए तेने जवानी रजा आपी. पछी आर्यरक्षित मुनि पोताना जाइ फट्गुरक्षितनी साथे दशपुर नगरे आव्या. त्यां धर्मदेशना आपीने पोताना समग्र कुटुंबने प्रतिबोध पमाळ्यो, अने राजा पण समकित पाभ्यो.

एकदा श्री सौधर्मेन्द्र महाविदेह क्षेत्रमां विचरता श्री सीमन्धर जिनेश्वरने वंदना करवा गया. त्यां प्रचुना मुखथी सूक्ष्म निगोदतुं स्वरूप सांचळीने तेणे प्रचुने पूछ्युं के “ हे स्वामी ! जगत क्षेत्रमां आवुं सूक्ष्म निगोदतुं स्वरूप कहेनार कोइ ठे ? ” प्रचुए कळुं के “ आर्यरक्षित ठे. ” ते सांचळीने इन्द्र जगतक्षेत्रमां आव्या. त्यां आर्यरक्षित सूरिने वंदना करीने सूक्ष्मनिगोदतुं स्वरूप पूछ्युं, एट्ठे सूरिए सूक्ष्म निगोदतुं स्वरूप यथास्थित कही वताच्युं. ते सांचळीने हर्ष पामेढा इन्द्र स्वस्थाने गया. त्यार पढी श्री आर्यरक्षित स्वामीए अनुयोग पृथक् पृथक् स्थापन कर्या, अने प्रांते आयुष्य पूर्ण थतां अनशन करीने स्वर्गे गया.

“ कामक्रीना संबंधी मुखनां स्थानचूत एवी नवोढा स्त्रीतो त्याग करीने नवीन शास्त्रार्थ ग्रहण करवायां लघमी थयेढा आर्यरक्षित सूरि देवेन्द्रने पण वंदन करवा योग्य थया. माटे बीजा जव्य प्राणीओए पण तेवी रीते वर्तुं. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ द्वाविंशतितमस्तंजस्य

अष्टाविंशत्यधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३२७ ॥

व्याख्यान ३२९ सुं.

मूर्खा तजवा विषे.

मूर्खाच्छन्नधियां सर्वं, जगदेव परिग्रहः । .

मूर्खाया रहितानां तु, जगदेवापरिग्रहः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ मूर्खायी जेनी बुद्धि आछादित थयेली ठे एवा मा-
णसोने आखुं जगत परिग्रह रूप ठे, अने मूर्खायी रहित थयेलाने जगतज
अपरिग्रह रूप ठे. ”

मूर्खामां मग्न थयेला जीवोने सर्व जगत पोतातुं थयुं नथी, तोपण तेना
परिग्रह रूपज ठे. केमके ते ‘ हुं सर्व जगतनो स्वामी थाऊं, तेनो जोक्ता थाऊं ’
एवी इछाथी युक्त ठे, अने मूर्खाए करीने रहित थयेला प्राणीने ‘ पुद्गलिक स-
र्व वस्तु आत्माथी जिन्न ठे अनं अग्राह्य छे. ’ एम बिचारीने सर्वनो त्याग कर-
वाथी जगत परिग्रह रूपे नथी. अहीं कोऊने संदेह थाय के “ जीव अने पुद्गळ
(शरीर) एक क्षेत्र अवगाहीने रहेला होवाथी जीवने ते पुद्गळनो परिग्रह के-
म न कहेवाय ? ” तेनो उत्तर कहे ठे के ‘ जीवने ते पुद्गळ उपर रागद्वेषनी प-
रिणति थाय, तोज ते परिग्रहपणाने पामे ठे, अने रागद्वेषनी परिणतिनो त्याग
करवाथी श्रमण गुण प्रगट थाय ठे. ’ आ प्रसंग उपर संयत मुनिनो संबंध ठे ते
आ-प्रमाणे—

संयत मुनिनी कथा.

कांपीड्यपुर नामना नगरमां संयत नामे राजा राज्य करतो हतो. ते एकदा
मृगया करवा वनमां गयो. मांसना स्वादमां लुब्ध थयेलो ते राजा अश्व उपर च-
ढीने त्रास पामेला मृगोनी पाळळ तेमनो वध करवा दोळ्यो. ते वनना कोइ एक
प्रदेशमां एक मुनि धर्मध्यानमां मग्न रहेला हता. ते मुनिनी पासे आवता मृगोने
ते हणवा लाग्यो. तेवामां मुनिने जोइने ते जय पाग्यो, पटद्वे तेने वंदना करीने
राजा वोळ्यो के “ हे पृज्य ! आ मृगना वधथी थयेलो मारो अपराध माफ करो. ”

मुनि ते ध्यानमां होवार्थी मान रहेवा हाता तेथी तेमणे राजाने कांइ जवाव आप्यो नहीं, एटझे तो राजा अधिक जयभ्रांत थयो, अने विचार करवा द्याग्यो के “ क्रोध पामेद्या आ मुनि कोण जाणे शुं करशे ? ” फरीथी ते हाथ जोडीने जयथी बोड्यो के “ हुं संयत नामे राजा लुं, माटे मारापर कृपा करी मारी साथे बोड्यो. तमे क्रोध पामेद्या जणात्रो छे, तेथी तेजवने कोटी मनुष्योने नस्स करवा समर्थ डो. ” आ प्रमाणे सांजळीने मुनि बोड्या के “ हे राजा ! तने अजय डे. तने कोड वाळीने नस्स करतुं नथी. ” ए रीते राजाने आश्वासन आपीने मुनि ए तेने धर्मोपदेश आप्यो के “ हे राजा ! आ संसार अनित्य छे, तो तुं हिंसामां केम आसक्त थाय डे ? नरकना हेतुचूत हिंसा करवी तने योग्य नथी. जेम तने मृत्युनो जय डे तेम बीजा प्राणीअने पण मरणनो जय डे, माटे परदोकना हिततुं कार्य कर. स्त्री, पुत्रो अने आ देह पण जीवतानी पाठळ जीवे डे, अर्थात् तेणे मेळवेद्या अज्यादिकनो उपजोग करे डे. पण ते जीव मृत्यु पामे छे त्यारे ते स्त्री पुत्रादिक तेनी पाठळ जना नथी. माटे तेअ्रो शी रीते आ जीवना सहायचूत थाय ? तेथी ते सर्व कृतघ्नीअ्रो उपर आस्था करवी योग्य नथी. माटे तुं सर्व परिग्रहनो त्याग करीने चारित्रने अंगीकार कर. ” इत्यादि धर्मोपदेश सांजळीने राजा ए तत्काळ राज्यकृष्टिनो त्याग करीने ते गर्दजाद्वि मुनिनी पासे प्रब्रज्या ग्रहण करी.

हवे ते संयत मुनि सामाचारीमां आसक्त थइने अप्रतिषद्धपणे विहार करता कोइ गाममां गया. त्यां कोड एक मुनि स्वर्गथी चवीने कृत्रिय राजा थयो हतो, तेने कांइक निमित्त मळवाथी जातिस्मरण ज्ञान थयुं हतुं, तेथी वैराग्य पायीने तेणे पण दीक्षा दीधी हती. ते मुनि ए विहार करतां संयत मुनिने जोया. एटझे तेनी परीक्षा करवा माटे तेणे पृच्छुं के “ हे मुनि ! तमारुं नाम शुं ? गोत्र शुं ? अने शा माटे तमे आ प्रब्रज्या अंगीकार करी डे ? ” ते सांजळीने संयत मुनि ए जवाव आप्यो के “ मारुं नाम संयत मुनि डे, मारुं गोत्र गौतम डे. गर्दजाद्वि नामना आचार्ये मने उपदेश आपीने जावहिंसाथी निवृत्ति पमाड्यो डे, अने मुक्तिरूप फळ बतावीने तेनी प्राप्ति माटे मने दीक्षा आपी डे. ” ते सांजळीने संयत मुनिना गुणथी जेतुं चित्त हर्षित थयुं डे एवा ते कृत्रिय मुनि ए फरीथी कहुं के “ क्रियावादि प्रमुख सर्वे एक एक अंशतुं ग्रहण करवार्थी यथार्थ वस्तु स्व-

(३३७)- उपदेशभासाद जापांतर-जाग ५ मो. स्तंज-३३ मो.

रूपने जाणी शकता नथी अने कही पण शकता नथी. तेथी असत्परूपणानो त्याग करीने तमारे सधर्मशील थवुं. (स्याद्वाद धर्ममां दृढ थवुं.) वळी

परिग्रहग्रहावेशाद्दुर्जाषितरजःकिराः ।

श्रूयन्ते विकृताः किं न, प्रहापा क्षिणिनामपि ॥ १ ॥

-जावार्थ—“ परिग्रहरूपी ग्रह (चूतादिक)ना आवेशथी उत्सूत्र जाणारूप रजवने व्याप्त थयेद्या अने दोषरूप विकारवाळा जैन वेप विन-वकोना पण प्रहापो (असंबद्ध वचनव्यूहो) शुं नथी संजळता ? अर्थात् संजळाय ठे. ”

परिग्रहरूप जे ग्रह तेना आवेशथी ग्रस्त अने परिग्रहमां आसक्त थयेद्या मुनिवेषधारी पण ज्ञान पूजनादिकनो उपदेश करीने परिग्रह मेळववानी इच्छा-थी उत्सूत्र परूपणा करे ठे.

फरीथी पण कृत्रिय मुनिप महा पुरुषोना दृष्टांतवने स्थिर करवा माटे संयत मुनिने कहुं के श्री उत्तराध्ययना अदारमा अध्ययनमां कहुं ठे के—

एयं पुण्यपयं सोच्चा, अत्थधम्मोवसोहियं ।

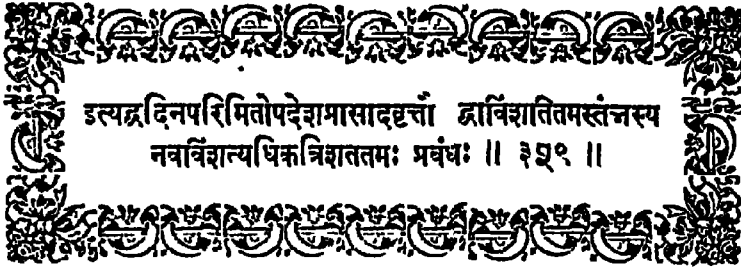
जरहो वि जारहं वासं, चिच्चा कामाइ पव्वए ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आ प्रमाणे अर्थ अने धर्मथी उपशोन्नित एवुं पुण्यपद (पवित्र पद) सांजळीने जरतचक्रीए पण जरतक्केत्रनो अने कामादिकनो त्याग करीने प्रव्रज्या ग्रहण करी. ”

आ प्रमाणे ते कृत्रिय मुनिप जरतादिकथी मांमीने महावळ मुनि पर्यंत अनेक महा पुरुषोनां दृष्टान्तथी “ परिग्रह रहित मुनिआने ज्ञान पूर्वक क्रियाओ फळदायी ठे. ” एम उपदेश करीने फरीथी कहुं के “ जेम जरतादिके श्री स्या-द्वाद तत्त्वर्नो आश्रय कर्यो हतो, तेथी राते तमारे पण तेज धर्ममां दृढ चित्तवाळा थवुं. ” ए प्रमाणे सांजळीन संयत मुनिप हर्ष पाथी ते मुनिनो उपदेश अंगीकार कर्यो. पछी चिश्काळ विहार करीने अलुक्रमे केवळज्ञान पाथी ते संयत मुनि मोक्षे गया.

“ हिंसाने तथा ममता (परिग्रह)ने तजीने तथा कृत्रिय साधुए कहेल्या

एकज वचनने सांजळीने संयत मुनि चारित्र पाळवामां विशेष आदरवाळा थया.
ते प्रमाणे वीजा विद्वानोए पण अनुसरवुं. ”

व्याख्यान ३३० मुं.

—*—*—

अनुभव विपे.

व्यापारः सर्वशास्त्राणां, दिक्प्रदर्शन एव हि ।

पारं तु प्रापयत्येकोऽनुभवो जववारिधेः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सर्व शास्त्रोनो व्यापार तो दिग्दर्शन मात्रज ठे, परंतु भव-
समुच्चना पारने तो एक अनुभवज पमाने ठे. ”

सर्व शास्त्रोनो तथा अनुयोग कथादिकनो (धर्म व्याख्यानादिकनो) जे
व्यापार एट्ठे अच्यास श्रवण विगरे ठे, ते मात्र दिग्दर्शनज ठे. जेम कोइ वटे-
मार्शु कोइ माणसने कोइ गामनो मार्ग पूठे ठे तो ते माणस तेने मात्र मार्गज वतावे
ठे. पण गामनी प्राप्ति तो पोताना पण चढाववाधीज थाय ठे. ए प्रमाणे शास्त्रोनो
अच्यास मात्र तत्त्वसाधनना विधिनेज वतावे ठे. पण संसारसागरना पारने तो एक
अनुभवज पमाने ठे. श्री सुयगमांग विगरे सूत्रोमां अध्यात्मजावे करीनेज सिद्धि
कहेदी ठे. तेथी सद्गुरुना चरणनी सेवा करनारे आत्मस्वरूपना जासनमां
तन्मयपणं उपजावुं. आ प्रसंग उपर आजिरिने उगनार वणिकनी कथा छे ते
आ प्रमाणे—

आजिरिचक वणिक कथा.

कोइ गाममां एक वणिक हतो, ते छुकाने बेसीने हंमेशां वेपार करतो हतो. एकदा तेनी छुकाने कोइ अति सरद्व स्वजावनी आजीरी वे रुपीआ द्दङ्गेने कपास देवा आवी. तेणे वणिकना हाथमां वे रुपीआ आपी तेनो कपास आपास कहुं, एद्वे ते वणिके “ हाद्वमां कपास बहु मोंधो डे. ” एम कहीने अर्धा अर्धा रुपीआनी वे धारण तोळीने तेने एक रुपीआनो कपास आप्यो. ते अति सरद्व स्वजाववाळी आजीरी “ वे वखत जोखी आपवार्थी वे रुपीआनो मने कपास आप्यो. ” एम जाणीने ते कपास द्दङ्गेने जद्वदी पोताने घेर गइ. पडी ते वणिके विचारुं के “आजे एक रुपीआ फोगटनो मळयो डे, माटे आज तो हुं तेनुं उत्तम जोजन जहुं. ” एम विचारीने ते रुपीआहुं घी, खारु, घडं विगेरे खरीदीने घेर मोकद्वयुं, अने पोतानी खीने तेना घेवर करवाहुं कहेवरव्युं. ते खीए घेवर तैयार कर्या; तेवामां बीजा कोइ गाममां रहते तोने जमाइ पोताना मित्र सहित कांड काम सार त्यां आव्यो, तेने जोइने हर्षित थयेदी पेढा वणिकनी खीए ते वनेने घेवर जमाड्या. “ खीआने जमाइपर अति स्नेह होय डे. ”

तेआो जमीने ग्या पछी ते वणिक जोजनने माटे घेर आव्यो, त्यारे हंमेशनी जेवुं स्वाजाविक जोजन जोइने तेणे पोतानी खीने पृच्छुं के “ हे प्रिया ! तें आजे घेवर केम कर्या नहीं ? ” खीए जवाव आप्यो के “ हे स्वामी ! घेवर तो कर्या हता, पण ते सत्पात्रने जमाड्या डे. आजे कांड काम माटे आपणो जमाइ तेना मित्र सहित अर्धी आव्यो हतो, तेने जवानी उतावळ हती, तेथी तेने ते घेवर जमाड्या डे. ” ते सांभळीने वणिक खेदयुक्त थइ विचार करवा द्वाग्यो के “ में बीजाते माटे थइने विचारी आजीरीने नकाभी डेतररी, तेने डेतरवाहुं पाप मने द्वाग्युं, अने घेवर तो बीजाए खाघा. मूर्ख पुरुषो खी पुत्रादिकने माटे अत्यंत पाप कर्म करे डे, पण ते पापहुं फळ तो तेने पोतानेज जोगवहुं पने डे. ” एम विचारी ते. गाम बहार जइने देहर्षिता करी पाठो वळतां सूर्यना तापवने ग्लानि पाववार्थी एक वृद्ध नीचे विश्रान्ति देवा वेठो; तेवामां कोइ मुनिने गोचरी जता जोइने तेणे कहुं के “ हे पूज्य ! अर्धी आवो. जरा विश्रान्ति द्यो अने मारी एक वात सांजळो. ” ते सांजळीने ज्ञानी मुनिए कहुं के “ हुं मारा पोताना कार्य माटे उतावळे जाउं हुं, तेथी हुं रोकाइश नहीं. ” वणिके बोड्यो के “ हे महाराज !

शुं बीजाने कापे पण कोऽ जता हशे के जेथी आप एवं बोढ्या के “ हुं मारा पोताना कार्यने माटे जाळं लुं ? ” मुनि बोढ्या के “ बीजाना कार्य माटे घणा जीवो क्लेश पामे ठे; तेमां प्रथम तो स्त्री पुत्रादिकने माटे क्लेश पामतो एवो तुंज दृष्टांत रूप ठे. ” आ एकज वाक्यथी प्रतिबोध पामीने ते वणिके मुनिने कहुं के “ आप तपतुं पाराणुं विगरे करो. पढी हुं आपनी पासे आवीश. ” पढी मुनि निर्दोष आहारवने देहने जाहुं आपीने स्वाध्याय ध्यान करवा लाग्या. ते वखते ते वणिके तेमनी पासे जऽ धर्मतुं श्रवण कर्तुं ते आ प्रमाणे—

अतीन्द्रियं परं ब्रह्म, विशुद्धानुजवं विना ।

शास्त्रयुक्तिशतेनापि, न गम्यं यद्बुधा जगुः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ उत्कृष्ट एवं ब्रह्म इन्द्रियोने गोचर नथी. तेथी विशुद्ध अनुजव विना शास्त्रनी संकनो युक्तिओथी—अनेक आगमरहस्यना अवबोधथी पण ते प्राप्त थतुं नथी, एम पंक्तितो कहे ठे. ”

न सुषुप्तिरमोहत्वान्नापि च स्वापजागरौ ।

कल्पनाशिल्पविश्रान्तेस्तुर्या चानुजवे दशा ॥ २ ॥

जावार्थ—“ आत्मअनुजव अवस्थामां, मोह नहीं होवार्थी सुषुप्ति अवस्था होती नथी, तेमज संकल्पविकल्पनो पण अज्ञाव होवार्थी स्वाप तथा जागर अवस्था पण होती नथी, परंतु ते तणे दशार्थी जिन एवी तुर्य (चोथी) दशा होय ठे. ”

दशा चार ठे—तेमां अति शयन करवा रूप सुषुप्ति अवस्था मिथ्यात्वीने होय ठे, शयन रूप अवस्था सम्यक् दृष्टिने होय ठे, जागर दशा अप्रमत्त मुनिने होय ठे, अने तुर्य दशा तो उत्तरोत्तर सयोगिकेवळी पर्यंत होय ठे. श्रंथांतरमां तीव्रनिष्ठाधूर्णित चित्तवाळाने सुषुप्ति अवस्था कही ठे. ते अनुजव ज्ञानवाळाने होती नथी. केमके अनुजवी मोहथी रहित ठे. तेमज स्वाप तथा जागर दशा पण अनुजवीने होती नथी. केमके ते कल्पनायुक्त ठे, अने अनुभवमां कल्पनानो अज्ञाव होय ठे. तेथी संपूर्ण नय पढ़ने आधारे अनुजवमां तुर्य (उजागर) दशाज कहेली ठे. ”

१ कपना ते विकल्पवचना तेहुं शिल्प ते विज्ञान तेमा जे विश्रान्ति ते ‘ कल्पना शिल्प विश्रान्ति ’ जाणवी.

इत्यादि गुरुना उपदेशार्थी प्रतिबोध पायेला! बणिके गुरुने कहुं के “ हे गुरु ! बंधुवर्गनी रजा दांने दीक्षा देवा माटे हुं अहीं पाठो आतुं त्यां मुधी आप अहींज रहेजो. ” एम कह्नि घेर जइ तेणो सर्व स्वजनाने तथा पोतानी स्त्रीने कहुं के “ आ छुकानना बेपारथी मने घणो अटप लाज मळे ठे, माटे घणो लाज मेळववा सारु मारे परदेश बेपार करवो ठे; तेने माटे अहीं वे सार्थवाह ठे. तेमां एक सार्थवाह एवो ठे के ते पोतातुं धन आपीने इच्छित नगरमां दाइ जाय ठे अने मेळवेला धनमां पोते जाग देतो नधी; अने बीजो सार्थवाह एवो ठे के ते पोतातुं धन आपतो नधी अने तेनी सेवा करतां ते प्रथमतुं उपाजन करेहुं सर्व धन पण दाइ दे ठे: तो तपो सर्वे कहो के हुं कया सार्थवाहनी साथे जाळ ? ” त्यारे सर्वे बोव्या के “ तूं पहेला सार्थवाहनी साथे जा. ” ते सांनळीने ते बणिक सर्वे बन्धुत्रोने दांने वहार उद्यानमां आव्यो. त्यां बंधुत्रोए “ सार्थवाह क्यां ठे ? ” एम पूछ्युं. त्यारे ते बोव्यो के “ आ वृक्षनी नीचे वेठेला सिद्धिपुरीना सार्थवाह आ साधु छे. ते पोताना धर्मरूपी धनने आपीने हमेशां बेपार करावे ठे, अने तेमां जे लाज मळे छे तेमांथी ते देशमात्र पण ग्रहण करता नधी. तेथी आनी साथे इच्छेदी एवी-मुक्तिपुरीए हुं. जइशा. बीजो सार्थवाह ते स्त्री स्वजन विगेरे जाणवा. ते पूर्वतुं धर्मरूपी धन दाइ दे ठे, अने नवुं धन वीतकुळ आपता नधी. माटे तपेज मने आनंदथी कहुं ठे के पहेला सार्थवाह जोडे जा. तेथी हुं तपारा सर्वेनो संबध मूकीने आ मुनिनोज आश्रय कहं हुं. ”

इत्युदीर्य स वणिग् मुनिपार्श्वे, बन्धुमोहमपहाय महात्मा ।

प्राप सानुजवधर्ममुदारं, सौख्यमत्र परत्र च लेजे ॥ १ ॥

जावार्थ—“ एम कह्निने ते महात्मा बणिक बंधुपरना मोहनो त्याग करीने मुनिनी पासेथी अनुजववाळा उदार धर्मेने आंगीकार करीने आ लोक तथा प-रलोकतुं सुख पाव्यो. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशमासादष्टौ द्वाविंशतितमस्तंजस्य
त्रिंशत्यधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३३० ॥

॥ समाप्तोऽयं द्वाविंशतितमः स्तंजः ॥

उपदेश प्रासाद

स्तंभ २३ मो

व्याख्यान ३३१ मुं.

योग विषे.

मनोवाक्काययोगानां, चापद्यं दुःखदं मतम् ॥

तस्यागान्मोहायोगानां, प्राप्तिः स्यादुद्दिशतादिवत् ॥१॥

ज्ञावार्थ—“ मन वचन अने कायानी चपळता दुःखदायक कहेली ठे. ते चपळतानो त्याग करवाथी उद्दिशतमुनि विगेरेनी जेम मोक्षयोगनी प्राप्ति घाय छे. ”

उद्दिशतमुनिनी कथा.

नंदिपुरमां रत्नशेखर नामे राजा राज्य करतो હતો. तेने रत्नमती विगेरे राणीओ હતી. तेमने मृतवत्साना^१ दोषने હીધે જેટલાં बाळको થતાં તે સર્વ મરી જતાં હતાં. તે दोषना निवारण માટે તેણે અનેક ઉપાયો કર્યા, પણ તે સર્વ નિष्ફલ થયા. एकदा राणीने एक पुत्रनो प्रसव थयो. તે पुત્રને મરણ પામેહોજ ધારીને ડકરમામાં નાંસી દીધો. દૈવવશે તે પુત્ર મરણ પામ્યો નહીં; તેથી તેને ડકરડામાંથી પાત્રો હાફ હીધો. તેલું નામ ઉદ્દિશતકુમાર પાન્યું. અનુક્રમે તે યુવાવસ્થા પામ્યો. પરંતુ સ્વજાવેજ મનમાં અત્યંત અહંકારી થયો. શરીરવને પણ એવો અહંકારી થયો કે કોઈને મસ્તક પણ નમાવે નહીં, તેમ વાણીથી પણ હુર્વચન વોહનારો થયો. આસ્વા જગતને તૃણ સમાન ગણતો સતો રત્નની જેમ અકરુ રહીને પોતાના માતા-

૧ મરેલા બાલક અવતરે તેનો દોષ.

(२३४) उपदेशप्रासाद जाषांतर—जाग ५ मो. स्तंज २३ मो.

पिताने पण नमे नहीं. एकदा ते द्वेल्यशाळामां गयो. त्यां जणावनार गुरुने उंचे आसने बेंठेला जोडने तेणे कर्णुं के “ अरे ! तुं अमारा अने अमारी रैयतना आवे-
दा दाणानो खानार थडने उंचा आसनपर बेसे ठे, अने मने नीचे बेसाने ठे. ”
एम कह्नीने गुरुने हात मारी नीचे पाफी दीधो. ते वात सांजळीने ‘ आ कुपुत्र
ठे ’ एम जाणी राजाए तेने पोताना देशपांथी दूर कर्यो.

उच्चित कुमार चाढतो चाढतो एक तापसना आश्रममां गयो. त्यां पग
उपर पग चढावीने ते तापसोनी सामे बेठो. एट्ठे तापसोए तेने शिखामण आपी
के “ हे जाग्यशाळी ! विनय राख. ” ते बोड्यो के “ मस्तकपर जटाजुट राखना-
रा अने आवे शरीरे जस्म चोळनारा नम्र वावाओने विषे विनय शो ? ” तेतुं ग-
र्विष्ठ वचन सांजळीने तापसोए तेने तरतुं त्यांथी काढी मूक्यो. एट्ठे ते क्रोधथी
बोड्यो के “ अरे ! मारा पितालुं हुं राज्य पामीश त्यारे तमारो निग्रह करीश.”
एम कह्नीने वरुवरुतो वरुवरुतो ते आगळ चाड्यो. मार्गमां तेने एक सिंह मळ्यो. तेने
जोडने हाथमां तीङ्गण खरुग दड अहंकारथी तेनी सन्मुखज चाड्यो. सिंहनी
साथे युद्ध थतां सिंह तेने खाड गयो. ते मरीने गर्दन थयो. त्यांथी मरीने उंट थ-
यो. त्यांथी मरीने फरीथी नंदिपुरमांज पुरोहितनो पुत्र थयो. बाढ्यावस्थापांज ते
चौद विद्यानो पारगामी थयो. त्यां पण अहंकारथीज मृत्यु पामीने तेज नंदीपुर-
मां गायन करनारो कुंभ थयो. तेने जोडने पुरोहितने तेनापर घणो स्नेह धवा ला-
ग्यो. एवामां कोड केवळज्ञानी ते गांमे पधार्या. तेने पुरोहिते नम्रताथी पूछ्युं के
“ हे पूज्य ! आ कुंभनापर मने घणो प्रेम थाय ठे तेतुं शुं कारण ? ” त्यारे केव-
ळीए तेना पूर्वजवतुं सर्व वृत्तान्त कर्णुं. ते सांजळीने ते गायकने जातिस्मरण ज्ञान
थयुं. तेथी ते केवळी परमात्मानां वचन सांजळवानो रसिक थयो. पत्नी ते गायके
पोताना उच्छारनो उपाय पूछ्यो. त्यारे श्री केवळीए अनेक स्याछाद पक्कथी यु-
क्त एतुं मन, वचन अने कायां रूप त्रण योगनी शुचिंतुं स्वरूप प्रकाशित कर्नुं, त-
था मोक्षना हेतुरूप पांच योगनां स्वरूपतुं, पण निरूपण कर्नुं. ते आ प्रमाणे—

मोक्षेण योजनाद्योगः , सर्वोऽप्याचार इष्यते ।

विशिष्य स्थानवर्णार्थाद्विबनैकाग्रगोचरः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सर्व आचार मोक्षनी साथे योग करनार होवार्थी योग रूप कहेला ठे. तेमां पण स्थान, वर्ण, अर्थ, आलंबन अने एकाग्रता ए पांचने विशेषे करीने योगरूप मानेला ठे. ”

अहीं मिथ्यात्वादिकना कारणचूत एवा मन, वचन, कायाना योग कर्म-द्विष्टि करवाना हेतुचूत होवार्थी ग्रहण करवा नही ; पण मोक्ष साधनना हेतु-चूत योगतुंज ग्रहण करवुं. समग्र कर्मनो जे कृत्य ते मोक्ष ठे. मोक्षनी साथे जोरु-नार होवार्थी ते योग कहेवाय ठे. जिनशासनमां कहेल्लो चरण सप्तति, करण सप्त-ति रूप सर्व आचार मोक्षना उपायचूत होवार्थी योग ठे. तेमां पण स्थान, वर्ण, अर्थ, आलंबन अने एकाग्रता ए पांच प्रकारना योगने विशेषे करीने मोक्षसाध-नना उपायमां हेतु मानेल्लो ठे. अनादि काळधी पर जावमां आसक्त थयेला प्राणी-ओ जवभ्रमण करनारा होवार्थी पुद्गळना जोगविद्यासमां मग थयेला होय ठे तेमने आ योग प्राप्त थतो नथी. परंतु अमारें तो एक मोक्ष साध्य ठे, एम धारिने जे प्राणी गुरुस्मरण तथा तत्त्वजिज्ञासा विगेरे योगवने निर्मळ, निःसंग अने परमा-नंदमय आत्मस्वरूपने संनारीने तेनीज कथा सांजळवामां प्रीति राखे ठे ते प्रा-णीने परंपराए आ योग सिद्ध थाय ठे. पण मरुदेवा मातानी जेम सर्व प्राणीओ-ने अल्प प्रयासे सिद्धि थती नथी. केमके ते मरुदेवा माताने तो आशातनादिक दोष अत्यंत अल्प हुता, तेथी तेने प्रयास विनाज सिद्धि प्राप्त थइ हती; अने बीजा जीवोने तो आशातनादि दोष अत्यंत होय ठे, तेथी गाढ कर्मना बंधनवाळा होवाने हीथे तेमने तो स्थानादिक कमे करीनेज सिद्धि प्राप्त थाय ठे.

तेमां स्थान एटल्ले वंदना करवी, कायोत्सर्गे उजा रहेवुं, वीरादिक आ-सन वाळवा तथा मुद्राओ करवी विगेरे, वर्ण एटल्ले अक्षरोना शुद्ध उच्चार करवा, अर्थ एटल्ले वाक्यनो जावार्थ चिंतववो, आलंबन एटल्ले अर्हत्स्वरूपवाच्य प-दार्थमांज उपयोग राखवो, अने एकाग्रता एटल्ले शुद्ध स्वरूपमां निश्चलता थवी. ज्यां सुधी ध्याननी एकता न थाय त्यांसुधी अंगन्यास (आसन), मुद्रा अने वर्णनी शुद्धि पूर्वक आवश्यक, चैत्यवंदन, पद्मिहोहण विगेरे क्रियाओ उपयोगनी चपळता-ना निवारण माटे अवश्य करवी. केमके ते सर्व जीवोने अतिशय हितकारी ठे, अने स्थान, वर्णना क्रमधीज तत्त्वनी प्राप्ति थाय ठे.

(५३६) उपदेशप्रासाद भाषांतर—जाग ५ मो. स्तंज २३ मो.

हवे ते पांचे योगमां वाह्य अने अर्च्यतर साधकपाणुं बतावे ठे. योगपंचक-
मां स्थान अने वर्ण ए वे कर्मयोग वाह्य ठे, अने बाकीना त्रण ज्ञानयोग ते अ-
र्च्यतर ठे. आ पांचे प्रकारना योग देशविरति अने सर्वविरतिने विषे अवश्य होय
ठे. आ पांच योग चपळतानी निवृत्तिमां कारणरूप ठे. मार्गासारी विगेरेमां आ
योग बीज मात्र होय ठे.

आ प्रमाणे केवळीना मुखधी धर्मोपदेश सांजळीने संसारनी अनित्यता
जाणी पुरोहित अने हुंव बबे शुद्ध धर्मने अंगीकार करी पाळीने स्वर्गे गया. त्यां-
धी च्यवीने अनुक्रमे मुक्तिने पामत्रो.

स्थान विगेरे पांच प्रकारना सुयोग मोहनी प्राप्तिमां कारणरूप ठे. ते यो-
गने मन, वचन अने कायानी शुद्धि पूर्वक लक्षित साधु धारण कर्या. ते प्रमाणे
बीजा जव्य जीवोए आ योगने विषे आदर करवो.

इत्यह्मदिनपरिमितोपदेशप्रासादद्वचौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
एकत्रिंशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३३१ ॥

व्याख्यान ३३२ मुं.

यज्ञ विषे.

ब्रह्माध्ययननिष्ठावान्, परब्रह्मसमाहितः ।

ब्राह्मणो क्षिप्यते नाघैर्निर्यागप्रतिपत्तिमान् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ब्रह्म नामना अध्ययनमां निष्ठावाळो, परब्रह्ममां सावधान
अने निरंतर याग जे कर्मदहन तेनी प्रतिपत्तिवाळो ब्राह्मण केण मुनि पापची
क्षेपातो नथी. ”

आचारांग सूत्रना प्रथम श्रुतस्कांधना नवमा ब्रह्म अध्ययनमां कहेली म-
र्यादांमां वर्तनार, परब्रह्म पट्टे शुद्ध आत्मस्वरूप जाणवा वके करीने समाधिवाळो

अने कर्मदेहन करवा रूप जे याग तेनी अत्यंत निष्पत्तिवाळो एंचो ब्राह्मण पद्वे द्रव्यजावधी ब्रह्मचर्यंतुं पावन करनार मुनि पापकर्मधी द्विस्र घतो नथी. हवे याग के० यज्ञ तेतुं वर्णन करे ठे.

यज्ञ वे प्रकारनो ठे. द्रव्ययज्ञ अने जावयज्ञ. तेमां गोमेध, नरमेध, गजमेध, ङगमेध विगेरे द्रव्ययज्ञमां अवज्य प्राणीनो वध थाय ठे. ते द्रव्ययज्ञना करवानारा आचार्यो निर्दयताथी एवां वाक्यो बोद्वे छे के—

यज्ञार्थं पशवः सृष्टाः, स्वयमेव स्वयंचुवा ।

यज्ञोस्य नृत्यै सर्वस्य, तस्माद्यज्ञे वधोऽवधः ॥

इत्यादि.

ब्रह्माण पोते यज्ञने माटेज पशुओ उत्पन्न कर्यां ठे, अने यज्ञ आ सर्व जगतना कस्याण माटे ठे, तेथी यज्ञमां जे वध थाय ते वध (हिंसा) कहेवाय नहीं. औषधीओ, पशुओ, वृक्षो, पक्षिओ अने तिर्यंचो यज्ञमां मरण पामवाधी लुंची गति (स्वर्ग)ने पामे ठे. तद्व, व्रीहि, जव, अडद, जळ, मूळ अने फळ विधिपूर्वक आपवाधी मनुष्यो पर पितृदेवताओ एक मास सुधी प्रसन्न रहे ठे, मत्स्यतुं मांस आपवाधी वे मास सुधी प्रसन्न रहे ठे, हरिणतुं मांस आपवाधी त्रण मास, घेताना मांसथी चार मास, पक्षिना मांसथी पांच मास, वकराना मांसथी ङ मास, वृषत् जातिना मृगना मांसथी सात मास, एण जातिना मृगना मांसथी आठ मास, रुरुजातिना मृगना मांसथी नव मास, जुंरु अने महिषना मांसथी दश मास, सस-त्ता अने काचवाना मांसथी अगियार मास, गायतुं मांस, दुध अथवा खीरथी एक वर्ष, अने घरना वकराना मांसथी बार वर्ष सुधी पितृदेवनी तृप्ति थाय ठे. आ प्रमाणे स्मृतिमां कहेद्वी हकीकतने अनुसारे पितृना तर्पणने माटे मूढ पुरुषो जे हिंसा करे ठे ते पण दुर्गतिने माटेज ठे. ए प्रमाणे योगशास्त्रना बीजा प्रकाशमां कथुं ठे.

प्रबोध चिंतामणिमां स्मृतिने अनुसरनारा स्मार्त्तोंने शिक्षावचन कथुं ठे के “ जो ब्राह्मणो वेदना मंत्रो शक्तिवाळा ठे एम कहेता होय तो हणवानो व्यापार कर्या बिनाज मात्र मंत्र बोद्ववाधीज वकराओना प्राण जवा जोइए. जो वेदना मंत्रोनी शक्ति विषे कांइ पण प्रमाण होय तो हणाता वकराओने वेदना न थवी

(३३८) उपदेशभासाद चापतर—भाग ५ मो. स्तंज ३३ मो.

जोड़ए, जो वेदना मंत्रोनी अतिशयवाळी शक्ति होय तो शांतिने माटे होमेळा वाघर्षी देवताओ केम प्रसन्न थता नथी ? वळी वेदना मंत्रोधी परणेली स्त्रीओने विधवा थयेझी जोड़ने पंक्ति पुरुष वेदनी निर्दोषता शी रीते कहेशे ? पंचेंद्रिय प्राणीनो वध करतां पण जेओनुं मन शंका पामतुं नथी तेओने कुंथुवा, पुरा विगेरे जीणा जीवोनी हिंसा करतां तो क्यांथीज दया आवशे ? जेओनो, हिंसा ए धर्म ठे, जळ तीर्थ ठे, गाय पूज्य ठे, गुरु गृहस्थाश्रमी ठे, अग्नि देव ठे अने ब्राह्मण पात्र ठे तेओने शुं कहेवुं ? ”

श्री धनपाळ पंक्ति च्यपयागनी श्लाघा पण करी नहोती. ते विपे एवी कथा ठे के—श्री जोजराजाए यज्ञमां वध करवा माटे एक बोकनो आप्यो हतो, ते बोकनो वें वें शब्द करतो हतो. ते जोड़ने बीजा सर्व पंक्तिपे यज्ञनी श्लाघा करी. त्यारे राजाए धनपाळ पंक्तिने कहुं के “ तुं पण बुद्धि अनुसार यज्ञनी स्तुति कर. ” ते सांजळीने श्रावकधर्म पाळनार धनपाळ पंक्तिने कहुं के “ हे राजा ! आ बकरो तपने एय कहे ठे के—

नाहं स्वर्गफलापेन्नो गेरसिको नाज्यर्थितस्त्वं मया

संतुष्टस्तृणचक्रणेन सततं साधो न युक्तं तव ।

स्वर्गे यान्ति यदि त्वया विनिहता यज्ञे ध्रुवं प्राणिनो

यज्ञं किं न करोषि मातृपितृभिः पुत्रैस्तथा बान्धवैः॥१॥

जावार्थ—“ हुं स्वर्गफलेना उपजोगमां रसिक नथी, में कांड तमारी पासे तेनी याचना करी नथी, हुं तो तृणनुं चक्रण करीने निरंतर संतुष्ट छुं. माटे हे जह्ना माणस ! तमारे मने मारवो योग्य नथी. जो कदाच तमे यज्ञमां हणेळा प्राणीओ स्वर्गमांज जाता होय, तो तमे माता, पिता, पुत्र अने वांधवादिकवके केम यज्ञ करता नथी ? ”

आ श्लोक सांजळीने राजाने क्रोध चढ्यो. पण फरी समय पामाने धनपाळ पंक्तिने तेने प्रसन्न कर्यो. परंतु पोताना व्रतनियमनो जंग कर्यो नहीं. आ प्रसंग उपर एक वीजो पण संबंध ठे ते नीचे प्रमाणे—

रविगुप्त ब्राह्मणनी कथा.

अवन्ति नगरीमां रविगुप्त नामे एक ब्राह्मण रहतो हतो. ते हंभेजां वेद-

शास्त्रनी युक्तिथी लोकोनी पासे यज्ञधर्मनो उपदेश करतो हतो अने कहेतो के “ वेदमां कहेझी हिंसा करवाथी दोष नथी, पण उलटुं यज्ञाचार्यने, यज्ञ करनारने तथा होमेक्षा बकरा विगेरेने मोडुं फळ प्राप्त थाय्ये. ” इत्यादि उपदेश करतो ते आयुष्य पूर्ण थतां मरण पामोने त्रीजो नरकमां उत्पन्न थयो. त्यांथी नीकळ्या पडी अनंत काळ सुधी जवज्जमण करीने कांपित्य पुरमां वामदेव नामे ब्राह्मण थयो. त्यां पण अश्वमेधादिक यज्ञोनो उपदेश करवा ब्राह्म्यो, तथा रात्रिजोजन विगेरे बावीशे अजह्यतुं निरंतर जज्ञण करवा ब्राह्म्यो. तेने सुमित्र नामे श्रावक मित्र थयो हतो. ते सुमित्र तेने निरंतर शिखापण आपतो हतो के “ दीन शब्द करता बकराओजे हणाने धर्म माननारा, निर्दय, नपुंसक जेवा, यज्ञ करनारा ब्राह्मणो कसाइथी पण अधिक पापी छे. ‘ हिंसाने पण वेदमां अहिंसा कहेझी छे. ’ ए प्रमाणे आगमना रागथी मिथ्या कहेनारा विचारशून्य हृदयवाळा ब्राह्मणो चार्वाकनी शा माटे निंदा करे छे ? अर्थात् ते करतां चार्वाक घणा-सारा छे. ” ते सांजळीने वामदेव बोड्यो के “ हे मित्र ! जैनोए तने मुग्ध होवाथी छेतयो छे, माटे तुं आम बोड्हे छे. ” सुमित्रे कहुं के “ निःस्पृही मुनिओ बीजाने शा माटे डेतरे ? तेथी तेने शो ब्राह्म मेळववो छे ? तेने कांइ स्पृहा तो छे नही. ” आ प्रमाणे सुमित्र तेने बारंवार समजावतो हतो, पण ते वामदेव प्रतिबोध पामतो न्होतो.

एकदां नजीकना कोइ गांभे विवाहप्रसंग हतो, ते निमिने सुमित्र वामदेवने साथे दइने त्यां जवा चाड्यो. मार्गमां कोइ ग्राम नजीक आव्या एटळे त्यां रोकाया. ते वरखते संध्यासमय थयो हतो. एटळे सुमित्रे तो चतुर्विध आहारतुं प्रत्याख्यान कर्युं. वामदेव तो रात्रिपज रसोइ करीने जमवा बेठो. ते वरखते तेणे मित्रने बोड्याव्यो के “ हे मित्र ! जोजन करवा चाड, हजु घणी रात्रि गइ नथी, संध्यासमयज छे. आपणे दीपकनो सारो प्रकाश करीने जमवा बेसीए. ” सुमित्र बोड्यो के “ रात्रिजोजनना जे दोषो कहेझा छे ते दोषो अंधकारमां जमवाथी पण लागे छे अने सांकरा मुखवाळा पात्रमां जमवाथी पण लागे छे, तेमज दीवो करवाथी पण बीजी बहु हिंसा लागे छे. केमके राभे दीवानी जोतना आकर्षणथी अनेक पतंगीया विगेरे जीवो आबी आबीने ते दीवाना पात्रमां पने छे अने तेनी जोतमां बळी जाय छे. माटे मारे तो रात्रिजोजनना विषयमां द्विविध त्रिविधे करीने प्रत्याख्यान छे. ” ते सांजळीने ते वामदेव जैनगुरुनी निंदा करतो खावा बेठो. हवे

(३५०) उपदेशासाद जाषांतर—जाग ए मो स्तंज ३३ मो.

रांधवानाी तपेह्नीमां दैत्रयोणे अजाणतां सर्प रंधाड गयो हतो, तेथी खाड रथा पडी वामदेवने विष वरुथुं, सुमिते नवकार मंत्र जण्णीने ते विष उतार्थुं, पडी सुमित्र तेने केवळी पासे दड गयो. त्यां वामदेव पोतानो पूर्व जव सांजळीने प्रतिबोध पाम्यो, पडी वामदेवे केवळी गुरुने जावयझुं स्वरूप पूछथुं, त्त्यारे केवळी बोड्या के—

इन्द्रियाणि पशून् कृत्वा, वेदीं कृत्वा तपोमयीम् ।

अहिंसा आहुतीर्दद्यादेष यज्ञः सनातनः ॥ १ ॥

जावार्थ—“इन्द्रियोने पशुरूप करीने अने तप रूपी वेदी (कुंज) करीने अहिंसा रूपी आहुति देवी, ए सनातन जावयझुं कहेह्यो डे. ”

केवळीना वाक्यथी प्रतिबोध पामेह्यो वामदेव जावयझुं करवामां रसिक थयो, पडी तेणे पोताना पिताने जडने कथुं के “ हुं दीक्षा दडं जुं. ” पिताए जवाव आप्यो के “ तुं पुत्ररहित डे माटे ‘ अपुत्रस्य गतिर्नास्ति ’ पुत्ररहित माणसनी सङ्गति थती नथी. ” ते सांजळीने वामदेव बोड्यो के—

जायमानो हरेद्दुर्जार्था, वर्धमानो हरेद्धनम् ।

अथमाणो हरेत् प्राणान्, नास्ति पुत्रसमो रिपुः ॥ १ ॥

जावार्थ—“पुत्र उत्यथ थतांज जायीतुं हरण करे डे, मोटो थतां धनतुं हरण करे डे, अने कदी मरण पामे तो प्राणोतुं हरण करे डे, माटे पुत्र संपान बी-जो कोड शत्रु नथी. ”

इत्यादि युक्तिथी मातापिताने प्रतिबोध पमाकीने वामदेवे दीक्षा ग्रहण करी अने आत्मकार्य साधुं.

“ केवळीना वाक्यथी द्रव्ययझुंनो त्याग करीने जावयझुं करवामां रसिक थयेह्या वामदेवे वक्रतानो त्याग करी शीघ्रताथी शिव सुख प्राप्त कथुं. ”

इत्यह्ददिनपरिमितोपदेशासादवृत्तौ त्रयोविंशतितपस्तंजस्य
छात्रिंशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३३५ ॥

व्याख्यान ३३३ सुं.

द्रव्यपूजा—जावपूजा.

स्याद्भेदोपासनारूपा, अव्यार्चा गृहमेधिनाम् ।

अज्ञेदोपासनारूपा, साधूनां भावपूजना ॥ १ ॥

जावार्थ—“ गृहस्थीश्रोत्रे जेदत्तपासना रूप द्रव्यपूजा होय ठे, अने साधुश्रोत्रे अज्ञेदत्तपासनारूप जावपूजा होय ठे. ”

जेदत्तपासना रूप एतद्वे. आत्माथी अर्हन् परमेश्वर जुदा ठे, प्राप्त थयेला आत्मानंदना विहासी ठे. तेनी उपासना एतद्वे निमित्त आर्द्धबन रूप सेवा ते रूप द्रव्यपूजा गृहस्थीश्रोत्रे योग्य ठे, अने साधुश्रोत्रे तो अज्ञेद उपासना एतद्वे परमात्मा थकी पोतानो आत्मा अजिन्न ठे एवा प्रकारनी जावपूजा योग्य ठे. जोके अर्हन् जगवानना गुणतुं स्मरण करवुं, तेमंतुं बहुमान करवुं, एवा उपयोग रूप सविकल्प जावपूजा गृहस्थीश्रोत्रे पण ठे, तोपण निर्विकल्प उपयोगवाळी आत्मस्वरूपना एकत्व रूप जावपूजा तो मुनिश्रोत्रेज योग्य ठे. आ प्रसंग उपर एक संबध ठे ते नीचे प्रमाणे—

धनसार वणिकनी कथा.

श्रीपुर नगरमां जितारि नामे राजा राज्य करतो-हतो. ते नगरमां धनसार नामनो एक वणिक रहतेो हतो. ते अत्यंत दरिद्री होवार्थी कोइ पण स्थाने आदर पामतो नहीं परंतु ते स्वजावे सरळ हतो, अने हमेशां सद्गुरु पासे, धर्मोपदेश श्रवण करतो हतो. एकदा तेणे विनय पूर्वक दीनवाणीथी गुरुने पृच्छुं के “ हे स्वामी ! हुं दरिद्री, दुःखी अने निर्धन केम थयो ? ” गुरुए कळुं के “ तें पूर्व जावे श्रीजिनेश्वरनी पूजा करी नथी, तेथी दुःखी थयो ठे. हवे आ जन्ममां तुं द्रव्यपूजा तथा जावपूजा कर, जेथी तारां दुःखनो क्षय थाय. तेमां जावपूजातुं स्वरूप पूर्वाचार्योप एतुं कळुं ठे के—

(५५३) उपदेशासाद ज्ञापानर-जाग ५ मो. स्तंज ३३ मो.

दयानसा कृतस्नानः , सन्तोषशुभ्रवस्त्रभृत् ।

विवेकतिलकभ्राजो, ज्ञावनापावनाशयः ॥ १ ॥

नक्तिश्रद्धानघुसृणोन्मिश्रपाठारजध्रवैः ।

नवब्रह्मांगयुग्देवं, शुद्धमात्मानमर्चय ॥ ३ ॥

ज्ञावार्थ—“हे उत्तम! छव्य अने ज्ञावथी स्वपरना प्राण रक्षण रूप द-
था रूपी जळवने स्नान करीने, पुद्गलिक मुखनी इच्छाना अज्ञाव रूप संतोष
-तद्रुप वस्त्रने धारण करीने, स्वपरना विज्ञागुं जे ज्ञान-तद्रुप विवेकगुं तिलक
करीने तथा अरिहंतना गुणगानमां एकाग्रता रूप ज्ञावना वने करीने पविल अं-
तःकरणवाळो यज्ञे, नक्ति अने श्रद्धा रूप चंदनधी मिश्र एवा केसरना द्वे
करीने नव प्रकारना ब्रह्मचर्य रूप नव अंगोने धारण करनार अनंत ज्ञानादि पर्या-
यवाळा शुद्ध आत्मारूप देवनी पूजा कर. ”

पडी कृपा रूपी पूषणी माळा अर्पण कर, वे प्रकारना धर्म रूप वे अंग-
हुहणा आगळ धर, ध्यान रूपी सार अहंकारोने तेना अंगमां निवेशन कर.
आठ मदस्थानना त्याग रूपी अष्टमंगळ तेनी पासे आळेख, ज्ञान रूपी अग्निमां
शुभ्र विचार रूपी काकतुंरु (अग्रह) नो धूप कर, पूर्वे करेढा धर्म रूपी द्वावण
उतारी धर्मसन्ध्यासरूप बद्धि स्थापन करीने तेमां क्षेपन कर अने पडी आत्म-
सामर्थ्यरूप आरति उतार.

इत्यादि ज्ञाव पूजागुं स्वरूप बीजा ग्रंथोधी जाणी लेवुं.

जिनेश्वरनी पूजा, स्नात्र, गुणसमूहनी स्तुति, अने स्तवना विगेरे कर-
वाधी दर्शन रहित (मिथ्यात्वी) जीवोने दर्शन (समकित्त)नी प्राप्ति थाय ठे, अने
जेने दर्शन गुण प्राप्त थयो होय ठे तेने द्वायिक ज्ञावनी उत्पत्ति थाय ठे, तथा जिन-
पूजा रत्नत्रयीनी प्राप्तिगुं कारण थाय ठे. श्री गौतमस्वामीए जगवानने पूछथुं
ठे के “ हे जगवान् ! जिनेश्वरनी स्तुति, स्तवन अने मंगळ जणवाधी जीवोने
शुं थाय ? ” जगवाने कहुं के “ हे गौतम ! स्तुति, स्तवन अने मंगळधी
जीवोने ज्ञान, दर्शन अने चारित्रनो दान थाय. ” वळी श्री जिनेश्वरनी पूजा

करवार्थी पुद्गलिक संपत्ति पण प्राप्त थाय ठे, धन, धान्य, राज्य, चक्रवर्तीपणुं तथा इन्द्रपणानी द्दह्मी पण प्राप्त थाय ठे अने ठेवट चिदानंद संपत्ति (मुक्ति) पण प्राप्त थाय-ठे. ए प्रमाणे श्री जिनेश्वरनी सेवा वन्ने प्रकारनी द्दह्मीनी प्राप्तिमां कारणचूत ठे. ”

इत्यादि गुरुमुखधी धर्मदेशना सांजळीने धनसारे गुरुने पुढीने “ आ-जधी श्री अर्हन्तनी पूजा कर्या विना मुखमां पाणी पण नांखवुं नहीं ” एवो अजिग्रह ग्रहण कर्यो. ते दिवसधीज आरंजीने ते श्रेष्ठी हंमेशां जिनप्रतिमानी केसर, चंदन, कर्पूर (वरास) विगेरे सुगंधी डव्योधी अने सुगंधी एवा जाइ, पद्म, चंपो, केतकी, माद्वती, मचकुंद विगेरेनां ताजां पुण्पोधी पूजा करवा लाग्यो. ए प्रमाणे त्रिकरण शुद्धि वने निरंतर बहुमानधी श्री जिनेन्द्रनी प्रचुताने ज्ञान द्द-ष्टिरूप मार्गमां उत्तारीने पूजा करतां ते धनसारे घणुं पुण्य उपार्जन कर्युं. ते पुण्य-ना तात्कालिक लदयधी तेना घरमां अनेक प्रकारनी द्दह्मी प्रगट थइ; एट्ठे विशेषे करीने जिनजक्ति करता एवा ते श्रेष्ठीए जिनचैत्य, जिनविंव, पुस्तक अने चतुर्विध संघ ए साते क्षेत्रमां घणुं धन खरच्युं. ए प्रमाणे हंमेशां डव्यपूजा जाव-पूजा करतां धनसारं श्रेष्ठी समक्ति पामी, देवतुं आयुष्य वांधी मनुष्यजवतुं आ-युष्य पूर्ण थतां प्रथम स्वर्गमां देवता थयो. त्यांधी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां, उत्तम कुळने विषे उत्पन्न थइ सद्गुरु समीपे दीक्षा दइ मुक्तिसुखने पामशे.

“ आ श्राच्छर्मा धनसार श्रेष्ठीए जिनेश्वरनी पूजालुं फळ शीघ्रपणे आ भवमांज मेळव्युं, अने पळीना जवमां चारित्र दइने जावपूजानी विशुद्धिवने ते मुक्तिने पाम्यो. तेतुं छष्टांत सांजळीने अन्य जव्य प्राणीओए पण डव्य तथा जाव ए वन्ने प्रकारनी पूजा अवश्य करवी. ”

इत्यह्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
त्रयस्त्रिंशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३३३ ॥

व्याख्यान ३३४ सुं.

ध्यान विषे.

ध्याता ध्यानं तथा ध्येयमेकतावगतं त्रयम् ।

तस्य ह्यानन्यचित्तस्य, सर्वदुःखक्षयो जवेत् ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ ध्यान करनार, ध्यान अने ध्येय ते ध्यावाने योग्य-ए त्रणेनी अक्यता रूप ध्यान जेने प्राप्त थयेदुं ठे ते एकाग्र चित्तवाळाना-तद्रूप चेतनावाळाना-अर्हत् स्वरूप ने आत्मस्वरूपने तुह्य लपयोगंपणे ग्रहण करनारना आत्मिक गुणने आचरण करनारा-रोकनारा सर्व दुःखोनो (सर्व कर्मोनो) क्षय थाय डे. ” आ प्रसंगमां कृपकमुनिनो संबंध डे ते आ प्रमाणे—

कृपक मुनिनी कथा.

कोइ एक मुनि निरंतर मासकृपणादिक अनेक दुस्तप तपस्यातुं आचरण करता सता एक लुधानमां रहीने आत्मस्वरूपतुं ध्यान करता हता. तेमना गुणथी मसक्त थयेकी कोइ देवी हंमेशां ते मुनिने वंदन करी तथा स्तुति करीने कहेती के “ हे मुनि ! मारा पर प्रसाद करीने मारा योग्य कांड कार्य बतावशो. ” एकदा ते मुनि कोइ ब्राह्मणना दुष्ट वचन सांजळीने क्रोध पामी तेनी साथे युद्ध करवा ह्याग्या. मुनि तपस्यावने अति कृश थयेला होवाथी ते ब्राह्मणे तेने मुष्टि बिगेरेना प्रहारथी मारीने पृथ्वीपर पामी नांख्या. फरीथी मुनि क्रोध करीने युद्ध करवा ह्याग्या. तोपण तेने ते ब्राह्मणे प्रहार करी पामी नांख्या. एम अनेक वार ते ब्राह्मणे तेमने प्रहारादिवने जर्जरित करी नाख्या, एटखे ते मुनि पराजय पामीने मांक मांक पोताने स्थाने आख्या. बीजे दिवसे प्रातःकालमां हंमेशानी जेप ते देवीए आचीने मुनिने वंदनां करी, पण मुनिए देवीनी सासुं पण जोयुं नहीं, तेम कांड बो-व्या पण नहीं. तेथी ते देवीए पूछुं के “ हे स्वामी ! कया अपराधथी मारी साथे आजे तमे बोझता नथी ? ” मुनि लंचे स्वरे बोव्या के “ काले पेला ब्राह्मणे मने माथों तोपण तें मारुं रक्षण करुं नहीं, तेमज मारा ते शत्रुनो तें कांड अपकार पण कयों नहीं. माटे मात्र मीठां वचन बोळीने प्रीति बतावजारी एवी तने हवे हुं बोलाववा

इच्छंतो नथी. ” ते सांजळीने स्मितथी अधरोष्ठने कांतिमान करती देवी बोली के “ हे मुनि ! ज्यारे तमे वझे एक वीजाने वळगीने युष्क करता हुता, ते वखते कौतुक जोवानी इच्छावाळी हुं पण त्यांज हती; परंतु ते वखते में तमने वझेने समान क्रोधवाळा जोया, तेथी ‘ आ वेमां साधु कोण अने ब्राह्मण कोण ? ’ ए हुं जाणी शकी नहीं. तेथी करीने तमारी रक्षा अने ब्राह्मणने शिक्षा हुं करी शकी नहीं. ” ते सांजळीने जेनो क्रोध शान्त थयो ठे एवा मुनि बोळ्या के “ हे देवी ! तें मने आज्ञे बहु सारी प्रेरणा करी, तेथी हवे हुं आ क्रोधरूपी अतिचार दोषतुं मिथ्या दुष्कृत आपुं बुं. हे देवी ! में ध्यान रूप शास्त्रविद्यानो घणा यत्नथी अन्यास कर्यो ठे, श्रवण कर्तुं ठे अने वीजाने शीखव्युं पण ठे, तेमज तेतुं अनुमोदन पण कर्तुं ठे. तोपण खरे वखते ते मने स्मरणमां आव्युं नहीं.

शून्यं ध्यानोपयोगेन, विंशतिस्थानकाद्यपि ।

कष्टमात्रं त्वज्जव्यानामपि नो दुर्लभं जवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ध्यानना उपयोग विना मात्र कायक्लेशरूप वीश स्थानक विगेरे तप अजव्य प्राणीओने पण दुर्लभ नथी, अर्थात् घणा अजव्य प्राणीओ पण तेवुं तप करे ठे. ” चिंतनी एकाग्रता रूप जे ध्यान—तेना उपयोगथी शून्य ए-वो वीशस्थानक विगेरे तपसमूह मात्र कायक्लेशरूपज ठे, ते तो अजव्योने पण दुर्लभ नथी. वाढाचरण तो जैनोक्त पण घणा प्रकारे अजव्योए पूर्वे कर्था ठे.

हवे ध्यान करनारतुं स्वरूप कहे ठे—

जितेन्द्रियस्य धीरस्य, प्रशान्तस्य स्थिरात्मनः ।

स्थिरासनस्य नासाग्रन्यस्तनेत्रस्य योगिनः ॥ १ ॥

रुद्धबाह्यमनोवृत्तेर्धारणाधारणारयात् ।

प्रसन्नस्याप्रमत्तस्य, चिदानन्दसुधात्निहः ॥ २ ॥

साम्राज्यमप्रतिघ्नं घ्नन्तरेव वितन्वतः ।

ध्यानिनो नोपमा लोके, सदेवमनुजेऽपि हि ॥ ३ ॥

(३५६) उपदेशप्रासाद भाषांतर—जाग ५ मो. स्तंज २३ मो.

ज्ञावार्थ—“ जेणे इन्द्रियोनो जय करेलो ठे, जे आत्मवीर्यना सामर्थ्य-
वडे परीसह अने उपसर्गोधी अकंप्य छे, जेना क्रोधादिक कपाय ज्ञांत थयेला ठे,
जेनो आत्मा साधन परिणतिमां सुखमय होवाधी स्थिर ठे, जेणे चपळताना नि-
रोधने माटे आसन स्थिर करीने नासिकाना अग्रजागे दृष्टिने स्थापन करेली ठे
(रत्नत्रयमां मय छे), ध्येयमां चित्तने स्थिर करवुं ते धारणा तेना आधारधी जेणे
बाह्य मनोदृष्टिने रोध करेलो ठे, जे मनना काहुप्यधी रहित प्रसन्न ठे, जे अज्ञा-
नादिक आठ प्रमादधी रहित अप्रमत्त ठे, जेणे चिदानंदरूप असृतनो स्वाद
लीधो ठे, अने जे अन्तःकरणमांज अद्वितीय साम्राज्यनो एटले वाह्यार्थंतर विपद्
रहित स्वगुण संपदारूप स्वभाव परिवारोपेत उकुराइनो स्वार्धीन करवारूप
विस्तार करे छे, एवा ध्यानी मुनिनी उपमा देवताओमां के मनुष्योमां कांइ पण नधी.
अहीं तिर्यंचने नारक दुर्गति होवाधी ग्रहण करेल नधी, अर्थात् त्रिचुवनमां स-
हजानंदविद्यासीनी तुलना करी शक्य एवुं उपमा सादृश्य ठेज नहीं. ”

हे देवी ! आ प्रमाणे अनेक प्रकारना ध्यानशास्त्रनुं उल्लंघन करीने में अ-
योग्य कर्युं, ते ठीक कर्युं नहीं. ”

त्यार पळीधी ते मुनि निरंतर निश्चलचित्तधी ध्यान करवा द्याग्या. देवा-
दिके करेला उपसर्गोमां पण प्रथमनी जेम चपळता करी नहीं. मेरुनी जेवुं निश्चल-
ध्यान ध्याइने अंते स्वर्गे गया. पढी ते मुनिने जक्तिपूर्वक नमन करीने पेढी देवी
पोताने स्थाने गइ.

“ ध्यानधी ब्रह्म थयेला मुनि अज्ञानी जेवोज ठे; माटे कष्टमां पण मुनि
ध्याननो त्याग करवो नहीं. ए आ कथानो सार ठे. ”

इत्यह्मदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
चतुर्विंशदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३३५ ॥

व्याख्यान ३३१ मुं.

दुर्ध्याननां-६३-स्थानोतुं स्वरूप.

त्रिषष्टिध्यानस्थानानि, उत्पन्नान्यार्त्तैरौद्धतः ।

तत्स्वरूपं लिखामि द्वितीयप्रकीर्णसूत्रतः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आर्त्तध्यान अने रौद्धध्यानथी उत्पन्न थयेदां त्रेसठ ध्यान-नां स्थानको ठे. तेतुं स्वरूप वीजा प्रकीर्ण सूत्रथी (आठरपञ्चख्वाणथी) अत्रे द्वाखुं तुं. ”

आतुर प्रत्याख्यान नामना प्रकीर्णक सूत्र (पयन्ना सूत्रमां) मां “अन्नाण जाणे ” इत्यादि पाठ ठे. तेमां दुर्ध्याननां त्रेसठ स्थानको गणाव्यां ठे. ,

१ अज्ञान ध्यान—“ अज्ञानज कव्याणकारी ठे. केमके तेमां व्याख्यान वाचवुं, जणवुं, जणावुं विगेरे आयासनो अभाव ठे. ” एम मनमां विचारवुं, ते अज्ञानध्यान कहेवाय ठे. ते ध्यान ज्ञानपंचमीनी कथामां कहेदा वसुदेवाचार्ये कर्तुं हतुं, माटे तेवुं दुर्ध्यान ध्यावुं नहीं.

२ अनाचार ध्यान—अनाचार ते दुष्टाचार-दोषयुक्त आचारण, ते संवंधी ध्यान ते कौकण साद्युए क्षेत्रमां अग्नि सळगाववा रूप कर्तुं हतुं. तथा देवता थयेदा शिष्य कहेवा नहीं आववाथी चारित्रनो त्याग करवाने इच्छता आपाढ स्वरिण ते ध्यान कर्तुं हतुं.

३ कुदर्शन ध्यान—बौद्धादिक मिथ्यादर्शनतुं. ध्यान सुराष्ट्र भावके कर्तुं हतुं.

४ क्रोध ध्यान—कुलवालुक, गोशालक, पालक, नमुंछि, शिवच्छुति विगेरे कर्तुं हतुं.

५ मान ध्यान—बाहुवळि, सुचूम चक्री, परशुराम, हठथी आवेला संगमदेव विगेरे कर्तुं हतुं.

६ माया ध्यान—अन्यने ठेंतरवारूप मायाध्यान आपादचूति मुनिए द्वाहु बहोरवा माटे कथुं हतुं.

७ द्योत ध्यान—सिंहकेसरिया द्वाहुना इच्छक साधुए कथुं हतुं.

८ राग ध्यान—रागने अजिज्वंगमात्र समजवो. तेना काम राग, स्नेह राग अने दृष्टि राग ए त्रणे प्रकार ठे. तेमां विष्णुश्रीना उपर विक्रमयश राजाने कामराग थयो हतो. दामनकना ससरानुं पोताना पुत्रनुं मरण सांजळीने स्नेह रागने लीधे हृदय फाटी गथुं हतुं, अने कपिलने दृष्टिराग (दर्शननो राग) थवाथी ब्रह्म देवदोकमांथी आवीने पोताना मतना रागथी पोताना शिष्योने 'आसुरे रमसे' इत्यादि कथुं हतुं. आ त्रणे प्रकारना रागनुं ध्यान न करवुं.

९ अप्रीति ध्यान—अप्रीति एट्ठे अन्य उपर जोहनो अध्यवसाय अथवा द्वेष. ते ध्यान यज्ञनी शरुआत करावनारा मधुपिंग अने पिषपह विगेरेने थयुं हतुं, तथा हरिवंशनी उत्पत्तिमां वीरक देवने थयुं हतुं.

१० मोह ध्यान—वासुदेवना शवने लपानीने ७ मास सुधी फरनारा बळज्जने थाय छे ते समजवुं.

११ इच्छा ध्यान—इच्छा एट्ठे मनमां धारेले द्वाज मेळववानी उत्कट अजिद्वेषा, तेनुं ध्यान ते इच्छाध्यान. ते वे मांषा सुवर्णना अर्थी कपिलने कोटी सुवर्णना द्वाजमां पण इच्छानो अंत आव्यो नहोतो तेनी जेम समजवुं.

१२ मिथ्या ध्यान—मिथ्या एट्ठे त्रिपर्यस्त (अवळी) इष्टिपणुं. तेनुं ध्यान ते मिथ्याध्यान. ते जयांदि, गोविंद विगेरेने थयुं हतुं.

१३ मूर्छा ध्यान—मूर्छा एट्ठे प्राप्त थयेद्वारा राज्यादिक उपर अत्यंत आसक्ति, तेनुं ध्यान तें मूर्छाध्यान. ते पुत्रोने उत्पन्न थतांज मारी नांखनार अथवा खोरु खापणवाळा करनार कनकध्वज राजाने थयुं हतुं.

१४ शंका ध्यान—शंकनते शंका एट्ठे संशय करवो—तेनुं ध्यान ते शंका-ध्यान. ते आपाठ सुरिना अव्यक्तवादी शिष्योने थयुं हतुं.

१५ कांक्षा ध्यान—एट्ठे अन्य अन्य दर्शननो अथवा पोताना दर्शननो आ-

ग्रह अर्थात् कांहा, तेलुं ध्यान ते कांहाध्यान. ते “हे कपिला! त्यां पण धर्म छे अने अर्ही मारा मतमां पण धर्म छे ” एम बोळनारा मरिचिने थयुं हतुं.

१६ गृहि ध्यान—एट्ळे आहारादिकने विषे अत्यंत आकांक्षालुं ध्यान. ते मथुरावासी मंगुसूरिने तथा व्रतनो त्याग करनार कंकरिक राजाने थयुं हतुं.

१७ आशा ध्यान—एट्ळे पारकी वस्तु मेळववानी अजिंढाषालुं ध्यान. ते निर्दय ब्राह्मणना पाथेय प्रत्ये पाथेय विनाना मूढदेवने थयुं हतुं.

१८ तृषा ध्यान—तृषापारिसहना उदयथी उत्पन्न थयेळी पीका, ते पीकाए करीने थतुं जे ध्यान ते तृषाध्यान. आ ध्यान पिता साधुनी साथे जतां मार्गमां तृषाथी पीकायेला ह्रस्वक साधुने थयुं हतुं.

१९ कृधा ध्यान—कृधाना परवशापणार्थी थतुं ध्यान ते कृधा ध्यान. ते राजगृह नगरना उधानमां आवेळा लोकोने मारवा तैयार थयेळा द्रमकने थयुं हतुं.

२० पथि ध्यान—एट्ळे अल्पकाळमां इष्ट स्थाने पहाँचवालुं ध्यान. ते ध्यान पोतनपुरना मार्गने शोधता वट्कळचिरिने थयुं हतुं.

२१ विषममार्ग ध्यान—घणा विकट मार्गालुं ध्यान. ते सनत्कुमारने शोषनार महेन्डसिंहने अथवा ब्रह्मदत्तने शोधनार वरधनुने थयुं हतुं.

२२ निष्ठा ध्यान—एट्ळे निद्राने आधीन थयेळालुं ध्यान. ते ध्यान स्त्यानर्धि निष्ठाए करीने पारालुं मांस खानार, हस्तिना दांत खेंची काढनार, तथा मोदकना अजिंढाषी साधुने थयुं हतुं.

२३ निदान ध्यान—एट्ळे बीजा भवमां स्वर्गनी अथवा मनुष्यपणानी समृद्धि मेळववानी इच्छार्थी नव प्रकारनां नियाणां करवा संबधी ध्यान. ते नंदिषेण, संभूति अने औपदी विगेरेने थयुं हतुं.

२४ स्नेह ध्यान—स्नेह एट्ळे मोहना उदयथी पुत्रादिकने विषे थती प्रीतिविशेष. ते ध्यान मरुदेवा, सुनंदा अने अर्हचकनी माताने थयुं हतुं.

२५ काम ध्यान—काम एट्ळे विषयनो अभिधाष तेलुं ध्यान ते कामध्यान. ते हासा अने महासा देवीए देखामेळा विषयसुखना लोचथी कुमारनंदि

(५५०) उपदेशप्रसाद भाषांतर—जाग ५ मो. स्तंज २३ मो.

सेनीने थयुं हतुं, तथा रावणने थयुं हतुं.

५६ अपमान ध्यान—अपमान एट्ठे परगुणनी प्रशंसा सांजळीने थतो ड्य्या अथवा चित्तनी काट्टुप्यता (मत्तिनता), तेतुं ध्यान ते अपमान ध्यान. ते वाहु अने सुवाहुनी प्रशंसाने नहीं सहन करनार पीठ अने महापीठने तथा स्वृद्ध-ज्जदनी प्रशंसाने सहन नहीं करी शकनार सिंहगुफावासी मुनिने थयुं हतुं.

५७ कल्लह ध्यान—एट्ठे क्लेश कराववातुं ध्यान. ते रूक्मिणी अने स-त्यजामाना संबंधमां तथा कमलामेळाना दृष्टांतमां नारदने थयुं हतुं.

५८ युष्क ध्यान—एट्ठे शत्रुना प्राणव्यपरोपणना अध्यवसाय रूप ध्यान. ते हह्व तथा विहह्व नामना बंधुना विनाश माटे चेफा राजानी साथे युष्क करनारा कौणिकने थयुं हतुं.

५९ नियुद्ध ध्यान—प्राणना अपहार रूप अधम युष्क रहित यष्टि मु-ष्टि विगरेथी जे जय मेळववो ते नियुद्ध कहेवाय ठे, तेतुं ध्यान ते नियुष्क ध्यान. ते ध्यान वाहुवळी तथा जरत राजाने थयुं हतुं.

६० संग ध्यान—संग एट्ठे त्याग कर्मां उतां पण फरीथी तेना संयोगनी अजिवापा, तेतुं ध्यान ते संगध्यान. ते राजीमती प्रत्ये रथनेमिने तथा नागिद्धा प्र-त्ये जवदेवने थयुं हतुं.

६१ संग्रह ध्यान—अत्यंत अहंसिवके धनादिकनो संग्रह करवातुं ध्यान ते संग्रह ध्यान. ते मम्मण श्रेष्ठिने थयुं हतुं.

६२ व्यवहार ध्यान—पोताना कार्यना निर्णय माटे राजादिक पासे न्या-य कराववो ते व्यवहार कहेवाय ठे; तेतुं ध्यान ते व्यवहार ध्यान. ते वे सपत्नीओने पोतपोतानो पुत्र उराववा माटे थयुं हतुं.

६३ क्रयविक्रय ध्यान—द्वाने माटे अल्प मूख्यवडे वधारे मूख्यवाळी वस्तु खरीद करवी ते क्रय कहेवाय ठे; अने धणुं मूख्य वडने अल्प मूख्यवाळी वस्तु बेचवी ते विक्रय कहेवाय ठे. ते क्रयविक्रयतुं ध्यान आजीरीने कपास आ-पनार वणिकने थयुं हतुं.

६४ अनर्थदंरु ध्यान—एट्ठे प्रयोजन विना हिंसादिक करवातुं ध्यान.

ते अत्यंत उन्मत्तपणाने लीधे छंपायन मुनिने कष्ट आपनार शव विगेरेने थयुं हतुं.

३५ आजोग ध्यान—आजोग एटले ज्ञान पूर्वक व्यापार, तेतुं ध्यान ते आजोग ध्यान. ते ब्राह्मणनां नेत्रो धारीने वरुणुंदातुं मर्दन करनारा ब्रह्मदत्त चक्रीने थयुं हतुं.

३६ अनाजोग ध्यान—अनाजोग एटले अत्यंत विस्मरण, तेथी थतुं ध्यान ते अनाजोगध्यान. ते प्रसन्नचंद्रने थयुं हतुं.

३७ ऋण ध्यान—ऋण ते देतुं, ते आपवा माटे थतुं ध्यान तेऋणध्यान. ते^१

३८ वर ध्यान—एटले मातपितादिकनावधधी अथवा राज्यना अपहारधी उत्पन्न थतुं ध्यान. ते परशुराम तथा युज्मने थयुं हतुं, अने सुदर्शनना उपर कामरागवाली व्यंतरी थयेद्री अजया राणीने थयुं हतुं.

३९ वितर्क ध्यान—वितर्क एटले राज्यादिक ग्रहण करवानी चिंता, तेतुं ध्यान. ते नंदराजानुं राज्य खेवानी इच्छावाळा चाणिक्यने थयुं हतुं.

४० हिंसा ध्यान—एटले पामा विगेरेनी हिंसा करवातुं ध्यान. ते कृवामां नांखेदना कादन्न सांकरिकने थयुं हतुं.

४१ हास्य ध्यान—हास्य करवातुं ध्यान. मित्र सहित चंद्ररुच आचार्यतुं हास्य करनार शिष्यने थयुं हतुं.

४२ प्रहास ध्यान—प्रहास ते उपहास. निंदा अथवा स्तुति रूप तेतुं ध्यान ते प्रहासध्यान. ते ' हे नैमित्तिक मुनि ! हुं तमने वंदन करुं छुं ' ए प्रमाणे धार्तिक मुनि प्रत्ये मठकरीमां बोद्धता चंरुमद्योत राजाने थयुं हतुं.

४३ प्रक्षेप ध्यान—अति क्षेपवाळुं ध्यान ते प्रक्षेपध्यान. ते मरुचूति तरफ कमठने तथा श्री महावीरस्वामीना कानमां खीदना नांखनार गोपने थयुं हतुं.

४४ परुप ध्यान—परुप एटले अति निष्ठुर कर्म तेतुं ध्यान ते परुपध्यान. ते ब्रह्मदत्त पुत्र उपर चुद्धाणी राणीने तथा युगवाहु जाइ उपर मणिरथने थयुं हतुं.

४५ जयध्यान—जय ए मोहनी अंतर्गत रहेद्री नोकपाय प्रकृति डे. तेतुं ध्यान गजसुकुमादने उपसर्ग करनारा सोमित्त ससराने थयुं हतुं.

(३५३) उपदेशासाद जापांतर—नाम १ मो. स्तंज २३ मो.

४६ रूप ध्यान—आदर्शादिकमां जे जोवुं ते रूप कहेवाय ठे; तेतुं ध्यान ते रूपध्यान वे प्रकारतुं ठे. स्वरूपध्यान अने पररूप ध्यान. तेमां “ मारुं रूप सारुं ठे ” एम जे मानवुं ते स्वरूप ध्यान सनत्कुमारने थयुं हतुं, अने पररूपध्यान श्रेणिक राजालुं चित्र आळेरवेद फलक (पाटीयुं) जोडने सुज्येष्टा अने चैत्र्याने थयुं हतुं.

४७ आत्मप्रशंसा ध्यान—पोतानी प्रशंसा कराववातुं ध्यान शकटाद्व मंत्रिना मुखथी पोतानी कवितानी प्रशंसा कराववा इच्छनार वररुचिने थयुं हतुं, तथा कोशा वेड्याने पोतानी कळाकुशळता वतावनार रथकारने थयुं हतुं.

४८ परनिंदा ध्यान—ते कुरगनुक प्रत्ये चार साधुने थयुं हतुं.

४९ परगर्हा ध्यान—पारकी गर्हा एट्टे अन्य जनो पासे परना ठता अठता दोष प्रगट करवा ते. आ ध्यान संघसमक पुर्वद्विकापुप्पमित्रनी गर्हा करनार गोष्ठामाहिबने थयुं हतुं.

५० परिग्रह ध्यान—धन धान्यादिक परिग्रह नवो मेळववातुं ध्यान अथवा गयेडी समृद्धिने पाडी मेळववातुं ध्यान ते परिग्रह ध्यान. ते ध्यान चारुदत्तने थयुं हतुं, तथा मुनिपति साधु विहार करतांतेनो रोष करनार कुंचिक श्रेष्ठिने थयुं हतुं.

५१ परपरिवादध्यान—अन्यना अठता दोषो अन्य जन पासे प्रगट करवा ते परपरिवाद कहेवाय ठे. तेतुं ध्यान ते परपरिवाद ध्यान. ते सुज्या प्रत्ये तेनी सासु तथा नणंदने थयुं हतुं.

५२ परदूषण ध्यान—पोते करेळा दोषनो बीजा निर्दोष प्राणी उपर आरोप करवो ते परदूषण कहेवाय ठे. ते संबंधी ध्यान ते परदूषणध्यान. ते पतिनी हत्यारूप पोताना दोषने नरक वृषज उपर आरोपण करनार जिनदासनी स्त्रीने थयुं हतुं.

५३ आरंज ध्यान—आरंज ते बीजाने उपरुव करवो, ते संबंधी ध्यान ते आरंज ध्यान. ते कुरुक अने उकुरुक मुनिने तथा ह्रीपायन ऋषिने थयुं हतुं.

५४ संरंज ध्यान—संरंज ते विषयादिकनो तीव्र अजिह्वाष ते संबंधी ध्यान ते संरंज ध्यान. ते माताना उपरोधथी व्रत पाळतां ठतां पण विषयनी अजिह्वाषावाळा कुहककुमारने थयुं हतुं.

५५ पाप, ध्यान—परस्त्रीसेवन विगरे पापकर्मतुं अनुमोदन एतद्वे तेवे प्रसंगे 'आणे आ ठीक कर्युं' एम जे बोद्धवुं ते पाप कहेवाय ठे. तेतुं ध्यान ते पापध्यान. ते "आ जोगीज्रमर राजाने, धन्य ठे" इत्यादि अनुमोदन करनारा लोकोने थयुं हतुं.

५६ अधिकरण ध्यान—पापनी उत्पत्तिना कारणरूप जे अधिकरण ते संबंधी ध्यान ते अधिकरणध्यान. ते वापी कूपादिक कराववामां तत्पर थयेदा नंद मणिकारने थयुं हतुं.

५७ असमाधिमरण ध्यान—'आ असमाधिवमे मरण पापो' एवुं असमाधिमरणध्यान स्कन्दकाचार्य प्रत्ये क्लृप्तक साधुने पहेद्वो यंत्रमां पीढतां अज्ञव्य एवा पाढक पुरोहितने थयुं हतुं.

५८ कर्मोदयप्रत्यय ध्यान—कर्मना उदयने आश्रीने थयेलुं ध्यान ते कर्मोदय प्रत्ययध्यान. ते प्रथम शुच परिणाम उतां पढीधी कोइ पण अशुच कर्मना उदयर्थी अशुच परिणामवाळा थयेदा विष्णुने अंतकाळे थयुं हतुं.

५९ ऋद्धिगौरव ध्यान—राज्य ऐश्वर्य विगरे समृद्धिवमे पोतानी उत्कृष्टारूप गौरवता (मोटाइ)तुं ध्यान ते ऋद्धिगौरवध्यान दशार्णजघने थयुं हतुं.

६० रसगौरव ध्यान—जिह्वा इन्द्रियवमे ग्रहण कराता रस (जोजन)नी गौरवतातुं ध्यान ते रसगौरवध्यान. अर्थात् "मारी रसवती (जोजन)मां जेवो रस ठे तेवो बीजानी रसवतीमां शुं होय?" एवुं अजिमान पूर्वक जे ध्यान ते जळना दृष्टांतमां कहेदा जितशत्रु राजाने सुबुद्धि मंत्री पासे पोतानी रसवतीना रसनी प्रशंसा करतां थयुं हतुं.

- ६१ सातगौरव ध्यान—सुखना गर्वतुं ध्यान. एतद्वे 'हुंज सुखी हुं' एवा अजिमानवाळुं ध्यान घणा जीवोने थाय ठे.

६२ अविरमण ध्यान—अविरह ध्यान एतद्वे पुत्रादिकनो विरह न थाओ एवुं चिंतवन. आ ध्यान 'वे पुत्रनो विरह न थाओ' एवा बुद्धिथी 'आ साधुओ मांस खाय ठे, माटे ते राहस जेवा छे, तेथी तेनी पासे जवुं नही.' एम कहीने पुत्रने छेतरनार भृगु पुरोहित तथा तेनी स्त्री यशाने थयुं हतुं, तेमज देवताए प्रतिबोध कर्या उतां पण बारवार व्रतनो त्याग करनार मेतार्यने थयुं हतुं.

(३५४) उपदेशप्रासाद जापांतर-जाग ९ मो. स्तंज ३३ मो.

६३ अमुक्तिमरण ध्यान—मुक्ति ते मोक्षगति, तेथी रहित ते अमुक्ति, एतद्वे संसारना सुखनी अजिद्वयापा, तेणे करीने मरण पामवातुं जे ध्यान ते 'अ-मुक्ति मरण ध्यान' कहेवाय ठे. ते 'मुक्तिने विघ्न करनारुं आ नियाणुं न कर " एम चित्र नामना पोताना जाइसाशुए वारंवार निवारण कर्या छतां पण 'च-क्रवतीनी संपत्तिनो अनुभव कर्या विना हुं मुक्तिनी पण इच्छा करतो नथी ' ए-वा तीव्र अशुच जावथी नियाणुं करनारा संभूति मुनिने थयुं हतुं.

" मिथ्या दुष्कृत आपवा हायक आ त्रेसठ दुर्ध्याननां स्वरूपन सांजळी-ने विवेकी पुरुषोए अनेक प्रकारनां कर्पोलुं बंधन करावनारां आ सर्व दुर्ध्यानो नो तत्त्वमार्गमां प्रवृत्ति करतां सर्वथा त्याग करवो. "

इत्यह्मदिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
पंचत्रिंशदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३३५ ॥

व्याख्यान ३३६ मुं.

तप विषे.

मूलोत्तरगुणश्रेणिप्राज्यसाम्राज्यसिद्धये ।

बाह्यमाज्यन्तरं चेत्यं, तपः कुर्यान्महामुनिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ मूल गुण तथा उत्तर गुणना समूहवने महान् साम्राज्यनी सिद्धिने माटे महा मुनिओए आ बाह्य तथा आज्यन्तर तप करवुं. ”

ज्ञान, चारित्रादिक मूल गुणो अने समिति, गुप्ति विगेरे उत्तर गुणो कहे-वाय ठे, तेनी श्रेणि एतद्वे विषेये करीने ते गुणो नो उद्भव, तेणे करीने प्रचूर कारण एवा साम्राज्यनी सिद्धिने माटे एतद्वे स्वकार्यजे गुणनिष्पत्तिरूप तेने अर्थे परम निग्रंथ ए-वा महा मुनिओ बाह्य तथा आज्यन्तर तप करे; तेमां अन्य लोकोने उद्धासतुं कारण तथा

प्रजावनान्तुं मूळ होवार्थी बाह्य तप करवानी जरूर ठे, अने बीजा दोकोथी जाणी शकाय तेवुं नहीं ठतां आत्मगुणानी एकतारूप होवार्थी अर्च्यतर तप करवानी आवश्यकता ठे. आ प्रसंग उपर नंदन ऋषिनो संबध ठे ते आ प्रमाणे—

नन्दन ऋषिनी कथा.

आ जरतक्षेत्रमां ठत्रिका नामनी नगरीमां जितशत्रु नामे राजा राज्य करतो हतो. तेनी चद्रा नामनी पट्टराणीए नन्दन नामना पुत्रने जन्म आप्यो हतो. ते कुमार अनुक्रमे युवावस्था पाभ्यो, एटळे तेने पितातुं राज्य मळ्युं. राज्यतुं पाळन करतां ते नन्दन राजाने जन्मर्थी आरंजीने चोवीश लाख वर्ष व्यतीत थयां. एकदा पोष्टिल नामना आचार्य विहारना क्रमर्थी ते नगरीमां समवसर्या. तेमने वंदन करवा माटे नन्दन राजा उद्यानमां गया. त्यां गुरुने विधि पूर्वक वंदना करी धर्म श्रवण करवा वेठा. गुरूप आ प्रमाणे उपदेश आप्यो के—

ज्ञानमेव बुधाः प्राहुः, कर्मणां तापनात्तपः ।

तदाच्यन्तरमेवेष्टं, बाह्यं तदुपवृंहकम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आत्म प्रदेशनी साथे संश्लिष्ट थइने रहेलां कर्मोने तपाववार्थी सूक्ष्म ज्ञाननेज पंक्ति पुरुषो तप कहे ठे. तेमां प्रायश्चिनादिक अर्च्यतर एवुं तप इष्ट ठे, अने अनशनादिक बाह्य तप ते अर्च्यतर तपने वृद्धि पमारुनार ठे, एटळे ऊव्य तप जाव तपतुं कारण ठे, तेथी बाह्यतप पाण इष्ट छे.”

तदेव हि तपः कार्यं, दुर्ध्यानं यत्र नो जवेत् ।

येन योगा न हीयन्ते, क्षीयन्ते नेन्द्रियाणि च ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ जे तप करवार्थी दुर्ध्यान न थाय, मन, वचन अने कायाना योगनी हानि न थाय, तथा इन्द्रियो क्षीण न थाय तेवुंज तप करतुं. ”

इत्यादि धर्मदेशना सांचळीने प्रतिबोध पामेळा नन्दन राजाए वैराग्यर्थी पोष्टिलाचार्य पांसे दीक्षा क्षीधी. निरंतर मासकपाणे करीने चारिना गुणने वृद्धि पमारुनारा ते नन्दन मुनि गुरु साथे ग्रामादिकमां विहार करवा लाग्या. ते मुनिप वे अशुच ध्यान (आर्त-रौद्र) नो त्याग कर्यो हतो, सर्वदा त्रण दंरु, त्रण गारव अने त्रण शब्दर्थी रहित होता. तेमना चार कषाय क्षीण थया होता, चार संज्ञानो

त्याग कथों हतो, ते चार प्रकारनी विकथार्थी विमुक्त हता, चार प्रकारना धर्ममां आसक्त हता, तथा चार प्रकारना उपसर्गोधी तेमनो धर्मउद्यम स्वद्वना पामतो नहोतो. ते मुनि पंच महाव्रततुं धाम हता, पांच प्रकारना स्वाध्यायतुं स्थान हता, निरंतर पांच समितिने धारण करता हता, अने दुःसह परिसहोनी परंपराने सहन करता हता. आ प्रमाणे निःस्पृह एवा ते नंदन मुनिए एक द्वाख वर्ष सुधी तप कर्युं. तेमां तेणे अगियार द्वाख ने एंशी हजार मासकृपण कर्यीं; तेमज तेज ज-वमां अर्हद्वज्जि विगेरे वीश स्थानकोना आराधनव के करीने ते महातपस्वीए दुःखे मेळवी शकाय तेतुं तीर्थकरनामकर्म उपार्जन कर्युं. मूळधीज अतिचाररूप कडक रहित चारित्रतुं पावन करीने आयुष्यना अंतसमये तेमणे नीचे प्रमाणे आराधना करी.

“अव्यवहार राशिमां अनन्त जन्तुओ साथे अथकावार्थी जे अकाम निर्जरावके मारुं कर्म कपायुं ते पीनानी पण हुं अनुमोदना करुं हुं. जिनेश्वरनी प्रतिमा, चैत्य, कदश अने मुकुट विगेरेमां जे मारो पृथ्वीमय देह थयो होय तेतुं हुं अनुमोदन करुं हुं. जिनेन्धना स्नात्र करवाना पात्रमां दैवयोगे जे मारो जळमय देह प्राप्त थयो होय तेतुं हुं अनुमोदन करुं हुं. श्री जिनेन्धनी पासे धूप करवाना अंगारामां तथा दीवामां जे मारो अग्निमय देह थयो होय तेने हुं अनुमोदन आपुं हुं. अरिहंत पासे धूपने उवेखतां—तेने प्रज्वलित करवामां तथा मार्गमां श्रान्त थयेह्या संघनी शांतिने माटे जे मारो वायुमय देह जायो होय तेने हुं अनुमोदुं हुं. मुनिओनां पात्र तथा दंदादिकमां अने जिनेश्वरनी पूजाना पुष्पोमां जे मारो वनस्पतिमय देह थयो होय तेनी हुं अनुमोदना करुं हुं. कोइ पण स्थाने सत्कर्मने योगे जिनधर्मने उपकार करनारो मारो त्रसमय देह थयो होय तेने हुं अनुमोदुं हुं. काळ, विनय विगेरे जे आठ प्रकारे ज्ञानाचार कहे-दो ठे, तेमां कांइ पण अतिचार थयो होय तेने हुं त्रिविधे (मन वचन कायावके) निंहुं हुं. निःशंकित विगेरे जे आठ प्रकारे दर्शनाचार कहेदो ठे, तेमां मने जे कांइ अतिचार द्वाग्यो होय तेने हुं त्रिविधे वोसिरातुं हुं. मोहधी अथवा दोज-धी जे में सूक्ष्म तथा वादर प्राणीओनी हिंसा करी होय तेने पण हुं त्रिविधे वोसिरातुं हुं. हास्य, जय, क्रोधके दोजादिकना वशधी में जे कांइ असत्य जाषण कर्युं होय ते सर्वनी निंदा करवा पूर्वक हुं आहोचना करुं हुं. रागधी अथवा द्वेषधी थोरुं के घणुं जे कांइ अदत्त परध्व्यतुं में ग्रहण कर्युं होय ते सर्वनो हुं

त्याग करूं लुं. में पूर्वे तिर्यच, मनुष्य के देव संबंधी मैथुनतुं मनथी वचनथी के कायार्थी सेवन कर्युं होय तेने हुं त्रिविधे तजुं लुं. दोजना दोपथी बहु प्रकार में धन, धान्य अने पशु विगैरेनो जे संग्रह कर्यो होय तेने हुं त्रिविधे तजुं लुं. स्त्री, पुत्र, मित्र, वन्द्यु, धान्य, धन, घर अने बीजी कोइ पण वस्तुमां में जे कांइ ममता करी होय तेनो हुं त्रिविधे त्रिविधे त्याग करूं लुं. इन्द्रियोथी पराजव पामिने— रसेंझीना परवशापणाथी में जे चारे प्रकारनो आहार रात्रे वापर्यो होय (खाधो होय) तेने पण हुं त्रिविधे निंदुं लुं. क्रोध, मान, माया, दोज, राग, द्वेष, क्लेश, चानी, परनिंदा, जूहुं आळ अने बीजुं पण जे कांइ चारित्राचार संबंधी में दृष्ट आचरण कर्युं होय ते सर्वने हुं त्रिविधे तजुं लुं. वाह्य तथा अच्यंतरे तपने विषे जे कांइ अतिचार द्वाग्यो होय तेने हुं त्रिविधे त्रिविधे निंदुं लुं. धर्मक्रिया करवामां में जे कांइ छता वीर्यने गोपव्युं होय ते वीर्याचार संबंधी अतिचारनी पण हुं त्रिविधे निंदा करूं लुं. जे कोइ धारो मित्र होय अथवा अमित्र होय अने स्वजन होय अथवा शत्रु होय ते सर्वे मारा अपराधने खमो, हुं ते सर्वने खमुं लुं अने सर्वनी साथे हुं समान लुं. में तिर्यचना जवमां तिर्यचोने, नारकीना जवमां नारकीओने, मनुष्यना जवमां मनुष्योने तथा देवजवमां देवताओने जे कांइ दुःखमां स्थापन कर्यो होय— दुःख आप्युं होय ते सर्व मारो ते अपराध क्षमा करो, हुं ते सर्वने खमावुं लुं, अने मारो ते सर्वने विषे मैत्रीजाव ठे. जीवित, यौवन, लक्ष्मी, रूप अने प्रियजननो समागम, ते सर्व वायुए चक्षित करेद्या समुद्रना तरंगनी जेवा चपळ ठे. आ जगतमां व्याधि, जन्म, जरा अने मृत्युथी ग्रसित थयेद्या प्राणीओने जिनेश्वरे कहेद्या धर्म बिना बीजुं कोइ शरण नथी. सर्वे जीवो स्वजन पण थयेद्या ठे, अने परजन पण थयेद्या ठे, तो तेमने विषे कयो पंजित पुरुष जरा पण प्रतिबंध करे ? कोइ न करे. अरिहंत मारुं शरण हो, सिद्ध मारुं शरण हो, साधु मुनिराजतुं मारे शरण हो अने केवळीए कहेद्यो धर्म मने शरणचूत हो. अत्यारथीजीवन पर्यंत हुं चतुर्विध आहारनो त्याग करूं लुं, अने ठेह्या श्वासोश्वासे आ देहने पण हुं तजुं लुं. ”

आ प्रमाणे ते नन्दन मुनिए दुष्कर्मनी निंदा, सर्व जीवोनी क्षमापना, शुभ जावना, चार शरण, नमस्कारतुं स्मरण अने अनशन ए ढए प्रकारनी आराधना करीने धर्मगुरुने तथा साधु साध्वीने खमाव्या. पत्नी समाधिमां स्थित थये-

(३५७) उपदेशप्रसाद भार्वातर-जाग ५ मो. स्तंज २३ मो.

द्वा ते मुनि साठ दिवसतुं अनशन पाळीने पचीश द्वात्रिंश वर्षतुं आयुष्य संपूर्ण करी, ममतारहितपणे काळधर्म पापीने दशमा प्राणत नामना देवलोकरां देवपणे उत्पन्न थया. त्यां वीश सागरोपमंतुं आयुष्य तेणे पूर्ण कर्युं. आयुष्यने अंते पण तेओ अधिक अधिक कांतिवने देदीप्यमान रह्या. वीजा देवताओ ढ मास आयुष्य बाकी रहे त्यारे अत्यंत कांतिहीन थाय ढे अने वधारे मोह पामे ढे; परंतु तीर्थकरोने तो पुण्यनो उदय नजीक होवार्थी ढ मास अवशेष आयुष्य रहे, त्यारे पण देह कांति विगेरे घटवाने वदक्षे उद्वट्टी अधिक वृद्धिमान थाय ढे. ते देव त्यांथो चवीने श्री महावीरस्वामी नामे चरम तीर्थकरपणे उत्पन्न थयो.

“ श्री वर्धमान स्वामीना जीवे समकित पाम्या पत्नीना मोटा पचीशमा जवे जे तप कर्युं ते तप अमारा जेवाने महा उत्तम जावमंगळरूप थइ अक्षय सुख संपत्ति प्रत्ये आपो. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रसाददृत्तौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
षट्त्रिंशदधिकत्रिंशततमः प्रवंधः ॥ ३३६ ॥

व्याख्यान ३३७ मुं.

रोहिणी व्रत विषे

श्री वासुपूज्यमानस्य, तपोऽतिशयप्रकाशकम् ।

रोहिण्याः सुकथायुक्तं, रोहिणीव्रतमुच्यते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ श्री वासुपूज्य स्वामीने नमस्कार करीने तपना अतिशयने प्रकाश करनारुं अने रोहिणीनी सत्कथार्थी युक्त एवुं रोहिणीव्रततुं स्वरूप कहिए ढीए. ”

रोहिणीनी कथा.

चंपापुरीमां श्रीवासुपूज्य स्वामीना पुत्र मधवा नामे राजा राज्य करता हता. तेने ब्रह्मी नामे सदाचारवाळी राणी हती. ते राणीने आठ पुत्रो उपर एक रोहिणी नामे पुत्री थइ. राजाए ते पुत्रीना जन्म वखते मोटो उत्सव कथ्यो. अनुक्रमे रूप अने सौजाग्यथी युक्त पवी ते पुत्री युवावस्था पामी. एट्ठे राजाए विचार्युं के " आ पुत्रीने योग्य वर मळे तो सारुं. " एम विचारिने राजाए स्वयंवरनी इच्छाथी घणा राजकुमारोने आमंत्रण कर्तुं. तेथी सर्व देशना राजकुमारो पोतपोताना वैजव सहित त्यां आवीने स्वयंवरमंरुपमां वेठा. रोहिणी पण स्नान तथा विद्वेपनादि करी, सारां वस्त्रो पहरेरी अने मुकुट, तीक्षक, कुंरुळ, कंठाचरण, माळंबक, हार, अर्घहार, वाजुबंध, कर्नां, बींटी, कटीमेखळा, जांजर अने किंकिणी विगेरे अढंकारो धारण करीने घुखासन (पादखी) मां वेसी मंरुपमां आवी. त्यां प्रतिहारीए दरेक राजकुमारोनां पृथक् पृथक् नाम गोत्र विगेरेतुं वर्णन कर्तुं; ते सांजळीने रोहिणीए नागपुरना राजकुमार अशोकना कंठमां वरमाळा आरोपण करी, एट्ठे राजाए बीजा सर्व राजकुमारोने वस्त्रादिकवके सन्मान करीने रजा आपी. पत्नी विधिपूर्वक अशोककुमार साथे रोहिणीनो विवाह कर्तुं. अशोककुमार रोहिणीने दाइने नागपुर आव्यो. केटळेक काळे अशोकना पिताए अशोकने राज्य सोंपी दीक्षा ग्रहण करी.

अशोक राजाने रोहिणी साथे जोगविदास करतां आठ पुत्रो तथा चार पुत्रीओ थइ. एकदा पत्नीनी साथे राजा गवाकमां वेठो हतो, ते वखते रोहिणीए कोइ एक स्त्रीने पुत्रना मरणथी रुदन करती अने हृदय तथा मायुं कुटती जोइने हर्षथी राजाने पूछ्युं के " हे स्वामी ! आ केवी जाततुं नाटक ठे ? " राजाए कथुं के " हे प्रिया ! गर्व न कर. " राणी बोळी के " धन, यौवन, पति, पुत्र अने पितामह विगेरे संबंथी सर्व प्रकारना सुखथी हुं पूर्ण हुं, तथापि हुं गर्व करती नथी; परंतु आवुं नाटक में कोइ पण वखत जोयुं नथी. " राजाए कथुं के " ते स्त्रीनो पुत्र मरी गयो ठे तेथी ते रूप ठे. " राणी बोळी के " ते आवुं नाटक क्यां शीखी हथे ? " राजाए कथुं के " हे हुं ते तने शीखतुं. " एम कहीने राजाए लोकपाद नामनो सौथी नानो पुत्र जे राणीना उत्संगमां हतो, तेने दाइने वारीथी परतो मूक्यो.

(३६०) उपदेशमालाद जापांतर—जाग १ मो. स्तंज ३३ मो.

ते पुत्रने अधरथीज पुरदेवीए जीखी खीधो, अने तेने सिंहासनपर वेसाड्यो. पुत्रना पन्वथी पण राणीने रुदन आव्युं नही, तेथी राजाने आश्चर्य थयुं. तेवामां ते नगरमां जिनेश्वरना रुप्यकुंज अने सुवर्णकुंज नामना वे शिष्यो परिवार सहित आव्या. ते जाणीने राजा तेमनी पासे गयो अने तेमने वंदना करीने राजाए नम्रताथी पूढ्युं के “ हे पूज्य ! कया कर्मथी मारी राणी दुःखतुं नाम पण जाणती नथी?” गुरु बोड्या के हे राजा ! सांजळ—

आ नगरमांज पूर्वं धनमित्र नामे एक श्रेष्ठी रहेतो हतो. तेने दुर्गधा नामनी अति दुर्जांगी पुत्री हती. ते युवावस्था पामी, तोपण तेने कोइ पुरुष परणवानी इच्छा करतो नही. धनमित्र एक कोटी खव्य आपवातुं कहेतो, तोपण तेने कोइ पुरुष परण्यो नही. एकदा कोइ चोरने प्राणांत शीका थइ, तेने मारवा माटे राजाना सेवको बइ जता हता. ते जोइने श्रेष्ठीए ते चोरने ठोमावी पोताने घेर आण्यो. ते चोरने दुर्गधा आपी. रात्रे दुर्गधाना शरीरना तापथी पीरु पामीने ते चोर नासी गयो. त्यार पढी एक दिवस ते गाममां कोइ ज्ञानी गुरु पधार्या. तेमने धनमित्र श्रेष्ठीए पुत्रीना दुर्जांग्यतुं कारण पूढ्युं. त्यारे गुरु बोड्या के “ उज्जयंत पर्वत पासे गिरिपुर नामना नगरमां पृथ्वीपाळ नामे राजा राज्य करतो हतो. तेने सिंघिमती नामनी राणी हती. एकदा राजा तथा राणी उपवनमां गया हता, त्यां मासोपवासी श्रीगुणसागर नामना मुनिने गोचरी जतां तेमणे जोया. राजाए मुनिने वंदना करी, अने पढी राणीने कहुं के “ हे प्रिया ! आ मुनि जंगमतीर्थ ठे, माटे तुं घेर जइने प्रासुक आहारवने तेमने प्रतिद्वान. ” राजानी आज्ञाथी इच्छा बिना राणी पाढी वळी, अने घेर जइ क्रोधथी मुनिने करुवा तुंवरतुं शाक वहोराव्युं. मुनिए तेने करुवुं जाणीने पउववानो विचार कयों, पण तेथी अनेक जीवनी हिंसा थवातुं धारीने पोतेजतेनो आहार करी गया, अने शुजध्यानवने केवळ-ज्ञान पामी मुक्तिमुखने बर्या. राजाए ते वृत्तांत सांजळीने राणीने काढी मूकी. ते राणीने सातमे दिवसे कोढनो व्याधि थयो. तेनी व्यथाथी आर्तध्यानवने मरण पामीने ते उठी नरके गइ. त्यांथी नीकळी तिर्यचनो जव करी अनुक्रमे सर्व नर-कमां उतपन्न थइ. पढी अनुक्रमे डंढरी, कूतरा, शीयाळणी, चूरुणी, घो, उंदरनी, जू, कागनी, चांनळी अने ठेवटे गधेनी थइ. ते गधेनीना जवमां मृत्यु वखते तेणे नवकार मंत्र सांजळ्यो. तेना पुण्यथी ते मरीने आ तमारी पुत्री थइ ठे, पूर्वतुं पाप-

कर्म थोरुं वाकी रहेवाथी आ नवमां ते दुर्जागी थइ ठे. ” आ प्रमाणे पोतानो पूर्वजव सांचळतां दुर्गन्धाने जातिस्मरण उत्पन्न थयुं. पोताना पूर्वजवने जोडने तेणे गुरुने पूज्युं के “ हे जगवान ! मने आ दुःखसागरथी तारो. ” गुरु बोड्या के “ तुं सात वर्ष अने सात मास सुधी रोहिणीतुं व्रत कर. तेमां जे दिवस रोहिणी नक्षत्र होय ते दिवसे उपवास करीने श्री वासुपूज्य स्वामीतुं ध्यान करतुं, तेमंतुं नवुं चैत्य करावतुं, अने व्रत पूर्ण थाय त्यारे लथापन करतुं. तेमां अशोक वृक्षनी नीचे अशोक तथा रोहिणी सहित श्री वासुपूज्य स्वामीतुं रत्नमय विंब नरावतुं. ते तपना महिमाथी तुं आवाता नवमां अशोक राजानी रोहिणी नामनी स्त्री थइने तेज नवमां सिद्धिपदने पामीश, अने आ तप करवाथी तने घणुं सुख प्राप्त थशे. ते उपर दृष्टांत कहुं तुं ते सांचळ—

सिंहपुरमां सिंहसेन नामे राजा हतो. तेने दुर्गन्ध नामनो पुत्र हतो. ते कुमार सर्वने अनिष्ट हतो, कोडने गमतो नहीं. तेथी राजाए एकदा श्री पद्मपत्र स्वामीने पूज्युं के “ हे जगवान ! कया कर्मथी मारा पुत्रने दुर्गन्धिपाणुं प्राप्त थयुं ठे ? ” प्रभु बोड्या के “ हे राजा ! नागपुरथी वार योजन दूर नीद्व नामे एक पर्वत ठे. त्यां एक शिखा ठे. तेनी उपर कोड तपस्वी साधु ध्यान करता हता, तेना प्रजावथी त्यां पाराधिनां शस्त्रो जीवहिंसामां प्रवर्ती शकता नहीं. तेथी कोड एक पासाधिने मुनि उपर क्रोध चड्यो. पडी ज्यारे मुनि जिहाने माटे गाममां गया, त्यारे ते शिखानी नीचे तेणे घास तथा द्याकरनां नांख्यां अने पोते गुप्त रीते संताइ रह्यो. थोकी वारे मुनि जिह्या दाडने आब्या, अने आहार करीने शिखा उपर ध्यान धरीने वेठा. ते वखते पेढा पाराधिप ते शिखा नीचे अग्नि मूक्यो. तेना तापने सहन करता ते मुनि शुचध्यानथी केवळज्ञान पामी मोडे गया. ते पाराधि घोर पापकर्मथी कोढीयो थयो. त्यांथी घणा भवमां ब्रमण करीने कोड श्रवकने घेर पशुपाळ थयो. त्यां ते नवकार मंत्र शीख्यो. एकदा अरण्यमां पशु चारवा गयो. त्यां निष्ठावश थयो, तेद्वामां दावानळ द्यागवाथी ते वळवा द्याग्यो, एटद्वे नवकार मंत्रतुं ध्यान कर्युं, तेना प्रजावथी ते पशुपाळ मरण पामीने तारो पुत्र थयो ठे. शेष रहेला पापकर्मना दोषथी आ नवमां ते दुर्गन्धिपाणुं पाम्यो ठे. ” ते सांचळीने कुमारने जातिस्मरण थयुं. पडी श्री जिनेश्वरे तेने रोहिणी तप करवानो उपदेश आप्यो. कुमार ते तप करीने शरीरतुं सुगन्धपाणुं पाम्यो. माटे हे दुर्गन्धा ! तुं पण

ते तपहुं आचरण कर. ”

आ प्रमाणे सांजळीने दुर्गन्धाए विधिपूर्वक उद्यपान सहित रोहिणी तप कर्युं. तेना प्रजावर्धी तेज जवमां ते सुगन्धपाणुं पामीने स्वर्गे गड. त्यांथी चवीने ते मधवा राजानी पुत्री रोहिणी नामे थइ. ते तारी राणी थइ ठे. हे अशोक राजा ! ते तपना पुण्यथी जन्मथी आरंजीने ते दुःखने के रुदनने जाणतीज नथी.” आ प्रमाणे श्रीवासुपूज्य स्वामीना शिष्यना मुखथी सर्व हकीकत सांजळीने अशोक राजाए फरीधी पूछ्युं के “ हे गुरु ! आमारे वन्नेने परस्पर अति स्नेह थवालुं शुं कारण ? ” गुरु बोड्या के “ सिंहसेन राजाए सुगन्ध कुमारने राज्य सोंपी दीक्षा ग्रहण करी. पळी सुगन्ध राजा जैन धर्मतुं पावन करीने महाविदेह क्षेत्रमां पुष्कळावती विजयमां पुंरुरिकिणी नामनी पुरीमां अर्ककीर्ति नामे चक्रवर्ती राजा थयो. त्यां साधुना संयोगथी दीक्षा दाडने अनुक्रमे मृत्युपामी वारमा देवदोके देव थयो. त्यांथी चवीने तुं रोहिणीना मनने आनंद आपनारो अशोक राजा थयो ठे. तमे वन्नेए पूर्वे समान तप कर्युं हतुं, तेथी तमारे परस्पर अतिशय प्रेम छे.

वळी हे अशोक राजा ! तारा मोटा सात पुत्रो गुणी थया. तेनुं कारण ए ठे के “ मथुरा नगरीमां अग्निशर्मा नामना ब्राह्मणने सात पुत्रो हुता. ते सर्वे दरिद्री हुता. एकदा तेओए सर्वे अदंकारथी विचूपित अने महाजाग्यवान राजपुत्रोने क्रीडा करता जोडने विचार्युं के “ आपणे पूर्वे कांइ पण पुण्य कर्युं नथी, जेथी आ जवे स्वप्नमां पण सुख जोयुं नहीं; माटे दीक्षा ग्रहण करीए. ” एम विचारिने ते साते ब्राह्मणना पुत्रोए चारित्रि द्दीधुं. त्यांथी मृत्यु पामीने देव थइ त्यांथी चवी ते साते तारा पुत्रो थया ठे; अने सौथी नानो जे आठमो पुत्र छे ते पूर्वजवे वैताड्य पर्वत उपर ह्नुद्वक नामे विद्याधर हुतो ते शाश्वत जिनप्रतिमानी पूजा करीने ते पूजाना प्रभावथी सौधर्म देवदोकरमां गयो. त्यांथी चवीने आ तारो आठमो पुत्र थयो ठे. तेने तें वारीथी नांखी दीधो हुतो, पण तेने अधरथीज क्षेत्रदेवताए लइ दीधो हुतो.

वळी तारी आ चार पुत्रीओ ठे. तेनो वृत्तांत एवो ठे के—वैताड्य पर्वतपर कोइ विद्याधरने चार पुत्रीओ हुती. तंओए एकदा ज्ञानी गुरुने

पूछ्युं के “ हे पूज्य ! अमारुं आयुज्य हवे केटहुं वाकी डे ? ” गुरु बोड्या के “ तमारुं आयुज्य घणुं धोनुं वाकी डे. परंतु तमारुं चारेनुं एकज बखते मृत्यु थरो. ” ते सांजळीने तेओ वोडी के “ थोना आयुज्यमां अमे शुं पुण्य करीए ? ” गुरु बोड्या के “ अन्तर्मुहूर्तमात्र पण करेहुं पुण्य निष्फल थतुं नथी, तो तमोने पण मोडुं फळ मळशे; माटे तमे पंचमी तपनुं आराधन करो. ” ते सांजळीने ते चारेए जीवन पर्यंत पंचमीनुं तप अंगीकार कर्युं. पढी गुरुए कह्युं के “ आजेज शुक्ल पङ्कनी पंचमी डे. ” ते सांजळीने ते चारेए जयववासनुं पञ्च-ख्वाण करी घेर जइने देवपूजादिक धर्मक्रिया करी. रात्रे एक साथे मळीने धर्म जागरण करवा लागी. ते प्रसंगे ‘ आ तप पूर्ण थये आपणे मोडुं उद्यापन करशुं ’ एवो ते चारे विचार करती हती, तेवामां अकस्मात् ते चारेना मस्तकपर बीजळी पनी; तेथी मृत्यु पामिने तपना प्रभावथी ते स्वर्गे गइ. त्यांथी चवीने ते चारे आ तारी पुत्रीओ थइ डे. ”

आ प्रमाणे गुरुना सुखथी सांजळीने अशोकराजा विगेरे सर्वे संदेह रहित थइ श्रावकधर्म अंगीकार करीने पोताने घेर गया. पढी केटझेक काळे श्री वासुपूज्य स्वामी पासेज राजा राणी विगेरेए दीक्षा ग्रहण करी अने जग तपव-डे कर्मनो क्य करी, केवलज्ञान रूप अद्वय जंकार मेळवीने मोक्षपदने पाम्या.

“ हे जव्य प्राणीओ ! श्री वासुपूज्य स्वामीनी स्तुतिवने, पुजनवने अने त्रिकाव देववदनवने रोहिणी तपमां यत्न करीने तमे महापुण्यने उपा-र्जन करो. ”

इत्यह्मदिनपरिमितोपदेशभासादवृत्तौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
सप्तत्रिंशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३३७ ॥

व्याख्यान ३३८ मुं.

सप्तमय विपे.

धावन्तोऽपि नयाः सर्वे, स्युर्जीवे कृतविश्रमाः ॥

चारित्रगुणद्वीनः स्यादिति सर्वनयाश्रितः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सर्वे नयो पोतपोताना पङ्क्तुं स्थापन करवा माटे दोमे ठे, तो-पण ते सर्वे जावमां एट्ठे शुद्ध आत्मधर्ममां विश्राम पामे ठे अर्थात् स्थिर थाय ठे. तेथी मुनिराज पण सर्वे नयनो आश्रय करीने चारित्र गुणमां द्वीन थाय ठे. ”

चारित्रनो अर्थ एवो ठे के—‘ चय ’ एट्ठे आठ कर्मनो संचय, तेने ‘रि-क्त’ एट्ठे खाद्वी करवुं—कर्म रहित थवुं ते चारित्र कहेवाय ठे. ते चारित्र रूप गुण तेमां द्वीन थवुं—बधता पर्यायवाळा थवुं, तेनी अंदर सर्वे नयनो आश्रय एवी रीते थाय ठे के—अव्यनयने कारणपणे ग्रहण करवा अने जावनयने कार्यपणे ग्रहण करवा. साधनमां उद्यम रूप क्रियानय बोवा अने तेमां विश्रांति रूप ज्ञाननय बोवा. ए प्रमाणे सर्वे नयमां आसक्ति राखवी.

श्री अनुयोग द्वारमां कहुं ठे के—

सव्वेसिं पि नयाणां, बहुविह वत्तव्वयं निसामित्ता ॥

तं सव्वनयविसुद्धं, जं चरणगुणट्ठिचं साहू ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सर्वे नयनी बहु प्रकारनी वक्तव्यता सांचळीने सर्वे नयथी विशुद्ध एवो जे चारित्र गुण तेने विषे साधु स्थित थाय ठे. ”

आ प्रसंग उपर एक कथा ठे ते नीचे प्रमाणे—

एक पोपटनी कथा.

कोइ एक गच्छमां एक तपस्वी आचार्य वृद्ध होवाथी एक गाममांज रहेता हता. तेनो एक शिष्य अति चपळ होवाथी क्रियामां अनादरवाळो हतो. तेणे एकदा गुरुने कहुं के “ हुं युवान भुं, तेथी मैथुन बिना रही शक्तो नथी. ” ते

सांजळीने गुरुए तेने गच्छथी वहार कर्यो. ते साधु वाढ्यावस्थामांज समग्र शास्त्रो जण्यो हतो, तेथी लोकोने आधीन करीने प्राणवृत्ति करवा द्याग्यो. अनुक्रमे आयुष्य पूर्ण थतां ते आर्तध्यानवसे मृत्यु पामीने एक वृद्धना कोटरमां पोपट थयो. एकदा कोऽ साधुनुं दर्शन थतां तेने जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न थयुं, एतद्वे तेणे पोताना पूर्वजवतुं सर्व स्वरूप जाण्युं, अने धर्मनो सर्व प्रबंध पण समज्यो.

एक दिवस ते वनमां एक जिव्ह पड्डीओ पकरुवा आंळ्यां. केट्ट्याक पड्डीओ पकनीने ते आ पोपटने पण पकरुवा आंळ्यो. तेनो एक पग हाथमां आंळ्यो ते खेंचीने माळामांथी वहार काढतां तेतुं एक नेत्र काणुं थयुं. पड्डी ते जिव्ह पड्डीओने वेचवा माटे चांटायां गयो. त्यां वीजा पड्डीओने वेचवा माटे जतां पेन्ना पोपटने एक जिनदत्त नामना थावकनी चुकाने मूकी गयो. त्यां ते पोपटे मनुष्यवाणीथी पोतानुं सर्व वृत्तांत जिनदत्तने कथुं. ते सांजळीने तेने सार्थमिक जाणी जिनदत्ते तेने वेचातो हीथो अने एक पांजरामां राख्यो. पड्डी ते पोपटे जिनदत्तना आखा कुडुंवेने श्राद्धधर्मी कथुं; पण जिनदत्तनो पुत्र जिनदास कोऽ श्रेष्ठीनी रूपवती कन्याने जोडने तेनामां आसक्त थयो हतो, तेथी ते धर्म श्रवण करतो नहीं. तेने एकदा पोपटे कथुं के “ केम तारा चित्तमां श्रद्धा थती नथी ? ” त्यारे ते जिनदासे पोताना हृदयनी बात कही संजळावी. ते सांजळी पोपट बोळ्यो के “ तुं स्वस्थ था. ते श्रेष्ठीपुत्री हुं तने परणाचीश.” एम कहीने ते पोपट त्यांथी लनीने ते श्रेष्ठीने घेर गयो. त्यां ज्यारे ते श्रेष्ठीनी पुत्री विवाहनी इच्छाथी दुर्गा देवीनुं पूजन करीने वरनी, प्रार्थना करवा द्यागी, त्यारे ते पोपट मच्छन्न रहीने बोळ्यो के “ जो तारे वरनी इच्छा होय तो तुं जिनदत्तना पुत्रने वर.” ते सांजळीने ते पुत्रीए हर्षथी पोताना पिताने देवीनुं वाक्य कही जिनदत्तना पुत्रने परणवानी इच्छा जणावी. तेना पिताने ते बात स्वीकारीने जिनदास साथे तेनो विवाह कर्यो. पड्डी ते बहु वीजी बहुओमां ‘ हुं देवदत्तां तुं ’ एम कही गर्व करती अने विरुद्धधर्मी होवाथी पोपटनो उपदेश पण सांजळती नहीं. त्यारे पोपटे सर्व स्वजनोनी समझ हास्य करीने दुर्गादेवीनुं वृत्तांत प्रगट करी वताव्युं. त्यारे तेना स्वजनो ‘ हे बहु ! तमे देवदत्ता ओ के पक्षिदत्ता ओ ? ’ एम कहीने तेतुं हास्य करवा द्याग्या. तेथी ते बहु पोपटना उपर छेप धरावा द्यागी. एकदा. सर्व स्वज-

नो कार्यमां व्यग्र हता तेवे वखते ॥पोपटुं एक पीडुं खेंचिने ते बोझी के “ हे पोपट ! तूं तो पंरित छे ! ” ते सांजळीने पोपटे मनमां विचारुं के अरे ! आ मारी वाणीना दोषतुं फळ. कहुं ठे के—

आत्मनो मुखदोषेण, बध्यन्ते शुक्रसारिकाः ।

बकास्तत्र न बध्यन्ते, मौनं सर्वार्थसाधनम् ॥ १ ॥

“ पोतानी वाणीना दोषथी पोपट अने सारिका बंधाय ठे, पण बगला-बंधाता नथी. माटे मौनज सर्व अर्थने साधनार छे. ”

एम विचारिने पोपट बोड्यो के “ हुं पंरित नथी. पंरित तो धनश्रेष्ठी छे. ” बहुए पूढ्युं के “ ते शी रीते ? ” त्यारे पोपट बोड्यो के “ कोइ एक गाममां घणा आंधळा माणसो हता. ते पोतपोताना चोकमां बेसीने हास्य, गीत अने दंजादिक वातो करीने दिवसो निर्गमन करता हता. ते गाममां कोइ शेट रहेतो हतो. ते पोतानी छुकाने बेसी सोनामहोरोनी परीक्षा करतो हतो. तेनी पासे एफदा एक आंधळो आवीने उजो रह्यो, अने विनयथी ते शेटनी प्रशंसा करीने बोड्यो के “ हे शेटजी ! मने स्पर्श करवा माटे मारा हाथमां एक सोनामहोर आपो. ” ते सांजळीने सरद्व स्वजाववाळा ते शेटे तेना हाथमां एक सोनामहोर आपी. ते आंधळे सोनामहोर दडने पोताना बखने ठेके मजबूत गांठ बांधीने लुपावी दीधी. थोकीबारे ते शेटे सोनामहोर मागी, त्यारे ते अंध बोड्यो के “ हे पुण्यशाळी शेट ! में मारी महोर तमने जोवा माटे आपी हती, ते में दडने मारी गांठे बांधी छे. हुं ते तमने आपीश नहीं, केमके मारी आजीविकाने माटे मारी पासे आटहुंज धन छे; तेनी तमे केम इच्छा करो छे ? ” एम कहिने ते अंध पोकार करवा दाम्यो के ‘ आ शेट मारी महोर दड जाय छे. ’ ते सांजळीने त्यां घणा द्योको जेळा थड गया, अने ते शेटनी निंदा करवा दाम्या, तेथी ते शेट उदर्यो जंखवाणो पनी गयो. पडी शेटे एक चतुर माणसने पोतानी सर्व हकीकत कहिने तेनी सदाह पूढी, त्यारे ते चतुर माणसे तेने कहुं के “ हुंमेशां रात्रे आ गामना सर्वे आंधळा एक जग्याए एकठा थाय छे, अने त्यां पोते मेळवेदा छव्य जिगेरेने परस्पर देखामे छे. त्यां तूं जइने गुप्त रीते उजो रहेजे, अने ज्यारे ते अंध ए महोर बीजाने देखारुवा काढे त्यारे तूं दड द्येजे. ” ते सांजळीने ते

शेठ आंधळाओने एकठा मळवाना स्थानके गयो. त्यां पेला आंधळाए हर्षथी पोतानुं पांमिंत्य प्रकाश करीने गांठे वांधेदी सोनामहोर ठोरी वीजा आंधळाने वताववा माटे पोतानों हाथ दांबो कर्यो, एटझे तरतज पेला शेठे ते महोर दइ दीधी. वीजा आंधळाए कहुं के “ केम नथी आपतो ? ” त्यारे पेलाओ आंधळो बोळ्यो के “ आपी ते शुं ? ” एम बोळतां ते वने आंधळाओने परस्पर मोडुं युद्ध थयुं, अने शेठ तो पोतानी महोर मळी जवाथी स्वस्थ थइ पोताने स्थानके चाड्यो गयो. ल्यारथी “ अन्धो अन्ध पीढाय ” एवी लोकमां कहेवत चाहे छे.

आ वातनो जपनय एवो ठे के—एकांतवादी सर्व नयो अंध सदश ठे अने अनेकांत पढ़ने जाणनार नेत्रवाळा शेठनी तुद्य छे. तच्चेने पण तेज पामे ठे, वीजाओ तच्चेने पामता नथी. आ कथामां पेला शेठे मौन धारण करीने पोतानुं कार्य साधुं, माटे ते पंमिंत ठे. ”

आ प्रमाणे पोपटना मुखथी कथा सांजळीने ते बहु जती रही. फरीथी पाळी आम तेम जतां ते बहुए पोपटनुं वीजुं पीजुं खेंचीने कहुं के “ हे पोपट ! तुं तो पंमिंत छे ! ” ते सांजळीने पोपटे हजामनी खीनी कथा कही. ए प्रमाणे कथाओ कहीने पोपटे आखी रात्रि निर्गमन करी. प्रातःकाळे तदन पांखो विनाना थइ गयेला ते पोपटने पांजरानी वहार काळ्यो. तेवामां एक ज्येन पहीए तेने मुखमां ग्रहण कर्यो. तेवामां वीजो ज्येन पही आव्यो. एटझे ते वचेतुं युद्ध थयुं. ते वखते पहेला ज्येनना मुखमांथी पोपट पनी गयो. ते अशोकवाणीमां पळ्यो. त्यां तेने परतांज कोइ दासपुत्रे दइने तेने एकांतमां राखी साजो कर्यो. पछी ते दासपुत्रे पोपटने कहुं के “ हे पोपट ! मने आ गामतुं राज्य आपाव. ” पोपटे कहुं के “ मयत्न करीश. ”

हवे ते गामनो राजा वृष् हतो अने अपुत्रीओ हतो, परंतु ते वीजा कोडने राज्य आपवानी इच्छा धरावतो हतो. तेथी राजा कुळदेवीतुं ध्यान करीने रात्रे सुतो हतो. ते सपेय पेलाओ पोपट राजाना पदंगने माथे रहेला क्रीनामयूरना देहमां प्रवेश करीने बोळ्यो के “ हे राजा ! तुं दासपुत्रने राज्य आपजे, वीजाने आपीश तो सात दिवसमां राज्य नष्ट थशे. ” ते सांजळीने ‘ आ कुळदेवीतुं वाक्य छे एम जाणी राजाए दासपुत्रने राज्य आप्युं. दासपुत्रे ते पोपटनेज राजा

(३६७) उपदेशमासाद् ज्ञापांतर-जाग ५ मो. स्तंज ३३ मो.

कर्यो, अने तेनी आझा वधे जाहेर करी. पछी ते पोपटे धर्मना उपदेशार्थी जिन-
दास श्रावकना कुडवने तथा पेढा महेश्वरी (मेथ्री) श्रेष्ठीना कुडवने प्रतिबोध प-
मानी शुद्ध श्रावक कर्यो अने तेमने वैराग्य उपजाव्यो. प्रांते पोते संवेग पामीने
अनशन कर्युं; अने मृत्यु पामीने शुद्ध ध्यानना प्रज्ञावर्धी सहस्रार नामना आठमा
देवद्वोकमां देवपणे उत्पन्न थयो.

देवद्वोकमां पण ते परम श्रावक होवार्थी धर्मकथा करवा द्याग्यो. तेथी
सर्व देवोमां ते अति विद्वान गणायो. त्यांथी चवीने महाविदेह द्वैत्रमां मनुष्यपणे
उत्पन्न थइ सिद्धिपदने पामरो.

ज्ञानवान् मनुष्य अन्वय संवेगलुं जाजन थाय ठे. तेथी करीनेज जग-
वती सूत्रमां कहुं ठे के ' ज्ञान आ द्वोकमां, परद्वोकमां अने तेथी पण आ-
गळना जवमां हितकारी ठे. ' वळी ज्ञानक्रियान्यां मोक्षः स्यात्—'ज्ञान अने
क्रियार्थी मोक्ष थाय ठे. ' एम पण कहुं छे माटे ज्ञान अने क्रिया वंनेनो खप
करवो.

“ सर्व नयनुं रहस्य संयम कहेलुं ठे. माटे हमेशां ज्ञान अने क्रियावने
आप्त पुरुषोए तेनुं सेवन करवुं. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशमासादष्टौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
आष्टत्रिंशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३३७ ॥

व्याख्यान ३३ ए मुं.

शीघ्रदृढता विषे.

स्त्रीनी साथे डांवा बखतने सहवास उतां पण उत्तम पुरुषो पोतानी दृढताने छोटता नथी. कहुं ठे के—

दिनमेकमपि स्थातुं, कोऽद्यं स्त्रीसन्निधौ तथा ।

चतुर्मासीं यथाऽतिष्ठत्, स्थूलजङ्घोऽङ्गतव्रतम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेवी रीते स्थूलजङ्घ मुनि व्रतनो जंग कर्या बिना चार मास सुधी स्त्री समीपे रह्या, तेवी रीते वीजो कयो पुरुष एक दिवस पण रहेवाने समर्थ ठे ? कोइज नथी. ”

स्थूलजङ्घ मुनिनी कथा.

एकदा वर्षाक्रमेण आवतां श्रीसंचूतविजय सुरिने वंदना करीने जण मुनिओए जूदा जूदा अजिग्रह बीधा. तेमां पहेद्व्या मुनिए कहुं के “ हुं चार मास सुधी सिंहनी गुफाने मोढे उपवास करीने कायोत्सर्गे रहीश. ” वीजा मुनिए कहुं के “ हुं चार मास सुधी वृष्टिविष सर्पना वीद्वाने मोढे कायोत्सर्ग धारण करीने उपोषित रहीश. ” अने वीजाए कहुं के “ हुं चार मास सुधी कूवाना जारवट उपर कायोत्सर्ग करीने उपोषित रहीश. ” ते जणे मुनिओने योग्य जाणीने गुरुए तेमने आज्ञा आपी. पढी स्थूलजङ्घ मुनिए उठीने गुरुने विज्ञप्ति करी के “ हुं चार मास सुधी जग तप कर्या बिना षडूरसवाळा जोजननो आहार करीने कोशा वेज्याना घरमां रहीश. ” गुरुए उपयोग दइने तेने योग्यधारीने तेम करवानी आज्ञा आपी. पढी सर्वे मुनिओ पोते अंगीकार करेद्व्या स्थाने गया. ते वखते जामता गुणवाळा अने जग तपने धारण करनारा ते मुनिवरोने जोइने ते सिंह, सर्प अने कूवानो रेंट फेरवनार ए जणे शांत थइ गया.

स्थूलजङ्घ पण कोशाने धेर गया. त्यां तेमने आवता जोइने कोशाए विचारुं के “ आ स्थूलजङ्घ चारित्र्यी लक्षेग पामी व्रतनो जंग करीने आव्या जणाय ठे, माटे हजु सुधी मारुं जाग्य जागतुं ठे. ” एम विचारिने कोशा एकदम उठी

मुनिने मोतीथी वधावी वे हाथ जोकी उची रहिने वोढी के “ पूज्य स्वामी ! आप जडे पधार्या. आपना आगमनथी आजे अंतराय ह्य थवाने लीधे मारुं पुण्य प्रगट थयुं ठे. आजे मारापर चिंतामणि, कामधेनु, कल्पवृक्ष तथा कामदेव विगेरे देवताओ प्रसन्न थया एम हुं मालुं छुं. हवे हे नाथ ! प्रसन्न थइने मने जलदीथी आझा आपो. आ मारुं चित्त, वित्त, शरीर अने घर ए सर्व आपनुंज ठे, मारुं यौवन प्रथम आपेज सफल करुं ठे. हमणां हीमथी वळी गयेदी कल्पितनीनी जेम आपना विरहथी दग्ध थयेदा आ मारा शरीरने निरंतर आपना दर्शन तथा स्पर्श वने आनंदित करो. ” ते सांजळीने स्थूलजघ्न वोढ्या के “ आ कामशास्त्रने अनुसारे वनावेदी तारी चित्रशाळा मने चार मास सुधी रहेवा आप. ” ते सांजळीने कोशाए तरतज चित्रशाळा साफ करीने रहेवा आपी. त्यां मुनि समाधि धारण करीने रखा. कोशाए आपेदो कामदेवने प्रदीप्त करनार षड्रसयुक्त आहार करीने पण मुनि स्थिर मन राखीने रखा. कोशा वल्गाचूषण पहेरीने अनेक प्रकारना हावजाच करती मुनिने क्लोज पमारुवा तेमनी पासे आवी. ते वखते मुनिए कहुं के “ सामा त्रण हाथ दूर रहिने तारे नृत्य विगेरे जे करुं होय ते करुं. ” पढी ते कोशा सामा त्रण हाथ दूर रहिने कटाक्षथी मुनि सामुं जोवा लागी, बज्जानो त्याग करीने पूर्वे करेदी क्रीमालुं स्मरण कराववा लागी, अने गातने वाळवानी चतुराईथी त्रिवळीवने सुंदर एवो मध्य जाग देखामती, तथा वल्लनी गांठ बांधवाना मिषथी गंजीर नाजिरूपी कूपने प्रगट करती कोशा तेमनी समझ बिश्वने मोह पमाडनारुं नाटक करवा लागी. तोपण स्थूलजघ्न जरा पण क्लोज पाम्या नहीं. पढी ते कोशा पोतानी सखीओने बइने आवी. तेमांथी एक निपुण सखी वोढी के “ हे पूज्य ! कठिनतानो त्याग करीने उत्तर आपो. केमके मुनिओलुं मन हमेशां कर्णाए करीने कोमळ होय ठे. जाग्यहीन पुरुषोज प्राप्त थयेदा जोगने गुमावेठे, माटे हे पाप रहित मुनि! आपना वियोगथी कृश थयेदी अने आपनेज माटे मरवाने तैयार थयेदी आ तमारी कामातुर प्रियाना मनोरथने सफल करो. फरीथी पण आ तपस्या तो सुखे प्राप्त थवे, पण आवी प्रेमी युवती फरीथी मळजे नहीं. ” ते सांजळीने मुनिए कोशाने कहुं के “ अनंतीवार अनेक जवमां कामक्रीमादि करेब ठे, तोपण हजु सुधी शुं तुं तेनीज इच्छा करे ठे ? शुं हजु तने वृत्ति थइ नथी के जेथी मारी सन्मुख आ नृत्यादिक प्रयत्नो करे ठे ? जो कदाच आहुं नृत्य प्रशस्त जाववडे परमात्पानी स्तुति पूर्वक तेमनी पासे करुं होय तो सर्व सफल थाय. परंतु तुं तो जोगनी इच्छा-

धी दीन वाणी बोद्धे ठे, अने सखीओने दावीने जोगप्रामिने माटे प्रयत्न करे ठे, परंतु तूं शामाटे आ जन्म तथा जीवनने वृथा गुमावे ठे ? हे बुद्धिशाळी कोशा ! ते सर्व प्रयत्न पोताना आत्मना हितने विषेज कर. " आ प्रमाणेनां स्थूलजन्म मुनिनां वचनो सांजळीने कोशाए विचार्युं के " आ मुनिहं जितेन्द्रियपाणुं मारा जेवी असंख्य चतुर नायिकाथी पण जीती शकाय तेहुं नथी. " एम विचारिने ते बोद्धी के " हे मुनिराज ! में अज्ञानताने दीधे आपनी साथे पुँव करेदी क्रीनाना लोचथी आजे पण क्रीडानी इच्छावने आपने क्लोज पमानवा माटे अनेक उपायो कर्यां ठे, हवे ते मारो अपराध हमा करो. " पढी मुनिए तेने योग्य जाणिने श्रावकप्रमने लपदेश कर्यो. ते पण प्रतिबोध पामीने श्राविका थइ, अने " नंद राजाए मोकद्वेढा पुरुष विना बीजा सर्व मारे बंधु समान ठे " एचो अजिग्रह बोधो.

हवे वर्षाक्यतु पूर्ण थइ त्यारे पेढा त्रणे साधुओ पोतपोताना अजिग्रहहुं यथाविधि प्रतिपादन करिने गुरु पासे आव्या. तेमां प्रथम सिंहनी गुफा पासे रहेनार साधुने आवता जोइने गुरु कांइक ठठीने बोढ्या के " हे वत्स ! दुष्कर कार्य करनार ! तूं नद्वे आव्यो, तने साता ठे ? " तेज प्रमाणे बीजा वे साधुओ आव्या, त्यारे तेमने पण तेज रीते गुरुए आवकार आय्यो. पढी स्थूलजन्मने आवता जोइने गुरु लजा थइने बोढ्या के " हे महात्मा ! हे दुष्कर दुष्कर कार्यना करनार ! तूं नद्वे आव्यो. " ते सांजळीने पेढा त्रणे साधुओए इर्ष्याथी विचार्युं के " आ स्थूलजन्म मंत्रीनो पुत्र होवाथीज तेमने गुरु बहुमानथी बोढावे ठे. चित्रशाळामां रहेढा, पुरस जोजननो आहार करनारा अने स्त्रीओना संगमां वसेढा आ स्थूलजन्मने गुरुए अति दुष्कर कार्य करनार कळो, तो हवे अमे पण आवता चातुर्मासमां तेवोज अजिग्रह करहुं. " एम विचारिने महुं कष्टे आठ मास व्यतीत कर्यां. पढी वर्षाकाल आव्यो त्यारे सिंहगुफावासी अजिमानी साधुए सूरिने कळुं के " आ चातुर्मास हुं स्थूलजन्मनी जेम कोशाना घरमां रहीश. " गुरुए विचार्युं के " जरूर आ साधु स्थूलजन्मनी स्पर्धाथी आवो अजिग्रह करे ठे. " पढी गुरुए उपयोग आपीने तेने कळुं के " हे वत्स ! ए अजिग्रह तूं नद्वे, ते अजिग्रहहुं पावन करवामां ते स्थूलजन्म एकज समर्थ ठे, बीजो कोइ समर्थ नथी. केमके—

अपि स्वयंभूरमणस्तरितुं शक्यते सुखम् ।

अयं त्वन्निग्रहो धर्तुं, दुष्करेभ्योऽपि दुष्करः ॥ १ ' ॥

“ कदाच स्वयंचूरमण समुद्र पण सुखेयी तरी शकाय, पण आ अजि-
ग्रह धारण करवो ते तो दुष्करयी पण दुष्कर ठे. ”

आ प्रमाणेना गुरुए कहेदा वचननी अवगणना करीने ते वीरमानी साधु
कोशाने घेर गया. कोशाए तेने जोड़ने विचार्युं के “ जरूर आ साधु मारा धर्मगुरुनी स्पर्-
धीयीज अहीं आव्या जणाय छे. ” एम विचारीने तेणे ते मुनिने बंदना करी. मु-
निए चतुर्मास रहेवा माटे चित्रशाळा मागी, ते तेणे आपी. पढी कामदेवने उडी-
पन करनार पडरस भोजन कोशाए मुनिने बहोराख्युं, मुनिए तेनो आहार कर्यो.
पढी मध्याह्न समये प्रथमनीज जेम बल्लाभूपण पहेरीने कोशा मुनिनी परीक्षा
करवा आवी. तेना हावजाव, कटाह तथा चृत्यादिक जोड़ने मुनि हणवारमांज
होच पाम्या. अग्नि पासे रहेल बाराव, धी अने मीणनी जेम ते मुनिए कामवेशने
आधीन थडने जोगनी याचना करी. त्यारे कोशाए तेने कहुं के “ हे स्वामी !
अमे वेरयाओ इन्द्रनो पण अच्य विना स्वीकार करती नथी. ” मुनि बोध्या
के “ मने कामज्वरयी पीना पामेदाने जोगसुख आपीने प्रथम शांत कर. पढी
अच्य मेळववालुं स्थान पण तुं वतावीश तो त्यां जडने ते पण हुं तने मेळवी आ-
पीश. ” ते सांजळीने तेने बोध करवा माटे कोशाए तेने कहुं के “ नेपाह दे-
शनो राजा नवीन साधुने बहू मूद्यवाहुं रत्नकंबल आपे ठे, ते तमे मारे माटे
बहू आवो; पढी वीजी बात करो. ” ते सांजळीने अकाळे वर्षाक्रतुमांज मुनि ने-
पाह तरफ चाध्या. त्यां जड त्यांना राजा पासेयी रत्नकंबल मेळवीने कोशातुं
ध्यान करता ते मुनि तरतज पाठा फर्या. मार्गमां चोर बोको रहेदा हता. तेमने
तेना पाळेदा पढीए कहुं के “ बहू धन आवे ठे. ” एम वारंवार ते पढीए
कहुं. तेवामां मुनि पण ते चोरनी नजीक आव्या. एदवे तेने पकडीने चोर बोकोए
सर्व जोयुं, पण कांइ द्रव्य जोवामां आव्युं नहीं, तेयी मुनिने बोनी मूक्या. फरीधी
ते पढीए कहुं के “ बहू द्रव्य जाय छे. ” ते सांजळीने फरीधी साधुने पाठा
बोदावीने चोरना राजाए कहुं के “ अमे तने अच्य आव्युं, पण सत्य वाद,
तारी पासे शुं ठे ? ” त्यारे साधु बोध्या के “ हे चोरो ! सत्य बात सांजळो.

आ वांसनी पोद्दी द्वाकनीमां में वेश्याने आपवा माटे रत्नकंबल राखेहुं ठे.” ते सांजळीने चोरोए तेने रजा आपी. साधुए आवीने कोशाने ते रत्नकंबल आप्युं. ते दाङ्गेने कोशाए तेने घरनी खाळना कादवमां नाखी दीधुं. ते जोङ्गेने साधुए खेदयुक्त थइ कहुं के “ हे सुंदरी ! घणी मुग्गेदीधी आणेहुं आ महा मूख्य-वाळुं रत्नकंबल तें कादवमां केम नाखी दीधुं ? ” कोशाए कहुं के “ हे मुनि ! ज्यारे तमे एम जाणो ठो, त्यारे गुणरत्नवाळा आ तमारा आत्माने तमे नरकरूपी कादवमां केम नाखो ठो ? त्रण जुवनमां दुर्बल एवा रत्नत्रयने नगरनी खाळ जे-वा मारा अंगमां केम फोगट नांखी दोखो ? अने एक बार वमन करेदा संसारना जोगने फरीने खावानी इच्छा केम करो ठो ? ” इत्यादि कोशानां उपदेशवाळां वाक्यो सांजळीने प्रतिबंध पावेदा मुनिए वैराग्यधी कोशाने कहुं के “ हे पापरहित सु-शीघ्रा ! तें संसारसागरमां परतां मने वचान्यो ते बहु सारुं कर्युं. हवे हुं अति-चारधी उत्पन्न थयेदा दुष्कर्म रूप मेदने धोवाने माटे ज्ञानरूप जळधी जरेला गुरु रूपी चहने आश्रय करीश. ” कोशाए पण तेमने कहुं के “ तमारे विषे मारुं मिथ्या दुष्कृत हो. केमके हुं शीघ्रव्रतमां स्थित हती ठतां तमने में कामोत्पादक क्रियावने खेद पमाळ्यो ठे; परंतु तमने बोध करवा माटेज में तमारी आशातना करी ठे ते क्षमा करजो, अने हंमेशां गुरुनी आज्ञाने मस्तकपर चढावजो. ” ते सांजळीने ‘ इच्छामि ’ एम कही सिंहगुफावासी मुनि गुरु पासे आव्या.

गुरु विगेरेने वंदना करीने “ हुं मारा आत्माने निडुं बुं ” एम कही ते मुनि बोढ्या के “ सर्व साधुओमां एक स्थूलजज्ञ अति दुष्कर कार्यना करनार ठे, एम जे गुरुए कहुं हतुं ते योग्य ठे. पुष्पफळना रसने (स्वादने), मद्यना रसने, मांसना रसने अने स्त्रीविद्यासना रसने जाणीने जेओ तेनाधी विरक्त थाय ठे ते अति दुष्कर कार्यना करनार ठे. तेने हुं वंदना करुं हुं. वळी सख विनानो हुं क्यां अने धीर बुद्धिवाळा स्थूलजज्ञ क्यां ? सर्पवनो कण क्यां अने हेमाजि पर्वतक्यां ? खद्योत क्यां अने सूर्य क्यां ? ” आ प्रमाणे कहीने ते मुनि आद्याचेना लइ दुष्कर तप करवा द्याग्या.

अर्ही कोशा पोताना स्थूलजज्ञ गुरुनी नीचेप्रमाणे स्तुतिकरवादागी—
सार्धछादशकोटीनां, स्वर्ण यो मामदाद्गृहे ।

स छादशत्रतान्येवं, साधुत्वेऽपि ददावहो ॥ १ ॥

(३७४) उपदेशप्रासाद जाषांतर—जाग ५, मो. स्तंज ३३ मो.

जावार्थ—“ जेणे साफावार करोन सोनापहरो मारा घरमां आवीने मने आपी हती तेणेज साधुअवस्थायां पण मारे त्यां आवीने मने वार व्रत आप्यां. ”

येन दत्तं पुरा दानं, तेनैव दीयते पुनः ।

चातको रटते नित्यं, दानं यच्छेत् पयोमुचः ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ जेणे प्रथम दान आप्युं होय ठे तेज फरीयी पण दान आपे ठे. जुओ ! चातक पद्दी जळने माटे निरंतर याचना करे ठे अने मेघ निरंतर दान आपे ठे. ”

धनदानादयाचित्वमाजन्म निर्मितं सुखम् ।

व्रतदानाद्भवेऽनन्ते, सौख्यदो मम सर्वदा ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ स्थूलजडे धनतुं दान आपीने आ जन्म पर्यंत अयाचक ट-
चित्तुं मने सुख आप्युं, अने व्रततुं दान आपीने अनंत जवतुं सुख मने आप्युं;
पट्टे सर्वदा ते तो मने सुख आपनारज थया. ”

आ स्थूलजड मुनीन्धना गुणतुं वर्णन चोराशी चोवीशी सुधी सर्व ती-
र्थकरो करणे.

“ घणा दिवस सुधी स्त्रीओना संगमां रक्षा उतां पण स्थूलभज मुनिए
पोताना शीद्वनो जंग कर्यो नही, ते जोडेने बीजा साधुओए पण सिंहगुफावा-
सी मुनिना जेवुं स्त्रीना संबधमां निःशंक मन करवुं नही. ”

इत्यह्निपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
एकोनचत्वारिंशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३३९ ॥

व्याख्यान ३४० मुं.

मनुष्यजवनी दुर्लभता विषे.

संबन्धैर्दशजिज्ञेयो, मनुष्यजवदुर्लभः ।

तन्मध्ये पाशकज्ञातं, द्विख्यते पूर्वशास्त्रतः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ दश दृष्टान्ते करीने मनुष्यजव दुर्लभ ठे एम जाणवुं. ते दश दृष्टान्तमांथी तेमां आ स्थळे पूर्व शास्त्रने अनुसारे पाशानुं दृष्टान्त दखीए ढीए.

पाशानुं दृष्टान्त (चाणाक्यनी कथा).

गोह्मदेशमां चणक नामनो एक जैन ब्राह्मण रहेतो हतो. तेने चणेश्वरी नामनी पत्नी हती. ते स्त्रीथी चाणाक्य नामनो जन्मथीज दांतवाळो पुत्र थयो हतो. एकदा तेने धेर कोइ ज्ञानी मुनि आहार माटे आव्या. ते बसते मुनिने नमीने ते दंपतीए पूछ्युं के “ हे पूज्य ! आ पुत्र दांत सहित जन्म्यो ठे तेतुं शुं फळ ? ” मुनि बोव्या के “ ए वाळक राजा थशे. ” ते सांजळी चणकने खेद थयो; अने “ मारो पुत्र राज्यना आरंजथी अधोगति न पामो ” एम विचारिने तेणे ते वाळकना दांत घसी नांख्या. पढी ते बात चणके फरीने पाढी तेज मुनिने कही. त्यारे मुनि बोव्या के “ हवे ते वाळक प्रधानश्रेष्ठ थशे. ”

अनुक्रमे वृद्धि पामतो चाणाक्य सकळ कळामां कुशल थयो. ते गुवान थयो त्यारे एक ब्राह्मणनी कन्या साथे परायो. ते निर्धन हतो, तोपण संतोषी होवार्थी धनने माटे बहु प्रयत्न करतो नहीं. अन्यदा तेनी स्त्री पोताना जाइना दग्ग्न होवार्थी पिताने धेर गइ; पण निर्धनताने ढीधे तेना भाइओनी स्त्रीओ विगेरेए तेने आदरमान आप्युं नहीं, अने नोजनादिकमां पण पंक्तिजेद कर्यो. ते जोइ पोताना अति दुर्भाग्यथी दब्जा पामीने ते पतिने धेर आवी. तेने अत्यंत शोकानुर जोइने चाणाक्ये आग्रहथी शोकनुं कारण पूछ्युं. त्यारे अश्रुनी दृष्टि करती तेणे पोताना पराजवनी बात कही संजळावी. ते सांजळीने चाणाक्ये विचार्युं के—

कदावान् कुदावान् दाता, यंशस्वी रूपवानपि ।

विना श्रियं जवेन्मर्त्यो, निस्तेजाः क्षीणचन्द्रवत् ॥ १ ॥

“ कळावान, कुळवान, दातार, यशस्वी अने रूपवान ठतां पण मनुष्य जो ब्रह्मी विनानो होय तो ते ह्य पामता चंद्रनी जेम तेजरहित देखाय डे.”

माटे नन्द राजा ब्राह्मणोने घणुं धन आपे डे तेथी त्यां जाडं. एम विचारीने चाणाक्य तरतज पाटडीपुर गयो. त्यां राजसजामां जडने राजानाज सिंहासन पर वेठो. थोकीवारे एक निमित्त जाणनार सिद्धपुत्रनी साथे नन्द राजा सजामां आव्या. त्यां सिंहासन पर वेठेला चाणाक्यने जोडने ते सिद्धपुत्र बोड्यो के “ आ ब्राह्मण नंदवंशनी गया (मर्यादा)तुं उल्लंघन करीने सिंहासन पर वेठो.डे. ” ते सांचळीने राजानी दासीए चाणाक्यने कळुं के “ हे पूज्य ! आ वीजा सिंहासन पर वेसो. ” ते बोड्यो के “ आ वीजा आसन पर मारं कमंडळु रहेरो. ” एम कहीने ते वीजा आसनपर कमंडळु मूक्युं, अने पोते ते सिंहासनपरथी चळ्यो नहीं. त्यारे दासी वीजुं सिंहासन लावी. तेनापर चाणाक्ये दंग मूक्यो, दासी चोरुं आसन लावी, तेनापर तेणे अहमाळा मूकी, अने पांचमा आसन पर तेणे ब्रह्मसूत्र मूक्युं. त्यारे दासी बोडी के “ अहो ! आ ब्राह्मण केवो घृष्ट अने मूर्ख डे ? ” ते सांचळीने क्रोध पामेलो चाणाक्य दासीने पगनी लात मारीने सर्व लोक सांचळतां बोड्यो के—

कोज्ञैश्च भृत्यैश्च निबन्धमूढां, पुत्रैश्च मित्रैश्च विवृद्धशाखम् ।

उत्पाठ्य नन्दं परिवर्तयामि, महाङ्गुमं वायुरिवोग्रवेगः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जंरार अने भृत्योवरे जेनुं मूळ मजवूत थयेतुं डे, अने पुत्रो तथा मित्रोवरे जेनी शाखाओ दृष्टि पामेडी डे, एवा नन्द रूपी महादृक्ते उग्र वेगवाळा वायुनी जेम हुं मूळथी लखेनीने जमावीश. ”

ते सांचळीने “ आ जिहूक ब्राह्मणथी हुं थवारुं डे ? ” एम धारी राजाए पण तेनी उपेक्षा करी. एटडे ते चाणाक्य त्याथी नीकळीने जमतो जमतो नंद राजाना मयूरपोपकना गाममां आव्यो. त्यां ते परिव्राजकनो वेष धारण करीने रवो. ते गामना ग्रामणी (गामेती)नी पुत्रीने चंद्र पीवानो दोहद थयो हतो, ते दोहदने पूर्ण करवा कोइ समर्थ थयुं नहोतुं. तेथी तेना पिताए चाणाक्यने कळुं, त्यारे ते बोड्यो के “ जो ते पुत्रीना गर्जमां रहेलो पुत्र मने आपवानुं कबुल करो

तो हुं तेनो दोहद पूर्ण करुं. " ते सांजळीने " गर्भवती पुत्री दोहद पूर्ण न थवाथी मरी न जात्रो " एम, धारी तेओए चाणाक्यतुं वचन कबुद्ध कथुं. पढी चाणाक्ये एक ङिछवाळो वल्लनो मंरुप कराव्यो, ते मंरुपनी छपर ङानी रीते ते छिछने धीरे धीरे ढांकवा माटे एक गुप्त माणसने राख्यो ने ते ङिछनी नीचे मंरुपमां दूधथी नरेढो एक धाळ मूक्यो. कार्तिकी पूर्णिमानी रात्रे चंछनुं प्रतिविं व ते धाळमां परुथुं. ते प्रतिविं व ते गर्जिणीने वतावीने चाणाक्य बोढ्यो के " आ चंछनुं पान कर. " पढी प्रसन्न थयेढी ते स्त्रीए चंछपाननी बु-
च्छिथी धाळमांनुं दूध पीवानो आरंज कर्यो. जेम जेम ते स्त्री धाळमांथी दूध पीती गर, तेम तेम मंरुप छपर गुप्त रहेढा पुरुषे धीरे धीरे ते ङिछ ढांकवा मांरुथुं. एवी ह्तीते वथुं दूध पूर्ण थयुं त्यारे ते आखुं ङिछ ढांकी दीथुं. ए प्रमाणे तेनो दोहद चाणाक्ये पूर्ण कर्यो. पूर्ण समये ते स्त्रीए पुत्रने जन्म आप्यो. तेतुं चंछगुप्त एवुं नाम पारुथुं.

चाणाक्य तो अनेक प्रयत्नो करीने छव्य उपाजर्न करवा द्याग्यो. अर्ही चंछगुप्त प्रौढ वयनो थयो. एट्हे समान वयवाळा वालकोनी साथे राजानी जेम क्रीडा करवा द्याग्यो. तेमां देश, पुर, गोकुळ, हाथी, घोडा अने अमात्य विगेरेनी स्थापना करतो हतो अने तेमांथी अनेक प्रकारनुं दान आपतो हतो. तेवामां ज-
मतो जमतो चाणाक्य त्यां आव्यो. ते बोढ्यो के " हे वालक ! मने पण कांङक आप. " चंछगुप्ते कथुं के " आ गायो दइ दे. " चाणाक्ये कथुं के " ए गायो देतां मने वीक लागे दे. " त्यारे चंछगुप्त बोढ्यो के " वीश नहीं, आ पृथ्वी वीर पुरुषनेज जोगववा द्यायक दे. " ते सांजळीने हर्ष पामेढा चाणाक्ये वीजा वालक पासेथी तेतुं नाम तथा गोत्रादिक जाण्णिने एपोतानोज वालक दे, एम निश्चय करीने तेने कथुं के " हे वत्स ! चाढ, हुं तने साचुं राज्य आपुं. " ते सांजळीने तरतज ते तेनी साथे जवा तैयार थयो, एट्हे तेने लडने चाणाक्य नासी गयो.

पढी तेणे सैन्य तैयार करीने प्रथम पाटळीपुरनेज धेरो घाढ्यो. नंद राजाए ह्णण वारमां तेना थोडा सैन्यने जीती ढीथुं. एट्हे चाणाक्य चंछगुप्तने दइने नासी गयो. तेनी पाढळ नंदराजाना स्वारी दोढ्या, तेमांथी एक स्वार दूरथी चाणाक्य अने चंछगु-
प्तना जोवामां आव्यो. तेथी चाणाक्ये चंछगुप्तने पासेना सरोवरमां संतामीने पोते थोवीतुं काम करवा द्याग्यो. तेवामां ते घोमेस्वारे पासे आवीने तेने पूढथुं के " चंछगुप्त

अर्द्धाधी जतो हतो, तेने तें जोयो ठे ? ” ते बोध्यो के “ ते आ सरोवरमां पेठो ठे. ” ते सांजळीने ते स्वार मात्र दंगोंटी मारीने ते सरोवरना जळमां पेठो. पट्टे चाणाक्ये तेनुंज खरु द्वाङ्गेने तेनुं माथुं ठेदी नाख्युं. पढी तेना घोका उपर चंद्रगुप्तने वेसाकीने चाणाक्य आगळ चाव्यो. चावतां चालतां तेणे चंद्रगुप्तने पूठयुं के “ हे वत्स ! ज्यारे में ते घोमेस्वारने सरोवरमां भोकव्यो, त्यारे तें शुं धार्युं ? ” ते बोध्यो के “ जे उत्तम पुरुषो करे ठे ते उत्तमज होय ठे, एम में धार्युं हरुं. ” आ प्रमाणेना तेना विनयवाळा वाक्यथी चाणाक्य घणो खुशी थयो. थोने दूर जतां चंद्रगुप्तने हृषित जाणीने चाणाक्ये नोजनने माटे जतां मार्गमां कोइ ब्राह्मणने तर-तनोज करंघो खाङ्गेने आवतो जोइ तेनुं पेठ चीरी तेमांथी ते नोजन द्वाइ तेवती चंद्रगुप्तने जमाळ्यो. चंद्रगुप्त चुरल्यो होवार्थी नोजनना रसनो विपर्यय जाणी शक्यो न्हिं.

पढी ते मौर्यवंशी चंद्रगुप्तनी साथे संध्यासमये एक गाममां आय्यो. त्यां जिज्ञाने माटे भमतां ते एक दरिद्रीने घेर गयो. ते वखते एक मोसीए पोतानां वाळकोने जनी जनी राव पीरसी हती. तेमांथी एक वधारे चुरल्या वाळके वचमां हाथ नांख्यो, तेथी तेनी अरांगळीओ दाजी पट्टे ते रोवा द्याग्यो. तेने पेळ मोसीए कळुं के “ अरे मूढ ! तुं पण चाणाक्यना जेवो जर जणाय छे. ” ते सांजळीने जिह्मरूप चाणाक्ये मोसीने पूछ्युं के “ हे माता ! तमे अर्द्धा चाणाक्यतुं दृष्टांत केम आय्युं ? ” मोसी बोळी के “ जेम चाणाक्ये आजुवाजुनो देश साध्या विना पहेळां पाटलीपुरनेज रुंध्युं, तेथी ते मूर्ख निंदाने पात्र थयो, तेम आ वाळके पण प्रथम धीमे धीमे अरुखे परुखेथी राव चाव्या विना वचमांज हाथ नांख्यो, तेथी ते-चाणाक्यनी उपमाने पाव्यो. ” ते सांजळीने चाणाक्ये मोसीनी शिक्षा सत्य मानी.

पढी अनुक्रमे चाणाक्ये पर्वत नामना एक राजानी साथे गाढ मित्राइ बांधी. एकदा तेणे पर्वत राजाने कळुं के “ जो तमारी इच्छा होय तो नंद राजानुं जन्मूळान करीने तेतुं राज्य आपणे वहेंची द्वाङ्गे. ” ते वात कळून करीने पोताना सैन्य सहित पर्वत राजा चंद्रगुप्तने साथे राखीने नंद राजानो देश साधवा द्याग्यो. ठेवट नंदनी राजधानी पाटलीपुरने घेरो घाव्यो. पण ते नगरी वळथी द्वाइ शकाय तेतुं नथी, एम धारीने जिह्मनो वेप लइ चाणाक्य ते पुरमां पेठो. त्यां वास्तु शास्त्र-

ने अनुसारे सर्व मकानो जोषा दाग्यो. तेवामां एक स्थाने महां प्रतापी सात दे-
वीओ—इन्द्रनी कुमारीकाओनी मूर्त्तिओ तेणे जोइ. पछी तेपना प्रजावधीज आ
पुरनो जंग थतो नथी, एम जाणीने ते देवीओने उखेनी नांखवानो उपाय वि-
चारवा दाग्यो. तेवामां पुरना रोधथी कायर थयेदा पौरजनोए ते जिह्नुने पूछ्युं
के “ हे पूज्य ! आ पुरनो रोध क्यारे मटशे ? ” चाणाक्ये जवाव आप्यो के—
“ ज्यांसुधी आ सात देवीओनी प्रतिमाओ अहीं प्रतिष्ठित छे, त्यांसुधी पुरनो
रोध शी रीते मटे ? ” आ प्रमाणेना ते धूर्तना कहेवाथी छेतरापदा लोकोए ते
देवीओने तेना स्थानथी तरतज उखेनी नांखी. तेज वखते चंद्रगुप्ते तथा पर्वते
ते पुर जीती ब्हीथुं. आ प्रमाणे तेणे प्रथम नंदराजानो देश साधीने. पछी पाटली-
पुर ब्हीथुं ते वखते नंदतुं पुण्य क्षीण थयेथुं होवाथी तेणे चाणाक्य पासे धर्मचार
माग्युं. त्यारे ते वोढ्यो के “ हे नंदराजा ! तुं एक रथमां जेट्थुं दाइ जवाय तेदुं
दाइने निर्जयताथी पुर वहार चाड्यो जा. ” नंद पण पोतानी वे स्त्रीओ,
एक कन्या अने सारचूत द्रव्य रथमां दाइने नगर वहार नीकळ्यो. तेज वखते चंद्र-
गुप्त विगेरे सौ नगरमां पेटा. सामसामे मळतां नंदनी कन्या अनुरागथी चंद्रगुप्तनी
सामुं जोइ रही. ते जोइने नंदराजाए पुढीने कळुं के “ हे पुत्री ! जो आ पति तने
पसंद होय. ती खुशीथी तेने अंगीकार कर. पितानी आडा थावाथी ते कन्या
पोताना रथमांथी उत्तरीने चंद्रगुप्तना रथ उपर चढवा दागी. तेना चढतांज चंद्रगु-
प्तना रथना चक्रना नव आरा जांगी गया. तेथी “ आ स्त्री अमंगळ करनारी डे ”
एम धारीने चंद्रगुप्ते तेने अटकावी. एदळे चाणाक्य वोढ्यो के “ हे वत्स ! ते स्त्रीनो
तुं निषेध न कर. आ आराना जंग रूप शुक्लथी तारी नव पेढी सुधी तारो वंश
रहेशे. ” ते सांजळीने चंद्रगुप्ते ते कन्याने पोताना रथमां वेसाकी, अने नंदना राज-
धारमां आब्यो.

राजमहेदामां एक कन्या बहु रूपवती हती. तेने जन्मथीज नंदराजाए धीमे
धीमे महा लग्न विष खवडाववा मांरुं हतुं, एदळे तं विपकन्या थइ गइ. हती. ते
विपकन्याने जोइने पर्वतराजाए विषयाध थइ तेनो संग कर्यो. तेथी ते कन्यातुं
विप तत्काल पर्वतने चडथुं. तेणे चंद्रगुप्तेने कळुं के “ मने विष व्याप्युं डे, माटे
तेनो जंदादीथी कांइ उपाय कर. ” ते सांजळीने चंद्रगुप्त तेनो उपाय करवा उत्सुक
थयो. ते वखते चाणाक्ये नेत्रनी संज्ञाथी चंद्रगुप्तनो निषेध कर्यो, अने शिखामण

आपी के—

तुव्यार्थं तुव्यसामर्थ्यं, मर्मज्ञं व्यवसायिनम् ।

अर्धराज्यहरं मित्रं, यो न हन्यात्स हन्यते ॥ १ ॥

“ तुव्य संपत्तिवाळा, समान सामर्थ्यवाळा, गुप्त वात जाणनार, सरस्वी व्यापार करनार अने अर्धा राज्यनो जागीदार एवा मित्रने पण जे हणतो नथी ते पोतेज हणाय छे. ”

पछी विषयी व्याप्त थयेळो ते पर्वत तरतज मृत्यु पाय्यो, एट्ठे तेलुं राज्य पण चंद्रगुप्तने आधीन थयुं.

हुवे चंद्रगुप्तना राज्यमां नंदना माणसो चोरी करवा द्याग्या. तेथी चाणाक्य कोइ वीजा रक्षक (कोटवाळ)नी शोध करवा द्याग्यो. शोधतां शोधतां ते नद्वद नामना तंतुवायने घेर गयो. ते वखते ते तंतुवाय मकोडाना विलमां अग्नि नांखतो हतो. ते जोइने चाणाक्ये तेने पूछयुं के “ आ तुं शुं करे छे ? ” कुविंदे जवाव आप्यो के “ आ छुट्ट मकोडा मारा पुत्रने मंखे छे, माटे सर्व मकोडानो लच्छेद करवा माटे तेना विलमां हुं अग्नि मूळुं बुं. ” आ प्रमाणे ते कुविंदनी चाणीथी तेने लघमी. जाणीने चंद्रगुप्त पासे तेने पुरना अध्वकनी जग्या अपावी. एट्ठे मौर्य वंशानुं साम्राज्य कंटक (शत्रु) रहित थयुं.

एकदा चंद्रगुप्त पासे धन नथी एम जाणीने चाणाक्ये पुरना लोकोनी साथे मद्यपाननी गोष्टी करी. मदिराना आवेशथी पुरना लोको लन्मत्त थइने नाच करवा द्याग्या अने परुवा द्याग्या. ते वखते अवसरने जाणनार चाणाक्य पण गांमो वनीने बोड्यो के “ मारे धातुनां रंगेदां वे वल्लो छे, त्रिंदरु छे, अने सुवर्णनी कुंकी छे, तेमज राजा मारे आधीन छे, माटे मारा नामनी जांज पखाज वगानो. ” ते सांजळीने जांज वगारुनाराओए चाणाक्य मंत्रीना नामनी जांज वगादी. ते सांजळीने एक शहस्थ पुरुषे मदिराना लन्मत्तपणाथी हाथ लंचो करीने कोइने पण नहीं कहेली एवी पोतानी लक्ष्मीनुं वर्णन करतां वल्लुं के “ अरे ! एक हजार योजन सुधी कोइ श्रेठ चाझे तेने पगत्रे पगत्रे लाख लाख द्रव्य आपुं, तेद-दा धननो हुं स्वामी लुं, माटे मारा नामनुं दोलकुं वगानो.

ते सांजळीने हुं पहेळो वोलुं, हुं पहेळो वोलुं, एवी चरुसाचमसीथी

बीजो बोह्यो के “ एक आढक तलने बावीए, अने ते सारी रीते फळीने तेमांथी जेट्हा तद्व नीपजे तेट्हा द्वाङ्ग दीनार मारा धरमां ठे; तेथी मारा नामतुं दो-लकुं वगाडो. ”

त्रीजो बोह्यो के “ वर्षाऋतुनी पहेळी वृष्टिथी गिरिनी नदीमां जेट्हुं पूर आवे, ते पूरने एक दिवसना माखणथी पाळ बांधीने हुं रोकी शकुं तेट्हुं मा-खण दररोज मारे त्यां थाय ठे; माटे मारा नामतुं दोलकुं वगामो ”

चौथो बोह्यो के “ मारे घेर एट्हा वधा अश्वो ठे के एक दिवसेज ल-त्पन्न थयेद्दा बछेरानी केशवाळीथी आखुं नगर वीटाइ जाय; माटे मारा नामतुं दो-लकुं वगामो. ”

पांचमो बोह्यो के “ मारा धरमां एक शाह्वी (रांगर)नो दाणो एवो छे के ते जूदी जूदी जातना शाह्विना बीजोने उत्पन्न करे ठे, अने बीजो शा-ह्विनो दाणो एवो ठे के तेने वारंवार द्वाणीए छतां वारंवार लग्याज करे ठे. आ वे रत्नो मारे घेर ठे; माटे मारा नामतुं दोलकुं वगामो. ”

आ प्रमाणे मधना आवेशथी सर्व जनोए पोतपोतानी समृद्धि प्रगट करी. कहुं ठे के—

कुविअस्स आउरस्स य, वस्सणपत्तस्स रागरत्तस्स ।

मत्तस्स मरंतस्स य, सप्पावा पायसा हुंति ॥ १ ॥

जावार्थ—“ कोपमां आवेदो, महा व्याधिवाळो (आतुर), दुःखमां पवेदो, रागमां आसक्त थयेदो उन्मत्त थयेदो अने भरवा तैयार थयेलो—आट्हा माणसो पोतानी सत्य वात प्रगट करे ठे. ”

पढी चाणाव्य मंत्रीए सर्व स्वस्थ थया त्यारे तेमनीपासेथी योग्यता प्र-माणे थोहुं थोहुं धन व्हीधुं. त्यार पढी फरीथी दोकोतुं धन देवा माटे तेणे दि-व्य पासा वनाव्या. पढी सोनामहोरोनो थाळ नरीने ते चौट्यामां द्वाइ जइ माणसो प्रत्ये बोह्यो के “ जे माणस मने द्यूतमां जीते तेने आ सर्व महोरो आपी दजं, अ-ने जो हुं जीतुं तो मात्र एकज सोनामोहोर दजं. ” ते सांजळीने दोचने आधीन थयेद्दा दोको तेनी साथे रमवा द्वाग्या, परंतु द्यूतक्रीडामां हुशोआर एवो कोइ

(३८३) उपदेशप्रासाद नापांतर—नाम ५ मो. स्तंज ३३ मो.

पण माणस ते मंत्रीने जीती शक्यो नही. संपत्तिना पाश रूप अने पोतानी इच्छा-
नुसार पडनारा ते पासाना प्रजावधी होकोने जीतीने चाणाक्य मंत्रीए वंडगुप्तने
जंभार सुवर्णधी जर दीधो.

“ कदाच दिव्य प्रजाव विगेरे वळधी कोइ माणस आ चाणाक्य जेवा मं-
त्रीने पण जीती शके, परंतु जे माणस प्रमादधी मनुष्यजन्मने हारी जाय ते फरी-
धी मनुष्यजवने पामी शकतो नधी. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासाददृत्तौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
चत्वारिंशदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३४० ॥

व्याख्यान ३४१ मुं.

उत्पातिकी बुद्धि विषे.

औत्पत्तिक्यादिबुद्धिज्ञो, रोहको जतनासु यत् ।

महामान्योऽनूत्तथा धार्यो, धर्मवङ्गिर्युणोत्तरः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ उत्पातिकी विगेरे बुद्धिने जाणनार रोहक जेम होकोमां
अति मान्य थयो, तेम धर्मी माणसोए ते श्रेष्ठ गुणने धारण करवो. ”

रोहकनी कथा.

अवन्ती नगरीनी पासे नट नामना गाममां जरत नामे एक नट रहेतो ह-
तो. तेनी पहेळी स्त्री मरण पामी हती, पण ते स्त्रीधी उत्पन्न थयेदो उत्पातिकी
बुद्धिवाळो रोहक नामे एक पुत्र हतो. जरत बीजी स्त्री परण्यो हतो. ते स्त्री रो-
हकने खावा पीवाहुं वरावर आपती नही. तेथी एक वखतरोहके तेने कहुं के-
“ हे मा ! तुं मने सारी रीते राखती नथी, तेहुं फळ हुं तने वतावीश. ” त्यारे
ते बोड्डी के “ हे शोकना पुत्र ! तुं मने शुं करवानो हतो ? ” ते बोड्यो के “ हुं

एतुं करीश के जेथी तूं मारा पगमां पनीश. ” आम कखा बततां पण ते रोहकने गणकारती नहीं. एक दिवस रात्रे रोहके एकदम उठीने तेना पिताने कहुं के “ रे रे पिता ! आ कोइ पुरुष आपणा घरमांथी नीकळीने नासी जाय ठे. जुओ ! ” ते सांपळीने जरते शंका द्यावीने विचार्युं के “ जरूर मारी स्त्री कुझ-टा छे. ” एम वहेम द्यावीने ते तेना पर प्रीतिरहित थयो. तेनी साथे बोझतुं पण बंध कर्युं. तेथी ते स्त्रीए ‘ आ रोहकतुं काम छे ’ एम जाणीने पुत्रने कहुं के “ हे पुत्र ! आ तें शुकुं कर्युं के जेथी तारा पिता एकदम माराथी पराङ्मुख थया ? हे पुत्र ! मारो अपराध हमा कर. ” रोहक बोह्यो के “ त्यारे ठीक ठे, हवे तूं खेद करीश नहीं, हुं पाळुं ठेकाणे द्यावीश. ” पछी ते स्त्री रोहकनी मरजी बराबर साचववा द्यागी. पछी एक दिवस रात्रे तेना पिता चांदनीमां बेठा हता, तेब-खते तेनी शंका दूर करवा माटे रोहके बाळचेष्टाथी पोताना शरीरनी गायाने आंगळी बती बतावीने पिताने कहुं के, “ हे पिता ! आ कोइ माणस जाय ठे, जुओ ! ” ते सांपळीने जरते हाथमां खड्ग द्वाङ्गे पूछुं के “ अरे क्यां जाय ठे ? बताव. ” त्यारे रोहके आंगळीबने पोतानी गया बतावीने कहुं के “ आ रह्यो, में तेने रोकी राख्यो ठे. ” ते जोङ्गे जरते विचार्युं के “ खरेखर पहेळां पण आवोज माणस तेणे दीठो हशे. तेथी में मारी सुश्रीळ प्रियापर शंका करी, ते ठीक कर्युं नहीं. ” एम निश्चय करीने ते पाडो पोतानी स्त्री पर प्रेमी थयो, पण रोहके विचार्युं के “ में मारी अपरमातुं अप्रिय कर्युं ठे, तेथी कोइक वखत ते मने विष विगरेथी मारी नांखशे, माटे तेनाथी चेतता रहेतुं. ” एम विचारिने ते हमेशां पोताना पितानी साथेज जमवा द्याग्यो.

एकदा रोहक तेना पितानो साथे अवंती नगरीए गयो, ते नगरीनी शोजा जोङ्गे ते विस्मय पाभ्यो. पछी पितानी साथे घेर जवा ते नगरी बहार नीकळ्यो. बहार आवतां कांइ चीज चूडी जवाथी रोहकने त्यां क्षिमा नदीने कांठे मूकीने जरत पाडो नगरीमां गयो. रोहके नदीनी बालुकांमां बेठा बेठा किह्या सहित आ-खी अबन्ती नगरी आळेस्त्री. तेवामां अश्व उपर चडीने तेज नगरीनो राजा त्यां आब्यो. ते रोहके चित्रेस्त्री नगरीनी वच्चे थङ्गे चाववा द्याग्यो, एटझे रोहके तेने कहुं के “ हे राजपुत्र ! आ मार्गे न चाह्यो. ” राजाए तेतुं कारण पूछुं. त्यारे ते बोह्यो के “ अरे ! आ राजदरवारने तमे जोता नथी ? ” राजाए नीचे उतरिने

आखी नगरी यथार्थ चीत्रेदी जोड़ने पूछ्युं के “रे वाळक ! पहेंलां तें आ नगरी जोड़ हती, के आज्ञेज प्रथम जोड़?” ते वोढ्यो के “ ना, में कोइ वखत जोड़ नथी, मात्र आज्ञेज नटगामथी अहीं आव्यो लुं. ” ते सांजळीने राजाए आश्चर्य पामीने विचार्युं के “ अहो ! आ वाळकनी बुद्धि केवी तीत्र ठे ? ” पढी राजाए तेहुं नाम पूछ्युं, त्यारे ते वोढ्यो के “ मासं नाम रोहक ठे. ” तेवामां रोहकनो पिता गाममांथी आव्यो, एटझे तेनी साथे रोहक पोताने गाम गयो.

अहीं राजाए विचार्युं के “ मारे चारसो ने नत्राणुं मंत्रीओ ठे; परंतु ते सर्वनी बुद्धि एकज मंत्रीमां होय एवो एक मंत्री जोड़ए, जेथी राज्यतुं तेज वृद्धि पामे. ” एम विचारिने रोहकनी परीक्षा करवा माटे राजाए नट गामना मुख्य माणसोने उदेशीने हुकम कयों के “तपारा गामनी बहार एक मोटी शिद्धा ठे, ते शिद्धाने उपाड्या विनाज राजाने वेसवा योग्य एक मंरुप करी तेहुं डांकण ते शिद्धा-तुं करो. ” आ प्रमाणे राजानी आज्ञा सांजळीने सर्व लोको अनेक प्रकारनी चिंता करवा द्याग्या. विचार करतां मध्याह्न समय थयो; तेवामां रोहके आवीने तेना पिताने कहुं के “ हे पिता ! मने बहु चूख द्यागी ठे, तेथी नोजन करवा माटे घेर चालो. ” जरत वोढ्यो के “ हे वत्स ! तुं तो निश्चित ठे गामना कष्टने तुं कांइ जाणतो नथी. ” रोहक वोढ्यो के “ शुं कष्ट ठे ? ” त्यारे जरते राजानी आज्ञा कही देखादी. ते सांजळीने रोहक वोढ्यो के “ चिंता न करो, तमे राजाने योग्य मंरुप करवा माटे ते शिद्धानी नीचे खोदो. पढी ज्यां ज्यां घटे त्यां त्यांतेनी नीचे थांजलाओ गोठवो, अने ते शिद्धाने उपाड्या विनाज जोंपरानी जेम फरती चीत विगेरे करो. ” ते सांजळीने सर्व लोको हर्ष पामी जमवा उठ्या. पढी नोजन करीने रोहकना कहेवा प्रमाणे मंरुप तैयार कयों. राजा पण ते मंरुपने जोड़ने प्रसन्न थयो. पढी तेणे गामना लोकोने पूछ्युं के “ आ कोनी बुद्धिथी मंरुप कयों ? ” लोको वोढ्या के “ जरतना पुत्र रोहकनी बुद्धिथी. ”

एकदा राजाए ते गाममां एक मेंढो मोकडीने हुकम कयों के “ आ मेंढो अत्यारे जेटझो तोडामां ठे, तेटझोज पंदर दिक्से पाछे आपवो. तोडामां जरा पण न्यूनाधिक थवो न जोड़ए. ” ए प्रमाणे राजानो निर्देश सांजळीने सर्व जनो गाम बहार सजा करी एकठा थया. पढी रोहकने बोलावीने राजानो हुकम कही बताव्यो. त्यारे रोहक वोढ्यो के “ एक करू पकडी द्यावीने तेनी पासे आ मेंढाने वां-

धवो, अने तेने सारो खोराक आपी पुष्ट करवो. " ते सांजळीने ढोकोए ते प्रमाणे कर्तुं. पंदर दिवसे ते मेंढो राजाने पाठो सोंप्यो. राजाए तेने तोळ्यो तो तेठ्ठोळ तोळमां थयो. पढी राजाए एक कूकनो मोकळ्यो, अने कहेवराव्युं के बीजा कूकना विना आ कूकनाने युष् करवावतुं. " ते सांजळीने ढोकोए रोहकना कहेवार्थी ते कूकनानी सामे एक आरीसो मुकयो. तेमां ते कूकनाए पोतातुं प्रतिबिंब जोडने बीजो कूकनो छे एम जाणी ते प्रतिबिंब साथे अहंकारथी युष् करवा मांडचुं. ते घात राजाने चरपुरुषोए कही, ते सांजळी राजा खुशी थयो. पढी राजाए आझा करी के " नदीनी रेंतीनां दोरनां घणीने अहीं मोकळावो. " त्यारे रोहकना कहेवार्थी ढोकोए प्रत्युत्तर कहेवराव्यो के " हे राजा ! तमारा जंभारमां रेंतीनां जूनां दोरनां पड्यां हथे, तेमांथी एक दोरकुं नमुना माटे मोकळो के जेथी तेने अनुसारे अमे दोरनां घणीने मोकळीए. " ते सांजळीने राजा मौन थइ गयो. एकदा राजाए मरवानी तैयारीवाळो, रोगी अने वृद्ध हाथी नट गाममां मोकळावीने कहेवराव्युं के " आ हाथी मरी गयो एम कह्या विना हंमेशां तेना खबर मने मोकळावा. " अहीं तो तेज रात्रे हाथी मृत्यु पाग्यो. प्रातःकाळे राजाने केवी रीते खबर आपवा तेनो विचार न सूजतां ढोकोए रोहकने पूठचुं. एठ्ठे तेना कहेवा प्रमाणे गामना अधिपतिए राजा पासे जइ निवेदन कर्तुं के " हे देव ! आजे हाथी बेसतो नथी, उठतो नथी, आहार के नीहार करतो नथी, अने बीजी कांड पण चेष्टा करतो नथी. " राजाए पूठचुं के " अरे ! शुं हाथी मरी गयो ? " तेणे कहुं के " हे राजा ! आप एतुं बोडो ठो, अमे एम बोडता नथी. " ते सांजळीने राजा मौन थयो. षडी फरीथी राजाए नट गाममां हुकम मोकळ्यो के " तमारा गामना कूवातुं पाणी घणुं सारुं छे, माटे ते कूवो अहीं जलदीथी मोकळो. " त्यारे ढोकोए रोहकनी बुध्दिये राजाने विज्ञप्ति करी के " हे देव ! गामनीयो कूवो स्वजावथीज वीक्षण होय छे, माटे नगरनो मार्ग घतावनार एक अहींनो कूवो त्यां मोकळो, के जेथी ते कूवानी साथे अमारो गामनीयो कूवो आवी शके. " ते सांजळीने राजा मौन रह्यो. अन्यदा राजाए आदेश कर्तो के " अग्निना संबंघ विना खीर रांधीने मोकळो. " त्यारे ढोकोना पूठवाथी रोहके तेमने कहुं के " चोरखाने घणा जळमां पड्याळीने सूर्यनां किरणथी तपावी करीष अने पड्याळ विगेरे घासनी बाफमां ते चोरखा ने दूधथी जरेडी तपेडी मूको; जेथी खीर थइ

जसो. " द्योकोए ते प्रमाणे करिने खीर राजाने मोकझावी. ते जोडने राजा अति विस्मय पाव्यो. पत्नी रोहकनी बुद्धिनुं अतिशयपणुं जाणीने तेने पोतानी पासे आववानी आझा करवा साथे कहेवराव्युं के " शुक्ल पद्ममां के कृष्ण पद्ममां आववुं नहीं, रात्रे अथवा दिवसे आववुं नहीं, गायामां अथवा तरुके आववुं नहीं, अधर रद्दिने अथवा पगे चाद्रीने आववुं नहीं, मार्गे के उन्मार्गे आववुं नहीं, अने स्नान करिने अथवा स्नान कर्या विना आववुं नहीं. " आ प्रमाणेनो हुकम सांजळीने रोहके कंठ सुधी स्नान कर्युं, अने गामाना पैमांना वे चीद्वाना मध्य जालने रस्ते, नाना घेटा उपर बेसीने माथे चाद्वणीनुं उत्र धारण करिने, संध्या समये अमावास्या उपरांत पडवाने दिवसे ते राजानी पासे गयो. त्यां " खाद्री हाथे राजानुं, देवतुं अने गुरुतुं दर्शन करवुं नहीं " एवी द्योकश्रुति जाणीने माटीनो एक पीरु हाथमां राखीने राजाने प्रणाम करी ते पीरु राजानी पासे जेट तरीके धर्यो. राजाए पृच्छुं के " हे रोहक ! आ तुं शुं द्याव्यो ? " तेणे जवाब आप्यो के " हे देव ! तमे पृथ्वीना पति ङो, तेथी हुं पृथ्वी द्याव्यो बुं. " ते सांजळीने राजा प्रसन्न थयो. ते रात्रे राजाए रोहकने पोतानी पासे सुवाड्यो. रात्रिनो पहेळो प्रहर गयो त्यारे राजाए तेने बोड्याव्यो के " अरे रोहक ! तुं जागे डे के लंघे डे ? " ते बोड्यो के " देव ! जागुं बुं. " राजाए पृच्छुं के " शुं विचार करे डे ? " रोहक बोड्यो के " हे देव ! हुं एवो विचार करतो हतो के—पीपळाना पांदरातुं र्हीट मोडुं के तेनी शिखा मोटी ? " ते सांजळीने राजाने पण संशय थयो. तेथी तेणे कळुं के " तें ठीक विचार कर्यो, पण तेनो निर्णय शो कर्यो ? " ते बोड्यो के " ज्यां सुधी शिखानो अग्रजाग सूकाइ न जाय त्यां सुधी वच्चे सरखां होय डे. " पत्नी बीजो प्रहर पूर्ण थतां राजाए पृच्छुं के " अरे ! जागे डे के लंघे डे ? " रोहक बोड्यो के " देव ! जागुं बुं. " राजाए पृच्छुं के " शुं विचार करे डे ? " त्यारे ते बोड्यो के " हे देव ! वकरीना पेटमांथी जाणे सराणे उतारेद्री होय तेवी तेनी लींकीओ वरावर गोळ थडने वहार नीकळे छे; तेतुं शुं कारण ? " राजाए रोहकनेज तेतुं कारण पृच्छुं, त्यारे ते बोड्यो के " वकरीना उदरमां संवर्तक नामनो वायु रद्दे छे, तेना मजावथी लींकीओ एवी गोळ थाय डे. " पत्नी रोहक सुइ गयो. राजाए बीजे प्रहरे रोहकने बोड्याव्यो के " अरे जागे डे के लंघे डे ? " ते बोड्यो के " जागुं बुं. " राजाए पृच्छुं के " शुं विचार करे डे ? "

ते बोध्यो के “ हे देव ! खीसकोखीतुं जेट्ठुं मोटं पूठुं ठे तेट्ठुंज तेतुं शरीर पण हरो के कांइ न्यूनाधिक हरो ? ” राजाए तेनो निर्णय तेनेज पूछ्यो, त्यारे ते बोध्यो के “ हे देव ! वने सरखां होय ठे. ” पत्नी रोहक सूइ गयो. राजा मातःकाळे जाग्यो, त्यारे रोहकने बोलाव्यो, पण निद्रावश होवार्थी तेणे जवाव आप्यो नही. त्यारे राजाए क्रीडार्थी रोहकने जराक सोटी झगामी, एद्वे रोहक जागी गयो. राजाए पूछ्युं के “ अरे केम लंघे ठे के ? ” ते बोध्यो के “ देव ! जागुं तुं. ” राजाए कहुं “ के त्यारे केम घणीवारे बोध्यो ? ” रोहके जवाव आप्यो के “ हे देव ! हुं विचार करतो हतो के राजा केट्ठा पुरुषर्था उत्पन्न थयो हरो ? (राजाने केट्ठा बाप हरो ?) ” ते सांजळीने राजा झज्जा पामीने जरावार मौन रळो. पत्नी थोकीवारे पूठ्युं के “ अरे ! बोद ! हुं केट्ठा पुरुषर्था उत्पन्न थयो तुं ? ” रोहक बोध्यो के “ पांच पुरुषर्था. ” फरीथी राजाए पूठ्युं के “ कया कया पांचर्था ? ” ते बोध्यो के “ एकतो कुवेर जंमारीर्था, केमके कुवेर जंमारीना जेवी तमारा मां दानशक्ति ठे. धीजा चंमालर्था, केमके शत्रुना समूह प्रत्ये तमे चंमालनी जेवो कोप करो ठे. त्रीजा घोवीर्था, केमके जेम घोवी वल्ल नीचोवीने पाणी काठी नांखे ठे तेम तमे पण माणसोने नीचोवीने तेतुं धन दाइ द्यो ठे. चोथा वींठीर्था, केमके तमे भरनिद्रामां सूतेदा वाळकने पण निर्दय वींठीनी जेम सोटी मारीने पीना उपजावो ठे, अने पांचमा तमारा पितार्था तमे उत्पन्न थया ठे, के जेणे राज्यमां अने न्यायमां तमने स्थापन कर्या ठे. ” ते सांजळीने राजा बहु आश्चर्य पांम्यो. पत्नी राजाए पोतानी मा पासे एकांतमां जइने नमन करी पूछ्युं के “ हे माता ! कहो, हुं केट्ठा पुरुषर्था उत्पन्न थयो तुं ? ” माताए कहुं के “ हे वत्स ! ए तुं शुं पूठे छे ? तारा पितार्थाज तुं उत्पन्न थयो ठे. ” त्यारे राजाए रोहके कहेद्वी घात करीने कहुं के “ हे माता ! ते रोहक प्राये खोटी बुद्धिवाळो नथी माटे सत्य कहो. ” एम बहु आग्रहर्था राजाए पूठ्युं. त्यारे तेनी माताए कहुं के “ हे वत्स ! ज्यारे तुं गर्जमां हतो त्यारे एक दिवस हुं गाम वहार उद्यानमां कुवेर देवनी पूजा करवा गइ हती. ते प्रतिमातुं अत्यंत स्वरूप जोइने में तेनो हाथवरु स्पर्श कर्यो, तेथी मने काम व्याप्त थवार्थी जोगनी इच्छा थइ हती. त्यांथी पाठी आवतां मार्गमां एक स्वरूपवान चंमालने जोइने तेनी साथे जोगनी इच्छा थइ हती. आ-

गळ चालतां एक रूपवंत धोवीने जोडने पण तेवीज इच्छा थड हती. पत्नी घेर आची त्यारे उत्सव होवाची खावाने माटे दोटनो वीडी करीं हतो, में तेने हाथ-मां लीधो. तेना स्पर्शी कामोद्दीपन थवाने लीधे तेनी साथे पण जोगनी इच्छा थड हती. ए प्रमाणे इच्छा मात्रची तारे वीजा चार पिता थया हता, चाकी परमा-र्थची तो एक तारो पिताज सत्य पिता ठे. ” ते सांभळीने राजा माताने नयन करी रोहकनी बुद्धिची विस्मय पास्यो, अने तेने सर्व मंत्रीआमां प्रथम पद आप्युं.

आ कथानो उपनय एवो ठे के “ पूर्वे पोते नहीं जोयेहुं, नहीं सांभळे-हुं अने मनमां पण नहीं चिंतवेहुं गूढ कार्य पण बुद्धिना प्रजावथो जाणी-सम-जी शकाय ठे. तेवी रीतेज धर्मकार्यमां पण सूदम अर्थने ग्रहण करवामां बुद्धिनो उपयोग करवो; जेथी आ लोकमां ने परलोकमां ते अत्यंत हितका-री थाय. ”

इत्यद्द्विदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
एकचत्वारिंशदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३४१ ॥

व्याख्यान ३४२ मुं.

वे प्रकारनां आयुष्य.

वर्तमानजवायुष्कं, द्विविधं तच्च कीर्तितम् ।

सोपक्रमं जवेदाद्यं, द्वितीयं निरुपक्रमम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ वर्तमान जवतुं आयुष्य वे प्रकारतुं कहेतुं छे, तेमां पहेतुं सोपक्रम अने वीजुं निरुपक्रम. ”

घणा काल सुधी जोगववा लायक आयुष्य पण आगळ कंठवामां आवशे एवा अध्यवसानादिक उपक्रमोधी थोडा कालमां जोगवी लावायते सोपक्रम आयु कहेवाय छे. जेम लांबी कोरली दोरीने एक डेके अग्नि सळगाव्यो होय तो ते दोरी अतुक्रेम लांबी मुदते वळी रहे ठे, अने तेज दोरीने एकठी करीने तेमां अग्नि

मुक्त्यो होय तो ते एकदम जडदीर्घी वळी जाय ठे ; तेवीज रीते सोपक्रम आयुष्य थोडा काळमां पूरुं थड जाय छे, अने जे आयुष्य तेना बंधसमये गाढ निकाचित वांध्युं होय ते अनुक्रमेज जोगवाय ठे. सेंकडो उपक्रमधी पण ते क्षीण थड शकतुं नथी. तेतुं आयुष्य निरूपक्रम कहेवाय ठे.

हवे उपक्रम कहे छे—पोतानाज मनमां उत्पन्न थयेद्या अध्यवसायादिक अने वीजाए उत्पन्न करेद्या विप तथा शास्त्रादिकधी जे पोताना जीवितनो अंत आवे ते सर्वे उपक्रम कहेवाय ठे. पूर्व सुरिओए ते उपक्रमना अध्यवसाय विगेरे सात जेदो कहेद्या छे, ते आ प्रमाणे—

अज्जवसाण निमित्ते, आहारे वेयणा पराघाए ।

पासे आणापाण, सत्तविहं जिज्जए आउ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अध्यवसान, निमित्त, आहार, वेदना, पराघात, स्पर्श अने श्वासोश्वास ए सात प्रकारे आयुष्यनो क्षय थाय ठे. ”

विवेचन—अध्यवसानना त्रण प्रकार ठे—राग, जय अने स्नेह. तेमां रागनो अध्यवसान पण मरणनो हेतु थाय छे. जेम कोइ एक अति रूपवान युवान मुसाफर अरण्यमां तृपातुर थवाथी प्रपा (पाणीना परव)ने स्थाने गयो. त्यां पाणी पानारी स्त्रीए जळ दावीने तेने पायुं. पत्नी मुसाफर पेढी स्त्रीए ना कथा बतां पण त्यांथी चाबततो थयो. ते स्त्री तेनी सामुंज जोइ रही, अने ज्यारे ते मुसाफर अदृश्य थयो, त्यारे ते स्त्री तेनी उपरना उत्कट रागना अध्यवसायथी तरतज मृत्यु पामी.

जयना अध्यवसायथी कृष्ण वासुदेवने जोइने सोमिद्व ब्राह्मण हृदयस्फोट थवा वने मरी गयो. तेमज मृगावतीनो स्वामी क्षतानिक राजा चंरुप्रद्योत राजाने सैन्य सहित आवतो सांजळीने तेना जयथी मरण पाम्यो.

स्नेहना अध्यवसायथी मरण पामेलातुं दृष्टांत ए ठे के “ तुरंगपुरमां नरवर नामे राजा हतो. तेने जानु नामे मंत्री हतो. ते मंत्रीने सरस्वती नामनी पत्नी हती. ते दंपतीने परस्पर अत्यंत स्नेह हतो, ते वात राजाना सांजळवामां आववाथी तेनी पीडा करवानो राजाने विचार थयो. एकदा राजा मंत्री सहित मृगया रमवा माटे वनमां गयो, त्यां कोइ प्राणीतुं रुधिर मंत्रीना वल्ल तथा अश्वपर दगांनीने

(३६७) उपदेशप्रासाद जाषांतर—जाग ५ मो. स्तंज ३३ मो.

राजाए ते अश्व गाममां तेने घेर मोकडी दीधो. पोताना प्रिय स्वामी बिना तेनां वल्ल तथा अश्वने रुधिरवाळां जोझे “ हाय ! हाय ! मृगया रमवा गयेद्या मारा प-
तिने कोइ सिंहादिके मारी नांख्या” एम धारीने सरस्वती जाणे वज्रथी हणायडी
होय तेम भूमिपर पड्ढीने मरण पामी. ते वात जाणीने राजाने अत्यंत खेद थयो.
पडी ते जानु मंत्री प्रियावियोगना दुःखथी योगी थड्ढे गंगाकिनारे गयो. ते सर-
स्वती मत्स्य पामीने गंगा तदीने किनारे आवेद्या महारथपुरना राजानी पुत्री थड्ढे.
जानु मंत्री बार वर्ष व्यतीत थया पडी जिहाने माटे अटन करतो ते राजमंदिरे गयो.
त्यां ते कन्या तेने जोझे जिह्या दड्ढे तेने आपना आवी, पण ते मंत्रीना दर्शनथी
जाणे चित्रमां आळ्खेवडी होय तेम स्तब्ध थड्ढे गड्ढे. तेना हाथमां रहेहुं अन्न कां-
गना दड्ढे गया, पण ते योगीने आपी शकी नहीं. योगी तो कांडक जोइ विचा-
रीने अन्यत्र चाट्यो गयो. पडी ते कन्याए पोतानी वे सखीओ साथे संकेत कर्यो
के “ आ जवमां तो ए योगीज मारा पति ठे, बीजा कोझे हुं इच्छती नथी. ”
ते वृत्तांत राजाना जाणवामां आववाथी तेणे सर्व योगीओने एकठा कर्यो, तेमांथी
ते कन्याए ते मंत्रीयोगीने ओळखो काढ्यो. पडी ते कन्याने जातिस्मरण थवाथी
तेणे पोताना पूर्व जवनी वात कही वतावी. ते सांजळीने राजाना कहेवाथी यो-
गीए ते कन्यानो स्वीकार कर्यो. ; ते वखते अवसरने जाणनार पंरितो वो-
द्या के—

भानुश्च मंत्री दयिता सरस्वती, मृत्युं गता सा नृपकैतवेन ।

गंगागतस्तां पुनरेव लेजे, जीवन्नरो जड्रशतानि पश्यति ॥१॥

जावार्थ—“ जानु मंत्रीने सरस्वती नामे स्त्री हती. ते राजाना कपटथी
मृत्यु पामो हती. ते स्त्रीने गंगाकिनारे गयेदो मंत्री फरीथी पण पाम्यो, माटे
जीवतो माणस सेंकको कट्याणो जुए ठे. ”

आ दृष्टांत स्त्रीने आश्रीने कहुं. हवे पुरुषने आश्रीने बीजुं दृष्टांत आ प्र-
माणे ठे—कोइ वणिकने रूपवती युवती हती. ते वग्नेने परस्पर गाढ स्नेह हतो.
एकदा वेपारने माटे परदेश जवानी इच्छाथी तेणे स्त्रीनी रजा मागी. ते सांजळी-
नेज ते स्त्री मूर्छा पामी. तेने शीत उपचारवने सज्ज करो, त्यारे तेणे पतिने कहुं
के “ जो तमारें अवडय परदेश जहुंज होय तो तमारो एक प्रतिमा करीने मने

आपो, जेथी तेने आधारे हुं दिवसो निर्गमन करुं. " ते सांजळीने ते श्रेष्ठी पो-
तानी मूर्ति करीने प्रियाने आपी देशांतर गयो. ते स्त्री ते प्रतिमानुं निरंतर देवथी
पण अधिक आराधन करवा लागी. एकदा ते गाममां चोतरफ अग्निनो उपद्रव
थयो, ते वखते ते स्त्री पोताना पतिनी प्रतिमा हाथमां राखीने स्थिर बेसी रही.
पोतानुं शरीर वळीने जस्य थइ गयुं, तोपण तेणे हाथमांथी, प्रतिमा मूकी नहीं.
केट्ट्याएक दिवसो पत्नी ते वणिक परदेशथी घेर आब्यो. ते वखते पोतानी प्रियाने
जोइ नहीं, एट्टे तेणे तेनी सखीने पूजुं के—

*नवसतशसिसमवदनि, हरहाराहारवाहना नयणि।

जडसुतरिपुगतिगमणि, सा सुंदरि कथ्य हे सयणि ॥

" हे सखी ! सोळ कळायुक्त चंद्रना जेवा मुखवाळी, मृग सरखां नेत्र-
वाळी अने हंस जेवी गतिवाळी मारी मनहर प्रिया कयां ठे ? " सखीए ज-
वाव आप्यो के " हे सखीना नाथ ! सांजळो, आ नगरमां चोतरफथी अग्नि
लाग्यो हतो, ते वखते जयने लीधे तमारी मूर्तिने जाळीने ते बेसी रहीं हती. तेमां
तेलुं शरीर वळीने भस्म थइ गयुं, एट्टे तेना प्राण बुड्या; पण तमारी मूर्तिने वळ-
गेझा तेना प्राण एट्टे हाथ बुड्या नहीं. " आ प्रमाणे सखीनी वाणी सांजळतांज
ते वणिकना प्राण चाड्या गया.

अहीं कोइने शंका थाय के राग अने स्नेहमां शो तफावत ठे ? तो तेनो
जवाव ए ठे के रूपादिक जोवाथी जे प्रीति उत्पन्न थाय ते राग; अने सामान्य
रीते स्त्रीपुत्रादिक उपर जे प्रीति थाय ते स्नेह कहेवाय ठे.

आ प्रमाणे त्रण प्रकारना अध्यवसायथी आयुष्यनो क्षय थाय ठे (१).
बीजुं निमित्तथी एट्टे दंरु, शस्त्र, रज्जु, अग्नि, जळमां पतन, मूत्र पूरीषनो रोध
अने विपुं जह्ण विगेरे कारणोथी पण आयुष्यनो क्षय थाय ठे (२). आहार-
थी एट्टे घणुं खावाथी, थोडुं खावाथी अथवा विद्वक्छ आहार नहीं मळवाथी
आयुष्यनो क्षय थाय ठे. संमति राजाना पूर्व जवनो जीव मक के जे साधु थयो
हतो ते दीक्षानेज दिवसे अति आहारथी मृत्यु पाम्यो हतो (३). वेदनाथी एट्टे

ॐनव ने सात सोळ कळायुक्त चंद्र. हर एट्टे शीव, तेना हार सर्प, तेनो आहार पत्तन, तेलुं वाहन हरण.
अने जळ एट्टे सधुद तेना पुत्र मोती, तेना शत्रु-तेनो आहार करनार हंस आ प्रमाणे अर्थ समजवो

शूल विगिरेधी तथा नेत्रादिकना व्याधिधी आयुष्यनो क्षय थाय ठे (४). पराघातधी एट्ठे जीत, नेखड विगिरे परुवाधी अथवा बीजळी विगिरेना परुवाधी आयुष्यनो क्षय थाय ठे (५). स्पर्शधी एट्ठे त्वक् विषादिना समुद्जवधी तथा सर्प विगिरेना स्पर्शधी (मंशधी) आयुष्यनो क्षय थाय ठे. ब्रह्मदत्त चक्रीना मृत्यु पळी तेना पुत्रे चक्रीना स्त्रीरत्नने कळुं के “ मारी साथे जोगविद्यास कर.” त्यारे स्त्रीरत्नने कळुं के “हे वत्स! मारो स्पर्श पण तुं सहन करी शकीश नही.” ते वात तेणे साची मानी नही. त्यारे ते स्त्रीरत्नने एक अश्वने तेना पृष्ठधी कटी सुधी स्पर्श कर्यो, एट्ठे तरतज ते अश्व सर्व वीर्यना क्षयधी तत्काळ मृत्यु पाम्यो. एज प्रमाणे एक द्योढाना पुरुषने स्पर्श कर्यो तो ते पण दाय पामी गयो (गळी गयो) (६). श्वासोश्वास-धी एट्ठे दम विगिरेना व्याधिने बीधे घणा श्वासोश्वास देवाधी अथवा श्वास रं-धावाधी आयुष्यनो क्षय थाय ठे (७). आ सात प्रकारना उपक्रम सोपक्रमी आ युष्यवाळाने होय ठे.

त्रेसठ शब्दाका पुरुष विगिरे उत्तम पुरुषो, चरम देहधारी^१, असंख्यता वर्षना आयुष्यवाळा (जुगझीया) मनुष्य अने तिर्यंचो, देवताओ तथा नारकी जीवो निरूपक्रम आयुष्यवाळा होय ठे. ते शिवाय बीजा सर्व जीवो सोपक्रम अने निरूपक्रम एवा वन्ने प्रकारना आयुष्यवाळा होय ठे. अहीं कोइने शंका थाय के “ स्कन्दकाचार्यना पांचसो शिष्यो तथा अणिकापुत्र आचार्य, जांजरिया मुनि विगिरे मुनिओ चरमशरीरी होवाधी निरूपक्रम आयुष्यवाळा होवा जोइए, उतां तेओ उपक्रमधी केम मृत्यु पाम्या ?” तेनो उत्तर ए ठे के “ ते मुनिओने जे जे उपक्रमो थया ते मात्र तेमने कष्टने अर्थे समजवा; आयुष्यना क्षयमां कारणचूत समजवा नही. तेमहुं आयुष्य तो पूर्णज थयुं हतुं, माटे तेमने निरूपक्रम आयुष्य-वाळाज जाणवा. ”

सोपक्रम आयुष्यवाळा जीवो पोताना आयुष्यने बीजे जागे, नवमे जागे के सतावीशमे जागे अथवा ठेवट मरण वखते ठेव्हा अंतर्मुहूर्ते आवता जवहुं आयुष्य वांधे छे. अहीं कोइ आचार्यो सत्तावीशमा जागधी उपर पण आवता जवना आयुष्यना वंधनी कल्पना करे ठे, तेमज त्रण त्रण जागनी कल्पना पण ठेव्हा अंतर्मुहूर्ते सुधी करे छे.

१ तेज मन्त्रा मोक्षे जवावाळा होवाधी छेल्डंज धारंग धरवावाळा,

निरूपक्रम आयुष्यवाळा जीवोने माटे आयुष्यना बंधनो काळ एवो ठे के देवताओ, नारकीओ तथा असंख्याता बर्पना आयुष्यवाळा तिर्यंच अने मनुष्यो (जुगढीको) पोतातुं आयुष्य ढ मास चाकी रहे त्यारे आगामी जवतुं आयुष्य बांधे ठे. ते शिवायना बीजा निरूपक्रम आयुष्यवाळा (चरमशरीरी शिवायना चक्रवर्ती, बळदेवादिक शब्दाका पुरुषो) जीवो पोताना आयुष्यने बीजे जागे अव-
श्य आगामी जवतुं आयुष्य बांधे छे.

अर्हो सोपक्रम आयुष्यना विषय पर कोइ शिष्य प्रश्न करे छे के “जो कोइ पण कर्म तेनो काळ प्राप्त थया विना जोगवाय, तो कृतनाश अने १ अकृ-
तागम ए वने छुपणो प्राप्त थशे. केमके पूर्वे घणी स्थितिवाळुं कर्म (आयुष्यकर्म) बांध्युं हतुं ते तेढळी मुदत सुधी जोगवायुं नहीं; माटे कृतनाश नामनो दोष आव्यो; तथा आत्माए अल्प स्थितिवाळुं कर्म (आयुष्यकर्म) बांध्युं नहोतुं ते जोगव्युं, माटे अकृतागम नामनो दोष प्राप्त थयो. ” आ प्रश्नो गुरु जवाव आपे ठे के “ हे शिष्य ! मोटी स्थितिवाळा कर्मनो कांइ उपक्रमे करीने नाश थतो नथी, परंतु अध्यवसाय विशेषथी ते कर्म उतावळे थोनी मुदतमां जोगवी लेवाय ठे. अर्हो युक्तिथी एम समजवातुं ठे के सोपक्रम आयुष्यवाळा जीवो जेम घणा काळ सुधी जोगवावा लायक आयुष्यकर्मने एकतुं करीने थोना काळमां जोगवी छे छे, एवीज रीते स्थिति, रस, प्रदेश चिहरेना खंरुनने प्राप्त थयेलां अनिकाचित एवां सर्व कर्मोने उपक्रम लागे ठे. केमके प्राये सारां मातां अनिकाचित एवां सर्व कर्मोनी शुजाशुज परिणामादिना वशथी अपवर्तना थाय ठे, तथा निकाचित कर्मोनी पण तीव्र तपवने स्फुरणायमान थता शुज परिणामना वशथी अपवर्तना थाय ठे, ते विषे पूज्यपाद श्री जिनजद्रगणि क्षमाश्रमणे कहुं ठे के—

सव्वपगइणामेवं, परिणामवसाहुवकमो होजा ॥

पायमनिकाइयाणं, तवसाओ निकाइयाणं पि ॥ १ ॥

जावार्थ—“ प्राये करीने अनिकाचित एवी सर्व कर्मप्रकृतिने एज प्रमाणे परिणामना वशथी उपक्रम थाय छे, अने निकाचित प्रकृतिने पण उग्र तपथी उपक्रम लागे ठे. ”

जेम घणा काळ सुधी चाखे तेद्वुं घणुं धान्य पण कोइ माणस नस्मक वातना व्याधिधी थोडा काळमांज खाइ जाय ठे, एद्वे ते धान्यनी. वर्तमान स्थितिनी नाश थइ गयो एम धारवुं नहीं; परंतु व्याधिना वळधी घणुं धान्य थोडा काळमां खवाइ गयुं; तेवीज रीते द्वांवी मुदत सुधी जोगववा द्वायक कर्म थोडी मुदतमां जोगवी द्वांधुं एम जाणवुं; अथवा जेम आम्रफळ विगेरेने खारामां नांखी उपर घास विगेरे हांकी राखीए तो ते फल थोडी मुदतमां पाकी जाय ठे, तेवी रीते तेवां अनिकाचित कर्म पण थोडी मुदतमां जोगवाइ जाय ठे. ”

वळी शिष्य प्रश्न करे ठे के “ अपवर्तना करवाधी थोडा काळमां अथवा अपवर्तना न करे तो जेद्वी स्थितिवाळुं होय तेद्वे चिरकाळे पण जे कर्म बांध्युं होय ते सर्व जो आपना कहेवा प्रमाणे अवश्य जोगववुंज परंतु होय तो प्रसन्नचंद्र विगेरेए सातमी नरकने योग्य कर्म बांध्युं हतुं, तेने तेवा प्रकारना दुःखविपाकनो जोग तो सांजळवामां आवतो नधी. ते तो शुच जावधी थोडा काळमांज केवळ-ज्ञान पाम्या ठे, तो ‘ सर्व कर्म वेदवुंज पमे ठे ’ एम जे आपे कहुं ते व्यर्थ थशे. ”

आ प्रश्नुं गुरु महाराज समाधान आपे ठे के “ जे कर्म बांध्युं छे ते कर्मप्रदेशधी तो सर्व जीवो अवश्य भोगवेजेज; पण रसना अनुजावधी तो कोइक कर्म जोगवाय ठे, अने कोइक कर्म नधी पण जोगवातुं. तेतुं कारण ए ठे के शुच परिणामना वजाधी ते कर्मना रसनी अपवर्तना (क्षय) थाय ठे. तेधी प्रसन्न-चंद्रादिके सातमी नरक योग्य कर्मोना प्रदेशो नीरस (रस विनाना) जोगव्या ठे, पण विपाक उदयधी जोगव्या नधी. ”

वळी शिष्य कहे ठे के “ ज्यारे प्रसन्नचंद्रादिके जे कर्म रसवाळुं बांध्युं हतुं ते कर्मने नीरसपणे जोगव्युं, त्यारे तो पूर्वनीज जेम कृतनाश अने अकृतागम नामना वन्ने दोषो प्राप्त थया. ”

गुरु तेनो खुद्दासो आपे ठे के—“ तथाप्रकारना उत्तम परिणामधी जो कर्मनो रस क्षय पामे तो तेमां शुं अनिष्ट थयुं ? जेम सूर्यना लग्न तापधी इच्छुना सांगामां रहेदो रस सूकाइ जाय, तो तेमां कृतनो नाश ने अकृतनो आगम शुं थयो ? हे बुद्धिमान ! ते तुं कहं. वळी जो कदाच जे कर्म जेवी रीते बांध्युं ते कर्म तेवीज रीते अवश्य जोगववुं परंतु होय, तो पापनो क्षय नहीं थतो होवधी सर्व तपनो विधि व्यर्थ थशे, तेमज तेज जवमां सिद्धि पामनारा जीवोने पण कर्म अ-

वशेष रहेशे, एट्ठे कोइनी पण मुक्ति थशे नर्हा. माटे कोराकोमी सागरोपमनी स्थितिवाळुं कर्म पण प्रदेशे करीने नीरसपणे जोगवाय ठे, एम मानवुं. वळी हे शिष्य! असंख्य जवमां वांधुं जिन्न जिन्न गतिने आपनारुं कर्म ते जवे पण सत्तामां होय ठे. तेथी जो सर्व कर्मनो विपाकवनेज अनुभव हांवो परतो होय तो ते एक जवमां जिन्न जिन्न जवना अनुभवनो संजव थवो जोइए, परंतु तेम थतुं नथी. वळी आपथधी साध्य रोगनो, जेम नाश थाय ठे तेम जे कर्म वांधती वखते तेवा प्रकारना परिणामवने वांधुं होय ते कर्म उपक्रमधी साध्य थाय ठे; अने असाध्य रोग जेम आपथधी जतो नथी तेम तेवा प्रकारना अध्यवसाय (परिणाम)-धी जे कर्म वांधुं होय ते योग्य काळे विपाकवने जोगववाधीज नाश पामे छे. केपके कर्मबंधना अध्यवसाय स्थानको विचित्र ठे, अने असंख्य क्षोकाकाशना प्रदेश प्रमाण ठे. ते स्थानकोमां केट्ठांपक सोपक्रम कर्मने उत्पन्न करनारां ठे, अने केट्ठांपक निरुपक्रम कर्मना बंधने उत्पन्न करनारां ठे. तेथी जेवा अध्यवसायधी जे कर्म वांधुं होय ते कर्म तेवी रीते जोगववुं पने ठे. आ प्रमाणे होवाधी तें कहेला दोपनो अर्ही जरा पण अवकाश नथी. वळी जेम घणा शिष्यो एकज शास्त्र साधेज ज्ञाता होय तेमां बुद्धिनी तरतमताधी जेद पने ठे; तथा जेम अमुक योजन लांबा मार्गमां घणा माणसो एक साधे चाध्या होय उतां तेमनी गतिनी तरतमताधी जवाने स्थाने पहोंचवाना काळमां जेद देखाय ठे (कोइ वहेडा पहोंचे ठे, कोइ विडंवे पहोंचे ठे), तेवीज रीते एक सरखी स्थितिवाळुं कर्म घणा जीवोए वांधुं होय, तेमां पण परिणामना जेदधी तेनो जोगकाळ जिन्न जिन्न थाय ठे. लोकप्रकाशमां कथुं छे के—

पिंडीचूतः पटः क्विन्नश्चिरकाक्षेन शृष्यति ।

प्रसारितः स एवाशु, तथा कर्माप्युपक्रमैः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेम जीतुं वस्त्र पिंरु रूप करीने मुक्युं होय तो ते दांवी मुदते सूकाय ठे, अने तेज वस्त्र दांयुं कर्तुं होय तो जन्नदी सूकाइ जाय ठे, तेवीज रीते कर्म पण उपक्रमोधी जन्नदी क्षय पामे ठे. ”

आ सर्व हकीकत उपरधी समजवातुं ए ठे के जे जवमां प्रथम कहेला सात उपक्रमो निरंतर आयुष्यक्यना हेतु रूप उपस्थित ठे, अने तेथी ते आ-

(३५६) उपदेशप्रासाद जापांतर—जाग ५ मो. स्तंज ३३ मो.

युज्यनो विश्वास नधी के ते क्यारे पूरुं थशे ? माटे कामादिकनो त्याग करीने एक धर्मज सारचूत ठे, एम समजी तेतुं अवद्वंवन ग्रहण करवुं, ए आ व्याख्यानतुं गूढ रहस्य छे. ग्रंथकार कहे ठे के—

यस्मिन्नायुषि सुस्नेहं, प्रत्यहं धार्यते नरः ।

प्रतिक्षणं क्षयं तस्य, मत्वा मा मुंच सन्मतिम् ॥१॥

जावार्थ—“ मनुष्य जे आयुष्यना उपर निरंतर स्नेह राखे ठे ते आयुष्य प्रतिक्षणे क्षय पामे छे, एम जाणीने हे जव्य प्राणी ! तुं सारी मतिने डोकीश नही. ”

आ संबंधमां पूर्वाचार्ये पण कहुं ठे के—

क्षणायामदिवसमासच्छलेन, गच्छन्ति जीवितदत्तानि ।

इति विद्वानपि कथमिह, गच्छसि निज्जावशं रात्रौ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ क्षण, प्रहर, दिवस अने मासना मिसधी आयुष्यनां दळियां (जागो) चाट्यांज जाय ठे, एम जाणतां ठतां विद्वान पण रात्रिए निज्जाने वश केम धाय ठे ? ”

ब्रह्मदत्त चक्रीने आयुष्यनी चंचळतानो प्रतिबोध करवा माटे सुनिए कहुं हतुं के—

इह जीविए राय असासयंमि, घणियं तु पुष्पाइ अकुञ्जमाणो ।
से सोअइ मच्चुमुहोवणीए, धम्मं अकाज्जण परंमि द्वाए ॥१॥

जावार्थ—“ हे राजा ! आ जीवित अशाश्वत ठे. तेमां एक घनी पण जेणे पुण्यादिक कार्य करुं नधी ते मृत्युना मुखने पामीने धर्म नहीं करवाधी पर-
दोकरमां जइ शोक करे ठे. ”

आ प्रमाणे शास्त्रनां वचनोधी आयुष्य क्षणजंगुर ठे एम जाणीने जव्य प्राणीओए धर्मकार्यमां प्रवृत्ति करवी.

व्याख्यान ३४३ मुं. बीजी अशरण जावना विपे. (३९७)

“शास्त्रकारोप आयुष्य क्षीण थवाना सात उपक्रमो कहेत्वा ठे, ते प्रमाणे आजे पण जोवामां आवे ठे. तेथी विजळी, ध्वजा अने शरद ऋतुना वादळा जेवूं चंचळ आयुष्य जाणीने उत्तम जीवोप निरंतर सन्मति धारण करवी. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
द्विचत्वारिंशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३४३ ॥

व्याख्यान ३४३ मुं.

बीजी अशरण जावना विपे.

पितृमातृकञ्जत्रायुर्वैद्यमंत्रसुरादिकाः ।

नैव त्रायन्ति जीवानां, कृतान्तजयमुत्थिते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ज्यारे यमराजनो जय प्राप्त थाय ठे, अर्थात् मृत्यु आवे ठे त्यारे प्राणीओहुं माता, पिता, स्त्री, आयु, वैद्य, मंत्र के देवादिक पण रक्षण करी शकता नथी. ”

उपरना श्लोकमां कथा प्रमाणे देवो पण मृत्युथी रक्षण करी शकता नथी ते विपे कण्ठ ठे के—

स्नेहादाश्लिष्य शक्रेणार्धासने ऽध्यास्यते स्म यः ।

श्रेणिकः सोऽप्यशरणो ऽश्रोतव्यां प्राप तां दशाम् ॥१॥

जावार्थ—“ इन्द्रे स्नेहथी आह्विन करीने जेने पोताना अर्था आसन पर वेसाड्या हता तेवा श्रेणिक राजा पण शरण रहित थडने न सांचळी शकाय तेवी ते (मृत्यु) दशाने पाम्या. ” बळी

वैरादास्कन्दकाचार्य, मुनिपंचशतीं घनतः ।

न कश्चिदज्ञवज्राता, पादकादन्तकादिव ॥ २ ॥

भावार्थ—“ स्कन्दकाचार्य सहित पांचसो मुनिने हणनार यमराज जेवा पादक पुरोहितथी तेतुं रक्षण करवाने कोठ पण समर्थ थयुं नही. ”

षष्टिपुत्रसहस्राणि, सगरस्यापि चक्रिणः ।

तृणवज्राणरहितान्यदहज्ज्वलनप्रज्ञः ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ सगरचक्रीना पण शरण रहित साठ हजार पुत्रोने तृणनी जेम ज्वलनप्रज्ञे (जुवनपतिना इंद्रे) बाळी नांख्या हता. ” ते कथा आ प्रमाणे—

सगर चक्रीना पुत्रोनी कथा.

अयोध्या नगरीमां जितशत्रु नामे राजा हता. तेने विजया नामे पत्नी हती. ते थकी अजितनाथ स्वामी उत्पन्न थया हता. जितशत्रु राजानो नानो जाइ सु-मित्रविजय नामे हतो. तेने यशोमती नामनी स्त्रीथी सगर नामे पुत्र उत्पन्न थयो हतो. ते सगर चक्रवर्ती थया हता. तेने साठ हजार पुत्रो हता. तेमां सौथी मोदे जहनुकुमार नामे हतो. तेणे एकदा चक्रीने प्रसन्न कर्यो, त्यारे चक्रीए तेने वरदान आप्युं. एखे जहनुकुमार बोड्यो के “ आपनी कृपाथी सर्व जाइओ सहित दंदादिक रत्नने दाइने समग्र पृथ्वी जोवानी मारी छ्जा थइ ठे. ” ते सांजळीने चक्रीए सैन्य सहित तेने जवानी रजा आपी.

जहनुकुमार आगळ जतां चार योजन विस्तारवाळा अने आठ योजन उंचा आग्रापद पर्वतने जोइने जाइओ सहित तेना उपर चड्यो. त्यां तेणे बे कोश पहोळुं, त्रण कोश उंचुं अने चार कोश दांबुं, चार धारवाळुं रत्नमय चैत्य जोयुं. तेमां रहेली पोतपोताना देह सरखा प्रमाणवाळा ऋषजदेव विगेरे चोवीशे तीर्थिकरो-नी प्रतिमातुं पूजन करीने जरत विगेरेना सो जाइओना सो स्तूपोने वंदना करी. पळी ते पर्वतनी शोजा जोइने सगरनो पुत जहनुकुमार घणो हर्ष पाय्यो. पळी “ आ चैत्य कोणे करावेळुं छे ? ” एम तेणे मंत्रीने पूज्युं. मंत्रीए कहुं के “ हे कुमार ! तमारा पूर्वज जरतचक्रीए आ चैत्य कराव्युं ठे. ” ते सांजळीने जहनुए सेवकोने आज्ञा करी के “ आ जरतकेजमां आवो वीजो पर्वत तमे शीघ्र शोधो

ढावो के जेथी आपणे पण तेना उपर आवुं चैत्य करावीए. ” तेनी आझा यतां अनेक सेवकोए चारे दिशामां जोइ जोइने पाछ आवी कहुं के “ हे कुमार ! आवो पर्वत बीजे क्यांइ पण नथी. ” त्यारे जहनुकुमार बोड्यो के “ ठीक ठे, त्यारे आपणे आ पर्वतनीज रक्षा करीए. आगळ उपर काळना अनुजावथी लोको लुब्ध थशे, तेथी तेओ अहीं आवीने उपरव करशे, माटे आनी रक्षा करवी ते पण महा फळदार्यी ठे. ” एम कहीने जहनुकुमारे दंरुत्नवने ते पर्वतनी फरती एक हजार योजन लंकी खाइ कणवारमां खोदी. ते दंरुत्नवने पृथ्वी खोदती वखते नागकुमारोना क्रीरुग्रहो माटीना वासणनी माफक जांगी गया. ते जोइने उपरवथी जय पामेला नागदेवोए पोताना इछ ज्वलनभज्जे पासे जइने ते वृत्तांत कह्यो. ते सांजळीने कोपायमान थयेला ज्वलनभज्जे सगर चक्रीना पुत्रो पासे आवीने कहुं के “ हे मूर्खो ! आ पृथ्वीने शापाटे खोदी नांखी ? नागकुमार देवो क्रोध पामशे तो तपने सर्वेने हणी नाखशे. ” ते सांजळीने जहनुकुमार बोड्यो के “ ती- र्थनी रक्षा करवा माटे अमे आ काम कर्तुं ठे, माटे हे सपेन्ध ! अज्ञानथी थयेला आ अपराधने आप हमा करो. ” ते सांजळीने “ हवे आवुं काम करशो नहीं ” एम कहीने सपेन्ध स्वस्थाने गयो.

इंद्रना गया पढी जहनुकुमारे पोताना जाइओ साथे विचार कर्यो. के “ आ खाइ पाणी विना काळे करीने धूळथी पूराइ जशे, माटे तेने गंगा नदीना जळथी जरी दइए तो ठीक. ” ते वात सर्वेए स्वीकारी, एटवे जहनुकुमारे दंरुत्न वने खेंचीने गंगा नदीनो प्रवाह लावी ते खाइमां नांख्यो. तेथी तेना जळवने सर्पना घरोमां फरीथी विशेष उपरव थयो. फरीथी सर्वे लोकेने होज पामेलो जोइने क्रोधायमान थयेला ज्वलनभज्जे तेमना वधने माटे मोटा वृष्टिविष सर्पोने मोकळ्या. तेओए बहार आवीने सगरना पुत्रो सामुं विषनी वृष्टि करनारी वृष्टिवने जोयुं के तरतज ते सगरना सर्वे पुत्रो जस्मीचूत थइ गया. ते जोइने शोक करता सैन्येने सान्त्वन आपीने मंत्री बोड्या के “ हवे शोक करवार्थी सर्पुं ! कोइ पण जावि जावने लड्डंघन करी शकतुं नथी. ”

पढी ते सर्वे सामन्तादिक सैन्य सहित अयोध्या तरफ आवतां तेमणे वि-

चार्युं के “स्वामीना सर्वे पुत्रो जस्म थया, अने आपणे अहत्त शरीरवाळा आव्या ते घणुंज द्वाज्जास्पद छे, तेथी चक्रीनी पासे आपणार्थी आ वात शी रीते कहे-वाशे ?” एम विचारिने तेओ निरंतर शोकातुर रहेता हता. ते वृत्तांत जाणनि कोइ एक ब्राह्मणे तेमने ते हकीकत पुछी, एद्वे तेओए सर्व वात कही बतावी. ते सांजळीने पेदा ब्राह्मणे तेमने कहुं के “तमारे कांइ फिकर करवा नही, हुं राजाने ए वात निवेदन करीश. ” पढी ते ब्राह्मण कोइ अनाथ मरुहुं उपाकीने राजमंदिर पासे द्वाइ गयो. त्यां ते शबने मूकीने मोटे स्वेर विद्याप करवा द्वाग्यो. ते सांजळीने चक्रीए तेने रोवालुं कारण पुञ्जुं, त्यारे ते ब्राह्मण बोदयो के “मारे आ एकज पुत्र ठे. तेने मोटो सर्प रस्यो ठे, तेथी ते निश्चेष्ट थइ गयो ठे. माटे हे देव ! तमे तेने जीवागो. ” ते सांजळीने राजाए निषवैद्योने बोदवावी तेनो उपाय करवा फरमाव्युं. तेवामां कोइ माणसे त्यां आवीने कहुं के “जेना घरमां आज सुधी कोइ माणस मरण पाम्युं न होय तेना घरमांथी जस्म द्वावो, तो हुं आने जीवतो करुं. ” ते सांजळीने राजाए आखा नगरमां सर्व घेर तेवी जस्म द्वाववाने माटे माणसो मोकल्या. तेओ पाढा आवीने बोदया के “हे स्वामी ! अमे आखी नगरी जोइ, पण ज्यां कोइ माणस मरण पाम्युं न होय एवुं एक पण घेर मळ्युं नही. ” ते सांजळी चक्री पण बोदया के “अमारा घरमां पण घणा पूर्वजो मरण पामेदा ठे; तो सर्वने विषे सामान्य रीते भवर्तनारुं जे मृत्यु तेनी प्राप्तिथी हे ब्राह्मण ! तुं शामाटे खेद करे ठे ? मरेदा पुत्रनो तुं शामाटे शोक करे ठे ? शोक तजी दइने कांइक आत्म साधन कर; केमके तुं पण अजरामर नथी. ” ते सांजळी पेदा ब्राह्मण बोदयो के “हे देव ! ते सर्व हुं जाणुं बुं, पण आ पुत्र विना आजेज मारा कुळनो क्षय थवो, माटे हे स्वामी ! कोइ पण प्रकारे आने जीवाकीने मने पुत्रजिह्वा आपो. ” राजा बोदयो के “हे ब्राह्मण ! मंत्र, तंत्र तथा शास्त्रोने अगोचर अने अदृश्य शत्रुरूप विधिना उपर कयो पंभित पुरुष पण पराक्रम करी शके ? कोइ न करी शके, माटे तुं शोकने तजी दे. ” ब्राह्मण बोदयो के “स्वामी ! सर्व वस्तुनो विरह सहन थइ शके ठे, पण कुळने उद्योत करनार पुत्रनो विरह कोइ सहन करी शकतुं नथी. ” चक्रीए कहुं के “अनन्ता जवोमां अनन्ता पुत्रो थया छे, पोते पण अनन्तीवार अनन्त कुळोमां पुत्रपणे उत्पन्न थयो ठे. तेमां कोहुं कुळ दीपाव्युं अने कोहुं नही ? माटे हे ब्राह्मण ! फोगट शामाटे शोक करे छे ? कहुं छे के—

अशरण्यमहो विश्वमराजकमनायकम् ।

यदेतदप्रतीकारं, अस्यते यमरङ्गसा ॥ १ ॥

“ अहो ! आ विश्व शरण विनातुं, राजा विनातुं अने नायक विनातुं ठे. केमके जेनो कांड उपायज नथी, एवी रीति आ विश्वने यमरूपी राक्षस गळी जाय छे. ”

योऽपि धर्मप्रतीकारो, न सोऽपि मरणं प्रति ।

शुचां गतिं ददानस्तु, प्रतिकर्तेति कीर्त्यते ॥ २ ॥

“ जे धर्मरूप उपाय ठे ते पण मरणनो उपाय नथी; परंतु ते शुच गतिने आपनार ठे माटे तेनी प्रशंसा थाय ठे. ”

ते सांचळीने ब्राह्मण बोड्यो के “ हे स्वामी ! बीजाने छुःखी जोड़ने घणा टोको वैराग्यतुं बर्णन करे ठे, पण ज्यारे तेतुं छुःख पोतानेज प्राप्त थाय त्यारे जेनुं चित्त स्थिरता न मूके तेज प्रज्ञास्य कहेवाय. ” चक्रीए कहुं के “ जेओ पोतानुं वचन पाळे नहीं तेओने मायाबीज जाणवा. ” ब्राह्मण बोड्यो के “ त्यारे हे राजा ! तमारा साठे हजार पुत्रो एकज समये मृत्यु पाग्या ठे, माटे तमे पण शोक करशो नहीं. ” ते सांचळीने एकदम प्रांतिमां पनेदो राजा कांडक विचार करे ठे, तेद्वामां तो प्रथमथी संकेत करी राखेदा ते सामन्तादिके आबीने सर्व वृत्तांत कहुं. ते सांचळीने चक्री जाणे वज्रथी हणायो होय तेम तत्काळ मूर्छा पामीने पृथ्वीपर पड्यो. पडी सेवकोना करेदा अनेक उपचारोथी सावध थयो सतो अनेक प्रकारे विज्ञाप करवा द्याग्यो. त्यारे ते ब्राह्मण बोड्यो के “ हे स्वामी ! मने शोक करवानो निषेध करीने अत्यारे आपज केम शोक करो ठे ? वियोग कोने छुःसह न होय ? परंतु जेम बरुवाग्निने समुद्र सहन करे ठे, तेम धीर पुरुष तेवा विरहना छुःखने सहन करे ठे. बीजाने शिखामण आपवी त्यारेज शोने ठे के ज्यारे समय आवे त्यारे पोताना आत्माने पण शिखामण आपे. ” आ प्रमाणों ते ब्राह्मणनां वाक्योथी बहुवार चक्रीए कैर्ये दाबीने ते पुत्रोनी ऊर्ध्वदेही क्रिया करी.

एवा अवसरे अष्टापद पासेना प्रदेशोमां रहेनारा मनुष्योए आबीने चक्रीने विहसि करी के “ हे स्वामी ! आपना पुत्रोए जे गंगानदीनो प्रवाह अष्ट-

पदनी खाइमां द्वावीने नाख्यो ठे ते खाइने पूर्ण करिने हवे गामोने दुवाववा द्वाग्यो ठे, माटे तेनुं निवारण करी अमारुं रक्षण करो. ” ते सांजळीने राजाए जहनुना पुत्र जगीरथने ते कार्य माटे आइता करी; तेथी जगीरथे त्यां जइने अफम तप करवावने सर्पराजने प्रसन्न करी तेनी आइताथी दंरुत्नवने खेंचीने ते प्रवाहने गंगानदीमां पावो द्वाइ जइ पूर्व तरफना समुद्रमां उतार्यो. त्यारथी गंगा अने सागरना संगमंतुं ते स्थळ तीर्थरूप थयुं, अने गंगा नदी पण जहनुना द्वाइ जवाथी जाहवी अने जगीरथे तेने समुद्रमां उतारी, तेथी जागीरथी एवा नामथी प्रसिद्ध थइ. पढी जगीरथे पाठा आवीने मोटा उत्सवथी अयोध्यामां प्रवेश कर्यो.

त्यार पढी चक्रीए शंजयगिरिने सातमो लच्छार करी अजितनाथ स्वामी पासे दीक्षा द्वाइ उग्र तप कर्युं. अनुक्रमे केवळज्ञान पामीने वोंतेर द्वाख पूर्वतुं आयुष्य पूर्ण करी मोक्षपदने पाम्या.

अन्यदा जगीरथ राजाए श्री जिनेश्वरने पूज्युं के “ हे स्वामी ! जहनु-कुमार विठोरे साठे हजार जाइओ सवें समान आयुष्यवाळा केम थया ? ” स्वामीए कह्युं के “ पूर्वे कोइ मोटो संघ यात्राने माटे संमैताद्रि तरफ जतां मार्गमां कोइ नाना गामना पासे आव्यो. त्यां साठ हजार चोरो रहेता हता. तेमने कोइ एक कुंजारे घणा वार्या, तोपण तेओए ते सर्घने हुंट्यो. त्यांथी संघ महाकष्टे आगळ गयो. ते वखते एं साठे हजार हुंटाराओए एक साथे निकाचित पापकर्म वांध्युं. एकदा ते गामना रहीश कोइ चोरे वीजा गाममां जइने चोरी करी. ते चोरने पगळे पगळे गामना रहुको ते चोरना गाम सुधी आव्या. पढी आ गाममां वधा चोरज वसे ठे, एम निश्चय थवाथी तेमणे ते गामना दरवाजा बंध करिने चोतरफथी अग्नि सळगाव्यो. ते दिवसे पेटो कुंजार कार्य माटे वीजे गाम गयो हतो, तेथी तेना विना वीजा सवें मृत्यु पाम्या. त्यांथी मरीने ते सवें आरायमां जुनेद्वना गुच्छ रूपे उत्पन्न थया. त्यां सवें एकत्र थइने पनेद्वना हता, तेवामां कोइ हस्तीए आवीने तेमने पगवने चांपी नाख्या. तेथी मरण पामीने अनेक कुयोनिमां चिरकाळ सुधी परिश्रमण कर्युं. वेचटे आ जवना आगद्वना जवमां कांइक पुण्य उपार्जन कर्युं, तेना प्रजावथी ते साठे हजार चक्रीना पुत्र थया. परंतु पूर्वे करेद्वना पापकर्मना कांइक अवशेष रहेवाथी तेओ एक साथेज मरण पाम्या. पेटो जे कुंजार हतो तेनो

जीव अनेक जवो फरीने आ तुं जगीरथ थयो ठे.” आ प्रमाणे जहनुकुमारादिनो तथा पोतानो पूर्वजव सांजळीने जगीरथे प्रतिबोध पामी श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो. तेतुं प्रतिपादन करीने अनुक्रमे ते सद्गतिये पाय्यो.

“ अण लोकने जयंकर एवो यमरूपी राक्षस आ अनाथ जगतने हणवा माटे निरंतर इच्छा कर्या करे ठे. तेथी तेना जयना निवारणने माटे सर्वदा अशरण जावना जाववी, के जेथी मुखना स्थानरूप वैराग्यनी प्राप्ति थाय.”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
त्रिचत्वारिंशदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३४३ ॥

व्याख्यान ३४४ सुं.

संसारनी असारता विषे.

संसारासारतां वीक्ष्य, केचित्सुद्वजबोधिमः ।

शीघ्रं गृह्णन्ति साम्यत्वं, श्रीदत्तश्रेष्ठिवचन्या ॥ १ ॥

जावार्थ—“ केद्वयाएक सुद्वजबोधी जीवो संसारनी असारताने जोइने श्रीदत्त श्रेष्ठीनी जेम तत्काळ समताने धारण करे ठे. ” ते कथा आ प्रमाणे—

श्रीदत्त श्रेष्ठीनी कथा.

मंदिरपुरमां सुरकांत नामे राजा हतो. ते गाममां सोमश्रेष्ठी नामे नगरशेठ हतो. ते राजानो मानीतो हतो. तेने सोमश्री नामनी पत्नी हती. तेनाथी बत्पन्न थयेहो श्रीदत्त नामे तेमने पुत्र हतो. एकदा सोमश्रेष्ठी पोतानी जार्या साथे वनमां क्रीना करवा गयो हतो. त्यां पाळळथी सुरकांत राजा पण आव्यो. राजा सोमश्रीने जोइने तेनापर आसक्त थयो. तेथी तेने बळात्कारथी दक्ष जइने पोताना

अंतःपुरमां राखी. सोमश्रेष्ठी प्रियाना विरहथी पारावार खेद पामीने धेर आव्यो. पत्नी तेणे प्रधानमंरुळ पासे ते वृत्तांत कही राजाने समजाववारुं कळुं. ते प्रधानोए पण राजाने घणी रीते समजाव्यो, परंतु राजाए मान्युं नहीं. तेथी प्रधानोए आवीने शेतने कळुं के—

माता यदि विषं दद्यात्, पिता विक्रयते सुतम् ।
राजा हरति सर्वस्वं, का तत्र प्रतिवेदना ॥ १ ॥

नावार्थ—“ ज्यारे माताज पुत्रने विष आपे, पिताज तेने वेचे, अने राजाज सर्वस्व हरी ले, त्यारे तेनो शो इलाज ? कांइ नहीं. ”

पत्नी श्रेष्ठीए धेर आवीने पोताना पुत्रने कळुं के “ हे वत्स ! आपणा घरमां ङ द्याख द्रव्य छे तेमांथी साका पांच द्याख द्रव्य द्याने हुं जाठं तुं. ते कोइ वळवान राजाने सेवीने ते राजाना वळथी तारी माताने हुं ओकावीश. ” एम कहीने श्रेष्ठी तेवळुं धन द्याइ कोइ दिशामां चाव्यो. श्रीदत्त घरे रहो. तेने केट-केक काळे एक पुत्री थइ. ते वखते तेणे विचार कर्यो के “ मातापितानो विरह, धननो नाश, पुत्रीनो जन्म अने नामनो राजा विरुद्ध—अहो दैव ! अवळुं होय त्यारे शुं शुं न थाय ? ” पत्नी पुत्री ज्यारे दश दिवसनी थइ त्यारे श्रीदत्त शंखदत्त नामना मित्रनी साथे वेपार करवा माटे वहाणमां वेसीने परदेश चाव्यो. क्रमे करीने वन्ने मित्रो सिंहद्वारपी आव्या. त्यां नव वर्षे सुधी वेपार करीने विशेपे द्याजनी इच्छाथी ते वन्ने मित्रो कटाहद्वारपी गया. त्यां पण वे वर्षे रह्या. एकंदर आठ करोन द्रव्य उपार्जन करीने घणी जातनां करीयाणां, द्याथी, घोना विगेरे, द्याने पोताना देश तरफ चाव्या. मार्गमां एक वखत ते वन्ने मित्रो वहाणनी उपली भूमिपर वेठा वेठा समुद्रनी शोचा जोता हुता, तेवामां समुद्रना जळमां तरती एक पेटी ते-मणे जोइ. ते जोइने वन्ने बोव्या के “ आ पेटीमां जे कांइ होय ते आपणे वने-ए वहेची वेवुं. ” पत्नी तेणे पोताना सेवको पासे ते पेटी कढावीने उधानी, तो तेमां द्विषकानां पांदरुमां जारेदी कांइक श्याम वर्णवाळी एक अचेतन थइ गयेदी कन्या दीठी. तेने जोइने “ आ शुं ? ” एम सर्वे बोव्या. त्यारे शंखदत्ते कळुं के “ खरेखर आ वाळाने सर्पदंश थवाथी मरेदी धारीने कोइए पेटीमां नाखी समु-

द्रमां मूकी दीधी ठे, पण जुत्रो ! हुं तेने हमणाज जीवती करुं हुं. ” एम कहिने जळ मंत्रीने तेनापर डांटयुं के तरतज ते कन्याने चेतन आव्युं. पडी तेने खान, पान, स्नान अने अंगदोषन विगोरे उपचारो कर्या, एटये ते सर्व अंगे सुंदर देखावा लागी. एकदा शंखदत्ते श्रीदत्तने कहुं के “ में आने जीवती करी ठे, माटे हुं तेने परणीश. ” त्यारे श्रीदत्त बोड्यो के “ एम बोड नहीं, एमां आपणा व-
चेनो जाग ठे, माटे तुं मारी पासेथी तेनुं जे मूह्य थाय तेना अर्था नाणा ह्ये. तेने तो हुंज परणीश. तें तो तेने जीवित दान आप्युं छे, माटे तुं तो तेनो पिता तुह्य थयो. ” ए प्रमाणे ते वन्ने मित्रो विवाद करवा लाग्या. कहुं ठे के—

हा नाथो निर्मिताः केन, सिद्धिस्वर्गागताः खड्डु ।

यत्र स्वद्वान्ति ते मूढाः, सुरा अपि नरा अपि ॥१॥

जावार्थ—“ अहो ! मोक्षनी अने स्वर्गनी अर्गद्वारूप स्त्रीओने कोणे वनावी ? के ज्यां देवताओ अने माणसो मूर्ख वनीने स्वद्वानाने पामे ठे. ”

ते वनेनो विवाद जोडने वहाणना माळेके कहुं के “ हे शेठीयाओ ! आ वहाण आजथी वे दिवसे सुवर्णपुरने कांटे पडोचेशे, त्यां माहा माणसो तमारा विवादनो निर्णय करी आपशे, माटे त्यां सुधी तमे जगणे वंध राखो. ” ते सांजळीने वचे जण मौन रहा. पछी श्रीदत्ते विचारुं के “ आ मारा मित्रे आ कन्याने जीवितदान आप्युं ठे, माटे दोको तो तेनेज ते कन्या आपवातुं कदेशे, तेथी हुं अत्यारथीज ते कन्याने मेळवचानो उपाय करुं. ” एम विचारिने नावनी उपडी जूमिपर वेसीने तेणे एकदम मित्रने बोलाव्यो के “ हे मित्र ! जलदी अहीं आव, अहीं आव, मोडुं कौतुक जोवातुं ठे. वे मुखवाळो मत्स्य वहाणनी नीचे जाय ठे. ” ते सांजळीने शंखदत्त आवीने नीचे जुए छे, तेद्वामां तेने तेणे समुद्रमां नांखी दीधो. पडी नांवना दोकोने विश्वास पमामवा माटे ते फोगटनो पोकार करवा लाग्यो. अनुक्रमे तेना वहाणो क्षेमकुशळ सुवर्णपुरे पडोच्या. त्यां श्रीदत्त ते कन्याने दडने रखो. पडी त्यांना राजा पासे जडने तेणे मोठी जेट करी, एटने राजाए तेनुं घणुं सन्नान कर्तुं. पडी श्रीदत्त ते कन्यानी साथे दग्ग वरवा माटे सारुं सुदूर्घ शोधवा लाग्यो.

हवे ते हयेशां राजसभामां जतो हतो; त्यां एकदा तेणे राजानी चमरथा-

रिणीने जोड़, एटके तेना सौन्दर्यधी मोह यामीने तेणे कोइ माणसने तेतुं स्वरूप पूछ्युं, त्यारे ते माणस बोड्यो के “आ सुवर्णरेखा नामनी वेण्याडे. आ वेण्यानी सामे एकवार वात पण ते करी शके ठे केजे तेने एकसाथे पचास हजार ड्य्य आणे ठे.” ते सांजळीने तेनापर आसक्त थयेल्ल श्रीदत्ते पचास हजार ड्य्य मोकळीने ते सुवर्णरेखाने पोताने त्यां बोढावी. पढी पेढी कन्याने तथा वेण्याने—बैनेने एक रथमां वेसाम्नीने ते श्रीदत्त क्रीमा करवा माटे वनमां गयो. त्यां एक वानर घणी वानरीओ साथे क्रीमा करतो करतो ते वनमां आय्यो. तेने जोड़ने श्रीदत्त बोड्यो के—

धिग्जन्म पशुजन्तूनां, यत्र नास्ति विवेकता ।

कृत्याकृत्यविज्ञागेन, विना जन्म निरर्थकम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ पशुओना जन्मने धिक्कार ठे के जेनामां बीदकुकुद्व विवेक र-
हेढो नथी. कार्य अने अकार्यना विवेचन विना तेनो जन्म निरर्थक ठे. ”

अहो! माता, पिता, वहेन विगेरेना विवेकरहित एवो आ पशुओनो जन्म शा कामनो?” ते सांजळीने क्रोधायमान थयेढो ते वानर दांत पीसीने बोड्यो के “रे छु-
राचारी! तुं दूर सळगता पर्वतने जुए ठे, पण पगनी नीचेरहेद्दा अग्निने जोतो नथी?
राइ अने सरसव जेवडां परनां छिछोने जुए ठे पण पोताना मोटां वीढां जेवका दोषोने
जोतो नथी? अरे अधममां पण अधमां मित्रने समुद्रमां नाखीने जोगने माटे पोतानीज
माताने तथा पुत्रीने परखायां राखी वेणो ठे अने मारी निंदा करे ठे?” ए प्रमाणे ते
वानर तेनी निर्जर्तना करीने कुदका मारतो पोताना यूथमां दाखव्वा थइ गयो.
श्रीदत्त विचार करवा द्याग्यो के “आ वेण्या मारी माता शी रीते? अने आ कन्या
मारी पुत्री शी रीते? ते तो समुद्रमांथी मळी ठे, अने मारी माता तो कांइक
श्याम वर्णवाळी अने शरीरे जंची हती, अने आ वेण्या तो गौर वर्णवाळी अने
शरीरे नीची ठे. ” एम विचारिने तेणे वेण्याने पूछ्युं, त्यारे ते बोड्यो के “ अरे
शेठ! हुं तो तमने ओळखतीए नथी. पशुना वचनथी तमे केम ज्ञांतिमां पको ठो?”
तोपण श्रीदत्तनी शंका मठी नही, तेथी ते वानरने शोधना माटे आम तेम फरवा
द्याग्यो, तेवामां त्यां तेणे एक मुनिने जोया. तेमने बंदना करीने श्रीदत्त पोतानो
संदेह पूड्यो, एटके मुनि बोड्या के “हुं अवधिज्ञानथी जाणुं हुं; तेथी कहुं हुं क

वानरे जे कथुं ठे ते सत्य ठे. प्रथम तारी पुत्रीनी बात कहुं बुं—तुं तारी पुत्रीने दश दिवसनी मूकीने बहाणमां वेसी परदेश गयो हतो. त्यारपडी तारा गाममां शत्रुना सैन्यनो उपपन्न थयो ते वखते तारी स्त्री पुत्रीने दइने जागी, ते गंगाने किनारे आवेझा सिंहपुरमां पोताना जाइने घेर गइ. त्यां ते अगियार वर्ष सुधी रही. एकदा ते कन्याने सर्प रस्यो. तेनी माताए तथा मामाए तेना अनेक लपायो कर्या, पण विप जतर्युं नही. तेथी तेने मरेडी धारीने माताए स्नेहने द्विधि एक पेटीमां नांखीने गंगानदीमां बहेती मूकी. ते पेटी तने मळी. तेथी आ कन्या तारी पुत्री ठे. हवे तारी मातानुं वृत्तान्त सांभळ—सूरकांत राजाए तारी माताने अन्तःपुरमां राखी हती. तेने ढोकाववा माटे तारो पिता साना पांच द्वाख छव्य दइने गुप्त रीते समर नामना पट्टीपति पासे जइ तेनी सेवा करवा द्वाग्यो. तेना कहेवाथी पट्टीपतिए मोटा सैन्य साथे आबीने ते गाम जांग्युं. सूरकांत राजा त्यांथो नासी गयो. पडी तारा पिताने आगळ करीने ते पट्टीपति पुरमां प्रवेश करतो हतो, तेवामां तारा पिताना कपाळ्यां एक वाण द्वागवाथी ते तरतज मृत्यु पाग्यो.

अन्यथा चिंतितं कार्यं, दैवेन कृतमन्यथा ।

वर्षति जलदाः शैले, जलमन्यत्र गच्छति ॥१॥

अन्यथा चिंतितं कार्यं, दैवेन कृतमन्यथा ।

प्रियाकृते हि प्रारंभः स्वात्मघाताय सोऽज्जवत ॥१॥

“अन्यथा प्रकारं चिंतवेद्युं कार्यं दैवयोगे अन्यथा (विपरीत) थयुं. केमके वर्षाद तो पर्वतपर वरसे ठे, पण पाणी अन्य स्थाने जतुं रहे छे, तेवीज रीते जे कार्य जुदी रीते चिंतव्युं हतुं ते कार्य दैवयोगे विपरीत थयुं. केमके प्रियाने ढोकाववा माटे करेझो प्रारंभ पोतानाज घातने माटे थयो. ”

पडी तारी माता कोइ जिह्वना हाथमां पकराइ । त्यांथी पण नासीने वनमां जटकर्ता तेणे कोइ वृक्षना फळनुं जहण कर्युं. ते फळना प्रभावथी तेनुं शरीर कांडक नीचुं अने गौर वर्षावाळुं थयुं. मणि, मंत्र तथा औषधिनी महिमा अचित्य छे. त्यांथी कोइ देश तरफ व्यापारार्थे जाता कोइ वणिक द्वाकोए तेने जोइने “ आ कोइ वनदेवता ठे ” एम जाति पामीने “ तुं कोण ठे ? ” एम पूज्युं, त्यारे ते बोली के “ हुं कोइ देवी नथी, पण मनुष्यणी बुं. ” तेथी ते

वणिक लोकोप तेने द्वाङ्गे सुवर्णपुरमां वेची. ते रूपवान होंवाथी विज्रमवती नामनी वेड्याए एक द्वाङ्ग द्रव्य आपीने तेने वेचाथी दीधी. पळी तेने नृत्य विगेरे शीखवी तेतुं सुवर्णरेखा एवुं नाम राख्युं, ते क्रमे करी राजानी चमर वींज्जारी थड. ते आ सुवर्णरेखा तारी माता डे. तेणे तने ओळ्ळ्यो डे, पण द्वाङ्गाथी तथा लोभथी तेणे पोतापणुं प्रगट कर्युं नथी. ” ते सांजळीने श्रीदत्ते पूछ्युं के “ हे स्वामी ! आपणुं वचन सत्य डे, परंतु वानरने आ वातनी क्यांथी खबर ? ” मुनिए कहुं के “ तारो पिता तारी माताना ध्यानथीज मरीने व्यंतर थयो डे. तेणे अहीं जमतां तने तथा सोमश्रीने जोङ्गे अकार्य करवा प्रवर्त थयेद्व्या एवा तने वानरना शरीरमां प्रवेश करीने ते कार्यनो निषेध कर्यो डे. ” ते सांजळीने श्रीदत्ते विचार्युं के “ अहो ! कर्मनी केवी विपम गति डे ! ” फरीथी मुनि बोड्या के “ ते व्यंतर फरीथी पाठो आवीने पूर्वना मोहने दीधे पोतानी प्रियाने द्वाङ्ग जशे. ” तेवामां तेज वानर आवीने सोमश्रीने लपानी वीजा वनमां चाल्यो गयो. ते जोङ्ग श्रीदत्त माथुं धुणावतो मुनिने नमी कन्या सहित स्वस्थाने गयो.

अहीं वृद्ध वेड्याए दासीने पूछ्युं के “ सुवर्णरेखा क्यां डे ? ” दासीए कहुं के “ पचास हजार द्रव्य आपीने श्रीदत्त श्रेष्ठी तेने द्वाङ्ग वनमां गयो डे. ” वृद्ध वेड्याए कहुं के “ तेने बोढावी द्वाव. ” एट्ठे दासीए आवीने चुकाने वेठेद्व्या श्रीदत्तेने पूछ्युं के “ अमारी स्वामिनी क्यां डे ? ” श्रीदत्त बोड्यो के हुं जाणतो नथी. ” ते सांजळीने दासीए वृद्ध वेड्याने ते श्रीदत्ततुं वचन जणाव्युं. एट्ठे वृद्ध वेड्याए राजा पासे जड पोकार करीने कहुं के “ हे स्वामी ! हुं डेत-राणी हुं, श्रीदत्ते सुवर्णरेखाने द्वाङ्ग जङ्गे काङ्क संतानी दीधी डे. ” ते सांजळीने राजाए श्रीदत्तेने बोढावीने पूछ्युं. त्यारे “ हुं सत्य वात कहीश तो कोङ्ग मानशे नहीं ” एम जाणीने तेणे काङ्ग पण जवाव आप्यो नहीं. तेथी राजाए तेने कारागृहमां नांल्यो अने तेनी पुत्रीने दासी करवाना हेतुथी पोताने घेर राखी. पळी कारागृहमां रडेद्व्या श्रीदत्ते विचार्युं के “ सत्य वात कहेवाथीज कोङ्ग पण रीते हुं बूटी शकीश. ” एम धारीने कारागृहना रडकधारा तेणे राजाने विज्ञप्ति करी के “ हे स्वामी ! हुं सत्य वात कहुं हुं. ” त्यारे राजाए तेने सज्जामां बोढाव्यो. एट्ठे तेणे वानर लपडी गया संबधी वृत्तांत कही संजळ्ळायुं. ते सांजळीने सर्व जन हसवा द्वाग्या के अहो ! केतुं सत्य बोड्यो ? कहुं डे के—

असंज्ञाव्यं न वक्तव्यं, प्रत्यक्षं यदि दृश्यते ।

यथा वानरगीतानि, तथा तरति सा शिवा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जोके प्रत्यक्ष जोयेल होय तोपण असंज्ञित वात बोद्धवी नहीं. जेवी रीते वनमां वानराओ गीत गाय ठे ए असंभित हतुं तेम जळमां शिवा तरे ठे ते पण असंज्ञित छे. ” आ दृष्टांत अन्य स्थळधी जाणी होवुं.

पढी ते सांज्ञळीने “ आ वणिक हजु पण सत्य बोद्धतो नथी. ” एम धारी-ने क्रोध पामेला राजाए तेने मारवानो हुकम कर्यो. एटळे श्रीदत्ते विचार्युं के “पूर्वे करे-ला अशुभ कर्मनो उदय थयो ठे, तो हवे खेद करवाथी जुं थाय ?” ते अवसरे उद्यानपाळे आवीने राजाने कळुं के “ हे देव ! उद्यानमां मुनिचंद्र केवळी पथार्या ठे. ” ते सांज्ञळीने राजा परिवार सहित उद्यानमां गयो. मुनिने बांदीने राजाए देशनानी याचना करी. त्यारे केवळी बोद्ध्या के “ हे राजा ! सत्यवादी श्रीदत्तेने मारवानो तें हुकम आप्यो ठे ते तने धर्मश्रवणनी अजिह्वापावाळाने योग्य नथी. ” ते सांज्ञळीने राजा द्रज्जा पाम्यो. पढी श्रीदत्तेने बोद्धावी पोतानी पासे वेसाडीने राजा तेतुं स्वरूप पुढे ठे, तेवामां ते वानर सुवर्णरेखाने पृष्ठपर राखीने त्यां आच्यो, अने पृष्ठपरथी तेने उतारीने ते सजायां वेठो. ते जोझे सर्व माणसो आश्चर्य पामी श्रीदत्तनी प्रज्ञांसा करवा द्याग्या. पढी श्रीदत्ते केवळीने पृच्छुं के “ हे स्वामी ! क्या कर्मने लीधे मने माता तथा पुत्री साथे विपयनी अजिह्वापा थइ ? ” मुनि बोद्ध्या के “ पूर्वना संवंधथी थइ ठे, ते हकीकत सांज्ञळ—कांपीट्यपुरमां चैत्र नामनो एक ब्राह्मण हतो. तेने गौरी अने गंगा नामनी वे स्त्रीओ हती. ते एकदा मैत्र नामना मित्रनी साथे जिह्वाहृत्तिने माटे कोकण देशमां गयो. त्यां वन्ने मित्रोए धणुं धन मेळ्ळुं. एकदा चैत्रने सुतेढो जोझे मैत्रे विचार्युं के “ आने हण्णीने हुं सर्व धन लाइ लाळं. ” फरीथी पाठो तेने विचार थयो के “ मने विश्वासघातीने धिक्कार ठे ! ” एम विचारीने ते पाछो स्वस्थ थयो. पढी ते वन्ने मित्रो लोचथी जमता जमता एक वनमां पेठा. ते वनमां वैतरणी नदी हती. तेनी खबर नहीं हो-वाथी ते वन्ने तेने उतरवा द्याग्या. एटळे तेमां ब्रूनीने मरण पाम्या. त्यांथी अनेक जवमां भ्रमण करीने चैत्रनो जीव तुं थयो, अने मैत्रनो जीव शंखदत्त थयो. ते शंखदत्ते पूर्व जवे तने मारवाहुं थार्युं हतुं. ते कर्मथी तें तेने आ जन्ममां ससुज्जमां

नांख्यो, चैत्रनी स्त्रीओ जे गौरी अने गंगा हती ते पतिना वियोगधी वैराग्य पा-
 मीने तापसाणी थइ. एकदा गौरीए अति तृषा द्वागवाधी सेवा करनारी पासे पाणी
 माग्युं: ते वखते ते दासीने निडा आवती हती, तेथी आळसने ढीधे तेणे उत्तर
 आप्यो नहीं. त्यारे गौरी क्रोधधी बोद्धी के “ अरे ! शुं तने साप करज्यो ठे के
 मरेला जेवी थइने उत्तर पण आपती नथी ? ” ते वचनवने गौरीए हठ पापकर्म
 वांध्युं. गंगाए पण एकदा पोतानी काम करनारीने कांइ कार्य माटे मोकद्धी हती ते
 बहुवारे पाढी आवी त्यारे गंगाए तेने कहुं के “ अरे ! आटद्धी वार तने कोइए
 बंधीखाने नांखी हती ? ” एम बोळतां ते गंगाए पण दुष्ट कर्म वांध्युं. त्यार पढी
 एक दिवस कोइ वेइयाने घणा पुरुषो साथे विदास करती जोइने गंगाए विचार्युं
 के “ आ वेइयाने धन्य ठे के जे ज़मरोधी पुण्यद्वतानी जेभ अनेक कामी पुरुषो-
 धी धीटायेद्धी ठे, हुं तो मंदजागी बुं के जेनो पति पण तजीने दूर देश गयो ठे. ”
 आवा विचारधी तेणे दुष्ट कर्म उपार्जन कर्तुं. त्यांथी मरण पामीने ते बन्ने ज्योतिपी
 थइ. त्यांथी चवीने गौरीनो जीव तारी पुत्री थयो अने गंगानो जीव तारी माता-
 पणे उत्पन्न थयो. तेमनी साथे पूर्वजवे पत्नीनो संबंध होवाधी तने तेनापर कामराग
 उत्पन्न थयो. ” आ प्रमाणेहुं संसारहुं स्वरूप सांजळी वैराग्य पामेळो श्रीदत्त बोड्यो
 के “ हे स्वामी ! मने पापीने मारा मित्रनो मेळाप थज्ञे के नहीं ? ” गुरुए कहुं के
 “ खेद न कर, एक हणवारमांज ते अहीं आवखे. ” एम वातो करे ठे तेचामां त्यां
 शंखदत्त आव्यो. श्रीदत्तने त्यां वेठेळो जोइने शंखदत्तनी आंखो क्रोधधी द्वाद्य
 थइ गइ. ते जोइने गुरुए शंखदत्तने कहुं के “ हे जइ ! कोप न कर. केमके क्रो-
 धरूपी अग्निधी गुणरूपी रत्नो बळी जाय छे. ते अग्निने जे उपशमरूपी जळवने
 बुजावतो नथी ते सैकनो दुःख सहन करे ठे. देहरूपी घरमां क्रोधरूपी अग्नि
 प्रवेश करे ठे, त्यारे ते त्रण दोष (त्रिदोष) उत्पन्न करे ठे. पोताने तपावे, परने
 तपावे, अने परसाथेना स्नेहनो नाश करे. ” ते सांजळीने शंखदत्त कांइक शांत-
 चित्त थयो. पढी श्रीदत्ते उठीने तेने पोतानी पासे वेसामी केवळी मत्ये पूळ्युं के
 “ आ मारो मित्र समुद्रमांथी शी रीते नीकळीने अहीं आव्यो ? ” गुरु बोड्या
 के “ समुद्रमां तेने एक काण्टुं पाटीयुं हाथमां आव्युं. तेने आधारे तरीने ते सात
 दिवसे सारस्वत नगर पासे नीकळ्यो. त्यां तेने तेनो मामो मळ्यो. तेणे तेने स्वस्थ क-
 र्यां. पढी तेणे तेना मामाने “ सुवर्णकुळ अहींथी केट्युं दूर ठे ? ” एम पूळ्युं.

त्यारे तेना मामाए कळुं के “ अहींथी वीश योजन दूर छे, त्यां हाथीओथी जरे-
दां वहाणो आव्यां ठे एम संजळाय ठे. ” ते सांजळीने मामानी रजा बइने ते
अहीं आव्यो, अने अहीं तने जोइने तेने क्रोध उत्पन्न थयो. ” आ प्रमाणे क-
हीने पढी गुरुए शंखदराने फरीथी तेनो पूर्व जब कह्नीने बोध पमाळ्यो.

आ प्रमाणे केवळीनी देशना सांजळीने राजाए श्रावकना बार व्रतो ग्रहण
कर्यो. श्रीदत्ते शंखदरानी साथे पोताने घेर जइने अर्थुं इव्य तथा पोतानी पुत्री
तेने आपी, अने पोतातुं धन जिनजुवन, विवप्रतिष्ठा, ज्ञानजक्ति इत्यादि सात
क्षेत्रमां खरचीने मोटा उत्सव पूर्वक केवळी पासे जइने दीक्षा ग्रहण करी. अनु-
क्रमे निरतिचार चारित्र पाळीने मोक्षपद प्राप्त कर्तुं.

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशाभासादष्टौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
चतुश्चत्वारिंशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३४५ ॥

व्याख्यान ३४५ मुं.

हुताशिनीना पर्व विषे.

पर्व हुताशिनीसंज्ञं, द्वाैकिकं पापरूपकम् ।

देयं लोकोत्तरधर्मज्ञै र्जैवसंततिवर्धकम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हुताशिनी (होळी) नामतुं पर्व द्वाैकिक अने पापरूप
होवाथी लोकोत्तर धर्मे जाणनारा उत्तम जीवोए जवनी परंपराने बभारनार ते
पर्वनो त्याग करचो. ” आ अर्थतुं समर्थन करवा माटे हुताशिनीनो संबंध जाणवा
योग्य ठे ते आ प्रमाणे—

हुताशिनी (होळी)नी कथा.

आ नरतक्षेत्रमां जयपुर नामतुं एक नगर हंतुं. जेमां
 षत्रेषु दंरुश्चिकुरेषु बन्धः, शारीषु मारिश्च मदो गजेषु ।
 हारेषु वै छिद्रविक्षोकनानि, कन्याविवाहे करपीरुनं च॥१॥

“ षत्रने विषेज दंरु हतो, स्त्रीओनाकेशपाशने विषेज बंध थतो, क्रीराना
 सोगठांनेज मार एम कहेवामां आवतुं, हस्तीओने विषेज मद रहेतो, मुक्ताफळना
 हारने विषेज छिद्र जोवामां आवतां, अने कन्याना विवाहमांज करपीरुन करवामां
 आवतुं (हाथ पकरुवामां आवतो); पण ते नगरना दोकोमां दंरु, बंधन, मारी,
 मद, छिद्र के करपीरुन हतुं नहीं. ”

ते नगरमां अनेक चतुर पुरुषो वसता हता. मोटा मोटा शिखरवाळा प्रा-
 सादो (मंदिरो) अने मोटा मोटा महेटो जेमां होय ते कांइ नगर कहेवातुं नथी;
 पण ज्यां विद्वान दोको घणा रहेता होय ते जोके गामसुं होय तोपण नगर क-
 हेवाय ठे. ते नगरमां कोइ मागण तो देखातो ज नहीं, छातां कदाच कोइ देखातो तो
 ते लोकोंने प्रतिबोध करवा माटेज जमतो हतो. कहुं ठे के—

घारं चारमटन्तो हि, भिक्षुकाः पात्रपाणयः ।

कथयन्त्येव लोकानामदत्तफलमीदृशम् ॥ १ ॥

“ हाथमां पात्र राखीने घेर घेर जटकता जिक्षुको लोकोंने एम कहे ठे
 के दान नहीं देनारने आवुं (अमारा जेवुं) फळ मळे ठे. ”

ते नगरमां जयवर्मा नामे राजा हतो, अने ते राजाने मानवा दायक म-
 नोरथ नामे श्रेष्ठ हतो. तेने दक्षी नामनी स्त्री हती. ते स्त्रीची श्रेष्ठ वहु सुखी ह-
 तो. कहुं ठे के—

संसारश्रान्तदेहस्य, तिस्रो विश्रामञ्चूमयः ।

अपत्यं च कलत्रं च, सतां संगतिरेव च ॥ १ ॥

संसारमां श्रांत थयेझा देहने (मनुष्यने) त्रण विश्रान्तिनां स्थानक
 ठे. पुत्र, स्त्री अने सज्जनौनी संगति. ”

ते श्रेष्ठिनि चार पुत्रो हता अने एक अनेक देवोनी पूजाचकित वि-
गेरेथी प्राप्त थयेली होदिका नामनी पुत्री हती. ते पुत्री युवावस्था पामी.
त्यारे तेने तेना पिताए कोड श्रेष्ठिना पुत्र साथे परणावी. परंतु तेनो संसारसं-
बंध थया अगाउज ते श्रेष्ठिपुत्र विमूचिकाना व्याधिथी मरण पाय्यो. पूर्व जवे
जिनेश्वरनी आज्ञानुं आराधन करेलुं न होयाथी वाढ्यावस्थांज होदिकाने वि-
धवापाणुं प्राप्त थयुं. ए वनावथी तेना मावापने पण घणुं दुःख थयुं. कहुं ठे के—

पुत्रश्च मूर्खो विधवा च कन्या, शत्रुं च मित्रं चपलं कलत्रं ।

विलासकाले धनहीनता च, विनाग्निना पंच दहन्ति कायम् ॥ १ ॥

“ मूर्ख पुत्र, विधवा कन्या, शत्रु मित्र, चपळ स्त्री अने विदास करवाने
वस्तुते (युवावस्थांज) निर्धनता—ए पांच अग्नि विनाज मनुष्यना शरीरने वाळी
नांखे ठे. ”

वाळविधवापाणुं प्राप्त थवाना संबंधपां कहुं ठे के—

कुरंरुंडत्तण दोहगाइ, विंज्ञत्त निंदू विसकन्नगाइ ।

जम्मंतरे खंनियवंभधस्मा, ताऊण कुज्जा दढसीद्वजावं ॥

“ कुशिकणीपाणुं, वाळविधवापाणुं, दुर्जागीपाणुं, वंध्यापाणुं, काकबंध्या-
पाणुं^१ अने विपकन्यापाणुं, इत्यादिक जन्मांतरमां ब्रह्मचर्य खंरुन करवाथी प्राप्त
थाय ठे, माटे शीळव्रतमां दृढ जाव राखवो. ”

पडी ते होदिकाने तेना मावापे पोताने घेर लावीने राखी. होदिका
निरंतर घरनी भेनी जपर गोखमां घेसी रहेती हती, अने मदोन्मत्तनी जेम काम-
व्यथाथी पीका पाय्या करती हती. कहुं ठे के—

वादारंरुता तपस्वी च, कीद्ववध्धश्च घोटकः ।

अन्तःपुरगता नारी, नित्यं ध्यायन्ति मैथुनम् ॥ १ ॥

“ वाळ विधवा, तापसी, स्त्रीद्वे बांधी राखेन्नो अश्व अने राजाना अन्तः-
पुरमां रहेली स्त्री—ए निरंतर मैथुननुंज ध्यान करेठे”. वळी—

१ मृत पुत्रो प्रसवे ते.

(३१४) उपदेशभासाद जाषांतर—जाग ५ मो. स्तंज ३३ मो.

नर सासरे स्त्री पीहरे, यति कुसंगतवास ।

नदीतीरे तरु माद्व कहे, यदि तदि होय विणास ॥३॥

“ पुरुष सासरे रहेवाथी, स्त्री पीयरमां रहेवाथी, यति कुसंगतमां वसवाथी अने वृद्धो नदीने कांठे रहेवाथी ज्यारे त्यारे पण विनाश पामे छे. एम माद्व कवि कहे छे. ”

शास्त्रमां पण कहुं ठे के—

सीसा य जे संजमजोगजुत्ता, पुत्ताय जे गेहजरे नियुत्ता ।

वियारबुध्धी कुद्वबाद्वियव्वा, होलाण तेसिं उवसंतिमेइं ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेओ संयमयोगथी युक्त होय तेज शिष्यो कहेवाय ठे, जेओ गृहजारमां जोरुयेळा होय तेज पुत्रो कहेवाय ठे, अने जे सच्चिचारयुक्त बुद्धिवाळी होय तेज कुळवाद्विका कहेवाय ठ. तेपने कदि विकारबुद्धि घाय छे तोपण ते उपशांतिने पामे ठे. ”

माटे शिष्यने, पुत्रने तथा कुळवत्रूने पोतपोताना कार्यमां अवदांवन सहित पट्ठे जोरुयेळा राखवा. आ होद्विका तो तदन आदांवन रहित वीद्वकुद्व नवरी हती, तेथी तेना कामविकार केम वृद्धि न पामे ? कहुं ठे के—

यौवनं धनसंपत्तिः, प्रच्युत्वमविवेकिता ।

एकैकमप्यनर्थाय, किमु यत्र चतुष्टयम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ युवावस्था, धनसंपत्ति, प्रच्युत्व (अधिकारीपाणुं) अने अविवेकीपाणुं, आमांहुं एक एक पण अनर्थकारी ठे, तो ज्यां चारे जेगा होय तेमां शुं कहेवुं ? ”

एकदा ते होद्विका पोताना महेदना गोरुमां वेडी हती. ते वखते वंगदेशना राजानो पुत्र कामपाल क्रीना माटे जतां अश्वपर वेसीने त्यांथी नीकळ्यो. तेने जोडेने ते होद्विकाए तेना पर कामदेवना वाणरूप कटाक नांख्या. पट्ठे कामपाल पण तेना रूपथी मोह पामीने वारंवार तेनी साहुं जोश द्याण्यो. कहुं ठे के,—

दिष्टि दिष्टपसरो, पसरेण रइ रई सज्जनावो ।

सञ्जावेण य नेहो, पंच य वाणा अणंगस्स ॥ १ ॥

जावार्थ—“ प्रथम जोवुं, जोवार्थी दृष्टिनो प्रसार, दृष्टिप्रसारथी रति, रतिथी सद्जावअने सद्जावार्थी स्नेह उत्पन्न थायडे, ते पांचे कामदेवनां वाणो डे.”

आ प्रमाणे वनेने परस्पर स्नेह धवार्थी पोतपोताने घेर पण तेओ परस्पर-
तुं ध्यान करवा द्याग्या. खावामां, पहेरवामां के वीजा कोइ पदार्थमां तेओ प्रीति
पाम्या नहीं. कर्णुं डे के—

नेह म करजो कोइ, गोरसु नितु नितु इम जणे ।

नेह पसाइं योय, जिम दहिंयसो विदोन्नि ॥ १ ॥

आइ फिरो सहु कोइ, अणगमतो आठे पुहर ।

जो मन विसम्यो होइ, सो मुझ किमे न विसरे. ॥ २ ॥

जावार्थ—“ कोइ पण स्नेह करसो नहीं ” एम हंभेसां गोरस कहे छे.
केमके स्नेह (माखण)ना वशथी दहींने बडोवावुं पने छे. ” ?

“ अणगमता माणसो आठे पहेरे जडे आवे जाय, पण जेना पर मन
विश्राम पाम्युं डे तेमने कोइ रीते विसरतुं नथी. ” २

एकदा होलिकाने तेना पिताए पुत्रुं के “ हे पुत्री ! तूं केम दुःखित,
म्वान मुखवाळी अने अति कृश देखाय डे ? ” ते सांजळीने तेणे कांइ उचर
आप्यो नहीं. त्यारे पिताए विचारुं के “ आ विचारी वाळविधवा तुं बोडे ? पूर्व
कर्मना उदयथी ते अति दुःखीयारी थइ डे. केमके हजारो गायोमां पण वाडना
जेम पोतानी माताने ओळखी तेनी पासे जाय छे, तेम पूर्वे करेहुं कर्म पण तेना
कर्तानी पासेज जाय डे. तोपण आ पुत्रीने हूं कांइक जणवा विगेरेहुं अवदांवन
करी आपुं के जेथी तेना दिवसो निर्गमन थाय. ”

हवे ते नगरमां एक चंद्ररुद्र नामे ब्राह्मण रहेतो हतो. ते अव्यना होजथी
जांरुचेष्टा करतो हतो, तेथी ते जांरुना नामेज ओळखातो हतो. तेने हुंढा नामनी
एक पुत्री हती. ते युवावस्था पामी, तोपण तेने कोइ ब्राह्मण परायो नहीं. तेथी
चंद्ररुद्रे तेने अचळचूति नामना कोइ जांढ साथे परणावी; पटडे सरखे सरखो
योग मळ्यो. जुगारीनी पुत्रीने गंडीचोरनो पुत्र परायो, ए जुगते जुगती जोरु मळी.

(३१६) उपदेशप्रासाद जापांतर—जाग १ मो. स्तंज ३३ मो.

जाणे रत्नाकरसां रत्न मळी गयुं ! लंडना विवाहमां गधेना गीत गानार थया, पढी परस्परना बखाण करे. गधेना कहे के— ' अहो ! लंडभाइतुं केतुं सुंदर रूप ठे ? ' त्यारे लंड कहे के ' अहो ! गधेनाजाइतुं केतुं सुंदर गायन छे ? ' हवे ते हुंदा परणी के तरतज पिताना तथा पतिना वघेना कुळनो कय थयो. तेथी लुदरनिर्वाहने माटे ते हुंदा परिव्राजिकानो वेष धारण करीने कामण, मारण, लुच्चाटन विगैरे पापकर्मथी आजीविका करवा द्यागी.

एकदा ते हुंदा भिङ्गाने माटे त्रमण करती मनोरथ श्रेष्ठीने घेर गइ. श्रेष्ठीए तेने बेसवा माटे आसन आपी कुशळता पूढी. त्यारे ते धर्मना अक्ररो बोली के—

काढा कुशळ किम पूछीए, नितु लुगंते जाण ।

जरा आवे जोवण खसे, हाणी विहाण विहाण ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे काढा शेर ! तमे कुशळता शी पूढे ठे ? हुंमेशां सूर्य लगे ठे के युवावस्था घटे ठे ने जरावस्था आवे ठे; वहाणे वहाणे हानि थती जाय ठे, त्यां कुशळतानी शी वात ? ”

काया पाटण हुंस राजा, पवणु फिरे तदारो ।

तिण पाटण वसे जोगी, जाणे जोग विचारो ॥ २ ॥

जावार्थ—“ कायारूपी नगर ठे, त्यां हुंसरूपी राजा रहे ठे, तेमां पवन रूपी कोटबाळ फरे ठे, ते नगरमां एक जोगी वसे ठे, ते जोगना विचारो जाणे ठे.”

इक खोदनि पंचादिं जण रुंधी, तिन्ह सगद्वहि जूजूइबुद्धि ।

कह जाण सा घरु किम नंदे, जस्थ कुटुंबल अप्पण ठंदइ ॥३॥

जावार्थ—“ एक कुंपनी पांच जणे रुंधी छे. ते पांचे जणनी जूदी जूदी बुद्धि ठे. तो हे जाण ! कहे के ज्यां आखुं कुडंब स्वचंद्र चाळे ठे ते घर शुं आनंद आपे ? ”

जर कुत्तो जोवण ससा, काद आहेनी मित्त ।

बिहु वयरि विच कुंपगा; कुशद्व किं पूढे मित्त ॥ ४ ॥

जावार्थ—“ हे मित्र ! जरा रूपी कूतरो ठे, जोवन (युवावस्था) रूपी

ससद्वो ठे, अने काळ रूपी आहेनी (शिकारी) ठे. तेमांना वे छुशमननी वच्चे आ शरीररूपी कुंपहुं रहेहुं ठे. तेमां हे मित्र ! तमे शी कुशळता पूछो छे ? ”

तेनां आवां वचनो सांभळीने श्रेष्ठीए विचार्युं के “ अहो ! युवावस्था उतां पण आनामां केवो विस्मय उत्पन्न करे तेवो वैराग्य छे ? ”

धातुषु क्षीयमाणेषु, शमः कस्य न जायते ।

प्रथमे वयसि यः साधुः, स साधुरिति मे मतिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ धातुओ क्षीण पामे त्यारे तो पढी कोने शमता न उत्पन्न थाय ? सौने थाय; पण प्रथम वयमां जे साधु (वैराग्यवान्) होय तेज खरो साधु, एम हुं तो मातुं बुं. ”

पढी श्रेष्ठीए तेने विनंति करी के “ हे स्वामिनी ! मारी पुत्री वाळ विधवा ठे, तेने तमे धर्मनो अज्यास करावो, के जेथी तेना चित्तमां वैराग्य उत्पन्न थाय. केमके जे माणस जेवो संग करे तेवो स्वल्प काळमां थड जाय ठे. पुष्पनी साथे रहेवाथी तन्न पण सुगंधी थाय ठे, अने चंदनना वनना संगथी बीजां वृक्षो पण चंदनरूप थड जाय ठे; मात्र जेना हृदयमां गांठ ठे एवा वांसज चंदन रूप थता नथी. ” ते सांभळीने हुंढा बोदी के तपस्वीओने गृहस्थीओनो संग करवो गुणकारी नथी. कबुं ठे के—

घ्राविमौ पुरुषौ लोके, शिरःशूलकरौ परौ ।

गृहस्थश्च निराढंवी, साढंवी च यतिर्भवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ गृहस्थ आढंवन रहित (दरिद्री) होय, अने यति आढंवन सहित (मायावी—अव्यवान्) होय तो ते वे पुरुषो आ छुनियामां अत्यंत मस्तकमां शूल उत्पन्न करनारा छे. ”

दंजी माणसोने नकार (ना कहेवी ते) गुणकारी ठे. केमके—

मनमांहि जावे मुंन हलावे, नं नं कही कही लोक सुणावे ।

मनकी बात कबहु को जाणे, कपट चिन्ह ए माद्व बलाणे ॥१॥

जावार्थ—“ मनमां गमतुं होय पण मायुं हलावे, ना ना कहीने कोकोने

समजावे, पण मननी वात कोण जाणे ? आ प्रमाणे माझ कविण कपटुं चिन्ह कहेलुं ठे. ”

पढी हुंढाए पोतानो अजिमाय जणाव्यो के “ कृपण माणसने मोटो धव-
ह महेह होय तोपण ते शा कामनो ? पण ज्यां पंथीजनोने विश्रांति मळती
होय तेवुं कुंपुं घणुं सारुं. ”

आ प्रमाणोनां तेनां निस्पृहतानां वचनो सांचळीने श्रेष्ठी तेने मान
पूर्वक होळिका पासे बड गयो, अने तेने कहुं के “ हे पुत्री ! आ तारी गुरुणी छे.
तेनी पासे तुं अन्यास करजे अने तेनी सेवा करजे. ” त्यारथी आरंजीने ते होळिका
हुंढा साथे रहेवा झागी, पण मनमां कामपाळना संगनी इच्छा होवाथी ते जणती
नहीं. कहुंठे के “जेने कांइ सहज पण बोध नथी तेनी पासे घणी वातो करवाथी
पण शुं ? कूतरातुं पूळुं निरंतर नळीमां राखुं होय तोपण ते सरह थतुं नथी. ”
एकदा हुंढाए पूळुं के “ हे पुत्री ! तुं सदा उच्चिग्न केम जणाय ठे ? ” त्यारे
होळिकाए पोतानी सत्य वात तेने कही. ते सांचळीने हुंढा बोळी के “ तुं
जरा पण उच्चिग करीश नहीं. हुं तारुं काम थोका काळमांज सिद्ध करी आपीश. ”
एम कहीने हुंढाए कामपाळने घेर जइने तेने कहुं के “ तमारा चित्तने हरण
करनारी होळिकाने तमारो संबध नहीं थाय तो तमारा विरहनी पीनाथी ते मरण
पामशे. ” ते सांचळीने कामपाळ बोळ्यो के “ अमारा वन्नेनो मेळाप कये स्था-
ने थाय ? ” ते बोळी के “ सूर्यना मंदिरमां तमारे आवतुं, त्यां ते पण आवशे. ”
ते सांचळीने कामपाळ हर्ष पाय्यो, पण ते मूर्खे विचार न कर्यो के परस्त्री साथे
प्रेम राखतां केटनी मुदत सुधी हेमकुशल रहेसे ? केमके सापने साथरे मुनारने
क्यां सुधी हेम रहे ? परस्त्रीना प्रेमथीज तोरण सहित हांका नगरी बळी गइ,
अने वनो ज्याम वर्ण थइ गयां. माटे परस्त्री साथे प्रेम करनारना शिर उपर कान
ज नथी एम जाणवुं. पढी कामपाळे पोतातुं कार्य साधवा माटे ते हुंढाने सन्मान
पूर्वक विदाय करी. कहुं ठे के—

सत्त सायर मि फिर्या, जंबूदीव पइह ।

कारण विणु जो नेहमो, सो में कहीं न दिह ॥१॥

जावार्थ—“ जंबूदीपनी प्रदक्षिणा देतो देतो सात सागर हुं फर्यो, पण

कारण विनानो स्नेह में कोई ठेकाणो जियो नहीं.”

पत्नी हुंदाए होदिका पासे आबाने सर्व वृत्तांत तेने कब्यो. प्रातःकाले सूर्यनी पूजा माटे सर्व सामग्री बरने ते होदिका हुंदा गुरुणी साथे सूर्यना चैत्ये गइ. त्यां कामपाळ पण आब्यो. पत्नी घणा दिवसनी विरहपीराने बंधि: ते कामपाळे तेने गाढ आद्विगन कथ्युं. त्यारे ते मायावी होदिका मनमां कांडक विचार करिनि पोकार करवा द्यागी के “ हे लोकां ! दोनो, दोनो, आ परस्त्रीना शीघ्रवतने जंग करनार ह्युव्य पुरुपने पकनो, पकनो. ” एम मोटेथी ब्रूम पारुवा द्यागी. कहुं ठे के—

नामृतं न विषं किंचिदेकां मुक्त्वा नितंबिनीम् ।

सैवामृतद्वता रक्ता, विरक्ता विषवह्वरी ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ एक स्त्री शिवाय बीजुं कांड पण अमृत नथी के विष पण नथी; ते स्त्रीज जो रक्त होय तो अमृतद्वता ठे, अने विरक्त होय तो तेज विषद्वता ठे.”

होदिकानी ब्रूम सांजळीने तेनो पिता दोनी आब्यो, अने तेणे कामपाळने पूठ्युं के “ अरे ! केम तुं परस्त्रीना कंठमां बळगी पळ्यो ? ” ते सांजळीने महा धूर्त कामपाळे कहुं के “ मारी स्त्री आ तमारी, पुत्रीना जेबीज ठे, तेथी में जाण्युं के ‘ आ मारी स्त्री ठे’ एम धारीने में तेने आद्विगन कथ्युं” एम कहीने ते कामपाळ जतो रह्यो. पत्नी होदिकाए पोताना मातपिताने कहुं के “ अहो ! सती स्त्रीओमां प्रधान एवी मने परपुरुपने स्पर्श थयो, तेथी हुं डुपित यइ. माटे हवे हुं अग्निमां प्रवेश करीश. मारुं जीवतर हवे अधन्य ठे. तेथी अर्हीज आ सूर्य चैत्यनी पासेज आ देहने जस्मसात् करीश.”

रोयंति स्यावंति य, अद्वियं जंपंति पत्तियावंती ।

कत्रणेण खयंति विसं, मरंति नवि देंति सञ्जावं ॥१॥

ज्ञावार्थ—“ पतिव्रतानो कोळ राखती कुदटा स्त्रीओ पोते रूप छे, बीजाने रोवरावे ठे, असत्य बोझे छे, विश्वास पमाके ठे, कपटथी विष खाय ठे, अने ठेवट मरी पण जाय ठे, परंतु पोतानो सद्ज्ञाव (खरी बात) कोडने जणावती नथी.”

समजावे, पण मननी बात कोण जाणे ? आ प्रमाणे माळ कविए कपटुं चिन्ह कहेलुं ठे. ”

पढी हुंढाए पोतानो अजिप्राय जणाव्यो के “ कृपण माणसनो मोटो धवल महेल्ल होय तोपण ते शा कामनो ? पण ज्यां पंथीजनोने विश्रांति मळती होय तेवुं कुंपुं घाणुं साहं. ”

आ प्रमाणेनां तेनां निस्पृहतांना वचनो सांजळीने श्रेष्ठी तेने मान पूर्वक होदिका पासे दइ गयो, अने तेने कहुं के “ हे पुत्री ! आ तारी गुरुणी छे. तेनी पासे तुं अज्यासकरजे अने तेनी सेवा करजे. ” त्यारथी आरंजीने ते होदिका हुंढा साथे रहेवा द्यागी, पण मनमां कामपाळना संगनी इच्छा होवाथी ते जणती नहीं. कहुंठे के “जेने कांइ सहज पण बोध नथी तेनी पासे घणी चातो करवाथी पण शुं ? कूतरातुं पूळतुं निरंतर नळीमां राखुं होय तोपण ते सरद्व थतुं नथी. ” एकदा हुंढाए पूळथुं के “ हे पुत्री ! तुं सदा उद्विग्न केम जणाय ठे ? ” त्यारे होदिकाए पोतानी सत्य बात तेने कही. ते सांजळीने हुंढा बोदी के “ तुं जरा पण उद्वेग करीश नहीं. हुं तारं काम थोका काळमांज सिद्ध करी आपीश. ” एम कहीने हुंढाए कामपाळने धेर जइने तेने कहुं के “ तपारा वित्तने हरण करनारी होदिकाने तमारो संबंघ नहीं थाय तो तपारा विरहनी पीनाथी ते मरण पामशे. ” ते सांजळीने कामपाळ बोदियो के “ अमारा वन्नेनो मेळाप कये स्थाने थाय ? ” ते बोदी के “ सूर्यना मंदिरमां तमारे आबवुं, त्यां ते पण आबशे. ” ते सांजळीने कामपाळ हर्षे पाम्यो, पण ते मूर्खे विचार न कर्यो के परस्त्री साथे प्रेम राखतां केदडी मुदत सुधी हेमकुशळ रहेशे ? केमके सापने साथरे मुनारने क्यां सुधी हेम रहे ? परस्त्रीना प्रेमथीज तोरण सहित हांका नगरी बळी गइ, अने बनो श्याम वर्ण थइ गयां. माटे परस्त्री साथे प्रेम करनारना शिर उपर कान ज नथी एम जाणवुं. पढी कामपाळे पोतातुं कार्य साधवा माटे ते हुंढाने सन्मान पूर्वक विदाय करी. कहुं ठे के—

सत्त सायर मि फिर्या, जंबूदीव पइह ।

कारण विणु जो नेहमो, सो में कहीं न दिह ॥१॥

जावार्थ—“ जंबूद्वीपनी प्रदक्षिणा देतो देतो सात सागर हुं फर्यो, पण

कारण विनानो स्नेह मे कोइ ठेकाणे जेयो नहीं.”

पत्नी हुंदाए होदिका पासे आवीने सर्व वृक्षांत तेने कस्यो. प्रातःकाले सूर्यनी पूजा माटे सर्व सामग्री ब्रह्मने ते होदिका हुंदा गुरुणी साथे सूर्यना चैत्ये गइ. त्यां कामपाळ पण आव्यो. पत्नी घणा दिवसनी विरहपीनाने बंधि ते कामपाळे तेने गढ आद्विगन कर्तुं, त्यारे ते मायावी होदिका मनमां कांडक विचार करीने पोकार करवा द्यागी के “ हे लोक ! दोनो, दोनो, आ परस्त्रीना शीघ्रव्रतने जंग करनार लुब्ध पुरुपने पकनो, पकनो. ” एम मोटेथी ब्रूम धारवा द्यागी. कहुं ठे के—

नामृतं न त्रिषं किंचिदेकां मुक्त्वा नितंविनीम् ।

सैवामृतद्वता रक्ता, विरक्ता विषवह्वरी ॥ १ ॥

जावार्थ—“ एक स्त्री शिवाय बीजुं कांड पण अमृत नहीं के विष पण नहीं; ते स्त्रीज जो रक्त होय तो अमृतद्वता ठे, अने विरक्त होय तो तेज विषद्वता ठे.”

होदिकानी ब्रूम सांजळीने तेनो पिता दोनी आव्यो, अने तेणे कामपाळने पूढ्युं के “ अरे ! केम तुं परस्त्रीना कंठमां वळगी पड्यो ? ” ते सांभळीने महा धूर्त कामपाळे कहुं के “ मारी स्त्री आ तमारी? पुत्रीना जेबीज ठे, तेथी में जाण्युं के ‘ आ मारी स्त्री ठे’ एम धारीने में तेने आद्विगन कर्तुं ” एम कहीने ते कामपाळ जतो रह्यो. पत्नी होदिकाए पोताना मातपिताने कहुं के “ अहो ! सती स्त्रीओमां प्रधान एवी मने परपुरुपनो स्पर्श थयो, तेथी हुं छुषित यइ. माटे हवे हुं अग्निमां प्रवेश करीश. मारुं जीवतर हवे अधन्य ठे. तेथी अहींज आ सूर्य चैत्यनी पासेज आ देहने नस्मसात् करीश.”

रोयंति रुयावंति य, अद्वियं जंपंति पत्तियावंती ।

कवनेण खयंति विसं, मरंति नवि देंति सज्जावं ॥१॥

जावार्थ—“ पतिव्रतानो नेळ राखती कुदटा स्त्रीओ पोते रुप छे, बीजाने रोवरावे ठे, असत्य बोदें छे, विश्वास पमारुं ठे, कपटथी, विष खाय ठे, अने ठेवट मरी पण जाय ठे, परंतु पोतानो सद्ज्ञाव (स्त्री वात) कोइने जणावती नहीं.”

(३३०) उपदेशभासाद् जापांतर—जाग ५ मो. स्तंज ३३ मो.

होद्विकाना आवां वचनो सांजळीने तेना मातपिताए शिखामण दीधीके
“ हे पुत्री ! तुं केम बहु आग्रह करे छे ? तेणे अजाणतां ज्ञातिथी तारो स्पर्श
करों ठे, तेथी निर्विकारीने तेनो दोष द्यागतो नथी. कह्युं ठे के—

गृह्णाति दन्तैः शिशुमाखुमोलुः, पद्मं च वंशं दशति छिरेफः ।
चार्या सुतां श्लिष्यति वै मनुष्यस्तत्रापि नित्यं मनसः प्रमाणम् ॥१॥

जावार्थ—“ विद्वानी पोताना दांतवने पोताना वच्चांने पकने ठे तथा
छंदरने पण पकने ठे, जमरो कमळने रुसे ठे तथा वांसने पण रुसे ठे, अने पुरुष
पोतानी स्त्रीने आक्षिगन करे ठे तथा पुत्रीने पण आश्लेष करे ठे; परंतु ते सर्वमां
मनज प्रमाण छे.”

इत्यादि उपदेश आपी तेने समजावीने तेनो पिता तेने घेर तेनी गयो.
आ वृत्तांत जाहेरमां आववाथी लोकोमां ते होद्विका महासतीना नामथी प्रख्यात
थइ. पढी ते प्रातःकाळे, सायंकाळे, रात्रिए, गमे ते वखते स्वेच्छथीज हुंदाने ठेत-
री—तेने साथे राख्या विना सूर्यचैत्यमां जवा द्यागी. कह्युं ठे के—

यात्रा जागर दूरवारिज्जरणं मातुर्गृहेऽवस्थिति-
र्वस्त्रार्थं रजकोपसर्पणमपि स्याच्चर्चिकामेदनम् ।

स्थानचंद्रा सखीनिवासगमनं जर्तुः प्रवासादिका,

व्यापाराः खद्दु शिद्वखंरुनकराः प्रायः सतीनामपि ॥१॥

जावार्थ—“ एकदा यात्राए जवुं, वीजी स्त्रीओनी साथे जागरण करवुं,
दूर पाणी भरवा जवुं, माने घेर (पियर) वधारे रहेवुं, लुगमां देवा देवा माटे
धोबीने घेर जवुं, गरवे रमवा जवुं, स्थानथी ब्रष्ट थवुं (पारके घेर जवुं), सखी-
ना निवासमां जवुं अने पतिवुं परदेशगमन थवुं, इत्यादि व्यापारो सती स्त्रीओ-
ने पण प्राये शीद्वखंरुन करनारा थाय ठे.”

एकदा फागण मासनी पूर्णिमानी रात्रीए होद्विका सूर्यना चैत्यमां गइ.
त्यां कामपाळ पण आच्यो हतो. वने जण क्रीडा करता सता मुखे वेडा हता. हुं-
दा तापसी चैत्यनो पासेनी पर्णकुटी सुती हती. ते वखते ते वनेए विचार कर्यो

के “ आपाणुं कार्ये तो सिद्ध थयुं, पण आ हुंदा आपणो सर्व मर्म जाणे ठे, तेथी ते कोझार आपणने दुःखदायी थरो, माटे तेने मारी नांखवी योग्य ठे. कहुं ठे के—

उपाध्यायश्च वैद्यश्च, नर्तक्यश्च परस्त्रियः ।

सूतिका दूतिका चैव, सिद्धे कार्ये तृणोपमाः ॥१॥

जावार्थ—“ उपाध्याय (महेताजी), वैद्य, नृत्य करनारी, परस्त्री, सूतिका (सुयाणी) अने दूती (संदेशा द्या जनारी) ए वधां कार्ये सिद्ध थया पळी तृण समान छे. ”

मंत्रवीजमिदं पक्वं, रक्षणीयं यथा तथा ।

मनागपि न जिघेत, तस्मिन्नं न प्ररोहति ॥ २ ॥

जावार्थ—“ आ मंत्ररूपी^१ परिपक्व बीजतुं एवी रीते रक्षण करतुं के ते जरा पण जेदाय नहीं, केमके जेद पामवार्थी ते जगतुं नथी. ”

सुशुप्तस्यापि दंजस्य, ब्रह्माप्यन्तं न गच्छति ।

कोद्विको विष्णुरूपेण, राजकन्यां निषेवते ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ सारी रीते लुपावेळा दंजनो पार ब्रह्मा पण पामी शकता नथी. जुत्रो एक कोळी विष्णुतुं रूप धारण करीने राजकन्या जोगवतो हतो. ” आ दृष्टांत पंचतंत्रादिकथी जाणी ठेवुं.

पळी होद्विकाए ते पर्णकुटीनी फरतां काष्ठ विगेरे गोठवीने तेमां एक मनुष्यतुं शव नांखीने हुंदा सहित ते जुंपनी बाळी दीधी. पळी होद्विका तथा कामपाळ त्यांथी नासीने देशान्तर गया. रागातुर थयेळी पापी नारी शुं नथी करती ? कहुं ठे के—

मारुं पियञ्जत्तारं, हृणुं सुयं तद्द पणासए अर्थ्यं ।

नियगेहंपि पलिवद् नारी रागाउरा पावा ॥

“ पोताना प्रिय जतारने मारे ठे, पुत्रने हणे ठे, छव्यनो नाश करे छे,

१ शुभ्र हकीकत—छातुं करेळ कार्ये.

अने पोताना घरने पण वाळी मूके ठे. रागातुर पापी स्त्री एदद्यां वानां करे ठे. ”

जावार्थ—पत्नी प्रातःकाले ते चैत्य पासेनी कुंपडी बळेद्वी जोडने द्योको परस्पर पृथवा द्याग्या के “ अरे ! आ शुं थयुं ? ” तेवामां जञ्जिक मनोरथ श्रेष्ठी पोताना घरमां हुंदा तापसीने तथा होद्विकाने नहीं जोवार्थी खेद पापीने बांड्यो के “ जरूर एक चितायां ए बने जणी बळी मरो. प्रथम में महा प्रयत्ने तेने अग्नि प्रवेग करनां अटकावी हती; परंतु पोताना पापनी निष्ठिति माटे तेणे पोतानुं सतीपाणुं सत्य करी वतायुं. तापसी पण तेनी साथेना स्नेहने दीधे बळी मुड. ” ते सांजळीने—“ अहो ! आ होद्वीका सतीनी जस्य महा पवित्र छे, तेतुं अंगपर विद्वेषन कर्याथी जरूर सर्व दुःखनां नाश थाय. ” एम बोद्धता द्योको तेनी चिताने पगे द्यागवा द्याग्या अने तेनी जस्य द्येने माथे चडाववा द्याग्या. त्यारपत्नी दर वर्षे फाव्युन शुद्धी पूर्णिमानी रात्रिए ते स्थाने सर्व द्योको इन्धन, द्याणा विंगरेनो दगडो करीने हुताग्निनी सळगाववा द्याग्या. ए प्रमाणे सर्वत्र होळीतुं पर्व प्रख्यात थयुं.

एकदा कामपाळे होद्विकाने कहुं के “ धन विना मनोरथ पूर्ण थता नथी, माटे हुं इच्यने माटे परदेश जाळं. ” ते सांजळीने होद्विका बोळी के “ हे स्वामी ! तपारे माटे में जाति कुळादिकनो त्याग कर्यो ठे, तपारो विरह एक कृण पण हुं सहन करी शक्कुं तेम नथी. ” ते सांजळीने कामपाळे मोहने दीधे तेतुं वचन सत्य मान्युं, अने जवानो विचार बंध राख्यो. केमके “ दीक्षावाळी स्त्रीओना स्वाभाविक विद्यासो पण मूढ पुरुषना हृदयमां स्फुरणायमान थया करे छे. कमळ उपर स्वाभाविक राग होवार्थी त्यां भयराओ वृथा ज्रमण कर्यो करे ठे. ”

अन्यदा होद्वीकाए कहुं के “ हे प्रिय ! में सर्व विचार कर्यो, पण मारा पिताना घर शिवाय बीजे कोड स्थानं धननो द्याज जणतो नथी. ” त्यारे कामपाळ बोड्यो के “ आपणे मोटं अकार्य करीने नीकळी गया डीए, तेथी हवे पाळुं त्यां जी रीते जवाय ? ” ते बोड्डी के “ हुं एवी दंजरचना करीश के जेथी पिता विंगरे सर्व जनो अनुकूल थशे. आपणे नीकळ्या पत्नी ते गाममां महापूज्य अने मान्य एवुं होद्वीतुं पर्व द्योकोमां प्रसथुं ठे, माटे त्यांज जवुं योग्य ठे. ” एम विचारीने ते बने जयपुर गामनी नजीक आव्या. पत्नी होद्वीए कामपाळने कहुं के “ तमे मारा वापनी दुकानं जेने एम कहो “ के हे शेर ! मारी स्त्रीने माटे एक

सानी मूढ्य बड़ने आपो. " ते सांजळीने कामपाळ मनोरथ शेटनी छुकाने ज-
इने तेनी पासेथी मूढ्य आपीने एक सानी बड़ होळी पासे आव्यो. ते सानी
जोइने होळीए कहुं के " आवी सानी शुं कामनी ? बीजी सारी बड़ आवो. "
एटवे कामपाळे फरीथी जइने बीजी सानी दावी वतावी. ते सानी पण होळीए पाळी
मोकळी. त्यारे मनोरथ शेठे कहुं के " तमे वारंवार जाव आव करो छे ते करतां
तमारी स्त्रीनेज अहीं दावो, एटवे तेने गमे तेवी सानी बड़ वे. " ते सांजळीने
कामपाळे होळीने जइने ते शेटनुं वाक्य कहुं. एटवे तरतज होळी शेटने हाटे गइ.
त्यां ते बीजी बीजी सानीओ जोवा दागी. ते वखते शेट अनिमेष दृष्टिए ते
होळीनी सामुं वारंवार जोवा दाग्यो, एटवे प्रथमथी शिखवी राख्या प्रमाणे काम-
पाळ बोव्यो के " हे शेट ! तमे सुपात्र थइने परस्त्रीना सामुं केम जोया करो
ओ ? " शेठे कहुं के " हुं कामना विकारथी जोतो नथी, पण मारी पुत्रीना जेवुं
आतुं रूप दावाएय जोइने मने विचार थयो के शुं तेज मारी पुत्री फरीथी मनु-
ष्यरूपे अहीं आवी ठे ? केमके ते तो अग्निमां प्रवेश करीने सती थइ ठे. " का-
मपाळ बोव्यो के " आ स्त्रीनुं नाम पण होळीज छे, पण आ तो मारी पत्नी ठे. "
आ प्रमाणेना भ्रमथीज पूर्वे में पण सूर्य चैत्यमां मारी पत्नी धारीने तमारी पुत्रीने
आर्लिगन कर्युं हतुं. आजे तमने पण मारी पत्नी उपर पोतानी पुत्रीनो भ्रम थयो,
पण सरस्वां रूपदावाएयवाळां घणां स्त्री पुरुषो आ दुनियामां होय ठे; तेमां तमारो
कांइ दोष नथी. " ते सांजळीने शेठे स्नेहथी ते वचने पुत्री तथा जमाइ करीने
धेर राख्या. अहो ! स्त्रीओनी केवी गूढ मति होय ठे ! कहुं ठे के—

दञ्जइ वारिहि पारं, दञ्जइ पारं च सव्वसत्थाणं ।

महिदाचरियाणं पुणो, पारं न दहइ वंजा वि ॥१॥

जावार्थ—“ समुद्रनो पार पामी शकाय, तथा सर्वे शास्त्रेणो पार पण
पामी शकाय, परंतु स्त्रीचरित्रना पारने ब्रह्मा पण पामी शकता नथी. ”

हवे पेढी हुंदा तापसी के जे पर्णकुटीमां बळी गइ हती ते शुच अध्य-
वसाये मरीने व्यंतर जातिमां देवी थइ हती. तेणे विचंग ज्ञानथी पोतानो पूर्व नव
जाणीने जयपुरना लोको उपर कोप करीने विचार्युं के " अहो ! आ लोको महा
असती अने जीवती एवी होळीने पूजे ठे अने तेनी स्तुति करे ठे, पण मने तो

(३३४) उपदेशभासाद जापांतर-जाग ९ मो. स्तंज ३३ मो.

कोइ संचारतुं पण नथी. " एम विचारीने ते गाम उपर एक मोटी शिवा विकु-
 र्थीने ते बोली के " मने संतोष आपनार एक मनोरथ श्रेष्ठी बिना बीजा सर्वने हम-
 णांज आ शिवाथी चूर्ण करी नांखीश. " ते सांजळीने राजा विगेरे सर्व लोक
 जय पामीने मनोरथ श्रेष्ठीने शरणे गया. त्यारे ते श्रेष्ठीए पूजा बलिदान विगेरे क-
 रीने कहुं के " देव के दानव जे कोइ होय, ते प्रगट थइने जे इच्छा होय ते कहो,
 अमे नगरना सर्व लोको ते प्रमाणे करुं. " ते सांजळीने हुंदा व्यंतरी पूर्वने सर्व
 वृचांत कहनीने बोली के " होळीतुं पर्व आवे त्यारे सर्व पौरजनो चारुचेष्टा करे,
 परस्पर गाळो दे, धूळ लडाळे, शरीरे कादव चोळे इत्यादि करे तो आ उपद्रव हुं
 शांत करं. " ते सांजळीने लोकोए ते प्रमाणे अंगीकार करुं. त्यारथी धूळेटुं
 पर्व सर्वत्र प्रसरुं. " लोक गारुीया प्रवाह जेवो ठे, ते परमार्थने समजतो नथी."

अहीं उपदेशवचन आ प्रमाणेनां धारी राखवां के "एक असंबंध वाक्य
 बोद्धवार्थी-गाळि प्रदानादि करवार्थी जीव अनेक जवमां जोगवतुं परने तेतुं पाप-
 कर्म बांधे ठे, माटे अशुज प्रदापनो त्याग करीने इच्छयथी हुताशिनी पर्वने सर्वथा
 तजतुं, अने जावर्थी बुद्धि पूर्वक शुज वाक्यने अंगीकार करतुं. स्वपरने हितकारी
 वाक्यो बोद्धवां."

" दुष्ट वाक्यना विस्तारवाळुं, मिथ्यात्वथी जरेहुं अने संसारसागरमां
 नुवावनारं आ होळी अने रंजेंतुं दौकिक पर्व श्री जिनेन्ड आगमना तत्त्वनी इच्छा-
 वाळा लोकोए अवश्य त्याग करतुं. "

इत्यद्बिदिनपरिमितोपदेशभासादष्टौ त्रयोविंशतितमस्तंजस्य
 पंचचत्वारिंशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३४९ ॥

॥ संपूर्णोऽयं त्रयोविंशतितमः स्तंजः ॥

श्री उपदेश प्रासाद.

स्तंभ २४ मो.

व्याख्यान ३४६ मुं.

यशोचक्रसूरि अने वल्लभचक्रसूरि मुनि.

तपस्वी रूपवान् धीरः, कुट्टीनः शीघ्रदाढ्ययुक् ।

षट्त्रिंशद्गुणाढ्योऽनूच्छ्रीयशोचक्रसूरिराद् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ तपस्वी, रूपवान्, धीर, कुट्टीन अने शीळ पाळवामां ददता वाळा श्री यशोचक्रसूरि आचार्यना ळत्रीश गुणोधी युक्त थया. ” तेनी कथा नीचे प्रमाणे—

यशोचक्रसूरिनी कथा.

पद्द्वीपुरीमां ज्यारे श्री यशोचक्र मुनिने आचार्यपदवी मळी, ते वखते तेणे जीवन पर्यन्त हमेशां आठ कवळवफेज आंविद्ध करवानो अजिग्रह ळीधो. एवो नियम धारण करीने इर्यासमितिपूर्वक मार्गमां विचरता ते सूरिने एक महिमावाळी सूर्यनी प्रतिमाए जोड्ने मनमां विचार्युं के “ अहो ! आ सूरि जो मारा जुवनमां पधारे तो मारो जन्म सफल थाय. ” एम विचारीने सूर्ये आकाशमां वादळां विकुर्वांने जळनी वृष्टि करवा मांकी. ते वखते ‘माराधी अपकायनी विराधना न थाओ’ एम धारीने सूरिए समीप होवाधी ते सूर्यनाज चैत्यमां प्रवेश कर्यो. ते सूरिना तपना प्रज्ञावधी सूर्ये प्रत्यक्ष थड्ने वरदान मागवातुं कथुं. केमके देवतुं दर्शन निष्फळ होतुं नथी; तोपण इच्छारहित सूरि कांइ पण माग्या विनाज पोताना लपाश्रये गया. त्यारे सूर्ये ब्राह्मणतुं रूप द्वाड्ने स्वर्ग नरकादिकमां रद्देळा सर्व जीवोने जोइ शकाय तेवी एक अंजननी शीशी तथा एक दिव्य पुस्तक सूरिने आप्युं. ते पुस्तक मात्र वांचवाधीज सूरिने सर्व विद्याओ पाठसिद्ध थइ गइ. पढी ‘ आ विद्याओ पाश्चात्य मुनिओने अयोग्य ठे ’ एम विचारीने सूरिए पोताना शिष्य वल्लभचक्र मुनिने बो-

दावीने कहुं के “ आ पुस्तकने उघाड्या विनाज एम ने एम सूर्यना चैत्यमां जडने तेने आपी आव. तेने कहेजे के मारा गुरुने तमे जे थापण आपी हती ते पाडी द्यो. ” ए प्रमाणे कहीने गुरुए वळजड मुनिने मोकल्या. गुरुए ते पुस्तक उघा-
रुवानी सखत मना करी हती, तोपण तेणे त्यां जडने चैत्यनी बहार ते पोथी गो-
नीने तेमांथी मंत्रोनी आम्नायनां त्रण पानां चोरीने गुप्त राख्यां. पछी चैत्यमां
जडने सूर्यनी प्रतिमाने गुरुतुं वचन कही ते पुस्तक आप्युं, एट्ये ते प्रतिमाए पण
हाथ दांवां करीने ते छड झीधुं. पडी वळजड मुनि चैत्यनी बहार आवीने जुप
ठे तो संतामेदां पानां जोयां नहीं; तेथी ते पोताना आत्माने उपाखंज देवा दाग्या
के “ मने धिक्कार छे ! केमके में गुरुनी आज्ञा उठ्ठंथी अने संतामेदां पत्र पण कोण
जाणे क्यां गयां ? ” एम खेद करतां तेनां नेत्रोमां अश्रु जराड गयां. ते जोडने
सूर्य तेने कहुं के “ हे मुनि ! शामाटे खेद करो गो ? द्यो आ त्रण पत्रो, तैवने
शासननी उन्नति बधारजो. ” ते दडने तेणे ते त्रण पत्रोमां रहेडी विद्याने पाठ-
मात्रधीज सिध्द करी डीधी.

एकदा गुरु वहिर्चूमि (स्थंनिद्व) गया हता अने प्रासुक जळने तेने माटे
कहेला काळयी कांडक अधिक काळ मुधी प्रासुक राखवा माटे वकरानी डींनीओ
आणी राखेडी पासे पनी हती, ते बखते वळजड मुनिए चूडी न जवाय
तेट्या माटे संजीविनी विद्यानी आहृत्ति करी. ते विद्याना प्रजावधी जेट्यो
डींनीओ हती तेट्यां वकरा वकरीओ थड गयां; तेवामां गुरु वहिर्चूमिथी
आल्या. उपाश्रयमां वकराओनो वृत्कार शब्द सांजळीने गुरुए वळजड मुनिने
उपाखंज आप्यो. त्यारे-ते मुनिए कहुं के “ हे गुरु ! थयुं न थयुं थवातुं
नथी. हवे हुं शुं करुं ? आप आज्ञा आपो ” गुरु बोड्या के “ जीवरक्षाने
माटे अजापाळ (गोवाळ)हुं स्वरूप धारण करीने तथा सायुवेपने गुप्त करीने
वे वाना जिन्न जिन्न करी एकमां वकरीओ अने एकमां वकराओ राखवा.
तेपनी संततिनी दृष्टि न थवा देवा माटे वकरा तथा वकरीनो मेळाप थवा
देवो नहीं. तेओने नद्वण पण अचित्त आप्युं. आ प्रमाणे ते सर्व जीवे त्यां
मुधी यत्नथी तेमलुं रक्षण करवुं. ” आ प्रमाणे ते वकरांनी रक्षानो उपदेश
करीने सूरिए अन्य स्थाने विहार कयों.

पडी वळजड मुनि गुरुमहाराजनी आज्ञानो स्वीकार करीने कोड गिरिनी

गुफामां रही अव्यक्त वेपे वकरांना टोळाने औपधी (सुकुं घास) चराववा द्याग्या, अने तेनी दार्ढीओवणे होय करवा द्याग्या. त्यां अनुक्रमे तेषे घणी विद्याओ सिद्ध करी.

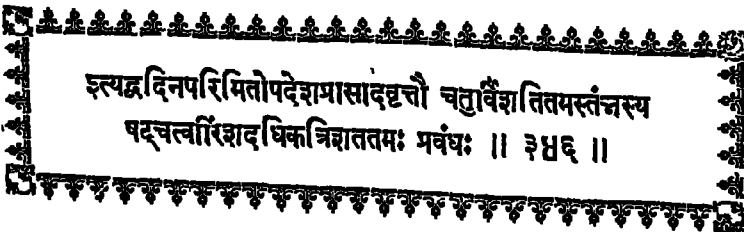
एकदा रैवतगिरिनुं तीर्थ वौद्ध लोकोए दवाव्युं, अने 'रायखेंगार राजाने तथा तेनी राणीने तेओए पोताना लपासक वौद्धधर्मी कर्या. तेथी एवुं थयुं के श्वेतांवरोनो ते तीर्थमां प्रवेश पण वंध थयो. एकदा त्यां श्वेतांवरना चोराशी संघो एकठा थया. तेमणे दर्शन करवा जवानी मागणी करी, ते वरखते राजाए आह्ना करी के "वौद्ध धर्मनो अंगीकार करीनेपत्री देवने वंदन करवा जाओ." ते सांजळीने सवें अत्यंत खेद पास्या. पत्री कोइ कन्याना देहमां अर्वा देवीने उतारीने तेने श्वेतांवरणे कथुं के "हे देवी! संघना विघ्ननुं निवारण करवामां सहायचूत थाओ." देवीए कथुं के "वौद्धना व्यंतरणे तीर्थ रुंधुं छे, तेथी वीजा सहायकारक विना एकट्टी मारी शक्ति तेनी सामे चाळे तेम नथी. शासननो उद्योत करवामां सूर्य समान अने जीवन पर्यंत तपमां आसक्त एवा श्री यशोज्ञ स्वामी तो स्वर्गे गया ठे; परंतु एक वल्लभ मुनि अमुक स्थाने वीराजे ठे, ते मुनिने जो तमे द्वावो तो तीर्थ पाबुं वळे. " ते सांभळीने संघपतिओए ते मुनिने बोलाववा माटे एक सांढणी भोकट्टी, तेना पर वेसीने केट्टाक माणसो वल्लभ मुनिवाळा वनमां गया. त्यां एक माणस वकरां चारतो हतो, तेने तेओए पुब्युं के "अहीं वल्लभ मुनि क्यां रहे ठे?" ते सांजळीने अजापादनो वेप धारण करनार. ते वल्लभ मुनिज बोव्या के "अमुक गुफामां जाओ, त्यां ते वेठा छे." एम कहीने ते माणसो ते स्थाने पहांच्या पहेळां वल्लभ मुनि त्यां जइने साधुवेपे वेठा. पत्री ते छंट पर वेसीने आवेळां आवकोए त्यां आवीने तमने संघनी कहेवरावेली विज्ञप्ति कही संजळावी. ते सांजळीने वल्लभ मुनि बोव्या के "तमे त्यां जाओ, हुं जलदीथी आतुं लुं." एम कहीने तेओने रजा आपी. पंढी पोते आकाशमार्गे संघनी जक्ति करवा त्यां गया, अने जोर्ण्डुर्ग (जुनागढ) ना राजा खेंगार पासे जइने तेने कथुं के "हे राजा! संघनी यात्रामां अंतराय न कर. आ तीर्थ वौद्ध लोकोनुं नथी." राजा बोव्यो के "वौद्ध धर्म अंगीकार करे तोज देवने वंदन थवातुं ठे, ते शिवाय थवातुं नथी. " ते सांभळीने मुनिए राजाना शरीर लपर मंत्रेळा अकृत छांटवा विगोरेथी तेने वेदना उत्पन्न

करी. पछी संघमां आवीने विद्यावळधी संघनी फरतो अग्निनो किट्ट्यो अने तेने फरती जळनी खाइ वनावीने अंदर सुखेथी रखा.

अर्ही असह्य व्याधिनी पोनाथी रुपमान थयेदा राजाए संघनो संहार करवा माटे सैन्य सहित सेनापतिने मोकट्यो. ते सेनापति संघना पनाव पासे आ-
व्यो, पण तेनी फरतो अग्निनो प्राकार तथा जळनी खाइ जोइने जय पाम्यो; एट्टे तेणे दूरथी मुनिने विनंति पूर्वक कहुं के “ हे मुनि ! राजाने कोपायमान न करो. ” ते सांजळीने पोतानो अतिशय (शक्ति) वताव्वा माटे मुनिए ते सेनापति अथवा मंत्रीने कहुं के “ मारुं वळ केट्टुं ठे ते जुआं. ” एम कहीने राता क-
णेरना वृद्धनी एक सोटी संहारनी रीते चोतरफ^१ फेरवी, एट्टे समीपे रहेदा सर्व वृद्धोनां शिखरो पृथ्वीपर पनी गयां. ते जोइने मंत्रीए मुनिने कहुं के “ उंदर पा-
त्र उपरनी हांकाणी पाकी नांखवाने समर्थ होय छे, पण ते पाछी हांकावने समर्थ होतो नथी. ” ते सांजळीने वाळज्ज मुनिए श्वेत काणेरना वृद्धनी सोटी द्वाइने तेने सृष्टिनी रीते^२ फेरवी, एट्टे ते वृद्धोनां शिखरो हतां तेवां पाछां जोमाइ गयां. ते जोइने चमत्कार पामेला मंत्रीए राजा पासे जइने राजाने मुनिंतुं सामर्थ्य जणा-
व्युं, तेथी जय पामेलो राजा मुनि पासे आवी तेने वंदना करीने वोट्यो के “ हे महाराजा ! मारो अपराध क्षमा करो. वाळक पितानी अबडाा करे ठे, पण पिता ते-
नांपर क्रोध करता नथी. ” मुनि वोट्या के “ जो तुं जैनधर्म अंगीकार करीश तो तने आराम थशे. ” ते सांजळीने मुनिना वचनथी राजाए जैनधर्म अंगीकार क-
र्यो. पछी श्रीसंघे मोटा उत्सवथी श्रीरैवत गिरि तीर्थना अधिप श्रीनेमिनाथजीनी यात्रा करी.

“ यशोव्रजसुरि तथा वलज्ज मुनि जैन शासनना प्रजावक थया. तेमने हुं जक्तिगुण धारण करीने निरंतर वंदना करुं हुं अने तेमनी स्तुति करुं हुं. ”

१—२ आ सहारेण ने सध्या वने प्रकाशनी विशेष समजण गुलामथी मेळववी.

व्याख्यान ३४७ मुं.

सुद्वजबोधितुं स्वरूप.

द्वोजिता बहुजिज्ञोः, पित्रादिजिर्निरन्तरम् ।

धर्मप्राप्तिं समीहन्ति, ते स्युः सुद्वजबोधिनः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ पिता विगरेण निरंतर घणा प्रकारना जोगथी द्वोज पमाख्या
छतां पण जेओ धर्मनी प्राप्तिनेज इच्छे ठे तेओ सुद्वजबोधि कहेवाय ठे.” आ
श्लोकनो जावार्थ नीचे जणावेदा दृष्टांतथी जाणवो.

ठ मुनिओनी कथा.

चित्र अने संभूति मुनिना जीव पूर्व जवे क्लितिप्रतिष्ठ नामना पुरमां वे
गोप हता. ते परस्पर अति प्रीतिवाळा हता. अन्यदा ते वने गोपो साधुना संगथी
चारित्र दंड तेतुं प्रतिपादन करी देवता थया. त्यांथी चवीने पृथ्वीपुर नगरमां
कोइ एक श्रेष्ठीना सहोदर पुत्रो थया. ते वनेने बीजा चार महर्षिक श्रेष्ठीपुत्रो
मित्र थया. ते ङए मित्रोए चिरकाळ सुधी संसारना सुखजोग जोगवीने एकदा
गुरु पासे धर्मोपदेश सांजळी इन्द्रियोतुं दमन करी हर्षथी चारित्र ग्रहण कर्तुं, पढी
तेओ विविध प्रकारनां शास्त्रो जाणीने ठेवट अनज्ञान करी प्रथम स्वर्गमां नद्विनी-
गुह्य नामना विमानमां चार पद्योपमना आयुष्यवाळा देवो थया.

त्यांथी आयुष्य पूर्ण थतां वे गोपना जीवो बिना बीजा चारे जीवो प्रथम
चव्या. तेमां एक कुरुदेशमां इषुकारपुरनो राजा इषुकार नामे थयो, बीजो देव
ते राजानी राणी थयो, बीजो तेज राजानो भृगु नामनो पुरोहित थयो अने चो-
थो ते भृगु पुरोहितनी यज्ञा नामे पत्नी थयो. हवे ते पुरोहित दृढ उमरनो थवा
आच्यो, तोपण तेने कांइ संतति थइ नही. त्यारे ते पुत्रनी चिंताथी मनमां अत्यंत
आकुळव्याकुळ थवा द्वाग्यो.

अन्यदा पेदा वे गोप देवो अवधिज्ञानथी ‘अमे भृगु पुरोहितपुत्रो
थइतुं’ एम जाणीने साधुना वेपे भृगुने घेर आच्यो. तमने जांशने हर्षथी भृगु तया

तेनी ह्रीं तेमने नम्या. पढीं तेमना उपदेशार्थी श्रावकधर्म पामीने जृगुए पृच्छुं के “ हे पूज्य ! मारे पुत्र थज्ञे के नहीं ? ” मुनि बोल्या के “ तमारे वे पुत्रो थज्ञे, पण ते वाढ्यावस्थामांज दीक्षा ग्रहण करज्ञे, ते वखते तमारे तेने अंतराय करवो नहीं. ” ते सांजळीने दंपतीए तेमलुं वचन अंगीकार कर्तुं. देवो स्वस्थाने गया.

अन्यदा ते बने देवो स्वर्गधी चर्चिने यशानी कुक्षिमां अवतर्या. त्यारे भृगुए विचार्युं के “ मारा पुत्रो जन्मधीज कोइ पण साधुने जुए नहीं तो ठीक. ” एम धारीने ते जार्थी सहित कोइ नाना गाममां जइने रह्यो. पढीं समय पूर्ण थये यशाए वे पुत्रोने जन्म आप्यो. ते पुत्रो वृद्धि पामतां विद्या जणवाने योग्य वयना थया. ते वखते तेना मातापिताए तेमने शीखव्युं के “ हे पुत्रो ! जे मुनिओ माथे मुंरुन करेला, हाथमां दंरु धारण करनारा अने नीची दृष्टि राखीने दंजधी वगडानी जेम चाखनारा होय छे तेओ वाळकोने पकनीने मारी नांखे ठे अने राङ्गसोनी जेम तेमलुं मांस खाय ठे, माटे तमारे ते साधुओनी पासे जवुं नहीं. तेओ प्रथम विश्वास उत्पन्न करीने पढीं मारी नांखे ठे. ” आ प्रमाणे सांजळीने ते वाळको साधुने जोवा पण इच्छता नहीं.

अन्यदा ते बने जाइओ स्वेच्छाए क्रीडा करता गाम वहार गया हुता, तेवामां दैवयोगे गाममांथी वहार नोकळीने तेमनी सन्मुख आवता मुनिओने जोइने ते बने जाइओ त्रास पामी वन तरफ नाठा. मार्गमां एक मोटो वटवृक्ष आव्यो, तेनापर ते बने चर्ची गया. साधुओ पण तेज वटवृक्षनी नीचे आव्या अने पृथ्वी प्रमार्जिने जयणार्थी जीवोने दूर करी गाममांथी पात्रमां आपोहुं जोजन खावा वेठा. ते जोजनमांथी एक दाणो पण पृथ्वीपर परुवा दीघो नहीं, तेमज जमतां बचकारानो शद्ध पण कर्यो नहीं. ए प्रमाणे ते साधुओलुं चावलुं, बोझलुं, खालुं तथा जोलुं विगेरे समग्र चेष्टन जीवरक्षापूर्वक जोइने वट उपर रहेला ते बने जाइओ विचार कर्यो के “ आ मुनिओ तो अन्न खाय छे, मांस खाता नथी, माटे आपणा मातापिताए आपणने खोटा समजाव्या छे, अने तेथी आपणे अत्यार सुधी खोटी ज्ञातिमां रक्षा ठीए; परंतु आवा साधुओ आपणे पूर्वे कोइ पण स्थाने जोया ठे खरा. ” एम ध्यान करतां बनेने जातिस्मरण ज्ञान थयुं. तेथी पूर्वे ग्रहण करेला चारित्र्युं स्मरण करीने प्रतिबोध पामेला ते बने विचार करवा लाग्या के “ अहो ! मातापिताए मोहने वरा थइने आपणने मृषावाणीधी छेतर्था ठे. ”

एम विचारिने वने जाइओए वट लपरथी नीचे लतरी मुनिओने वंदन कर्युं, तेमनी स्तुति करी. पढी पोताने घेर आवी पिताने कहुं के—

असासयं दद्दुमिमं विहारं, बहु अंतरायं न हि दीहमात्तं ।

तम्हा गिहंमि न रइं लजामो, आमंतयामो चरिसामु मोणं ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आ प्रत्यक्ष विहार एटले मनुष्यजवनी स्थिति अशाश्वत ए-टले अनित्य-क्षणजंगुर जोइने तथा तेमां रोगादिक घणां विघ्नो अने अल्प आयुष्य (क्रोड पूर्वतुं नहीं) जोइने अमे गृहस्थाश्रममां किंचित् पण प्रीति पामता नथी, माटे अमे मौनव्रत एटले चारित्र ग्रहण करवा तमारी रजा मागीए ङीए.”

ते सांजळीने तेना पिता बोव्या के “ हे पुत्रो ! तमे वेदतुं वचन जाणता नथी. वेदमां कहुं छे के ‘ अनपत्यस्य लोको नास्ति ’ पुत्ररहित मनुष्यनी गति नथी; तथा ‘ पुत्रेण जायते लोकः ’ पुत्रथी लोक उत्पन्न थाय ठे. ए प्रमाणे वेदमां कहुं ठे. वळी ‘अथ पुत्रस्य पुत्रेण स्वर्गलोके महीयते’ पुत्रनो पण पुत्र होय तो तेथी ते स्वर्गलोकमां पूजाय ठे, एम पण कहुं ठे. ते माटे तमे वेदनो अज्यास करीने, ब्राह्मणोने संतोष पमाडीने, पुत्रोने घेर मूकीने तथा स्त्रीओना विद्वास जोगवीने पढी दीक्षा ग्रहण करजो.” आ प्रमाणे सांभळीने वने पुत्रो बोव्या के “ हे पिता ! वेद भणवाथी ते वेद शरण के रक्षण करी शकता नथी; केमके तेने जणवा मावथी ते कांइ दुर्गतिमां परुतातुं रक्षण करी शकता नथी. स्मृतिमां कहुं छे के—

अकारणमधीयानो, ब्राह्मणस्तु युधिष्ठिर ।

दुःकुद्वनाप्यधीयन्ते, शीलं तु मम रोचते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे युधिष्ठिर ! ‘ वेद जण्यो माटे ते ब्राह्मण ठे, ’ एम वेदाध्ययन कांइ ब्राह्मणपणातुं कारण नथी. केमके वेद तो नीच कुळवाळां पण जण्ये ठे, परंतु हुं तो शीलनेज पसंद करुं बुं. एटले के जे सदाचरणी छे तेज ब्राह्मण ठे. ” वळी—

शिल्पमध्ययनं नाम, व्रत्तं ब्राह्मणलक्षणम् ।

व्रत्तस्थं ब्राह्मणं प्राहुर्नेतरान् वेदजीवकान् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ भणवुं, ते तो एक जातनी शिष्यकळा ठे पण ब्राह्मणुं ब्रह्मण ते सारां आचरण ठे, माटे सदाचरणमां रद्देला होय तेज ब्राह्मण कहेवाय छे; बीजा वेदथी आजीविकाना करनारा ते कांइ ब्राह्मण कहेवाता नथी. ”

वळी हे पिता ! आपे विप्रोने संतोष पमानवातुं जे कछुं ते तो नरकमां नांखवानोज हेतु ठे, कारणके तेओ कुमार्गनी प्ररूपणा करे छे, अने पशुवधादिमां प्रवर्ते ठे, तेमज पुत्रादिक पण नरकमां परता जीवोने शरण रूप घता नथी. वेद जाणनार पण कहे ठे के—

यदि पुत्राद्भवेत्स्वर्गो, दानधर्मो न विद्यते ।

मुषितस्तत्र लोकोऽयं, दानधर्मो निरर्थकः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जो कदाच पुत्रथी स्वर्ग मळतुं होय अने दानधर्मनी जरूर न होय, तो पढी सर्व जगत बेतरायुं ठे अने दानधर्म निरर्थक जणाय ठे. ” अर्थात् दानधर्मतुं शास्त्रमां श्रवण करीने तेमां प्रवर्तता लोको छेतराया ठे एम जणाय ठे, पण खरी रीते तेम नथी. दानादि धर्मज स्वर्गने आपनार ठे; पुत्रथी स्वर्ग मळतुं नथी. जुओ—

बहुपुत्रा डुली गोधा, ताम्रचूरुस्तथैव च ।

तेषां च प्रथमं स्वर्गः, पश्चाद्दलोको गमिष्यति ॥ २ ॥

जावार्थ—“ जो पुत्रथीज स्वर्गनी प्राप्ति थती होय तो गरोळीने, गोधाने तथा कूकना विगेरेने घणा पुत्रो होय ठे; तेथी प्रथम तेओ स्वर्गें जज्ञे अने पढी लोको जज्ञे. ” परंतु ए वात असत्य ठे.

वळी तमे स्त्रीबिलासतुं मुख जोगववातुं कछुं पण ते तो क्णजंगुर ठे. ते विपे श्री उत्तराध्ययनना सूत्रना चौदमा अध्ययनमां परमात्माए कछुं ठे के—

खणमित्तसुखा बहुकाव्यडुस्का, पग्गामडुस्का अनिगामसुखा ।

संसारमुक्कस्स विवक्कभूया, खाणी अणत्थाण ज कामजोगा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ स्त्रीना कामभोगतुं मुख एक क्ण मात्रतुं ठे अने तेमां घणा काळतुं दुःख रहेतुं ठे. वळी तेमां दुःख घाणुं ठे अने मुख अल्प ठे. संसारथी

मुक्त थवानी इच्छावाळानो ते शत्रुचूत ठे तथा अनर्थनी खाणरूप ठे. ”

“वळी हें पिता! निरंतर संसारनां कार्यो कर्मा करीए, तोपण जींदगी प-
र्यंत तेनी समाप्ति घती नथी, माटे धर्ममां प्रमाद करवो ए केम योग्य कहेवाय ?
जे दिवस गया ते फरीने आवता नथी. तेथी धर्म नहीं करनारना दिवसो
निष्फळ जाय ठे. वळी अधर्मतुं मूळ कारण गृहस्थाश्रम ठे, माटे तेनो त्याग करवो
तेज कठ्याणकारी ठे. ”

आ प्रमाणेनां पुत्रोनां वचनथी प्रतिबोध पामीने भृगु पुरोहित बोड्यो के
“ हे पुत्रो! तमे कर्तुं ते सत्य ठे, परंतु हादमां आपणे गृहस्थाश्रममां रहिने तमे अने
अमे सर्वे साथे देशविरति ग्रहण करीए; पछी यौवनावस्था व्यतिक्रमे वृद्धावस्थामां
आपणे सर्वे चारित्र्य ग्रहण करतुं. ” पुत्रो बोड्या के “ हे पिता ! जेने मृत्युनी
साथे मित्राइ होय, अथवा जे मृत्युना पंजामांथी नासी शके तेम होय अथवा जे
एम जाणे के हुं मरवानो नथी तेने तेम करतुं योग्य छे; पण तेतुं तो कांइ पण
नथी. तेथी तेतुं धारनारने मूर्ख जाणवो. केमके मृत्युने नहीं आववानो कोइ पण
वखत नथी, ते तो तेने गमे त्यारे आवे ठे. माटे आपणे आज्ञेज धर्मेने अंगीकार
करीए. विषयादिकनां मुख तो आपणे अनन्तीवार पाम्या ढीए. ” इत्यादि
पुत्रोनां वचन सांचळीने व्रतनी इच्छावाळो थयेडो भृगु पोतानी स्त्रीने धर्ममां वि-
घ्न करनार जाणीने तेना प्रत्ये बोड्यो के “ हे वसिष्ठगोत्रमां उत्पन्न थयेडी स्त्री !
आ पुत्रो विना मारे गृहस्थाश्रममां रहेतुं योग्य नथी. जेम शाखा विनानो वृक्ष अने
भृत्य विनानो राजा शोचतो नथी, तेम हुं पण पुत्ररहित शोचतो नथी; माटे हुं
तेमनी साथे दीक्षा देवा इच्छुं हुं. ” ते सांचळीने यशा बोडी के “ हे स्वामी !
आ प्रत्यक्ष मळेळा कामजोगो तजवा योग्य नथी. दीक्षा ग्रहण करवी ते बीजा
जवमां जोग मेळववानी इच्छार्थी ठे, ते जोग तो आ जन्ममांज प्राप्त थया ठे;
तो पढी दीक्षा शामाटे ग्रहण करवी ? ” त्यारे जगु बोड्यो के “ हे मित्रा ! हुं
असंयमरूप जीवितने माटे एटडे के परलोकना मुखने माटे दीक्षा ग्रहण करतो नथी,
पण संयम विनातुं जीवित निष्फळ ठे; माटेज हुं जोगोने ततुं हुं. वळी जीवित,
मरण, लाज, अलाज, मुख अने दुःख विगैरेमां समपणांनी जावना करीने-मुक्ति
मेळववा माटेज दीक्षा देवी योग्य ठे. ” आ प्रमाणेना तेना वाक्यथी प्रतिबोध
पामेडी ते बोडी के “ आपणा पुत्रेने धन्य ठे के जेजो आपणी पहेलांज व्रत

देवानी इच्छावाळा थया. तेओनी स्थिरताज आपणाने पण धर्म आपनार थइ ठे. ” आ प्रमाणे सर्व प्रतिबोध पामवाथी चार जणाए साथे दीक्षा ग्रहण करी.

आ वृक्षांत सांचळीने इषुकार राजा भृगुए त्याग करेळा तेना गृहादिक-
तुं ग्रहण करवा माटे तेने घेर आव्यो. ते वखते तेनी कमळा नामनी राणी राजाने
वारंवार कहेवा हागी के “ब्राह्मणे वमन करेळा गृहना सारने तमे खावा इच्छो
ठो; तेथी तमे वमनतुं ज्ञान करनारा थाओ ठो, ते तमारा जेवाने उचित नथी.
वळी तमारी आवी उत्कट इच्छा पूर्ण थवा माटे समग्र जगततुं धन तमारे आधीन
होय तोपण ते पूर्ण थाय तेम नथी, तेमज ते जरामरणना दुःखने अटकाववा
समर्थ नथी. केमके आ जगतमां जन्म धारण करनारने अवश्य भरण प्राप्त थायठे.”
कथुं ठे के—

कश्चित्सखे त्वया दृष्टः, श्रुतः संज्ञावितोऽथवा ।

द्वितौ वा यदि वा स्वर्गे, यो जातो न मरिष्यति ॥१॥

जावार्थ—“ हे मित्र ! आ पृथ्वी उपर अथवा स्वर्गमां तें एवो कोइ
प्राणी जेयो ठे, सांचळ्यो ठे, अथवा संज्ञावना पण करी ठे के जे जन्मेळो
मृत्यु न पामे ? अर्थात् एवो कोइज नथी. ”

माटे हे स्वामी ! धर्म विना बीजुं कोइ रक्षण करनार नथी. आ चारेए
आ सर्व अनित्य जाणीनेज तेने तज्युं ठे, अने हुं पण ते जाणीने परिग्रहआरं-
जथी निवृत्ति पामी तुं, माटे हे नाथ! हुं व्रत ग्रहण करीश. ” आ प्रमाणेनी रा-
णीनी वाणीथी तेज वखते प्रतिबोध पामेळो राजा राणी सहित दुस्तपज काम-
जोगने तथा मोटा राज्यने तजीने निग्रंथ थयो.

आ प्रमाणे उपर कहेळा उप जीवो कहेळा क्रम प्रमाणे प्रतिबोध पाम्या,
अने सर्व मोहनो त्याग कर्यो. तेओनां चित्त पूर्व जन्ममां करेळा धर्मेना अज्ञ्यासनी
जावनाथी जावित थयेळां हातां; तेथी अव्यकाळमांज तेओए केवळज्ञान पामोने
अजरामरपदने प्राप्त कथुं.

“ पूर्व जन्मे अरिहंतना शासनमां ते उ जीवोनां चित्त धर्मथी वासित

थयां हतां; तेथी तेओने जलदीथी आत्मतत्त्वनी प्राप्ति थइ. आवा प्राणीओ सुल्लजवोधि कहेवाय ठे. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासाददृशौ चतुर्विंशतितमस्तंजस्य
सप्तचत्वारिंशदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३४७ ॥

व्याख्यान ३४८ मुं.

प्रत्येकबुद्ध विषे.

जे चार प्रत्येकबुद्ध एक साथेज स्वर्गमांथी चव्या, साथेज दीक्षा ग्रहण करी, साथेज केवलज्ञान पाव्या अने साथेज मोक्षे गया तेमंतुं स्वरूप अर्ही कहीए छीए—

तत्रादौ वृषभं वीक्ष्य, प्रतिबुद्धस्य धीनिधेः ।

करकंशुमहीजानेश्रितं वच्मि तद्यथा ॥ १ ॥

जावार्थे—“ ते चार प्रत्येक बुद्धोमां प्रथम दृषजने जोइने प्रतिबोध पा-
मेव्वा बुद्धिना संसाररूप करकंशु राजांतुं चरित्र कहीए छीए. ” ते आ प्रमाणे—

करकंशु राजानी कथा.

चंपापुरीमां दधिवाहन नामे राजा हते, तेने पद्मावती नामे राणी हती. ते एकदा गर्जिणी थइ, त्यारे गर्जना प्रजावर्धी तेने एवो दोहद थयो के हुं राजानो वेप धारण करीने, राजाए जेने माथे ठत्र धारण कर्युं ठे एवी. पट्टहस्तीपर बेसीने लघानादिकमां विचरं. ते दोहद पूर्ण नहीं थवाथी कृष्णपद्मना चंचनी जेम ते प्रतिदिन कुश थवा द्यागी. राजाए तेतुं कारण पूज्युं, त्यारे राणीए दोहदनी बात कही. तेथी राजाए तेनो-दोहद पूर्ण करवा माटे तेनी साथेज हाथीपर बेसी राणीने माथे ठत्र धारण कर्युं, अने तेवी रीते राजा वनमां गयो. ते वखते अकस्मात् जल्लष्टि थइ. ते

देवानी इच्छावाळा थया. तेओनी स्थिरताज आपणाने पण धर्म आपनार थइ ठे. ” आ प्रमाणे सर्व प्रतिबोध पामवाथी चार जणाए साथे दीक्षा ग्रहण करी.

आ वृथांत सांचळीने इषुकार राजा भृगुए त्याग करेळा तेना गृहादिक-
तुं ग्रहण करवा माटे तेने घेर आव्यो. ते वखते तेनी कमळा नामनी राणी राजाने
वारंवार कहेवा लागी के “ब्राह्मणे वमन करेळा गृहना सारने तमे खावा इच्छो
ठो; तेथी तमे वमनतुं जक्षण करनारा थाओ ठो, ते तमारा जेवाने लचित नथी.
वळी तमारी आवी उत्कट इच्छा पूर्ण थवा माटे समग्र जगततुं धन तमारे आधीन
होय तोपण ते पूर्ण थाय तेम नथी, तेमज ते जरामरणना दुःखने अटकाववा
समर्थ नथी. केमके आ जगतमां जन्म धारण करनारने अवश्य मरण प्राप्त थायडे.”
कथुं ठे के—

कश्चित्सखे त्वया दृष्टः, श्रुतः संज्ञावितोऽथवा ।

द्वितौ वा यदि वा स्वर्गे, यो जातो न मरिष्यति ॥१॥

जावार्थ—“ हे मित्र ! आ पृथ्वी उपर अथवा स्वर्गमां तें एवो कोइ
प्राणी जोयो ठे, सांचळ्यो ठे, अथवा संज्ञावना पण करी ठे के जे जन्मेदो
मृत्यु न पामे ? अर्थात् एवो कोइज नथी. ”

माटे हे स्वामी ! धर्म बिना वीजुं कोइ रक्षण करनार नथी. आ चारेए
आ सर्व अनित्य जाणीनेज तेने तज्युं ठे, अने हुं पण ते जाणीने परिग्रहआरं-
जथी निवृत्ति पामी बुं, माटे हे नाथ ! हुं व्रत ग्रहण करीश. ” आ प्रमाणेनी रा-
णीनी वाणीथी तेज वखते प्रतिबोध पामेदो राजा राणी सहित दुस्त्यज काम-
जोगने तथा मोटा राज्यने तजीने निर्ग्रथ थयो.

आ प्रमाणे उपर कहेळा उप जीवो कहेळा क्रम प्रमाणे प्रतिबोध पाम्या,
अने सर्व मोहने त्याग कर्यो. तेओनां चिच पूर्व जन्ममां करेळा धर्मेना अज्ञ्यासनी
जावनाथी जावित थयेदां हतां; तेथी-अव्यकाळमांज तेओए केवळज्ञान पामोने
अजरामरपदने प्राप्त कर्युं.

“ पूर्व जन्मे अरिहंतना शासनमां ते उ जीवोनां चिच धर्मथी वासित

थयां हतां; तेथी तेअणे जलदीधी आत्मतत्त्वनी. मासि थइ. आवा प्राणीओ सुलजवोधि कहेवाय ठे. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशभासादवृत्तौ चतुर्विंशतितमस्तंजस्य
सप्तचत्वारिंशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३४७ ॥

व्याख्यान ३४८ मुं.

प्रत्येकबुद्ध विषे.

जे चार प्रत्येकबुद्ध एक साथेज स्वर्गमांथी चव्या, साथेज दीक्षा ग्रहण करी, साथेज केवलज्ञान पाय्या अने साथेज मोक्षे गया तेपुं स्वरूप अहीं कहीए छीए—

तत्रादौ वृषभं वीक्ष्य, प्रतिबुद्धस्य धीनिधेः ।

करकंठुमहीजानेश्चरितं वच्मि तद्यथा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ते चार प्रत्येक बुद्धोमां प्रथम वृषजने जोइने प्रतिबोध पा-
मेदा बुद्धिना चंभाररूप करकंठु राजातुं चरित्र कहीए छीए. ” ते आ प्रमाणे—

करकंठु राजानी कथा.

चंपापुरीमां दधिवाहन नामे राजा हतो, तेने पद्मावती नामे राणी हती. ते एकदा गर्जिणी थइ, त्यारे गर्जना प्रजावर्धी तेने एवो दोहद थयो के हुं राजानो बेप धारण करीने, राजाए जेने माथे बत्र धारण कर्युं ठे एवी, पट्टहस्तीपर बेसीने उद्यानादिकमां विचरुं. ते दोहद पूर्ण नहीं थवाथी कृष्णपद्मना चंचनी जेम ते प्रतिदिन कृश थवा द्यागी. राजाए तेतुं कारण पूछ्युं, त्यारे राणीए दोहदनी बात कही. तेथी राजाए तेनो दोहद पूर्ण करवा माटे तेनी साथेज हाथीपर बेसी राणीनेमाथे बत्र धारण कर्युं, अने तेवी रीते राजा वनमां गयो. ते वखते अकस्मात् जल्लृष्टिथइ. ते

वृष्टिप्रथम होवार्थी पृथ्वीमांथी गन्ध प्रगट थयो, ते गन्ध सुंघवार्थी मदोन्मत्त थयेदो हार्थी वन तरफ दोड्यो. राजाए तेने अंकुश विगोरेथी घणो निवार्यो, पण ते अटक्यो नही; तेथी कायर थइने राजाए राणीने कहुं के “ हे प्रिया ! दूर पेडो वट-वृक्ष देखाय डे, तेनी नीचे थइने आ हार्थी नीकळशे, ते बखते तुं ते वटनी शाखा मजबूत रीते पकनी डोजे, हुं पण पकनी दाइश. पडी हार्थीने जवा दइने आपणे नगर तरफ जइशुं. ” पडी ज्यारे ते हार्थी वटनी नीचे थइने नीकळथो, त्यारे राजाए तो तत्काळ तेनी शाखा पकनी ढीधी, पण राणी ते शाखा पकनी शकी नही; तेथी प्रियानो वियोग थवार्थी राजा विद्वाप करतो पाडो वळीने ते हार्थीनांज पगडाने अनुसारे चंपानगरीमां गयो. अहीं हार्थी चाळतां चाळतां अति तृपातुर थयो; तेथी ते मोटा अरण्यमां एक तळाव आव्युं तेमां पेडो. ते अवसर जाणीने राणी तेनापरथी उतरी तळावना पाणीने तरीने कांटे आवी. पडी तेणे विचार्युं के ‘ पूर्वना अशुभ कर्मने ढीधे मारे अकस्मात् आपचि आवी पकी डे; परंतु हवे खदन करवार्थी तो उदयो सात कर्मनो दड बंध थरो, माटे हमणां तो आ अरण्यतुं उद्वंघन करं त्यां सुधीने माटे सागारी अनशनज अंगीकार करं.’

पडी ए प्रमाणे अग्निग्रह दाइचे ते कोइक दिशामां चाळी. मार्गमां एक तापसे तेने दीठी. एटले पूड्युं के “ अरे तुं वनदेवी डे के किंनरी डे ? ” त्यारे ते बोड्डी के “ हुं जैनधर्मां चेटकराजानी पुत्री मनुष्यणी हुं. ” एम कहीने पोतातुं सर्व वृचांत तेणे ते तापसने कही संजळव्युं. ते सांभळीने तापस बोड्यो के “ हुं तारा पितानो जाइ हुं, माटे तुं जय पामीश नही. ” एम कहीने ते तापसे तेने आश्वासन आपी वन फळादिकवने तेनो सत्कार कर्यो. पडी तेने नजीकना कोइ नगरमां ते तापसे पहोचार्थी. ते राणी कामजोगथी निवेद पामीने साध्वीओनी पासे जड तेमने वांटीने वेडी. त्यारे साध्वीए तेने पूड्युं के “ हे श्राविका ! तुं क्यांथी आवी डे ? ” त्यारे राणीए दीक्षा लेवानी इच्छार्थी एक गर्ज विना बीजी सर्व वात कही संभळवी. ते सांजळीने साध्वी बोड्या के “ हे उचम आशयवाळी ! विद्युत् जेवा चपळ सांसारिक सुखनी आशा जोनने चारित्रि ग्रहण कर. ” ते सांजळीने विरक्त थयेदो राणीए दीक्षा ग्रहण करी. पडी अनुक्रमे तेना गर्जनी वृद्धि थइ. ते जोइने साध्वीओए पूड्युं, त्यारे तेणे सत्य वात कही. पडी साध्वी-ओए तेने गुप्त स्थाने राखी. गर्जसमय पूर्ण थतां तणे शय्यातरने धेर एक पुत्रने

जन्म आप्यो, पत्नी ते पुत्रने तेना पिताना नामवाळी मुद्रिका पहेरावी रत्न कंबल-
मां वींटीने तेणे स्मशानमां मूकी दीधो, अने तेने कोण दस जाय ठे ते जो-
वा माटे संताडने लजी रही. तेवामां ते स्मशाननो धणी त्यां आब्यो. तेणे ते पुत्रने
जोड लपानी दसने पोतानी खीने आप्यो. ते चांराळनी पाळळ जड तेनुं घर जो-
डने राणी लपश्रये पाळी आवी. पत्नी हंमेशां राणी तेने घेर जडने मोदक विगेरे
आपी मोहथी तेने दारु दारुवावा द्यागी. ते पुत्रना शरीरमां जन्मथीज कंहु एट्टे
खरजनों व्याधि थयो. एकदा ते पुत्र वीजा वाळको साथे क्रीडा करतां वोढ्यो के
“हुं तमारो राजा हुं, माटे तमे मने कर आपो.” वाळको वोढ्या के “शुं आपीए ?”
तेणे कंहु के “तमे तमारा करथी (हाथथी) मने खूव खजवाळो, तेथी हुं प्रसन्न थडश.”
पत्नी वाळको तेने खजवाळता सता करकंहुना नामथी वोढाववा द्याग्या. अनु-
क्रमे ते पुत्र युवावस्था पाम्यो, त्यारे ते स्मशाननी रक्षा करवा द्याग्यो.

एकदा वे मुनि विहार करता करता त्यां आब्या. तेमां एक मुनि दक्षण
शास्त्रना जाण हता तेणे वांसनी जाळमां एक दंरु जोडने वीजा मुनिने कहुं के
“आ दंरु हजु चार आंगळ मोटो थाय त्यां सुधी राह जोया पत्नी तेने जे माणस
ग्रहण करे ते राजा थाय.” ते वाक्य एक करकंहुए अने एक ब्राह्मणे सांजळ्युं.
पत्नी ते दंड ज्यारे चार आंगळ बध्यो त्यारे ते ब्राह्मणे तेने खोदीने काळ्यो. ते
जोडने करकंहुए तेनी साथे मोटो कजीत्रो करीने ते दंरु दस दीधो. बोकोए ह-
सीने तेने पूज्युं के “तुं आ दंरुने शुं करीश ?” त्यारे ते वोढ्यो के “आना
प्रजावथी हुं राजा थडश.” बोकोए कहुं के “तुं राजा थाय त्यारे आ ब्राह्म-
णने एक गाम आपजे.” ते वचन अंगीकार करीने करकंहु पोताने घेर गयो.
पेढा ब्राह्मणे विचार्युं के “करकंहुने हणीने पण दंरु दळ.” तेनो आवो अजि-
प्राय जाणीने जय पामेढो करकंहु त्यांथी नासीने कांचनपुरे गयो. त्यां थाकी ज-
वाथी गाम बहार लघानमां ते सुतो. तेज दिवसे ते गामनो राजा पुत्र विना मरी
जवाथी प्रधानोए पांच दिव्य प्रगट कर्या. ते दिव्योथी करकंहुने राज्य मळ्युं;
एट्टे ते हस्तीपर आरूढ थडने नगरप्रवेश करतो हतो, तेवामां पेढा ब्राह्म-
णे आवांने तेने अटक्याव्यो अने वोढ्यो के “अरे चांराळ ! तने राज्य
घटे नहीं.” ते सांजळीने करकंहुए पेढो दंरु हाथमां दसने जमाळ्यो, एट्टे जय
पामीने ते ब्राह्मण नासी गयो. पत्नी प्रधानोए तेने राज्याजिषेक कर्यो. पत्नी क-

करकंठु राजाए सर्व चांढाळोने ब्राह्मण कर्या. कहुं छे के—

दधिवाहनपुत्रेण, राज्ञा च करकंठुना ।

वाटधानकवास्तव्याश्चान्नात्वा ब्राह्मणीकृताः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ दधिवाहन राजाना पुत्र करकंठु राजाए वाटधानकना रहीश चांढाळोने ब्राह्मण कर्या. ”

एकदा पेढा ब्राह्मणे आवीने करकंठुने कहुं के “ हे राजा ! तमे मने पूर्वे एक गाम आपवातुं वचन आप्युं ठे ते गाम आपो. ” राजाए कहुं के “ बांढ, तने कथुं गाम आपुं ? ” त्यारे ते बोढ्यो के “ मने चंपानगरीनी नजीकमां एक गाम आपो. ” ते सांजळीने करकंठु राजाए चंपापुरीना राजा दधिवाहन उपर देखे दखी आप्यो के “ आ ब्राह्मणने एक गाम आपजो. ” ते ब्राह्मणे चंपापुरी जइने दधिवाहन राजाने ते कागळ आप्यो. ते वांचीने क्रोधथी रक्त नेत्रवाळो थयेढो दधिवाहन राजा बोढ्यो के “ अरे ब्राह्मण ! चांढाळना हाथे दखेढा कागळनो स्पर्श करवाथी हुं मढीन थयो बुं; माटे तुं सत्वर चाढ्यो जा, नहीं तो तुं पण हमणां मारा कोपाग्निमां पतंगरूप थइ जइश. ” ते सांजळीने ब्राह्मणे त्यांथी शीघ्रपणे करकंठु पासे जइने ते वृत्तांत कहुं; तेथी क्रोध पायेढा करकंठुए मोडुं सैन्य दइने चंपापुरी घेरी दीधी. वने राजाना सैन्योने परस्पर महा युद्ध थयुं. ते वात दधिवाहननी राणी जे साध्वी थयेढा हुता तेमणे सांजळी, तेथी ते प्रथम करकंठु पासे आव्या. एट्ठे करकंठु उठीने सामो जइ तेमने नम्यो. पढी साध्वीए तेने एकांतमां दइ जइने पूर्वनी सर्व हकीकत कहिने कहुं के “ हे पुत्र ! पोताना पिता साथे युद्ध करवुं ते योग्य नथी. कदाच तने आ वातनो विश्वास न आवतो होय तो जन्मवखते तारा हाथमां में पहेरावेदी तारा पिताना नामवाळी मुञ्जिका जो. ” करकंठु ते जोइने शंकारहित थयो सतो बोढ्यो के “ हे माता ! तमे मारा पितानी पासे जइ आ वातनो बोध करो. ” एट्ठे ते साध्वी त्यांथी दधिवाहन पासे गया, अने तेने पण पूर्वतुं संव वृत्तांत कहुं. राजाए पूढ्युं के “ ते गर्ज कयां गयो ? ” साध्वी बोढ्या के “ हे राजा ! जेणे तमारं नगर धेथुं ठे तेज ते गर्ज छे. ” इत्यादि सर्व वृत्तांत सांजळीने आनंद पायेढो राजा पुतने मळना उत्कंठित थइ तेनी सामो चाढ्यो. तेमने आवता जोइ करकंठु

पण पगे चाद्वतो सन्मुख गयो, अने पिताना चरणमां पड्यो, पिताए तेने वे हाथे पकनी द्वाङ्गे आद्विगन कर्थुं. पढी अनुक्रमं दधिवहान राजाए तेने राज्य सोंपीने दीक्षा ग्रहण करी. करकंठु राजा न्यायथी वन्ने राज्य चढाववा द्वाग्यो.

एकदा करकंठु राजा गोकुळ (गायोनो वाडो) जोवा गयो. त्यां तेषो रूपा जेवो अति श्वेत एक वाडको जोयो. तेने जोतांज तेनापर अति प्रेम आववाथी तेमणे गायो दोनारने कथुं के “आ वाडरमाने मात्र तेनी मानुंज दूध पावुं एम नहीं, पण वीजी गायोतुं दूध पण तेने हंमेशां पावुं.” ते सांभळीने ते गोपादक पण ते प्रमाणे करवा द्वाग्यो. एट्ठे ते वाळणे चंङ्नी कांति साथे पण स्पर्धा करे तेवो अने अत्यंत पुष्ट थयो. राजा तेने वीजा वृषचो साथे युद्ध करावतो, पण कोइ सांड तेने जीती शकतो नहीं. पढी केट्ठोक काळ व्यतीत थया पढी एकदा राजा गोकुळ जोवा गयो. त्यां नाना वाडरमात्रो जेने द्वात प्रहार करे ठे एवो एक वृद्ध वृषज जोइने राजाए गोपालने पूळ्युं के “पेळो महा-वीर्यवाळो पुष्ट वृषज क्यां छे ?” गोपाले कहुं के “हे देव! तेज आ वृषभ ठे, पण ते वृषावस्थायी व्यास थयेळो छे.” ते सांजळीने राजाए विचार्युं के “अहो ! सर्व पदार्थो अनित्य छे. प्रत्यंचाना टंकार शब्दथी पढीओनी जेम जेना जंजार-चथी (धुकुवार्थी) षळवान वृषजो पण नासी जता हुता ते आजे नाना वाडरमा-ओनी द्वातोना प्रहारने सहन करे छे. जेतुं स्वरूप जोइने चंङ्ना दर्शननी पण इच्छा थती नहीं ते आजे तेनी सामे जोवाथी पुरीपनी जेम जुगुप्सा लुपन करे ठे; तेथी आ पराक्रम, आ वय, आ रूप, आ राज्य अने आ वैजव विगेरे सर्व ध्वजाना छेडानी जेवां चंचळ छे एम प्रत्यक्ष जास थाय ठे; तेम उतां पण माणसो अज्ञानने दीधे ते वातने समजता नथी. माटे हुं तो आत्मतत्त्वने प्राप्त करनार स्व-ज्ञावधार्मानुयायी धर्मजुं सेवन करी जन्मजुं साफद्वय करुं.” ए प्रमाणे विचार करीने पोतेज पोताना हाथवने मस्तक परना केशनो द्वाच करीने देवताए आपेक्षा मुनि-वेपने धारण करी आत्मधर्ममां रागी थयेद्वे ते प्रत्येक बुष्क करकंठु मुनि पृथ्वी पर विहार करवा द्वाग्या.

इत्यद्भद्रदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ चतुर्विंशतितमस्तंजस्य

अष्टचत्वारिंशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३४८ ॥

व्याख्यान ३४९ मुं.

वीजा प्रत्येकबुध विषे.

अथ प्रत्येकबुधस्य, बुधस्येन्द्रध्वजेज्ञाणात् ।

राज्ञो द्विमुखसंज्ञस्य, ज्ञातं वक्ष्यामि तद्यथा ॥ २ ॥

जावार्थ—“ हवे इन्द्रध्वज जोवाथी बोध पामेदा (वीजा) प्रत्येकबुध
द्विमुख नामना राजानुं चरित्र कहीए ढीए. ”

द्विमुख राजानी कथा.

कांपिड्यपुरमां हरिंश्री यव नामे राजा राज्य करतो हतो. तेने गुणमाळा नामनी राणी हती. एकदा सजामां वेठेदा राजाए देशांतरथी आवेदा दूतने पू-
ब्धुं के “ हे दूत ! वीजा राज्यमां छे एवं मारा राज्यमां शुं नथी ? ” दूते कहुं के
“ हे देव ! आपना राज्यमां एक चित्रसजा नथी. ” ते सांजळीने राजाए चित्र-
कारोने तथा सुतारोने बोढावीने कहुं के “ मारे माटे एक चित्रसजा ताकीदे तैयार
करो. ” तेओए राजानी आज्ञाथी शुज समये सजानुं खातसुहूर्च करीने पायो
खोदवानो आरंज कर्यो. खोदतां खोदतां पांचमे दिवसे पृथ्वीना तळमांधी कांति-
वके अत्यंत देदीप्यमान एक मुकुट प्रगट थयो. ते रत्नमय मुकुट जोइने हर्ष पामेदा
राजाए सर्व कारीगरोने वल्लादिकनी पहेरामणी करीने खुशी कर्या. अनुक्रमे का-
रिगरोए सुशोभित पुतळीओ विगेरेथी शोभायमान देवसभाना जेवी सजा तैयार
करी. पढी शुज दिवसे राजा पेलो दिव्य मुकुट धारण करीने ते नवी सजामां
वेठे ते वखते नवरत्नवाळा हारना प्रजावथी जेम रावणना दश मस्तक देखाता
हता, तेम ते मुकुटना प्रजावथी राजाना मुख वे देखावा द्याग्या; तेथी लोकमां ते
राजानुं द्विमुख एवं नाम प्रसिध्द थयुं. ते राजाने अनुक्रमे सात पुत्रो थया, पण
एके पुत्री थइ नहों. तेथी कोइ यज्ञनी आराधना करीने तेणे एक पुत्री मागी. तेना
प्रजावथी मदनमंजरी नामनी गुणवान अने रूपवान एक पुत्री थइ.

एकदा उज्जयिनीना राजाए दूतना मुखथी सांजळ्युं के “ कांपिड्यपुरना

राजाने मुकुटना प्रजावर्षी वे मुख थयां छे. " ते सांजळीने द्योत्तथी चंद्रप्रद्योत राजाए ते मुकुंटेने माटे एक चतुर दूतने तेनी पासे भोकव्यो. ते दूत छिमुख राजा पासे आवी तेने नमीने बोदयो के " तमारा मस्तकपर रहेबा मुकुटरत्नने अमारा राजा माटे सत्वर आपो, नहीतो शुद्ध करवाने माटे तैयार थाओ. " ते सांजळी-ने छिमुख राजा बोल्यो के " जो तारो राजा मने चार वस्तुओ आपे तो हुं आ मुकुटरत्न आपुं. ते चार वस्तु आ प्रमाणे अनन्व-गिरि नामनो गन्धहस्ती, अग्निजीरु रथ, शिवा नामनी पद्मिनी राणी अने द्योहज्जंघ नामनो दूत. " ते सांजळीने दूते जइने चंद्रप्रद्योत राजाने ते दृचांत कहुं. तेथी कोपाग्निथी प्रज्वलित थयेबा प्रद्योत राजाए तरतज प्रयाणजेरी वगना-वी, अने सैन्य सहित ते अर्चति (पांचाळ) देश तरफ चादयो. तेना सैन्यमां वे द्वाख हाथीओ, पचास हजार अश्वो, वे हजार अश्वरथो अने शत्रुने विपत्ति आपनारा सात करोर पत्तिओ (पायदळ) हता. छिमुख राजा पण चरना मुखथी प्रद्योतने आवतो सांजळी सैन्य सहित सन्मुख चादयो.

वे सैन्य एकठा मळया एटले प्रद्योते पोताना सैन्यमां अति दुर्भेद्य गरु-व्यूह रच्यो, अने छिमुखे पोताना सैन्यमां वार्द्धिव्यूह रच्यो. वझे सैन्य वझे महा शुद्ध थयुं; पण दिव्य मुकुटना प्रभावथी छिमुख राजा जीतायो नहीं. एटले श्रां-त थयेदो प्रद्योत राजा नाठो. तेने छिमुखे ससद्धानी जेम पकरी लीधो, अने क्रौचबंधनथी वार्धी पगमां दृढ वेनी नांखी केद कर्यो. कहुं ठे के—

महानपि जनो द्योत्तात् कां कां आपदं नाश्रुते ।

“ मोटा माणसो पण द्योत्तने वश थवाथी कइ कइ आपत्तिने पामता न-थी ? अर्थात् वधी आपत्तिओ पामे ठे. ”

थोरु वखत पठी अलुक्रमे तेने बंधनमुक्त करीने राजाए मानथी पोताना अर्थ आसनपर वेसाव्यो. एकदा राजपुत्री मदनमंजरीने जोइने तेनापर गाढ अलु-राग थवाथी प्रद्योत अत्यंत आकुळव्याकुळ थयो. कामज्वरना दाहथी पुष्पशय्यामां पण ते किंचित् शांति पाम्यो नहीं. वर्ष जेवनी मोटी थइ पनेही ते रात्रिने महा कष्टे निर्गमन करीने प्रातःकाळे ते राजसजायां आव्यो. तेने अति लडिअ थयेदो जोइने छिमुख राजाए पूज्युं के “ हे अचन्तीपति ! तमारा मनमां शी चिंता पेठी

ढे केजेथी हिमथी कमद्विनीनी जेम तमारुं मुख ग्दानि पामेहुं जणाय ढे ? तेनुं कारण जणाय्या शिवाय तेनो लपाय शी रीति थइ शकशे ? ” ते सांजळीने प्रद्योत दीर्घ श्वास मूकीने दज्जानो त्याग करी वोढयो के “जो मारुं कुशल इच्छता ह्यो तो तपारी पुत्री मने आपो, नहीं तो हुं अग्निमां प्रवेश करीश. ” ते सांजळीने पुत्रीने योग्य वरनी प्राप्ति थयेद्वी मानी मोटा उत्सवथी छिमुखे पोतानी पुत्री तेने परणावी. पछी प्रद्योत राजा पोताना जन्मनी सफलता मानी छिमुखनी रजा दइने हर्षथी पोतानी पुरीए गयो.

एकदा इंघोत्सवने दिवस आववाथी छिमुख राजाए पौरजनोने इन्द्रध्वज स्थापन करवानी आज्ञा करी; तेथी पौरजनोए इन्द्रध्वजना स्तंजने उचो करीने तेने श्वेत ध्वजाओ, पुष्पमाळाओ अने पुष्कळ घुघरीओथी शणगायो. पछी वाजिचना नाद पूर्वक तेनी पुष्पफळादिकवने पूजा करी. पछी केट्ट्याएक तेनी पासे नृत्य करवा लाग्या अने केट्ट्याएक गीत गावा द्याग्या. ए प्रमाणे सात दिवस सुधी महोत्सव प्रवत्यो. आठमे दिवसे पूर्णिमाने रोज राजाए पण मोटी समृद्धिथी त्यां आवीने तेनी पूजा करी. उत्सव पूर्ण थया पछी पौरजनो ते इंद्रध्वजने शो-जाववा माटे धरावेदा पोतपोताना बख्वादिक दइ गया, अने काष्ठ मात्र वाकी रहेदा ते स्तंजने पानीने पृथ्वीपर नाखी दीधो.

बीजे दिवसे विष्णु अने मूर्ध्नी दीर्घपयेद्वो, अपवित्र स्थाने पनेद्वो अने वाळको जेनापर चरुनीने क्रीडा करे ढे एयो ते स्तंज बहार नीकळेदा राजाए जोयो. ते जोइने बैराग्य पामेला राजाए विचार कर्यो के “ जे महाध्वज गड काद्वे सर्वे द्योकोथी पूजातो हतो तेज महाध्वज आजे मोटी विरुवनाने पामे ढे, माटे दइमीनी शोजा सर्वे द्वाणनंगुर ढे. कहुं ढे के—

आयाति याति च क्षिप्रं, या संपत् सिन्धुपूरवत् ।

पांसुदायामिव प्राज्ञास्तस्यां को नाम रज्यते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे संपत्ति नदीना पूरनी जेम अथवा समुद्रनी जरतीनी जेम जलदी आवे ढे अने जलदी जाय ढे ते पांसुदा स्त्रीना जेवी संपत्ति उपर हे राशा पुरुषो ! कोण आसक्ति करे ? ”

माटे हुं प्रायः विरुवनाचूत एवी आ राज्यसंपदाने तजीने मुक्ति आप-

नारी समता रूप साम्राज्यसंपदानो 'आश्रय कर्त्तुं' एम विचारी जेनो ममता रूपी अग्नि शांत थयो ठे एवा ते छिमुख राजाए तेज बखते पोतेज केशनो ब्योच करीने देवदत्त मुनिवेषने धारण करी पृथ्वी पर विहार कर्यो.

श्रीजतराध्ययन सूत्रना नवमा अध्ययनमां श्री वीर स्वामीए कर्त्तुं ठे के-
करकंठु कर्दिंगेसु, पांचालेसु इमुहो ।

नमिराया विदेहेसु, गंधारेसु च नग्गई ॥ १ ॥

जावार्थ—“ कर्दिंग देशमां करकंठु राजा, पांचाल देशमां छिमुख राजा, विदेह देशमां नमि राजा अने गांधार देशमां नग्गति राजा थया ठे. ”

आ चारे राजाओ गुण्योचार विमानथी एक काळे चव्या, एक काळे दीक्षा वीधी, अने एक काळे मोक्षपदने पाम्या ठे.

आ चारे राजाओ मुनि थया पढी एकज मळतां तेमने परस्पर संवाद थयो हतो. ते हकीकत आ प्रमाणे ठे—आ चारे मुनिओ विहार करतां करतां एकदा क्कित्तिप्रतिप्रपुरमां आव्या. त्यां गामनी बहार कोइ एक यद्धतुं चार चारवाळुं चैत्य हतुं. तेमां पूर्वाञ्जिमुखे ते व्यंतरनी प्रतिमा रहेझी हती. तेमां प्रथम पूर्वना चारथी करकंठु मुनिए प्रवेश कर्यो. पढी दक्षिण तरफना चारथी छिमुख मुनिए प्रवेश कर्यो. ते बखते यद्धे विचार्युं के “ हुं साधुथी पराङ्मुखे केम रहुं ? ” एम धारीने तेणे दक्षिण तरफ वीजुं मुख कर्युं. पढी नमि मुनिए पश्चिमना द्वारथी प्रवेश कर्यो, त्यारे पण ते यद्ध वीजुं मुख करीने सन्मुख रह्यो. पछी उचारना चारथी नग्गति मुनिए प्रवेश कर्यो, त्यारे यद्धे ते तरफ चोर्थुं मुख कर्युं. आ प्रमाणे ते यद्ध मुनिनी जत्तिथी चतुर्मुख थयो.

हवे करकंठु मुनिने ते बुरखी खरज हजु सुधी पण देहमां हती, तेथी शरीरे खरज आववाथी तेणे खरज खणवानुं अधिकरण द्वाङ्गे खरज खणी. पढी तेने संतारुता जेङ्गेने द्विमुख मुनि बोध्या के “ हे करकंठु मुनि ! तमे राज्यादिक सर्वनो त्याग कर्यो ठे त्यारे आदळी आ खरज खणवानी वस्तुनो संचय शामाटे करो ठो ? ” ते सांजळीने करकंठु मुनि तो कांइ बोध्या नहीं, पण नमि राजर्षिए द्विमुख मुनिने कथुं के “ हे मुनि ! तमे राज्यादि सर्व कार्थनो त्याग करीने निग्रंथ थया छे, तोपण अन्य दोषने जोवा रूप कार्य तो हजु करो ठो, ते हवे तमने

(३४४) उपदेशमासाद चापांतर—जाग ५ मो. स्तंभ २४ मो.

निःसंगने योग्य नहीं. ” ते सांचळीने दुर्गतिरहित थयेव्हा नगति मुनिए नमि मुनिने कशुं के. “ हे मुनि ! तमे एपने कहेो छे, पण तमे ज्यारे सर्वनो त्याग करीने मोक्षने माटेज उद्यमी थया डे, त्यारे शामाटे वृथा अन्यनी निंदा करो जे ? ” पढी करकंहु मुनि सर्वने उद्देशीने वोव्या के मोक्षनी इच्छावाळा मुनिओने अहितथी रोकनार साधु, निंदक श्री रीते कहेवाय ? केमके—

या रोषात् परदोषोक्तिः , सा निन्दा खड्डु कथ्यते ।

सा तु कस्यापि नो कार्या, मोक्षमार्गानुसारिभिः ॥१॥

जावार्थ—“ क्रोधथी परनो दोष कहेवा ते निंदा कहेवाय डे. ते निंदा मोक्षमार्गने अनुसरनारा मुनिओए कोझनी पण करवी नहीं. ”

हितबुद्ध्या तु या शिक्षा, सा निन्दा नाजिधीयते ।

अत एव च सान्यस्य, कुप्यतोऽपि प्रदीयते ॥ २ ॥

जावार्थ—“ हितबुद्धिथी जे शिक्षामण आपवी ते निन्दा कहेवाती नहीं, माटे तेवी शिक्षा सामो माणस कोप करे तोपण आपवी. ”

आगममां पण कशुं डे के—

रुसल वा परो मा वा, विसं वा परिअत्तलं ।

चासिअब्वा हिआ चासा, सपक्कगुणकारिया ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ सामो माणस कोप करो अथवा न करो अथवा तो विप जेवी करवी द्वागो परंतु शत्रुने पण गुण करे तेवी हितकारी चापा वोद्ववी. ”

आ प्रमाणे श्री करकंहु मुनिए उपदेश आप्यो ते त्रण मुनिओए हर्षथी अंगीकार कर्यो; अने करकंहु मुनि शरीर स्वणवानी वस्तुनो त्रिविधे त्रिविधे त्याग करीने संपूर्ण निःस्पृही थया. त्यार्थी खरज आवे ते वखते पण तेने स्वणवा रूप तेनो सत्कार तर्जी दीथो. हिमुख मुनिए विचारुं के “में साधु थझेने पण करकंहु मुनिने खजवाळतां जोड तेनी निंदा करी, ते में योग्य कुं नहीं. माटे आजथी मारे समताज राखवी. ” आ प्रमाणे सर्वे मुनिओए पोतपोताना वचनने शाम्य रहित अयोग्य मानीने विशेपे समता धारण करो. पढी तेओए यथारुचि त्यांथी

व्याख्यान ३१० सुं. प्रत्येकबुद्ध नगगतिनुं चरित्र. (३४९)

विहार कयों. डेवट ते चारे साथेज केवळ ज्ञान पामी मोहों गया.

आ प्रमाणे शमगुणधी शोचता चारे प्रत्येकबुद्धोनुं संप्रदायने अनुसारे
दुंकुं चरित्र अहीं दखुं डे.

इत्पद्धदिनपरिमितोपदेशासादवृत्तौ चतुर्विंशतितमस्तंभस्य
नवचत्वारिंशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३४९ ॥

व्याख्यान ३५० सुं.

प्रत्येकबुद्ध नगगतिनुं चरित्र.

अथ नगगतिसंज्ञस्य, संबुद्धस्याम्रपादपात ।

तुर्यप्रत्येकबुद्धस्य, कथां वक्ष्यामि तद्यथा ॥ १ ॥

जावार्थ—हवे आम्र वृद्धने जोइने बोध पामेदा नगगति नामना चोषा
प्रत्येकबुद्धनी कथा कहेवामां आवे डे ते आ प्रमाणे—

गांधार देशमां सिंहस्थ नामे राजा हुतो. तेने एकदा विपरीत शीखवेदा
वे घोमात्रो जेटमां आव्या. ते अश्वनी गतिनी परीक्षा करवा माटे एक अश्वपर
चरुनी राजा क्रीडा करवा गयो. ते विपरीत शिक्षा पामेदा अश्व नदीना पूरनी
जेम दोरतो वार योजन दूर नीकळी गयो अने एक महारण्यमां राजाने द्यावी
मुक्यो. राजाए ते अश्वनी द्यगाम खेंची खेंचीने श्रांत थवाधी तेने मूकी दीधी.
एदवे तरतज ते अश्व त्यां उजो रह्यो. पछी राजाए नीचे उत्तरीने अश्वने वृद्ध सा-
थे बांधी फळादिकधी प्राणवृत्ति करी. पछी रात्रिवासो करवा माटे ते पासेना पर्वत
पर चढ्यो. त्यां एक सात माळनुं मंदिर जोइने राजा तेमां पेटो. ते महेशमां एक
मृग सरखां नेत्रवाळी कन्या तेना जोवामां आवी. ते कन्याए राजाने जोइने तरत
उजनी थइ तेने आसन आशुं. पछी राजाए तेने पूढुं के “ हे सुजगा ! तुं कोण

डे ? अने अहीं एकद्वी केम रहे डे ? ” ते बोली के “ प्रथम तमे मने गान्धर्व विवाहथी परणो, पढी हुं मारं सर्व वृत्तांत तमने कहीश. ” ते सांजळीने राजाए तेनी साथे गान्धर्व विवाह कर्यो. पढी ते स्त्री पोतातुं वृत्तांत कहेवा द्यागी के “ हे स्वामी ! आ जस्त क्षेत्रमां क्षितिपुर नामे नगरमां जितशत्रु नामे राजा हतो. तेणे एकदा चित्रशाळा करवा माटे चित्रकारोने बोलावीने आझा करी के “ आ शहेरमां तमारां जेट्यां घर होय तेव्हा विजाग करीने तमे आ सजा चीतरो. ” चीतारा-ओ ते प्रमाणे जाग पाडीने सजा चितरवा द्याग्या. ते चित्रकारोमां एक वृद्ध चित्रकार हतो. तेने सहायचूत कोइ नहोतुं. मात्र एक कनकमंजरी नामे तेने पुत्री हती. ते हेमेशां पिताने माटे त्यां खावातुं दइने आवती. ते वृष् चित्रकार ज्योरे खावातुं आवतुं त्यारे शौच माटे बहार जतो. एकदा कनकमंजरी जोजन दइने राजमार्गे आवती हती ते वखते राजा घोकेस्वार थइने घोभो दोरुवतो त्यांथी नीकळ्यो. तेने जोइने जय पामेडी कनकमंजरी दोरीने सजामंरुपमां आवती रही. ते समये राजा पण सजा जोवा माटे त्यां आव्यो. तेणे चित्र जोतां जोतां भीतपर चित्रेहुं एक मोरुं पीडुं देवा माटे एकदम पोतानो हाथ तेनी उपर नांख्यो. पट्टे ते पीडुं तो हाथमां आव्युं नहीं, पण लडटो आंगळीनो नख जांगी गयो. तेथी दज्जित थयेदा राजाने जोइने कनकमंजरी विदास पूर्वक हास्य करीने बोली के “ हवे मांचो (खाट्टो) चारे पायार्थी पूर्ण थयो. ” ते सांजळीने राजाए आग्रहथी तेने पूरुं के “ शी रीते पूर्ण थयो ? ” त्यारे ते बोली के “ आजे खावातुं दइने हुं अहीं आवती हती, त्यारे राजमार्गे में कोइ माणसने अश्व दोरुवतो जतो जोयो, ते पहेडो मूर्ख. तेने मूर्खाइ रूप मांचानो पहेडो पायो समजवो. केमके राजमार्ग बाळको, स्त्रीओ अने वृष्चे विगेरेना जवा आववाथी सांकडो थयेदो होय डे; तेथी राह्या पुरुषो त्यां त्वरार्थी अश्व दोरुवता नथी. वीजो मूर्ख अहींनो राजा डे. केमके तेणे परतुं छुःख जाण्या विनाज वीजा जुवान चित्रकारोनी जेट्टोज भाग चीतरवा माटे मारा वृष् अने पुत्र विनाना पिताने आप्यो डे. वीजो मूर्ख मारो पिता डे, केमके ज्योरे हुं जोजन दइने आवतुं तुं त्यारेज ते देह-चिंता माटे बहार जाय डे, पण आगळ के पाठळ जता नथो; अने चोथा मूर्ख तमे. केमके जीत उपर मयूर क्यांथी होय के जेजुं पीडुं देवा तमे हाथ दंशव्यो ? पट्टी पण खबर न पकी. माटे ते चोथो पायो. ” आ प्रमाणे ते कन्यानां बाक्यो

सांजळीने तेने सत्य मानी राजाए विचारुं के “ आनी साथे दाय करीने मारो जन्म सफल करूं. ” पत्नी राजाना कहेवार्थी मंत्रीए तेना पिता पासे कनकमंजरीनी मागणी करी, तेथी हर्ष पामीने तेणे पोतानी पुत्री राजाने परणावी,

एकदा कनकमंजरी पोतानो वारो होवार्थी दासीनी साथे राजाना शयन-गृहमां आवी. राजा सुतो, त्यारे प्रथमथी संकेत करी, राखेडी दासीए कनकमंजरीने कणुं के “ हे देवी ! तमने अद्भुत कथाओ घणी आवेने ठे, माटे तेमांथी एक आजे; कहो. ” त्यारे ते बोली के “ राजा उंधी जशे त्यारे कहीश. ” ते सांजळीने तेनी वार्ता सांजळवानी इच्छायी राजाए खोटी निघानो देखाव कर्यो. एट्ठे कनकमंजरीए वार्ता कहेवा मांभी के “ एक श्रेष्ठीए एक हाथलुं चैत्य कराव्युं, अने तेमां चार हाथनी देवप्रतिमा स्थापन करी. ” ते सांजळी दासीए पूज्युं के “ एक हाथना चैत्यमां चार हाथनी प्रतिमा केम रही शके ? ” ए मारा संशयने दूर करो. त्यारे राणी बोली के “ अत्यारे तो निघा आवे ठे, काळे कहीश. ” एम कहीने राणी मुझ गझ. बीजे दिवसे तेनुं समाधान सांजळवानी इच्छायी राजाए तेनेज वारो आप्यो. पत्नी पहेली रात्रिनी जेम राजा खोटी निघा लेवा लाग्यो, त्यारे दासीए पूज्युं के “ हे स्वामिनी ! काळनी शंकानो जवाव आपो. ” त्यारे राणी बोली के “ चार हाथनी प्रतिमा एट्ठे ते प्रतिमाने चार बाहु हता, पण ते चार हाथ उंची नहोती, अर्थात् उंचाइमां तो एक हाथथी नानी हती, तेथी एक हाथ उंचा चैत्यमां ते रही शकी. ” पत्नी दासीए बीजे वार्ता कहेवाळुं कणुं, त्यारे राणी बोली के “ कोइ वनमां रातो अशोक वृक्ष हतो. तेने सेंकनो शाखाओ हती, पण तेनी ढाया पृथ्वीपर वीलकुळ पडती नहोती. ” त्यारे दासीए पूज्युं के “ एवमा मोटा वृक्षने ढाया केम न होय ? होबीज जो-ए. ” राणी बोली के “ अत्यारे तो निघा आवे ठे. काळे जवाव आपीश. ” एम कही मुझ गझ. त्रीजे दिवसे पण राजाए तेने वारो आप्यो. एट्ठे रात्रे पूर्वनी जेम दासीए पूज्युं, त्यारे राणीए तेनो खुदासो आप्यो के “ ते वृक्ष कूवा उपर हतुं, तेथी तेनी ढाया कूवामां पनती हती, एट्ठे ते पृथ्वीपर पनती नहोती. ” आ प्रमाणे कनकमंजरीए छ मास सुधी वार्ताओ कहीने राजाने वश कर्यो. तेथी बीजे राणीओ कनकमंजरी उपर कोपायमान थडने तेनां भिडो शोधवा लागी.

हवे कनकमंजरीने एवो नियम हतो के ते हंमेशां एकवार औरनो बंध करीने पोताना पिताना घरनां ब्युगनां पहेरी राजाए आपेदां उत्तम बत्तो तथा आ-भूषणो काढी नांखीने पूर्वावस्थानुं स्मरण करी पोताना आत्मानी निंदा करती के “अरे जीव ! तूं मद करीश नहीं, ऋषिगौरव करीश नहीं, केमके कदाचित् राजा कोहेद्वी कूतरीनी जेम तने घरमांधी काढी पण मूके; माटे अहंकार न करीश.” आ प्रमाणेनी तेनी चेष्टा मात्र जोड़ने बीजी राणीओए राजाने कहुं के “हे स्वा-मी ! चितारानी दीकरी जे तमारी मानीती ठे ते हंमेशां कांझक कामण करेठे, माटे ते तमे जाते प्रमाद मूकीने जुओ अने तमारी खात्री करो; नहीं तो तेनी उपरना मोहथी तमे कांझ पण काम करवा जेवा रहेशे नहीं (नकामा थइ जशो).” ते सांजळीने राजा पोते प्रबन्ध रीते ते जोवा माटे गयो. ते वखते कनकमंजरीने हंमेशनी जेम पोताना आत्माने शिखामण आपती जोड़. तेनां तेवां वचनो सांभ-ळीने संतुष्ट थयेदा राजाए विचार कर्यो के—

मदोन्मत्ता ज्वल्यन्ये, स्वल्पायामपि संपदि ।

असौ तु संपडुत्कर्ष, संप्राप्तापि न माद्यति ॥

“ बीजी स्त्रीओ थोनी संपत्तिमां पण मदोन्मत्त थयेदो ठे, परंतु आ तो मोटी समष्टि पाम्या ठतां पण गर्व करती नथी. ” मारी बीजी राणीओ इर्ष्या-थी आना गुणने पण दोष रूपे जुए ठे; परंतु दुर्जननो एवो स्वभावज होय ठे. कहुं ठे के—

जाड्यं ह्रीमति गण्यते व्रतरुचौ दंजः शुचौ कैतवं ।

शूरे निर्धृणता ऋजौ विमतिता दैन्यं प्रियादापिनि ॥

तेजस्विन्यवद्विस्तता मुखरता वक्तव्यशक्तिः स्थिरे ।

तत्को नाम गुणो ज्ञेवत् स गुणिनां यो दुर्जनैर्नाकितः ॥१॥

जावार्थ—“ दुर्जनो द्वाजावंतने विषे जमता गणे ठे, व्रतनी रुचिवाळाने विषे दंजो आरोप करे ठे, पवित्रने विषे कपट कहे ठे, शूरीरने निर्दय कहे ठे, सरळ स्वभाववाळाने मूर्ख कहे ठे, प्रिय वचन बोखनारने दीन कहे ठे, तेजस्वी होय तो गर्बिष्ठ कहे ठे, वक्ता होय तो वाचाळ कहे ठे अने स्थिरतावाळो होय

तो अशक्तिमान कहे छे, मोटे एवो कयो गुण ठे के जेने दुर्जनोए कदांकित कयो नथी ? ” अर्थात् तेणे सर्व गुणोने कदांकवने अंकित करेत्ता ठे.

आ प्रमाणे विचारिने राजाए तेने पट्टराणी करी. एकदा राजाए पट्टराणी साथे धर्मोपदेश सांजळीने श्रावकधर्म अंगीकार कयो. पढी अनुक्रमे ते चित्रकारनी पुत्री धर्मेनुं आराधन करीने स्वर्गे गइ. त्यांथी चवीने ते वैताड्य पर्वत उपर दृढशक्ति राजानी पुत्री थइ. ते पुत्री ज्यारे युवावस्था पामी त्यारे तेने जोडने मोह पामेदो वासव नामनो खेचर तेतुं हरण करीने आ पर्वतपर द्याव्यो. अहीं विद्याना प्रजावथी आ प्रासाद वनावीने ते परणवाने तैयार थयो. तेवामां ते कन्यानो मोटो जाइ अहीं आव्यो एट्ठे वासवतुं ने तेतुं युद्ध थयुं, तेने परिणामे वन्ने जणा मृत्यु पास्या. पोताना जाइना मरणथी ते कन्या शोकातुर थइ, अने अत्यंत रुदन करवा द्यागी. तेवामां कोइ व्यंतर देवे आवीने तेने कहुं के “ हे वत्से ! तुं केम रुदन करे ठे ? ” तेनो जवाव ते आपे ठे, तेद्वामां ते कन्याना पिता त्यां आव्यो. तेने आवतो जोडने ते देवे ते कन्याने शवरूप करी नाखी. दृढशक्ति राजाए पुत्रने तथा पुत्रीने मरेदां जोडने उद्वेग पामी संसारनी असारता जाणी पोताने हाथे द्योच करी चारित्र अंगीकार कर्युं. त्यार पछी ते देवे मायातु हरण करी ते कन्याने सचेतन करी, अने ते वझेए मुनिने वंदना करी. पढी मुनिना पूढवाथी ते कन्याए पोताना जाइतुं वृत्तांत कहुं. त्यारे मुनि बोड्या के “ में ह्रमणां त्रण शब केम जोयां हतां ? ” एट्ठे ते देव बोड्यो के “ में मारी माया तमने वतावी हती. ” मुनिए पूछुं के “ शामोटे ? ” देव बोड्यो के “ आ कन्या पूर्वे चित्रकारनी पुत्री, जितशत्रु राजानी राणी अने परम श्राविका हती. तेणे पोताना पिताना मृत्युसमये पंच नमस्कारादिकवने तेनी निर्यामणा करी हती; तेथी तेचित्रकार मरीने व्यंतरदेव थयो ठे ते हुं बुं. में अवधिज्ञानथी आ मारी पूर्वजवनी पुत्रीने शोकातुर जोडने पूर्वजवना प्रेमथी तेनी आश्वासना करी. ते वखते तमने आवता जोडने में विचार्युं के हवे आ पुत्री तेना पिता साथे जती रहेशे; तेथी मने तेनो विरह थषे, एम जाणीने में तेने चेट्टारहित करी हती. पढी तमने निस्पृही (मुनि) थयेद्वेजा जोडने में मारी माया दूर करी. हे मुनिराज ! ते मारां अपराधने कृमा करो.” मुनि बोड्या के “ तमे मने धर्मप्राप्तिमां हेतुभूत थवाथी मारा उपकारी थया छे. ” एम कहीने मुनिए त्यांथी अन्यत्र विहार कयो.

पत्नी ते कन्याने जाति स्मरण थवाथी पोताना पूर्वजवना पिता ते देवने ओळखीने तेणे पूज्युं के “ हे पिता ! मारो पति कोण थरो ? ” देवे अवधि ज्ञानथी जाणीने कर्णुं के “ हे पुत्री ! तारो पूर्वजवनो पति स्वर्गथी चवीने सिंहरथ नामे राजा थयो ठे: ते अश्वके हरण कराइने अहीं आवशे अने ते तारो पति थरो, माटे धीरज राखीने तुं अर्हीज रहे. ” आ प्रमाणे प्रियाए कहेलुं वृत्तांत सांचळीने सिंहरथ राजाने पण जातिस्मरण थवाथी ते संदेहरहित थयो. पत्नी ते स्त्रीनी साथे राजा एक मास सुधी त्यांज आनंदथी रह्यो.

एकदा ते स्त्रीए राजाने कर्णुं के “ हे प्रिय ! तमारं नगर अर्हीथी घणे दूर ठे, माटे मारी पासेथी तमे प्रज्ञप्ति विद्या ग्रहण करो. ” राजाए ते विद्या ग्रहण करीने विधि पूर्वक तेतुं साधन कर्युं. पत्नी विद्या सिद्ध करीने राजा आकाशमार्गे पोताना नगरमां गयो, त्यांथी पाछो ते पर्वतपर आव्यो. एवी रीते ते राजा वारंवार पर्वत उपर जतो अने पाछे पोताना नगरमां आवतो; तेथी द्योकोए नग एटझे पर्वत पर आनी गति छे एम जाणीने तेतुं नगगति एतुं सार्थक नाम पारुथुं. ते विद्याधरनी पुत्री कनकमाळा तो ते व्यंतर देवना कहेवाथी ते पर्वतपरज रही. तेथी नगगति राजाए त्यां नवुं नगर वसाव्युं.

एकदा कार्तिकी पूर्णिमाने दिवसे राजा सैन्य सहित नगर वहार नीकळीने रथवाणीए जवा चाळ्यो. त्यां नवीन पद्मवोथी रक्त अने मांजरोथी पीत देखातो एक सदा फळवाळो अत्राकार आम्रवृक्ष जोयो. एटझे ते मनोहर वृक्षनी एक मांजर राजाए मंगळिकने माटे ग्रहण करी अने त्यांथी आगळ चाळ्यो. पाछळथी आखा सैन्ये तेनां पत्र, पद्मव अने मांजर दडने ते वृक्षने तुंठारूप करी नांख्यु. थोनी चारे राजा पाडो वळी तेज जग्याए आव्यो त्यारे तेणे “ पेद्रो आवो क्यां ठे ? ” एम मंत्रीने पूज्युं. त्यारे मंत्रीए ते तुंठुं वतान्युं. ते जोइने फरीथी राजाए पूज्युं के “ ते आवो केम थइ गयो ? ” मंत्रीए कर्णुं के “ हे स्वामी ! आ वृक्षनी एक मंजरी प्रथम आपे ग्रहण करी. त्यार पत्नी सैन्यना सर्व द्योकोए तेनां पत्र, पुण्य तथा फळ विंगेरे दडने जेम चोर द्योको धनिकने दडमी विनानो करी नाखे तेम तेने शोच्यारहित करी नाख्यो. ” ते सांचळीने राजाए विचार कयों के “ अहो ! दडमी (शोचा) केवी चंचळ ठे ? जुओ ! आ अद्भुत दडकीवाळो आम्रवृक्ष क्षणचारमां दडमी रहित थइ गयो. जे प्रथम संतोष करनार होय ते क्षणांतरमांज वमन

व्याख्यान ३५१ मुं. केट्टाक ढज्जाथी ग्रहण करेढा व्रतने तजता नथी ते विषे. (३५१)

करेढा ज्ञोजननी जेम जोवा योग्य पण रहेतुं नथी. जेम जळना बुद्बुदो (परपोटा) अने संध्यासमयनी कांति स्थिर रहेती नथी, तेम सर्वे संपत्तिओ पण अस्थिर ठे; एम निश्चय थाय ठे. ”

आ प्रमाणे विचार करीने पोतानी मेळे केशानो ढोच करी देवदत्त मुनि-
वेप धारण करीने गान्धार देशना राजा नगगतिषु चारित्र अंगीकार करुं, अने त्यां-
थी ते चोथा प्रत्येकबुद्धे पृथ्वीपर विहार कर्यो.

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशमासादवृत्तौ चतुर्विंशतितमस्तंजस्य
पंचाशदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३५० ॥

व्याख्यान ३५१ मुं.

केट्टाक ढज्जाथी पण ग्रहण करेढा व्रतने तजता नथी ते विषे.

ढज्जातो गृहीतां दीक्षां, निर्वहति यदा नरः ।

तदा सत्त्वेषु योग्यात्मा, लक्ष्यते ऋवदेववत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ज्यारे माणस ढज्जाथी पण ग्रहण करेढी दीक्षांतुं पावून
करे छे, त्यारे ते ऋवदेवनी जेम धैर्यवान् पुरुषोमां योग्य आत्मा जाणाय ठे. ” आ
अर्थेनुं समर्थन करवा माटे संप्रदायागत ऋवदेवनो संबध कहेवामां आवे ठे.

ऋवदेवनी कथा.

सुग्राम नामना गाममां राठोढवंशी आर्यवान् नामनो एक कौटीकिक (कणवी)
रहेतो हतो. तेने रेवती नामे स्त्री हती, अने ऋवदत्त तथा भवदेव नामे वे पुत्रो
हता. तेमांना ऋवदत्ते संसारथी निरक्त थडने वैराग्यथी सुस्थित नामना आचार्य
पासे दीक्षा ढीधी. गुरुनी साथे विहार करतां ते ऋवदत्त मुनि गीतार्थे थया.

एकदा कोइ साधु गुरुनी रजा दइने पोताने गाम पोताना नाना जाइने प्रतिबोध आपवा माटे गयाः पण त्यां तेनो जाइ तो विवाहना कार्यमां व्यग्र हतो तेथी तेणे पोताना मोटा जाइ मुनिने आवेळा पण जाण्या नहीं. एटळे खेदयुक्त थइने ते मुनिए गुरु पासे पाठा आवी सर्व वृत्तांत कळुं. ते सांजळीने जवदत्त मुनि बोव्या के “ अहो ! तमारा जाइतुं हृदय तो बहु कठण दोगे छे के जेथी तमारो सत्कार पण तेणे कर्यो नहीं. ” त्यारे ते मुनि बोव्या के “ त्यारे तमे तमारा नाना जाइने दीक्षा अपावो. ” ते सांजळी जवदत्त बोव्या के “ ज्यारे गुरु ते देश तरफ विहार करशे त्यारे ते कौतुक तमने वतावीश. ”

अन्यदा गुरु महाराज विहार करतां करतां जवदत्तना गाम तरफ गया. त्यारे गुरुनी आज्ञा दइने जवदत्त पोताने घेर गया. ते वखते जवदेव नागदत्तनी नागिदा नामनी कन्याने तरतमांज परायो हतो. भवदत्त मुनिए जाइने घेर जइ धर्मदाज आप्यो त्यारे तेना स्वजनेए तेमने प्रासुक अन्नार्थी प्रतिज्ञाज्या. ते समये कुळाचारने ळीधे जवदेव पोतानी स्त्रीने शण्णारवाना प्रारंभमां तेना वहास्थळ पर चंदनना रसथी अंगराग करतो हतो, त्यां तेणे मोटा भाइने आवेळा सांजळ्या; एटळे तेने अर्धी शण्णारेढी पस्ती मूकीने तरतज ते मुनिने वांदवा आव्यो. पढी जवदत्त मुनिए त्यांथी पाठा वळी गुरु पासे आवतां नाना जाइना हाथमां धीतुं पात्र आप्युं. तेमने वळाववा माटे आवेळा सर्व स्वजनो थोमे दूर जइने अनुक्रमे पाठा वळ्या; पण जवदेव तो जवदत्त मुनिए करवा मांनेढी वाढ्यक्रीडानी वातो सांजळतो सांजळतो भाइनी (मुनिनी) साथेज चाढ्यो. अनुक्रमे पोताना जाइ सहित जवदत्त मुनिने आवता जोइने सर्व साधुओ बहु विस्मय पाम्या, -अने तेमनी प्रशंसा करवा द्याग्या के “ अहो ! आ जवदेव शुं वाढ्यवयमांज दीक्षा दोशे ? ” पछी जवदत्त मुनि गुरुने नमीने बोव्या के “ आ मारो जाइ आपनी पासे दीक्षा देवा आव्यो छे. ” त्यारे गुरुए जवदेवने पूज्युं के “ तारे दीक्षा देवी ठे ? ” ते सांजळी जवदेवे विचार्युं के “ मारा मोटा भाइतुं वचन मिथ्या न थाओ. ” एम विचारीने ते बोव्यो के “ हे गुरु ! हुं दीक्षा माटेज आव्यो हुं. ” ते सांजळीने गुरुए तेने दीक्षा आपी. अनुक्रमे ते वृत्तांत तेना स्वजनेए जाण्युं एटळे तेओ त्यां आव्या, पण तेणे दीक्षा ळीधेढी देखीने पाठा गया.

हवे जवदेव मुनि मोटा जाइना उपरोधार्थी व्रततुं पावन करतो हतो, पण

व्याख्यान ३१? मुं. केट्टाक दज्जाथी पण ग्रहण करेला व्रतने तजता नथी ते विषे. (३१३).

योगीना हृदयमां परमात्मानि जेम तेना हृदयमां नागिद्वानुं चित्तन थया करतुं हतुं. केट्टाक वर्षे पढी जवदत्त मुनि अनशन ग्रहण करीने सौधर्म देवद्वोकमां देवता थया. त्यारे जवदेवे विचार्युं के “ अहो जवदत्त तो स्वर्गे गया; हवे मारे व्रतनों परिश्रम शामाटे करवो? मारा जीवितने धिकार छे! केमके हुं अर्धी शण्णगारेदी प्राणप्रियानो त्याग करीने अर्हीं आव्यो बुं, माटे हवे तो घरे पाछो जठं. ” एम विचारीने संयमथी ब्रह्म मनवाळो थइ ते पोताना नगर तरफ चाव्यो. त्यां नगरनी वहारना उपवनमां एक वृद्ध स्त्रीने वीजी कांइक जरा आवेदी स्त्री साधे जोइने तेणे पूच्युं के “ हे मोडी! आ गाममां जवदेवनी स्त्री नागिद्वारा रहे ठे ते कुशळ ठे? ” ते सांजळीने कांइ जरा आवेदी स्त्री नागिद्वारा हती तेथी तेणे जवदेवने ओळखीने पूच्युं के “ हे मुनि! शुं तमेज नागिद्वारा पति छे? ” जवदेव बोड्यो के “ हा, तेज हुं बुं. मारा मोटा चाइ काळ करी स्वर्गे जवाथी जोगमां उत्सुक एवो हुं अर्हीं आव्यो बुं, माटे तुं मने नागिद्वारा खबर आप. ” ते सांजळी नागिद्वारा बोडी के “ हे महात्मा! हुंज ते नागिद्वारा छुं. मारा देहमां तमे शुं द्वावण्य जुओ ओ? ” इत्यादि घणी रीते तेने उपदेश कर्यो, तोपण जवदेवनी आसक्ति ओढी थइ नर्हीं, तेवामां नागिद्वारा साधे हती ते सखीना पुत्रे त्यां आवीने कहुं के “ हे माता! एक वासण द्वावो, एट्टे में प्रथम खाधेदी खीर हुं तेमां ओकी काहुं. मारे आज जमवानुं नोतरं आव्युं ठे, माटे हुं त्यां जइने जमी आवीश. पढी ज्यारे मने चूख द्वागशे त्यारे हुं ते ओकी काढेदी खीर खाइश. ” ते सांजळीने ते वृष्ठा बोडी के “ हे पुत्र! श्वानथी पण अधिक जुगुप्सा करवा द्वायक आ कार्य करवुं ते तने योग्य नथी. ” जवदेव पण बोड्यो के “ हे वालक! वमन करेद्वाने खायनी इच्छा करवाथी तुं श्वानथी पण हलको गणाइश. ” त्यारे नागिद्वारा बोडी के “ हे महात्मा! तमे एवुं जाणो ओ, छतां प्रथम वमन (त्याग) करेदी एवी जे हुं तेने हवे पाढा केम चाहो ओ? द्वाजता नथी? इर्गंधी एवा मारा देहमां सारं शुं जुओ ओ? ” इत्यादि नागिद्वारा युक्तियुक्त वाणीथी प्रतिबोध पाभेद्वो जवदेव फरीथी गुरु पास गयो, अने फरीथी चारित्र ग्रहण करी गुरु कहेला तपनो स्वीकार करी छेवटे अनशनथी काळ करीने सौधर्म देवद्वोकमां देवता थयो.

त्यांथी चवीने ते शिवकुमार थयो. त्यां दीक्षा लेवा उत्सुक ठतां ज्यारे मातापिताए तेने दीक्षानी आज्ञा आपी नर्हीं त्यारे घेर रहीने भावमुनि थइ नि-

(३५४) छपदेशप्रासाद जाषांतर-जाग ५ मो. स्तंज ३४ मो.

रंतर बहने पारणे आंविद्व तप करवा द्वाग्यो. एवी रीते चार वर्ष सुधी तप करी-
ने ते जावमुनि काळ करीने ब्रह्म देवदोकमां अद्भुत कांतिवाळो विद्युन्माळी दे-
वता थयो.

“ आ प्रयाणे जवदेवे प्रथम द्वाज्जाना वशाथी दीक्षा द्वाइने तेतुं इव्यथी
घणां वर्ष सुधी पाद्वन कर्तुं; पत्नी स्त्रीना वचनथी प्रतिबोध पामीने शुष्क व्रत धार-
ण कर्तुं, अने तेतुं प्रतिपाद्वन करी सद्गतितुं जाजन थयो. ”

इत्यह्यदिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ चतुर्विंशतितमस्तंजस्य
एकपंचाशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३५१ ॥

व्याख्यान ३५२ मुं

जंबुस्वामीतुं चरित्र.

गणाधिपेऽथ संप्राप्ते, पंचमे पंचमीं गतिम् ।

जंबुर्विकासधामास, शासनं पापनाशनम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ पांचमा गणधर मुधर्मास्वामी पांचमी गति (मोक्ष) पांम्ये
सते श्रीजंबुस्वामीए पापने नाश करनारा जैनशासननो विकास कर्थो. ”

श्रीजंबुस्वामीनी कथा.

एकदा वैजारगिरि उपर श्रीमहावीर स्वामी समवसर्था. ते सांजळीने श्रे-
णिक राजा सर्व समृद्धिथी त्यां जइ प्रचुने बांदी देशना सांजळवा वेठा. ते स-
जाभां चार देवीओ सहित वेठेळा कोइ अति देदीगमान कांतिवाळा देवने जो-
इने राजाए प्रचुने पूजुं के “ हे स्वामी ! सर्व देवोमां आ देव अति कांतिमान
ठे तेतुं शुं कारण ? ” त्यारे प्रचु बोळ्यां के “ पूर्वे तपाराज देशमां जवदत्त अने
जवदेव नामना वे जाइओ हता. तेमां मोटा जाइ जवदत्ते चारित्र ब्रह्मण कर्तुं ह-

तुं. पत्नी केटद्वेक काले जवदत्तना आग्रहथी जवदेवे पण अर्धी शणगारेडी ना-
गिह्या नामनी पत्नीनो त्याग करीने चारित्र ग्रहण कर्तुं. केटद्वेक वर्षे भवदत्त मुनि
स्वर्गे गया पत्नी जवदेव चारित्रथी जग परिणामवाळो थयो, तेने फरीथी नागिह्या-
एज स्थिर कर्यो. ते जवदेव मृत्यु पामीने सौधर्म देवद्वोकमां देवता थयो.

जवदत्तनो जीव स्वर्गथी चवीने विदेह क्षेत्रमां पुंरुरीकिणी नामनी पु-
रिमां वज्रदत्त नामना चक्रीनी यशोधरा नामनी राणीथी पुत्रपणे उत्पन्न थयो.
ते कुमार अनुक्रमे युवावस्था पाम्यो. त्यारे पिताए तेने घणी कन्याओ परणावी.
एकदा ते राजकुमार पोतानी स्त्रीओ सहित महेद्वना अगाशीमां वेठो हतो, ते
वरखते आकाशमां विचित्र वर्णवाळां वादळांओ तथा मेघ जोडने ते आनंद पा-
म्यो. क्लृणवारमां प्रचंड वायु वावा द्वाग्यो, एटद्वे सर्व वादळांओ अने मेघ वीर-
राडने जतो रह्यो. ते जोडने राजकुमारे विचार्युं के " आ वादळांओनी जेम यौवन,
धन, सौन्दर्य विगेरे सर्व अनित्य ठे. " एम निश्चय करीने गुरु पासे जइ तेणे दी-
क्षा दीधी. अनुक्रमे अवधिज्ञान पामी पृथ्वीपर विहार करवा द्वाग्या.

तेज विदेह क्षेत्रमां वीतशोक नामना पुरमां जवदेवनो जीव सौधर्म देवद्वो-
कमांथी चवीने शिवकुमार नामे राजपुत्र थयो. ते एकदा पोताना महेद्वना गवाक्षपां
वेठो हतो, तेवामां ते मुनि के जे पोताना पूर्वजन्मना जाइ हुता ते त्यांथी नीकळ्या.
तेने जोडने शिवकुमार अति हर्षे पाम्यो. पत्नी मुनि पासे जइ वंदना करीने तेणे पो-
ताना स्नेहर्तुं कारण पूव्युं. त्यारे ते ज्ञानी मुनिए पूर्वनी सर्वघात कही संजळवी.
ते सांजळीने ते दीक्षा लेवा उत्सुक थयो; परंतु मातपितानी आज्ञा नहीं मळवा-
थी ते खेद पामीने पौषधशाळांमां जइ निरंतर ढण तप करी पारणाने दिवसे आ-
चाम्द करवा द्वाग्यो. ए प्रमाणे चार वर्षे सुधी तप करी जावयतिपणुं स्वीकारी
त्यांथी काल करीने ब्रह्म देवद्वोकमां आ विद्युन्माही नामे देव थयो ठे. " ते सां-
भळीने श्रेणिक राजाए तेतुं जावि वृचांत पूव्युं, त्यारे श्री जिनेश्वर बोड्या के "आ-
जथी सातमे दिवसे आ देव चवीने आज नगरीमां ऋषज नामना श्रेष्ठीनी धारि-
णी नामनी स्त्रीना गर्जथी जंबु नामे पुत्र थयो. ते आ अवसर्पिणीमां ठेव्हा केवळी
थयो. " आ प्रमाणे जगवाननी देशना सांजळी सर्व जनो स्वस्थाने गया.

पत्नी सातमे दिवसे ते देव स्वर्गथी चवी धारिणीनी कुक्षिथी पुत्ररूपे उत्प-
न्न थयो. तेतुं मातपिताए जंबु नाम पारुथुं. ते अनुक्रमे युवावस्था पाम्यो. एकदा वैजा-

(३५४) उपदेशप्रभासद् जाषांतर-जाग ५ मो. स्तंज ३४ मो.

रंतर उदने पारणे आंविह तप करवा द्याग्यो. एवी रीते वार वर्ष सुधी तप करी-
ने ते जावमुनि काळ करीने ब्रह्म देवद्वोक्यां अद्भुत कांतिवाळो विद्युन्माळी दे-
वता थयो.

“ आ प्रमाणे जवदेवे प्रथम ह्यज्जाना वशयी दीक्षा दाने तेनुं इव्ययी
घणां वर्ष सुधी पादान् कर्युं; पत्नी स्त्रीना वचनयी प्रतिबोध पामीने शुष्क व्रत धार-
ण कर्युं, अने तेनुं प्रतिपादन करी सद्गतिनुं जाजन थयो. ”

इत्यह्मदिनपरिमितोपदेशप्रभासदष्टौ चतुर्विंशतितमस्तंजस्य
एकपंचाशदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३५१ ॥

व्याख्यान ३५२ मुं

जंबुस्वामीतुं चरित्र.

गणाधिपेऽथ संप्राप्ते, पंचमे पंचमीं गतिम् ।

जंबुर्विकासयामास, शासनं पापनाशनम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ पांचमा गणाधर सुधर्मास्वामी पांचमी गति (मोक्ष) पाम्ये
सते श्रीजंबुस्वामीए पापने नाश करनारा जैनशासननो विकास कर्यो. ”

श्रीजंबुस्वामीनी कथा.

एकदा वैजारगिरि उपर श्रीमहावीर स्वामी समवसर्या. ते सांजळीने श्रे-
णिक राजा सर्व समृद्धियी त्यां जइ प्रजुने वांदी देशना सांजळवा वेठा. ते स-
जायां चार देवीओ सहित वेठेला कोइ अति देदीमान कांतिवाळा देवने जो-
झे राजाए प्रजुने पूज्युं के “ हे स्वामी ! सर्व देवोमा आ देव अति कांतिमान
ठे तेनुं शुं कारण ? ” ल्यारे प्रजु बोळ्यां के “ पूर्वे तपाराज देशयां जवदत्त अने
जवदेव नामना वे जाइओ हता; तेमां मोठा जाइ जवदत्ते चारित्र ग्रहण कर्युं ह-

तुं. पत्नी केट्टोक काले जवदचना आग्रहणी जवदेवे पण अर्धी शणगारेखी ना-
गिह्वा नामनी पत्नीनो त्याग करीने चारित्र ग्रहण कर्युं, केट्टोक वर्षे भवदच मुनि
स्वर्गे गया पत्नी जवदेव चारित्रधी जग परिणामवाळो थयो, तेने फरीधी नागिह्वा-
एज स्थिर कर्यो. ते जवदेव मृत्यु पामीने सौधर्म देवद्वोकमां देवता थयो.

जवदचनो जीव स्वर्गधी चवीने विदेह क्षेत्रमां पुंरुरीकिणी नामनी पु-
रिमां वज्रदच नामना चक्रीनी यशोधरा नामनी राणीधी पुत्रपणे उत्पन्न थयो.
ते कुमार अनुक्रमे युवावस्था पाम्यो. त्यारे पिताए तेने धर्णी कन्याओ परणावी.
एकदा ते राजकुमार पोतानी स्त्रीओ सहित महेलनी अगाशीमां वेठो हतो, ते
वरवते आकाशमां विचित्र धर्णवाळां वादळांओ तथा मेघ जोझे ते आनंद पा-
म्यो. कृणवारमां प्रचरु वायु वावा द्वाग्यो, एट्ळे सर्व वादळांओ अने मेघ वीख-
राझे जतो रक्षो. ते जोझे राजकुमारे विचार्युं के “ आ वादळांओनी जेम यौवन,
धन, सौन्दर्य विगेरे सर्व अनित्य ठे. ” एम निश्चय करीने गुरु पासे जइ तेणे दी-
क्षा लीधी. अनुक्रमे अवधिज्ञान पामी पृथ्वीपर विहार करवा द्वाग्या.

तेज विदेह क्षेत्रमां वीतशोक नामना पुरमां जवदेवनो जीव सौधर्म देवद्वो-
कमांधी चवीने शिवकुमार नामे राजपुत्र थयो. ते एकदा पोताना महेलना गवाहमां
वेठो हतो, तेवामां ते मुनि के जे पोताना पूर्वजवना जाइ हुता ते त्यांणी नीकळ्या.
तेने जोझे शिवकुमार अति हर्ष पाम्यो. पत्नी मुनि पासे जइ वंदना करीने तेणे पो-
ताना स्नेहदुं कारण पूळ्युं. त्यारे ते ज्ञानी मुनिए पूर्वनी सर्ववात कही संजळावी.
ते सांजळीने ते दीक्षा लेवा उत्सुक थयो; परंतु मातपितानी आज्ञा नहीं मळवा-
धी ते खेद पामीने पौषशाळांमां जइ निरंतर ढळ तप करी पारणाने दिवसे आ-
चारुळ करवा द्वाग्यो. ए प्रमाणे वार वर्षे सुधी तप करी जावयतिपाणुं स्वीकारी
त्यांणी काळ करीने ब्रह्म देवद्वोकमां आ विद्युन्माखी नामे देव थयो ठे. ” ते सां-
भळीने श्रेणिक राजाए तेतुं जावि वृत्तांत पूळ्युं, त्यारे श्री जिनेश्वर बोध्या के “आ-
जधी सातमे दिवसे आ देव चवीने आज नगरीमां ऋषज नामना श्रेष्ठीनी धारि-
णी नामनी स्त्रीना गर्जधी जंबु नामे पुत्र थयो. ते आ अवसर्पिणीमां ठेव्हा केवळी
थयो. ” आ प्रमाणे जगवाननी देशना सांजळी सर्व जनो स्वस्थाने गया.

पत्नी सातमे दिवसे ते देव स्वर्गधी चवी धारिणीनी कुक्षिधी पुत्ररूपे उत्प-
न्न थयो. तेतुं मातपिताए जंबु नाम पारुथुं. ते अनुक्रमे युवावस्था पाम्यो. एकदा वैजा-

रगिरि उपर श्री सुधर्मा स्वामी समवसर्या. तेने नमवा माटे जंबुकुमार गयो. सुधर्मा स्वामीने बांदीने योग्य स्थाने बेसी अमृत जेवी लज्जल देशाना सांजळीने ते पोताना धर तरफ पावो कळ्यो. गापना दरवाजा पासे आवातां ते दरवाजे शत्रुने मारवा माटे चक्र विगेरे गोठवेळां हातां ते जोड जंबुकुमारे विचार्युं के “ कदाच आ मारण-चक्रादिक मारा उपर पने, तो हुं धर्म कर्या विना केवी गति पासुं ? माटे हुं पावो वळीने गणधर पासे जड जीवन पर्यंत ब्रह्मचर्यतुं पच्चखलाण तो दड आवुं. ” एम विचारी गणधर पासे जड ब्रह्मचर्यतुं पच्चखलाण दडने ते घेर आव्यो. पढी मात-पिताने तेणे कहुं के “ हुं आपनी आहाथी श्री सुधर्मा स्वामी पासे दीहा देवा इच्छुं तुं. ” आ प्रमाणेतुं कालकूटना जेवुं तेतुं वचन सांजळीने मातापिताए पुत्र-परना स्नेहथी मोह पापीने संयमनी घुष्करता विगेरेतुं वर्णन कर्तुं. तेना अनेक उत्तरो आपीने जंबुकुमारे मातपिताने निरुत्तर कर्या. एटवे फरीधी ते बोव्या के “ हे वत्स ! तारे माटे प्रथमथी नकी करी राखेळी आठ कन्याओने परणीने अमारा मनोरथ पूर्ण कर. पढी तारे गमे ते करजे. ” आ प्रमाणे कहेवामां तेना मातपिताए “ स्त्रीओना प्रेममां परवाथी पढी ए जड शकसे नहीं ” एवो निश्चय करिने तेने परणवानो आग्रह कर्यो. पढी मोय उत्सवथी जंबुकुमारे आठ कन्या-ओ साथे पाणिग्रहण कर्तुं. जंबुकुमारे परण्या पहेळां ते आठेने पोतानो मनोरथ कहेवराव्यो हतो. त्यारे ते आठेए कहुं हतुं के “ आ झोकमां अथवा तो परलोकमां पण अमारे तो जंबुकुमारज स्वामी ठे. शुं कुमुदिनी चंद्र विना बीजावरने कदापि इच्छे ठे ? ” एम कहिने ते जंबुकुमारने परणी हती. दाम थया पछी स्पृहा रहित जंबुकुमार वासगृह (शयनगृह)मां गयो: त्यां कामदेवथी पीनाती ते स्त्रीओ साथे विकार रहित कुमार वातो करवा द्याव्यो. ते वखते ते स्त्रीओए स्नेह वृद्धि पामे तेवी आठ वार्ताओ कही. तेना उत्तरमां कुमारे वैराग्य उत्पन्न थाय तेवी आठ वार्ताओ कही. हवे ते उपदेशाने समयेज पांचसो चोरो सहित प्रजव नामनो राज-पुत्र अक्खापिनी अने तालोदघाटिनी (ताळां लघाडे तेवी) विद्याना प्रजावथी जंबुकुमारना घरमां आवीने चोरी करवा द्याव्यो हतो. ते वखते कोड देवताए ते सर्वेने स्तंजित कर्या. एटवे प्रजवे विचार्युं के “ आ महात्माधीज हुं परिवार सहित स्तंजित थयो तुं. ” एम विचारिने सर्वे स्त्रीओने उत्तर प्रत्युत्तर आपीने समजा-वता जंबुकुमारने तेणे कहुं के “ हे महात्मा ! हुं आ उष्ट ज्यापार-चौर्यकर्मथी नि-

वृत्त थयो लुं. माटे मारी पासेथी आ वे विद्या द्यो अने तमारी स्तंजनी विद्या मने आपो. " ते सांजळीने जंबुकुमार बोव्यो के " हुं तो मातःकाळमांज आ गृहा-दिकना वंधननो त्याग करीने श्रीसुधर्मा स्वामी पासे दीक्षा लेवानो लुं, मारे तारी विद्यानी कांइ पण जरूर नथी. वळी हे जद्र ! में कांइ तने स्तंजित कर्यो नथी, पण कोइ देवताए मारा परनी जक्तियी तने स्तंजित कर्यो हुये, तेमज जवनी वृद्धि करे तेवी विद्याओ हुं लेतो के देतो नथी; पण समस्त अर्थने साथी आपनारी श्री सर्वज्ञापित ज्ञानादिक विद्यानेज ग्रहण करवाने हुं इच्छुं लुं. " एम कहीने तेणे चमत्कार पावे तेथी धर्मकथाओ तेने विस्तारथी कही. ते सांजळीने प्रजव बो-द्व्यो के " हे जद्र ! पुण्यथी प्राप्त थयेद्या जोगोने तमे शा माटे जोगवता नथी ?" जंबुकुमारे जवाब आप्यो के " किंपाक वृद्धना फळनी जेम अंते दारुण कष्टने आपनारा अने देखीताज मात्र मनोहर एवा विषयोने कयो राह्यो माणस जोगवे ? कोइ न जोगवे." एम कही तेणे प्रथम मधुविंजुतुं दृष्टांत कथुं. फरीथी प्रजवे कथुं के " तमारे पुत्र थाय ल्यारपछी दीक्षा लेवी योग्य ठे, केमके पिंर आपनार पुत्रर-हितने स्वर्गनी प्राप्ति थती नथी. " ते सांजळीने जंबुकुमारे हास्य करीने कथुं के " जो एम होय तो सूकर, सर्प, श्वान, गोधा विगेरेने घणा पुत्रो होय छे, तेथी ते-ओज स्वर्गे जाओ, अने वाल्याकस्थाधीज ब्रह्मचर्य पाळनारा स्वर्गे नही जाय. " आ प्रसंग उपर महेश्वर वणिकतुं दृष्टांत कही वताव्युं. पढी जंबुकुमारनी आठे स्त्रीओ अनुक्रमे बोळी. तेमां प्रथम मोटी समुद्रश्री बोळी के " हे स्वामी ! पुण्य-थी प्राप्त थयेदी आ ब्रह्मीनो त्याग करीने तमे केम चारित्र बोवा इच्छो ठे ?" जंबुकुमारे जवाब आप्यो के " बीजळीनी जेवी चपळ ब्रह्मीनो शो विश्वास ? माटे हे प्रिया ! ते ब्रह्मीने मूकीने हुं दीक्षा ग्रहण करवा इच्छुं लुं. " पढी बीजी पद्मश्री बोळी के " छए दर्शननो मत एवो छे के दानादिक धर्मथी उपकारी हो-वाने बीजे गृहस्थाश्रमीनो धर्म श्रेष्ठ छे. कथुं ठे के—

हितं जवद्वयस्यापि, धर्ममेतमगारिणाम् ।

पाहयन्ति नरा धीरास्त्यजन्ति तु ततः परे ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आ दानादिक गृहस्थीओनो धर्म वजे जवमां हितकारी होवाथी तेतुं धीर पुरुषो पाहन करे. ठे, अने कायर मनुष्यो तेने तजी दे ठे. ”

जंबुए कहुं के “ सावधतुं—पापयुक्त क्रियाओतुं सेवन करवाथी गृहीधर्म शी रीते श्रेष्ठ कहेवाय ? केमके गृही अने मुनिना धर्ममां भेरु अने सर्पव तथा सूर्य अने खद्योतना जेटहुं अंतर बे. ” पढी त्रीजी पद्मसेना बोली के “ कदलीना गर्भ जेवुं कोमळ तमारं शरीर संयमनां कष्टो सहन करवाने योग्य नथी. ” जंबुए कहुं के “ अरे ! कृतघ्नी अने कृष्णजंशुर एवा आ देह लपर बुद्धिमान पुरुष शी रीते प्रीति करे ? ” पढी चौथी कनकसेना बोली के “ पूवें जिनेश्वरोए पण प्रथम राज्यतुं पावन करी संसारना जोग जोगवीने पढी व्रत अंगीकार कर्युं हतुं, तो तमे शुं कोइ नवा मोक्षनी इच्छावाळा थया छे ? ” जंबुए कहुं के “ जिनेश्वरो अवधि-ज्ञानवाळा होवार्थी तेओ पोताना व्रत योग्य समयने जाणी गके ठे; माटे हाथी साथे गधेमानी जेम तेमनी साथे आपणी जेवा सामान्य मनुष्योनी शी स्पर्धा ? प्राणीओना जीवितरूपी महा अमूढ्य रत्नने कामरूप तस्कर अर्चित्यो आवीने मूळमांथी चोरी के ठे, तेथी ग्राह्या पुरुषो संयमरूपी पाथेय दाइने तेनावडे मोक्षपुरने पामे ठे के क्यां आ काळरूप चोरनो जरा पण जय होतो नथी. ” पढी पांचमी नभसेना बोली के “ हे प्राणनाथ ! आ प्रत्यक्ष अने स्वाधीन एवुं कुटुंबहुं सुख प्राप्त थयुं ठे, तेने जोनीने देह विनाना सुखनी (मोक्षसुखनी) शा माटे इच्छा करो ठे ? ” जंबुए जवाब आप्यो के “ हे प्रिया ! क्षुधा, तृषा, मूत्र, पुरीष अने रोगादिकथी पीमा पामता आ मनुष्यदेहमां इष्ट वस्तुना समागमथी पण शुं सुख ठे? कांइ नथी. ” पढी ठछी कनकश्री बोली के “ प्रत्यक्ष सुख पाम्या उतांतेने तर्जनि परोक्ष सुखनी बातो करवी ते फोगट ठे. जोगनी प्राप्ति माटे व्रत ग्रहण करवुं तो अ्यारे ते जोगज प्राप्त थया होय त्यारे व्रतना आचरणथी शुं ? खेतरमां दृष्टिथीज अन्न पाक्युं होय तो पढी कोण कूवामांथी पाणी खेंचीने पावानो प्रयास करे ? ” कुमारे तेने जवाब आप्यो के “ हे प्रिया ! तारी बुद्धि बराबर हनी रीते चाहती नथी. वळी आवुं बोलावार्थी तारं अदीर्घदर्शीपणुं मगट थाय ठे, अने ते अन्य जनने हितकारी थतुं नथी. केमके स्वर्ग तथा मोक्षने आपनार एवा आ मनुष्यदेहने जे माणसो जोगसुखमां गुमावे ठे, तेओ मूढाधन खानारानी जेम परिणामे अतिशय दुःखने प्राप्त थाय छे, माटे हे प्रिया ! जहदीथी नाश पामनारा एवा आ मनुष्यजन्मने पामनि हुं एवी रीते करीश के जेथी कोइ पण वस्त प-आचाप करवो न पने. ” पढी सानमी कनकवती बोली के “ हे नाथ ! ‘ हाथयां

रहेदा रसने ढोळी नाखीने पात्रना कांठा चाटवा ' ए कहेवतने तमे सत्य करी व-
तावो ढो. " जंबुए कहुं के "हे गौर अंगवाळी प्रिया ! जोगो हाथमां आव्या ढतां
पण नाश पामी जाय ठे, तेथी तेमां मनुष्योनुं स्वाधीनपणुं ठेज नहीं. ढतां जेओ
तेने हाथमां आवेदा माने ठे तेओने जूतनी जेवो भ्रम थयेद्व ठे एम समजवुं.
विवेकी पुरुषो पोतेज जोगना संयोगोनो त्याग करे ठे, अने जे अविवेकी पुरुषो ते-
नो त्याग करता नथी तेओनो ते भोगोज त्याग करे ठे. " पडी ढेद्वी (आठमी)
जयश्री बोद्वी के " हे स्वामी ! तमे सत्य कहो ढो, परंतु तमे परोपकार रूप उ-
चम धर्मने अंगीकार करनारा ढो, माटे जोगने इच्छया विना पण अमारापर
उपकार करवा माटे अपने सेवो. दृडो मनुष्योना तापने दूर करवा रूप उपका-
रने माटे पोते तापने सहन करे ठे. वळी द्वार समुद्रनुं पाणी पण मेघना
संयोगथी अमृत समान थाय ठे, तेथी रीते तमारा संयोगथी प्राप्त थयेद्व
जोग पण अपने मुखने माटे थडो. " कुमारे कहुं के " हे प्रिया ! 'भोगोथी ह-
ण मात्र मुख थाय ठे, पण चिरकाळ सुधी दुःख थाय ठे ' एवा परमात्माना
वचनथी मारुं मन तेनाथी निवृत्ति पाम्युं ठे, अने तेमां तमारुं पण कांइ
कव्याण होय एम मने जासतुं नथी. माटे हे कमळना जेवा नेत्रवाळी प्रिया !
तेवा प्राति अहितकारी जोगमां आग्रह करवो ते कव्याणने माटे नथी. कुं-
मनुष्योमां, कुदेवोमां, तिर्येचोमां अने नरकमां भोगी जनो जे दुःख पामे ठे
ते सर्व ज्ञानीज जाणे ठे. "

आ प्रमाणेनी कुमारनी वाणी सांजळीने ते आठे स्त्रीओ वैराग्य पामी,
एद्वे तत्काळ हाथ जोकीने बोद्वी के " हे प्राणनाथ ! तमे जे मार्गनो आश्रय
करो तेज मार्ग अमारे पण सेव्य ठे. "

ते वखते प्रजव विचार करवा हाग्यो के " अहो ! आ महात्मानुं विवे-
कीपणुं तथा परोपकारीपणुं केवुं ठे ? अने मारुं पापिष्ठपणुं तथा मूर्खपणुं केवुं
ठे ? आ महात्मा पोताने आधीन एवो पण दृढमीनो त्याग करे ठे अने निर्द्वज एवो हुं
तेज दृढमीनी अजिदावा करुं बुं, पण ते प्राप्त थती नथी. माटे हुं अत्यंत निं-
द्य बुं. मने अधर्मीने धिक्कार ठे ! " आवा विचारथी परिवार सहित वैराग्य पा-
मेलो प्रजव बोद्वो के " हे महात्मा ! मने आज्ञा आपो. मारे शुं करवुं ? " जं-

(३६०) उपदेशप्रासाद जापांतर—जाग ९ मो. स्तंज ३४ मो.

बुद्धुमारे जवाव आप्यो के “ जे हुं करुं ते तुं पण कर. ”

पढी प्रातःकाले संघ तथा चैत्यनुं पूजन करीने स्वजनोतुं सन्मान करीने कुमारे स्नान करी चंदननुं विलेपन कर्युं, पढी श्वेत वस्त्रो तथा सर्व अंगे अर्चकारो धारण करीने हजार पुरुषोए वहन कराती शिविकामां आरूढ थया. मार्गमां दीन पुरुषोने दान आपी रंजन करता हता, वाजित्रीथी आकाश शक्ति थतुं हतुं, अने अनाहत देवताए तेनो निष्क्रमणोत्सव कर्यो हतो. एवी रीते पोतानी आठ पत्नीओ, तेना मावापो, पोताना मावाप अने पांचसो चोरो सहित प्रभव राजपुत्र— ए सर्वनी साथे जंबुकुमार सुधर्मा स्वामीए पवित्र करेदा उपवनमां आव्या. त्यां शिविकाथी उतरीने गुरुने नमस्कार करी जंबुकुमारे विद्वांसि करी के “ कुटुंब सहित अमने पांचसो सत्तावीश जणने दीक्षा तथा तपस्या आपीने अनुग्रह करो.” एट्ठे सुधर्मा स्वामीए पोताना हाथथी तेने परिवार सहित दीक्षा आपी, अने प्रभवमुनि जंबुमुनिने शिष्य तरीके आप्या.

“ श्रीवीरस्वामीना निर्वाण पढी दश वर्षे सुधर्मा स्वामीए जंबुस्वामीने गणधरपदवी आपी, अने श्रीमहावीरना निर्वाण पढी चोसठ वर्षे जंबुस्वामीए प्रजवस्वामीने गणधरपदवी आपी. ”

इत्यह्निपरिमितोपदेशप्रासाददृशौ चतुर्विंशतितमस्तंभस्य
द्विपंचाशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३५२ ॥

व्याख्यान ३५३ मुं.

जाववंदनना फळ विषे.

स्वस्थानस्थोऽपि सद्भावात्, सांवः श्रीकृष्णानन्दनः ।

श्रीनेमिवंदनात् प्राप, फळं मुक्तिफलप्रदम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ श्री कृष्णानो पुत्र सांव पोताने स्थाने रहिने पण सद्भाव वने श्रीनेमीनाथने वंदन करवायी मुक्तिफलने आपनारं फळ पाय्यो. ”

सांवकुमारनी कथा.

छारका नगरीमां त्रण खंरुना स्वामी श्रीकृष्ण वासुदेव राज्य करता हुता. तेने रुक्मिणी विगेरे घणी ह्नीओ ह्ती. एकदा रुक्मिणीए स्वप्नमां वृषजोधी शोचता विमानमां पोताने वेठेडी जोड़. पडी ते स्वप्न तेणे श्रीकृष्णने कहुं, तपारे कृष्णे ‘ तने पुत्र थरो ’ एम कहुं. ते वाक्य रुक्मिणीए सत्यजामाने कहुं. ते सांभळीने क्रोधयी अरुण थयेडी सत्यजामा कृष्ण पासे जडेने बोडी के “ में पण आजे स्वप्नमां मोटो ह्स्ती जोयो छे. ” आ वाक्य तेनी चेष्टापरधी असत्य जाणीने कृष्णे कहुं के “ हे प्रिया ! परनी इर्यायी शा माटे खेद करे ठे ? ” तपारे बीजानी संपन्निने नही सहन करनारी सत्यजामा बोडी के “ मारं वाक्य सत्यज ठे. ” पडी ते वन्ने सपत्नीने परस्पर विवाद थयो, तेमां ठेवट तेमणे एवी सरत करी के “ जेनो पुत्र पहेलो परणे तेने बीजीए पोताना मस्तकना सर्व केशो लतारीने आपवा. ” आ बातमां कृष्ण तथा बळरामने साडी राख्या.

द्वैवयोगे ते वन्ने सपत्नीओए गर्भ धारण कर्यो. समय आवतां रुक्मिणीए प्रथम पुत्रने जन्म आय्यो. ते पुत्र अत्यंत कांतिमान होवायी कृष्णे तेतुं प्रद्युम्न एतुं नाम पारुंधुं. बीजे दिवसे सत्यजामाए पण पुत्रने जन्म आय्यो. तेतुं नाम जानु राखवामां आय्युं. अन्यदा धूमकेतु नामनो असुर पूर्वना बैरधी रुक्मिणीने धेर आवीने तेना पुत्रने वैताळ्य पर्वतपर लड गयो. त्यां एक शिखाप ते वाळ्ळने मूकीने ते असुर जतो रह्यो. तेवामां काळसंवर नामे कोइक विद्याधरनो

(३६५) लपवेशमासाद ज्ञापांतर-ज्ञाग ५ मो. स्तंज ३४ मो.

राजा त्यांथी नीकळ्यो. तेणे ते वाळक जोडने तेने लड पोतानी स्त्रीने आव्यो, अने पुत्र तरीके तेलुं पावन करवा मारुं.

अहीं श्रीकृष्णने पुत्रहरणनी खबर घतां तेना वियोगथी तेने पीमा थड. ते जोडने नारदमुनि श्रीसीमंघर स्वामी पासे गया. त्यां नारदना पृष्ठवार्थी स्वामीए धूपकेतुना हरणथी आरंजीने प्रद्युम्नतुं सर्व वृचांत कही वताचुं. ते सांजळीने नारदे कृष्ण अने रुक्मिणी पासे आवी प्रद्युम्नतुं सर्व वृचांत कहीने कहुं के “ पूर्वजवे रुक्मिणीए मयूरीनां इंरानो सोळ प्रहर सुधी वियोग कराव्यो हतो, ते कर्मथी तेनो पुत्र तेने सोळ वर्षे पात्रो मळो. ” ते सांजळीने रुक्मिणी हर्षित थड.

अहीं प्रद्युम्न युवावस्था पाम्यो. अन्यदा तेना स्वरूपथी मोह पामेडी ते काळसंवर विद्याघरनी स्त्री कनकमाळाए कामज्वरथी पीमा पामीने प्रद्युम्नने कहुं के “ हे ज्ञान्यवान ! मारी साथे जोग जोगव. ” ते सांजळीने खेद पामेडो प्रद्युम्न बोड्यो के “ हे माता ! आतुं बोडतुं तमने घटतुं नथी. ” ते बोडो के “ हुं. तारी माता नथी. मारा पतिने तुं कोइ स्थानेथी हाथ आव्यो डे, में तो तने वृत्तनी जेम वृष्णि पमाळ्यो डे. तेथी हुं तारी पासेथी जोगरूप फळ ग्रहण करवा इच्छुं डुं. मारी पासेथी तुं सर्वज विजय आपनारी गौरी अने प्रज्ञप्ती नामनी वे विद्याओ ग्रहण कर. ” त्यारे प्रद्युम्ने हा पाणीने तेनी पासेथी वने विद्या ग्रहण करी. पडी कनकमाळा बोडी के “ हे प्राणप्रिय ! हवे मारा देहपां व्याप्त थयेला कामज्वरतुं निवारण कर, अने पोतानी वाणीने सत्य कर. ” ते सांजळीने प्रद्युम्न बोड्यो के “ हे माता ! तमे मारा विद्यागुरु थडने आवी अयोग्य मागणी केम करो डे ? ” एम कहीने प्रद्युम्न नगरनी बहार गयो. ते बखते पोताना नखवने पोताना बहस्थळादिकतुं क्रोधथी निर्दय रीते विदारण करीने कनकमाळा पोकार करवा लागी अने मोटे खरे बोली के “ अरे पुत्रो ! दोनो, दोनो, आ छुष्ट जोगनी इच्छाथी मारी आवी कदर्थना करीने जतो रहो डे. ” ते सांजळी तेना पुत्रो प्रद्युम्ननी पाठळ शुच करवा दोड्या. प्रद्युम्ने विद्यावळथी ते सर्वने हण। नाख्या. पुत्रेने हणायेला सांजळीने तेनो पिता जाते शुद्ध करवा गयो. तेने पण प्रद्युम्ने क्रीडा मात्रमां जीतीने बांधी दीथो. त्यारे ते बोड्यो के “ हे पुत्र ! शा मडे मारी कदर्थना करे डे ? सत्य बोळ. ” त्यारे कुमार बोड्यो के “ हे पिता ! आ

तमारी स्त्री तारी नथी. हुं तेहुं चेष्टित कही शकुं तेम नथी. ”

आ प्रमाणे वात थाय ठे तेवामां अकस्मात् नारदे त्यां आवीने प्रद्युम्न कुमारने कहुं के “ हे कुमार ! तारा पिता कृष्ण अने तारी माता रुक्मिणी तारा वियोगथी पीडा पामे ठे. वळी तारी ओरमान मातानो पुत्र जानुकुमार जो प्रथम परणेशे तो सरत प्रमाणे तारी माताने पोतानी वेणी कापीने तेने आपवी परुशे, अने केश अपवाना कष्टथी तथा तारा वियोगना शोकथी दुःखी थयेळी तारी माता तारा जेथो पुत्र ठतां पण मरण पामशे. ” ते सांभळीने हर्ष पामेळो प्रद्युम्न विमानमां वेसीने नारदनी साथे चारकाना लपवनमां आव्ये. पळी विमान सहित नारदने त्यांज मूकीने प्रद्युम्ने वेप परावर्तन करी जानुना विवाह माटे आण्णेळी कन्यालुं हरण कर्तुं, अने तेने नारद पासे मूकी. पळी श्रीकृष्णना लघानेने विधाना वळथी पुष्प, फळ अने पत्ररहित करी दीयुं; तथा विवाहने माटे एकठां करेळां जळ, घास विगेरेने पण विद्याना वळथी अदृश्य कर्या. पळी एक मायावी अश्व वनावीने तेने गाम बहार खेडाववा लाग्यो. ते अश्वना वेगने जोवानी इच्छाथी जानुकुमार तेनी पासेथी ते अश्व मागीने तेनापर चढ्यो, अने तेने खेडाववा लाग्यो. एट्ठे प्रद्युम्ने विद्यावरे तेने अश्वपरथी पारुी नांख्यो, ते जोडने दोको जानुने हसवा लाग्या. पळी प्रद्युम्न ब्राह्मणनो वेप धारण करीने गाममां गयो. त्यां कोड वेपारीनी दुकाने लजेळी सत्यजामानी कुब्जा दासीने मुष्टि मारीने सरळ अने स्वरूपवाळी करी ठीथी. एट्ठे ते दासी तेने बहु मानथी सत्यजामाने घेर तेनी गड, अने सत्यजामाने पोतानी वात कही संजळावी ते ब्राह्मणनी श्लाघा करी. ते सांजळीने सत्यजामाए ते ब्राह्मणने नमीने कहुं के “ हे विप्र ! मने रुक्मिणी करतां अधिक रूपवान करो. ” त्यारे ते बोड्यो के “ तमे प्रथम शिरमुंरुन करावीने जीर्ण वत्नो धारण करी एकांत स्थळे वेसी आ मंत्रनो जप करो, एट्ठे तमारं इच्छित थशे. ” ते सांजळीने सत्यजामाए ते प्रमाणे करीने जाप जपवा मांड्यो.

पळी प्रद्युम्न रुक्मिणीने घेर जडें कृष्णना सिंहासनपर वेडो. ते जोडने रुक्मिणी बोळी के—

कृष्णं वा कृष्णजातं वा, विना सिंहासनेऽत्रहि ।

अन्यं पुमासमासीनं, सहंते नहि देवता ॥

“ आ सिंहासनपर कृष्ण अथवा तेना पुत्र सिवाय बीजो कोइ बेसे तो ते देवताओ सहन करी. शकता नथी. ” त्यारे ते बोव्यो के “ हुं महा तपस्वी छुं. सोळ वर्षे आज पारणाने माटे हुं अर्ही आच्यो छुं. तेथी तमे मने पारणुं करावो, नर्हीतो हुं सत्यजामाने, घेर जइश. ” त्यारे रुक्मिणीए तेने क्षीर खावा आपीने विद्वानि करी के “ हे पूज्य ! मने देवताए कछुं छे के सोळ वर्षे तारो पुत्र नने मळशे, ते हजु सुधी आच्यो नथी, मने पुत्रवियोगतुं बहु दुःख ठे. ” त्यारे ते बोव्यो के “ मारे मारी मातानो वियोग छे पण शुं करीए ? परंतु ज्योतिष शास्त्रने आधारे हुं कहुं छुं के—आपण वनेतुं विरहदुःख धोरानाज काळमां नष्ट थशे. तमे मने आ क्षीर खावा आपी छे ते मने जावती नथी. तेथी श्रीकृष्णने माटे कोददा मोदक मने आपो. ” त्यारे ते बोव्ही के “ ते मोदक कृष्णनेज खावा दायक ठे, बीजाने ते मोदक जरे, तेवा नथी. ” तेणे कहुं के “ तपस्वीने शुं दुर्जर ठे ? ” ते सांजळी शंका सहित रुक्मिणीए एक मोदक तेने आप्यो. ते खाइने तेणे बीजो माग्यो. एम वारंवार मागी मागीने खातां सर्व मोदक खाइ गयो. अनुक्रमे पात्र खाव्ही, थइ गयेतुं जोइने ते बोव्ही के “ हे मुनि ! तमे तो अति बळवान जणाओ ठो, केमके आटददा बधा मोदक खाधा तोपण दस थपा नर्ही. ”

अर्ही सत्यजामा एकांतमां बेसीने जप करती हती. तेनी पासे आषीने तेना सेवकोए कछुं के “ विवाहने माटे एकठी करेव्ही सर्व सामग्री तथा कन्याने कोइ देव हरण करी गयो जणाय ठे. ” ते सांभळीने ते अत्यंत खेद पायी. पढी क्रोधथी तेणे रुक्मिणीना केश द्याववा माटे दासीओने टोपव्ही आपीने रुक्मिणीने घेर मोकव्ही. ते दासीओए आषीने रुक्मिणी पासे केश माग्या. त्यारे ते माया साधुए मायाथी दासीओना मस्तकना केशथीज ते टोपव्ही जरी आपी. दासीओए पोतानां शिर मुंरुन थयां ते जाएयुं नर्ही. पढी ते दासीओ केश झइने सत्यजामा पासे आषी. त्यां तेओनेज मुंरित थयेव्ही जोइने अति खेद पायेव्ही सत्यजामा साव्ही राखेव्हा कृष्ण पासे जइने क्रोधथी बोव्ही के “ मने रुक्मिणीना केश अपावो. ” कृष्णे कछुं के “ प्रथम तुंज मुंरित थइ ठे, हवे बीजीने शामाटे विरूप करवा इच्छे ठे ? ” ते बोव्ही के “ हास्य करवाथी सर्युं अर्थात् हांसी न करो. मने तेना केश अपावो. ” त्यारे कृष्णे केश माटे बळरामने रुक्मिणी पासे मोक-

ध्या. त्यां प्रद्युम्ने करेतुं कृष्णतुं स्वरूप सिंहासनपर वेठेद्व जोडने द्यज्जा पामी वळराम पाठा फर्या. पाठा आवीने जुए ठे तो त्यां पण कृष्णाने जोया. एटळे वळरामे कहुं के “ तमे वे रूप करीने मने द्यज्जित कर्यो. ” कृष्ण बोड्या के “ हुं सोगन पूर्वक सत्य कहुं लुं के हुं त्यां गयोज नथी. ” त्यारे सत्यभामाए कहुं के “ सर्वत्र तमारंज चेष्टित जाणाय ठे. ” ते सांजळीने विद्वखा थयेद्या कृष्ण रुक्मिणीने घेर आव्या. तेज वखते नारदे आवीने कृष्ण तथा रुक्मिणीने कहुं के “ जोणे अहीं कृष्णतुं रूप कर्युं हतुं तेज तमारो पुत्र आ प्रद्युम्न ठे. ” ते सांजळीने तरतज प्रद्युम्न मातापिताना चरणमां नपीने हाथ जोडी बोड्यो के “ हुं तमारो पुत्र ज्यां सुधी सर्व यादवोने कांडक अपूर्व चमत्कार न वतातुं त्यांसुधी तमे मौन रहेजो. ” ते सांजळीने ते वझेए तेने आदिंगन करीने तेंतुं वचन स्वीकार्युं.

पडी प्रद्युम्न पोतानी माताने रथमां वेसादीने चाड्यो, अने शंख वगादीने यादवोने होज पमाडतो सतो ते बोड्यो के “ हुं आ रुक्मिणीतुं हरण करुंलुं, तेथी जो कृष्णतुं वळ होय तो तेनी रक्षा करो. हुं एकलोज सर्व वैरीत्रोनो नाश करवा समर्थ लुं. ” एम बोड्यतो ते गाम बहार नीकळ्यो. ते वखते कृष्णे विचार्युं के “ जरूर आ कोड मायावी मने पण डेतरिने मारी पत्नीतुं हरण करी जाय ठे, माटे मारे तेने हणवो जोडए. ” एम विचारीने सर्व आयुधो अने सैन्य सहित ते तेनी पाठळ गया. प्रद्युम्ने तरतज सर्व सैन्यने जग्न करी दडने हाथीने दांतरहित करे तेम कृष्णाने पण शस्त्ररहित करी दीधा, तेथी कृष्ण खेद पामवा द्याग्या. एटळे तेज वखते नारदे आवीने तेनो संशय दूर कर्यो. पडी प्रद्युम्न आवीने पिताना चरणमां पड्यो अने बोड्यो के “ हे पिता ! मारो अपराध क्षमा करो. में मात्र कौतुकने माटेज आ चमत्कार वताव्यो ठे. ” पडी कृष्णे हर्ष पूर्वक मोटा लत्सवथी पुत्रने पुरप्रवेश कराव्यो.

ए अवसरे डुर्योधने आवीने कृष्णाने कहुं के “ मारी पुत्री अने तमारो पुत्र जामुनी बहु (तमारी स्तुषा) तेंतुं कोडए हरण कर्युं ठे, तेथी तेनी शोध करो. ” कृष्णे कहुं के “ झुं करीए ? घणी शोधी पण कांड पत्तो द्यागतो नथी. ” एम कहीने खेद पामेद्या पिताने जोडने प्रद्युम्न बोड्यो के “ हुं हमणा मारी विद्याथी तेने शोधीने अहीं दातुं लुं, तमे खेद करशो नहीं. ” एम कहीने तरतज ते कन्याने ते दड आव्यो. पडी कृष्णे तथा डुर्योधने कहुं के “ हे प्रद्युम्न ! तुंज

आ कन्याने परण. " ते बोव्यो के " ते योग्य नहीं. जालुकुमारनेज परणावो. " आ प्रकारनो तेनो उदार आशय जोड़ने अनेक विद्याधरोए तथा राजाओए प्र-
द्युम्नने पोतपोतानी कन्याओ आपी.

एकदा सत्यजामाने अति कृश अने दुःखित जोड़ने कृष्णे तेने पूछुं के " केम तने शुं दुःख ठे ? " त्यारे ते बोली के " प्रद्युम्न जेवा पुत्रने हुं इच्छुं हुं. " कृष्णे कहुं के " तारी चिंता हुं दूर करीश. " पत्नी कृष्णे चतुर्थ तप करीने हरिषेगपेवि देवतुं आराधन कर्तुं, एट्ठे तेणे प्रगट यज्ञे इच्छित पुत्रने आपनारो हार तेने आप्यो अने अदृश्य थयो. ते हारप्राप्तितुं स्वरूप प्रद्युम्नना जाणवामां आवुं, एट्ठे तेणे मायार्थी जांबूवती माताने सत्यजामा जेवी करीने कृष्णपासे मोकली. हरिए तेना कंठमां ते हार नांखीने तेनी साथे क्रीडा करी. ते बखते दै-
वयोगे स्वर्गमांथी च्यवीने कोइ देवता जांबूवतीनी कुक्षिमां अवतयो. पत्नी हर्षपाप-
ती जांबूवती पोताना महेदमां गइ. धोमीवारे सत्यभामा जोगने माटे कृष्ण पासे आवी. त्यारे कृष्णे विचारुं के " अहो ! आ स्त्री हजु तृप्ति पापी नथी, तेथी फरीने आवी जणाय ठे. स्त्रीओने कामनी शांति होती नथी ते वात सत्य छे. " एम विचारिने तेनी साथे पण तेणे क्रीडा करी. ते समय जोड़ने प्रद्युम्ने भंजा व-
गामी, जेथी कृष्ण होज पाग्या. पत्नी तेणे सत्यजामाने वहुं के " तारे पुत्र थये. " प्रातःकाले जांबूवतीना कंठमां पेदो हार जोड़ने कृष्णे विचारुं के " खरेखर गइ रात्रे प्रद्युम्नेज आ प्रपंच रच्यो होय एम जणाय ठे. " एम विचारी कृष्ण मौनज रहा. अनुक्रमे समय आवतां जांबूवतीए सांव नामना पुत्रने जन्म आप्यो, अने सत्यजामाए जीरुक नामना पुत्रने जन्म आप्यो. वने कुमारो अनुक्रमे वृद्धि पापी बालक्रीडा करवा द्याग्या. तेमां सांव जीरुकने हंमेशां ष्ठीवरावतो. तेथी एकदा सत्यजामाए कृष्णने कहुं के " मारा पुत्रने निरंतर सांव ष्ठीवरावे ठे. " कृष्णे ते वात जांबूवतीने कही के " तारो पुत्र अन्यायी संजळाय ठे. " जांबूवती बोली के " ना, मारो पुत्र तो न्यायी ठे. " कृष्णे कहुं के " आपणे तेनी खात्री करशुं. " पत्नी कृष्णे आजीरतुं (जरवारतुं) रूप दीधुं, अने जांबूवतीने आजीरीतुं रूप देवरावुं. पत्नी दहीं वेचवाना मिषथी चादता चादता ते वने पुरना दरवाजा पासे आव्या. त्यां सांवे तेमने जोया. एट्ठे तेणे आजीरीने कहुं के " अहो आव, मारे दहीं देवुं ठे. " एम कहीने तेने एक शून्य घरमां बइ जइने सांव कांइक कहेवा द्याग्यो,

त्यारे ते वधेण पोतातुं रक्खु अकस्मात् प्रगट कर्युं. ते जोडने सांव वज्जा पामी जतो रखो. पत्नी कृष्णे जांबूवतीने कर्तुं के "तारा पुत्रनो चेष्टा तें प्रत्यक्ष जोड?" तेवोड्डी के "मारो पुत्र तो जोळो डे, आ तो तेनी वाळक्रीना छे." कृष्णे कर्तुं के "खरी वात डे, सिंहण पोताना वाळरुने भञ्ज ने सौम्यज माने डे. " पत्नी वीजे दिवसे सांव हाथ-यां एक खीट्ठो राखीने चांटायां जतां कृष्ण तथा सर्व दोको सांजळे तेम वोड्यो के " गड कावनी मारी वात जे प्रगट करये तेना मुखयां आ खीट्ठी मारवी डे. " ते सांजळीने कृष्णे तेने गाप बहार जता रहेवानो हुकम कर्यो. त्यारे सांव प्रद्युम्न पासथी केट्ठीक घिया शीखीने नीकळी गयो. पत्नी जीरुने प्रद्युम्न हंमेवां पीना करवा द्याग्या. एट्ठे तेने सत्यभामाए कर्तुं के " हे शठ ! तुं पण सांवनी जेय केम गाममांथी जतो नयी ? " प्रद्युम्न वोड्यो के " हे माता ! क्यां जाउं ? " ते वोड्डी के "रमजानमां." फरीथी तेणे पृथुं के "हे माता ! हुं पाठो क्यारे आवुं ? " ते वोड्डी के "ज्यारे हुं सांवने हाथ पकनीने गाममां आवुं त्यारे तारे आवुं. " ते वोड्यो के " बहु सारं. आपनी आज्ञा मारे प्रमाण डे. " एम कही प्रद्युम्न सांवनी पास गयो. पत्नी सत्यभामा अत्यंत हर्ष पामी, अने पोताना पुत्रने योग्य एवी नवाण कन्याओ तेणे एकडी करी (मेळवी); सो कन्याओ पुरी करवाना विचारथी ते एकने मांटे शोध करवा लागी, पण कयांइ मळी नही. आ वात प्रद्युम्नना जाणवामां आवी. तेथी ते मायावने जितशत्रु नामनो राजा बन्यो, सांवने पोतानी कन्या वनावी, अने मायावी सैन्य वनावुं. एवी रीते ते द्वारकानो बहार आवी पराव नांखीने रखो. ते वात सत्यभामाए सांभळी, एट्ठे तेणे ते कन्यानी मागणी करी. त्यारे जितशत्रु राजाए कर्तुं के " जो मारी पुत्रीने सत्यजामा पोते हाथे पकनीने गाममां वड जाय, अने विवाह वखते मारी कन्यानो हाथ जीरुकना हाथ उपर रखावे तो हुं मारी कन्या आवुं. " ते वात सत्यभामाए कत्रुल करी. पत्नी ते कन्याने हाथे पकडीने सत्यभामा गाममां वड जवा लागी; ते वखते सर्व पौरजनो सांव अने प्रद्युम्नने जोडने कहेवा द्याग्या के "अहो ! पोताना पुत्रनो विवाहोत्सव होवाथी सत्यजामा सांव प्रद्युम्नने मनावीने घेर लइ जाय छे. " पत्नी सत्यजामाने घेर जडंन चतुर बुद्धिवाळा सांवे जीरुकनो जमणो हाथ पोताना डावा हाथ उपर राखीने

१ सत्यभामा जितशत्रु राजा ने तनी कन्यालु रूप देखती हती अने नगरजनो तेने घाव प्रद्युम्नने रूपे देखता हता. ते तेनी दिशानो चमकार हतो.

पकरुथो, अने नवाणु कन्याओना जमणा हाथने पोताना जमणा हाथयी पकरुथा. एवी रीते युक्तिधी एण कन्या साथे फेरा फरीने सर्व कन्याओने सांव परायो. पडी ते कन्याओ साथे सांव वासगृहमां गयो. तेनी पाळळ जीस्क आव्यो. एटझे सांवे तेनी पासे पण पोतातुं मूळ स्वरूप प्रगट करी शुकुटी चरुावीने जोरुं, तेथी भय पामीने जीस्क जाण्यो अने माता पासे जडने ते वात करी. एटझे गाजर्री वनेडी सत्यनामा वासगृहमां गइ. तेने पण सांवे मूळ रूप वताव्युं; एटझे ते क्रोध-धी बोडी के “ अरे घृष्ट ! तने अही कोणे आण्यो ? ” त्यारे सांव बोड्यो के “ हे माता ! तमेज मने गाममां लाव्या डो, अने आ नवाणु कन्याओ साथे पण तमेज मने परणाव्यो डे. ते वावतमां आ सर्व पौरजनो साङ्गी डे. ” ते सांजळीने भामाए पौरजनोने पूळ्युं, त्यारे तेओए सांवतुं वचन सत्य कळुं. आवी सांवनी अ-कलित माया जोडने अत्यंत रोषानुर थयेडी जामा द्वाचार थडने निश्वास मूकी पोताना गृहमां गइ. आवी रीते डळना वळधी सांव नवाणु ह्मीओनो पति थयो. सर्वे यादवो सांव तथा प्रद्युम्नने सर्वोत्कृष्ट मानवा लाग्या.

एकदा कोइ राजाए श्रीकृष्णने एक जातिमान अश्व जेट तरीके मोकव्यो. ते वस्तते सांव अने पादक ए वे पुत्रोए आवीने पिता पासे ते अश्वनी मागणी करी. एटझे कृष्णे कळुं के “ काळे तमारा वेमांथी जे श्रीनेमीनाथने प्रथम वंदना करणे तेने आ अश्व हुं आपीश. ” पडी पादक कुमारे तो रात्रिना पादके पदारे डरुने मोटेथी शङ्क करीने पोताना शृत्योने उठाड्या, अने तेमने तैयार करी साथे दडने प्रातःकाळ थतां सौथी प्रथम जडने प्रचुने वंदना करी. पडी त्यांथी पाछे आर्वीने पिताने ते वात करीने अश्व माग्यो. त्यारे कृष्णे कळुं के “ प्रचुने पूडीने पडी आपीश. ” अही मध्य रात्रि गया पडी सांव जाग्यो हतो; पण ते पापनीरु होवाथी पोताने स्थानेज रहीने जगवानतुं ध्यान करी तेने नम्यो. प्रातः काळे समय थतां सर्वे प्रचुना समवसरणमां गया. प्रचुने वंदना करीने कृष्णे पूळ्युं के “ हे स्वामी ! आज्ञे आपने प्रथम कोणे वंदना करी ? ” प्रचु बोड्या के आज्ञे अव्यवंदनथी पाळक कुमारे प्रथम अमने वांछा हता अने सांवकुमारे जाव वंदनथी प्रथम वांछा हता. ” ते सांजळीने कृष्णे सांव कुमारने ते अश्व आप्यो. अन्यदा प्रचुनी देशनाथी प्रतिबोध पामीने सांव तथा प्रद्युम्नने दीक्षा ग्रहण करी.

व्याख्यान ३५४ मुं. जव्य प्राणी प्रयत्नवडे प्रतिबोध पामे ठे ते विषे. (३६९)

अने अनुक्रमे गिरनार पर्वत उपर^१ मुक्ति पाम्या.

“सांवे प्रचनुं आंतर ध्यान कर्तुं तेथी ते वंदनतुं फळ पाम्यो, अने पावके साक्षात पचुने वांघ्या व्रतां पण ते फळ पाम्यो नहीं; माटे पंडित पुरुषो वाह्य विधि करतां आन्त्यंतर विधिने वळ्वान माने ठे.”

इत्यद्भ्यदिनपरिमितोपदेशासादृष्टौ चतुर्विंशतितमस्तंजस्य
त्रिपंचाशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३५३ ॥

व्याख्यान ३५४ मुं.

जव्यप्राणी प्रयत्नवडे प्रतिबोध पामे ठे ते विषे.

चिद्वलणया बहूपायैः, स्वस्वामी प्रतिबोधितः ।

समानधर्मश्रद्धाजिर्दपतित्वं च शोचते ॥ १ ॥

जावार्थ—“चेद्वणा राणीए घणा उपायथी पोताना स्वामीने प्रतिबोध पमाड्यो हतो, केमके समान धर्मनी श्रद्धाथीज दंपतिपणुं शोचे ठे. ”

श्रेणिक राजानी कथा,

राजगृह नगरमां श्रेणिक राजा राज्य करतो हतो. ते बौधधर्मनो रागी हो-
वार्थी बौध सायुत्रोनी निरंतर उपासना करतो, हंमशां बौधावयमां जइने श्रद्धापूर्व-
क तेनो धर्मोपदेश सांजळतो, अने पत्नी घेर आवीने पोतानी चेद्वणा राणी पासे
बौध धर्मनी नित्य प्रज्ञंसा करतो. बौध गुरुए पोताना शिष्यवर्गने एतुं समजावी रा-
ख्युं हतुं के “ ज्यारे हुं प्रजातसमये प्रच्छन्न जूमिगृह (जौरा)मां जइने वेसुं,

१ सिद्धान्त उपर भाववा डुगरे साडी आठ कोड मुनि साये फगण छदि १३ शे सिद्धिपद पाम्यानो
दाश्रुंजय महत्सामिकमा उल्लेख छे.

त्यारे तमारे मारा दर्शन माटे आवेव्हा राजादिक प्रत्ये कहेतुं के—गुरु तो हमेशां इन्द्रादिकने उपदेश करवा माटे स्वर्गमां जाय ठे, अने पाठा त्यांथी अर्हीं आवे ठे.” एकदा श्रेणिक राजा त्यां आव्या,त्यारे तेणे गुरुने देख्या नर्हीं. एदळे तेना शिष्यो-ने पूछुं के “ गुरु क्यां छे ? ” तेओ बोड्या के “ गुरु तो आकाशमार्गे इन्द्रनी पासे गया ठे. ” ते वार्ता राजाए चेद्वणा पासे आवीने तेने कही, पण श्रावककुळ-मां उत्पन्न थयेव्ही चेद्वणा जन्मधीज जैनधर्मी होवाथी गजाना वचनपर तेने वीद्व-कुळ श्रद्धा आवी नर्हीं. एक दिवस राजा आग्रहथी चेद्वणाने पण साथे द्वाङ्गेनै वौध गुरुना मकाने गयो. त्यां जती वखते चेद्वणाए पोताना सेवकोने ठानी रीते शीखवी राखुं के “ ज्यारे अमे वौष्ठाद्वयमां वेसीए त्यारे राजा न जाणे तेम तमारे ते वौधाद्वयमां पाठळना जागथी अग्नि सळगाववो. ” अर्हीं राजा तथा राणी शिष्यना मुखथी गुरुहुं स्वर्गमां गमन आगमन सांचळीने थोनीवार त्यां वेठा. त्यारे राणीए राजाने कहुं के “ हे स्वामी ! आजे तो आपणे थोनीवार वधारे अर्हींज वेसीए, अने स्वर्गथी उतरता गुरुने जोडने पडी जइए. ” ते वात अंगीकार करीने राजा राणी सहित त्यां वेठो, तेवामां तो ते मकानमां अग्नि द्वागवाथी जयज्वांत थयेव्हा ते वौष्ठाचार्य एकदम भूमिग्रहमांथी नीकळीने वहार आव्या. त्यां राजा तथा राणीने जोडने नीचुं मुख राखी द्वाजित थया. एदळे राजाए पूछुं के “ हे गुरु ! आजे तमे स्वर्गमां गया हता के नर्हीं ? ” गुरु बोड्या के “ ना, आजे तो हुं स्वर्गे गयो नथी, पण हमेशाना अज्यासथी शि-ष्योए तमने स्वर्गे गयानुं कहुं हशे. ” पडी राजा राणी सहित पोताना महेद्वमां आव्यो, पण राजाना मनमां अनेक तर्कवितर्क थवा द्वाग्या; तेथी राजाए राणीने पूछुं के “ आजे थयुं शुं ? अकस्मात अग्नि क्यांथी प्रगटी नीकळ्यो ? मने तो तें अग्नि मूकाव्यो होय एम जणाय ठे. ” त्यारे चेद्वणा बोड्यी के हे स्वामी ! एक वार्ता कहुं ते सांचळो—

“ कांइ एक गाममां वे वाणिया रहता हता. ते वनेनी स्त्रीओ एक साथे गर्जिणी थइ, त्यारे तेमणे परस्पर निश्चय कर्यो के “ आपणी स्त्रीओमां एकने पुत्र अने एकने पुत्री थाय तो ते वनेनो विवाह करवो. आ प्रयाणे निश्चय करीने परस्पर ते सरत दार्वी लीधी. पडी समय आवतां एक स्त्रीने पुत्री थइ अने बी-ज्जिने सर्प अवतर्यो. ते वने अलुक्रमे युवावस्था पाम्या, त्यारे सर्पना पिताए राजानी समक पोतानो देखे वतावी न्याय करावीने ते सर्प साथे पेलानी कन्यानो विवाह

व्याख्यान ३६४ मुं. जव्य माणी प्रयत्नवने प्रतिबोध पामे ठे ते विषे. (३७१)

कराव्यो. रात्रे ते दंपती शयनशुद्धमां गया. त्यां जूदा जूदा पदंगपर सुता. तेचामां ते सर्पना शरीरमांधी एक दिव्य कांतिमान पुरुष नीकळ्यो. तेणे ते कन्या साथे क्रीडा करी. पडी ते पाडो तेज सर्पना शरीरमां समाड गयो. ए प्रमाणे हमेशां थवा द्वाग्युं. ते वात ते स्त्रीए पोताना स्वजनोने कही, त्यारे एक लब्धद्वद् (बुद्धिमान) पुरुषे कळुं के “ ज्यारे ते सर्पना कळेवरने मूकीने कन्यानी साथे क्रीडा करवा जाय त्यारे ते सर्पना कळेवरने तत्काळ अग्निथी वाळी मूकवुं. एटळे ते सर्पना कळेवर विना शेमां प्रवेश करशे ? पडी ते तेज दिव्य स्वरूपे रहेशे. ” ते सांजळीने कन्याना आण्णजोए ते प्रमाणे कर्तुं; तेथी ते देवकुमार तेज स्वरूपे रळो. ” आ प्रमाणे हे स्वामी ! ज्यारे तमारा गुरु हमेशां स्वर्गे जता हशे, त्यारे ते दिव्य अने मळादिक रहित एवुं देवना जेवुं नवीन शरीर करीने जता हशे अने मूळ देहने शवरूपे अहीं मूकी जता हशे, ते विना जवाय नहीं; तेथी में एवा हेतुथी अग्नि मूकाव्यो हतो के जो तेतुं मूळ शरीर सर्पना कळेवरनी जेम जस्म थड जाय, तो तेना दिव्य स्वरूपतुंज हमेशां सर्वने दर्शन थाय, एटळे बहु श्रेष्ठ थाय. केमके दोकोत्तर रूपतुं दर्शन अति दुर्लभ ठे. पण ते मारो अजिप्राय पार पळ्यो नहीं, अने अग्निनी ज्वाळाथी पराजव पामेळा ते तो घरमांधीज विहळ वचन अने वदनवाळा व्हार नीकळ्या. माटे हे राजा ! स्वर्गे गपनागमननी सर्व वात असत्यज मानवा योग्यठे.” आ प्रमाणे राणीए कहेव्ह युक्ति सांजळ्या ठतां पण धूर्तना वचनथी व्युद्ग्राहित थयेळा चित्तवाळानी जेम राजाए जरा पण बौध्दगुरूपरना दृष्टिरागनो त्याग कर्चो नहीं. कळुं ठे के—

कामरागस्नेहरागावीषत्करनिवारणौ ।

दृष्टिरागस्तु पापीयान्, दुरुच्छेद्यः सतामपि ॥ १ ॥

“ कामराग अने स्नेहराग ए बेने निवारण करवामां बहु थोनी महे-
नत पने ठे, तेतुं निवारण सहजे थड शके ठे; पण पापिष्ठ एवो दृष्टिराग तो सत्पु-
रुषोथी पण दुःखे तजी शकाय तेवो-ठेदाय तेवो ठे. ”

अन्मदा राजाए बौध्दगुरुने जोजन माटे निमंत्रण कर्तुं. ते जमवा आख्या
त्यारे राणीए तेनां छपारह (पगरखां) पोताना सेवक पासे गुप्त रीते मंगावी तेना
सूक्ष्म ककना करी तेतुं चूर्ण शक दिगेरेमां खबर न पने तेम जेळवी दीधुं. जोजन

करती बखते गुरुए जोजनना स्वादने झीधे कांइ पण जाएथुं नहीं. जोजन करी रखा पढी पोताने स्थाने जती बखते गुरुए चोतरफ पोतानां उपानह शोध्यां, पण हाथ झाम्यां नहीं, त्यारे चेझणाए राजाने कहुं के “ हे स्वामी ! तमारा गुरु ज्ञानी ठे के नहीं ? जो ज्ञानी होय तो उपानहनी शोध जामाटे करे ठे ? ज्ञान-धीज जाणी छे के क्यां ठे ? अने जो अज्ञानी ठे, तो हमणां जमेझा जोजनने—तेना नामने पण चूझी जशे. माटे हे राजा ! आ दांजिक माणसो शुं जाणी शके ? समग्र विचारमां निपुण तो जैन मुनिओज होय ठे. ” पढी गुरु तो खेद पायी पोताने स्थाने गया. घेर पहाँच्या के तरत कंठ सुधी जोजन करेछुं होवाधी तेमने वमन थयुं, तेमां चर्भना सूख ककमाओ नीकळ्या, एटझे गुरुए राजाने बोझा-धीने ते वात कही. राजाए कहुं के “ अपमारा जोजनमां एवो कोइ जातनो दोष धारशो नहीं. ” पढी ते वात राजाए राणी पासे आबीने कही. एटझे राणी बोझी के “ तमारा गुरु ज्ञानीना नामयी पूजाय ठे, तो एटहुं पण जाणी शक्या नहीं के मारां उपानह मारा उदरमांज ठे. ” ते सांजळीने राजा मौन रहो.

हवे राजाए चेझणाने पोताना धर्मनी छेषिणी जाणीने तेनो गर्ब दूर करवा माटे एकदा पोताना सेवकोने कहुं के “ तमे स्मशानमां जइने त्यांधी कोइ तर-तहुं मरेछुं बाळकहुं शव झाबीने रसोइयाने आपो. ” सेवकोए ते प्रमाणे कथुं. एटझे राजाए ते शवना मांसादिक युक्त हीर विगैरे जोजननी सामग्री तैयार करावी. पढी अनुचरोने जैन मुनिने आमंत्रण करवा माटे मोकळ्या. चेझणाए अनुमानधी कांइक हकीकत जाणीने राजाने पूछुं के “ हे स्वामी ! आजे तमे चंचळ चित्तवाळा अने छस्तुक केम जणाओ ठे ? ” राजाए कहुं के, “ राज्यादिकनी चिंतार्थी, बीहुं कांइ नधी. ” पढी राजा रसोळामां जइने वेठो, अने राणी साधुने आववा-ना मार्गे गोखमां वेठी. थोनीवारे राजाना सेवके बतावेझा मार्गे एक मुनिने आवता जोया. ते बखते राणीए विचार कयो के “ आ निःस्पृह मुनि मारी साधुं पण जोशे नहीं, केमके ते इर्या समिति शोधवा माटे नीहुं जोइनेज चाझे ठे. तेथी कांइक युक्ति करुं के जेधी ते मारा साधुं जुप. ” एम विचारिने ज्यारे मुनि ते गोखनी नीचे आब्या, त्यारे राणीए लंचा हाथ करीने वारीनां वारणां एकदम खखमाब्यां, एटझे मुनिए लंहुं जांथुं. तेने तत्काळ नमन करीने चेझणाए प्रथम बे आंगळीओ अने पढी ऋण आंगळीओ देखाडी. ते जोइने मुनिए एक आंगळी देखाडी, आ

व्याख्यान ३५४ मुं. जन्म प्राणी प्रयत्नवके प्रतिबोध पाये ठे ते विपे. (३७३)

संकेततुं तात्पर्य ए ठे के—राणीए आंगळीनी संज्ञाथी गुरुने पूछुं के ‘तमारे वे ज्ञान छे के त्रण ?’ तेना जवावमां मुनिए एक आंगळी बताधी, एट्ठे त्रण उपरांत एक ज्ञान बधारे ठे अर्थात् चार ज्ञान ठे.’ एम साधुए बतावुं. तेथी राणीए हर्ष पापीने फरीथी फीझा बंदन करुं. पत्नी मुनि राजानी पाकझाळामां गया. राजा बहुमानथी मुनिने ते वाळकना मांसवाळुं जोजन बहोराववा द्याग्यो, एट्ठे मुनिए ज्ञान-दृष्टिथी ते जोजन अजह्य अने अयोग्य जाणीने राजाने कहुं के “ हे राजा ! आ जोजन अमारे योग्य नथी. अमे मुनिओ निदोप आहार ग्रहण करीए ढीए.” राजाए कहुं के “ हे पूज्य ! आ आहार शी रीते दूषित ठे ? राजाने घेर निष-जेदो होवार्थी ते शुद्धज ठे; जो कदाच दूषित होय तो तेनो दोष मगट करो. ” त्यारे मुनि बोव्या के “ हे राजा ! तमे करावेहुं काम तमे पोते प्रत्यक्ष जाणो ठे, ततां शामटे कपट करो ठे ? तमने ए योग्य नथी. मुनिओने तो अचित्त आहार पण जो दोषवाळो होय तो ते कटपतो नथी; तो पत्नी निरंतर जेमां जीवो उत्पन्न थाय तेवो वाळकना मांसथी बनेदो आहार तो तेने शी रीते कल्पे ? ” आ प्रमाणे मुनिनां वचन सांजळीने संपूर्ण विश्वास आववाथी राजाए ते ज्ञानी मुनिने बंदना करीने कहुं के “ हे पूज्य ! तमारुं ज्ञान, तमारो धर्म अने तमारी सर्व क्रिया-ओ सत्य ठे. ” इत्यादि जैनधर्मनी प्रशंसा करीने हर्षथी सम्यक्त्व सन्मुख थयेदो राजा चेदणा पासे आबीने बोव्यो के “ हे प्रिया ! तारा गुरु परम ज्ञानी ठे. में आजे तेनी परीक्षा करी. ” एम कहीने चेदणाना पूछवार्थी राजाए सर्व वृत्तांत कही संजळाय्यो. ते सांजळीने चेदणा बोव्यो के “ हे स्वामी ! एवा निःस्पृह ज्ञानीनो अंत न देखो. केमके ते मुनिओ बौद्धना साधु जेवा नथी. बौद्धाचार्य तो जोजनमां आवेझा सूत्रम चर्मना खंमेने खाती वेळाए मुखादिकना स्पर्शथी पण जाणी शक्या नहीं. ” पत्नी राजाए ते वखततुं स्वरूप पूछुं. त्यारे राणीए बधी वात खरेखरी कही दीधी.

आ रीते अनेक शुक्तिथी राणीए बोध करीने राजाने जैनधर्ममां रसिक बनाव्यो. पत्नी अनुक्रमे श्री महावीर स्वामीनी देशना विगेरेथी श्रेणिक राजा जैन धर्ममां स्थिर थयो.

आ द्ध्यांत जेहुं सांजळवामां आवुं तेहुंज दखी दीधुं ठे.

(३७४) उपदेशप्रासाद जाषांतर-भाग ५ मो. स्तंभ ३४ मो.

“ आ श्रेणिक राजानी कथा सांजळीने जैनधर्मना तखने जाणनारं मा-
णसोए बौध्द, शाक्य, वेदांति अने कणादादिक एकांतवादीना कुधर्मने
त्याग करवो. ”

इत्यद्भ्यदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ चतुर्विंशतितमस्तंभस्य
चतुष्पंचाशदधिकत्रिंशततमः प्रबंधः ॥ ३५४ ॥

व्याख्यान ३५५ सुं.

तीर्थस्तवना विषे.

शत्रुंजयादितीर्थानां, प्रत्यूषे समयेऽनिशम् ।

विदध्यात् स्तवनां जन्तुः, सर्वाघौघप्रणाशिनीम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हंमेशां प्रांतःकाले दरेक प्राणीए सर्व पापना समूहने
नाश करनारी शत्रुंजयादिक तीर्थोनी स्तुति करवी. ”

पूर्वाचार्योए नीचे प्रमाणे शत्रुंजयादि तीर्थोनी स्तुति करेळी ठे—

तीर्थराजस्तवना.

राजादनाधस्तनजूभिन्नागे, युगादिदेवांघिसरोजपीठम् ।

देवेन्ध्वन्यं नरराजपूर्यं, सिद्धाचढ्याग्रस्थितमर्चयामि ॥ १ ॥

आदिमज्जोर्दक्षिणदिग्विन्नागे, सहस्रकूटे जिनराजमूर्तीः ।

सौम्याकृतीः सिध्दततीनिजाश्च, शत्रुंजयस्थाः परिपूजयामि ॥ २ ॥

आदिमज्जोर्वक्त्रसरोरुहाच्च, विनिर्गतां श्रीत्रिपदीमवाप्य ।

यो द्वादशांगीं विदधे गणेशः, स पुंरुको जयताच्छिवाद्रौ ॥ ३ ॥

चण्डसाणं सयसंस्त्रमाणं, वाचन्न सहियाणगणाह्निवाणं ।

सुपाठत्रा जत्थ विराजमाणा, सचुंजयं तं पणमामि निच्चं ॥ ४ ॥

श्रीसूर्यदेवेन विनिर्मितस्य, श्रीसूर्यकुंभस्य जद्वमजावात् ।
 कुष्ठादिरोगाश्च समे ह्यनङ्गयन, नरो जवेत् कुकुटतां विहाय ॥ ५ ॥
 विश्वत्रयोद्योतकरा गुणाद्वया, महाधर्ममाणिक्यसुकुङ्घिधारिका ।
 मतंगजस्था मरुदेविमातृका, विराजते यत्र गिरौ विशेषतः ॥ ६ ॥
 यत्रैव शैले खट्वु पञ्च पारुवा, युधिष्ठिराद्या विजितेन्द्रियाश्च ।
 कुन्तासमं विंशतिकोटिसायुजिः, सार्धं शिवार्धं च समाससादिरे ॥ ७ ॥
 नमिबिनमिसुनीन्धावादसेवापरौ यौ, गगनचरपती तौ प्रापतुमौक्षद्वह्मीम् ।
 विमद्वगिरिवरे वै कोटियुग्मर्षिजिश्च, सह हि विमद्वबोधिप्राप्तिपुष्ट्येकहेतू ॥८॥
 विमद्वगुणसमूहैः संभृतश्चान्तरत्मा, स्वपदरमणचोक्ता दर्शनज्ञानधर्ता ।
 निखिद्वशमधनानां तिसृजिः कोटिजिश्च, समममृतपदार्द्धं प्राप्नुयादत्र रामः॥९॥
 सौराष्ट्रदेशे खट्वु रत्नतुद्व्यं, सत्तीर्थयुग्मं परिवर्तते च ।
 शत्रुञ्जयाख्यं गिरिनारसंज्ञं, नमाम्यहं तद्वहुमानजक्त्या ॥ १० ॥
 अणंतनाणीण अणंतदंसिणे, अणंतसुस्काण अणंतवीरिणे ।
 वीसं जिष्णा जल्य शिवं पवत्रा, समेयसेदं तमहं शुणामि ॥ ११ ॥
 प्रगेऽहनिशं संस्तुतं वासवाद्यै—जिनं नाजिन्प्राद्ववंशावतंसम् ।
 श्रयेऽष्टापदे प्राप्तपूर्णात्मतत्त्वं, सुसौजाग्यद्वह्मीप्रदं द्योतिर्मतम् ॥ १२ ॥
 कट्याणकन्दोद्भवनैकमेधं, समस्तजीवोद्धरणे क्षमं तम् ।
 स्फुरत्प्रतापं महनीयमूर्तिं, श्रीमारुदेव्यं वृषजं च वन्दे ॥ १३ ॥

। इति तीर्थराजस्तवना ।

“जे सिद्धाचळ उपर रायणना वृद्ध नीचे देवेन्द्रोए वंदन करेलुं तथा चक्रवर्तीए पूजेळुं एतुं युगादिदेव श्री आदीश्वरतुं चरणकमळरूप पीठ रहेळुं ठे, तेतुं हुं अर्चन करुं बुं. १. जे शत्रुंजय गिरिपर आदीश्वर प्रच्युनी दक्षिण दिशायां सहस्रकूटनी अंदर सौम्य आकृतिवाळी १०२४ तीर्थकरोनी मूर्तित्रयो रहेळी ठे, तेतुं हुं पूजन करुं बुं. २. श्री ऋषभ स्वामीना मुखकमळधी नीकळेढी त्रिपदोने पामीने जेमणे द्वादशांगीनी रचना करी एवा शत्रुंजयपर रहेळा श्री पुंरुरीक गणधर जयने पा- मो. ३. ज्यां (प्रच्युनी ऋवी वाजुए) चौद हजार ने धावन गणधरोनी पाडुका- त्रयो विराजमान ठे ते शत्रुंजयगिरिने हुं नित्य प्रणाम करुं बुं. ४. जे गिरिपर

सूर्य देवे निर्माण करेला सूर्यकुंभना जळना प्रजावर्षी कुष्ठादिक व्याधिओनो समूह नाश पावे छे, तेमज कुकनापाणुं पावेळो जीव पाछे मनुष्यपणाने पावे छे, (चंद्रराजानी जेम) ते शत्रुंजय गिरिने हुं प्रणाम करूंं. ५. जे गिरिउपर त्रण विभ्रमां उद्योतने करनारा, गुणोना स्थानरूप अने अमूढ्य रत्न (ऋषभदेव)ने कुक्षिमां धारण करनारा एवा हाथीपर वेठेला मरुदेवी माता विराजे छे ते गिरिने हुं नमन करूंं. ६. जे पर्वतपर जितेंद्रिय एवा युधिष्ठिर विगेरे पांचे पांडवो कुंता मातानी साथे वीश करोन सायुओ सहित मुक्तिपदने पाम्या छे ते पर्वतने हुं नमुंं. ७. जे गिरिउपर नमि अने विनमि नामना मुनीन्जो के जेओ विद्याधरना राजाओ हता तथा श्री आदिनाथनी सेवा करनारा हता, तेओ वे करोन सायुओ सहित मोक्षनी लक्ष्मीने पाम्या, ते विमद्वगिरि अमने विमद्व (निर्मळ) बोधनी प्राप्ति अने पुष्टीना हेतुरूप थाओ. ८. जे गिरिपर निर्मळ गुणोना समूहधी जेनो आत्मा परिपूर्ण थयो छे, अने जे निरंतर आत्मिक सुखमां रमण करनारा अने तेना भोक्ता छे, ज्ञानदर्शनने धारण करनारा छे तथा समतारूप धनवाळा छे एवा रामचंद्र त्रण करोन मुनिओनी साथे मोक्षस्थाननी समृद्धिने पाम्या छे ते अद्रिने हुं वंदना करूंं. ९. सौराष्ट्र देशमां शत्रुंजय अने गिरिनार ए वे तीर्थ अमूढ्य रत्न तुह्य वतें छे, तेने हुं बहुमान पूर्वकजक्तिथी प्रणाम करूंं. १० ज्यां अनंत ज्ञानवाळा, अनंत दर्शनवाळा, अनंत सुखवाळा अने अनंत वीर्यवाळा वीश तीर्थ-करो शिवपदने पाम्या छे ते संभेतगिरिनी हुं स्तुति करूंं. ११. निरंतर मातः-काळे देवेन्जोए स्तुति करेला, श्रीनाचिराजाना वंशना अद्वंदकार रूप श्रीऋषभदेव जे पर्वत पर सौजाग्य लक्ष्मीने आपनारा द्योतिमान पूर्ण आत्मतत्त्वेने [सिद्धिपदने] पाम्या छे ते अष्टापद पर्वतनो हुं आश्रय करूंं. १२. कट्याण रूप कंदने उत्पन्न करवामां अद्वितीय भेध समान, समस्त जीवोनो उच्चार करवामां समर्थ, स्फुरणापमान प्रतापवाळा अने पूज्य मूर्तिवाळा मरुदेवीना पुत्र श्री ऋषभ स्वामीने हुं वंदना करूंं. १३.”

शत्रुंजय तीर्थना प्रजाव संबंधी एक कथा छे ते नीचे प्रमाणे—

ह्मितिप्रतिष्ठ नामना नगरमां सांतु नामे भंत्री हतो. ते एकदा हस्तीपर वेसोने रयवामीए गयो हतो. त्यांथ। पाळा वळतां पोते करावेला सांतुवसही नामना

चैत्यमां देवने वांदवा माटे हाथी परथी नीचे उतरिने प्रवेश करतां तेणे ते चैत्यमां रहेनारा एक भेतावर साधुने कोइ वेश्याना स्कन्ध उपर हाथ राखीने उजेळा दीठा, तेम ठतां पण मंत्रीए उचारासंग करीने गौतम गणधरनी जेम पंचांग नमस्कार पूर्वक तेने वंदना करी. पढी एक क्णवार रहीने फरीथी नमन करी मंत्री पोताना घर तरफ गयो.

तेमना गया पछी ते साधु पोताना डुराचरणथी द्यज्जा पामीने जाणे पाता-द्वामां पेसवानी इच्छा करता होय तेम अत्यंत खिन्न थइ गया. पछी तेज वखते सर्व वस्तु विगेरेनो त्याग करीने श्री हेमचंद्रसूरि पासे जइ तेमणे फरीथी दीक्षा लीधी. पछी वैराग्यजावथी पूर्ण थयेळा ते साधुए श्री शत्रुंजय गिरि उपर जइने वार वर्ष सुधी तप कर्तुं. एकदाते मंत्री शत्रुंजयनी यात्रा करवा माटे गयो. त्यां ते साधु-ने जोइने 'आपने में पूर्वे कोइ वखत जोयेळा ठे' एम कहीने वंदना करी. पढी तेमना पवित्र चारित्रथी प्रसन्न थयेला मंत्रीए ते मुनिने तेमना गुरु कुळ विगेरे पूछुं. एटद्वे तेमणे मंत्रीने कर्तुं के " तत्त्वथी तो तमेज मारा गुरु छे. " ते सांजळीने अजाणयो मंत्री कान आका हाथ राखीने बोव्यो के 'अरे पूज्य ! एतुं न बोवो.' मुनि बोव्या के-

जो जेण सुद्धधम्मंमि, ठावित्रो संजएण गिहिणा वा ।

सो चेव तस्स जायइ, धम्मगुरु धम्मदाणाओ ॥

" मुनिए अथवा गृहस्थीए जेणे जेने शुद्ध धर्ममां स्थापन कर्षो होय तेज तेने धर्मदान आपवाथी तेने धर्मगुरु जाणवो. " एम कहीने ते मुनिए पोतातुं मूळ वृत्तांत कही तेने धर्ममां दृढ कर्षो.

चैत्यनो जंग करनारे शुं करवुं ? ते विषे.

चैत्यजंगाच्च यद्दुःखं, द्बधं तस्य द्वयः कथम् ।

चूयश्चैत्यविधानेन, तत्पापं विद्वयं व्रजेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ चैत्यनो एटद्वे जिनप्रतिमानो अथवा जिनमंदीरनो जंग करवाथी जे दुःख (पाप) प्राप्त थाय ते शी रीते कथ्य पापे ? आ प्रश्ननो

सूर्य देवे निर्माण करेखा सूर्यकुंभना जळना प्रजावर्षी कुष्ठादिक व्याधिओनो समूह नाश पामे छे, तेमज कुकरापाणुं पामेखो जीव पाछे मनुष्यपणाने पामे छे, (चंद्रराजानी जेम) ते शत्रुंजय गिरिने हुं प्रणाम करूं बुं. ५. जे गिरि छपर त्रण विश्वमां उद्योतने करनारा, गुणोना स्थानरूप अने अमूढ्य रत्न (ऋषभदेव)ने कुक्षिमां धारण करनारा एवा हाथीपर वेठेखा मरुदेवी माता विराजे छे ते गिरिने हुं नमन करूं बुं. ६. जे पर्वतपर जितेंद्रिय एवा युधिष्ठिर विगेरे पांचे पांडवो कुंता मातानी साथे वीश करोरु साधुओ सहित मुक्तिपदने पाम्या छे ते पर्वतने हुं नमुं बुं. ७. जे गिरिछपर नमि अने विनमि नामना मुनीन्द्रो के जेओ विद्याधरना राजाओ हता तथा श्री आदिनाथनी सेवा करनारा हता, तेओ वे करोरु साधुओ सहित मोक्षनी लक्ष्मीने पाम्या, ते विमलगिरि अमने विमल (निर्मळ) बोधनी प्राप्ति अने पुष्टीना हेतुरूप थाओ. ८. जे गिरिपर निर्मळ गुणोना समूहथी जेनो आत्मा परिपूर्ण थयो छे, अने जे निरंतर आत्मिक सुखमां रमण करनारा अने तेना भोक्ता छे, ज्ञानदर्शनने धारण करनारा छे तथा समतारूप धनवाळा छे एवा रामचंद्र त्रण करोरु मुनिओनी साथे मोक्षस्थाननी समृद्धिने पाम्या छे ते अद्रिने हुं वंदना करूं बुं. ९. सौराष्ट्र देशमां शत्रुंजय अने गिरिनार ए वे तीर्थ अमूढ्य रत्न तुट्य वर्ते छे, तेने हुं बहुमान पूर्वकजक्तिथी प्रणाम करूं बुं. १० ज्यां अनंत ज्ञानवाळा, अनंत दर्शनवाळा, अनंत सुखवाळा अने अनंत वीर्यवाळा वीश तीर्थकरो शिवपदने पाम्या छे ते संमेलगिरिनी हुं स्तुति करूं बुं. ११. निरंतर प्रातःकाळे देवेन्द्रोए स्तुति करेखा, श्रीनाजिराजाना वंशना अहंकार रूप श्रीऋषभदेव जे पर्वत पर सौजाग्य लक्ष्मीने आपनारा द्योतिमान् पूर्ण आत्मतत्त्वने [सिद्धिपदने] पाम्या छे ते अष्टापद पर्वतनो हुं आश्रय करूं बुं. १२. कल्याण रूप कंदने उत्पन्न करवामां अद्वितीय मेघ समान, समस्त जीवोनो उत्कार करवामां समर्थ, स्फुरणायमान प्रतापवाळा अने पूज्य मूर्तिवाळा मरुदेवीना पुत्र श्री ऋषभ स्वामीने हुं वंदना करूं बुं. १३. ”

शत्रुंजय तीर्थना प्रजाव संबंधी एक कथा छे ते नीचे प्रमाणे—

द्वितिप्रतिष्ठ नामना नगरमां सांतु नामे भंत्री हतो. ते एकदा हस्तीपर वेसाने स्यवाकीए गया हतो. त्यांथ। पाळा वळतां पोते करावेळा सांतुवसही नामना

चैत्यमां देवने वांदवा माटे हाथी परधी नीचे उतरिने प्रवेश करतां तेणे ते चैत्यमां रहेनारा एक भेतांवर साधुने कोइ वेद्याना स्कन्ध उपर हाथ राखीने उजेद्या दीठा, तेम उतां पण मंत्रीए उचारासंग करीने गौतम गणधरनी जेम पंचांग नमस्कार पूर्वक तेने वंदना करी. पडी एक क्षणवार रहीं फरीधी नमन करो मंत्री पोताना घर तरफ गयो.

तेमना गया पडी ते साधु पोताना डुराचरणधी दज्जा पामीने जाणे पाता-द्वामां पेसवानी इच्छा करता होय तेम अत्यंत खिन्न थड गया. पडी तेज वखते सर्व वस्तु विगेरेनो त्याग करीने श्री हेमचंद्रसूरि पासे जइ तेमणे फरीधी दीक्षा लीधी. पडी वैराग्यज्ञावधी पूर्ण थयेद्या ते साधुए श्री शत्रुंजय गिरि उपर जइने वार वर्ष सुधी तप कर्तुं. एकदाते मंत्री शत्रुंजयनी यात्रा करवा माटे गयो. त्यां ते साधु-ने जोइने 'आपने में पूर्वे कोइ वखत जोयेद्या ठे' एम कहीने वंदना करी. पडी तेमना पवित्र चारित्रधी प्रसन्न थयेला मंत्रीए ते मुनिने तेमना गुरु कुळ विगेरे पूळ्युं. एटवे तेमणे मंत्रीने कहुं के " तत्रथी तो तमेज मारा गुरु छे. " ते सांजळीने अजाण्यो मंत्री कान आमा हाथ राखीने बोड्यो के 'अरे पूज्य ! एतुं न बोडो.' मुनि बोड्या के-

जो जेण सुखधम्ममि, ठावित्रो संजएण गिहिणा वा ।

सो चेव तस्स जायइ, धम्मगुरु धम्मदाणाओ ॥

" मुनिए अथवा गृहस्थीए जेणे जेने शुद्ध धर्मां स्थापन कर्यो होय तेज तेने धर्मदान आपवाथी तेना धर्मगुरु जाणवो. " एम कहीने ते मुनिए पोतातुं मूळ वृत्तांत कही तेने धर्मां दृढ कर्यो.

चैत्यनो जंग करनारे शुं करवुं ? ते विषे.

चैत्यजंगाच्च यद्दुःखं, द्बन्धं तस्य क्षयः कथम् ।

चूयश्चैत्यविधानेन, तत्पापं विद्वयं व्रजेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ चैत्यनो एटवे जिनमतिमानो अथवा जिनमंदीरनो जंग करवाथी जे दुःख (पाप) प्राप्त थाय ते शी रीते क्षय पावे ? आ प्रश्ननो

(३७८) उपदेशमासाद जाषांतर—जाग १ मो. स्तंज २४ मो.

जवाव ए ठे के ते पाप फरीने चैत्य कराववाथी नाश पामे ठे. ” ते उपर दृष्टांत ठे ते नीचे प्रमाणे—

प्रह्लादनपुर (पालनपुर)मां प्रह्लादन नामे राजा हतो. ते एकदा अर्बुदा-चळ (आबुपर्वत) जेवा गयो. त्यां तणे कुमारपाळ राजाए करावेळो श्रीपार्श्वनाथ स्वामीनो प्रासाद जेयो. ते प्रासादमां श्रीपार्श्वनाथ स्वामीनी रुपानी प्रतिमा जोड्ने राजाए तेने जांगी महादेवनो पोठीयो करावीने शिवालयमां स्थापन कयों. त्यांथी राजा पोताने घेर आव्यो के तरतज राजाना शरीरमां गलत्कूष्ट (ऊरता कोढ)नो व्याधि लत्पन्न थयो. ते व्याधिथी राजाना देहमां घणी वेदना थवा द्यामी. राजाने गंगा विगेरेना तीर्थजळथी स्नान कराव्युं तोपण व्याधि शांत थयो नहीं. तेथी ते अत्यंत व्याकुळ थयो. एकदा राजाए कोड मुनिने रोगनी शांतिनो उपाय पूढयो, त्या-रे मुनिए कळुं के—

स्वतिश्रीयांधाम गुणान्जिराम, मुत्रामसंताननतांश्चिभ्र ।

जाग्रतप्रतापं जगत्तद्धोऽत्र, श्रीपार्श्वदेवं सततं श्रय त्वं ॥ १ ॥

यदीयमूर्तिर्जैविनो समस्तं, निहंत्यथं दृष्टीपथावतीर्णा ।

शैद्धोऽर्बुदेस्थापिततीर्थनाथं, श्रीपार्श्वदेवो वितनोति सौख्यं ॥ २ ॥

“हे राजा! कळ्याण अने संपत्तिना स्थानचूत, सकळ गुणोथी विराजमान, अने जेना चरणकमळने इच्छोनो समूह पण भ्रणाम करे ठे, तथा जेनो प्रताप ज-गतमां निरंतर जाग्रत ठे एवा श्री पार्श्वनाथ प्रचुलुं तमे निरंतर सेवन करो, जेनी मूर्ति मात्र दृष्टिमार्गमां आववाथी पण जव्य प्राणीओना समग्र पापने हण्णे ठे, एवा आबु पर्वतपर स्थापन करेद्वारा श्री पार्श्वनाथ प्रचु सर्व प्राणीओने सुखना आपनारा ठे. ” हे राजा ! तमे आ पुरमांज एक नवीन चैत्य करावीने तेमां श्री पार्श्वनाथनी मूर्ति स्थापन करी हंभेशां दंज रहित निर्मळ जक्तिथी तेनी पूजा करो, तेथी तमारा रोगनी शांति थशे. वळी हे राजा ! प्रतिमादिकना जंगलुं प्रायश्चित्त सांजळो—

मोटी प्रतिमा वळी गड होय, नाश पामी होय अथवा तेनी कोडए चोरी करी होय, तो मूळ मंत्रनो एक द्वाख जाप करीने बीजी प्रतिमा स्थापन करवाथी ते पापनी शुद्धि थाय छे. एक हाथ उंचेथी विंव पमे तो मूळ मंत्रनो दश हजार जाप करीने पळी पूजा करवी. वे हाथ उंचेथी पडे अने अंगजंग न

थयो होय तो एक द्वाख जाप करीने फरीथी संस्कार करवाथी शुद्ध थाय. पुरुष-प्रमाण उंचाईथी प्रतिमा पत्नी होय अने शब्दाका सर्वथा विशीर्ण थइ होय तो तेतुं प्रायश्चित्त नथी, एट्ये के शब्दाकानो जेद थाय तो नवीज प्रतिमा करावथी पने. स्थंफिद्धादिकमां पण देवोतुं आवाहन कर्या पत्नी पूजातुं कार्य विसर्जन कर्तुं न होय त्यां सुधीमां जो प्रमादथी विवने उपघात थाय, तो पूजादिवने मंत्रने सं-हरीने मूळ मंत्रनो पांच हजार जाप करी पात्रदान आपी फरीथी सर्व अर्चा-पूजा करवी. देवना उपकरणे पगवने स्पर्श थयो होय तो पांचसो वार मंत्रजाप करवो. प्रतिक्रमणनी क्रियानो दोष थयो होय तो व्याधि विनानाए उपवास करीने मूळ मंत्रनो सोवार जाप करवो, अने व्याधिवाळाए मात्र सो वार जापज करवो. एक दि-वस देवपूजा न थइ होय, तो त्राण उपवास करीने त्राणे दिवस त्राणसो त्राणसो वार जाप करवो. अजाणतां निर्माद्यतुं जज्ञण थइ गथुं होय तो दश हजार जाप करी विशेपे पूजा करवी, अने जाणीने निर्माद्यतुं जज्ञण कर्तुं होय तो एक द्वाद्व नव-कारनो जाप करीने पांच उपवास करवा.

निर्माद्यना पांच जेद ठे. देवस्व, देवद्रव्य, नैवेद्य, निवेदित अने निर्मा-ल्य. तेमां देवने माटे आपेन्न ग्रामादिक देवस्व कहेवाय छे. देव संबधी अद्वंकारा-दिक देवद्रव्य कहेवाय ठे. देवने माटे कल्पेद्व पदार्थ नैवेद्य कहेवाय ठे. देवने माटे कल्पेने तेमनी पासे धरेतुं निवेदित कहेवाय ठे, अने प्रभु पासे धर्या पछी बहार नांखी दीधेतुं-उपाकी लीधेतुं निर्माद्य कहेवाय ठे. ते पांचे प्रकारना निर्माद्यने सुंघतुं नही, ओळंगतुं नही, कोइने आपतुं नही तेमज वेचतुं नही.^१ केमके कोइने आपवाथी राक्षसजातिमां जन्म थाय छे, खावाथी चांगळ जातिमां जन्म थाय ठे, ओळंगवाथी कार्यसिद्धिमां हानि थाय ठे, सुंघवाथी वनस्पतिकायमां जन्म थाय ठे, स्पर्श करवाथी स्त्रीपणुं प्राप्त थाय ठे, अने वेचवाथी जित्तयोनिमां जन्म थाय ठे. पूजामां दीपतुं अवलोकन करतां तथा धूप अन्नादिक धरतां तेनो गंध आवे तेनो दोष नथी, तेमज नदीना प्रवाहमां नांखेक्षा पुष्पादिक निर्माद्यना गंधथी पण दोष द्यागतो नथी.

मरणना तथा जन्मना सूतकवाळाने घेर जमतुं नही. अजाणतां खवायुं

१ पोताना स्रबंधेने आपउ नही अने पोते द्रव्य मेळववा वेचवुं नही एम समजउ, देरासरना माळे लोकांने आपवामा तेमज देवद्रव्यनी वृद्धि माटे वेचवामा वाच समजवो नही

(३८०) उपदेशभासाद जाषांतर—जाग ९ मो. स्तंभ २४ मो.

होय तो एक उपवास करीने मूळ मंत्रनो एक हजार जाप करवो. जाणीने जोजन क्यु होय तो त्रण उपवास करीने त्रण हजार जाप करवो. पोतानेज घेर सूतक आव्युं होय तो सूतकी माणसनो स्पर्श तजी देवो अने जूदी रसोइ करावीने जमवुं; नहीं तो प्रतिक्रमण देवपूजा विगेरे नित्यकर्मनी हानि थाय डे. धर्ममां स्थित रहेला, क्रियामां आसक्त, ज्ञानवाळा अने व्रतवाळाए सूतकमां पण नित्यकर्मनी हानि करवी नहीं, अर्थात् प्रतिक्रमण देवपूजादि कर्त्या विना रहेवुं नहीं. कोइ माणस नित्यकर्म करतो न होय अने प्रमादयी (अजाणतां) सूतकीनो स्पर्श करे, अथवा समुदाय माटे राधेला अनाजनुं जोजन करे तो एक उपवास अने हजार जापथी ते शुध्द थाय डे; पण जो जाणीने स्पर्शादिक कर्तुं होय तो तेथी त्रणगाणुं प्रायश्चित्त करवुं. एक दिवसनी पूजानो दोप थयो होय तो मूळ मंत्रनो दश हजार जाप करवो अथवा उपवास करीने सोवार जाप करवो. ”

आ प्रमाणे मुनिए कहेलो प्रायश्चित्तनो विधि सांजळीने राजाए तरतज श्री पार्श्वनाथनुं चैत्य करावी तेमां श्री पार्श्वनाथ स्वामीनी कांचनमय मूर्ति स्थापन करी अने हंमेशां तेनी जक्ति पूर्वक पूजा करवा मांमी. तेना प्रचावथी अनुक्रमे राजानो सर्व व्याधि नष्ट थयो.

“ पाद्मपुरना प्रह्लाद नामना राजाए जक्तिवने जे पार्श्वनाथनी मूर्तिनुं निर्माण कर्तुं ते मूर्तिना स्नात्रनुं जळ अन्य राजाने पण पामा (खस) व्याधिनो नाश करनार थयुं. प्रह्लादनपुरमां प्रह्लादन नामना चैत्यमां विराजेला प्रह्लादन नामना पार्श्वनाथ स्वामी चंछनी जेम प्राणीअने प्रह्लाद (हर्ष) करनारा थवाथी जगतमां सार्थक नामवाळा थया. ”

इत्यद्वदिनपरिमितोपदेशभासादवृचौ चतुर्विंशतितमस्तंभस्य
पंचपंचाशदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३५५ ॥

व्याख्यान ३५६ मुं.

धर्मना माहात्म्य विषे.

जिनधर्मं समाराध्य, ज्ञूत्वा विभवजाजनम् ।

प्राप्ताः सिद्धिसुखं ये ते, श्लाघ्या मंगलकुञ्जवत् ॥१॥

जावार्थ—“ जिनधर्मतुं आराधन करीने सर्व संपत्तिनुं स्थान थइ जेओ सिद्धिसुखने पाम्या ठे तेओ मंगळकळशनी जेम प्रशंसा करवाने योग्य ठे. ”

मंगळकुञ्जनुं दृष्टांत.

उज्जयिनी नगरीमां वैरिसिंह नामे राजा हतो. ते नगरीमां धनदत्त नामे धर्मनी रुचिवाळो एक शेट हतो. तेने पुत्ररहित सत्यज्ञामा नामनी स्त्री हती. एकदा पुत्रनी चिंताथी म्लान सुखवाळा शेटने जोडने सत्यज्ञामाए तेने पूछ्युं के “ हे नाथ ! तमारे चिंतातुर थवारुं शुं कारण ठे ते कहो. ” त्यारे शेटे पुत्रचिंतानी वात कही. ते सांजळीने ते बोली के “ हे स्वामी ! सुखने इच्छनार माणसे एवी चिंता शामाटे करवी ? तेणे तो आ द्योकमां तथा परद्वोकमां सुखने आपनार धर्मनीज सेवा करवी. ” आ प्रमाणेनो भियानो उपदेश सांजळीने तेने सत्य मानीने हर्ष पामेदो श्रेष्ठी पुष्पादिकवडे देवपूजा करवा विगेरे अनेक धर्मकार्यो करवा द्याग्यो. धर्मना प्रजावर्धी तुष्टमान थयेद्वी शासनदेवीए तेने इच्छित वरदान आप्युं; तेथी सत्यज्ञामाए गर्ज धारण कर्यो. अनुक्रमे समय पूर्ण थतां तेणे एक पुत्रने जन्म आप्यो. ते पुत्रतुं स्वमने अनुसारे मंगळकुञ्ज एवुं नाम पारुचुं. ते पुत्र अनुक्रमे वृद्धि पामी कझाज्यास करवायां तत्पर थयो. तेना पिता हंमेशां देवपूजाने माटे पुष्पादिक देवा उद्यानयां जतां तेनो निषेध करीने मंगळकुञ्ज हंमेशां पुष्पो द्यावीने पिताने आपवा द्याग्यो, ते पुष्पोथी पिता अने पुल वने पूजा करता हता. आ प्रमाणे धर्माज्यास करे ठे तेवायां जे वन्युं ते सांभळो—

चंपापुरीमां महाबाहु नामे राजा हतो, तेने गुणावळी नामे राणी हती. ते राणीथी उत्पन्न थयेद्वी द्यावण्यना रसनी जाणे पेटी होय तेवी स्वरूपवान

त्रैलोक्यसुंदरी नामे तेने पुत्री हती. ते युवावस्था पामी त्यारे राजाए विचार्युं के “ मारी पुत्रीने योग्य वर कोण मळ्शे ? ” पत्नी राजाए पोताना मृदुद्धि नामना प्रधानने बोलावीने कथुं के “ मं तारा पुत्रने मारी त्रैलोक्यसुंदरी आपी ठे तेमां तारे कांइ पण बोझवुं नहीन. ” ते सांजळी प्रधाने घेर जड विचार कर्यो के “ राजानी पुत्री तो साक्षात् रति जेवीं ठे, अने मारो पुत्र तो कुष्ठना व्याधिवाळो ठे. ते जाणतां उतां हुं ते वस्त्रेनो योग शी रीते करूं ? ” पत्नी पोतानी बुद्धिधीज उपाय शोधने प्रधाने गोत्रदेवीनी आराधना करी. त्यारे देवी पण प्रत्यङ्ग थड्ने बोझी के “ हे प्रधान ! तारा पुत्रने कर्मना विपाकधी कुष्ठ रोग थयो ठे, तेथी ते मटी शके तेप नयी; केमके जोग्य कर्म अवश्य जोगववुंज परे ठे. तोपण तारा कार्यनी सिद्धि माटे तारी नक्तिधी प्रसन्न थयेझी हुं आ पुरीने दरवाजे रद्देनार अश्वरूकनी पासे टाढधी पीना पामतो अने अग्निनी इच्छावाळो कोडक वाळक लावीने मूकीश. ते वाळकने तारे ग्रहण करवो. ” एम कहीने देवी अन्तर्धान थड. पत्नी मंत्रीए विवाहनी सामग्री तैयार करवा मांडी, अने ते अश्वरूकने बोलावीने कथुं के “ अमुक दिवसे जे वाळक तारी पासे आवे तेने गुप्त रीते मारी पासे लावजे. ” एम कहीने अश्वरूकने रजा आपी.

हवे ते गोत्रदेवीए पण उज्जयिनी नगरीमां जड्ने पुण्यो दड्ने घर तरफ जाता ते मंगळकुंजने उद्देशीने आकाशवाणीधी कथुं के “ आ वाळक राजानी कन्याने नामे परणेश. ” ते सांजळीने मंगळकुंज विस्मय पामी घेर आव्यो. धीजे दिवसे पण तेज प्रमाणे सांजळ्युं. त्यारे तेणे विचार कर्यो के “ आजे घेर जड्ने आ आकाशवाणीनी बात पिताने कहीश. ” आम विचार करे ठे तेदशामां तो तेने ते देवीए चंपापुरीनी पासेना वनमां मूक्यो, एट्ये ते नमतो नमतो अश्वपाळनी पासे गयो. अश्वपाळे तेने गुप्त रीते दड जड्ने मंत्रीने सोंप्यो. मंत्रीए तेने देवकुमार जेवो रूपवान जोड्ने हर्ष पामी एकांतमां राख्यो. एकदा मंगळकुंजे सचिवने पूड्युं के “ हे पिता ! मने परदेशीने शामाटे गुप्त स्थाने राख्यो ठे ? ” मंत्रीए तेने कपटधी कथुं के “ तने राजानी पुत्री त्रैलोक्यसुंदरी साथे परणाववो ठे, तेने परणीने पत्नी तुं मारा कुष्ठना व्याधिवाळ पुत्रने ते राजपुत्री आपजे. आ कार्य माटे तने अही लाववामां आव्यो ठे. ” ते सांजळीने मंगळकुंज बोड्यो के “ कुळने कडकं दगा रुनारुं अकृत्य हुं शी रीते करूं ? मुग्ध जनने कूवामां उता-

रीने दौरहुं कापी नाखवा जेवुं ए अकार्य हुं तो नहीं करुं." मंत्रीए कहुं के " रे मूर्ख ! जो आ काम तुं नहीं कर तो हुं मारा हाथथीज तने मारी नाखीश. " ते सांजळीने ते बाळक बुध्दिरूप नेत्रथी विचारिने बोड्यो के " हुं तमारा कहेवा प्रमाणे करुं, पण राजा हस्तमेळाप बखते जे वस्तु आपे ते बधी तमारे मने आपवी. " मंत्रीए ते बात कवुल राखी. पत्नी द्यग्दिवसे शुभ समये मोटा आरुंवरथी मंगळकुंज राजपुत्री साथे परायो. तेना हस्तमेळाप बखते राजाए जातिवंत पांच अश्वो विगेरे पहेरामणीमां तेने आप्या.

विवाह थड राखा पत्नी मंत्री राजपुत्रीने तथा मंगळकुंजने पोताने घेर दड गयो. धोमीवारे मंगळकुंज देहचिताए जवानुं मिय करिने शयनगृहथी बहार नीकळ्यो. तेनुं चपळ चित्त जाणीने राजपुत्री पण जळपात्र दडने तेनी पाठळ गड. देहचिताथी आव्या पत्नी मंगळकुंजने आमण्डुमाणो-चळचित्त जोडने राजपुत्रीए पृच्छुं के " हे नाथ ! शुं तमने ह्यथा बाधा करे डे ? " तेणे हा कही. एटवे राजपुत्रीए दासी पासे पोताने घेरथी मोदक अणावीने तेने आप्या. ते खातां खातां पोतानुं स्थान जणाववा मटे मंगळकळश बोड्यो के " लज्जयिनी नगरीना जळ विना आ मोदक स्वादिष्ट द्यागता नथी. " ते सांजळीने राजपुत्रीए आश्चर्य पामीने विचारुं के " अहो ! आ अघटमान (असंगत) वाक्य केम बोले डे ? " एम विचारिने तेणे पतिने सुगंधी तांबूळ आप्युं. पत्नी फरीथी ते देहचिताना मिये बहार नीकळीने अश्वो विगेरे दड अवंती तरफ चाड्यो. अलुकमे अवंती पदोच्चो. तेना मावाप तेने आवेड्यो जोड शोकरहित थया. पत्नी तेणे पोताना मातपिताने पोतानुं वृत्तांत कही संजळायुं.

अहो मंत्रीए मंगळकळशानो वेप पहेरावीने पोताना पुत्रने राजपुत्री पासे मोकळ्यो. ते कोढीयो आवासज्जुवनमां जडने शय्या पर चढी राजपुत्रीने स्पर्श करवा द्याग्यो. तेने जोडने तत्काळ ते राजपुत्री शयनगृहमांधी बहार नीकळीने दासीओ पासे वेडी, अने आखी रात्रि खेदयुक्त चित्ते त्यांज निर्गमन करी. प्रातःकाळे मंत्रीए राजा पासे जडने कहुं के " हे स्वामी ! मारो पुत्र आपनी पुत्रीना स्पर्शथी कुट्टी थयो होय एम जणाय डे. हवे शुं करवुं ? " ते सांजळीने राजा बोड्यो के कर्मनी गति विचित्र डे. कहुं डे के—

चिन्तयत्यन्यथा जीवो, हर्षपूरितमानसः ।

विधिस्त्वेष महावैरी, कुरुते कार्यमन्यथा ॥ ९ ॥

भावार्थ—“हर्षधी पूर्ण मनवालो यइने जीव जे कार्य करवानुं चितवे ठे ते आ महाशत्रु रूप विधि अन्यथा करे ठे. ”

हे मंत्री ! आमां मारी पुत्रीनोज दोष छे, तारा पुत्रनो दोष नथी.” एवी रीते राजाए आश्वासन आपेदो मंत्री पोताने धेर गयो. राजाए पुत्रीना दोषने द्वीधे क्रोधधी तेने पोतानी पासे आववानो निषेध कर्यो.

एकदा पितानो क्रोध शांत थग्ये, त्यारे ते पितानी पासे जइने बोली के “ हे पिता ! मने पुरुषनो वेष आपो. हुं उज्जयिनी गयेला मारा पतिने मळीने मारं कइक दूर करीश. ” राजाए तेने अनुमति आपी, एट्ठे ते केट्ठक सैन्य सहित सिंह नामना सामंतनी साथे उज्जयिनी गइ. उज्जयिनीना राजाए चंपापुरीनो राजपुत्र आव्याना समाचार जाणी तेने रहेवा माटे महेश विगेरे आपी तेनो सत्कार कर्यो. एकदा पोताना उतारा पासेधी जता पोताना पिताना नामांकित अश्वो जोइने तेणे पोताना सेवकोने तेनी पाठळ मोकइती ते अश्वना स्वामीनुं नाम ठाम विगेरे पूढाव्युं. ते माणसोना मुखधी तेने हजु ज्ञाननो अन्यासी जाणीने तेणे सर्व ठात्रो सहित तेना अध्यापकने जमवानुं निमंत्रण कर्युं, एट्ठे अध्यापक सर्व ठात्रोने बइने जमवा आव्या. तेनी अंदर पोताना चर्चारेने जोइने ते राजपुत्री बहु हर्ष पामी. पत्नी सर्वतुं अशन वसनादिवके सन्मान करीने ते कुमाररूप राजपुत्रीए अध्यापकने कहुं के “ आ ठात्रोमांथी कोइ पण मारं वृचांत जाणतो होय ते त-मारी आइाथी कही वतावे तेम करो. ” ते सांजळीने अध्यापके तेनुं वृचांत जे जाणतो होय तेने कहेवानी आइा आपी. एट्ठे मंगळकुंजे ते पुरुषवेषने धारण करनार पोतानी मिया ठे, एम ओळखीने सिंहसामंत विगेरे सर्वना सांजळतां पो-ताना विवाह विगेरेनुं पूर्व वृचांत कहुं. ते सांजळीने राजपुत्रीए सिंहसामंतने कहुं के “आज मारो पति ठे, अने तेने शोधवा माटेज हुं पुरुषनो वेष धारण करीने अहीं आवी हुं. ” सिंह सामंते कहुं के “ जो तेज तारो पति होय तो तुं निःशंकपणे तेनी सेवा कर. ” पत्नी ए बात राजाने जणावीने तेनी आइाथी त्रिदोकसुंदरी स्त्रीनो वेष धारण करी पोताने सासरे गइ, अने तेनी साथे मंगळकुंज विद्वान् करवा लाग्यो.

एकदा त्रिलोकसुंदरीनी प्रेरणाथी मंगळकळश राजानीं आंझा बडने चंपा नगरीए गयो. त्यांनो राजा पण पोतानी पुत्रीना मुखधी-तेतुं सर्व दृचांत सांजळीने हार्षित थइ बोड्यो के 'हे पुत्री ! तें तारुं कळक दूर कर्युं,' पडी राजाए पेळा छुष्ट कार्य करनार मंत्रीने मारवानो हुकम कर्यो. ते बखते मंगळकळशे विनंति करीने तेने डोमाव्यो. पडी पुत्ररहित एवा ते राजाए मंगळकळशने राज्यपर बेसारी पोते यशोज्ञरू सूरि पासे दीक्षा ग्रहण करी.

मंगळकळशने राज्यतुं प्रतिपादन करतां जयशेखर नामनो पुत्र थयो. एकदा जयसिंह नामना आचार्यने उद्यानमां आवेळा सांजळीने मंगळकळशे प्रिया सहित गुरु पासे जइ तेमने वंदना करी. तेमनी देशना सांजळ्या पडी मंगळकळशे पूज्युं के " गुरु ! हुं कया कर्मधी आवा प्रकारनी विवाहविभुवना पाम्यो ? तथा कया कर्मधी मारी प्रियाने दूषण प्राप्त थयुं ? " सूरि कहुं के " पूर्वे कितिप्रतिष्ठपुरमां सोमचंद्र नामे एक कुळपुत्र रहेतो हतो. तेने श्रीदेवी नामनी पत्नी हती, अने जिनदेव नामनो एक श्रावक मित्र हतो. एकदा धनकांडी जिनदेव धन उपार्जन करवाना हेतुधी देशांतर जवा तैयार थयो; ते बखते तेणे पोताना मित्र सोमचंद्रने पोतातुं धन सात क्षेत्रमां वापरवा माटे आप्युं. तेना गया पडी सोमचंद्रे मित्रना कहेवा प्रमाणे तेतुं छव्य सात क्षेत्रमां स्वरच्युं, तेज पुरमां श्रीदेवीनी एक वहेनपणी जज्ञा नामनी हती. तेनो पति कोझक कर्मधी कुष्टी थयो. ते वात जज्ञाए एक बखत पोतानी सखी श्रीदेवीने कही. त्यारे श्रीदेवीए हास्य करीने कहुं के " हे सखी ! तारा संगधी तारो पति कुष्टी थयो. " ते सांजळीने जज्ञा पोताना मनमां अति दुःखी थइ. ते जाणीने थोमी वारे श्रीदेवी बोडी के " हे सखी ! खेद न करीश, में तो तने मशकरीमां कहुं डे. " एम कहीने तेणे जज्ञाने आनंदित करी. पडी साधुना संगधी तमे दंपती श्राद्धधर्म पापी तेतुं पादन करी समाधिबने काळ करीने सौधर्म देवडोकमां उत्पन्न थया. त्यांथी आयुष्य पूर्ण थतां चवीने सोमचंद्रनो जीव तुं राजा थयो, अने श्रीदेवीनो जीव त्रिलोकसुंदरी थयो. तें पूर्वं जवे परद्रव्यधी पुण्य उपार्जन कर्युं हतुं; तेथी आ जवमां जाभावने तुं राजपुत्रीने परएयो; अने आ त्रैलोक्यसुंदरीए हास्यधी पण सखीने कडांक आप्युं हतुं, तेथी आ जवे कडांक प्राप्त थयुं.

(३७६) उपदेशप्रासाद भाषांतर-भाग ९ मो. स्तंज ३४ मो.

आ प्रमाणे गुरुना मुखथी पोतानो पूर्वचव सांजळीने विरक्त थयेव्हा ते दंपतीए पोताना पुत्रने राज्य सोंपीने गुरु पासे दीक्षा व्हीधी. पत्नी अतिचार रहित चारित्र्युं पावन करीने अंते ते वझे काळ करीने ब्रह्म देवदोकर्मां देवता थया. त्याथी चवीने अनुक्रमे अव्यय, अजर, अजय अने समग्र आत्मसंपत्तिना आविर्भावरूप मोक्षपदने पामशे.

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ चतुर्विंशतितमस्तंजस्य
षट्षचाशदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३७६ ॥

व्याख्यान ३५७ मुं.

गुरु पहावळी.

षट्त्रिंशद्गुणरत्नाढ्यः, सौधर्मादिपरंपरः ।

गुरुपट्टकमो ध्येयः, सुरासुरनरैः स्तुतः ॥ १ ॥

नाचार्य—“ सुर, असुर अने मनुष्योए स्तुति करेलो तथा त्रिंश गुणरूपी रत्नोथी आढ्य एवो श्री सुधर्मादिक गणधरोनी परंपरावाळो गुरुपट्टनो क्रम ध्यान करवा योग्य ठे. ”

गुरु (आचार्य) परंपरानो क्रम हीरसौजाग्य काव्यमां कहेलो छे, ते प्रमाणे अहीं वखीए ढीए.

श्री वीरजिनेश्वरने इन्द्रचूति विगेरे अगियार उत्तम गणधरो हुता. ते ओ जाणे प्रथम शिवे दग्ध करेलो कामदेव पार्वतीना लग्नमां फरीधी प्रगट थयो तेने हणवाना इच्छा राखनार अगियार रुद्र (शिव) प्रगट थया होय तेवा शोचता हुता. ते गणधरोमां श्री वर्षमान स्वामीना पट्टने धारण करवामां धुर्ध एवा श्री सुधर्मा स्वामी थया. ‘ जगतमां वृषभ विना बीजो कोण धूसरीना स्था-

नने अवदांवन आपे ? ' ते सुधर्मा स्वामीना पट्टे उपर यशदाहमीवहे कुंदपुष्पने तथा शंखने पण तिरस्कार करनार जंबूस्वामी थया. वाळक एवा पण जेना-
धी पराजव पामेदो कामदेव जाणे दाज्जा पाम्यो होय तेम अदृश्य थइ गयो. ते
जंबूस्वामीना पट्टेनी दाहमीने चंद्रमुखी स्त्रीने जेम तिद्वक शोचावे तेम प्रजवस्वा-
मीए शोभावी, के जे प्रजवस्वामीए चोररूप थइने पण सार्थवाहनी जेम, प्राणी-
ओने कव्याणकारी एवी मोक्षदाहमी प्राप्त करावी, ते अति आश्चर्य ठे. त्यारपछी
ते प्रजवस्वामीना पट्टेने पिताना सिंहासनने जेम राजा शोचावे तेम शय्यंजव स्वामी
शोचावता हवा, जेमना कंठपीठमां मुक्तामणिनी माळानी जेम सर्व विद्याओ स्फु-
रणायमान थइने शोजी रही हती. त्यार पढी सिंह जेम पर्वतना शिखरने शो-
चावे तेम तेमना पट्टेने कीर्तिरूपी आकाशगंगावने दिशाओने पूर्ण करता एवा श्री
यशोज्ञसूरि शोचावता हवा. त्यार पढी जेम श्रावण मासने भेष जळट्टिथी क-
दंब, जंबू अने कुटज वृक्षोना वनने पल्लवित करे तेम श्री यशोज्ञ स्वामीना पट्टेने
श्री संचूतिविजय आचार्य पोतानी शोचायी अलंकृत कर्युं. त्यार पढी ते संचूति-
विजयना सतीर्थ्य (गुरुज्ञाइ) जज्ञवाहु आचार्य समग्र आगमना पारदर्शी थया,
जेमणे वज्ररत्ननी खाणमांथी वज्ररत्ननी जेम दशाश्रुतस्कन्धमांथी कथपसूत्र उप्प-
र्युं. त्यार पछी ते संचूतिविजय तथा भडवाहु स्वामीनी पट्टेदाहमीने पोताना वंश-
रूपी समुद्रमां कौस्तुभमणि जेवा श्री स्थूलाजज्ञ स्वामीए यशार्थी त्रण द्योक्तीने जेम
शोभावी. त्यार पढी सारथिना रथने वहन करवामां बे वृषज होय तेम ते स्थूला-
जज्ञना पट्टे उपर अनुक्रमे धर्मधुराने धारण करनारा आर्यमहागिरि तथा आर्यसुह-
स्ति थया. त्यारपढी ते आर्यसुहस्ति मुनीन्धना पट्टेने विष्णुना पादक्रमरूप आका-
शने सूर्यचंद्रनी जेम श्री सुस्थितसूरि तथा सुप्रतिवद्ध सूरि नामना तेमना बे शि-
ष्योए सुशोजित कर्युं.

पूर्वे सुधर्मास्वामीने आरंजीने सुहस्तिसूरि थया त्यां सुधी साधुओतुं नि-
ग्रंथ नाम हतुं, पदज्ञे निग्रंथगच्छ कहेवातो, अने आ बे सुस्थित तथा सुप्रतिवद्ध
सूरिना व्रतथी बीजुं कोटिकगण एतुं नाम थयुं. तेनो हेतु ए ठे के ते सूरिए
सूरि मंत्रनो एक करोन वार जाप कर्यो हतो.

त्यार पढी ते सुस्थित अने सुप्रतिवद्ध सूरिनी पट्टेदाहमीना तिद्वकरूप मुनि-
ओमां चक्रवर्ती समान श्रीइन्द्रदिन आचार्य थया. तेमणे वळारामे यमुनानो पराजव कर्यो

तेम दांजिकपणानो परानव कर्यो हतो. त्यार पढी अंगिरा तापसथी बृहस्पतिनी जेम ते इन्द्रदिन्न आचार्यथी घणा गुणवान श्री दिन्नसूरि थया. तेमणे जेम नारायणे काळनेमि अमुरनो नाश कर्यो तेम रागनो नाश कर्यो हतो. त्यार पढी क्रमे करीने जिनेश्वरना पादने ^१मस्तकवने स्पर्श करती एवी ते दिन्नसूरिनी पट्टलक्ष्मीने ध्वजानो समूह जेम मासादसमूहने शोचावे तेम सिंहगिरि नामना सूरीश्वरे शोचावी. त्यार पढी तेमना पट्टने मस्तकने माणिक्यनो मुकुट शोचावे नेम अज्ञान तथा पापना समूहरूप पर्वतनुं दडान करवामां इन्द्रना वज्र जेवा श्री वज्रमञ्जु उत्कृष्ट शोचा पमारुता हवा. त्यार पढी श्रीवज्रमञ्जुना पट्टरूपी उदयाचळ पर्वतनी चूडिका उपर सूर्य समान श्रीवज्रसेनसूरि थया. त्यार पढी चंद्रकुळना मूळ कारणभूत श्रीचंद्रसूरि थया. अर्हीथी चंद्रगच्छ एवुं त्रीजुं नाम थयुं. त्यार पढी जेम सरोवरना मध्य जागने प्रफुल्लित कमळ शोचावे तेम तरंगित करुणा रस-वाळा ते चंद्रसूरिना पट्टने सामन्तजद्र सूरिए शोचाव्युं. आ सूरि प्राये वनमां रहेता हता, तेथी तेमनाथी आ गच्छनुं वनवासीगच्छ एवुं चोथुं नाम थयुं. त्यार पढी सामन्त सूरिना पट्ट उपर वृषदेव सूरि थया. तेमणे कोरंठक नामना नगरमां जव्य प्राणीओना नेत्ररूपी पांथनी आजीविका (विश्रामस्थान) समान तथा पुण्यना प्राक (उदय)ने करनारी जाणे सत्रशाळा (दानशाळा) होय तेवी श्री महावीर स्वामीनी मूर्ति स्थापन करी हती. त्यार पढी औरस पुत्रवने जेम पितानो वंश-उत्कृष्ट शोचा पामे तेम ते वृषदेव सूरिनुं पट्ट त्रैलोक्यनी लक्ष्मीना तिळक समान श्री प्रद्योतन नामना सूरिवने उत्कृष्ट शोचा पाम्युं. त्यार पढी गंगाना तरंग जेवो जेमनो वाग्निश्वास ठे एवा अने बुद्धिथी बृहस्पतिने पण जीतनारा श्रीमानदेव सू-रिए सज्जामंरुपने सन्न्य जननी जेम ते प्रद्योतन सूरिना स्थानने अर्हांकृत करुं. आ श्रीमानदेव सूरिने आचार्यपद आपती वखते तेमना स्कन्धपर साक्षात् सरस्वती तथा लक्ष्मीदेवीने जोडने “ अहो ! अन्यायादिक प्रमादने सेवनार राजानो जेम राज्यथी वंश थाय ठे तेम आ मानदेव राजादिकनो सत्कार पामीने चारित्र्यथी ज्ञष्ट थज्ञे. ” एवी शंकाथी जेमनुं मन खेद पामतुं हतुं एवा पोतानां गुरु श्री प्रद्योतन सूरिने जोडने नरेन्द्र, नागेन्द्र अने देवेन्द्रो पण जेमनी कीर्तिनुं गान करता हता

१ जिनेश्वरनु आदिपणु होवाथी परंपरावडे आ पट्ट जिनेश्वरना पाद रूप थयो, अने आ पट्टलक्ष्मी आदि होवाथी तेनु मस्तक थयुं

एवा ते मानदेव सूरिण जाणे काम क्रोधादिक ङ आच्यंतर शत्रुने जीतवा इच्छता होय तेम घृतादिक ङ विगडनो यावज्जीवित त्याग कर्षो हतो. आ सूरि संघना उपद्रवने नाश करवा माटे द्वाष्टुशांतिना रचनारा जाणवा. त्यार पढी ते मानदेव सूरिना पट्टरूप आकाशमां सूर्य समान श्रीमानतुंग नामे सूरिन्द्र थया. तेमणे पृथ्वी-परना अनेक राजाओने जेम चक्रवर्ती आझा मनावे तेम सर्व साधुओने पोतानी आझा ग्रहण करावी हती. आ सूरिण पोताने बांधेद्या अरुताद्वीश बंधनोने ' जक्तामर स्तोत्र' रचीने तेवढे तोरुी नाख्या हता; तथा संघने व्यन्तरादिके करेद्या उपसर्गो दूर करवा माटे 'नमिज्जण पण्यसुरगण' इत्यादि सर्व जयतुं हरण करनार स्तोत्र वनावी आप्युं हतुं. त्यार पढी श्री कृष्णनी जेम शुक्ल ध्यान रूप सर्पेन्द्र तेमन्थन रज्जु तेनावढे अने समता रूपी मंदराचळ पर्वतवढे मदरूपी समुद्रतुं मथन करीने श्रीवीर नायक ~~आचार्य~~ पानतुंग-सूरिनी पट्टरूप

तेम दांजिकपणानो पराजव कर्यो हतो. त्यार पडी अंगिरा तापसधी बृहस्पतिनी जेम ते इन्द्रदिन्न आचार्यधी घणा गुणवान श्री दिन्नसूरि थया. तेमणे जेम नारायणे कावनेमि असुरनो नाश कर्यो तेम रागनो नाश कर्यो हतो. त्यार पडी क्रमे करीने जिनेश्वरना पादने मस्तकवने स्पर्श करती एवी ते दिन्नसूरिनी पदद्वयीने ध्वजानो समूह जेम प्रासादसमूहने शोचावे तेम सिंहगिरि नामना सूरीश्वरे शोचावी. त्यार पडी तेमना पट्टेने मस्तकने माणिक्यनो मुकुट शोचावे तेम अज्ञान तथा पापना समूहरूप पर्वततुं दहन करवामां इन्द्रना वज्र जेवा श्री वज्रप्रभु उत्कृष्ट शोचा पमारुता हवा. त्यार पडी श्रीवज्रप्रभुना पदरूपी उदयाचळ पर्वतनी चूडिका उपर सूर्य समान श्रीवज्रसेनसूरि थया. त्यार पडी चंद्रकृळना मूळ कारणभूत श्रीचंद्रसूरि थया. अर्हीधी चंद्रगच्छ एतुं व्रीजुं नाम थयुं. त्यार पडी जेम सरोवरना मध्य जागने प्रफुल्लित कमळ शोचावे तेम तरंगित करुणा रसवाळा ते चंद्रसूरिना पट्टेने सामन्तजद्र सूरिए शोचाव्युं. आ सूरि प्राये वनमां रहेता हता, तेथी तेमनाथी आ गच्छतुं वनवासीगच्छ एतुं चोथुं नाम थयुं. त्यार पडी सामन्त सूरिना पट्टे उपर वृषदेव सूरि थया. तेमणे कोरंठक नामना नगरमां जव्य प्राणीओना नेत्ररूपी पांथनी आजीविका (विश्रामस्थान) समान तथा पुण्यना पाक (उदय)ने करनारी जाणे सत्रशाळा (दानशाळा) होय तेवी श्री महावीर स्वामीनी मूर्ति स्थापन करी हती. त्यार पडी औरस पुत्रवने जेम पितानो वंश उत्कृष्ट शोचा पामे तेम ते वृषदेव सूरितुं पट्टे त्रैलोक्यनी दक्षिणीना तिदक समान श्री प्रद्योतन नामना सूरिवने उत्कृष्ट शोचा पाम्युं. त्यार पडी गंगाना तरंग जेवो जेमनो वाग्निदास ठे एवा अने बुद्धिधी बृहस्पतिने पण जीतनारा श्रीमानदेव सूरिए सत्तामंरुपने सज्य जननी जेम ते प्रद्योतन सूरिना स्थानने अद्वंदकृत कर्तुं. आ श्रीमानदेव सूरिने आचार्यपद आपती वखते तेमना स्कन्धपर साक्षात् सरस्वती तथा दक्षिणीदेवीने जोडने “अहो ! अन्यायादिक प्रमादने सेवनार राजानो जेम राज्यधी वंश थाय ठे तेम आ मानदेव राजादिकनो सत्कार पामीने चारित्रधी ब्रह्म थशे. ” एवी शंकाधी जेमतुं मन खेद पामतुं हतुं एवा पोतानां गुरु श्री प्रद्योतन सूरिने जोडने नरेन्द्र, नागेन्द्र अने देवेन्द्रो पण जेमनी कीर्तितुं गान करता हता

१ जिनेश्वरु आदिपणुं होवाधी परंपरावडे आ पट्टे जिनेश्वरना पाद रय थयो, अने आ पदद्वयी आदि होवाधी तेजु मस्तक थयुं

एवा ते मानदेव सूरिण जाणे काम क्रोधादिक ङ आन्ध्रतर शत्रुने - जीतवा इच्छता होय तेम घृतादिक ङ विगङ्गो यावज्जीवित त्याग कर्षो हतो. आ सूरि संघना उपद्रव्णो नाश करवा माटे ब्रह्मशांतिना रचनारा जाणवा. त्यार पढी ते मानदेव सूरिना पट्टरूप आकाशमां सूर्य समान श्रीमानतुंग नामे सूरिन्द्र थया. तेमणे पृथ्वी-परना अनेक राजात्रोने जेम चक्रवर्ती आझा मनावे तेम सर्व साधुत्रोने पोतानी आझा ग्रहण करावी हती. आ सूरिण पोताने बांधेद्या अरुताढीश बंधनोने ' जत्तामर स्तोत्र' रचीने तेवके तोकी नाख्या हता; तथा संघने व्यन्तरादिके करेद्या उपसर्गो दूर करवा माटे 'नमिळाण पण्यसुरगण' इत्यादि सर्व जयतुं हरण करनार स्तोत्र वनावी आप्युं हतुं. त्यार पढी श्री कृष्णनी जेम शुक्ल ध्यान रूप सर्पेन्द्र तेमन्धन रज्जु तेनावके अने समता रूपी मंदराचळ पर्वतवके मद्रूपी समुद्रतुं मथन करीने श्रीवीर नामना आचार्य तेमानतुंग-सूरिनी पट्टब्रह्मीने वर्षा. त्यार पढी जेमणे समग्र कुवादीत्रोना समूहने दूर कर्षो ङे एवा श्री जयदेवसूरि थया, के जेनी वाणीना विद्यासथी जेना माधुर्यनो तिरस्कार थयो ङे एवी सुधा (अमृत) जाणे क्षीरसागरमां डूबी गइ होय नहीं शुं ? त्यार पढी स्वर्गनी अप्सरात्रोण जेमनी कीर्तिंतुं गायन कर्षुं ङे, अने जेपतुं मन सदा चिदा-नंद (आत्मानंद) मांज मग ङे एवा श्री देवानंदसूरिण युवावस्था जेम चंद्रमुखी ह्मीने शोचा पमाने तेम ते जयदेव सूरिनी पट्टब्रह्मीने शोचा पमानी. त्यार पढी जाणे अज्ञान रूप अंधकारना सैन्यने हणवानी इच्छावाळा पराक्रमे शरीरनो स्वी-कार कर्षो होय तेवा अने देवानंद सूरिना पट्टरूपी समुद्रने लक्षासकरवामां चंद्र स-मान श्री विक्रम नामना सूरिश्वर थया. त्यार पढी सिद्धान्त समुद्रना पारने जो-नारा एवा श्री नरसिंह सूरि थया. तेमणे जेम सूर्य जगतने निदानो त्याग करावे तेम एक यज्ञने मांस खावानो त्याग कराव्यो हतो. त्यार पढी जेम अमूढ्य माणि-क्य अंगुलीने शोचावे तेम खूमाण राजाना कुळमां दीपक समान समुद्रसूरि नाम-ना आचार्ये श्री नरसिंह सूरिनी पट्टब्रह्मीने अलंकृत करी. त्यार पढी ते समुद्र-सूरिना पट्ट उपर श्री मानदेव नामना (बीजा) सूरि थया, के जेमना मुखकमळमां वास कर-नारी सरस्वती देवी अमृतना जोजनवके कंठ सुधी तृप्त थयेली होवार्थी, आ आ-चार्यना मनोहर वाग्विद्यासना मिषथी जाणे पीधेद्या अमृतना उद्गार काढती होय एवो नास थतो हतो. त्यार पढी तेमना पट्ट उपर विबुध समान श्री विबुधमज नामना आचार्येन्द्र थया, जेमनार्थी पराजव पामेदो पुष्प रूप आयुध-

(३७०) उपदेशप्रासाद जापांतर—जाग ५ मो. स्तंभ २४ मो.

वाळो कामदेव फरीधी युष्क करवानी इच्छावने तीक्ष्ण आयुधवाळो थयो. त्यार पढी तेमना पट्टरूपी कमळमां हंस समान श्रीमान् जयानंद सूरि थया, जेमना हृदय-मां अगस्त्य मुनिनी अंजळीमां समुच्चनी जेम समग्र सिध्दान्त समाइ गया हता. त्यार पढी तेमना स्थान पर रविप्रज्ञ नामना मुनीन्ध थया, तेमनुं मुख चंद्रसमान आचरण करतुं हतुं, तेमना दांतनी कांति चंद्रनी ज्योत्स्नातुं आचरण करती हती, तेमनी श्रुकुटीनी वक्रता चंद्रमां रहेडीवक्रतातुं आचरण करती हती, अने वाणीनो विद्वास अमृत श्रवणातुं आचरण करतो हतो. त्यार पढी ते रविप्रज्ञ सूरिना पट्ट लपर श्री यशोदेव सूरि थया, तेमना वृद्धि पामता कीर्ति रूपा क्षीरसागरे करीने जग-त्प्रां अर्हत्तना महिमाए करीने इतिश्रो (लपद्रवो)नी जेम कृष्ण नीलादिक असित पदा-थोए पोताना नामनो पण दोष कयो हतो. अर्थात् आ आचर्यनी कीर्तिथी सर्व विश्व श्वेत थयुं हतुं, तेथी कृष्ण नीलादिक वर्णो जोवामां पण आवता नहोता. त्यार पढी तेमना पट्ट लपर अद्वैतिक प्रद्युम्नदेव (कामदेव) समान प्रद्युम्न देव नामे आचार्य थया. कारणके ते आचार्ये जवने (संसारने) जेदी नांख्यो हतो, अने कामदेव तो जवथी (शिवथी) जेदायो हतो. वळी ते आचार्ये रति (स्त्री विगेरे-नी प्रीति)नो त्याग (नाश) कयो हतो, अने कामदेव तो रतिनो पति होवाथी तेनो स्वीकारनार हतो; ते आचार्ये मधु (मध अथवा मद्य)थी दूर रहेडा हता, अने कामदेव तो मधु (वसंत)ना सहायनो इच्छक हतो, तेमज ते आचार्य-नी सूर्ति समग्र विश्वने आदर करवा योग्य मनोहर हती, अने कामदेव तो अनंग होवाथी सूर्तिरहित हतो. माटे ते आचार्ये नवीन कामदेवरूप थया हता. त्यार पढी पोतानी कीर्तिरूप चंद्रज्योत्स्नावडे जेमणे त्रिलोकने धवलित कर्तुं छे एवा श्री मानदेव सूरिए प्रभु, मंत्र अने उत्साह ए त्रण प्रकारनी शक्तिवने राजानी लक्ष्मी-नी जेम ते प्रद्युम्न सूरिना पट्टनी लक्ष्मीने शोभा पयादी. (आ त्रीजा मानदेव सूरि जाणवा). त्यारपढी जेमना चरणकमळमां इन्द्रो तथा चंद्रो ज्यार रूप थया ठे एवा विमलचंद्र नामना सूरिश्वरथी शत्रुने ताप पमारुनार प्रतापथी राजानी जेम ते मानदेव सूरितुं पट्ट लक्ष्मीने भोगवतुं थयुं. त्यारपढी तेमना पट्ट लपर कामदेव समान प्रशस्त रूपवान अने आचार्येने विपे चंद्र समान लघोत्तन नामना सूरि विराजमान थया, के जेना पट्टने धारण करनारा दिग्गजोनी जेवा आठ सूरिन्धो थया. आ सूरिए मोटा वट वृक्षनी नीचे आठ मुनिअने सूरिपद आप्णुं हतुं, तेथी तेमना वरतथी आ गच्छतुं वरुगच्छ

अथवा बृहद्गच्छ एतुं पांचमुं नाम पदयुं. त्यारपडी तेमना पट्ट लपर जेमणे पोताना माहा-
 त्म्यवने सर्व देवोने नम्र करेखा ठे एवा सर्वदेव नामना आचार्य थया, केजे तारानी
 श्रेणीवने चंद्रनी जेम गुणोनी श्रेणीवडे आश्रय करायेखा हता. त्यारपडी तेना
 पट्ट लपर १गोने विषे निवास करनार, २गौरववने शोचावाळा, वाणीना अधि-
 पति अने ३चिबुधोए सेवाता एवा देवसूरि (बृहस्पति)ना जेवा श्रीदेव सूरि नामना
 आचार्य थया. त्यारपडी मंदिरने दीवो शोचावे तेम तेना पट्टने ४दोषोना उदयथी प्रगट
 थयेखा तम (अज्ञान अथवा पाप) ना विस्तारनो नाश करवा रूप व्यापारमांज त-
 त्पर थयेखा एवा श्री सर्वदेव सूरिए शोचाव्युं, (आ बीजा सर्वदेव सूरि जाणवा).
 त्यारपडी तेमना पट्टरूप आम्रवृक्षने सेवनारा पोपट अने कोयलनी जेवा श्रीमान् य-
 शोचद्र सूरि तथा मुनिआने विषे श्रेष्ठ एवा श्रीनेमिचंद्र सूरि थया. त्यारपडी ते वने
 सूरिना पट्ट लपर अनेक शास्त्रोना रचनारा श्री मुनिचंद्र नामना सूरि थया.
 वायुनी अस्खलित गतिनी जेम तेमनी बुद्धि कोइ पण शास्त्रमां स्तलवना पामती
 नहोती. चारित्र लोवाने इच्छता चक्रवर्ती जेम ठ खंक पृथ्वीनो त्याग करे तेम आ
 सूरिए ठ विगयनो त्याग कर्यो हतो. ते सूरि कोइ पण वखत पोताना शरीर लपर
 पण ममता करता नहीं, अने हमेशां एकजवार ढाशनी पराश मात्रनो आहार कर्-
 ता हता. त्यार पडी तेमना पट्ट लपर देवोए लपसर्ग कर्या ठतां पण आ कोइ वखत
 जिताय तेवा नथी, ए हेतुथीज जाणें तेवा नामथी पृथ्वी पर असिद्ध थया होय
 एम अजितदेव नामना सूरि थया. त्यार पडी जगतने पवित्र करनार देवनदी
 (गंगा)नो प्रवाह चंद्रमौलि (शिव)नी जटानो आश्रय करे, तेम ते अजितदेव
 सूरिना पट्टनो तपस्विआने विषे सिंह समान अने जगतने पवित्र करनार एवा श्री
 विजयसिंह सूरिए आश्रय कर्यो. त्यार पडी इट्टाकु वंशने श्री ऋषभस्वामी-
 ना पुत्रो जंरत अने बाहुवळिए जेम शोचाव्यो, तेम ते विजयसिंह सूरिना पट्टने श्री
 सोमप्रभ तथा श्री मणिरत्न सूरिए शोचा पमानी. त्यारपडी श्री मज्जगच्छ सूरि
 थया. तेमणे ते वने सूरिना पट्टरूपी द्युम्नीना तिळकनी द्विद्वाने विस्तारी. ते सू-
 रिए जेम राजहंस मेघथी मल्लिन थयेखा तळावतो त्याग करे, तेम कळिकाळना म-
 जावथी थयेखी चारित्रनी शिथिलतानो त्याग कर्यो हतो. ते आचार्य वाद करवा

१ सूरिना विशेषणमा गो एटले पृथ्वी, अने बृहस्पतिना वि. प्रणमा स्वर्ग २ सूरिना पक्षमा गारव
 एटले माहात्म्य, बीजा पक्षमा इन्द्रादिक देवोने मणावदायी गुरुगण ३ पहला पक्षमा पांडतो, धीजामा देवा.
 ४ दीवाना पक्षमा दोषा एटले रात्रि अने तम एटले अंधकार.

(३६९) उपदेशप्रासाद जापांतर-जाग ९ मो. स्तंभ ३५ मो.

आवेद्या बलीश दिगंवाचार्यो साथे वाद करवामां हीरकमणि (वज्रमणि)नी जेम अज्जेद्य थया हुता, तेथी आघाट नगरना राजाए तेमनुं हीरखाजगच्चंद्र सूरि एवुं नाम प्रसिद्ध कर्युं हतुं. वळी जेम कोइ राजा मोटां युद्धोए करीने शत्रुओनो पराजव कर्या पळी जितकाशीनी संज्ञा पामे, तेम ते आचार्य वार वर्ष सुधी आंवि-द्वनो तप करीने तपातुं विरुद पाम्या हुता. त्यारयी आरंजीने जेम अत्रि ऋषिना नेतथी चंद्रखेखा प्रगट थइ, तेम आ आचार्यथी तपागच्छ एवुं उहुं नाम प्रगट थयुं; अने जेम वसंत मासथी सूर्यनी कांति अधिक देदीप्यमान थाय तेम आ आचार्यथी मुमुक्षु पुरुषोनी लक्ष्मी अधिक दीप्त थइ.

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ चतुर्विंशतितमस्तंजस्य
सप्तपंचाशदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३६९ ॥

व्याख्यान ३५८ मुं.

तपागच्छ नाम पड्या पछीना आचार्यनी पट्टावळी.

त्यारपछी श्री जगच्चंद्र सूरिना पट्ट उपर विष्णुना वक्त्रःस्यळ उपर कौ-स्तुभमणिनी जेम देवेन्द्रना कर्णोमां आचरण रूप थतां यशोवने त्रिजगतने उद-जासन करनार देवेन्द्र नामना सूरि शोभता हुता. (आ सूरि कर्मग्रंथादिकना कर्ता जाणवा). त्यारपछी तेना पट्ट उपर धर्मघोष सूरि थया, ते जाणे नागाणीओए गा-यन करेली ते आचार्यनी कीर्तिने सांजळवामां रसिक थयेद्या नागाधिराजे (शेष-नागे) ते माटेज वे हजार चक्षुओ^१ धारण कर्या होय नहीं एवा थया. ते आ-चार्यना उपदेशथी वादशाहना मंत्री पृथ्वीधरे जाणे पोतानी चोराशी ज्ञातिओनो उच्चार करवा माटेज होय नहीं एम तीर्थकरोना चोरागी प्रासादो कराव्या. त्या-

१ सप्त चक्षुवदन सामळे छ-तमने अज जुदा होता नथी, तथी अर्ही सामळ्या माटे चक्षु कर्यावे
अनजय

व्याख्यान ३५७ मुं. तपागच्छ नाम पञ्चा पञ्जीना आचार्यनी पट्टावली. (३९३)

रपञ्जी तेमना पट्टे उपर मनुष्योनी दृष्टि रूप चकोरीने आहूदाद करवामां चंद्रनी कांति समान सोमप्रज्ञ नामना सूरि थया. ते सूरिना संगथी शरद ऋतुना संगथी चंद्रज्योत्सनानी जेम चारिन्नद्वामी शोचती हती. त्यारपञ्जी ते सोमप्रज्ञ सूरिए पोताना पट्टे उपर मुनिओनी द्वाक्ष्मीना देदीप्यमान तिलक समान सोमतिलक नामना सूरिने स्थापन कर्या. ते सूरिए वादमां अन्य वादीओना समूहना मुखमां प्रतिपदा तिथिनी जेम अनध्यायता मूकी दीधी हती, अर्थात् तेमने चोखता बंध कर्या हता. त्यारपञ्जी ते सोमतिलक गुरुए पोताना स्थान उपर देव समान सुंदर शोचावाळा श्री देवसुंदर सूरिने स्थापन कर्या. ते आचार्ये प्रातःकाळ जेम अंधकार सहित रात्रिना नाश करे तेम आउ मद सहित मायानो नाश कर्यो हतो. त्यार पञ्जी तेमना पट्टेने श्रीमान् सोमसुंदर गुरुए सेवन कर्युं. कोइ एक पुरुष के जेने आ आचार्यतुं माहात्म्य सांचळीने सूर्यने घुवरनी जेम अन्य धर्मीओए छेपथी ते आचार्यने मारवा माटे मोकळ्यो हतो ते पुरुष आचार्यने मारवा माटे तेना जयाभये गयो, त्यां चंद्रनी कांतिवमे त्रिदामांथी तेणे जोर्युं तो सूरि सुता सुता पण जीवघातादिक प्रमादथी रहित ठे एम दीहुं. एदवे के पाताना संधाराने तथा तेनी आसपास रजोहरणवने पूंजता जोया; ते जोइने ते पुरुषे पश्चाचाप करता सता गुरु पासे प्रगट थइ तेमने खमावीने पोतातुं वृत्तांत कर्णुं; अने पञ्जी गुरुना उपदेशथी प्रतिबोध पामी दीक्षा दीधी. त्यार पञ्जी जेम उत्पन्न कमळनो विकास करवामां चतुर एवा शरदऋतुना चंद्रविषमां प्राप्त थयेझी सूर्यनी कांतिवमे द्योकोनां नेत्रोने अत्यंत प्रीति उत्पन्न थाय ठे, तेम पृथ्वीवलयने प्रतिबोध करवामां चतुर एवा मुनिसुंदर नामना सूरिन्द्रने, विषे प्राप्त थयेझी सोमसुंदरसूरिनी पट्टेद्वामीए ज्ये जेनोना नेत्रोने अत्यंत प्रीति उत्पन्न करी. आ सूरिए संतिकरं विगोरे स्तोत्रो वनावीने व्यंतरीनो उपद्रव शांत कर्यो हतो. त्यारपञ्जी ऋषभदेव थकी जेम श्री पुंरुरीक गणधर थया, तेम ते मुनिसुंदर सूरि थकी रत्नशेखरसूरि थया. ते सूरिने खंजातमां कोइ वावी नामना श्रेष्ठ ब्राह्मणे वाहसरस्वती कहीने चोखान्या त्यारथी तेमने वाहसरस्वती-तुं विरुद्ध मळ्युं हतुं. श्राद्धविधि सूत्रवृत्ति विगोरे अनेक ग्रंथोना रचनार ए रत्नशेखर सूरिना पट्टेने द्वाक्ष्मीसागरसूरिए अलंकृत कर्युं. तेमना पट्टे उपर मोटा गुणवान मुमतिसाधु सूरि थया. तेमना पट्टे उपर श्री हेमविमलसूरि थया. आ सूरिना वखतमां दुःपमा काळना दोषथी घणा मुनिओ प्राये प्रमादी, ममतावाळा अने चा-

स्त्रिंशत् पादान् करवामां शिथिलं थवा द्वाग्या. ते जोङ्गेने समग्र पापने दूर करनार ते हेमविमल सूरिण सूरिना गुणोष्ठी विराजमान, सौजाग्य ने जाग्यथी पूर्ण अने संवेग रूप तरंगना समुद्र समान एवा आनंदविमल सूरिने योग्य जाणीने तरतज धर्मेना अच्युदयनी सिद्धिने माटे पोताना पट्टपर स्थापन कर्यो. ते सूरिण विक्रम संवत् १९८३ मां संवेगना वेगवाळा मुनिओने शरणचूत एवां चारित्रक्रियानो उद्धार कर्यो. शरीर उपर पण ममत्व विनाना एवा तेमणे पोताना पापनी आढो-चना करीने जे दुष्कर तप कर्तुं ते आ प्रमाणे-अरिहंतादिकवीश स्थानकोतुं ध्यान करतां ते निर्विकार सूरिण चारसो उपवासवने वीश स्थानक तप कर्यो. पढी वरिष्ठ (श्रेष्ठ) एवा चारसो उठवने तेतुं आराधन कर्तुं. विहरमान जिननो आश्रय करीने वीश उठ कर्यो, पढी वसो ने ओगणत्रीश उठ श्री वीरप्रज्जुने आश्रीने कर्यो, तथा पाखी विगेरे पर्वमां पण वीजा घणा उठ कर्यो. पढी ज्ञानावरणी कर्मना नाश माटे पांच छादशम (पांच पांच उपवास) कर्यो, अने तेदबाज छादशम अंतराय कर्मना नाश माटे कर्यो. दर्शनावरणी कर्मना नाश माटे नव दशम (चार चार उपवास) कर्यो. मोहनीय कर्मना नाश माटे अष्टावीश अष्टम कर्यो. तेज प्रमाणे वेदनीय, गोत्र अने आयुष्य कर्मना नाश माटे पण घणा अष्टम तथा दशम कर्यो. मात्र एक नाम कर्म संबधी तप ते आचार्य करी शक्या नहीं. प्रांते आयुष्य पूर्ण थतां अनशन ग्रहण करीने ते आनंदविमल सूरि चित्तमां चतुःशरणतुं स्मरण करतां स्वर्गमुखने पाम्या. त्यार पढी ते सूरिना पट्ट उपर सर्वत्र विजयमान, नयवान (न्यायी) अने समयवान (सिद्धांतोना जाणनार) श्री विजयदान सूरि थया. त्यार पढी तेमना पट्ट उपर अखंरु विजयवाळा श्री हीरविजय सूरि थया. आ वर्तमान काळमां पण ते सूरिना महिमाने देवसमुदाये गायो हतो. आ सूरिना उपदेशथी प्रतिबोध पामेळा अकबर बादशाहे दयातुं ध्यान धरतां आखी पृथ्वीने जैनधर्ममय करी दीधी हती. त्यार पढी तेमना पट्टने उदयाचळ पर्वतना शिखरने शरदऋतुना प्रदीप्त सूर्यनी जेम विजयसेन सूरिण शोचाच्युं. त्यार पढी तेमना पट्टने अज्ञान रूप अन्धकारनो नाश करनार, द्योकोना मन रूपी पन्ननो विकास करनार, कुतर्क रूपी हीमनो नाश करनार, महा दोष रूपी रात्रिंतुं लच्छेदन करनार अने ज्ञान रूप दिवसनी बाह्यनीनो उदय करनार एवा विजयतिष्ठक नामना सूरिण आकाशने सूर्य अद्वंदकृत करे तेम अद्वंदकृत कर्तुं. त्यार पढी तेमना पट्ट उपर चंद्रकिर-

व्याख्यान ३५८ मुं. तपागच्छ नाम पढ्या पढीना आचार्यनी पढावळी (३५६)

पना समूह जेवा लज्जवन्न अर्थवादनो प्रचार करनार, राजसत्ताओमां विजयलक्ष्मीने प्राप्त करनार, जाणे गौतम स्वामीना प्रतिनिधि होय एवा हीरविजय सूरिना शिष्य विजयानंद सूरि थया. ते बोधिना निधि समान सूरि पोताना गच्छमां मोटी ख्या-
तिने पाम्या. तेमना पद्द लपर श्री विजयराज सूरि थया. तेमना चारित्र रूपी महा-
सागरवरे ज्ञाननो निधि वृद्धि पाम्यो अने तेथी शासन रूपी गृहनो उद्योत कर-
वामां तेओ दीप समान थया. त्यारपढी त्रिभुवनेश्वर प्रभुतुं ध्यान करवाना द्वालयु
श्री विजयमान सूरि थया. तेमनी वाणीनी भीष्मशधी पराज्व पामेळी द्वाह
जाणे द्वाज्जाधी संकोच पामी होय एम द्वागतुं हतुं. त्यार पढी तेमना पद्द लपर
सिद्धान्त वाणी बोधवामां चतुर अने मारी^१ जेवाने प्रथम आगमनो उपदेश कर-
नार एवा विजयकृद्धि नामे आचार्य थया. तेमणे द्वोकौने न्याय मार्गे चलाव्या हता.
त्यार पढी तेमना पद्द लपर अमारा गुरु श्री विजयसौजाग्य सूरि थया. तेमना
प्रज्ञावधी गुणरत्नना पात्र समान स्याद्वाद तत्त्व अमारी समीपे आच्युं अर्थात्
अमने स्याद्वाद तत्त्वनी प्राप्ति थइ. ते विजयसौजाग्य गुरुना पद्द पर श्री विजय-
लक्ष्मी सूरि थया. तेमणे आ सुखने आपनारी गुरु पढावळी हर्षधी लखी.डे.
मारा गुरुना शिष्य गुणवान अने धैर्यवान एवा जयवंत श्री प्रेमविजय नामना मारा
गुरु जाइने माटे आ लघम में करेलो डे.

इत्यद्धदिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ चतुर्विंशतितपरस्तंभस्य
अष्टपंचाशदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३५८ ॥

व्याख्यान ३५९ मुं.

श्री हीरविजय सूरिनुं संहित चरित्र.

वैराग्यपूर्णहृदयास्त्र्यक्तमूर्छा जगृहुश्चारित्रं ।

सुविहितसाधुप्रभवः, श्रीहीरविजयसूरीन्द्राः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ वैराग्यथी पूर्ण हृदयवाळा सुविहित मुनिना गुरु श्री ही-
रविजय सूरिए मूर्छानो त्याग करीने दीक्षा ग्रहण करी हती. ”

श्री गुर्जर देशमां तारंगगिरि विगेरे तीर्थो छे. तेमां कैद्यास पर्वत जेवा
लुंचा तारंगगिरि उपर कोटिशिखा छे. ते शिखा जाणे मुक्तिरूपी स्त्रीना पाणि-
ग्रहमां करोमो मुनिओने माटे रचेद्वी स्वयंवरनी चूमि होय तेवी शोभे छे. वळी
तेदेशमां जाणे विधाताए जगतना बोकोनो मनोरथ सिद्ध करवा माटे मेरु पर्वत
उपरथी कल्पवृक्षने द्वावीने स्थापन करेळ होय तेम नागेन्द्रथी सेवाता श्री शंखे-
श्वर पार्श्वनाथ विराजे छे. आ पार्श्वनाथना विंवतुं प्रथम नमि अने विनमि नामना
विधाधर राजाए अर्चन कर्युं हतुं; त्यारपछी जाणे पोताना स्थाननी स्थिरता माटे
ज होय तेम स्वर्गमां इन्डे पूजा करी हती. पढी इन्द्रे ते विंवने उज्जयंत (गिरनार)
गिरि पर मूक्युं हतुं. त्याथी द्वाइने सूर्ये तथा चंद्रे पोताना स्थानमां राखीने अ-
र्चन कर्युं हतुं. तेमणे पाछुं गिरिनारना शृंग उपर स्थापन कर्युं हतुं. त्याथी
धरणेंद्र पोताना धाममां बर गया हता. त्यारपढी श्री नेमिनाथना वचनथी श्रीकृ-
ष्णा ते विंवने द्वाव्या हता. वळी ते देशमां खंजात नगरमां जेनो अपूर्व
महिमा छे अने जे विंवना प्रजावथी धन्वन्तरीनी जेम श्री अजयदेव सू-
रिनो कुष्ठ रोग नाश पाम्यो हतो एवा स्थंजन पार्श्वनाथ वीराजे छे.
आ प्रमाणे अनेक पुण्यनां स्यानो जेमां रहेळां छे एवा ते गुजरात देशमां श्री
मह्लादनपुर [पाटणपुर] नामे नगर छे तेमां ओसवालवंशी कुराशाह नामे शेर
हतो. तेने नाथी नामनी पत्नी हती. तेणे संवत १५८३ना मार्गशीर्ष मासनी
शुक्र नवमीने दिवसे गजना स्वमथी सूचित हीरकुमार नामना पुत्रने जन्म आप्यो
हतो. ते कुमार क्रमे करीने वृद्धि पामतां युवावस्था पाम्यो, एकदा ते कुमारे श्री

विजयदान सूरिना मुखयी देशना सांचळी के “ जीवित संध्याना रंग जेवुं चपळ ठे, नदीना वेग जेवुं यौवन अस्थिर ठे, अने ददमी विद्युत्ना जेवी कृष्णिक ठे, माटे हे जव्य प्राणीओ ! निरंतर जिनधर्मनुं सेवन करवामां त्वरा करो. ” आ प्रमाणेनी देशना सांचळीने हीरकुमार हर्ष पामी पोताने घेर गयो. पछी अनुक्रमे पोताना माता पिता स्वर्गे गया, त्यारे कुमारे विमला नामनी पोतानी वेन पासे दीक्षानी रजा मागी. ते सांचळीने वेन बोळीके “ हे जाइ ! तुं वृद्धावस्थामां दीक्षा लेजे. हा-द्व तो तारी स्त्रीना मुखापृतनुं पान करवावके मारा नेत्ररूप चकोर पक्षीने आह्लाद आपवा माटे चंद्र जेवो थडने चपळता तजी तुं गृहस्थाश्रममां चिरकाळ रहे. ” ते सांचळीने कुमारे कळुं के “ हे व्हेन ! आ जीवित दर्जना अग्र जाग पर रहेला जद्वर्विष्ट समान ठे, लक्ष्मी पण कुदटा स्त्री जेवी ठे, इहूना अग्र जाग जेवुं यौवन पण नीरस ठे, अने नाटकना समय जेवो आ स्वजननो संबंध पण कृष्णिक छे. ‘ मारी वाढ्यावस्था जज्ञे, अने यौवन दक्ष्मी मारा शरीरने शोन्नावज्ञे, अने पढी अमात्यनी जेम वृद्धावस्था प्राप्त थज्ञे ’ एवुं (चोक्कस) कोण जाणी शके ठे ? ” आ प्रमाणे अनेक शुक्तिथी उत्तर प्रत्युत्तर करवा वके श्रांत थयेला स्वजनोए तेमने दीक्षा लेवानी रजा आपी. एटवे संवत १५९६ ना कार्तिक कृष्ण छित्तियाने दि-वसे गुरु पासे तेमणे दीक्षा ग्रहण करी. गुरुए तेनुं हीरहर्ष एवुं नाम पारुथुं.

गुरु पासे अन्यास करीने तेओ जैनधर्म संबंधी सर्व शास्त्रमां निपुण थया. पढी परदेशनी जापा तथा परधर्मना शास्त्रो जाणवानी इच्छायी तेओ दक्षिण देशमां गया. ते देशमां श्री माणिक्यनाथ ऋष्यज्जदेव विराजे ठे, तथा त्यां अन्त-रिक्ष पार्श्वदेव पण ठे. ते अन्तरिक्ष नामना पार्श्वदेव जमीनथी लंचा रहेला होवार्थी जाणे जव्य प्राणीओनो महा उदय करवाना हेतुथीज लंचा रखा होय नहीं एम जाणावता हता. वळी करहेटक गाममां मोटा प्रजाववाळा करहेटक नामना पार्श्व-नाथ स्वामी विराजे ठे. जे दिशामां तेओ रहेला ठे ते स्थानने ते प्रचुनीज वांढायी जाणे होय नहीं तेम शोषनाग कदापि तजतो नहीं. तेमज जाणे आ पार्श्वनाथ देवोना पण देव छे एम कहेवाने माटेज आवती होय तेम वसन्त ऋगेरे ऋतुओ वैजव सहित प्रति वर्षे आवीने ते प्रचुनी सेवा करती हती. वळी ते

(३६८) उपदेशप्रासाद जापांतर-जाग ९ यो. स्तंज २४ यो.

देशमां सोपारक नामना पुरमां जाणे नरतचक्रीना पुण्यनिधि होय तेवा जीवत्स्वामी श्री आदीश्वर प्रभुनी प्रतिमा विराजमान ठे. ए देशमां देवगिरि नामना कि-
 ष्यामां (शहरमां) कोरु ब्राह्मण पासे तर्कशास्त्रादिकनो अज्यास करीने श्री हीर-
 मुनि गुरु पासे आब्या. गुरुए तत्काळ तेमने वाचक (उपाध्याय) पद आप्युं. पढी
 गुरुए सूरिमंत्रना अधिप्रायक देवतानी आज्ञायी संवत् १६१७ना पोप शुक्र पंच-
 मीने दिवसे हीरहर्ष मुनिने सूरिपदे स्थापन कर्पा. पढी गुरु अन्यत्र विहार
 करवा लाग्या.

अहीं अकबर बादशाहनी सजामां अनेक जातिना लोको आवीने घेंटेद्या
 हता, ते वखते सौए पोतपोताना धर्महुं वर्णन कर्युं, तेमां एक विद्वान पुरुषे श्री
 हीरसूरिनी प्रशंसा करी के “ हे बादशाह ! जेम सर्व राजाओमां आप मुकुट
 समान जे, तेम सर्व दर्शनोमां अद्वितीय विद्वान अने सर्व धार्मिकोमां मुकुट समान
 एक हीरविजय सूरिज ठे. आ प्रमाणेनी तेमनी प्रशंसा सांजळीने बादशाहे वे
 दूतोने विज्ञप्तियुक्त फरमान आपीने द्वाददेशमां गंधार नामना वंदरे ज्यां हीरसूरि
 विराजमान हता त्यां तेमने बोद्दाववा माटे मोकड्या. ते दूतोए त्यां जडने जेना
 चरणकमळनी सेवा सर्व संघ करी रहेला हता एवा हीरगुरुना चरणकमळमां ते
 फरमान मूक्युं. ते दूते करेदी विज्ञप्ति सांजळीने श्रावकोए पण विनंति पूर्वक कर्युं
 के “ हे गुरु महाराज ! जेम केशी गणधरे प्रदेशी राजाने बोध पमाड्यो हतो, तेम
 आप पण अकबर बादशाहने बोध पमारुजो, आपनी जेवा महात्मा पुरुषो विश्वना
 उपकारने माटेज यत्न करे ठे. शुं मेघ सर्व जगतने जीवारुतो नथी ? वळी जेम
 पारधी वनमाहेना अनेक प्राणीओने हणीने वनने निःसत्त्व (प्राणी रहित)
 करी नाखे ठे, तेम सर्व छेपीवगेने जीती दडने निःसत्त्व (सत्त्व रहित) करी
 नाखनार श्री हेमचंद्रसूरिज जेम कुमारपाळ राजाने बोध पमारुयो हतो, तेम आप
 अकबर राजाने बोध पमारुजो. ” आ प्रमाणेनी श्री संघनी विनंति सांजळीने गुरु
 त्यांथी विहार करी राजनगर (अमदावाद) समीप आब्या. एटवे त्यांना अधि-
 कारी साहित्खाने अत्यंत आदर अने जक्ति पूर्वक गुरुने पोतानी राजधानीमां
 बड जडने तेमनी पासे घणा घोडाओ, हस्तीओ, रथो, म्यानाओ, पाल-
 खीओ विगरे जेट करी. पढी विनंति करी के “ हे स्वामी ! अकबर
 बादशाहना हुकमथी आ जेट हुं आपने करुं लुं माटे ते ग्रहण करो. बादशाहे

मने कहेवरान्युं छे के सूरेश्वर श्रीहीरविजय गुरुने धन, रथ, अश्व, हस्ती विगोरे आपीने तेमना मनोरथ पूर्ण करी तेमने मारा तरफ मोकलवा. माटे हे स्वामी !आ आपने माटे आवेदी आपणनी जेम मारार्थी अपातुं ग्रहण करो. " ते सांजळीने सुरि बोल्या के " अमे निष्परिग्रही छीए, अमे हंमेशां उपानह पण पहेर्या विना पगे चादवानेज योग्य डीए, तेथी ए सर्व अमारे कांइ कामनुं नथी. " एम कही सुरि विहार करता आबुगिरि आव्या.

त्यां गुरूप विमल मंत्रीए करावेदी विमळवसही जोइ. ते वसही (जिनचैत्य) आरस पत्थरनी होवार्थी श्वेत हती, तेमां अनेक श्वेत हाथीओ अने श्वेत अश्वो हता. तथा सुधा सरखी शोजायमान हती, अने ते वसहीनो मध्य जाग श्री जिनेश्वरे पवित्र करेदो हतो. तेथी ते वसति जाणे हीरसमुच्चनी सखी होय तेथी जणाती हती. केमके हीरसागर दूधनो होवार्थी श्वेत ठे, श्वेत औरावत हाथी, श्वेत लुचैःश्रवा अश्व अने सुधा (अमृत) तेमांथी नीकळ्यां ठे एम कहेवाय ठे, तथा जिन एट्ठे विणुए तेनो मध्य जाग पवित्र करेदो कहेवाय ठे. त्यारपडी ते यतीन्डे वस्तुपाळे करावेदी वसतिना चैत्यने जोयुं. त्यां गिनार पर्वतनी जेम आबु पर्वतने पण पवित्र करवानी इच्छाथीज जाणे आव्या होय एवा नयनने आनंद करनारा शिवा राणीना पुत्र श्री नेमिनाथने वंदना करी. त्यांथी चादतां मार्गमां जाणे धर्मनुं प्रपास्थान (परव) होय तेवा अने जेणे अमृत (मोक्ष)नी लक्खी धारण करी ठे एवा कुमारपाळ राजाए करावेदा चैत्यने नमीने ते मुनीन्डे अचळगढमां आवी चतुर्मुख श्री ऋषज स्वामीने वंदना करी. त्यांथी राणकपुर आवीने नखिनीगुह्य विमानना आकारवाळा घनाशाहे करावेदा चैत्यने वंदना करी. ते चैत्यमां जाणे प्राणीओने चारगतिनी पीडारूप मोटा अंध कूवामांथी लुद्धार करवानी इच्छाथीज होय नहीं एम चार मूर्तिने धारण करता श्री युगादिदेवना दर्शन कर्या. त्यांथी मेरुता नगर समीपे आवीने श्री फळवधि पार्श्वनाथने वंदना करी. आ प्रतिमा विषे एतुं संजळाय ठे के आ विवनी पासे वीजी कोइ जिनप्रतिमा रही शकती नथी, तेथी ते प्रतिमा एकडीज ठे. ते प्रभु जाणे एम धारता होय के हुं एकदोज—वीजानी अपेदा राख्या विना ऋण जगतना जीवोना मनोरथ परिपूर्ण करं एवो बुं, तेथी वीजानी जरूर नथी. एवी रीते पोताना मनमां अहंकार लावीने ते प्रभु एकदाज रहेदा होय

(४००) उपदेशभासाद जाषांतर—जाग ए मो. स्तर्ज २५ मो.

नहीं ? वळी ते फळवर्धि पार्श्वनाथना घरने वारणां रहेतां नहीं. कदाच कोइ माणस ते घर उपर वारणां चढावता तो प्रातःकाळे ते भासादधी वे कोस दूर जडने पकता, त्यां रहेता नहीं.

सूरि त्यांथी विहार करीने फतेहपुरनी समीपे आग्या. त्यांनो राजा थानसिंह वादशाहनो सेवक हतो, तथा अमोपाळ नामे वादशाहनो सेवक पाण त्यां हतो. ते हंभेशां वादशाहने नाळीयिरनी जेट भोकळतो हतो. तेमणे तथा संघना मुख्य माणसोए वादशाहने सूरिना आगमनना खबर आग्या. पढी वादशाहनी आझाथी श्रीसंघ मोटा लत्सव पूर्वक फतेहपुरथी वादशाहनी राजधानीना शाखापुर (गाम व्हारतुं परं) सुधी सूरि साथे आग्यो. पढी वादशाहना कहे-वाथी वादशाहनो सर्वशास्त्रसंपन्न ज्ञेखगुरु सूरिने पोताने घेर दाइ गयो. त्यां सूरिए प्रथम ते शेखनी साथेज धर्मगोष्टी करीने ते शेखनां मनना दरेक संशयो दूर करी तेने प्रतिबोध पमाळ्यो. पढी सूरि वादशाह पासे आग्या, तेने वादशाहे बहु आदरमान पूर्वक अनेक प्रश्नो पुळ्या. तेना प्रत्युत्तरो आपीने गुरुए यम, नियम अने जिनतीर्थादिकतुं स्वरूप प्रकाशित करी वादशाहतुं चित्त दयाधर्मथी सुवासित कर्तुं. पढी वादशाह सूरिने पोतानी चित्रशाळामां दाइ गया. त्यां वादशाहे त्रण पगथीयांवाळा उंचा सिंहासनपर वेसीने गुरुने कळुं के “ हे सूरीश्वर ! राजाओने बेसवा द्यायक आ सजाभूमिमां आच्छादन करेदा गाढीचा उपर आपना चरणकमळ मूकी तेने पवित्र करो. ” गुरु बोड्या के “ हे राजा ! कदाच तेनी नीचे कीनीयो होय, माटे अमे तेना पर पग न मूकीए. ” वादशाहे कळुं के “ हे गुरु ! देवद्वोकना मंदिर जेथी स्वच्छ आ सजांमां कीनीयो विगेरे कांइ होयज नहीं. ” गुरु बोड्या के “ अमारो आचारज एवो ठे, माटे अमे जोया विना पग मूकता नथी. मुसुहूप पोताना आचरणतुं चिंतामणि रत्ननी जेम रक्षण करतुं जोइए. ” पढी वादशाहे ते गाढीचो उंचो कराव्यो तो तेनी नीचे वादशाहे पोतेज अनेक कीनीयो जोइ, तेथी आश्चर्य पापीने तेणे सूरिनी अति प्रशंसा करी. पढी विधि पूर्वक योग्य स्थाने वेसीने निस्पृह गुरुए धर्मना रहस्यने प्रकाशित कर्तुं.

त्यांथी सूरि आआमां चातुर्मास रखा. त्यां प्राणीओना इच्छित मनोरथने पूर्ण करवा माटे जाणे स्वर्गमांथी चिंतामणि रत्नआवेळुं होय नहीं एवा चिंतामणि

पार्श्वनाथना विंवेने मोटा उत्सव पूर्वक सूरिए स्थापन कर्तुं. चातुर्मास पूर्ण थया पञ्जी सूरि फतेहपुर आल्या, त्यां फरीने वादशाहनुं मळतुं थयुं. ते वखते वादशाहे रथ, अश्वो तथा हाथी विगेरेनी जेट आपो, गुरुए ते अंगीकार करी नहीं. त्यारे वादशाहे कळुं के “ हे सूरेश्वर ! मारी पासेथी कांड पण ग्रहण करीने मने कृतार्थ करो. केमके सुपात्रना हाथ उपर जेनो हाथ थयो नथी (जेणे सुपात्रने दान आयुं नथी) तेनो जन्म वनमां रहेद्या माद्वतीना पुष्पनी जेम निरर्थक ठे. ” आ प्रमाणे दानने माटे वादशाहे वारंवार आग्रह कर्यो, त्यारे सूरिए पांजरामां पूरेद्या सर्व पङ्कीओने ठोफी मूकवानुं माग्थुं. एटले वादशाहे सर्व पङ्कीओने ठोफी मूकया, पर्थपणमां वार दिवस सुधी अमरपरुह वगनाववानुं (अमारी पाळवानुं) फरमान कर्तुं, तथा वादशाहे करावेतुं वार कोवानुं मोटुं रामर नामतुं सरोवर के जेनो सामो किनारो पण दृष्टिथी जोड शकतो नहोतो ते सरोवरमां रहेद्या मीनादिक जंतुओना वधनो सर्वथा निषेध कर्यो. पञ्जी वादशाहे फरीथी सूरिने कळुं के “ आ जथी आपनी जेम हुं पण मृगयावने जीव हिंसा नहीं करुं. हुं इच्छुं तुं के सर्वे प्राणीओ मारी जेम इच्छा प्रमाणे फरो हरो अने क्रीना करो. ” आ प्रमाणे मृगया, जजीयावेरो अने शत्रुंजयनो कर विगेरे मुकावी दड, अनेक प्रकारनी पुण्य क्रियामां तेने जोनी दड सूरिए अन्यत्र विहार कर्यो.

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशासादृष्टौ चतुर्विंशतितमस्तंजस्य
एकोनपष्ट्यधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३५९ ॥

श्री हीरसूरिनुं चरित्र. (चाह्य)

जगद्गुरुदिदं राज्ञा, बिरुदं प्रददे तदा ।

तच्छहन्नन्यदेशेषु, विजहार गुरु क्रमात् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ त्पारे आ जगद्गुरु डे एतुं वादशाहे विरुद आण्युं. पछी वादशाहे आपेळा जगद्गुरु विरुदने वहन करता सूरिए अन्यत्र विहार कर्यो.” आ श्लोकमां कहेळा अर्थतुं समर्थन करवा माटे तेमंतुं चरित्र चित्रोपे कहेवामां आवे छे.

अन्य देशोमां विहार करतां करतां श्रीहीरगुरु मथुरापुरीमां आव्या. त्यां मोटा उत्सवथी संघजनोथी परिवरेळा सूरिए चारण मुनिनी जेम पार्श्वनाथ अने सुपार्श्वनाथ प्रचुनी यात्रा करी, तथा जंभूस्वामी, प्रजवस्वामी विंगेरे पांचसो ने स-चावीश मुनिओना स्तूपोने वंदना करी. पढी गोपाळ गिरि उपर ऋपजदेवने वंदना करी. ते गिरि उपर शत्रुंजयनी जेम वावन गजना भमाणवाळी श्री आदीश्वरनी प्रतिमा डे, तथा वीजी पण जिनप्रतिमाओ डे, तेने सूरेश्वरे वंदना करी. त्यांथी वरकाणक नगरमां आचीने साक्षात् पार्श्वयज्ञनी जेम वरकाणक नामना पार्श्वनाथने नम्या. त्यांथी अतुकमे सिद्धाचळ आची त्यां दर्शन तथा स्तुति विंगेरे करीने गुरु अजयपुरमां आव्या.

त्यां श्री संघनी समीपे सूरिए श्री अजय पार्श्वनाथतुं किंचित् चरित्र कथुं के कोइ श्रेष्ठी जळवट वेपार माटे समुद्धरस्ते जतो हतो. दैवयोगे अचानक वृष्टिनो उत्पत्त थयो. तेथी कटपांत काळनी जेम पोताना वहाणना ढोकोनो संहार थयो एम धारीने ते दुःख जोवाने असमर्थ एवो ते श्रेष्ठी प्रथमधीज मृत्यु पामवा माटे समुद्धर्मां तंपापात करवा जाय डे, तेदक्षामां पद्मावती देवीए आकाशवाणीथी क-थुं के ‘ आ समुद्धनी मध्ये समग्र दुःखरूपी सागरतुं मंथन करवामां मंदराचळ प-र्वत समान प्रचाववाळी अने समुद्धनी मेखझाना निधि समान श्री पार्श्वनाथनी प्र-तिमा छे, माटे हे श्रेष्ठी ! नाविक ढोको पासे तेने समुद्धर्मांथी बहार कदावीने ते-नी पूजा करी वहाणमां राखीश तो हुं तारुं सर्व विघ्न दूर करीश. पण हे श्रेष्ठी !

ते कल्पवृक्षानां पार्ष्णी करेद्वी पेटीने तुं लघामीश नह्रीं, तेने तेवी ने तेवी स्थितिमां
 द्वीप (दीव) वंदरे द्दइ जजे. त्यां दीग्यात्राने माटे आवेदा अजय नामना राजाने ते
 पेटी आपजे. ते मूर्तिना स्नात्रजळथी ते राजाने थयेदा एकसो ने सात रोगो नाश
 पामशे. ' आ प्रमाणे देवीनी वाणी सांचळीने ते श्रेष्ठीए पोताना माणसो पासे
 ते पेटी व्हार कढावी अने वहाणमां स्थापन करी, तेथी सर्व लपद्रवो नाश पाम्या.
 अत्यारे पण समुद्रमां प्रतिकूल वायुने लीधे कांइ लपद्रव थयो होय ते वखते जो
 अजय पार्श्वनाथतुं ध्यान कर्तुं होय तो ते वहाणनी जेम मनुष्याने निर्विघ्न रीते
 सुरवेथी समुद्रने किनारे पडोचाडे ठे.

पडी ते श्रेष्ठीए दीव वंदरे जइने त्यां आवेदा अजय राजाने पेटी संवंधी
 सर्व वृक्षांत कही ते पेटी तेनी पासे मूकी, एट्ठे राजाए त्यां अजय नामतुं नगर व-
 सावी विनय पूर्वक ते विंवने पेटीमांथी व्हार काढी ते पुरमां मोडुं चैत्य करावीने
 तेमां ते स्थापन कर्तुं, अने तेना स्नात्रजळथी ते राजा व्याघ्रिसुकु थयो. पूर्वे तेतुं
 अजय पार्श्वनाथ एतुं नाम हतुं. हादमां त्यां अज्जार नामे ग्राम वसवाथी अजार
 पार्श्वनाथ एतुं नाम थयुं ठे. आ हकीकतनो विस्तार शत्रुंजय माहात्म्यमांथी जाणवो.

श्री हीरविजयसूरिए दीद्वार्थी आरंजीने जे तप कर्तुं ते आ प्रमाणे—
 जेम राजा न्यायने न तजे, तेम सूरिए जीवन पर्यंत एकासणुं ठोरुं नहोतुं
 जाणे कामदेवना पांचे वाणो तळ्यां होय तेम तेमणे पांचे विकृति (विगइ) नो
 त्याग कर्यो हतो. जाणे के जवसागरने पार पमारुनारी वार जावनाओने विशे-
 पे करीने पुष्ट करता होय तेम हंमेशां जोजनसमये नाम ग्रहण पूर्वक अन्न,
 जळ, शाक विगेरे मळीने वारज द्रव्यो (पदार्थो) वापरता हता. पोताना पापनी
 आद्वोचना माटे ते सूरिए त्रणसो लपवास अने सवावसो उद्व कर्था. त्रण चोवी-
 शीतुं ध्यान करवानी इच्छाथी वोंतेर अद्वम कर्था. वे हजार आंविद्व कर्था, ने
 फरीने वीश स्थानकोना आराधन माटे वीश आंविद्व कर्था. वे हजार नीवी
 करी. वळी एकदत्ति एट्ठे पात्रमां एकज वखते जेटुं अन्न जळ अविच्छिन्न पमे
 तेद्वो आहार करवो ते, तथा एकज दाणो खावो ते एकसिथ कहेवाय ठे, इत्यादि
 अनेक तीव्र तपो कर्था. फरीथी त्रण हजार ने तसे लपवास कर्था. पडी प्रथम ल-
 पवास, ते लपर एकासणुं, ते लपर आंविद्व, ते लपर पात्रो लपवास एवी रीते तेर

(४०४) उपदेशप्रासाद जापांतर-जाग ९ मो. स्तंज २४ मो.

मास सुधी विजयदान गुरु संबंधी तप कर्तुं, पढी बावीश मास सुधी योग वहन करीने तीव्र तप कर्तुं, पढी त्रण मास सुधी सूरिमंत्रनी विधिपूर्वक आराधना करीने चार करोन श्लोक प्रमाण सद्भायध्यान कर्तुं, ते सूरिए पांचसो जिनबिंबनी प्रतिष्ठा करी, इत्यादि बहु प्रकारनां धर्मकार्यो करीने ते सूरि जनाया (जना) नगरमां संवत् १६५२ ना जाद्रपद शुदि ११ ने दिवसे महामंत्र (नवकार)तुं स्मरण करता सता स्वर्गलोकने पास्या.

“ ए प्रमाणे अमृतना ओघ सरखा लब्धळ ध्यानने धारण करता सता सूरिए जगवंते कहेद्वा महानंदपुरे जवाना मार्गने त्यां जवानी इच्छार्थी जाते जवाने माटे देवदोकनो आश्रय कर्षो. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ चतुर्विंशतितमस्तंजस्य
षष्ठ्युत्तरत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३६० ॥

व्याख्यान ३६१ मुं.

सिद्धाचळपर रहेद्वा प्रासादनुं वर्णन.

श्रीसिद्धाचळप्रासादं, सोपानादिस्फुरत्प्रज्ञम् ।

कुंजश्रृंगध्वजायुक्तमार्हन्तं तं स्तवाम्यहम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सोपान (फाथीयां) विगेरेथी जेनी प्रजा स्फुरणायमान ठे अने जेमनो शृंग विजाग (शिखर) कुंज तथा ध्वजाथी युक्त ठे एवा सिद्धाचळपर रहेद्वा श्री अर्हत्ना प्रासादनी हुं स्तुति करुं हुं. ”

आ श्लोकमां श्री सिद्धाचळ, प्रासाद, सोपान विगेरे, कुंज, श्रृंग अने ध्वजा आटद्वा शब्दो कथा ठे. ते दरेकनी नीचे प्रमाणे जावना करवी.

श्री सिद्धाचळ समान पवित्र चीजो कोइ पर्वत नथी. कथुं ठे के—

तावह्वीक्षाविदासं कलयति मलयो विन्ध्यशैलोऽपि ताव-
 ष्छत्ते मत्तेजगर्व तुहिनधरणिभृत्तावदेवाजिरामः ।
 तावन्मेरुर्महत्त्वं वहति हरिगिरिर्गाहते तावदाज्ञां
 यावत्तीर्थाधिराजो न नयनपुटैः पीयते पर्वतेन्द्रः॥१॥

जावार्थ—“ ज्यां सुधी सर्व तीर्थोना अधिराज श्री सिष्ठाचळ नापना गिरीन्द्रनुं नेत्रपुटवने पान कर्तुं नथी, त्यां सुधी मलयाचळ पर्वत व्हीक्षानो विदास विस्तारे ठे, त्यां सुधीज विन्ध्याचळ पर्वत मदीन्मत्त हाथीनी जेम गर्वने धारण करे ठे, त्यां सुधीज हिमालय पर्वत सुंदर लागे ठे, त्यां सुधीज मेरुगिरि महत्त्वने वहन करे ठे, अने त्यां सुधीज शक्रशैल (हरिगिरि) तेजने धारण करे ठे.

ते सिष्ठाचळ उपर जरतचक्रीए करावेलो प्रासाद अद्वैतिक महिमावाळो ठे. ताराओवने जेम चंद्र शोचे ठे, ग्रहोवने जेम ग्रहपति (सूर्य) शोचे ठे, असुरोवने जेम असुरेन्द्र शोचे ठे, सुरोवने (देवोवने) जेम सुरेन्द्र शोचे ठे, अने मनुष्योवने जेम नरेन्द्र शोचे ठे, तेम बीजां नानां नानां जिनचैत्योवने चोतरफथी अद्वैकृत थयेलुं श्री ऋषजदेव स्वामीनुं चैत्य शोचे ठे.

ते प्रासाद सोपानादिकथी दीप्तिमान ठे, तेमां आदि शब्दना ग्रहणथी तोरण, मंरूप, स्तंज, गर्जागार विगेरेथी पण सुशोजित ठे एम जाणवुं. ते आ प्रमाणे—ते चैत्यना अग्र जागे जाणे मोहकदमीनुं कामण होय तेवुं अत्यंत सूक्ष्म नकसीकामवाळुं सुवर्णमणिनुं तोरण बांधेलुं शोचे ठे. अपवर्गपुरे पद्मोचवाने इच्छता मुनिओने माटे ते आश्रयस्थान जेवुं ठे, अने तेनी नीचे जवाथी अये आ मुक्तिश्रुद्ध्यां प्रवेश करीए व्हीए के शुं ? एम नास थाय ठे. ते चैत्यना मध्य जागमां अति सुशोजित महामंरूप ठे, ते पोतानी मुक्तिरूपी कन्याने कोइ पण योग्य वरने आपवा माटे मनमां इच्छा राखनारा धर्मराजाए जाणे मणि सुवर्णमय चित्रोथी शोचायमान स्वयंवरमंरूप रच्यो होय नहीं एवो शोचे ठे. वळी ते श्री ऋषजस्वामीना प्रासादमां वर्णन करवा दायक एवा घणा स्तंजो शोची रखा ठे. ते स्तंजोने मिषे सर्व राजाओ जाणे “ हे जिनेन्द्र ! इन्द्र आपनो सेवक ठे, ते अमारो शत्रु ठे, माटे तेनी साथे अमने मैत्री करावो. ” एम कहेवाने माटे आव्या होय नहीं तेम प्रचुनी उपासना करी रखा ठे. ते युगादीश जिनेश्वरना मंदिर उपर आकाशने

(४०६) उपदेशप्रासाद भाषांतर—भाग ५ मो. स्तंभ २४ मो.

अद्वैतकृत कर्तुं शिखर पोताना वैजवथी सूर्यनां किरणोना मंरुळने विरुंवना पमाने ठे तथा जाणे पोतानी कापी नांखेद्वी पांखो फरीथी मेळववाने माटे इच्छतो अमराचळ त्राण ज्ञुवनना मनोरथ पूर्ण करवामां कल्पवृक्ष समान ते जिनेश्वरनी जक्ति करवा आब्यो होय तेवुं शोचे ठे. वळी ' हे प्रभु ! जगतना धनादिक मनोरथ पूरवाने तो हुं समर्थतुं, पण तमारी जेम मोक्षद्वक्की आपी शकवा माटे मने तेना आकरमां द्वाइ जात्रो. ' एम जगदीश्वरने कहेवा माटे उत्सुक थयेदो कामकुंज आवीने जाणे प्रभुने सेवतो होय नहीं तेम ते शिखरपर रहेदो सुवर्ण कळश शोचे छे. वळी त्राण ज्ञुवनमां पोतानी जेवा विजववाळाना समूहने जाणे जीतवानी इच्छा थइ होय एवा आ जिनेश्वरना प्रासादे शत्रुना समूहरूप सागरने मथन करवामां मन्दराचळ समान शिखरपर स्फुरणायमान थतो मजबूत दंरुत्न धारण कथों ठे; तेमज जय मेळवनार विजृतिवने वारंवार स्पर्धा करता वैजयंतादिकने जीतीने आ आदिनाथना चैत्ये जाणे जगतमाहेना शत्रुमात्रना विजयने जणावनारी वैजयंतिका मस्तकपर धारण करी होय एम हुं मातुं तुं.

अनेक निर्जरो, मनुष्यो अने उरगोना पुरंदरोए (देवेंद्र, नरेंद्र ने असुरेंद्रोए) सेवित एवो विमळाचळरूप राजा ऋषजदेवनी प्रतिमाथी अद्वैतकृत थयेद्व्या एवा अने उपर जणावेद्व्या सुदर मंरुपनी अंदर रहेद्व्या तेमज तोरणोना त्रिकथी विचित्र द्वागता गर्जाद्वयने धारण करी रह्यो ठे. ते गर्जेगृहनी अंदर युगना आदि समयमां जेम में संसारथी प्राणीओनो उच्छार कथों हतो, तेवीज रीते आ मद्विन कद्विकाळमां पण फरीथी हुं उच्छार करूं, एवो हृदयमां विचार करीने श्री आदीश्वर प्रभु पोताना स्वरूपे त्यां उतरीने प्रतिमाना मिषथी स्थिर रत्वा छे, एम जणाय ठे.

मोहाद्वेषीने जजनारा अने मेघसमान गंजीर ध्वनिवाळा एवा हे प्रभु ! तमे निरंजनपणाथी कमळनी जेवा विशुद्ध आशयवाळा कहेवात्रो ठो, संसारसागरमांथी जव्य प्राणीओने तमे नौकानी जेम पार उतारो ठो. वळी असृत रसनी जेम तमे जगतना समग्र प्राणीओतुं जीवन छे, एवा हे प्रभु ! तमे जयवंता वतों.

। इति प्रासादादिवर्णनम् ।

व्याख्यान ३६? मुं. उपदेशरूप प्रासादना अवयवोतुं वर्णन. (४०७)

उपदेशरूप प्रासादना अवयवोतुं वर्णन.

आ उपदेश प्रासाद ग्रंथमां बुद्धिना आठ गुणोतुं वर्णन करेतुं ठे. ते आठने शास्त्रमार्गने देखारुनारा ते प्रासादना सोपान (पगथीयां) जाणवा. विकथाना प्रकार सहित तेने निरंतर त्याग करवातुं वर्णन करेतुं ठे, ते आ उपदेश प्रासादनां मुखे प्रवेश करी शक्याय तेवां चार द्वार जाणवां. चार प्रकारना अनुयोगतुं वर्णन करुं ठे ते आ ग्रंथरूप प्रासादमां विचित्र रचनावाळां चार तोरण जाणवां. द्रव्य जावरूप ववे जेदवाळा चार व्रतोतुं वर्णन करुं ठे, तेथी ते चोवीशने आ प्रासादना स्तंभ जाणवा. मन, वचन अने कायाना योगनी शुद्धि कहेली ठे, ते आ प्रासादना असत्प्रवृत्तिथी निगारण करनार मंरुप जाणवो. अन्य मंदिरोमां गशङ्क विगोरे वस्तुओ होय ठे तेने स्थाने अर्हा अतिचार रहित व्रतो जाणवां. सातसो नयथी युक्त स्याद्घाटने द्योतन करनार वचनने आ प्रासादतुं निर्मळ द्युतिवाळुं शिखर जाणवुं. रत्नवयनी स्तुतिना आरंजने अर्हा मोटा कुंज समान जाणवो. अनन्त अने अव्यय संपत्तिवाळा मोक्षनी स्तुतिने ध्वजारूप जाणवी. शुद्ध अन्तःकरणे गर्जगृह (गजारा) रूप जाणवुं. ते गर्जगृहमां प्रतिष्ठित धयेली चिद्रूप जे मूर्ति ठे ते स्वयंचू त्रिभुवनना नाथ ठे एम जाणवुं. ते प्रभु निरंतर प्राणीओने सौजाग्य दाक्षी आप ठे.

चोसठ इन्द्रो, सोळ विद्यादेवीओ अने चोवीश तीर्थकरोना शासननी अधिष्ठायक देवीओ तथा चोवीश यज्ञो आ सुजद्र नामना प्रासादनी रक्षा करो.

श्री जांतिनाथने नमस्कार करवो ए प्रथम मंगळ छे, सहस्रकूटना प्रभुतुं वंदन एवीतुं मध्य मंगळ छे, अने शासनेदेवीतुं ध्यान ए अंतिम मंगळ छे. ते सर्वे हेमेजां आ ग्रंथ वांचनार तथा सांजळनारना कव्याण माटे धाओ.

इत्यह्म दिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ चतुर्विंशतितमस्तंभस्य
एकपष्ठमधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ३६१ ॥

प्रशस्ति.

जेना प्रजावधी शुच साधने साधी आपनार आ प्रासादलुं निर्विघ्नपणे निर्मापण करी शक्यां ते अनंत कव्याणना स्थानरूप चिंतामणि पार्श्वनाथने हुं वंदना करुं बुं. स्तंभतीर्थमां सूरिमंत्र आराधनना लघमथी जेमने. सूरिमंत्रना अधिप्रायक देवनो आदेश प्राप्त थयो ते गुरुनुं हुं स्मरण करुं बुं. घणा गुणवाळा अने एकाग्र चित्ते नमस्कारमंत्रनुं ध्यान करनारा श्रीमान् विजयसौजाग्य सूरि नामना गुरुनी हुं स्तुति करुं बुं. ते गुरुना शिष्य श्री विजयवृद्धमी नामना सूरिए आ उपदेश प्रासाद ग्रंथ शास्त्रोमां दीठेद्या अक्षरोने अनुसारे रचेदो ठे, अने श्री प्रेमविजयादिक मुनिओने अचयास करवा माटे तेनी उपदेशसंग्रहा नामनी वृत्ति पण करेदी ठे. आ ग्रंथ संवत १८४३ ना कार्तिक शुदि पूर्णिमाने दिवसे संपूर्ण थयो ठे. ज्यां सुधी जगतमां मेरु पर्वत रहेदो ठे, ज्यां सुधी जगतमां जैनशासन प्रवर्ते ठे, ज्यांसुधी ज्योतिषचक्र आकाशमां विराजमान ठे, अने ज्यांसुधी सुरनदी (गंगा)नो प्रवाह जगतमां प्रवर्ते छे, त्यां सुधी मानसरोवरना हंस जेवा विद्वानो-थी वंचातो सतो आ ग्रंथ विजयने पामो.

आ ग्रंथमां कांङ्क अज्ञानताथी, कांङ्क बुद्धिना विकल्प रूप दोषथी, कांङ्क उत्सुकताना वशथी अने कांङ्क अस्मृतिना दोषथी जे कांङ्क रजसदृत्तिवने उत्सूत्र प्ररूपणा थइ होय तेनी पंक्तिजनोए ह्मां करवी.

आ शास्त्रमां मतिनी भंदताने लीधे कांङ्क शास्त्र विरुद्ध दृष्टांतादिक कहे-वायुं होय तो इर्ष्या नहीं राखतां मारापर करुणा लावीने शुद्ध चित्तवाळा पंक्ति-तोए तेने शुद्ध करवुं (सुधारवुं). आ ग्रंथ रचवाना प्रयत्नथी जे कांङ्क सुकृत थयुं होय ते सुकृतथी आ ग्रंथना वांचनार, उद्धरनार तथा सांजळनारने जैन धर्मनी प्राप्ति थाओ.

सर्व कव्याणकारणं, सर्वश्रेयस्कसाधनम् ।

प्रशस्यं पुण्यकृत्यानां, जयत्यार्हतशासनम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“सर्व कव्याणलुं कारण, सर्व श्रेयलुं साधन, अने पुण्यकृत्योवने प्रशंसा करवा लयक एवुं श्री जैनशासन (जगतमां) जय पामे ठे. ”

॥ इत्युपदेशप्रासादः ॥

मोटी अनुक्रमणिकानी प्रस्तावना.

आ आखा ग्रंथनां ३६१ व्याख्यानोमां जे जे कथाओ आवेलीं छे ते सर्वे कथाओनी अक्षरना अनुक्रमथी आ अनुक्रमणिका करवामां आवी छे. तेनो हेतु जे कथा शोधवी होय ते तरत शोधी शकाय ते छे. अक्षरोनी अंदर स्वरनो अनुक्रम एटलामाटे राखवामां आव्यो नथी के तेथी स्थंभ ने व्याख्याननो अनुक्रम दरेक अक्षरमां पण रही शक्तो नथी. कोइपण कथा शोधवा इच्छनारे व्याख्यानना अंक साथे जणावेल्ला स्थंभमां जोईं लेवुं. तेमां पांच विभागनी अंदर १ थी ४, ५ थी ९, १० थी १४, १५ थी १९ अने २० थी २४ ए प्रमाणे स्थंभो आवेला होवाथी ते ते विभागमां जोवुं. आ ग्रंथमां आवेलां पर्वतिथिनां व्याख्यानोनी अनुक्रमणिका प्राते खास जुड़ी आपवामां आवी छे. तेनी आवश्यकतावाळाओए तेनो लाभ लेवो.

अ

	स्थंभ.	व्याख्यान.
अभयकुमार	१	५
अनाथी मुनि	३	४२
अन्वेंकारी भट्टा	४	५०
अग्निभूति (बीजा गणधर)	४	५६
अटार नातरां (कुबेरदत्त ने कुबेरदत्ता)	७	९५
अश्व ब्रह्मचर्य	७	१०५
अहम्मद बादशाह	९	१२९
अतियुक्त मुनि	११	१५८
अभयदान उपर दृष्टांतो	१५	२१६
अमरदत्त ने मित्रानंद	१७	२४१
आषाढभूति मुनि	१७	२४३
अषाढाचार्य	१७	२५२
अकाळे स्वाध्याय न करवा उपर दृष्टांतो	१८	२५७
अव्यक्तवादी (त्रीजो निन्हव)	१८	२६२
अशोक राजा	१८	२६४

अभयदेव स्मरिने स्थंभन पार्श्वनाथ उत्पत्ति	१८	२६६
अश्वमित्र मुनि (चोथा निन्हव)	१८	२६९
अर्हन्नक मुनि	२०	२९३
अर्हदत्त	२१	३०५
अर्हन्मित्र	२२	३१९

आ

आणंद श्रावक	२	१६
आरोग्य विप्र	४	५१
आर्द्रकुमार	५	७२
आम्रवृक्षछेदक	१६	२२७
आर्यरक्षित स्मरि	२२	३२८
आभिरिवंचक वणिक	२२	३३०

इ

इलाची कुमार	..	७	१००
-------------	----	---	-----

उ

उदायि राजा (कोणिक पुत्र) ने दिनयरत्न	३	३८
उदायि राजा (छेला राजर्षि) विस्तृत	१०	१४९
उपदेशनी अयोग्यतापर दृष्टांतो	१६	२३७
उद्विग्नत मुनि	२३	३३१

अं

अंगारभर्देकाचार्य	४	६०
अंजना सति	७	९२
अंबडना ७०० शिष्यो (संक्षिप्त)	८	११४
अंबिका श्राविका (बारमा व्रत उपर)	११	१६२

ए

एक ब्राह्मण	१८	२६४
एक विद्याधर	१८	२६४
एक मुनिनी आश्चर्यकारक कथा.	१९	२७७
एक मुनि (काय गुप्ति उपर)	१९	२८२
एक मुनि (त्रणे गुप्ति उपर)	१९	२८२

एक वणकर	२०	३९६
एक आचार्य	२२	३२२
एक पोपट	२३	३३८

क

कृषिबल	१	३
कुलवालुक	१	१४
कालिकाचार्य (दत्तना मामा)	२	१७
काष्ठ मुनि	३	३१
कामी स्त्रीओ	३	३९
कुरगडु मुनि	३	४१
कार्तिक शेठ	४	४८
कोशा गणिका	४	४८
कृष्ण वासुदेव	४	५८
काकजंघ ने कोकास	४	५९
कुमारपाल (न्याख्या)-६२--६३--६८--८१--१११--१२९--१६९--१८३--१८५						
					२५९--२६४--२७४--२७६	

क्षत्रिय.	५	७३
कौशिक तापस	६	७७
कुमार अने देवचंद्र (ने राजपुत्र)	६	८६
कळावती	७	९८
कुचीकर्ण (संक्षिप्त)	९	१०८
कुच्छड उकुच्छड मुनि (रौद्र ध्यान उपर)	९	१३१
केशरी चोर (नवमा व्रत उपर)	१०	१४४
कृतपुण्य (कपवन्ना शेठ)	१२	१६७
कूर्मापुत्र	१२	१८०
कपिल मुनि (केवळी)	१५	२२०
कंठरिक ने पुंडरीक	१५	२२१
मुल्लक कुमार	१६	२३२
क्रोधपिडना अग्राह्यपणापर दृष्टांत	१७	२४६
कुंडलिक श्रावक ने रत्नाकर सूरि	१८	२६५
मुल्लक मुनि	१८	२६७

क्षुल्लक शिष्य	१८	२६९
कामदेव श्रावक	१९	२७२
क्षेमापि (विचित्र अभिग्रह धारक)	१९	२८३
काळवैशिक मुनि	२१	३१५
कुरुदत्त	२२	३१६
कदंब विप्र.	२२	३२४
क्षपक मुनि	२३	३३४
करकंडु मुनि (पेला प्रत्येकबुद्ध)	२४	३४८

ग

गौतमस्वामी	१	८
”	४	५५
गुणसुंदर (वासी अब्जत्याग उपर)	८	११९
गुणमंजरी ने वरदत्त	१५	२१५
ज्ञानविज्ञानयुक्त क्रियापर दृष्टांतो.	१६	२३५
गोष्टाभाहिल (सातमो निन्हव)	१६	२३८
गोशालक	१७	२५४-५५
गंगाचार्य (पांचमो निन्हव)	१८	२६८
गुणसुंदरी	२१	३१३
गुरुपट्टावळी (सुधर्मा स्वामीणी)	२४	३५७-५८

घ

घृत ने चर्मना व्यापारी	९	१२३
------------------------	------	------	------	------	---	-----

च

चिळातिपुत्र	१	१०
चंडाळ (श्रेणिक राजाने विद्या शीखवनार)	१	१३
चंडकौशिक	३	४४
चंद्रा ने सर्ग	५	६९
चंदन ने मलयागिरी	७	९९
चारुदत्त	८	११२
चित्र गुप्तकुमार (अनर्थ बंध त्याग उपर)	१०	१३७
चार चोर (सामायिक व्रत उपर)	१०	१४०

(५)

चंद्रावतंस राजा	१०	१४१
चंपक श्रेष्ठी	११	१६५
चित्रकार	१३	१९१
चंडरुद्र आचार्य	१८	२५८
चोथा पांचमा चारित्राचारपर दृष्टांतो	१९	२८२
चाणाक्य (मनुष्यभवनी दुर्लभता उपर पाशानुं दृष्टांत)				२३	३४०

छ

छ मुनिओ	२४	३४७
--------------	------	------	------	----	-----

ज

जमालि (प्रथम निन्हव)	१	७
जयसेना	१	१५
जीर्ण श्रेष्ठी	३	३९
जिनदास श्रावक	५	६४
जिनपाळ ने जिनरक्षित	६	८८
जटिलनो मुखे शिष्य	१०	१४२
जिनदास श्रेष्ठी	१३	१९०
जिनदास ने सौभाग्यदेवी (शीलधर्म उपर)				१५	२१९
जिनदास श्रेष्ठी (मनोगुप्ति उपर)				१९	२८२
जयधोप द्विज	२१	३०१
जंबू स्वामी	२४	३५२

ढ

ढुंढकमतोत्पत्ति-त्वेगचूळिका उपरथी	१६	२४०
ढंढणऋषि (कृष्ण पुत्र)	२२	३२५

त

तिस्रगुप्त (बीजो निन्हव)	२	१९
तुंबडी	३	४०
त्रिविक्रम	३	४०
तिलक श्रेष्ठ (संक्षिप्त)	८	१०८
त्रण मित्र (रात्रिभोजन उपर)	८	११७
तिल मट्ट	९	१२४

तेतली पुत्र (बळात्कारे पण व्रत आपवुं)	१२	१७७
तीर्थकरनां पांच कल्याणकोतुं वर्णन	१४	१९६धी२०५
तामली तापस	१६	२३६

द

दुर्गधा (श्रेणिक राज्ञानी स्त्री थई ते)	२	२१
देवपाळ	३	३७
दासीपुत्र	५	६७
दशार्णभद्र	१३	१८१
देवदीपक संबंधी कथा	१३	१९२
दमयंती	१५	२१२
दान उपर दृष्टांतो (जगडुशा, कुमारपाळादि)		१५	२१६-१७
द्राविड ने वालिसिद्ध	१५	२२५
दामच्चक	१७	२४९
दढ प्रहारी	१९	२८५
दुर्ध्याननां ६३ स्थानो (दृष्टांतोनां नामो मात्र)		२३	३३५
द्विमुख मुनि (त्रीजा प्रत्येकबुद्ध)	२४	३४९

ध

धनपाळ पंडित	२	२३
धर्मसचि (अनंतकाय त्याग उपर)	९	१२१
धर्मराजा (सातमा व्रत उपर)	९	१२२
धूर्त वणिक	९	१२६
धर्मबुद्धि पापबुद्धि	९	१२८
धनदत्त शेट	९	१२९
धनाढ्य गृहस्थ ने वृद्ध श्राविका (सामायिक उपर)	१०	१३८
धनावह श्रेष्ठी	१२	१६८
धनो वणिक	१५	२१३
धनो(शाळिभद्रनो बनेवी)	१५	२१८
धनशर्मा साधु (एषणा समिति उपर)	१९	२८०
धन्य मुनि (अनज्ञान तप उपर)....	१९	२८४
धनेश्वर सरि (तप करवानी अशक्तिवाळा)	२०	३९०
धनसार वणिक	२२	३३३

न

नंदिषेण (वसुदेव तथा ते)	१	११
नंदिषेण (दश दशना प्रतिबोधक)	२	२६
नमी राजर्षि (बीजा प्रत्येकबुद्ध)	२	५२
नागिल	६	८५
नुपूर पंडिता	७	१०३
नव नंद (संक्षिप्त)	८	१०८
नंद मणिकार	११	१५९
नागश्री (कडवी तुंबडीनुं शाक वहोरावनार)	१२	१७२
नवकारना जाप उपर कथा	१३	१९५
नंदन ऋषि (महावीर स्वामीनो जीव)	२३	३३६
नगगति मुनि (चौथा प्रत्येकबुद्ध)	२४	३५०

प

पुष्पचूळा....	१	६
पादलिप्ताचार्य	३	३३
पांच राणीओ	३	४४
पद्मशेखर राजा.	३	४५
प्रभास गणधर	४	५७
पुण्यसार	६	७८
पेथड श्रावक	८	१०७
प्रतिक्रमणना आठ पर्यायपर आठ कथा	११	१५३थी१५७
पृथ्वीपाळ राजा	११	१६४
पौषधशाळा कराववा उपर टुंका प्रबंधो	१२	१७१
परदेशी राजा	१२	१७९
प्रभाकर विप्र (सत्संग उपर)....	४५	२२२
प्रियंकर राजा	१६	२२६
पक्षीने मारनार राजा	१६	२२८
पद्मस्नानना फळपर हृष्टांतो	१७	२४८
पालक (अभव्य) ५०० मुनिने पीलिनार	१७	२५३
पतिजुं वात्सल्य करनारी स्त्री	१९	२७६

पंचाल्य भारवाहक	२०	२९२
प्रल्हादन राजा	२४	३५५

ब

बप्पमट्टी स्मरि	३	३५
ब्रह्मदत्त चक्री.	५	७१
बे सर्प	६	७८
बे भाई	८	१०९
बाहुबलि	१७	२४२
बे निमित्तिया	१८	२५९
बे काचबा	२१	३०८
बुद्धिसुंदरी	२१	३१२
बे प्रकारना आयुष्य (सोपक्रमी आयुष्यपर दृष्टांतो)				२३	३४३

भ

भुवनतिलक मुनि	१	१२
भद्रबाहु स्वामी ने वराहमिहर	२	३०
भर्तृहरि राजा (त्रण शतकनो कर्ता)	६	९०
भावह श्रेष्ठी	९	१२६
भाविनी ने कर्मरेखा	१६	२३१
भरडो (नाराक्षरी भणनार)	१८	२६५
भेरीनुं दृष्टांत	१८	२६७
भोगसार श्रेष्ठी	१८	२७०
भूमिपाल राजा	२२	३२३
भवदेव (जंबूस्वामीनो जीव)	२४	३५१

म

महाबळ कुमार	१	२
मानसुंम स्मरि	३	३५
मृगापुत्र (लोढीओ)			५	६६
मुनिसुव्रत स्वामी	५	७०
मच्छीमार चोर	५	७३
मधुबिन्दु	७	९६
मल्लीनाथजी	७	१०१

मुंज राजा	७	१०५
मम्मण श्रेष्ठ	७	१०८
महानंद कुमार	८	११३
मुग्ध श्रेष्ठीपुत्र	९	१२६
महणासिंह (माया कपठ न करवा उपर) संक्षिप्त	९	१२८
मृगसुंदरी (चंद्रुआ बांधवा उपर)	९	१३४
महणासिंह (प्रतिक्रमण अवश्य करवा उपर)	१०	१३९
महाशतक श्रावक	११	१६१
मृग, बळदेव नै रथकारक.	१२	१७३
मुनिदानर्मा विंदुपात	१२	१७४
मूळदेव	१२	१७५
मूर्त्तिपूजा उपर छुट्टरु प्रबंधो	१३	१८७
मानपिंडना अग्राह्यणापर दृष्टांत	१७	२४६
मत्स्योदर	१७	२५०
मासतुल्य मुनि	१८	२६१
मंगू स्मरि	२०	२८६
मातंगपुत्र	२०	२८८
मृगापुत्र	२१	३०७
मरिचिकुमार (भरत चक्रीना पुत्र)	२२	३२१
मंगळकुंभ (मंगळकळश)	२४	३५६

य

यासा सासा	७	९१
यशोवर्मा राजा (नीति न तजवा उपर)	९	१२५
यशोधर राजा	१३	१८८
यव राजर्षि	१५	२१४
यशोभद्र सूरि	२४	३४६

र

रोहिणी चोर	६	८०
रोहिणी सती	६	८७
रोहिणी (विकथा उपर)	९	१३३

रत्नचूड	१२	१७८
ऋषभदत्त श्रेष्ठी	१३	१९२
रावण (भावीभाव अन्यथा न थवा उपर)	१६	२००
रोहगुप्त (छट्टो निन्हव)	१८	२०१
रज्जा साध्वी (भाषा समिति उपर)	१९	२७९
राजमिती	२१	३०३
रतिसुंदरी ने ऋद्धिसुंदरी	२१	३११
रविगुप्त ब्राह्मण	२२	३३२
रोहिणी (जेना नामथी तप प्रवर्त्यो छे ते)	२३	३३७
रोहक (उत्पातिकी बुद्धिवाळो)	२३	३४१

ल

लोहसुर चोर	६	८३
लक्ष्मीपुंज	६	८४
लोहजंघ	१०	१४६
लोभपिंडना अग्राह्यणापर दृष्टांत	१७	२४७
लेप श्रेष्ठी	१९	२७१

व

वज्रकर्ण....	२	१८
वज्र स्मरि	२	२४
वादीदेव स्मरि	२	२७
वृद्धवादी स्मरि अने सिद्धसेन दीवाकर	२	१९
विक्रम नृप (बीजो)	४	५४
वसुराजा....	६	७५
वेगवती	६	७७
वंचक श्रेष्ठी	६	८२
विजय शोठ ने विजया राणी	६	८९
वलकलचीरी	७	९४
विद्यापति	८	१०६
वंकचूळ	८	१२०
वसेमिरा	९	१३०

विष्णुकुमार मुनि	१५	२११
वरदत्त ऋषि (ईर्या समिति उपर)	१९	२७८
वचनरूपिणर दृष्टांत	१९	२८२
बिबुद्धा /सूरि	२०	२८९
विपुळ्यति	२०	२९४
वसुभूति	२०	२९६

श

श्रेणिक राजा	१	४
"	२४	३५४
श्रीधर शेट	२	२०
शेठना छ पुत्र	५	६२
शांतिनाथजी	५	७०
श्रीकांत श्रेष्ठी	६	७६
शीलवती	६	८६
" (बीजी)	७	९७
शूरसेन महिसेन (अनर्थ दंड उपर)	१०	१३६
शंख श्रावक (पौषघ व्रत उपर)	१०	१५०
शाळिभद्र	११	१६४
शुभंकर शेट (देवद्रव्य उपर)	१३	१९२
शाळिना पांच कण	१४	२०४
शालिवाहन राजा ने काळिकाचार्य	१६	२३३
शितळाचार्य	१६	२३४
श्रवणमान्नाग्राही तापस	२०	२८७
शकटाल मंत्री	२१	३१४
श्रयणभद्र	२२	३१८
शेव श्याम भासाद	२२	३२७
श्रीदत्त श्रेष्ठी(माता ने पुत्रीनो इच्छक)	२३	३४४

स

सुवर्शन शेट ने अर्जुन माळी	१	९
सुमति ने नागिल	२	२२

सर्वज्ञ स्वरि (श्रेष्ठिपुत्र कमळना प्रतिबोधक)	२	२५
सुलसा	३	३६
संग्रामेश्वर राजा	४	४६
सकटाळपुत्र (श्रावक)	४	४७
सधर्म राजा	४	४९
सुलस (काळ सौकरिकनो पुत्र)	४	५१
सुदर्शन शेठ ने अमया राणी	४	५३
सुबुद्धि प्रधान	४	५५
सुर ने चंद्र कुमार	५	७४
सुंदर शेठ ने एक ब्राह्मणी	६	७७
सुकुमालिका (बीजी)	७	९३
सत्यकी ने सुज्येष्ठा	७	१०२
सिंह श्रेष्ठी	८	११०
स्नानार्द्धि निद्रापर दृष्टांतो	९	१३२
सुमित्र (दशमा व्रत उपर)	१०	१४५
सूर्ययशा	११	१५२
सागरचंद्र (पौषघ व्रत उपर)	११	१६०
स्वाधीवात्सल्य करवा उपर व्रण प्रबंध	१२	१७०
संप्रति राजा	१३	१८६
सच्यंभव स्वरि	१३	१८९
सागर शेठ (वैवद्रव्य उपर)	१३	१९३
सावसाचार्य	१३	१९४
सेलगाचार्य	१५	२२४
सहस्रमाल (आठमो निन्दव) दिगंबर मतोत्पत्ति	१६	२३९
सागर शेठ (लोभ उपर)	१७	२४४
सुभूम चक्री	१७	२४५
सुव्रत शेठ	१७	२५१
सागराचार्य	१८	२५६
स्थूळभद्र	१८	२५८
स्त्रीचरित्रपर दृष्टांत	१९	२७४

क साधु (वीर मधुना शिष्य)	२०	२८७
सिरि (कृषी साध्वी ने लक्ष्मणा साध्वीना वृत्तान्त युक्त)	२०	२९१
साध्वी (बहुपुत्रिका देवी थइ ते)....	२०	२९५
त मुनि (चार मुनिओनी पूर्वकथायुक्त)	२०	२९७-८
श्रेष्ठी	२०	३००
वसु	२१	३०२
कुमार चक्री	२१	३०४
ने महासाल	२१	३०६
द्र	२१	३०८
मारिका साध्वी (तसक भसक मुनिनी व्हेन)	२१	३०९
तु कुमार	२१	३१०
द्रपाळ	२२	३१७
दक मुनि (पांचसो शिष्यवाळा)	२२	३२०
तोशल मुनि	२२	३२६
त मुनि	२२	३२९
लभद्र मुनि	२३	३३९
गर चक्रीना पुत्रो	२३	३४३
व कुमार (कृष्णपुत्र)	२४	३५३
तु मंत्री ने एक साधु	२४	३५५
ह				
पचंद्राचार्य	३	३२
"	१८	२६५
"	१९	२७३
रिभद्र सरि	३	३४
रिवाहन	३	४३
रिबळ माछी	५	६५
इंस राजा....	६	७९
रिविजय सरि	१०	१४७
इरिकेशी मुनि	२०	२९९
इताशनी (होलिका)	२३	३४५
रिविजय सरिंतुं चरित्र	२४	३५९-६५

पर्वतिथिनां व्याख्यान.

चौमासी व्याख्यान.....	७	१०४
अष्टादश व्याख्यान (पर्युषणपर्वाराधन)	१०	१४७
वार्षिक कृत्यो संबंधी व्याख्यान	१०	१४८
पर्वाराधन अवश्य करवा विषे	११	१५१-५२
दशोत्सवी पर्व	१४	२१०
बेसतुं वर्ष	१५	२११
ज्ञान पंचमीनी कथा.....	१५	२१५
कार्तिकी पुर्णिमानुं माहात्म्य	१५	२२५
मौन एकादशीनी कथा	१७	२५१
रोहिणीव्रतनी कथा	२३	३३७
हुताशिनी पर्वपर कथा	२३	३४५

